נס"ל

גְּבוּל חַיִל

דיאור הלכות מקוואות בשפה קלה

הכולל: דיאור, מקורות,

ולמעלה מ180 ליורים להמחשת ההלכות

שלדברי:

הטור

והבית יוסף

חיברתי בחמלת ה' עלי:

דניאל קינד

פעיה"ק ירושלים, יציבת מרכז הרב שנה ג', שנת "ירושלים הנה מלכך יבוא" (=התשע"ט)

בס"ד

הקדמה:

יתברך הבורא וישתבח היוצר על שזיכנו ללמוד את תורתו הקדושה ולהבין היטב את כל פרטיה ודקדוקיה. ברוך ה' שזיכני לשבת באוהלה של תורה, בישיבה המרכזית העולמית בירושלים עיר הקודש זה מספר שנים ולהוציא עוד ספר בסדרת ספרי 'גבור חיל'.

קראתי לספרי 'גבור חיל' מפני שידועים דברי 'הרוקח'[1] בהקדמה לספרו: "כל אדם צריך לרשום שמו בספרו", והרי מספר "גבור חיל" (=259) שווה בגימטריה למספר: "דניאל קינד".

אודה לה' על שנתן בי חכמה בינה ודעת לסכם את דבריהם של רבותינו הקדושים הדומים למלאך ה' צבקות- רבינו יעקב בעל הטורים ומרן הרב רבי יוסף קארו בעל הבית יוסף, שאת מימיהם אנו שותים בצמא.

דוד המלך נעים זמירות ישראל אמר (תהלים פרק קיט, פס' קסב):
"שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב".

מסביר הפרי צדיק (דברים ,עקב) פירושו של דבר, שלאדם נדמה שהוא זה שמחדש את הדברי תורה, ובאמת הם דברי אלוקים חיים מה שה' יתברך מופיע בו, כמו שאמרו: "דבר ה' זו הלכה". כלומר, שכל אחד מישראל זוכה שהקב"ה בכבודו ובעצמו נותן בו את הכוח והחיות לקבל דברי תורה, והאדם רק צריך להיות כלי מוכן לקבל את השפע הרוחני העצום שהקב"ה חפץ כל הזמן לתת בו.

אודה לישיבה הקדושה, 'ישיבת מרכז הרב', שליוותה אותי ומלווה תמיד בשעות הקשות (ודברים אלו יהיו לזיכרון לעילוי נשמת 8 הקדושים שעלו בסערה

[1] כמו כן החיד"א האריך בדבר במערכת ספרים ערך 'זכרונות', וכתב שטוב לכתוב את שמו שאז כשיזכירו שם המחבר, אף לאחד פטירת המחבר, תמיד יליצו מלאכי החסד על המחבר בשמיים ויהיה הדבר תועלת למחבר ולזרעו, בעז"ה שכן יליצו זכות מלאכי החסד בעדי עוד בחיי

השמימה בפיגוע שהיה בישיבתנו, ובפרט לידיד נפשי האדם האציל בנפשו שהיה עמי בחדר, וחברותא שלי בעיון- רועי רוט זצ"ל שאת זכרו לא נשכח לעד) ובשעות היפות, ונותן לכל תלמידיה ולי בתוכם את היישוב הדעת בכדי ללמוד את התורה הקדושה כמו שאבותינו הנחילו לנו, מאז אברהם אבינו, שנאמר עליו במסכת יומא (כ"ח:) "אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה".

הישיבה ורבניה תמיד מחדירים בלבבותינו שעלינו תמיד להתגבר כארי בלימוד התורה, 'לא להיות בינוני' (ע"פ הספורנו ריש פרשת ראה) אלא לשאוף תמיד אל הידיעה המעולה בכל מכמני התורה ועל זאת אני מודה לה, וכמובן בפרט למרן ראש הישיבה הגאון הרב יעקב שפירא שליט"א, בנן של קדושים, שהשפיע רבות על דמותי מאז כניסתי לישיבה.

כמו כן אודה לאבי ואמי היקרים שמלווים אותי תמיד והם אלו שנותנים לי את הכוחות ללמוד תורה מתוך יישוב הדעת, ודואגים תמיד לכל מחוסרי ואף מעבר לכך.

בסיום הדברים אברכה את ה' ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, ויתן ה' שאוכל להוציא לאור את שאר ספריי, ונזכה לראות הרמת קרן התורה וביאת משיח צדקינו במהרה בימינו בקרוב, ותתקיים בנו נבואת זכריה על בוא המלך המשיח (ט, ט):

גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת יְרוּשָׁלִָם הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר וְעַל עַיִר בֶּן אֲתֹנוֹת

המצפה בכיליון עיניים לישועת ה' לעד

דניאל קינד

תלמיד ישיבת מרכז הרב עיה"ק ירושלם

מכתב ברכה מראש הישיבה שליט"א בסוף החיבור

בס"ד

תוכן עניינים:

ציטוט	עמוד
הקדמה	9
טור סימן ר"א	11
מעיין שהעבירו ע"ג אחורי כלים	14
מי צבע	17
אין שאיבה פוסלת אלא במים	18
מקווה שנסדק אחד מכותליו	23
מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות	26
מחט שמונח בצד המקוה	29
בית יוסף סימן ר"א רמזים	30
צריכה שתטבול	31
ואפילו אינם מים חיים	34
כתב מהרי"ק בשורש נ"ו	42
ב (א) וטבילה בנהרות	44

כתב המרדכי שיש קורין תגר	52
ומשמע דעל פסק דרבינו תם	54
וכתב עוד הר"ן על דברי הפסוקים	56
כתב מהרי"ק בשורש קט"ו	65
ג ומ"ש וגם לא יהו שאובין	66
ד כתב א"א הרא"ש	76
ב (ב) מעין מטהר אפילו דרך זחילתו	80
ה וכל הימים יש להם דין מעין לטהר בזחילה	81
ומ"ש הילכך גל שנתלש	84
ו-ז צריך שלא	87
ומ"ש הרא"ש יושיבנה	91
ומ"ש וכן אם פקק	94
ומ"ש רבי יהודה אומר	96
[בדק הבית] והריטב"א כתב	108
ח (א) ומ"ש אם מעין מקלח	112
ואני על משמרתי אעמודה	128

132	ט ומ"ש רבינו אבל המכניס
134	ח (ב) ואם המעין
138	יא ולא עוד אלא מקוה מים
142	ט"ו (א) מקוה שיש לו
158	ומ"ש רבינו אם שזרקם בחפניו
163	כב (א) עוד
165	טו (ב) עוד כתוב שם\+ נח-נט עוד שם
177	יז-יח כתב הרמב"ם
180	טו (ד) ומ"ש רבינו ואם
181	טו (ד) ומ"ש רבינו
195	כה (א) מי צבע יש להם
197	כז כתב הרמב"ם
203	ל (א) אין שאיבה פוסלת
208	לא כתב הרא"ש בתשובה
211	לב מקוה שיש בו
216	לג תניא בתוספתא

לז כתוב בשער המים שבסוף	222
מ כלי שניקב בשוליו	234
מב-מ"ג ובפ"ב דמקואות	248
מא (ב) והרא"ש כתב בפרק תנוקת	255
ואני תמה מי הכריחם לפרש	277
מו לעיל בסימן זה כתבתי	287
מט ומ"ש בד"א	298
וכתב מהר"י קולון בשורש קנ"ו	306
נב הבא לערב מקוה פסול	308
נד כתוב שבין שתי מקואות	312
נה ג' מקואות שיש בשנים	322
נז (א) תנן בפרק ה' דמקואות	324
נח-נט תנן בפרק ו' דמקואות	325
ס כתב הרמב"ם	327
סג (א) הטביל בו בגד עבה	337
סג (ב) תניא בתוספתא	338

סו מקוה שמימיו מתפשטין	343
ומ"ש ובלבד שלא יעקר הגל\+סז-סח	344
ע צנור שמקלח למקוה\+עא	345
עב-עג תניא בתוספתא\+עד	346
עה כתב המרדכי	347
לו (ב) גלגל המתגלגל	352
ז (ב) מקוה העשוי על הגג	358
טור סימן ר"ב	360
בית יוסף סימן ר"ב	362
ב וכתב דבר ברור הוא	363
ג ידות הכלים	364
ד-ה תניא בתוספתא	365
וכלי שהטבילו דרך פיו	367
סימנים- ז,ח,ט	368

<u>הסבר כללי</u>:

החיבור מורכב מדברי הטור בית יוסף, כאשר מה שנמצא מוקף בסוגריים זה ביאור של דברי הטור בית יוסף הנ"ל. כמו כן מצורפות הערות שוליים רבות של המקורות בשלמותן בכדי להקל על הקורא, שלא יצטרך לטרוח אחר המקורות אלא הכול יהיה מוכן לפני כשולחן ערוך. בנוסף צירפנו כ180 תרשימים שהכנתי, להקלת הבנת הנושאים.

הקדמה:

(רשב"א רכ"ו):

"ומקוה ישראל וקדושו, יקדישנו בקדושתו. ינזילנו לנזלה לו, ולסגולתו. וישימנו משומרי מצותיו, ותורתו".

כל מי שנטמא, בין אדם ובין כלים, אין להם טהרה אלא ע"י טבילה במקווה. אין מקווה כשר לטבילה אלא אם כן יש בו מים כדי טבילת כל גוף האדם שנאמר "ורחץ במים את כל בשרו". שיעור זה הוא אמה על אמה על שלוש אמות, ושיערו חכמים שזה 40 סאה. עירובין דף ד עמוד ב: "במים - במי מקוה, כל בשרו - מים שכל גופו עולה בהן. וכמה הן - אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה". סאה זה 24 לוג, ועל כן שיעור מקווה זה 960 לוג.

ישנן 2 שיטות בעניין זה:

<u>שיטת החזון איש</u>- לכתחילה לא פחות מ750 ליטר, ועכ"פ לא פחות מ648 ליטר.
<u>שיטת הגר"ח נאה</u>- לכתחילה 921.6 ליטר, ועכ"פ לא פחות מ454.283 ליטר

מקווה שמימיו נשאבו בכלי בידי אדם הרי המים פסולים לטבילה. שנאמר (שמיני, ת"כ) "מעין", מה מי המעיין באים בידי כוח משמיים, אף מי המקווה צריכים לבוא מכוח השמיים, ולכן אם הם באים מכוח האדם- פסול.

אולם יש הסוברים שפסול מים שאובים הוא רק מדרבנן, והדרשה שהבאנו לעיל מת"כ היא רק אסמכתא בעלמא. כך היא דעת הרמב"ם כמו שכתב:

רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ב: <u>מדברי סופרים</u> שהמים השאובין פסולין לטבילה, ולא עוד אלא מקוה מים שאינן שאובין שנפל לתוכן שלשה לוגין מים שאובין פסלו הכל, אע"פ שפיסול מים שאובין מד"ס למדוהו בהיקש שהרי הוא אומר אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור המעין אין תפיסת יד אדם כלל והבור כולו בידי אדם שהרי כולו מים שאובין אמרו חכמים המקוה לא יהיה כולו שאוב כבור וא"צ להיות כולו בידי שמים כמעין אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר.

תוספות מסכת פסחים דף יז עמוד ב: "אלא דהוי רביעית דחזי להטביל בהו מחטין וצינורות - מכאן אומר ר"י שיש לדקדק דמקוה שכולו שאוב אינו פסול אלא **<u>מדרבנן</u>**"

שונה הזב מכל הטמאים לעניין טהרתו, שזב נטהר רק ע"י טבילה במעיין שנאמר "ורחץ בשרו במים חיים", אבל הזבה ושאר הטמאים יכולים לטבול אף במקווה. שלא נאמרה בהם רק רחיצה במים.

	מקווה	מעיין	דרשה
באיזו כמות מים הוא מטהר?	40 סאה	בכל שהוא	שנאמר "אך מעיין ובור מקווה מים יהיה טהור", דרשו "אך" לומר, דווקא מעיין מטהר בכל שהוא, אך מקווה רק ב40 סאה
באיזה מצב נמצאים המים?	דווקא מכונסים במקום אחד	אף זוחלים על הקרקע	"אך מעיין" מלמד שדווקא מעיין מטהר כשזוחל, אך במקווה מטהר רק באשבורן (במים המכונסים במקום עמוק)

יש אומרים שמה שאמרנו שמעיין מטהר בכל שהוא הכוונה אך עכ"פ שצריך שיעלה כל גוף האדם במים, ובמקווה דווקא 40 סאה. כרמב"ם, ראב"ד, רשב"א, ועוד **אולם** יש שכתבו שמעיין מטהר בכל שהוא רק בכלים, אך לטבילת אדם, גם במעיין צריך 40 סאה. עיין בתוס' פסחים יז:

טור יורה דעה סימן רא:

הלכות מעיין ומקוה:

צריכה (אישה נידה) שתטבול במי מקוה שיש בו ארבעים סאה ואפילו אינן מים חיים שאין צריך מים חיים אלא לזב (כי דווקא בו יש גזרת הכתוב שהוא חייב לטבול במים חיים כלומר במעיין, שנאמר: "ורחץ בשרו במים חיים" מלמד שגזרת הכתוב שזב יטבול דווקא במים חיים של מעיין. פרשת מצרע פרק ט"ו (יג) וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר:) ולא לנדה וזבה (שלהן מספיקה טבילה במקווה, כי לא נאמרה בהן אלא רחיצה "במים" בלבד) ואף אם תטבול (האישה הנידה) במעיין צריך שיהא בו מ' סאה. אף על גב דמעיין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לכלים אבל אדם אפילו אם הוא קטן שכל גופו מתכסה בפחות ממ' סאה אין טבילה עולה בו אא"כ יהא מ' סאה. **והרמב"ם והראב"ד** כתבו דאף אדם מטהר במעיין כל שהוא **ור"י** כתב כסברא ראשונה ולזה הסכים א"א **הרא"ש** ז"ל.

)

	אישה נידה שטובלת במעיין, כמה מים צריך להיות במעיין כדי שהיא תוכל לטבול?
הטור, הר"י בתוס', הרא"ש	40 סאה
הרמב"ם, הראב"ד	בכל שהוא

המקור לרא"ש זה בהלכות מקוואות לרא"ש באות א' שכתב: "ולמעיין לטהר בכל שהוא. פירוש טובלין אדם ומטבילין כלים, דאף הם בעו מ' סאה..."

רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט הלכה ו: "שהמעיין אין למימיו שיעור אפילו כל שהן מטהרין".**)**

אבל אם רחצה במרחץ (**כלומר שלא במקווה**) או עלו עליה כל מימות שבעולם (**כלומר, שלא טבלה במקור מים מכונסים, אלא נשפכו עליה המים)** הרי היא בטומאתה (**נידתה**) ויש בה כרת (**לשוכב עמה**) עד שתטבול במקוה או במעיין.

וטבילה בנהרות (**האם מועילה טבילה שכזו**) בהא איכא פלוגתא דרבוותא:

ר"ת התיר לטבול בנהרות כל השנה (**כלומר גם בחורף**)

ור"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף עד אחר זמן הפשרת שלגים וכן כתב **הר"ם מרוטנבורק** שאין לטבול בהן בשעת הגשמים ולא בשעה שהם גדולות מהפשרות שלגים וכן הוא מסקנת א"א **הרא"ש** ז"ל.

)

	האם מותר לטבול בנהרות כל השנה?
ר"ת	כן
ר"י, מהר"ם מרוטנבורק	לא, בקיץ מותר, אך מותר בחורף רק אחר זמן הפשרת השלגים

השאלה היא האם אנו חוששים שהמים שהפשירו מהשלגים רבו על המים המכונסים, וזו מחלוקתם)

ואלו ארבעים סאין (**מים שבמקווה**) צריכים שיהיו נקוין ועומדין במקום אחד וגם לא יהיו שאובין אלא שיתקבצו מי גשמים בגומא אחת, אבל אם נשאבו או אפי' לא נשאבו ואינם עומדים במקום אחד אלא זוחלין על הארץ פסול.

ומיהו **פר"י** דשאיבה אינה פוסלת אלא מדרבנן שמן התורה אפי' כולו שאוב כשר הילכך כל ספק שאירע בו אפי' ספק אם היא כולו שאוב אם לאו- כשר (**שהרי ספק דרבנן לקולא אזלינן**) אבל **הרבי' שמשון** פירש שכולו שאוב פסול מן התורה עד שיהיה רובו בהכשר אבל לאחר שיהיה רובו בהכשר משם ואילך אין שאיבה פוסלת בו אלא מדרבנן, הלכך כל ספיקא שיארע בו קודם שיהיה רוב בלא שאיבה- אזלינן לחומרא (**בגלל שספק דאורייתא לחומרא**) אבל משידוע שנעשה רובו בהכשר מקילינן בספיקא שיארע בו וכ"ה מסקנת א"א **הרא"ש** ז"ל:

(

	מקווה שכולו שאוב-כשר?	**מה הנפק"מ?**	**מקווה שהיה רובו בהכשר, ואח"כ מילאו את הנותר ע"י שאיבה-כשר?**	**מהי הנפק"מ?**
ר"י בתוס'	מדאורייתא- כשר מדרבנן- פסול	אם יש ספק אם כל מי המקווה שאובים- מקילים, כי ספק דרבנן לקולא	מדאורייתא- כשר	
רבינו שמשון **הרא"ש** **וכ"נ דעת הטור**	מדאורייתא- פסול		מדאורייתא- כשר מדרבנן- פסול	**אם** לא ידוע אם רובו התמלא בכשרות- פסול **אם** ידוע שרובו התמלא בכשרות- כשר

כתב א"א **הרא"ש** ז"ל בתשובה על מקוה העומד בבית הנכרי ומשכירו לישראל שיתן לו כל הטובל בו דבר ידוע בכל פעם שאין להאמינו לנכרי דחיישינן שמא יחסר וימלאנה.

(וזו התשובה:

שו"ת הרא"ש כלל יח סימן ח

וששאלת: מקוה שהמים נמשכין לו מן הגגין, והמקוה הוא נעול במפתח והמפתח ביד ישראל, והמקוה עם הגגין שיורדין מהם הגשמים למקוה, הן של א"י =אינו יהודי=. והא"י =והאינו יהודי= משכיר המקוה כל מי שטובל בו, בפרוטה; ויש ימים רבים שלא ירדו גשמים, מי חיישינן שהא"י =שהאינו יהודי= ישליך מים

מהגג שלו למקוה; או אפילו בזמן הגשמים, מי אמרינן דא"י =דאינו יהודי= אינו מתכוין להעביר, או לא? גם המקואות שהן ברשות הא"י =האינו יהודי=, מאחר שהוחזקו בכשרות, מי חיישינן שהא"י =שהאינו יהודי= יפסלם, או לא.

תשובה: על המקוה שהוא של הא"י =האינו יהודי=, ומקבל ממנו שכר, <u>אין להאמין לא"י =לאינו יהודי= עליו, כי בודאי יעשה כל מה שיוכל כדי שלא יפסיד שכרו</u>. אמנם, כל זמן שיש במקוה כ"א סאה, אינו נפסל אם הא"י =האינו יהודי= שפך מים על גגו ונמשכו למקוה, דשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה. כדאיתא בפ"ק דתמורה (יב): תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בה כ"א סאה מי גשמים, ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן למקוה, והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה. והמקוה שטובלים בו תדיר, בקל יכול להיות בו כ"א סאין, לפי חשבון אמה על אמה ברום שלש אמות, שמחזיק מ' סאה; אבל אם פסקו מימיו לגמרי, ולא נשאר כ"א סאין, יש לחוש שהא"י =שהאינו יהודי= ימשוך לתוכו מים שאובין.

סיכום:

אם ידוע שלא היה כנראה במקווה הנ"ל 21 סאה- יש לחוש שהגוי שפך מים, ועל כן המקווה- פסול

אם ידוע שהיה כנראה במקווה הנ"ל 21 סאה- אין לחוש שהגוי שפך מים, ועל כן המקווה כשר.

הרא"ש הולך לשיטתו שמקווה שרובו מורכב ממים כשרים- כשר, ועל כן הרא"ש לא חושש אם הגוי שפך מים למקווה, באם ידוע שרובו היה בכשרות), כיוון שאז כל הפסול שלו הוא רק מדרבנן, וקיי"ל שבכל מידי דרבנן אזלינן לקולא.)

מעיין מטהר אפילו דרך זחילתו וכל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה. הלכך גל שנתלש מהים (**הסוער**) ובו (**בגל)** מ' סאה ונפל על האדם או על הכלים עלתה להם טבילה

(כלומר, זה נחשב כמו שטבלו במקווה. זאת משום שכאמור הגל הזה בא מהים, והבאנו לעיל מחלוקת לגבי מעיין, אם מי שטובל במעיין מספיקה לו טבילה כל שהוא (כדעת הרמב"ם והראב"ד) או שמא גם מי שטובל במעיין צריך לטבול במידת מים של 40 סאה. הרא"ש סובר שגם מי שטובל במעיין צריך לטבול ב40 סאה. על כן דווקא מי שנפל עליו גל שהיה בגל מידה של 40 סאה- טהור, אך אם לא היה בגל 40 סאה, הוא לא היה טהור (עיין ט"ז).

אמנם ניתן לפרש, שאף למ"ד שאין צריך במעיין 40 סאה, אלא רק כל שהוא נקטה המשנה (ה,ו) שצריך להיות בגל 40 סאה, משום שכל מה שלדעת הסוברים (רמב"ם, ראב"ד) טבילה במעיין מועילה אף בכל שהוא, זה דווקא במקום חיבורו, אך כיוון שכאן מדובר שהגל נתלש ממקומו, גם הם יודו שצריך להיות בגל 40 סאה. שכיוון שנתלש ממקום חיבורו אין הוא מטהר בכל שהוא (עיין ש"ך))

אבל זרק כלים לאויר הגל (אף שהיו בו 40 סאה)- לא עלתה להם טבילה (כיוון שצריך שהטבילה תהיה על הקרקע).

צריך שלא יהיו מ' סאה בתוך הכלי שאין טובלין בכלים. לפיכך גיגית שקבועה בארץ ונתמלאה ממי גשמים- אין טובלין בה כיון שהיה "שם כלי" עליה קודם שקבעוה.

ואם יש בשוליה נקב כשפופרת הנוד- שרי (כלומר, אם יש בשולי המקווה, כלומר בצד התחתי שלה, חור כ"כ גדול כשפופרת הנתונה על פי הנאד, ורחבה כשיעור שאפשר לסבב בריווח 2 אצבעות הסמוכות לאגודל- המקווה כשר, כלומר שאם אז יסתמוהו יוכלו להשתמש בו, כיוון שע"י הנקב כבר אין "שם כלי" על המקווה, ומעתה הוא כחלק מן הקרקע).

ובדבר זה שוה מעיין למקוה. אם מעיין מקלח לתוך כלי ויוצאין ממנו לחוץ פסולין לטבול בהן לא שנא בתוך הכלי לא שנא לאחר שיצא ממנו

(דין זה מתבסס על המשנה במקוואות פרק ה' משנה א', האומרת שמעין שהעבירו על גבי השוקת- פסול. כלומר המים שבתוך השוקת= הכלי- פסולים, וגם המים שיוצאים מהכלי פסולים לטבילה, משום שהואיל וירדו המים לתוך הכלי, הרי הם נחשבים כמים שאובים הפסולים לטבילה.

אע"פ שהמים שבכלי מחוברים למים שבמעין, אין המעיין מטהר אותם, לפי שהמים שבתוך הכלי הם שאובים, וגם המים שבכלי הם שאובים –רמב"ם.

אולם ר"ש ורא"ש, מפרשים שהמים פסולים משום גזירה.)

,אבל המכניס כלי לתוך המקוה ובתוכו כלי אחר **אם** גם החיצון צריך טבילה עלתה טבילה לשתיהן אפי' אם פי החיצון צר הרבה **ואם** החיצון אין צריך טבילה אז לא עלתה טבילה לפנימי אלא א"כ יהא בפי החיצון כשפופרת הנוד.

ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו תוך הכלי אסור לטבול וחוצה לו מותר אפי' אם המים שבתוכו מרובין (כלומר, המים שבתוך הכלי (שוקת זה בסלע) פסולים מדין מים שאובים, וכמו שביארנו, אף שהמים מחוברים למעין, מ"מ אין הם מיטהרים ע"י השקה זאת.

<u>אולם</u> המים שעל שפת הכלי- כשרים לטבילה, כיוון שכיוון שהמעיין מטהר בכל שהוא, הרי מי המעין מטהרים את המים השאובים שנמצאים על שפת הכלי, ועל כן הם כשרים לטבילה

הטור כתב שמותר לטבול במים שמחוץ לכלי, וזה בהתאם לשיטת הרמב"ם מקוואות בפרק ט, ט שכתב (וזה שייך גם להלכה הקודמת):

"מעיין שמימיו יוצאין ונמשכין לתוך השוקת ואח"כ יוצאין מן השוקת ונזחלין הרי כל המים שבשוקת ושחוץ לו פסולין, היו מקצתן נמשכין על שפת השוקת אפילו כל שהוא הרי המים שחוץ לשוקת כשרים שהמעיין מטהר בכל שהוא...").

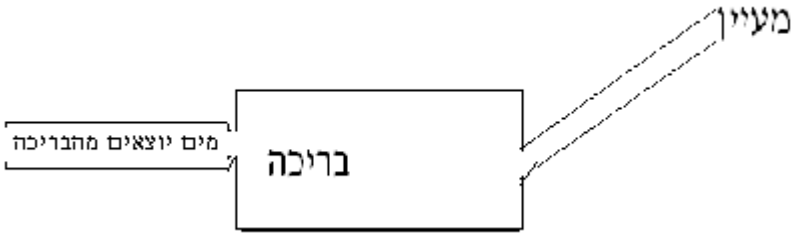

מעיין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקוים ועומדין יש לה כל דין מעיין ואם הפסיק ראש הקילוח (**את משיכת מי המעין מן הבריכה**) חזר להיות לה (**לבריכה**) דין מקוה שאינה מטהרת אלא במ' סאה ובאשבורן (**=במקום שמימיו מכונסים**) ואם חזר והמשיך קילוח המעיין לתוכה (**לתוך הבריכה**) חזרה (**הבריכה**) לדין מעיין (**וודאי רק אחר שנדע בבירור שיצאו המים הראשונים שהיו בבריכה אחר שנפסקו המים. אח"כ יחזרו המים לטהר כמעיין אף בזוחלים ובכל שהוא**).

(פרק ה' משנה ב') מעיין שהעבירו על גבי אחורי כלים והמשיכו למקוה אחר (כלומר, משך את מי המעין על גבי דפני הכלים מבחוץ (רמב"ם,רא"ש) ע"פ דעת ר' יוסי במשנה שחולק על ר' יהודה (שסובר שהמעין כמות שהוא) דין המים הם כמקווה, שאינו מטהר אלא בארבעים סאה ובאשבורן) חזר לחיות בה דין מקוה

ובלבד שלא יטביל על אחורי כלי ממש (גזירה שמא יטביל בתוך הכלים, והרי המים שבתוך הכלים הם

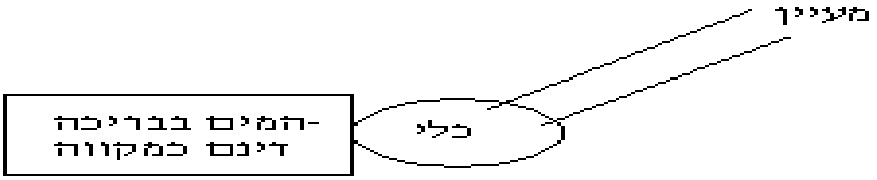

מים שאובים) .

מעיין שיורד מן ההר טפין טפין בהפסק יש לו דין מקוה, אא"כ יורד בקילוח בלא הפסק (**שאז כמובן יש לו דין של מעיין**).

מקוה שיש לו מ' סאה ומעיין כל שהוא- יכול לשאוב כמו שירצה וליתנו בתוכה והם כשרים אע"פ שהן (**המים השאובים**) רבים על המים שהיו בתוכם תחלה (**=ה40 סאה שאינם שאובים**).

אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה אפילו אם חסר כל שהוא, אם נפלו לתוכה ג' לוגין מים שאובין פסלוה, ל"ש שאבן (**את המים**) בכלי ל"ש סוחט כסותו לתוכו או שזרקם בחפניו ואפילו נפלו בו מב' כלים או מג' מזה מעט ומזה מעט מצטרפין (**לשיעור של ג' לוג כדי לפסול את המקווה**).

בד"א (**עיין פרק ג' משנה ד'**) שמתחיל מכלי השני עד שלא הפסיק מהראשון (**כלומר, שהתחיל הכלי השני לשפוך מים קודם שפסק הכלי הראשון**), אבל אם פסק מהראשון קודם שהתחיל השני- אין מצטרפין, ואפילו אם התחיל השני עד שלא הפסיק מהראשון דוקא מג' כלים אבל מד' אין מצטרפין (**הואיל ואין לוג בכל כלי- אין הם פוסלים את המקווה. אולם אף אם מדובר שמכלי אחד נפלו המים ממקומות רבים, אם מדובר שנפלו המים בסה"כ משלושה כלים-פסול**).

בד"א שמד' אין מצטרפין (לפסול את המקווה) שלא היה דעתו מתחילה כל הג' לוגין (כלומר, שכשנתן את המים השאובים לא התכוון להרבות מים במקווה עד שיעור של ג' לוגים) אבל אם בתחלה היה דעתו ליתן כל הג' לוגין (כדי להרבות מים במקווה) ,אפילו אם לא נתן (במקווה מהמים השאובים) אלא מעט מעט מכמה כלים (אפילו רק קורטוב כל פעם שזה 1\64 לוג) עד שהשלים לג' לוגין- פסול (כל שהשלים ל3 לוגים, הרי הם מצטרפים בסך הכל לפסול את המקווה).

ואם העביר בו ג' לוגין בידיו על גבי קרקע או שנתזו בו מכח רגלי בהמה- כשר, ואפי' נתקבצו כל מ' סאה בכה"ג ע"י רגלי בהמה –כשר (**כיוון שאין אלו מים שנשאבו בכוח האדם, אלא הם באו ממילא מהקרקע\מהבהמה לבור**).

וכל זמן שלא יפלו במקוה החסר ג' לוגין ישאר כמו שהיה (כשר) ולכשישלים ממי גשמים- כשר (כלומר שאם היה חסר 3 לוגים, ונפל בו לוג שאוב, ואח"כ ממי גשמים המקווה התמלא ב2 לוגי מי גשמים והרי הוא עכשיו מלא ב40 סאה. לא נאמר שכיוון שמתחילה כאשר הוא היה חסר 3 לוג, הלוג השאוב שנפל בו יפסול אותו לעולם, ולכן אף אם יפלו עכשיו מים שאובים כשכבר יש במקווה 40 סאה- הם יפסלו את המקווה. אלא כיוון שהמקווה הוכשר מבלי שנפלו בו 3 לוגים, הרי הוא כשר כמקווה לגמרי, ומעתה אף אם יבואו כל מימות שאובים שבעולם על המקווה השלם- הוא יישאר בכשרותו).

אין ג' לוגין פוסלין אא"כ יהיו שלמים (**לא בפחות מג' לוג**) ומראיהן מים (**הצבע**). לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכו יין (**כלומר לג' הלוגים נפל יין עוד לפני שה3 לוג הללו נפלו למקווה**) וחזרו למראה יין (**למים יש צבע כמו של יין**) ונפלו למקוה חסר (**שאין בו 40 סאה**) לא פסלוהו

(כמו המשנה בפרק ז' משנה ה' שאומרת שאם יש 3 לוג מים ונפל לתוכם קורטוב של יין, ועתה כל מראה ה3 לוג כמראה היין, ואח"כ ה3 לוג הללו נפלו למקווה חסר שאין בו 40 סאה, אך מי המקווה לא השתנו

לצבע של יין מחמת ה3 לוג בצבע היין שנפלו לתוכם, הדין הוא שהמקווה כשר. זאת משום ש3 לוג מים שאובים לא פוסלים אלא כשצבעם כמים, אך 3 לוג הללו, כיוון שצבעם הוא כצבע היין, אין דינם כמים אלא כיין- שאינו פוסל את המקווה, אף שגם לא משלים את המקווה החסר למידת 40 סאה.

עניין זה מבוסס על משנה ב' שם שאמרה ש"שאר המשקין" כמו יין, "לא העלתו", כלומר שהמשקה הזה לא השלים את המקווה ל40 סאה, באם ע"י המים במראה יין הנ"ל היה בכדי להשלים את מידת המקווה).

וכן ג' לוגין (**מים שאובים**) חסרין כל שהוא (**ממידת ג' לוג**) שנפל לתוכו (**למים השאובים**) מעט חלב (**והרי מראה המים כמראה מים**) והשלימוה (**המי חלב את המים השאובים**) לג' לוגין, ונפלו (**המים השאובים הללו**) למקוה חסר- לא פסלוהו, כיון שאין הג' לוגין שלמים (**כלומר, כיוון שאין כאן ג' לוגים של מים שאובים נטו, אלא יש בהם קצת חלב שהוא משקה ואינו מים, על כן המקווה לא נפסל ע"י שנשפכו המים הללו לתוכו, כי דווקא ג' לוגי מים שלמים פוסלים את המקווה, וחלב איננו פסול את המקווה**).

אבל כשהן שלמים (כלומר, שיש במים השאובים ג' לוגים בדיוק) ומראיהן מים (הצבע של המים השאובים הוא בצבע של מים ולא בצבע של משקה אחר)- פוסלין (אם הם נפלו למקווה חסר) אפי' הם מי כבשין (מים שכבשו בהם ירקות) ומי שלקות (מים ששלקו בהם ירקות או דבר מאכל אחר) ותמד עד שלא החמיץ (משקה העשוי ממים שנותנים על שמרי יין או על חרצנים וזגים של ענבים שנסחטו, קודם שהחמיץ. כלומר, הדין בא לומר ולחדש ע"פ המשנה ב' פרק ז', שכיוון שיש במים הללו ג' לוגים, והצבע שלהם הוא כצבע של מים שקופים, אף שהם "מים משומשים", בא לחדש ולומר שבכל זאת הם פוסלים את המקווה החסר),

אבל שאר כל המשקין (כגון יין ושמן) ומי פירות (מיץ שנסחט מן הפירות) ומורייס (רוטב של דגים כבושים) ותמד משהחמיץ -אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין, ו(אולם)גם אין משלימין אותו להכשירו (כלומר, שאם ע"י המשקים הללו המקווה הושלם להיות במידה של 40 סאה- אין הוא כשר, כיוון שהרי השלימו אותו שלא ע"י מים כשרים לטבילה).

(רוצה לומר,) שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה א' מאלו (המשקים שהוזכרו לעיל)- אין משלימין אותו (להיחשב כמקווה כשר, אף שעתה במציאות יש מולנו מקווה שיש בו 40 סאה, כיוון שמשקים הללו "אינן מעלין" כלשון המשנה שם).

אבל אם יש בו מ' סאה (כלומר, שזהו מקווה שלם וכשר) ונפל לתוכו סאה אחת מאלו (המשקים, בין אלו שהוזכרו כאן לעיל ובין שלפניהם, דהיינו שגם במי כבשים הוא הדין) ונטל (אח"כ) מתוכו סאה אחרת- כשר (כיוון שהסאה שנתן לתוך המקווה בטלה ברוב המים, ונמצא שכל ה41 סאה הוכשרו), אפילו עשה כן עד י"ט פעמים (כלומר שנשארו במקווה 21 סאה, שזה רוב של 40 סאה) אבל טפי- לא (שאז המקווה נפסל, שמא לא נשאר בו רוב מים אלא רוב מי פירות),

ואם עשה כן במים שאובין אפילו עד עולם- כשר (אך לא במי פירות וכדומה, כיוון שמי פירות וכדומה אינם ראויים כלל לטבילה, על כן יש להקפיד שלא יהיה רוב מקווה מהם. כיוון שכתוב בתורה "מקווה מים" על כן הקפידו חכמים שרוב המקווה יהיה עכ"פ של מים. אמנם, במים שאובים שהוסיף על מקווה כשר- המקווה נשאר בכשרותו, משום שהמים מצד עצמם הרי ראויים לטבילה, רק כאן הם לא ראויים כי הם שאובים, מה שאין כן במי פירות וכדומה כאמור

אמנם, יש להעיר שהרמב"ם חולק על הטור וסובר שגם במים שאובים מותר לקחת סאה ולתת סאה של מים שאובים ג"כ כמי פירות רק עד רובו, אך לא יותר, שכן כתב הרמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ז:

"מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל אח"כ ממנו סאה- ה"ז כשר, וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר <u>עד רובו</u>"

	אם במקווה שיש בו 40 סאה, הוסיף סאה של <u>מים שאובים</u> ואח"כ לקח סאה מים מהמקווה, וכך הוסיף ולקח לפחות 20 פעם, כך שלא נשאר רוב מים מהמים הראשונים שהיו ראויים לטבילה מצד עצמם (כלומר שהם לא היו שאובים), האם המקווה כשר?	**אם במקווה שיש בו 40 סאה, הוסיף סאה של <u>משקים</u> ואח"כ לקח סאה מים מהמקווה, וכך הוסיף ולקח לפחות 20 פעם, כך שלא נשאר רוב מים מהמים הראשונים שהיו ראויים לטבילה מצד עצמם (כלומר שהם לא היו שאובים), האם המקווה כשר?**
טור	כשר	פסול
רמב"ם	פסול	פסול

):

מי צבע יש להם דין שאר מים לפסול מקוה החסר כג' לוגין (שאובים) אע"פ שמשונים ממראה מים (כלומר, אף למשקים הללו אין צבע של מים, ולכאורה הם לא היו אמורים לפסול את המקווה, כי רק מים שאובים פוסלים, מ"מ גם שאר משקים שנפלו למקווה חסר בשיעור של ג' לוגים- פסולים את המקווה,

וכל מה שאמרנו שאם נפלו משקים למקווה חסר הם לא פסלו את המקווה, זה רק בגלל שהיה מדובר שהם לא שינו את צבעו של מי המקווה, אך כאן מדובר שבגלל שנפלו ג' לוגים של מי צבע מי המקווה השתנו ועל כן המקווה נפסל מחמתם), אבל אם המקוה שלם (שיש בו 40 סאה עוד לפני שנפלו בו מי הצבע) אף ע"פ שנפלו בו (אח"כ) מי צבע (בשיעור של 3 לוג) ושינו מראיו- לא נפסל (לפי שבצבע המים- אין ממש).

וכן אם הדיח בו (במקווה שיש בו 40 סאה) כלי ונשתנו מראיו (ע"י הלכלוך שיצא מן הכלי) -לא נפסל (המקווה. זאת משום שלכלוך הכלים- אין בהם ממש, והם אינם פוסלים את המקווה בשינוי מראה

כלומר, יוצא לנו שכדי לפסול מקווה צריך:

3 לוגים של מי צבע +

שהמקווה יהיה חסר

לכן, המקווה <u>לא</u> נפסל אם:

א. נפלו פחות מ3 לוג של מי צבע למקווה חסר

ב. נפלו 3 לוג של מי צבע למקווה שלם ששינו את מראה המקווה

	אם נפלו 3 לוגים מי צבע למקווה חסר	אם נפלו **<u>פחות</u>** מ3 לוגים מי צבע למקווה **<u>חסר</u>**	אם נפלו 3 לוגים מי צבע למקווה **<u>שלם</u>** והשתנה המראה של המקווה	אם נפלו **<u>פחות</u>** מ3 לוגים למקווה **<u>שלם</u>** והשתנה המראה
מה הדין?	פסול	כשר	כשר	כשר

).

אבל אם נפל לתוכו (לתוך המקווה שיש בו 40 סאה) יין או מוחל (=מוהל היוצא מן הזיתים) ושינו מראיו – נפסל (הואיל ונמצא בו גוף הדבר המשנה את בצע המים, כלומר, שאל כמי צבע שאין בהם ממש (אא"כ נפלו 3 לוג למקוה חסר), ביין או מוחל- יש ממש, ועל כן, אף שהם נפלו למקווה שלם, מ"מ הם פוסלים אם נפלו בשיעור של ג' לוגים).

כיצד יעשה (כדי להכשיר את המקווה, אחר שנפלו בו היין או המוחל)?

אם הוא (מקווה) חסר (שאין בו 40 סאה) ימתין לו עד שירדו גשמים (שהרי אי אפשר למלא אותו בידי אדם, שהרי מים שאובים פוסלים בשלושה לוגים) ויתמלא (ל40 סאה) ויחזרו מראיו למראה מים.

ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה (כלומר, שאין בעיה לשפוך לתוכו מים שאובים, כיוון שכמו שאמרנו, מותר להכניס כל מימות שבעולם למקווה שלם) ימלאנו בכתף (כלומר בידי אדם, במים שאובים) עד שיחזרו מראיו למראה מים.

היה בו מ' סאה ונפל לתוכן יין ונשתנו מראיו של חציו (**כלומר של 20 סאה**) אפילו הטובל במקום שלא נשתנה (**מראה המים מחמת היין**, **כלומר שטבל ב20 סאה האחרים**, **מכל מקום**)- לא עלתה לו טבילה.

<u>אין שאיבה פוסלת אלא במים</u>, אבל השלג והברד והכפור (הטל שנקרש) והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי (ונקרא במשנה "טיט הנרוק", כי ניתן להריק אותו מכלי אל כלי מרוב שהוא רך. אולם יש מפרשים מלשון "רוק", כלומר שהוא רך ודקיק כרוק, הטיט הזה)- אין שאיבה פוסלת בהן,

שאם שאב מאלו למקוה חסר- לא פסלוהו, ולא עוד אלא שאפי' עשה כל המקווה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי ועשה ממנו מקווה- כשר (במשנה בפרק ז' משנה א' מובא מעשה שאנשי מידבא עשו מקווה של 40 סאה שכולו היה מורכב ממי שלגים בהוראתו של רבי ישמעאל (להלכה רבי ישמעאל סבר כר"ע, שניתן לעשות כן)).

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט שראוי להריקו (מכלי לכלי, דהיינו "טיט הנרוק", כלומר שהטיט הרך משלים את המקווה ל40 סאה) אם המים צפים על גבי הטיט- יכולין לטבול אפילו בטיט (כדעת רבי יהושע בפרק ב משנה י, שלדעת ר"י ניתן להטביל בין במים ובין בטיט.

אע"פ שרגליו של הטובל שוקעות לתוך הטיט, מ"מ ניתן לטבול, כיוון שהמים מקדימים ובאים לתוך מקום התחיבה ששם נכנסת הרגל, והמים ההם הרי מחוברים למקווה, ונמצא שאף הרגלים- במי המקווה נטבלו),

(אך אם) אין המים צפים ע"ג הטיט- אין טובלין במקום הטיט, אבל ב(מקום ה)מים- טובלין אפילו אם אין בו (במקווה) מ' סאה אלא ע"י הטיט (כלומר, שרק ע"י שנוסיף את הטיט נקבל מידה של 40 סאה, אך אם

לא היינו מחשיבים את הטיט- לא הייתה לנו מידה של 40 סאה במים שבמקווה. בעניין זה גם רבי יהושע מודה שניתן להטביל רק במים ולא בטיט):

אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה (**כלומר, שהמים שבו נחשבים למים שאובים הפסולים למקווה)** אא"כ יהיה:

ראוי לקבל (כלומר שיהיה בכלי "כלי קיבול" שניתן להכניס בו מים, והמים לא ישפכו לחוץ) קודם שיקבענו לקרקע (כלומר שהיה עליו "שם כלי" עוד לפני שתקעו אותו בקרקע לתמידות)

ושיתמלא לדעת (**כלומר, שאדם ימלא את הכלי מרצונו, ולא שיפלו בו מי גשמים)** וכשיהא כל זה אז פוסל (**את המקווה**) אחד (**כלי**) גדול ואחד (**כלי**) קטן אחד כלי אבנים וא' כלי גללים.

לפיכך המניח טבלא אצל המקווה (מתחת לצינור, וכגון שמדובר בצינור שאינו פוסל את מים שעוברים בו, כגון שקבעו ואח"כ חקקו) כדי שיפלו המים ממנה (מהטבלא) למקווה , אם יש לה (לטבלא) ד' שפות שראויה לקבל המים (כלומר, שיש לטבלה מסגרת מסביב, ונמצא שיש לה בית קיבול)- פוסלת (שכיוון שיש לה בית קיבול, הרי הטבלא נחשבת ככלי, ונמצא שהמים שעוברים בה דינם כמים שאובים) ואם לאו (שאין לה בית קיבול ("לבזבז"- בלשון המשנה)- אינה פוסלת (שהואיל ואין לטבלה בית קיבול, <u>אין</u> המים הנמשכים עליה ויורדים למקווה נחשבים כמים שאובים) .

זקפה על צדה לידוח (כלומר שזקף את הטבלה על הצד, (שלא כמו שרגילים להניח סתם כלי על "גבו") כדי שתודח במים מן הלכלוך שבה) אפי' יש לה שפות- אינה פוסלת, כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל, וכגון שהמים ראויין לבא למקוה זולתה (כלומר, שאף אם לה הייתה שם הטבלה, מ"מ המים שנשפכו שם מהצינור עליה היו מגיעים למקווה גם מבלי עזרת הטבלה).

אבל אם אין המים ראויין לבא למקוה זולתה (**=הטבלה)** אפילו אין לה שפה כלל- פוסלת, כיון שמקבלת טומאה

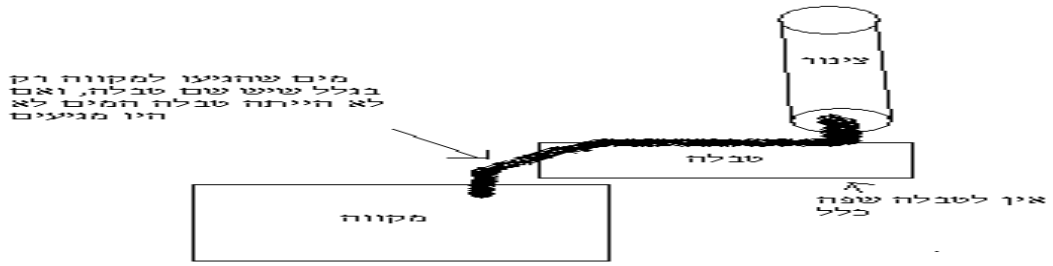

(הרא"ש בפירושו למשנה מבאר שכיוון שהמים לא יכולים להגיע למקווה מבלי שהייתה שם הטבלה, אע"פ שהמים לא נפסלים מחמת מים שאובים, שהרי אין לטבלה בכלל כלי קיבול, מ"מ המקווה פסול, משום שמקווה צריך הווייה בטהרה, כלומר שהוא צריך להתהוות שלא באמצעות דבר המקבל טומאה, וכיוון שהטבלה הנ"ל מקבלת טומאה- המקווה פסול.

כלומר, בהלכה הקודמת שאם המים יכולים להגיע למקווה זולת הטבלה- המקווה כשר, הסיבה הייתה, שאף שהטבלה מקבלת טומאה, אך כיוון שהמים יכלו להגיע גם מבלי שהטבלה הייתה שם, אין זה נחשב שהמקווה נוצר בטומאה, כיוון שהטבלה לא שינתה דבר במהלך המים, מה שאין כן כאן, שדווקא ע"י שיש טבלה המים יכלו להגיע, המקווה נפסל כיוון שבהווייתו הוא נוצר בטומאה):

צינור שאין לו ד' שפות- אינו חשוב כלי וראוי להביא על ידו מים למקוה (ואם) חקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעוהו אם הוא של עץ אפי' אם אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא נעשה כולה על ידה כלי וכל

המים שעוברין עליו חשובים שאובין (**דבר זה מבואר בפרק ד' משנה ג', שאם עשה גומה בצינור קודם שקבע אותו בקרקע, אף שקבע אותו אח"כ, מ"מ נשארה עליו תורת כלי, והרי המים שעוברים בו דינם כמים שאובים ופוסלים את המקווה. אמנם זה דווקא כי מדובר בצינור של עץ. כמו כן יש להעיר שבדר"כ היו עושים את הגומה הנ"ל בצינור כדי לקבל את הצרורות שאלו אבנים קטנות, כדי שהן לא תסחפנה ותגענה למקווה, אלא יתקעו בדרך, וכיוון שכך הרי נוצר כאן "שם כלי" ע"י הגומה)**

ואם הוא (**צינור)** של חרס אין החקיקה פוסלתו אלא אם כן תהא מחזקת רביעית (**בצינור של חרס, אין החקיקה בו פוסלת, אא"כ יש לו בית קיבול שמחזיק מים במידה של רביעית הלוג, כי בפחות מכאן אין זה חושב כלי בחרס)** ואם נפלו צרורות או עפר בגומא (**שחקקו בצינור עוד לפני שקבעוהו)**- אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה (**שאז נאמר שהצינור איבד את ה"שם כלי" שלו, וממילא יהיה כשר להעביר בו מים שאינם שאובים)** אא"כ יהיו מהודקין לתוכה (**כלומר, אם היו צרורות בתוך הגומה בצינור, אבל אין הם מהודקים בגומה, אלא הם מתנדנדים בתוכה ברפיון, המקווה עדיין פסול, משום שאין זו נחשבת סתימה, ולא נתבטל בית קיבולו של הצינור.**

רק באם הגומה התמלא כראוי בצרורות\עפר והעפר נעשה מהודק וסתם את בית הקיבול- נחשב כסתימה טובה. כלומר המים שמגיעים מצינור זה הם מים מוכשרים לטבילה ואינם מים שאובים, לפי שנתבטל בית הקיבול של הצינור ושוב אינו כלי, ואין המים העוברים בו חשובים כמים שאובים. כל זה ע"פ פרק ד' משנה ג').

סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו חשוב קבלה לפסול בו את המקווה (המשנה בפרק ד' משנה ג' אומרת שאם יש צינור המונח בארץ, שהוא צר מצדדיו, אך רחב באמצעו, אף שהמים מתכנסים באמצע, בכל זאת המקווה כשר, מפני שהחלק האמצעי שבו לא נעשה כדי לקבל מים כבית קיבול, אלא רק כדי שיצאו המים מהחלק האמצעי לחלק החיצון הצר בשטף ובחוזק, ועל כן המים כשרים)

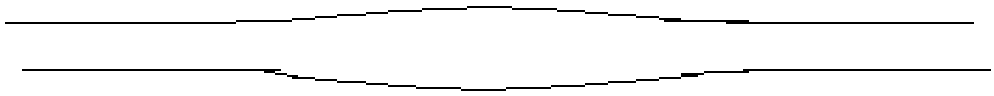

:

כלי שנקב בשוליו (בחלק התחתון שלו) אפי' (רק) כל שהוא- אינו חשוב עוד כלי לפסול המקווה (כיוון שאין כלי זה יכול לאגור את המים שנמצאים בתוכו, על כן מי הגשמים העוברים דרכו למקווה אינם נחשבים כמים שאובים, לפי שהנקב מבטל את הכלי מתורת כלי) וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה, מ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה,

ובצדדין אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב ב' אצבעות על ב' אצבעות (=כשפופרת הנוד, בלשון המשנה בפרק ד' משנה ה', כלומר כשפופרת הנתונה על פי הנאד, ורחבה כשיעור שאפשר לסבב בה בריווח 2 אצבעות הסמוכות לאגודל) ואין צריך שיהא מרובע (הנקב) ב' אצבעות על ב' אצבעות (= □) ,אלא אפי' (הנקב) עגול ויהא מרווח עד שב' אצבעות בינוניות שה' מהם בטפח (כלומר, שיש בטפח 5 אצבעות בינוניות) מתהפכות בתוכו סביב ויהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנה- לא נתבטל מתורת כלי (שהרי עדיין כלי זה יהיה ראוי לאגור בתוכו קצת מים, מה שנכנס מתחת לגובה הנקב)

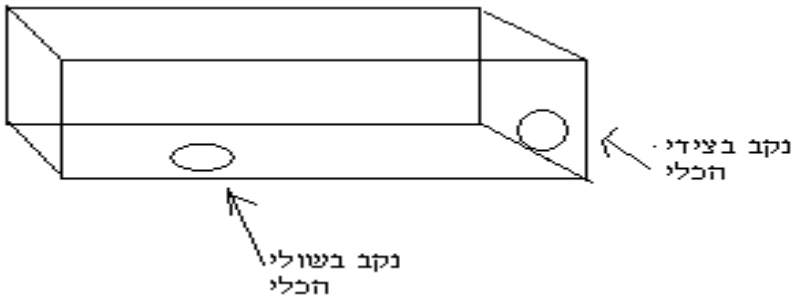

ואם עירב סיד וצרורות וסתם בהן (**את**) הנקב (**שבמקווה)-** לא חשיב סתימה להחזירו לתורת כלי או אם הושיבו על גבי הארץ אפי' על גבי סיד וגפסיס לא חשיב סתימה, אבל אם עירב סיד וגפסיס (**רש"י במסכת פסחים ע"ה. כתב בפירוש המושג "גפסיס"= "מין סיד הוא")** וסתמו חשיב סתימה.

הלכך הרוצה להוציא מים מן המקוה לנקותו וירא שמא יחזרו מן הכלי שמוציאין בו המים שלשה לוגין למקווה, אחר שחסר מ' סאה (**כיוון שהרי הוא מוציא מים מן המקווה)** ויפסלוה (**כלומר שהמקווה יפסל ע"י שיפלו לתוכו 3 לוג מים שאובים מהכלי שעמו הוא מוציא את המים מהמקווה)**- יקוב הכלי (**שעמו הוא מוציא את המים**) בשוליו (**בחלק התחתון שלו)** כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין (**ואז, אף אם יפלו מים מן הכלי למקווה החסר, המקווה לא יפסל, משום שאין אלו נחשבים כמים שאובים, כיוון שהם לא באו מכלי, שהרי אין תורת כלי על הכלי הנ"ל כיוון שיש נקב שביטל את תורת הכלי שלו)**

ואם המקוה נובע (כלומר, שמדובר במעיין) אז אין צריך לכך (כלומר, אין לחשוש שאם יוציא קצת מים ע"י הכלי, ויפלו קצת מים מהכלי, הם יפסלו את מקווה משום שאלו מים שאובים בשיעור של ג' לוגים) כי המעיין אינו נפסל בשאיבה (כלומר, אם שפכו מים שאובים למעיין, אף שאין במעיין 40 סאה, מ"מ כל המים כשרים לטבילה, ועל כן במעיין נובע אין חשש מפני מים שאובים, כי מים שאובים לא פוסלים במעיין כלל וכלל לא).

(ההלכה הבאה מובאת בפרק ד' משנה א'): המניח כלים תחת הצנור (היורד מן הגג) לקבל מימיו (מי הגשמים) שיפלו מהם לתוך המקווה (כמובן מדובר כאן בצינור שאינו עושה את מי הגשמים שעוברים בו למים שאובים, שאף אם נאמר שבצינור שכזה יש בית קיבול לקבל את האבנים הקטנות, מ"מ מדובר שקבעו ורק אח"כ חקקו, כך שכבר אין עליו יותר לעיולם תורת כלי) , אם הניחן (את הכלים תחת הצינור) בשעת קישור העבים (כלומר שהניח בכוונה את הכלים כדי שיכנסו לתוכם מי גשמים) וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו- חשובין לדעת והוי שאובין,

אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחן ואח"כ נתקשרו ונתמלאו (כלומר, שלא הניח את הכלים שם כדי למלא אותם במים, שהרי לא ידע שירד גשם) או אפילו הניחן בשעת קישור העבים (והניח את הכלים על דעת שירד גשם לכלים, אף שע"י כך המים יחשבו כמים שאובים) ונתפזרו (העבים, ולא ירד גשם) ונשארו שם (הכלים) עד שחזרו ונתקשרו (העבים) וירדו גשמים ונתמלאו (הכלים במי הגשמים) לא חשיבי לדעת (המים, ועל כן אין אלו מים שאובים) ואינן פוסלין ובלבד (שיעביר את המים למקווה ע"י) שישבר הכלי או יהפכנו בענין שלא יגביהו מעל הארץ,

שאם מגביהו מן הארץ עם המים חשובים שאובים ופוסלים (שאף שהמים לא ירדו לכלי מדעת, אך מ"מ כיוון שהם הובאו בכוח אדם למקווה הם נחשבים מים שאובים

התורה אומרת "אך מעין ובור מקווה מים יהיה טהור" ודרשו חז"ל בתורת כהנים שנכתב "מעין" ו"בור", כדי ללמד שמצד אחד המים שמגיעים למקווה צריכים להיות משמיים כמו המים במעיין, אך מצד שני מים שיש בהם תפיסת יד אדם כמים שבבור (שהרי הבור נעשה בידי אדם)- כשרים למקווה.

על כן, נמצינו למדים שעיקר המקווה צריך להיות בידי שמיים, שלא יהיו מימיו שאובים, אך עם זאת, הוא איננו נפסל כאשר יש בו תפיסת יד אדם.

לפי זה, אדם שהניח את הכלים מתחת הצינור ונכנסו לכלי מי גשמים, כיוון שהמים הגיעו מן השמיים (מי גשמים), אף אם עתה תהיה במים הללו תפיסת יד אדם כמו שהאדם ישבור את הכלי או שיטה את הכלי על צידו כך שהמים שבכלי ישפכו למקווה- המים יהיו כשרים למקווה. זאת משום שכמו שאמרנו, המים הינם מים משמיים, ותפיסת יד אדם אינה פוסלת בהם.

יש לציין שעניין זה מובא בפרק ב' משנה ז', שם נפסקה הלכה כרבי יהושע שכל עוד הוא לא מרים את הכלי, אלא רק שובר אותו או מטה אותו על צידו- המים שבכלי אינם הופכים למים שאובים):

מקוה שיש בו כ"א סאין אף ע"פ שאינו יכול לשאוב י"ט סאין בכלים ולשופכו לתוכו (**שהרי מים שאובים פוסלים מקווה חסר כבר ב3 לוגים, כל שכן 19 סאים שיפסלו.**

כמובן כל זה פסול רק מדרבנן, שהרי הבאנו לעיל שגם רבינו שמשון והרא"ש מודים שמקווה שרובו מורכב ממים שאינם שאובים, אם יוסיפו עליו מים שאובים עד 40 סאה כשר מדאורייתא ופסול רק מדרבנן)

יכול לשופכו על שפתו והם נמשכין והוא כשר, כיון שהרוב אינו שאוב, וגם המיעוט ששופך לתוכו אינו שופך לתוכו להדיא אלא ממשיכו לתוכו (זאת משום שהואיל ונגררו המים המעורבים על הקרקע חוץ למקווה, ונמשכו וירדו למקווה, לפיכך אם היה רוב מים כשרים במקווה- המקווה כשר, שכן מים שאובים מיטהרים בהמשכה, כשרוב שיעור המקווה ממים כשרים.

דין זה מבוסס על הגמרא במסכת תמורה דף יב עמוד ב האומרת: "שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה"

רש"י שם כתב: "מטהרת ברבייה והמשכה - כשהרוב ממי (של) גשמים שנפלו מעצמן לתוכו והמשיך מיעוט של שאיבה לתוכו דרך חריץ מטהרת השאיבה והיינו לפי חשבון דמתניתין דאין השאובין פוסלין את המקוה דרך המשכה אלא אם כן היו שם עשרים סאין").

אבל אם אין בו (**במקווה**) אלא כ' סאין (**כלומר שאין רוב מים שאינם שאובים (=כשרים) במקווה**) ושאב בו כ' סאין אפי' ע"י המשכה פסול:

כתב א"א **הרא"ש** ז"ל בתשובה על מקווה (**מעיין**) שנובע ונתייבש בקיץ והיה בור רחוק ממנו כמו ארבע בתים ומלאוהו מים מכונסין ונתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותן מים מכונסין שהמקוה כשר אע"פ שנתייבש כולו דלא חשיב זה אלא כאילו חוזר ונובע

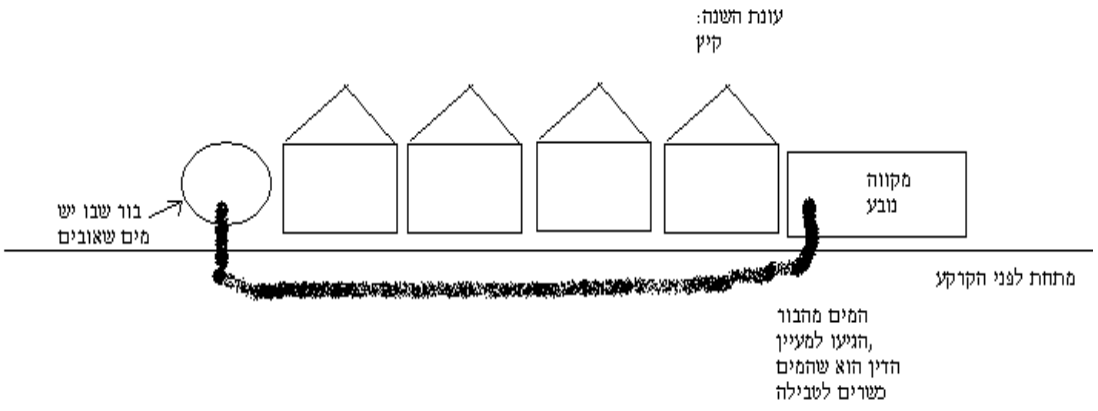

:

הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה. כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקווה, לא יאחוז בידו דף ויעבירם עליו (**משום שאז המים ייחשבו כמים שאובים, מפני שהם באו בכוח האדם ואין זה נחשב שהם באו מכוח שמיים)**, אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו.

וכן הסילון (**צינור)** של אבר (**עופרת)** או של מתכת אסור להמשיך בו מים למקוה (**משום)** ש(**צינור זה)**מקבל טומאה.

ואם הוא (**=הצינור)** מחובר לקרקע- ש"ד (**=שפיר דמי)** שאז אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל אגב קרקע (**וקרקע ודאי אינה מקבלת טומאה)**.

בד"א (**שיש להקפיד שהצינור לא יקבל טומאה, זה רק)** בממשיך מי גשמים בעלמא (**למקווה)**, אבל אם ממשיך מים ממעיין או ממקוה שרי אפי' ע"י דבר המקבל טומאה, דחשבינן לזה המקוה שממשיך המים לתוכו כאילו היא מחובר למעיין או למקוה שממשיך המים משם, אפי' בממשיך מי גשמים ע"י דבר המקבל טומאה- אינו פוסל, אא"כ המים נופלין להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקווה, אבל אם נופלין על שפתו בחוץ ונמשכים לתוכו (**למקווה השני)** או שמחבר לפי הסילון של אבר צינור קטן של עץ או של חרס (**בסופו)** שהמים מקלחים ממנו (**מהחלק הצינור שאינו מקבל טומאה)** למקווה- כשר.

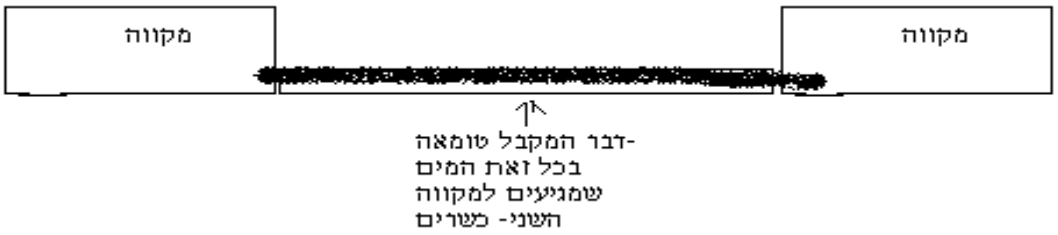

<u>מקוה שנסדק אחד מכותליו</u> והמים יוצאים דרך הסדק יש פוסלים אותם (**את כל המים שבמקווה)** אפי' יש בו (**במקווה)** כמה סאין בענין שישארו בה מ' סאה (**אף)** אחר שיצאו דרך הסדק לפי שכיון שמים העליונים ננערין לצאת חשוב כולו כ(**מים)**זוחלין (**והרי אמרנו כבר, שרק מעיים מטהר במים זוחלים, אך מקווה איננו מטהר במים זוחלים)**

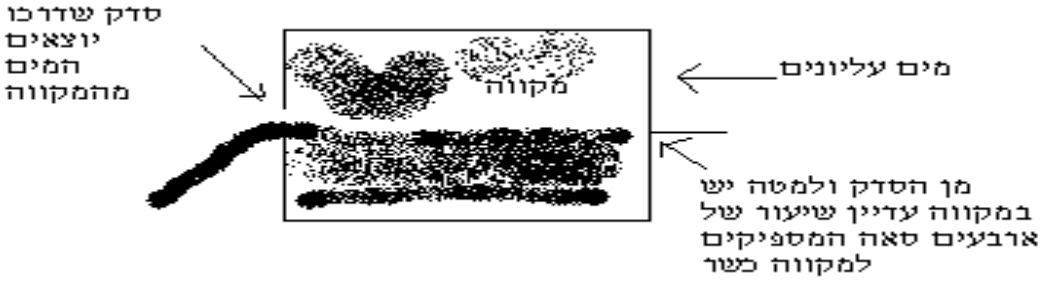

וא"א **הרא"ש** ז"ל כתב ודאי אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן דרך הסדק- כשר, אבל אם לא ישארו בו מ' סאין- פסול,

ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו מ' סאין:

לפי' ה"ר שמשון לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה

וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיכול לסותמו בדבר המקבל טומאה, דודאי הבאת המים למקוה צריך שיהא ע"י טהרה (**שהרי מקווה צריך להתהוות בטהרה כדכתבנו לעיל)**, אבל מניעת המים שלא יצאו ממנו א"צ שיהא ע"י טהרה.

לפיכך נקב העשוי להוציא בו המים מהמקוה יכולים לסותמו במטלניות שיש בהם ג' על ג' (**אצבעות, המקבלות טומאה).**

הבא לערב מקוה פסול (אם נפלו לתוכו 3 לוג מים שאובים כשהוא היה חסר, ואף שהוא אח"כ התמלא ל40 סאה הוא נשאר בפסולו) או (מקווה) חסר (דהיינו שאין בו 40 סאה) עם מקוה כשר להכשירו (להכשיר את המקווה הפסול או החסר), או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם (כלומר שיהיה בין שניהם 40 סאה) צריך שיהא נקב שביניהם רחב ב' אצבעות בינוניות בעגול (כשפופרת הנוד) ויהיה מרווח כדי שיוכל להפכם בנקב סביב (כלומר, צריך שיהיה נקב מעוגל, שיוכל לסבב את 2 האצבעות לצדדים, שאם הנקב לא רחב כ"כ שהוא יוכל לסבוב את האצבעות להפך את האצבעות לימין ושמאל, אין זה נקב מספיק גדול),

ולאחר שנתערב (**המקווה)** הפסול עם (**המקווה)** הכשר אפי' רגע- נשאר (**המקווה הפסול)** לעולם בהכשרו, אפי' נסתם הנקב אח"כ:

כותל שבין שתי מקואות (חסרים) שנסדק מצד זה לצד זה ברוחב (הקיר) ואפי' כל שהוא מצטרף (הנקב) לערב (את) שתי המקואות להכשירם (בפרק ו' משנה ט' מבואר בטעם הדבר, שע"פ רבי יהודה שנפסקה הלכה כמותו, אם הנקב בין המקוואות הוא לרוחב, המקוואות מצטרפים, משום שע"י שיש סדק לרוחב, אף שהסדק קטן מאוד, מ"מ מחמת המים שבמקוואות הלוחצים לעבור ממקוה אחד למשנהו, כל הקיר נעשה רעוע עם הזמן, ולכן כבר עכשיו, אף שיש קיר חזק, זה נחשב כאילו כלל אין קיר מולנו, כיוון שקיר זה עשוי ליפול בעתיד.

כמו כן ב"תוספות יום טוב" מבואר שהטעם הוא מפני שאם הסדק הוא לרוחב הקיר, אזי החלק העליון נחשב כאילו אינו).

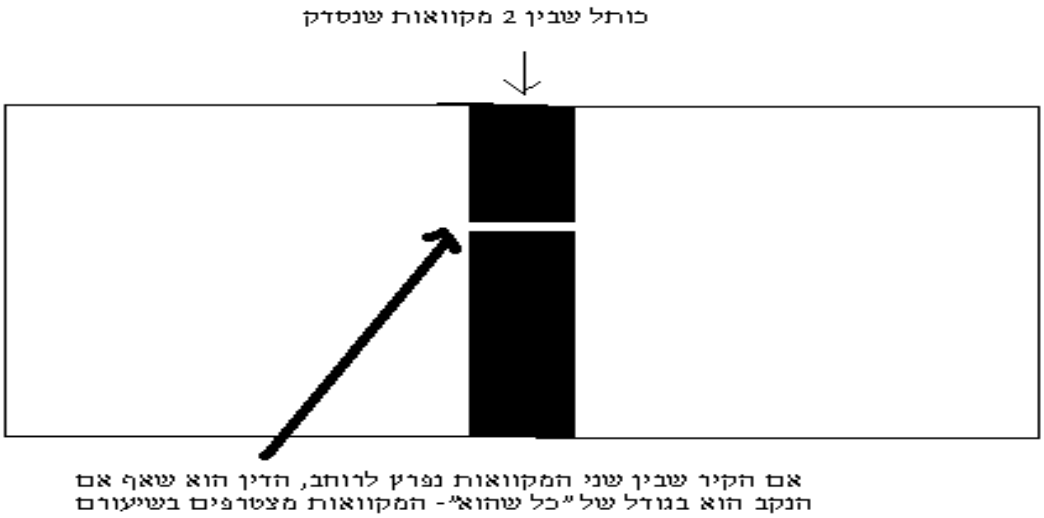

ואם נסדק מלמעלה למטה (**כלומר לאורך הקיר) -**אינו מצטרף (**הנקב להכשירם)** אא"כ יהא במקום אחד (**נקב בגודל של)** רוחב ב' אצבעות (**כשפופרת הנוד).**

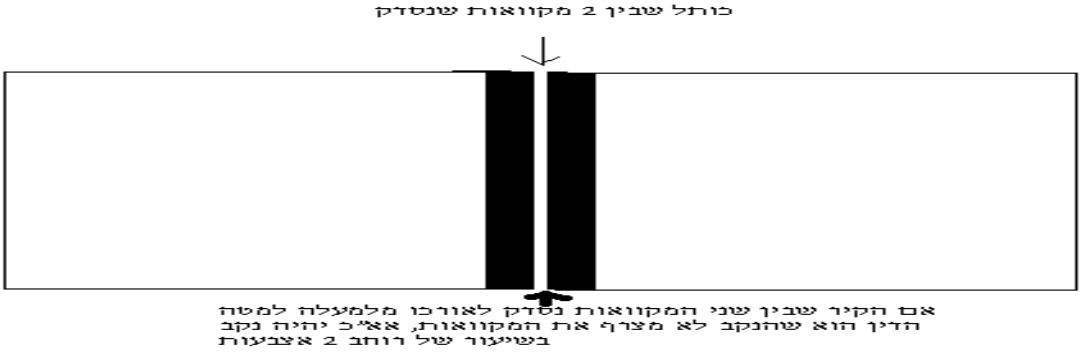

ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה ברוחב ב' אצבעות אפי' אין המים מתערבין אלא כעובי קליפת השום מצטרפים (יש להעיר, שכלאורה מדוע כאן שהנקב הוא ברוחב הקיר שבין שני המקוואות לא היה מספיק בנקב "כל שהוא" כמו שציינו לעיל שמספיק בקיר שנסדק לרוחבו, אלא אין זה קשה כלל, שכיוון שכאן הנקב הוא לא באמצע הקיר אלא בחלקו העליון של הקיר, ממילא לא שייך לומר כאן שהחלק העליון מעל הנקב כ"אינו", משום שהרי בחלק העליון אין מים לוחצים שידחפו את הקיר ויגרמו לקיר להידחק ולהפילו, על כן צריך נקב דווקא בשיעור של 2 אצבעות, שזה שיעור חשוב).

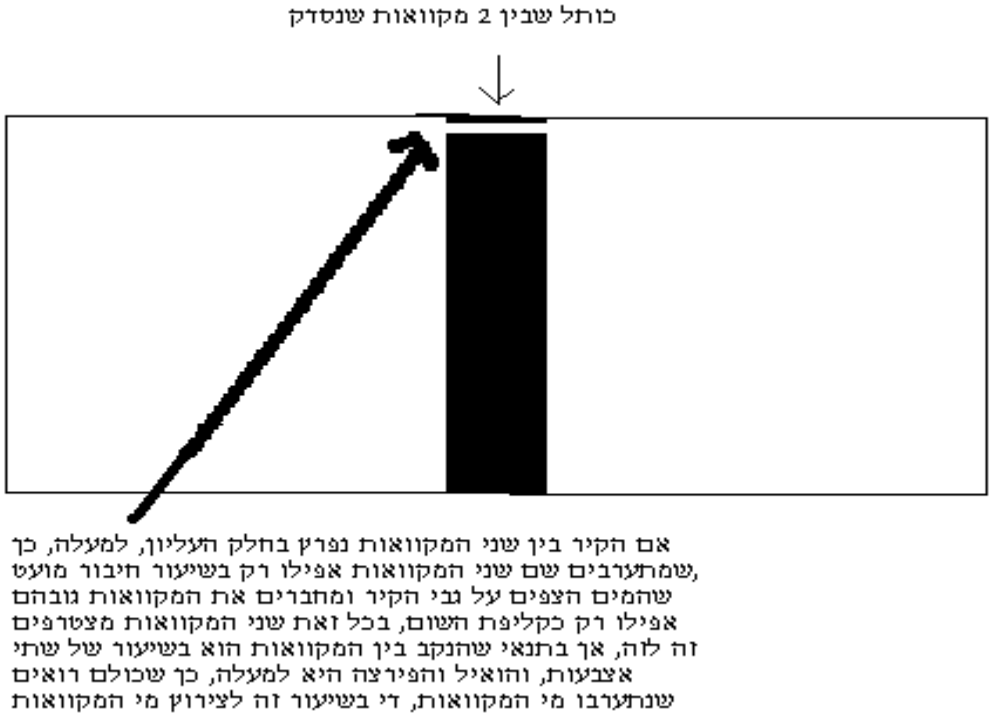

ג' מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד כ' סאין מים כשרים, ובאחד מהם כ' סאין מים שאובין, ועומדים זה בצד זה, אם השאוב מן הצד (**כלומר, בצד ימין או שמאל)** וירדו בהם ג' (**אנשים)** וטבלו, ומתוך כך (**מתוך שהנפח של האנשים מילא את המקוואות, לא היה מקום למים, ועל כן הם יצאו לחוץ ו)**נתמלאו ויצאו על שפתה ונתערבו יחד (**המים של כל המקוואות)-** הוכשרו שלשתן, כיון שפעם אחת היו מחוברין ביחד מ' סאה מים כשרים.

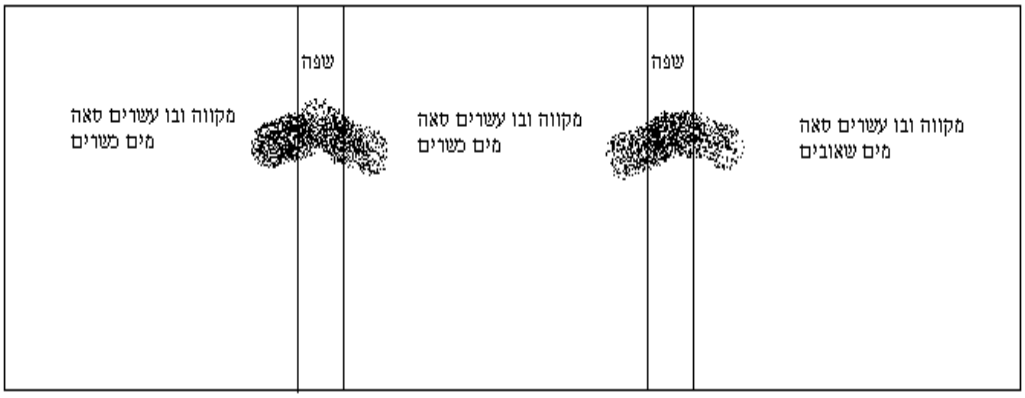

ואם (המקווה) השאוב (כלומר שבו יש את המים השאובים) באמצע (שהוא באמצע, ומשני צידיו יש את שני המקוואות הכשרים, כך) שאין השנים (=המקוואות) הכשרים יכולין להתערב (בינהם במים, כיון שהם רחוקים זה מזה) אלא על ידו (כלומר, שכל מקווה כשר יכול להתערב רק עם המקווה שבו יש את המים השאובים שבצידו, ומה שקרה זה שטבלו ג' אנשים והמים יצאו לחוץ והתערבו המים של שלושת המקוואות יחד, והיה חיבור של 40 סאה בין המקווה הימני והאמצעי, וכן בין המקווה השמאלי והאמצעי, הדין הוא שבכל זאת) לא הוכשרו (המקוואות) אלא נשארו כמו שהיו תחילה (כלומר, מצד אחד המקווה האמצעי לא הוכשר, אך גם המקוואות שבצדדים נשארו בכשרותם ב20 סאה של כל מקווה) והטובלין בתוכה ג"כ לא נטהרו (זאת משום שהרי אף אחד מהם לא טבל ב40 סאה של מים כשרים, אלא כל אחד טבל רק ב20 סאה של מים כשים וב20 סאה של מים שאובים, שוודאי אין זה מטהר)

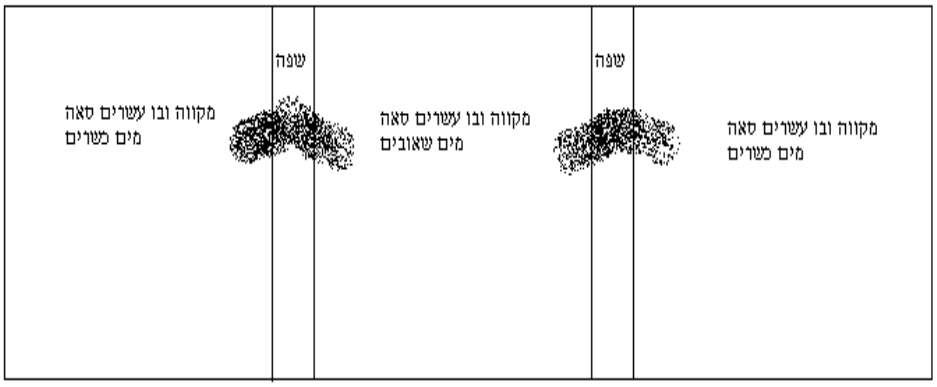

מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות (כלומר, בדיוק 40 סאה, לא פחות\יותר) האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים מקפיצתו בתוכו (שהרי ע"י הקפיצה המים מחוסר מקום במקווה יהיו מוכרחים לצאת לחוץ מפני נפח גופו של האדם הקופץ, ויצא מצב שלפני שכל גופו יכנס למקווה, כבר לא יהיו במקווה 40 סאה, והאדם לא יטהר)

ולא יטבול בו פעמים זה אחר זה (כלומר, כשאדם מגיע למקווה מצומצם, אל לו לתכנן לטבול בו פעמיים, משום) דשמא בראשונה לא טבל כהוגן על סמך השנייה (כשאדם יודע שאחר הטבילה הראשונה הוא יטבול עוד פעם, הוא רגוע פסיכולוגית, ועל כן הוא לא מדקדק לטבול למהדרין, כי הוא רגוע בכך שאף אם הוא לא יצא ידי חובתו בטבילה הראשונה, הוא עכ"פ יצא ידי חובתו בטבילה השנייה)

ובבטבילה ה)שנייה שמא חסרו המים בראשונה (כלומר, אם הוא טבל פעם שנייה במקווה מצומצם, ישנו חשש גדול שאחר שטבל במקווה בפעם הראשונה הוא הוציא קמצ מהמים של המקווה, כך שלא נותרו יותר 40 סאה במקווה)

אבל כשאינו טובל בו (**במקווה מצומצם)** אלא פעם אחת (**בלבד)** נזהר לטבול כהוגן.

טבלו בו (במקווה המצומצם שיש בו רק 40 סאה בדיוק) שנים (שני אנשים הזקוקים לטבילה):

הראשון (שטבל במקווה המצומם)- עלתה לו טבילה (כלומר, זה נחשב לו שטבל במקווה כשר כראוי), אבל לא לשני (כלומר, שאנו תולים לומר שלא נשארו 40 סאה אחר שהטובל הראשון טבל במקווה, ועל כן אין זה נחשב שהשני טבל במקווה של 40 סאה)

אלא א"כ טבל השני בעוד שרגלי הראשון נוגעים במים, דאז חשבינן לכל המים שעל גופו (של הראשון) כאילו הן עדיין במקוה (עניין זה מבואר בפרק ז' משנה ו', ומבואר במפרשים שם על המשנה, שאנו תולים לומר שגם לשני עלתה הטבילה, באם הוא נכנס למקווה עוד לפני שהראשון יצא ממנו, בגלל הכלל ההלכתי של: "גוד אחית" שפירושו המילולי הוא: "משוך והורד". כלומר, שרואים את המים שעל גופו של הטובל הראשון שעדיין חלק מגופו נמצא בתוך המים- כמחוברים למי המקווה, ועל כן אנו מבחינה הלכתית מסתכלים על המקווה כאילו שיש בו 40 סאה שלמות).

(גם ההלכה הבאה מובאת מפרק ז' משנה ו':) הטביל בו (במקווה המצומצם) בגד עבה ("סגוס" בלשון המשנה) שהמים נבלעים בתוכו, כל זמן שהבגד נוגע במקוה הוא כשר (כלומר, המים שבבגד נחשבים כמים כשרים ולא כמים שאובים ועל כן אף אם נפלו מים מהבגד לתוך המקווה- המקווה נשאר בכשרותו, משום שלא נפלו לתוכו מים שאובים), העלהו ממנה (כך שהבגד כבר לא נוגע יותר במים)- פסול (כלומר המים שבתוך הבגד מוגדרים כמים שאובים הפסולים לטבילה, ועל כן אם נפלו מים מהבגד לתוך המקווה, המקווה נפסל מדין כך שנפלו לתוכו מים שאובים) שנעשה (המקווה) שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו (שהרי המים שבבגד היו מים שאובים),

ואם מטביל בו (במקווה המצומצם) יורה (סיר גדול) או שאר כלים מורידים לתוכו דרך פיהן (כלומר בצורה ההפוכה מהדרך הרגילה שמניחים כלי על השולחן, כדי) שלא יתזו המים כשמכניסן לתוכו ונמצא שהוא חסר (כלומר, משום שמדובר כאן במקווה מצומצם שיש חשש שיצאו מים לחוץ ואז כבר לא יישארו 40 בסאה בתוך המקווה, על כן אנו נדאג להכניס את הכלי כך שהוא יתפוס פחות נפח במים, וזה ע"י הכנסת הכלי בצורה ההפוכה שלו, כדי שלא יקרה מצב שהמים יצאו לחוץ)

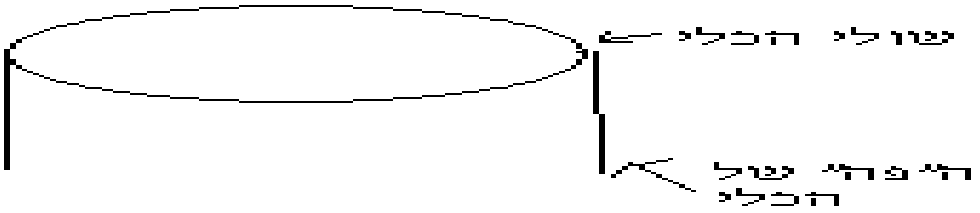

ומעלן (את הכלי, אחר שהטבילו) דרך שוליו (כלומר מוציא את הכלי כשגב הכלי מופנה כלפי מעלה) כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקוה (אמנם יש להעיר, שאף שבמשנה בפרק י' משנה א' מובא ש"כלי שהטבילו דרך פיו- כאילו לא טבל", מדובר שם שאין זה נחשב כטבילה משום שמחמת האוויר שהיה בכלי, אין המים יכולים להגיע לכל מקום בכלי, ולכן כמובן מסתמא כוונת הטור, שעליו לכניס את הכלי דרך פיו, אך לדאוג שלא להוציא את הכלי עד שהוא יראה שהיה בעבבוע במים, כדי שהוא יהיה בטוח שכל האוויר יצא מן הכלי, וכל הכלי התמלא במי המקווה).

מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו (כלומר מקווה שיש בו אמנם 40 סאה, אך כיוון שהמקווה מאוד רחב, אז גובה המים מאוד נמוך, כך שאי אפשר לטבול בו כך שכל גופו של האדם יתכסה במים, והרי זה מעכב את הטבילה אם לא כל גופו של האדם יתכסה במים, אף שהוא טבל במקווה שיש בו 40 סאה, על כן הוא) נותן בו (במקווה הנ"ל) מצד אחד חבילי עצים כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ויעלו בענין שיוכל להתכסות בו (כלומר, הוא מכניס גוף עם נפח רב כחבילות של עצים, וכך מחמת הנפח הרב לא יישאר למים מקום, והם יאלצו לעלות כלפי מעלה במקור המים, וכך האדם יוכל לטבול במקור המים כך שכל גופו יהיה מכוסה במים).

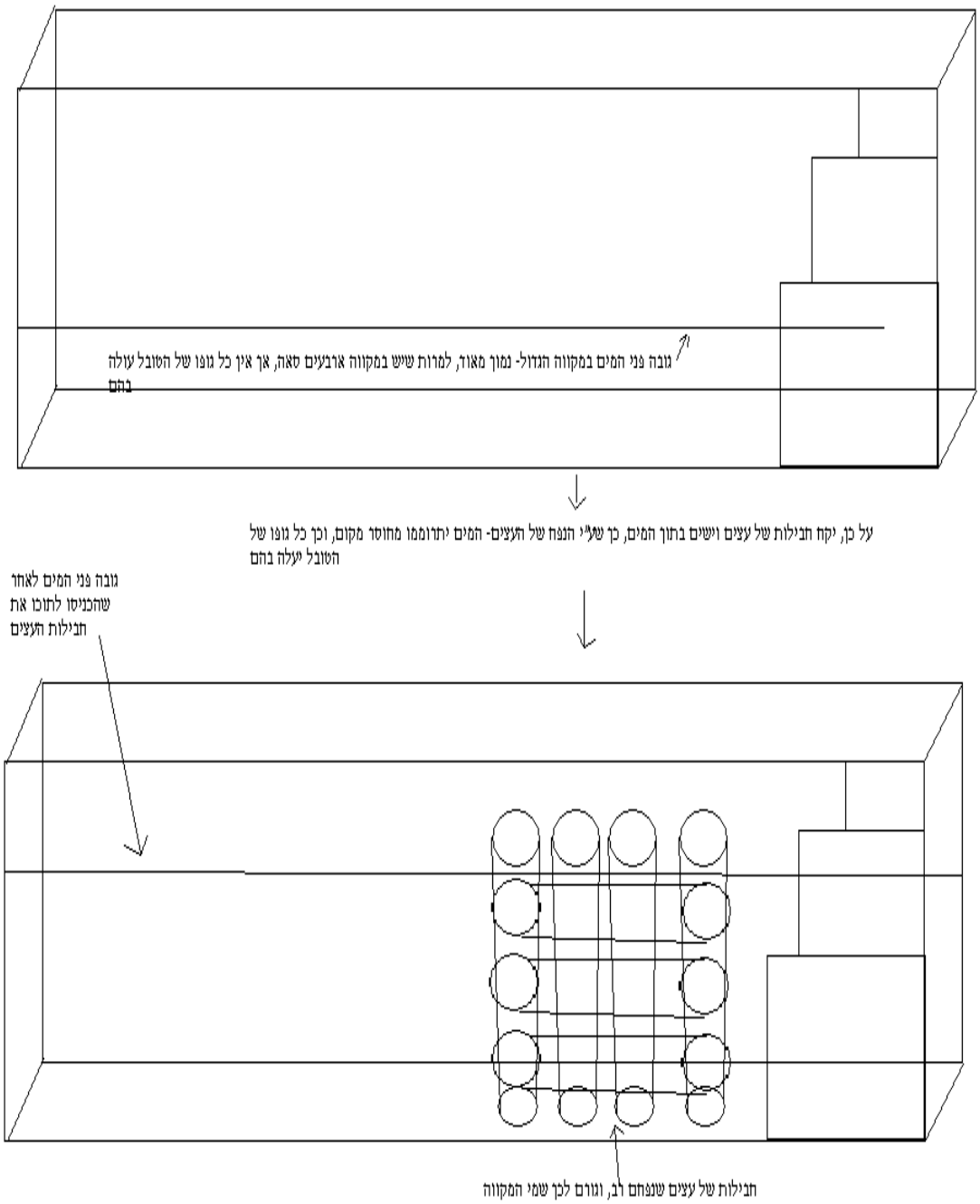

<u>מחט שמונח בצד המקוה</u> (כלומר על מדרגה במקווה, שהרי בהרבה מקוואות יש מדרגות לרדת למקווה, כדי שלא יהיו מוכרחים לקפוץ, ועל כן אם מדובר שהייתה מחט נתונה על מדרגות המקווה במקום שאין שם מים, הדין הוא שמותר להביא את המים למדרגה ע"י ש)מנענע בידו במקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על המחט (קצת מים מהמקווה) ועולה לה הטבילה, ובלבד שלא יעקר הגל ממקומו, אלא יהא מחובר למקווה

(כלומר, צריך לעשות גל חלש יחסית כך ששחלק מהגל עדיין יהיה מחובר למי המקווה, אמנם אם הוא עושה גל חזק שמרוב החוזק כל המים עפים באוויר ואז הם מגיעים למחט- לא עלתה טבילה, משום שהרי כלל נקוט בידינו שכדי שגל שלא מחובר למקווה יטהר בפני עצמו, הוא צריך שיהיה בו 40 סאה בפני עצמו, ועל כן כדי שגל זה יטהר את המחט על אף שאין בו 40 סאה, אנו צריכים לדאוג שהגל יהיה מחובר למי המקווה):

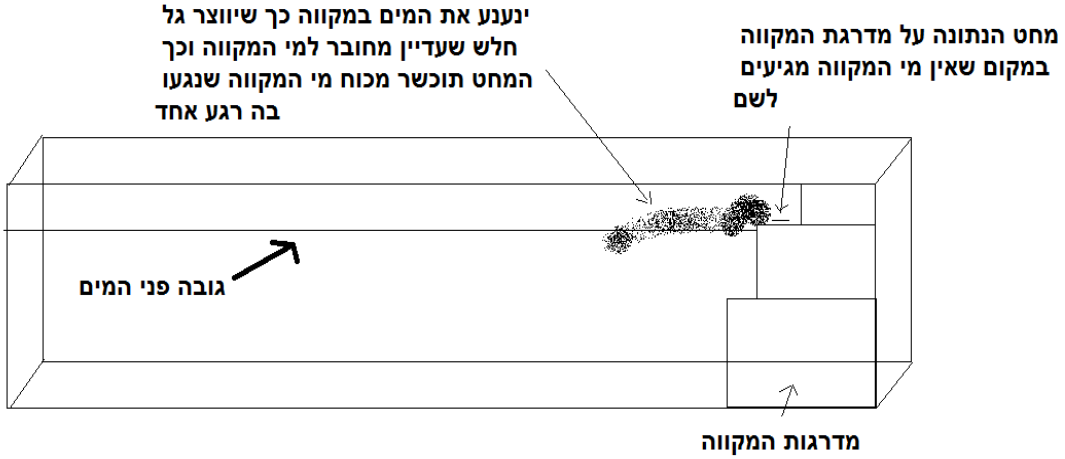

פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א] אם יכולה לטבול במ' סאה פחות חצי קורטוב: כמה שיעור עוקה שהמים בתוכה: באמה בת ששה טפחים משערין ובשוחק: שוחקת יתרה על העצבה חצי אצבע: [ב] טעם איסור טבילה בנהרות: טבילה במחצה זוחלין ומחצה נוטפין: נהר המתהוה מחמת שנשפך לו מנהר אחר בשעת ירידת גשמים: [ג] פיסול זחילה בנוטפין הוי מדאורייתא ויש להחמיר בספיקו: אם חוששין למקוה שיש בו מים שאובין: [ח, א] מים שנמשכו מהמעין ונפלו לגומא ונפסק מהם המעיין אם נפסלים בשאובין ובשינוי מראה: דין טבילה בכלי שבמקוה או במעין: מעין המתקבץ בכלי ומשם הולך למקוה: אמת המים שהמשיכוה לגיגית גדולה מחזקת יותר ממ' סאה: [ט] עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למעין על ידי נקב כל שהו: [י, ב] מים שהופסקו מהמעיין ועדיין חיים וזוחלים מכח נביעת המעיין: [נה] אף על פי שאין בו מ' סאה אלא בהשקה אינו נפסל בשאובין: [יא] אם קדמו מים שאובין למעין: [טו, א] מעין כל שהו שאמרו כמה הוא שיעורו: מעין כל שהוא שריבה עליו שאובין והלכו למקוה ריקן ונתמלא מהם: היה בראשו ג' לוגין וירד וטבל: מים הבאים למקוה מיד אדם בכלי מנוקב או על ידי דברים אחרים: [כב] בור שנפלו לו ג' לוגין כיצד מכשירין אותו: [כ] בור מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו: גיסטרא שבמקוה והטביל בה כלים: ג' גומות מים שאובים ונפלו לתוכו מים כשרים: [טז] הספוג והדלי שהיו בהם ג' לוגין ונפלו למקוה: [נג] כיצד מטהרין את המקוה: [יז] מים שאובין שהיו בצד המקוה ונגעו בו: [טו, ב] נתן ג' לוגין למקוה אפילו שלא על ידי כלים פסלו: מים שנזדלפו ברגלי אדם או בהמה אם פסלו המקוה. ועיין לקמן: מקוה שנעשה על ידי רגלי אדם או בהמה: כלים שאינם פוסלים את המקוה אינם מכשירים את השאובים לחשב אותם כנמשכים לענין שאובה מטהרת ברביה והמשכה: [יט] שני מקואות שנפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו: מקוה שנפלו לו ג' לוגין ונחלק לשנים: [כא] מקוה שנפסל בשאובין כיצד מכשירין אותו: [יח] שתי בריכות זו על גב זו ונפלו ג' לוגין לעליונה ונפתקו ובאו לתחתונה: מקוה שנפלו לתוכו מים טמאים שאובים: [כד] נתן סאה שאובים ונטל סאה ברובו או יותר: אין המקוה נפסל לא בשינוי טעם ולא בשינוי ריח: [כט] עשרים סאה מים כשרים שנפל לתוכן סאה יין ואחר כך נפלו מים כשרים: [כח] מעין אינו נפסל בשינוי מראה: [כה, א] שרה בו סמנין או אוכלין ונשתנו מראיו כשר: נפל לתוכו לוג אחד ונשתנו מראיו: שינוי מראה אין לו שיעור: נמשך לתוכו משקה שלא מתוך כלים ושינה את מראיו: [כז] מקוה שנשתנו מראיו מחמת עצמו כשר: [כה, ב] ג' לוגין מי צבע שנפלו למקוה חסר פסלוהו משום שאובים: מים שאובים אין חוזרין להכשרן: [כה, ב] ג' לוגין שנפלו למקוה על ידי דבר המקבל טומאה אין חוזרין להכשרן: [כח] מקוה שנפסל בשינוי מראה והמשיך לו מי מעין הוכשר: [כט] שאוב שנפלו לו שלשה לוגין יין והשיקו במקום היין או במקום המים: חבית מלאה מים או יין שנפלה לים הגדול: מקוה חסר שנפל לו יין ושינה מראיו ואחר כך נפלו ג' לוגין ואחר כך חזרו למראה המים: [ל, א] עשה כל המקוה מטיט הנרוק או מחביריו: [לא] מקוה שאוב שהגליד ונימוח אם הוא כשר: [ל, ב] הטובל בשלג שאינו מפושר: [לב] באיזה טיט אמרו שמשלים לארבעים סאה: [לג] אבעבועות של מים אם טובלים בהם: כל שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושין מטבילין בו: ומטבילין בעינו של דג: [לח] מים הנמשכים משק או קופה אינם פוסלין את המקוה: [לה] עברו המים מעצמם בכלים פוסלים את המקוה: [לז] רעפים שמכסים בהם הגגות אף על פי שיש בהם גומות אינם פוסלין את המקוה: מים שנזדלפו ברגלי אדם או ברגלי בהמה אם פוסלין את המקוה ועיין לעיל: [לו] צנור שאין לו לבזבז אם הוא פוסל מפני חשש חטטין שבתוכו: טבלא שתחת הצנור שיש לה ל[ב]זבז משתי רוחות או שלש: [מ] אם מים שאובין פוסלים במעין כל שהו: מעין שעומד אינו נפסל ברביית מים שאובים: כיצד עושים לנקות מעין: שיעור הנקב שמטהר את הכלי מלפסול את המקוה: כמה שיעור כונס משקה: [מד] פירוש הרמב"ם ופירוש השאלתות בשאובה שהמשיכוה כלה: אין להחמיר ולאסור בשאובה על ידי רביה והמשכה אפילו במקום שאינם בני תורה: [ד] מקוה חסר או ריקן שנתמלא ואין ידוע מי מלאו: [מד] רביה דשאובה שהמשיכוה אי סגי בעשרים סאין ומשהו: [מה] שיעור ההמשכה אי סגי בפחות מג' טפחים: [מו] המשכה על גבי כלים שאינם פוסלין אינה המשכה: המשכה על גבי רצפת אבנים או נסרים אי מהניא: מקוה שנפסק ממקור המעין וזוחל ויורד דרך הצד האחר עדין שם מעין עליו: [נא] ניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט או נבלעים

בקרקע מעט מעט: [נב] להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב אי בעינן נקב כשפופרת הנאד: ספק אם יש בנקב כשפופרת הנאד: איזה דבר ממעט בנקב כשפופרת הנאד: אם יש נקבים הרבה דקים מצטרפים לשפופרת הנאד: טעם למה טובלים בנהר כיון שהוא קטפרס לא הוי חבור: [נז] פירוש טובלין בפרסת החמור: [נח] [נט ב] אם טובלין בחורי המערה וסדקי המערה ועוקת המערה: [ס] ג' גומות בנחל והאמצעית של מ' סאה ושטף של גשמים עובר בנחל: מקוה שיש בו אמה על אמה ברום ג' אמות מכוונות לא יעדיפו דפנותיו כמלא נימא: טבל במ' סאה מצומצמות ומלא בכתף ונתן לתוכו: [סד] כיצד מטבילין כר או כסת או שק וקופה במ' סאה מצומצמות: [סג] הטביל הסגוס במ' סאה מצומצמות וסחט ממנו לתוכו ג' לוגין: [סה] מקוה שהוחזק להיות בו מ' סאה והוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה וטבלו בתוכו ולמחרת נמדד ונמצא כשיעור: אין סומכין על החזקה במקום שאפשר להתברר: [סו] מקוה שמימיו מתפשטים ונתן כלים כדי שיתפחו המים: עדות גוי מסיח לפי תומו אינו כלום חוץ מלעדות אשה: עד אחד ישראל בהכשר מקוה אינו נאמן אם לא בדבר שבידו: [סז] ספק מים שאובין שטיהרו חכמים כיצד: מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא ועיין לעיל: [ע] צנור המקלח למקוה: [עא] ספק טבל או ספק אם יש בו מ' סאה: טבל במקוה נמדד ונמצא חסר: [עב] שני מקואות שאין בהם מ' סאה ונפלו ג' לוגין לאחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו ואחר כך נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהם נפלו או הראשונים אין ידוע והשניים ידוע: [עד] מקואות הנמצאים בארץ העמים או בארץ ישראל או בארץ הכותים: [עה] מילא מקוה מים חמין וחברו לנהר כשפופרת הנאד: [לו] אם מותר להטיל מים חמין למקוה: אם מותר אחר הטבילה ליכנס לבית המרחץ: מותר לטבול בחמי טבריה: גלגל שקבועים בו כלים נקובים ומגלגל בנהר ושופך למקוה: מקוה העשוי על הגג כשר:

א **<u>צריכה שתטבול</u>** במי מקוה שיש בו מ' סאה.(הב"י מוכיח לקמן מניין לנו שסתם מקווה הוא בדווקא 40 סאה ממספר מקורות בהלכה:) זה פשוט ב:

מסכת מקואות (פ"א מ"ז (שהמשנה שם אומרת: "מקווה שיש בו ארבעים סאה"), פ"ה מ"ו ("כל מקום שיש בו ארבעים סאה- טובלין ומטבילין") ובכמה מקומות בתלמוד מהם

בסוף עבודה זרה (עה:) "אך במי נדה יתחטא" (במדבר לא כג) "מים שהנדה טובלת בהם, הוי אומר מ' סאה".

ובסוף פרק קמא דחגיגה (יא.) [ד]תניא: "ורחץ (את בשרו) במים" (ויקרא טו טז) -במי מקוה "את כל בשרו"- מים שכל גופו עולה בהם, וכמה הם? אמה על אמה ברום שלש אמות, ושיערו חכמים מי מקווה(**=**) מ' סאה.

ומשמע בפרק עושין פסין דהני אמה על אמה ברום שלש אמות במרובע הוא ולא בעיגול (הנה יש להעיר שהפותח שם לא ימצא את המקור בפשטות, והנה כבר העירו בצדק ב"חידושי הגהות" שייתכן שהכוונה בב"י לשבעים אמה ושיירים של העיר שעל כרחך הן מרובעות ולא עגולות, <u>או</u> שמא במהלך הדורות היה כתוב בב"י האותיות: "ע"פ", ועם הזמן המדפיסים חשבו שזה פרק "עושין פסין" כאשר באמת זה היה פרק "ערבי פסחים" ששם מדובר על מידות המקווה, ומוכח שם שהמקווה שהיה במקדש היה מרובע, כי אם הוא היה עגול אז איך יכלו לטבול את השולחן[2], ומפני זה כתב הב"י שמשמע מפרק זה שאמה על אמה ברום שלש אמות זה דווקא במרובע ולא בעיגול).

[2] **זה לשון הגמרא שם במסכת פסחים בדף קט ע"א,ע"ב:** "כדתניא: "ורחץ במים את כל בשרו" - שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, במים - במי מקוה, את כל בשרו - מים שכל גופו עולה בהן. וכמה הן? אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיערו חכמים שיעור מי מקוה ארבעים סאה. אמר רב אשי, אמר לי רבין בר חיננא: שולחן של מקדש של פרקים הוה (כלומר, מוכרחים לומר שהשולחן היה יכול להתפרק, משום) דאי סלקא דעתך הדוקי הוה מיהדק

וכתב **רבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכה ע"ד) על שיעור (**מקווה שהוא**) דאמה על אמה ברום שלש אמות, דהוא הדין אם יהיה רחב ואינו גבוה כל כך יועיל אם יתכסה במים בפעם אחת ע"כ (**כוונתו היא שאף ששיעורו של אדם בינוני הוא גובה של 3 אמות, מכל מקום, שיעור זה איננו מעכב בטבילה עצמה אלא זה רק הוא רק שיעור שעל פיו יש לחשב את שטחו הכללי של המקווה. על כן אם אדם יטבול במקווה שאיננו גבוה 3 אמות אך מצד שני יהיה למקווה אותו השטח ע"י שברוחב הוא יהיה רחב משיעור של אמה, המקווה יהיה כשר, אם בסה"כ כל גופו של האדם נכנס במים, משום ששיעור המקווה זה דין בשטח הרצוי ובכך שכל גופו של האדם יכנס למים, ולא בדווקא שהמקווה יהיה בגובה של 3 אמות**).

וצריך שיעלה בתשבורת למ"א אלף ותע"ב אצבעות שכך עולה אמה על אמה ברום שלש אמות מרובעות (**חשבונו של המקווה, כך הוא:**

אמה= 6 טפחים. טפח= רוחב 4 אצבעות. יוצא שאמה= 24 אצבעות. לכן 3 אמות שוות ל72 אצבעות. א"כ, אמה על אמה בגובה של 3 אמות זה 24 כפול 24 כפול 72 שזה 41,472 אצבעות שזה באמת כמו החשבון של הבית יוסף

אולם עיין ב"דרכי משה" שתמה על הב"י וכתב שחשבונו של הב"י איננו נכון. אמנם אין זה קשה כלל, כי לקמן יבואר שהרמ"א כאן חישב ע"פ אמות שוחקות, ואילו הב"י חישב ע"פ אמות עצבות, ולמסקנה גם הב"י מודה שיש למדוד במקווה באמות שוחקות משום שעלינו ללכת לחומרא, וא"כ סרה הקושייה מעיקרא וליתא):

[בדק הבית] ובסמוך אכתוב שכפי חשבון מדוקדק כמה אצבעות יהיו בתשבורת המקוה [עד כאן]:

וכבר כתבתי בסוף סימן קצ"ח (צ: ד"ה וכתב הרשב"א) כמה צריך להיות שיעור גובה המים[3]:

אמרינן בפרק הנושא (כתובות קד.) ובכמה דוכתי במ' סאה חסר קורטוב (**הבאנו לעיל ששיעורו הוא 1\64 לוג**) אינו יכול לטבול (**משום שצריך בדווקא 40 סאה**) וכתב הר"ש ב"ר צמח (ח"א סי' יז יא.) בשם

(זאת משום שאם אתה תאמר שהשולחן היה מקשה אחת כך שלא היה ניתן לפרקו לחלקים, אם כן)- אמתא באמתא היכי מטבליה? (הרי נאמר בתורה על השולחן בפרשת תרומה: "וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹ֥מָתוֹ" והרי ידוע שלא ניתן להטביל גוף שרחבו אמה במקווה שרחבו אמה, וא"כ כיצד טבלו את השולחן אם לא יכלו לפרקו?) - מאי קושיא? דילמא בים שעשה שלמה הוה מטביל ליה (כלומר, ניתן לתרץ שבאמת לא יכלו לפרק את השולחן, ובכל זאת יכלו לטבול את השולחן, משום שטבלו אותו במקווה המיוחד שעשה שלמה המלך שהיה מספיק גדול כדי להטביל את השולחן גם מבלי צורך בלפרק את השולחן). דתני רבי חייא: ים שעשה שלמה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה".

[3] **הבית יוסף** ביורה דעה סימן קצח לו - לז **"כתב הרשב"א** בתשובה (ח"ג סו"ס רכד) ולא עוד אלא אפילו היה אורך המקוה ורחבו י' אמות על י' אמות (**שזה כבר יותר משיעור של 40 סאה, עם זאת)** אם אינו גבוה (**המים במקווה)** לפחות עד חצי חזה- אין טובלין בו אלא אם כן שוטח כל גופו בקרקע לפי שאם אינו שוטח יצטרך על כל פנים לכוף קומתו הרבה וירבו הקמטים בבטנו ובירכותיו וכבר אמרו אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה כדתנן האיש (**כאשר הוא טובל)** נראה כעודר ומוסק זיתים והאשה כאורגת וכמניקה את בנה. ומזה מה שאמרו במקואות (פ"ז מ"ז) במקום שמימיו מרודדין (**העצה היא)** שכובשין אותו באבנים או בחבילי זמורות כדי שיתפחו מימיו, לפי שאין דרך להשתטח במקוה ולטבול בפישוט ידים ורגלים עכ"ל ובתשובה אחרת (סי' תתי"ח) כתב מה שאמרו (חגיגה יא.) אמה על אמה ברום שלש אמות לאו דוקא ושיערו שמכיל ארבעים סאה כדי שיעלו בהם כל גופו ואע"פ שמימיו מרודדין אם הוא בענין שתוכל להעלות כל גופה בבת אחת שלא תצטרך להתהפך כביניתא **(=דג)** עלתה לה טבילה ואפילו נשתטחה וטבלה מותר אלא שיש לחוש לכתחלה שמא לא תשתטח יפה כל שהמים מרודדין ביותר עכ"ל וכתב עוד (סי' תתי"ט) מ"מ במקום ותיקין (**מי שמדקדק במצוות לצאת בהן לכתחילה בשיא ההידור)** אין [ראוי] לסמוך על מקוה כזה שמא לא תטבול בו יפה יפה עד שיהיה בו ממעל לטבורה זרת לפחות עכ"ל"...

אחד מהמחברים (רמב"ם מקואות פ"ה ה"א) ששיעור קורטוב משקל דינר (**ישנה מחלוקת כמה זה דינר כסף: לרגמ"ה ורש"י= 3.54 גרם ולגאונים ולרי"ף= 4.25 גרם ע"פ הספר "מדות ושיעורי תורה"**) ויצא לו ממה שאמרו בבתרא (צ.) שקורטוב אחד משמונה בשמינית בלוג (**כלומר שזה 1\64 לוג**)[4] עכ"ל. ולי נראה דקורטוב לאו דווקא, אלא אפילו פחות מקורטוב, כל שחסרו ארבעים סאה אפילו כל שהוא-פסול.

(כלומר, ישנה מחלוקת מהותית בין הרשב"ץ לב"י מהו שיעור של "קורטוב";

התשב"ץ סובר שקורטוב זו היא מידה קבועה וידועה של 1\64 לוג, ואילו הב"י סובר שקורטוב זה גדר של מידה מאוד קטנה בבחינת "כל שהוא". על כן לפי הב"י אף אם יהיה חסר משיעור ה40 סאה במקווה שיעור הפחות מ1\64 בכל זאת המקווה יהיה פסול. א"כ לפי זה הב"י מחמיר על שיטתו של הרשב"ץ)

וכתב עוד (**התשב"ץ ש**)שיעור אמה על אמה ברום שלש אמות צריך שיהיו המים מועקה (**=בחפירה**) יותר גדולה משיעור זה שכשיכנס הטובל ויתפחו המים שישארו במקוה ארבעים סאה (**כלומר, מפני שידוע שגופו של האדם תופס נפח במקווה, על כן כתב התשב"ץ שמוכרח להיות שנפחו של המקווה יהיה בנפח גדול יותר משל 40 סאה, כדי שהמים לא יצאו לחוץ כאשר הטובל יכנס לתוך המקווה**)

וכן כתב רבינו יהונתן (שבועות ה: ד"ה או) (כתב שם רבנו יהונתן בן דוד הכהן מלוניל: "וצריך שיהיה המקום גבוה יותר מחמש או ארבע אמות, כדי שלא יחסר המקווה כשיכנס לתוכו האדם לטבול וישפכו המים אילך ואילך") עכ"ל ופשוט הוא:

וכתב עוד בשם **הראב"ד** (בעלי הנפש שער המים עמ' קט) דבאמה בת ששה טפחים משערינן למקוה.

וכתב עוד דבעינן אמה שוחקת וכן מוכח בפרק קמא דעירובין (ג:) שכל שיעורי תורה להחמיר

(כלומר, במדידת מידה של "טפח" ישנם שני אופנים:

טפחים שוחקים- המדידה מתבצעת כאשר האצבעות מרווחות מעט כדרך אדם השוחק, שקצת פוסק את שפתיו.

טפחים עצבים- המדידה מתבצעת כאשר האצבעות מקובצות זו ליד זו בלי רווח כלל, כדרך אדם עצב שמדביק את שפתיו.

---

[4] וז לשונו ב**שו"ת התשב"ץ** חלק א סימן יז:

"ושיעור קרטוב כ' הרמב"ם ז"ל בה' מקואות (פ"ה ה"א) שהוא שיעור משקל דינר ויצא לו זה השיעור ממ"ש בבבא בתרא (צ' ע"א) כי הקרטוב הוא אחד משמנה בשמינית לוג והרב ז"ל כ' בה' ערובין (פ"א הי"ב) שרביעית לוג הוא משקל שבעה עשר דינר וחצי בקירוב א"כ שמינית הוא משקל ח' דינרי' וחצי בקרוב ושמיניתו הוא משקל דינר בקירוב והוא קרטוב (**משום ש17.5 לחלק ב2 שווה ל8.75 ובקירוב זה 8.5, ו1\8 של 8.5 זה 1 בקירוב, ועל כן הוא הסיק ששמינית (1\4 לוג כפול 1\2 לוג) של שמינית של לוג שזה קורטוב זה בערך משקל של דינר**).

וחכמים שיערו שאמה על אמה ברום ג' אמות הם מ' סאה כדאיתא בפ"ק דחגיגה (י"א ע"א) ובפ' ערבי פסחים (ק"ט ע"א) וביומא פ' א"ל הממונה (ל"א ע"א) וכל שיש במקוה מ' סאה אפי' אינו גבוה ג' אמות כשר, שכיון שכל גופו עולה בהם שהתורה לא הקפידה אלא על שיעור המים (**=השטח**) שיהיו מ' סאה, (**+**) ושיהיו כל הגוף נטבל בהם בב"א דרך גדילתו בלי חציצה וג' אמו' לא נאמר אלא לשיעו' ושיעור אע"א (**אמה על אמה**) ברום ג' אמות שאמרו שהוא לשיעור המים צריך שתהי' עוקת (**=החפירה**) המקוה יותר גדולה כדי שכשיכנס וטובל בו ויתפח המים שישארו במקוה מ' סאה. וכ"כ ר' יונתן בפירוש ההלכ' במס' שבועו' ודברים פשוטים הם".

הגמרא בעירובין אומרת שכל אמה היא 6 טפחים, ולפעמים יש לשער את אורך האמה ע"פ אצבעות שוחקות ולפעמים ע"פ אצבעות עצבות, הכל תלוי לפי המצב, כך שתמיד ע"פ החשבון אנחנו נחמיר ולא נקל.

בטעם הדבר, יש אומרים שזה מפני שלחז"ל לא היה ברור אם התורה התכוונה לאמה שוחקת או עצבה, לכן תמיד נלך לחומרא. אולם יש אומרים שהיה ברור לחז"ל המידה שהתורה נתנה, שהרי זה נמסר למשה בסיני, אלא שמפני שחששו חז"ל שאנשים יטעו במדידתם, על כן אמרו שתמיד יש להחמיר במדות.

אם כן, אומר הראב"ד שכאן יש להחמיר ולמדוד באמות שוחקות. זאת מפני שכך יצא לנו מקווה בשיעור גדול יותר, כדי שנחמיר בשיעור המקווה כאמור לעיל).

וכתב **הרשב"א** (עבה"ק ש"א סו"ס ג) דשוחקת יתרה על העצבה חצי אצבע[5] ולמדה מדאמרינן בפרק על אלו מומין (בכורות לט: מ.) שתי אמות היו במקדש אחת יתרה על של משה חצי אצבע (**כלומר, שהיו במקדש: 1. אמה עצבה 2. אמה שוחקת, שהיא הייתה גדולה מהאמה העצבה בחצי אצבע)** וכן אמרינן בפרק שתי הלחם (מנחות צח.) ובפרק כיצד צולין (פסחים פו.) והיא במשנה בפרק י"ז דכלים (מ"ט)[6] [בדק הבית]

ולפי זה צריך שיהיה בתשבורת המקוה ארבעים וארבעה אלף וקי"ח אצבעות וחצי אצבע

(**זאת משום שאם אנו אומרים שבאמה שוחקת יש חצי אצבע יותר מאשר באמה עצבת, אז אם אמרנו לעיל שאמה זה 24 אצבעות באמות עצבות, אזי באמות שוחקות, כל אמה היא 24.5 אצבעות. על כן 24.5 כפול 24.5 כפול 24.5 כפול 3 זה באמת 44118.375 שאם נעגל זאת זה יצא כחשבונו של הבית יוסף עתה, וכמו כן זה יישב את תמיהתו של הרמ"א בדרכי משה לעיל.**

כלומר, מה שהרמ"א חלק לעיל זה כי הוא כבר חישב ע"פ אמות שוחקות, ואילו הב"י לעיל חישב ע"פ אמות עצבות.)

[עד כאן]:

ומ"ש <u>ואפילו אינם מים חיים</u> (**כלומר אף אם המים במקווה אינם מים של מעיין אלא הם מים מכונסים ממי גשמים), שאין צריך מים חיים אלא לזב (כמו שהבאנו לעיל שרק בו נאמר "מים <u>חיים</u>")** ולא לנדה וזבה (**שלא נאמרה בהם אלא לשון של רחיצה במים בלי איזכור של "מים חיים"**). פשוט בפרק קמא דמקואות (מ"ז - ח)[7] וטעמא (**שאין נדה או זבה צריכה לטבול דווקא במעיין אלא מספיק לה גם לטבול במקווה, זה**) משום דלא כתיב "מים חיים" בטבילת שום אחד מהטמאים אלא בזב (ויקרא טו יג).

---

[5] **וזו לשונו שם באות ה':** "ובאיזה אמה אמרו, באמה בת ששה טפחים. והטפח ארבעה בגודל, וחמש באצבע, ושש בקטנה. וכמה שיעור אמה שוחקת יתרה על העצבה הדחוקה, יראה לי חצי אצבע".

[6] המשנה במסכת כלים פרק יז משנה ט (וכמו כן בדיוק לשון הגמרא במנחות, ועל כן לא הבאנו את הגמרא שם):

"האמה שאמרו באמה הבינונית וב' אמות היה בשושן הבירה: אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית. שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה אמרו אחת גדולה ואחת קטנה אלא שהאומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה":

[7] שנאמר שם (משנה ח') שיש מעלה למעיין על פני מקווה, משום שהמעיין מטהר אף זבים וכו' מה שאין כן במקווה: "למעלה מהן מים חיים (**מי מעיין**), שבהן טבילה לזבים והזיה למצורעים וכשרים לקדש מהן מי חטאת"

ואף על גב בפרק בתרא דבכורות (נה:) גבי אבוה דשמואל עביד לבנתיה מקואות (**אביו של שמואל עשה לבנותיו מקוואות של מים נובעים בביתו**) פירש רש"י בחד לישנא דזבה טעונה מים חיים[8] (**כלומר, שלפי רש"י גם אישה זבה צריכה מים חיים, ולא רק זב**) ליתיה **(=פירוש רש"י איננו נכון)** וכבר סתרו אותו פירוש התוספות בפרק במה אשה (שבת סה: ד"ה שמא) והביאו ברייתא (דתורת כהנים) [דתוספתא פ"ג דזבים] (ה"א) דקתני בהדיא: חומר בזב מבזבה, שהזב טעון מים חיים והזבה אינה טעונה מים חיים (אלא מספיק לה מי מקווה שאינם מים חיים)[9]. וכן פסק הרמב"ם בפ"א (ה"ה)[10] ובפ"ט (ה"ח)[11] מהלכות מקואות וכן פסק הרשב"א (שער המים ריש ש"א)[12] וכך הם דברי כל הפוסקים (שנדה וזבה טובלות במקווה ולא צריכות טבילה במעיין):

ומ"ש ואף אם תטבול במעין צריך שיהא בו מ' סאה, אף על גב דמעין מטהר בכל שהוא, היינו דוקא לכלים, אבל לאדם אפילו [אם] הוא קטן וכו' אין טבילה עולה בו אלא אם כן יהיה בו מ' סאה [וכו'].

בתורת כהנים (שמיני ריש פרשה ט) תניא: אילו (**היה**) נאמר (**בתורה רק הפסוק**): (ויקרא יא לו) (ו)"מקוה מים יהיה טהור" יכול אפילו מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחלה (**שכולו מים שאובים**) יהיה טהור? תלמוד לומר: "מעין". מה מעין (**המים שלו באים**) בידי שמים, אף מקווה (**המים שלו צריכים לבוא**) בידי שמים. אי מה מעין מטהר בכל שהוא (**כלומר בכל כמות של מים**), אף מקוה מטהר בכל שהוא? תלמוד לומר: "אך מעין", (**מלמד ש**)מעין מטהר בכל שהוא והמקוה (**רק**) במ' סאה.

---

[8] **רש"י** שם כתב:

מקוה ביומי ניסן - מקוה מים חיים נובעים בבית, ולא היה מניחן לטבול בנהרות, שבימות הגשמים ירדו גשמים הרבה וחייש שמא ירבו מים שנוטפין מעבים לתוך הנהר שהם זוחלים דלא חזו להן משום דהוו להו ספק זבות, ובזב כתיב "מים חיים"

ל"א על הזוחלים, על אותם שנפלו מן העבים לקרקע ומן הקרקע זחלו וקילחו לתוך הנהר, דאי לא נוטפים משום זוחלים לא מיפסלי דאמרינן בפ' ראשון דתמורה (דף יב) השאובה מיטהרת בהמשכה, דהיינו שממשיך מים שאובים לתוך המקוה על ידי צנורות.

[9] **תוספות מסכת שבת דף סה עמוד ב**:

שמא ירבו הנוטפים - ... **ויש מפרשים** שלא היה רוצה להטבילן בהן משום דהוו להו ספק זבות וזב וזבה טעונים מים חיים ושמא ירבו הנוטפין והוו להו מכונסין. **ולא נהירא** חדא דמ"ט עביד להו מקוואות והא בעינן מים חיים **ועוד** (דבת"כ) [דבתוספתא פ"ג דזבים] קאמר חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים והזבה אינה טעונה מים חיים

[10] <u>רמב"ם הלכות מקוואות פרק א הלכה ה</u>: הזב אין לו טהרה אלא במעיין שהרי נאמר בו במים חיים אבל הזבה ושאר הטמאין בין אדם בין כלים טובלין אף במקוה.

[11] <u>רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט הלכה ח</u>: למעלה מזה המעיין שמימיו מים חיים שבהן בלבד טובלים בו הזבים הזכרים ולוקחין מהן לטהרת המצורע ולקדש מי חטאת, מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא במ' סאה והמעיין מטהר בכל שהוא, המקוה אינו מטהר אלא באשבורן והמים הנזחלים ממנו אינן מטהרין והמעיין מטהר בזוחלים, המקוה לא תעלה בו טבילה לזבים והמעיין אם היו מימיו מים חיים הזב טובל בהן.

[12] **הרשב"א כתב שם, וזו לשונו:** "...טבילת הנדה והזבה והיולרת <u>אינה</u> טעונה מים חיים אלה הזב, שבזב כתוב "ורחץ בשרו במים חיים וטהר" אבל בזבה כתוב "וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר" לא תטהר בטבילת מים ובנין אב לכל הטמאין ורחצו במים ואין כתוב באחד מהן מים חיים כמו שכתוב בזב ומצורע..."

אי מה מעין מטהר בזוחלין (**כלומר, אף שהמים שלו זזים ונעים על פני האדמה, מי שטבל בהם בכל זאת נטהר)**, אף מקוה מטהר בזוחלין? תלמוד לומר: "אך מעין", מעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן (**מי שטובל במקווה נטהר רק כאשר המים מכונסים, אולם אם המים זחלו במקווה- אין הוא נטהר**).

ובפרק ג' מינים (נזיר לח.) אמרינן רביעית דמקוה בטולי בטלוה[13], משמע דמקוה נמי מטהר ברביעית אם כל גוף הדבר הנטבל בו יכול להתכסות בו בבת אחת, וכדקאמר בפרק קמא דפסחים (יז:) רביעית חזי להטביל בו מחטין וצינורות (**כלומר שמדין תורה בתחילה (עיין בהערה) היה מספיק להטביל כלים קטנים ברביעית מים ולא היה צריך להטביל אותם ב40 סאה)**, ואם כן האי ברייתא דקתני דבמקוה בעי מ' סאה (**רק)** מדרבנן היא, ובתר דביטלוה לרביעית דמקוה (**כלומר, מכך שחכמים הם אלו שביטלו את היכולת להטביל כלים קטנים ברביעית מים, משמע שהדין שיש להטביל כלים קטנים ב40 סאה הוא רק מדרבנן, ולא מדאורייתא)**.

ואף על גב דדריש ליה מקרא (**ואז לכאורה יש לומר שדין זה שיש להטביל אפילו כלים קטנים הינו מדאורייתא)**- אסמכתא בעלמא הוא (**ובאמת כל כוחו הוא רק מדרבנן)**, וכיון דגבי מקוה במ' סאה קתני "מעין בכל שהוא" משמע דכי ביטלו רביעית דמקוה כל שהוא דמעין לא ביטלו (**כלומר, שבמעיין עדיין מספיק להטביל כלים קטנים ב"כל שהוא" מים כדי לטהר אותם, וזה יועיל להם)**.

וכן משמע מדתנן בפרק קמא דמקואות (מ"ז) "למעלה מהם [מי] מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין" פירוש טובלין אדם ומטבילין כלים, דאף הן בעו מ' סאה כמו שנתבאר, דביטלוה לרביעית דמקוה. "למעלה מהן [מ] מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכל שהוא"

(**כלומר, אם היה מי מעיין שהיה בו רק קצת מים כך שאין כל גופו של הטובל היה יכול להיכנס בהם ושפכו לתוך המעיין מים שאובים, עד שרבו המים השאובים על מי המעיין, הדין הוא שמעיין זה דינו כמקווה, במקום שבו מי המעיין הנ"ל יעמדו במקום אחד ולא יזחלו, כמו כן במעיין הנ"ל שהוסיפו עליו מים שאובים אין צורך ב40 סאה כמקווה, כי מעיין מטהר בכל שהוא[14])** נראה (**שההלכה על דינו של המעיין נשנתה על)** ד"אטובלין ומטבילין" דקתני גבי מקוה קאי (**שנשנה בתחילת המשנה)**, דהנך כיון

[13] הגמרא שם במסכת נזיר בדף לח עמוד א אומרת: "והאיכא: מקוה! בר מההיא, דבטלוה רבנן (הגמרא דנה שם בדברים שמספיק להם שיעור של רביעית, ואז אומרת הגמרא שהרי במקווה מספיק מדאורייתא שיהיה בו רביעית של מים כדי שיכולו להטביל בו כלים קטנים. הגמרא דוחה זאת ואומרת שמשם אין ראייה לענייננו, משום שכבר חכמים ביטלו את הדין שמספיק רביעית של מים מדאורייתא כדי להטביל כלים, וגזרו שאף כלים קטנים (כמחט) יהיה ניתן להטביל רק במקווה שיש בו 40 סאה שלמים)".

רש"י שם פירש: והאיכא מקוה - דתנן ר' אליעזר אומר רביעית מים שאובין פוסלין את המקוה.דבטלוה רבנן - ואמרו דפחות מג' לוגין לא פסלי. **לישנא אחרינא:** והאיכא מקווה, דאמר מקוה המחזיק רביעית- ראוי להטביל בו מחטין וצנוריות, כדאמרינן במסכת פסחים בפרק קמא (דף יז) אמר רב פפא: הא דאמרת בקרקע טהורין כו' בר מינה דההיא דבטלוה רבנן ואמרי דבעינן ארבעים סאה אפילו למחטין וצנוריות כדאמרי' בחגיגה (דף כא:) גזירה שמא יטביל מחטין וצנוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד אלמא לכל מילי בעינן מקוה של מ' סאה...

[14] ויש להעיר שכבר הזכרנו, שלדעת הטור גם במעיין צריך 40 סאה במעיין לטבילת אדם, וכל מה שנאמר להלכה במעיין שהוא מטהר בכל שהוא זה רק לטבילת כלים. כמו שהטור כתב: "במעיין צריך שיהא בו מ' סאה. אף על גב דמעיין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לכלים אבל אדם אפילו אם הוא קטן שכל גופו מתכסה בפחות ממ' סאה אין טבילה עולה בו אא"כ יהא מ' סאה"

דמי מעין נינהו טובלין בהם אדם וכלים בכל שהן, כלומר בשיעור שכל גופו יהא עולה בהם בבת אחת, דאי לאו הכי לא עלתה להם טבילה כמו שנתבאר בסימן קצ"ח (פג.) (**כלומר שבמעיין אין צורך ב40 סאה, אלא מספיקה כמות מים כזאת שכל גופו של האדם יעלה בהם, אף שאין שם 40 סאה**).

זהו טעמם של הרמב"ם והראב"ד שכתבו דאף אדם מיטהר במעין בכל שהוא ולאו "כל שהוא" דוקא קאמרי, אלא כל מקום שכל גופו עולה בבת אחת (כלומר, שאף שאמרו שמספיק במעיין מים בכמות של "כל שהוא", אך מכל מקום יש צורך שכל גופו של הטובל יוכל לעלות בהם):

וכן כתב **הרא"ש** בסוף נדה (הל' מקואות סו"ס א) בדברי הראב"ד (**"אבל הראב"ד ז"ל כתב דאפילו לאדם מטהרין** (מי המעיין) **בכל שהוא, רק שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת. וכן כתב הרמב"ם"**), וכן כתב **הרשב"א** בתשובה (ח"ד סי' שיח) על דברי הראב"ד[15] וכן כתב **הר"ן** בפרק ב' דשבועות (ה: ד"ה אי) וזה לשונו: אי "מה מעין מטהר בכל שהוא" לאו דוקא (**ממש**) "כל שהוא" אלא לאפוקי מ' סאה קאמר, שאינו צריך כמקוה, אלא מיהו צריך שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת ולא בחצאין, אלא דכיון דכל גופו עולה בהן- הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו- סגי,

דבמעין ליכא יתורא לאפוקי מהכי (**כלומר במעיין אין חובה שבדווקא יהיה שיעור מסוים של מים כמו שיש במקווה**), מה שאין כן במקוה, דאפילו גוץ וכל גופו עולה [ב]כ' סאה לא עלתה לו טבילה עד שתטבול במקוה של מ' סאה מדכתיב: "ורחץ [את] כל בשרו במים" דרשינן (עירובין ד:) "מים שכל גופו עולה בהם דהיינו מ' סאה" עכ"ל.

וכן כתב **הראב"ד** בספר **בעלי הנפש** (שם עמ' ק"ט)[16] "את כל בשרו", מים שכל גופו עולה בהם, וכמה הם? אמה על אמה ברום שלש אמות, והני מילי במי מקוה דכתיב: "את כל בשרו" אבל ב"מים חיים" (**במעיין**)- לא (**כלומר שבמעיין אין צורך ב40 סאה**), דכתיב גבי זב (ויקרא טו יג) "ורחץ בשרו במים חיים" ולא כתיב "כל בשרו", הילכך כל היכא דמכסי בהו בבת אחת- עלתה לו טבילה (**כלומר, הראב"ד**

---

[15] שו"ת הרשב"א חלק ד סימן שיח:

שאלתם: מעין, מהו שיטהר את האדם בפחות ממ' סאה?

תשובה: ... ומדקתני' גבי מקוה שיש בו מ' סאה: טובלין ומטבילין; וגבי מעין לא קתני: טובלין; אלא: לטהר בו; משמע דמעין כל שהוא, אינו כשר לטבול בו אדם, עד שיהא בו מ' סאה במקוה. ולא הוכשר, אלא להטביל בו מחטין וצנורות, ולומר: דאע"ג דמדרבנן תקנו, ובטלו רביעי' של מקוה להטביל בו את הכלים, במעין לא תקנו כלל. אלא העמידוהו אדיניה, ואפי' בכל שהוא כשר להטביל בו, מחטין וצנורו'.

והא דקתני נמי, בפ"ה של מסכת מקואות: שהמעין מטהר בכל שהוא; לכלים קאמר, ולא לאדם... ש"מ דוקא להטביל בו כלים, אבל לא לטבול בו אדם. זו היא דעתו של ר"ת ז"ל. וכן דעת רבינו שמשון ז"ל. והביא ר"ת ז"ל ראיה, מדתנן בפ"ה של מקואות: גל שנתלש, ובו מ' סאה, ונפל על האדם ועל הכלים, טהורים. אלמא: מ' סאה בעינן. ... אלמא: אפי' במעין בעינן מ' סאה.

ועוד, דרשינן במדרש: יען מאס העם הזה את מי השילוח... ואפ"ה עד שמגיעין לפתחו של דוד, לא היו טובלים שם, מפני שלא היו שם מ' סאה לטבול בהן. אלמא: בכל מקום שאמרו: מטהר בכל שהוא; בכלים דוקא. קאמר.

אבל הראב"ד ז"ל בס' בעלי הנפש כתב: דאפי' לאדם מטהר בכל שהוא, ולאו כל שהוא דוקא, אלא כל מקום שגופו עולה בהן בבת אחת. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט של הלכות מקואות, ודברי רבותינו הצרפתים ז"ל, נראין עיקר.

[16] **כך כתב הראב"ד בתחילת שער המים**: "והא דאמרינן מעיין מטהר בכל שהוא, לאו בכל שהוא ממש אלא דלא בעינן מ' סאה, מיהו בעינן שיתכסה בו כולו כאחד".

מפרש שמפני שבמקווה נאמר "כל" ובמעיין לא נאמר "כל", על כן רק במקווה יש צורך לטובל ב40 סאה, אך במעיין אין צורך ב40 סאה, אלא צריך רק שכל גופו של הטובל יכנס במעיין בבת אחת).

ורבינו לא חשש לפרש (**הב"י מקשה: מדוע הטור לא פירש בפירוש שמעיין לא מטהר בכל שהוא, אלא דווקא צריך כמות מים כזאת שכל גופו של הטובל יעלה בהם?)** מפני שסמך על מה שכתב בסימן קצ"ח (שם) "צריכה (**הנידה)** שתטבול כל גופה בפעם אחת", דממילא משמע ד"כל שהוא" לאו דוקא הוא, אלא (**הכוונה היא)** כדי שיעלה "כל גופה" בבת אחת קאמר, דאם לא כן- לא עלתה לה טבילה[17]:

והרמב"ם אף על פי שלא כתב בפירוש שמעין מטהר אדם בכל שהוא, שהרי זה לשונו בפ"ט (ה"ו): "למעלה מזה המעין שמימיו מועטים והרבו עליו מים שאובים שוה למקוה וכו' ושוה למעין שהוא מטהר בכל שהוא שהמעין אין למימיו שיעור אפילו כל שהן מטהרים" עד כאן. וכבר היה אפשר לפרש דבריו דלכלים דוקא קאמר וכדפירש ר"י (**כלומר, היה ניתן לעשות אוקימתא שכל מה שהרמב"ם פסק שמעיין מטהר בכל שהוא אף שאין בו 40 סאה זה רק בטבילת כלים, אך גם הרמב"ם יודה שלטבילת אדם יש צורך ב40 סאה אף במעיין)**,

מכל מקום מדכתב (**הרמב"ם)** קודם לכן (ה"ה) דמקוה שיש בו מ' סאה טובל בו כל אדם טמא חוץ מן הזב ובו מטבילים כלים, כשכתב אחר כך למעלה מזה המעין שמימיו מועטין וכו' שהמעין אין למימיו שיעור וכו' גם לטבילת אדם שכתב לעיל בסמוך קאי (**כלומר, בוודאי שאם הרמב"ם כתב שלמי המעיין אין שיעור בהלכה ו', אחר שבהלכה ה' הוא דיבר על טבילת כלים ואדם, אז משמע שהרמב"ם בהלכה ו' כשכתב "שלמעלה מהן"- ממה שנכתב בהלכה ה' (שכתב שם: "שבו טובל כל אדם טמא"), הכוונה היא שגם לטבילת אדם מספיק טבילה במעיין בכל שהוא ואין צורך ב40 סאה).**

ואף על גב דהרמב"ם סידרא ולישנא דמתניתין נקיט ואתי (**אף שהרמב"ם השתמש בנוסח הלשון של המשנה, ועל כן הוא כתב כך, ולכאורה אז אולי אף שהוא כתב שבמעיין אין צורך ב40 סאה לטבילת אדם זה רק מפני שנקט את לשון המשנה, אך אולי גם הרמב"ם בעצמו מודה שלטבילת אדם, יש צורך ב40 סאה במעיין)**,

ליכא למימר דכי היכי דדחיק ר"י בפירושא דמתניתין הכי נדחוק אנן בפירוש דברי הרמב"ם דבתראה הוא ואם איתא דסבר הכי הוה ליה לפרש ולא לסתום דבריו כסתימת המשנה (**הב"י מחדש ואומר, שכיוון שהרמב"ם הוא אחרון, על כן יש גבול למידת הדיוקים שהיה לו לרמוז בתוך דבריו, ואם באמת הוא התכוון לומר שגם במעיין יש צורך ב40 סאה, היה לו לכתוב זאת בפירוש, ולא לסמוך על כך שהלומדים ידייקו בדבריו ויסיקו שבוודאי הייתה כוונתו לומר שגם במעיין יש צורך ב40 סאה לטבילת אדם**

[17] יוצא למסקנת השיטות כך:

	מעיין מטהר אדם בכדי שכל גופו של הטובל יכנס למים אף שאין במעיין 40 סאה	**מעיין מטהר אדם רק באם יש בו 40 סאה**
הראשונים:	הרמב"ם, הראב"ד, הר"ן	הטור, הרא"ש כשיטת ר"י, הרשב"א, רבני צרפת: ר"ת ורבינו שמשון

כל זאת שלא כמו שר"י דחק בלשון המשנה ואמר שמה שהמשנה אמרה: "והמעיין מטהר בכל שהוא" זה רק לגבי טבילת כלים, אך גם המשנה מודה שלטבילת אדם יש צורך ב40 סאה, אף שזהו דוחק בוודאי, שהרי עניין זה כלל לא רמוז במשנה

אך כאמור,כיוון שר"י (שלא כרמב"ם) הוא ראשון, על כן אנו מקבלים את פירושו במשנה אף שזה דחוק, מה שאין כן ברמב"ם אם הוא לא כתב בפירוש- אנו לא נאנוס את הרמב"ם לומר כשיטתנו):

אבל **ר"י** סובר דהא דקתני ש"המעין מטהר בכל שהוא" לא קאי אלא לטבילת כלים אבל לטבילת אדם בעינן מ' סאה לעולם אפילו בקטן שכל גופו עולה בפחות מכאן (**כלומר שמה שהמשנה אמרה שבטבילה במעיין מספיקה כמות "כל שהוא" של מים זה רק בכלים אך באדם יש צורך ב40 סאה אף במעיין, וזאת אף אם הטובל הוא אדם קטן שכל גופו נכנס בשיעור מים הפחות מ40 סאה, מכל מקום, יש צורך לעיכובא שיטבול בדווקא בשיעור מים של 40 סאה)**.

והביא (ר"י) ראיה (**שגם במעיין יש צורך ב40 סאה לטבילת אדם**) מדאמרינן בפרק חומר בקודש (חגיגה כב.) דהא ארעא [כולה] חלחולי מחלחלא ובעינן [דאיכא] מ' סאה [במקום אחד] (**כלומר, למרות שכל הארץ- אחת היא, והכל נחשב מחובר, מכל מקום אף שיוצאים מים מהמעיין כאן, אנו מצריכים 40 סאה צבורים בדווקא כאן ואין אנו אומרים שניתן לצרף ל40 סאה את המים שנמצאים גם במקום אחר**[18]). ובמקוה (**הרי**) לא שייך לומר חלחולי מחלחלא, אלא (**רק**) במעין שגידי המים מתחברים תחת הקרקע ו(**בכל זאת**) קאמר דבעינן מ' סאה (**כלומר, למרות שבמעיין היה צד לומר שהיה לנו לצרף את המים הנסתרים ממקור המים שאליו מגיעים המים למעיין, בכל זאת אין אנו מצרפים אותם, ואנו מצריכים בדווקא, אף במעיין שיהיו לפנינו 40 סאה לעיכובא לטבילת אדם**).

וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (שם) שנראין דבריו (**של ר"י**) כי אין להשיב על הראיה שהביא, וגם מסתבר הואיל ושיערו חכמים מי מקוה אמה על אמה ברום שלש אמות מים שכל גופו עולה בהם לא פלוג באדם לשער בכל אחד לפי גופו עד כאן (**זאת משום שאף לפי החולקים**, **עכ"פ יש צורך שכל גופו של הטובל יכנס במי המעיין. א"כ, לפיהם יצא מצב שאדם קטן יסתפק לדוגמה ב20 סאה, ואדם גדול אולי יצטרך 38 סאה ואחר מידה אחרת. אולם ע"פ ר"י שתמיד חכמים נתנו מידה קבועה, אז לא משנה מהו גודלו של האדם, תמיד נצריך לו בטבילתו, מים בשיעור של 40 סאה. עניין זה ג"כ מסתבר מסברא, משום שכאן יוצא שישנו לכלל "לא פלוג" שרבנן נוקטים בו בדר"כ)**.

וכן פסק הרשב"א (תוה"א ב"ז ש"ז ל:) שכתב על זה דלמחמירין שומעין בדבר שאיסורו בכרת[19] (**כלומר, כיוון שיש תוצאות הלכתיות חשובות בעלות נפקא מינה בין אם נאמר שבמעיין מספיקה טבילה בכדי**

---

[18] הסוגיה שם מדברת לגבי כך שאם יש מקווה שחילקו אותו לשניים ע"י סל, מי שטבל בצד אחד של המקווה- לא עלתה לו טבילה, כיוון שאין הוא טבל ב40 סאה צבורים יחדו. מדובר שהחורים שבסל הינם פחות משיעור של כשפופרת הנוד, ועל כן אין אנו אומרים שהמים שבצד אחד של הסל יצטרפו לצד השני לשיעור של 40 סאה.

הוא הדין כאן אנו אומרים, שאף שיש מקור מים גדול שממנו מגיעים המים למעיין, מכל מקום אין אנו אומרים שבמעיין הקטן שלפנינו יש 40 סאה, אף שאין בו בפועל לפנינו, כיוון שאנו תולים לומר שהמים שיש לפנינו יצטרפו עם המים שאינם לפנינו ונמצאים במקור המים שממנו מגיעים המים למעיין.

על כן, מכאן יש הוכחה, אומר ר"י, שגם במעיין יש צורך ב40 סאה, שאם לא כן, מדוע מי שטבל במעיין הקטן הזה שאין בו 40 סאה- לא עלתה לו הטבילה? על כרחך משום שגם במעיין יש צורך לעיכובא במידת 40 סאה לטבילת אדם.

[19] וזו לשונו:

שכל גופו של הטובל יעלה בהם, או שמא צריך גם במעיין 40 סאה לטבילת אדם, על כן אומר הרשב"א שבכל דבר שיש בו איסור כרת באם יעברו על האיסור, ויש ספק כמו מי ההלכה, עלינו לפסוק כמו השיטה המחמירה, שהרי ספק דאורייתא לחומרא, ויש חשש כרת באם נאמר לנידה לטבול במעיין בכדי שכל גופה יעלה, באם ההלכה היא באמת שהיה עליה לטבול במעיין שיש בו 40 סאה).

ובתשובה (ח"ד סי' שיח) כתב דדברי האומרים דלאדם בעינן מ' סאה אפילו במעין נראין עיקר[20]. **והר"ן** כתב בתשובה (סי' ס"ו) וזה לשונו: אף על פי שהדברים נראים דאפילו ל(**טבילת**)אדם לא בעי מ' סאה בטובל במעין אלא (**רק**) שיהא (**כל**) גופו עולה בהן, הגדול לפי גדלו, והקטן לפי קטנו, אף על פי כן באיסור כרת ראוי לחוש לדברי המחמירים (**בדיוק כשיטתו של הרשב"א**) עכ"ל:

ומשמע שאם המים משוכים (**כלומר: זורמים**), כגון מעין שהוא זוחל ואין בשום מקום ממנו מ' סאה (**במקום אחד**) אבל כשתצרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה- טובלין בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו, בין שיהא אדם בין שיהא כלי לדברי הכל.

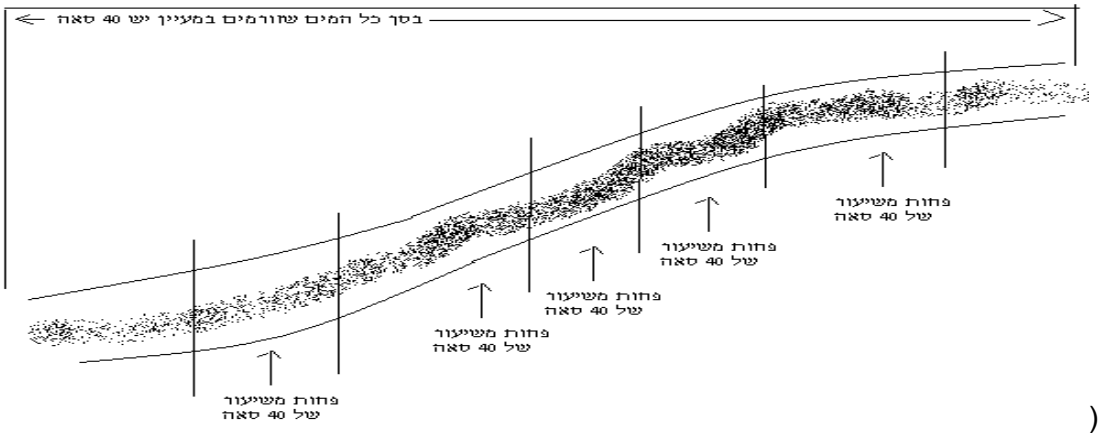

(

וראיה (**לדבר**) מדתניא **בתוספתא** (מקואות פ"ד ה"ו[21]) ומייתי לה ר"ש בפרק ה' דמסכת מקואות (מ"ו) "איזו היא חרדלית? מי גשמים הבאים מדרון (**כלומר שחרדלית זה זרם של מי גשמים שיורדים מן ההר**), רואין אותם, אם יש מתחלתן ועד סופן (**בסה"כ**) צירוף מ' סאה מטבילין בהן ואם לאו- אין מטבילין בהן דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: (**אף אם יש תחלתן ועד סופן שיעור של 40 סאה, בכל זאת**) אין מטבילין בהן, עד שיהא לפניו עוגל מ' סאה (**כלומר, עד שיהיה לפניו במקום אחד מכונסים 40 סאה, משום שמי מקווה אינם מטהרים כשהם זוחלים ונמשכים אלא רק כשהם מכונסים במקום אחד בשיעור של 40 סאה)**".

"אבל הר"א ז"ל כתב דאפילו לאדם מטהרין (**מי המעיין**) בכל שהו, ובלבד שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת. וכן כתב הר"מ ז"ל בהלכות מקואות. ולדברי רבותינו הצרפתים ז"ל שומעין להחמיר בשל תורה".

כמו כן נמצא בשו"ת הר"ן תשובה ס"ו

[20] אבל הראב"ד ז"ל בס' בעלי הנפש כתב: דאפי' לאדם מטהר בכל שהוא, ולאו כל שהוא דוקא, אלא כל מקום שגופו עולה בהן בבת אחת. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט של הלכות מקואות, ודברי רבותינו הצרפתים ז"ל, נראין עיקר

[21] יש ספרים שאצלם זה נמצא בהלכה י' וכמו כן זה בשינוי לשון קצת, וזה לשון התוספתא שם: "ואיזהו חרדלית? מי גשמים הבאין מדרון, רואין אותן- אם יש מתחלתן ועד סופן צרוף ארבעים סאה- מטבילין בהן, עד שיהא לפניו עוגל ארבעים סאה..."

הרי שאף על פי שאין בה (**בחרדלית= זרם המים היורד מן ההר**) מ' סאה אלא בצירוף מתחלתן ועד סופן (**בכל זאת**) מטבילין בה לבית שמאי. ועד כאן לא פליגי בית הלל עלייהו (**כלומר, כל מה שבית הלל חולקים על בית שמאי זה רק בגלל**) אלא משום דקטפרס לא הוי חיבור (**בית הלל סוברים שכיוון שהמים יורדים בשיפוע (קטפרס= מדרון\ מקום המשתפע כלפי מטה) אין זה נחשב שכל ה40 סאה מחוברים זה לזה מבחינה הלכתית כך שנוכל לראות לפנינו "תמונה" של 40 סאה המחוברים יחד**), או משום דאין הנוטפין מטהרין אלא באשבורן (**ניתן לומר, שבית הלל חולקים על בית שמאי, משום שהם סוברים שמים שנוטפים כמו (מי גשמים) אינם מטהרים כמקווה אלא רק כאשר הם מכונסים במקום אחד (באשבורן) אך לא כאשר הם זוחלים**).

וכן נראה (**שיש צורך במעיין ב40 סאה במקום אחד לטבילת אדם**) ממה שכתב **רבינו שמשון** בפרק ה' דמקואות משנה שנית דאיכא לאוקמי הך דתלמי לאדם וכגון שאין מ' סאה ממקום מוצא המים עד התלמי אבל עד הבריכה יש מ' סאה ע"כ

(רבינו שמשון הביא בפרק ה' משנה ב' את התוספתא במסכת מקוואות פרק ד הלכה ח האומרת: "מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לברכת ראשונין ראשונין הרי אלו פסולין מפני שהן נשאבין. כיצד עושה? ניקבו מעיין בקנה כל שהוא ונמצאו מים מעוט מטהרין את המרובין". "תלמי" זה שם של כלי, והדין הוא שכדי לבטל ממנו תורת כלי מנקבים אותו (מספיק לנקב כמלוא מחט) בחלק התחתון שלו כדי שהמים שבו לא ייחשבו כמים שאובים.

א"כ התוספתא אומרת שאם הגיעו מים מן המעיין דרך כלי התלמי אל הבריכה- המים פסולים מדין מים שאובים, ועל כן כדי שהמים יהיו כשרים אנו נבטל את תורת הכלי מה"תלמי", ואז כאשר יגיעו שוב מים כשרים מן המעיין- הם יטהרו את כל המים השאובים שיש בבריכה.

א"כ אומר הב"י שנראה שמדובר בתוספתא על התלמי, שרוצים את המים לטבילת אדם, וכיוון שאין 40 סאה של מים כשרים מהמעיין עד התלמי, על כן לא ניתן לטבול בהם, ורק מהמעיין עד הבריכה יש 40 סאה.

כלומר, מכאן גופא ההוכחה שגם במעיין יש צורך ב40 סאה. זאת משום שאם <u>לא</u> היה צורך לטבילת אדם במעיין ב40 סאה, אז מדוע התוספתא טורחת להסביר כיצד יש לבטל תורת כלי מה"תלמי"? פשוט יטבול האדם במי המעיין שנמצאים <u>לפני</u> פגישתם עם התלמי.

על כרחך מכך שהתוספתא טורחת להסביר כיצד יש ל בטל תורת כלי מהתלמי, שגם במעיין יש צורך ב40 סאה לצורך טבילת האדם, וכיוון שמדובר במציאות שאין 40 סאה מהמעיין עד התלמי במקום אחד, חובה עלינו לעשות עצה כדי לבטל את התלמי מתורת כלי, כדי שיוכלו לטבול במעיין ב40 סאה המקובצים יחדו שאינם מים שאובים)

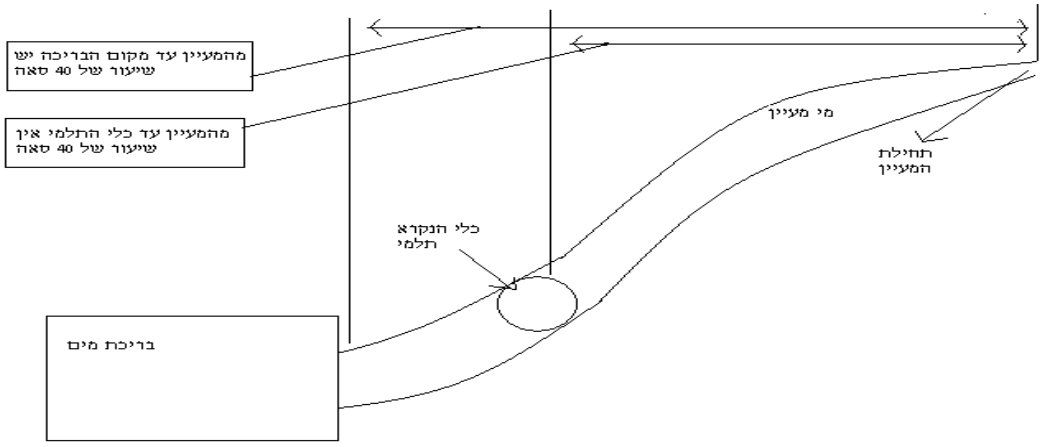

:

כתב **מהרי"ק** בשורש נ"ו (ענף א) דבארות העשויים בידי אדם, שמים נובעים מהם אף על פי שאין מימיהם יוצאין לחוץ דין מעין גמור יש לו אף על גב [דאמר] בתורת כהנים (שמיני ריש פרשה ט) מה מעין בידי שמים אף מקווה בידי שמים, והני בארות הם עשויים בידי אדם (**אז לכאורה הם לא יוכשרו להיות כמעיין**, **אין זה קשה כי**) האי בידי שמים לא קאי אחפירת קרקע אלא אהויית המים שנתהוו שם בידי שמים לאפוקי מילא בכתף (**כלומר, כאשר התורת כהנים אומר שמה שמאפיין מעיין זה שהוא "בידי שמיים" זה לא מצד זה שעצם ההחפירה שיצרה את המעיין נעשתה בידי שמיים בדרך הטבע, אלא הכוונה היא שהנביעה של המים יוצאת בדרך טבעית מכוח שמיים, להוציא ממצב שאדם הניח שם מים, שאין הם נחשבים כמים שבאו "בידי שמיים" אלא שבאו "בידי אדם"**) והביא כמה ראיות לדבר[22].
וכן נראה מבעל תרומת הדשן (סי' רנח)[23] ומדברי תשובות (המיוחסות) להרמב"ן סימן רל"א[24]:

[22] וזו לשונו שם:

שו"ת מהרי"ק סימן נו

אליך החיים והשלום מהר"ר שלמה חזן יצ"ו הנה קבלתי אשר בו שאלת האם יכולים לטבול באותם בארות העשוים בידי אדם ומתברך ומתלחלח מתחתיו אלא שאין יוצא לחוץ כמעיין. יראה מתוך דבריך שאתה רוצה לחלק בין בארות למעיין ואפילו שהמים אין מכונסים ולא מי גשמים אלא נובעים מחמת הקרקע וכן אחרי כן כתבת בהדיא דמסתמא בארות ומעיינות תרי מינים הם ולא כן (א) נלע"ד כלל דאע"ג דלשון בני אדם תרי מינים הם ולכן כותבים בגיטין על מי בארות ועל מי מעיינות מ"מ לענין זה אין לחלק כלל מאחר דאידי ואידי מים חיים ננהו. ואע"ג דאמר בת"כ יכול מלא בכתף ועשה מקוה בתחל' יהיה טהור ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. האי בידי שמים לאו קאי אחפירות קרקע אלא אהויית המים שנתקוו שם בידי שמים לאפוקי מלא בכתף וכו'.

...בארות שהמים נובעים ואין בהוויית המים שום תפיסת ידי אדם אלא שחפר בקרקע כדי לגלות המים פשיטא דדין מעיין גמור יש לו ואפי' זב היה יכול לטבול בו דאע"ג דע"י אדם נתגלו המים...

דהא למה זה דומה למעיין שהוא תוקף /הוקף/ גדר של אבנים כל סביביו ולא היה באפשר ליכנס שם ולמלאות מאותו מעיין ובא אדם והרס את החומה כדי שיוכלו למלאות ממנו /דודאי/ דדואי מעיין גמור הוא זה כיון שלא עשה מעשה בהוויות המים הכי נמי לא שנא. וראייה ברורה דדין מעיין גמור יש להם לאותם בארות ממה ששנינו פרק ח' דמסכת פרה באר שנפל לתוכו חרסית או אדמה ימתין לה עד שתציל דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר א"צ עכ"ל המשנה והרי לך בהדיא שמי הבאר כשרים למי חטאת בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא ואע"ג דפשיטא דמי חטאת בעו מים חיים ואין לך דבר שצריך יותר מי מעיין ומים חיים יותר ממי חטאת כמו שמוכח במסכת פרה ובמסכת מקוואות בכמה משניות. ..

מי באר כשרים לדין מעיין לטהר בכל שהוא ובזוחלין כמו מעיין גמור... אומר אני דלעולם אומר לך דלכל הפוסקים דין מעיין גמור יש לבאר מים נובעים...

ומ"ש רבינו אבל אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא בטומאתה [וכו'] עד שתטבול במקוה או במעין. כן כתב **הרמב"ם** בפרק י"א מהלכות איסורי ביאה (הט"ז)[25] ופשוט הוא:

וכתוב בספר **בעלי הנפש (לראב"ד)** (שער המים עמ' קה) לטבילת הכלים די במה שהן כדי שיוכלו להטבילן כולן כאחד ואפילו ברביעית לבד מטבילין בו מחטין וצנורות מן ההלכה (**מדאורייתא**), אלא שביטלו אותה חכמים ואמרו שאין טבילה עולה לשום דבר (**בין טבילת אדם או כלים**) בפחות ממ' סאה. והכי איתא **בנזיר** (לח.)[26] מיהו לא ביטלו אותו אלא כשהוא בפני עצמו (**כלומר, שדווקא אמרו שמקווה שיש בו <u>רק</u> רביעית של מים, לא ניתן להטביל בו אפילו כלים דקים**), אבל (**אם יש**) מקוה שלם (**שיש בו 40 סאה**) וקדח ממנו רביעית לעוקה שבצדו על שפת המקווה, אם יש בפרצה (**שקדח**) רוחב כשפופרת הנוד על גובה כקליפת השום (**כלומר שהעומק של החפירה הוא לפחות כקליפת השום, כדי שיוכלו להיכנס לתוכה רביעית מים**) -מטבילין בו כלים קטנים (**אף אחר הגזירה**).

ודוקא (**להטביל כלים דקים**) ב(**מידה של מים בשיעור**)רביעית, אבל (**להטביל כלים בשיעור של**) פחות מרביעית- לא, דלא חשיב כלל (**אין שום חשיבות למים בפחות משיעור של רביעית**) ובעינן (**עכ"פ**)

---

[23] **תרומת הדשן בסימן רנח** הביא שכן המנהג תמיד באשכנז לחפור בארות נובעים מים, וההלכה היא שבארות אלו דינם שווה למעיין, וזו לשונו:

"דמקוה שהוא מעיין כמו כל המקוואות שלנו בארץ אשכנז שהן חפורין עד מוצאים מים אין ג' לוגין פוסלים בו כלל, משום דמעיין מטהר בכל שהוא כמו מקוה במ' סאה ".

[24] **בשו"ת הרשב"א בתשובות המיוחסות לרמב"ן סימן רלא** מובא שמקווה נובע שנפתח באדמה דינו כמעיין, וא"כ וודאי שלבארות הנובעים יש דין של מעיין, וזו לשונו:

"מקוה שנתהוה מן המעין, שמקוריו נפתחין ונובעים שם, אין מים שאובים פוסלין בו, ואפילו רבו השאובים, שאין המעין נפסל ברבייה"

[25] וזו לשונו של **הרמב"ם** הלכות איסורי ביאה פרק יא הלכה טז:

"אין האשה עולה מטומאתה ויוצא מידי ערוה עד שתטבול במי מקוה כשר, ולא יהיה דבר חוצץ בין בשרה ובין המים, ובהלכות מקואות יתבאר המקוה הכשר והפסול ודרך הטבילה ומשפטי החציצה, אבל אם רחצה במרחץ אפילו נפלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קודם הרחיצה בכרת, שאין לך דבר שמעלה מטומאה לטהרה אלא טבילה במי מקוה או במעיין או בימים שהם כמעיין כמו שיתבאר בהלכות מקואות".

[26] **נזיר דף לח עמוד א**: "והאיכא: מקוה! בר מההיא, דבטלוה רבנן". עניין זה מוסבר לעיל בהערה 12, עיין שם.

שיעור מקוה קטן במקום טבילה דהיינו רביעית, דהוא שיעור טהרה מן התורה, וכן הוא שיעור טהרה לידים (ידים פ"א מ"א)[27] ואף על פי שעשינו לאותו רביעית שקדח כמקוה שלם, אם נתן בו (**מים)** שאובים ונטל ממנו כנגדן- פסול, מה שאין כן במקוה גדול שהכשרנו בענין זה עד רובו

(**כלומר, אף שאמרנו שניתן לטבול במקווה שיש בו רביעית את הכלים הקטנים, עדיין אין זה אומר שהוא דומה לגמרי למקווה של 40 סאה. על כן, אף שבמקווה שיש בו 40 סאה ניתן להניח בו סאה של מים שאובים ולקחת ממנו סאה של מים, וכך לעשות 19 פעמים, כדי שיישאר עכ"פ רוב של מים כשרים שזה 21 סאה.**

אך במקווה הקטן של הרביעית לא ניתן לעשות כן, ועל כן אם במקווה הקטן של הרביעית מים כשרים הניחו כמות מסויימת של מים שאובים ואח"כ נטלו כנגדן- המקווה הקטן הזה פסול, משום שאין בו את הכלל שאף שיבואו עליו כל מימות שבעולם אחר שיש בו את השיעור הראוי הוא יישאר בכשרותו כמו שאנו אומרים במקווה הגדול).

ודוקא בשקדחו לאותו רביעית ואחר כך עירבו בשאובים דפסול **(כלומר, שקודם קדחו את החור ונכנסו שם רביעית של מים מהמקווה, ואח"כ שמו שם מים שאובים, אז המים הללו פסולים מדין מים שאובים)**, אבל אם עד שלא קדחו נתן שאובים במקוה כענין נתן סאה (**של מים שאובים במקווה**) ונטל סאה (**מהמקווה, שזה מותר לכתחילה במקווה שיש בו שיעור של 40 סאה), ו(רק)אחר כך קדחו (חור בשיעור להכניס בו רביעית מים**) ומשך ממנו רביעית לעוקה שבצדו (**כלומר שנכנסו לתוך החפירה הקטנה הזאת מי מקווה כשרים**),

אף על פי שהשאובין מעורבין בו- כשר להטביל בו מחטין וצנורות (**לכתחילה**), מאי טעמא? מהכשירא דמקוה קא אתו (**כיוון שהרביעית מים הגיעה ממקווה כשר, אף שהרביעית עומדת עכשיו בפני עצמה, מכל מקום היא כשרה**), והכי איתא בזבחים פ"ב (כב.)[28] עכ"ל:

ב (א) וטבילה בנהרות בהא איכא פלוגתא דרבוותא וכו'. בפרק בתרא ד**בכורות** (נה:) תניא למה נקרא שמו (**של נהר "פרת" דווקא בשם)** פרת? (**על שם)** שמימיו (**של הפרת)** פרים ורבים (**כלומר שמי נהר הפרת מתרבים בלי צורך בגשם, אלא הם מתרבים מצד עצמם)**.

מסייע ליה (**ברייתא זו)** ל(**שיטתו של)**שמואל דאמר: נהרא מכיפיה מיבריך (**נהר הפרת מתברך ומתרבים בו המים מנביעה פרטית שלו, ולא מכוח מי הגשמים שיורדים לתוכו)**, ופליגא דרב (**שמואל חולק על רב, כי רב סובר ש)**, דאמר: מיטרא במערבא סהדא (רבא) [רבה] פרת (**כשיש גשם בארץ**

---

[27] משנה מסכת ידים פרק א משנה א

"מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים... (כלומר שכדי ליטול ידיים יש צורך בלפחות שיעור של רביעית מים, ואף שני בני אדם יכולים ליטול בבת אחת משיעור מצומצם של רביעית, ואף שלא נשאר לשני רביעית- מועיל לו, כיוון שהמים שנשארו לשני הם שיירי טהרה מהמים שנטל בהם הראשון)":

[28] זבחים דף כב עמוד א:

"אמר רב פפא: אם קדח בו רביעית - מטבילין בו מחטין וצינוריות, הואיל ומהכשירה דמקוה אתיא"

והנה יש להעיר בדרך אגב שה"**זבחי אפרים**" כתב בחידושיו על זבחים שם שהרמב"ם השמיט את הדין של חפירת עוקה שבה רביעית מים בצד המקווה, משום שהרמב"ם כנראה סבר שכל הדין שניתן לחפור את העוקה זה רק לפני הגזירה של חכמים, אך אחר גזירת חכמים לא ניתן כבר לעשות את העוקה הנ"ל. כמו כן כתב **ה"קרן אורה"** שם.

ישראל (=מערבא) זה אומר בוודאי שמימיו של נהר הפרת יתרבו, משום שנהר הפרת מתרבה במימיו ממי הגשמים.

א"כ רב שסובר שנהר הפרת מתרבה במימיו ע"י מי גשמים חולק על שמואל שסובר שמי הפרת מתרבים מנביעה פרטית ולא ממי הגשמים).

אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן (הוא היה עושה לבנות שלו מקוואות נובעים (שדינם כמעיין) בזמן חודש ניסן, משום שבתקופה ההיא ירדו גשמים רבים, ועל כן חשש אביהם שמא רוב המים בנהרות יהיו ממי גשמים (="נוטפים") שירדו לנהרות, ועל כן דין הנהרות (שדינם כל השנה להיות כמעיינות בגלל המים הזוחלים שבהם) יהיה רק כמקווה ולא כמעיין. זאת בעיה, משום שבנותיו היו זקוקות למי מעיין משום שאביהם חשש שהן ספק זבות, וזה לפי השיטה שגם זבה צריכה "מים חיים" של מעיין כמו שנאמר בזב "מים חיים"[29])

ומפצי ביומי תשרי (אולם בזמן תשרי בנותיו כן היו טובלות בנהרות, אך אז הוא היה מניח מחצלות של קנים על שפת הנהר, כדי שרגליהן לא תטנפנה מהבוץ מחשש חציצה ע"י הבוץ. זה לפי פירוש רש"י. לפי פירוש ר"ת בתוס' הוא היה מניח מחצלות מפני הצניעות כדי שהן לא תמהרנה לטבול ואז יהיה חשש שהן לא טבלו כראוי).

מקואות [ביומי ניסן] סבר לה כרב דאמר: מיטרא במערבא סהדא (רבא) [רבה] פרת (כלומר, אביו של שמואל עשה לבנותיו מקוואות בימי ניסן, דווקא מפני שהוא סבר כמו רב שאם יש גשם רב אז נהר הפרת גדל מכוחו, כלומר שרוב המים בהנר הפרת הם מי גשמים, ועל כן הוא עשה לבנותיו מקוואות נובעים, כדי שהן תוכלנה לטבול במי מעיין ולא במים שיש בהם מי גשמים). [בגמרא לפנינו נוסף החלק הבא: שמא ירבו נוטפין על הזוחלין, והוו להו מי גשמים רובא. ומפצי ביומי תשרי]

ופליגא דידיה אדידיה (ופרש"י) כלומר דשמואל אדשמואל (**כלומר שמצינו לשמואל שתי שמועות הסותרות זו את זו המובאות בשמו**). דאמר שמואל: אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי[30]. ואיתא להני מימרי (**השמועות הללו מובאות שוב בש"ס-**) בפרק במה אשה (שבת סה:) ובפרק אין בין המודר (נדרים מ.) והכי פירושא: אבוה דשמואל הוה עביד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ולא היה מניחן לטבול בנהר, משום דחייש שמא ירבו הנוטפים על הזוחלין ונמצא שאין מטהרין אלא באשבורן

(**כלומר, הב"י מסביר לפי אף לפי הצד שהבנות לא היו זקוקות ל"מים חיים", ובכל זאת היה צורך לעשות להן מקוואות, משום שאם היה בנהרות רוב מי גשמים, הרי שהמים מוגדרים כמים נוטפים ולא כזוחלים, וכלל נקוט בידינו שמים נוטפים אמנם מטהרים, אך רק במקום מכונס, ולא כאשר הם זוחלים בנהר. על כן היה נצרך אביהם לעשות להם מקוואות, כדי שהמים יהיו מכונסים במקום אחד והן תוכלנה לטבול בהן כראוי)**

---

[29] להלכה כבר הוכחנו לעיל שזבה אינה צריכה " מים חיים" כמו שהתוספתא אמרה: תוספתא מסכת מגילה פרק א הלכה יד:

"...אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים זבה אינה טעונה ביאת מים חיים"

[30] כלומר ש**מצד אחד** מצינו ששמואל אמר שרוב המים בנהר הם נובעים מעצמו ולא ממי הנהרות

ומצד שני מצאנו ששמואל אמר שרק בימי תשרי המים בפרת מטהרים כזוחלים, כי כל השנה המים הנוטפים הם העיקר בנהר, כלומר שלא כמו שכתב בצד הראשון שהמים הזוחלים הם העיקר בנהר.

וכדתניא בברייתא דתורת כהנים שהבאתי בסימן זה (צה: ד"ה ומ"ש ואף) מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן כלומר שאין מי גשמים מטהרים אלא דוקא דקוו וקיימי, הילכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו הנוטפים שהן מי גשמים או הפשרת שלגים על הזוחלים שהן המים הנמשכין ובאים מנביעותו ומקורו של מעין- אסור (**כלומר יש להחמיר באיסור כרת של נידה שהוא מדאורייתא, ועל כן נחמיר להצריך לכנוס את המים במקום אחד ולא נתיר לטבול כאשר המים זוחלים)**

וקסבר כרב דאמר מיטרא במערבא וכו' כלומר דסבירא ליה לרב שהנהר ממי גשמים הוא מתרבה ולא מכיפיה (**=לא מעצמו**) והא דקאמר דהוה עביד להו (**אביו של שמואל לבנותיו)** מקואות ביומי ניסן, לאו דווקא (**אל תדייק שהוא היה עושה להם מקוואות רק בימי ניסן, אך כל השנה הן היו טובלות מהנהר)**, דבכל השנה (**גם כן הן)** היו טובלות במקוואות, בר מיומי תשרי (**כי רק בימי תשרי היה ברור שאין מי הנהר מגיעים לא מהגשמים (כמו שיש חשש בחורף) ולא מהפשרת השלגים (כמו שיש חשש בקיץ))** וכאידך דשמואל דאמר: אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד

ולא נקט יומי ניסן אלא לאפוקי יומי תשרי (**כלומר שניתן לטבול בפרת, מבלי חשש, רק בימי תשרי, וכל מה שנקט שעשה להם מקוואות בימי ניסן זה דווקא לומר שרק בימי ניסן היה עושה להם מקוואות אך לא בימי תשרי שלא היו צריכות לכך, אך באמת הוא היה עושה להם מקוואות בימי ניסן וגם כל השנה, חוץ מימי תשרי)**

ושמואל דאמר מכיפיה מיבריך סבר שאף על פי שאנו רואין שכשהגשמים יורדים הנהרות מתברכין עיקר ריבויין ממקורן הוא (**ולא ממי הגשמים, ועל כן יש להגדיר את המים בנהרות כזוחלין ולא כנוטפים)** כדאמרינן בפרק סדר תעניות (תענית כה:) אין לך טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים (**כלומר על כל יחידה של מי גשמים שיורדת, יוצאת כמות כפולה של מי גשמים ממעיינות הנובעים)** ונמצא שלעולם זוחלים רבים על הנוטפים, דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעין, הילכך לשמואל על פי מימרא זו מותר לטבול בנהרות לעולם אפילו כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר (**כי תמיד הזוחלים רבים על הנוטפים)**:

וכתבו **התוספות** (בכורות שם ד"ה אין[31], שבת שם ד"ה דאמר[32]) שרבינו תם פסק כההיא דשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך אף על גב:

דרב פליג עליה והלכה כרב באיסורי (בכורות מט:)

---

[31] תוספות שם:

אין המים מטהרין בזוחלין כו' - פר"ת בתשובה המתחלת משרבו מפילי חללים דאף על גב דשמואל ואבוה דעביד מקוואות ביומי ניסן ורב דאמר מיטרא במערבא כו' קיימי בחדא שיטתא לא קי"ל הכי אלא כאידך דשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך דמסייעתא ליה ברייתא דאמר יובל שמו ואפילו פליגי רבנן עליה וסברי דפרת שמו מכל מקום מסייעין ליה מהא דקאמר רבי מאיר דמימיו פרין ורבין דלא פליגי עליה בסברא זו דנהרא מכיפיה מיבריך ויכולין לסבור ששמו פרת מהאי טעמא גופיה..."

[32] תוספות מסכת שבת דף סה עמוד ב:

דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיתבריך - פי' ממקומו ומסלעו סלע מתרגם כיפיה מנביעתו מיתבריך ולא ממי גשמים וא"ת והא קא חזינן שמחמת הגשמים הם גדילים וי"ל כדאמר במסכת תענית (דף כה:) שאין לך טפח יורד מלמעלה שאין טפחיים עולים כנגדו מלמטה ואור"ת דהילכתא כוותיה דשמואל ומייתי ראיה מפרק בתרא דבכורות (דף נה:) דתניא רבי מאיר אומר לא פרת שמו אלא יובל שמו ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין ולאו דוקא נקט פרת דה"ה לכל נהרות והא דנקט פרת משום שהוא גדול מכל נהרות ולפי שהוא מא"י וקאמר התם מסייע ליה לשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיתבריך ועל זה אנו סומכין לטבול בנהרות אפילו אם גדלו מאד.

ועוד דאבוה דשמואל סבירא ליה כרב

ואידך דשמואל נמי פליגא עליה

אפילו הכי נקטינן כמימרא דמכיפיה מיבריך כיון דברייתא מסייעא ליה (שאמרה שם: תניא, רבי מאיר אומר: יובל שמו, שנאמר: והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו, ולמה נקרא שמו פרת - שמימיו פרים ורבים) ונמצא לפי דעתו (של שמואל) שלעולם טובלים בנהרות, אפילו כשמתרבין הרבה מחמת גשמים (ואז לכאורה היה לנו לחוש למים נוטפים שיתרבו על המים הזוחלים), לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים כן כתב הר"ן בפרק במה אשה (כט: ד"ה ולענין) ובפרק אין בין המודר (מ: ד"ה ולענין) וגם התוספות כתבו (עיין בהערה) בפרק במה אשה (שם) על פסק זה דרבינו תם: "ועל זה אנו סומכין לטבול בנהרות אפילו אם גדלו מאד".

וכן נראה מדברי **הרא"ש** בפרק אין בין המודר (בפירושו מ.) וכן נראה מדברי **מהרי"ק** בשורש קט"ו[33]. וכן כתב **הרא"ש** בפירוש בתשובות (כלל ל"א) סימן י"א[34] דלמאי דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך מותר לטבול בנהרות אף על פי שיש בנהר עשר ידות מים ממה שהיה בתחלה ולא חיישינן שמא רבו הנוטפים על הזוחלין לפי שרוב תגבורת המים הוא ממקום נביעתו (**וזאת משום**) שכשיורדין גשמים ואויר העולם מתלחלח ונעשה רטוב גם מקור הנהר [ותוצאות] מימיו מקבלים שפע מלחלוחית האויר ומוציאין מים בשפע והנהר מתגבר והולך ורבה מעצמו.

ופשט דברי **המרדכי** בפרק במה אשה (סי' שנז)[35] הכי משתמעי (**שהלכה כמו השמועה של שמואל שהנהר מתברך מעצמו)** ודלא כדכתב **רבינו ירוחם** (**בתולדות אדם וחוה**) (נכ"ו (**=נתיב כ"ו)** ח"ה

---

[33] שו"ת מהרי"ק סימן קטו:

"...ועוד יש ליתן טעם יותר נכון מדפסק רבינו יצחק מקורבי"ל בספר מצות קטן שלו דטובלין בנהרות כדברי רבינו תם הרי דגם ר"י מקורבי"ל דבתרא הוה טפי מהסמ"ג פסק בהדיא כר"ת

אמנם אדנייתי ראיה להקל מדברי הסמ"ג והסמ"ק אדרבה נייתי ראיה להחמיר בשל תורה מדברי רבינו מאיר ורבינו אשר דבתראי נמי היו ופסקו שאין לטבול בנהרות בימות הגשמים וראוי היה להלוך אחריהם דהא בתראה טובא הוו כל שכן באיסור כרת דהיינו נדה. וגם מעיד אני עלי שמים וארץ שזכור אני כשהייתי תנוק שהיה אבא מרי מופת הדור מהר"ר שלמה ז"ל דר במקום אחד וגם שם היה דר רב אחד גדול בתורה והוה גריס וסבר טובא מהר"ר יעקב לוי ז"ל והמנהג היה שם לטבול בנהרו' ג"כ אף בימות הגשמים וקרא אבא ז"ל עליהם תגר והנה אותו מהר"ר יעקב הלוי ז"ל הרבה את ההיתר כדי לקיים מנהגם ורבו הדברים ביניהם ימים רבים זה היה מביא ראיה לאסור וזה להתיר וסוף דבר נמנו וגמרו ועמדו והתקנו לעשות מקוה בצד הנהר והיו מי הנהר נמשכין שם ונקוו ועומדים ושם היו טובלות ולא בנהר בשע' ירידת גשמי' ואם נתפשט המנהג ביניכ' להתיר לא באתי למשכן נפשי על המנהגות דהא נהרא נהרא ופשטיה ולכל הפחות הבו ליה דלא לוסיף עלה כגון בהאי עובדא שכתבת אלי דגרע טפי וכ"ש באשר נתתי טעמים נכונים לאסור וכדפירשתי לעיל. ושלום מאתי הצעיר יוסף קולון בן מה' שלמה זלה"ה":

[34] שו"ת הרא"ש כלל לא סימן יא:

"ומותר לטבול בנהרות, אע"פ שיש בנהר עשר ידות מים ממה שהיה בתחילה, ולא חיישינן שמא רבו הנוטפין על הזוחלין, והנוטפין, כיון שהן רוב, אינן מטהרין דרך זחילתן. דתנן (פ"ה דמקואות): הזוחלין, כמעין, והנוטפין, כמקוה, ואין מטהרין אלא באשבורן. להכי לא חיישינן, לפי שרוב תגבורת המים הוא ממקום נביעתו".

[35] מרדכי מסכת שבת פרק במה אשה רמז שנז:

"נהרא מכיפיה מיבריך פי' ר"ת דהכי הלכתא ומתוך כך מותרין לטבול בכל הנהרות כל השנה כולה ולא חיישינן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ורבינו מאיר אוסר לטבול בנהרות (*דהא קי"ל כשמואל) [*כאידך דחייש לרביית נוטפים]..."

(**עמוד**) רכו ע"ג (**=טור ג'**)) דאפילו לרבינו תם אותם נהרות שגדלים לפעמים הרבה ממי גשמים, צריך להמתין שנים או שלשה ימים שיחזור הנהר לדרכו (**לגודלו הממוצע**), מאחר שאנו רואים שלפי שעה נתגדל ונתרבה הנהר כל כך מירידת גשמים עכ"ל.

ומכל מקום כתב הר"ן בפרק במה אשה (שם) ובפרק אין בין המודר (שם) נראה לי שאף רבינו תם לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין (כלומר שיש תקופה בשנה שהם מתייבשים והם אינם נובעים כל השנה מבלי הפסקה, שאז מוכח שכל המים שבהם מגיעים ממי הגשמים ולא מנביעה עצמית של הנהר), אבל במכזבין- ליכא למימר בהו דמיברכי מכיפייהו וכן כתב המרדכי בפ"ב דשבועות (סי' תשמה ג.) בשם רא"ם (יראים סי' כו ל.). ואיזה נהרות הם מכזבים יתבאר בסמוך:

אבל **רבינו מאיר** (תשב"ץ קטן סי' תפג[36]) כתב **הרא"ש** בסוף נדה (הל' מקואות סי' י)[37] שהיה אוסר לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי <u>דלא קיימא לן כשמואל</u> בהא דאמר: נהרא מכיפיה מיבריך, כיון דפליגא דידיה אדידיה. שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרים [בזוחלין] אלא פרת ביומי תשרי דנהי דנהרא מכיפיה מיבריך לא עבדינן בה עובדא גזירה משום חרדלית של גשמים. דאי שרינן לטבול בנהרות (**ע"פ שמועתו של שמואל שאין לחוש למים נוטפים**) יאמרו העולם: [נוטפין] מטהרין בזוחלין (**כלומר שמים נוטפים (כמי גשמים) מטהרים כמקווה אף כאשר הם זוחלים**), דסברי דרובן נוטפין (**כי "העולם" סובר שרוב המים בנהר מגיעים ממים נוטפים כמי גשמים**) ולא ידעי דנהרא מכיפיה מיבריך (**העולם לא יודע שרוב המים בנהר <u>אינם</u> מים נוטפים אלא שהם הגיעו מנביעת הנהר עצמו**) ואתו למישרי למיטבל בחרדלית של גשמים דהיינו זרם מי גשמים הזוחלים מדליו של הר והנהו לא מטהרי בזוחלין דכולהו נוטפים נינהו (**א"כ החשש הוא שע"פ טעותם של "העולם" שמים נוטפים מטהרים אף כאשר הם זוחלים, "העולם" עלול להתיר לטבול במי גשמים (=נוטפים) שיורדים במורד ההר, מתוך מחשבה שגם מים נוטפים מטהרים כמקווה אף שהם זוחלים, והרי זה אינו, כי מים נוטפים אינם מטהרים אלא כאשר הם מכונסים. על כן, מפני שיש חשש שיטבלו בחרדלית נידות שאיסורן כרת, גזרו לא לטבול גם בנהרות בימות הגשמים, גזירה מפני חשש טבילה בחרדלית**)

וכהאי גוונא אשכחן לשמואל דאמר לרב יהודה בפרק קמא דכתובות (יד.) הלכה כרבן גמליאל ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים אצלה[38] (כלומר מצינו שידועה מהי ההלכה בדין מסוים, ובכל זאת גזרו שלא לעשות כך משום חשש כמו שמצינו שאף שבאמת רבינו מאיר התיר מצד הדין לטבול בנהרות בימות הגשמים, ובכל זאת אסר למעשה משום גזירה)

וכן איתא נמי בהמפלת (נדה כה:) ובפרק במה בהמה (שבת נד.) נמי אמרינן בכהאי גוונא השתא דאמר שמואל טפח ותני דבי שמואל טפחיים שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן[39] והכי נמי אמרינן בפרק אין

---

[36] נראה שצריך לגרוס "תפא"

[37] כלומר הרא"ש מצטט את דברי התשב"ץ הקטן שם

[38] מדובר שם לגבי מעשה שבאו ארוס וארוסה לפני רב יוסף והארוסה הייתה מעוברת, והן טענו שהעובר הוא של שניהם. ורב יוסף האמין להם משום שהרי הם טוענים שהעובר הוא שלהם, ואף אם הארוס היה שותק ולא היה אומר שהעובר הוא שלו, בכל זאת רבן גמליאל היה מכשיר, משום שר"ג סובר שאישה נאמנת לומר ממי היא נבעלה.

אמנם להלכה אין היא נאמנת לומר שזה העובר שלה לפי שמואל שם, משום שלפי שמואל כל מה שהיא נאמנת לומר שהיא נבעלה לאדם כשר זה רק באם כל מי שהיא עשויה להיבעל לו היה מותר לה, אך כיוון שרוב האנשים שהיא הייתה יכולה להיבעל להם- אסורים עליה כיוון שהיא ארוסה, על כן למעשה העובר שלה אסור, אף שאנו אולי מאמינים לה שעובר זה בא מאדם כשר.

[39] מדובר שם בסוגיא לגבי אם אדם מחזיק חבל שבו אוחזים בגמלים, כמה מותר לצאת החבל מתחת ידו כך שזה לא יקרא כמשא. יש שמועה אחת האומרת שמותר טפח ויש שמועה שאומרת טפחיים, והגמרא אומרת שמכך

צדין (ביצה כט:) ותלמודא לא איצטריך למימר הכא הכי כיון דאבוה דשמואל ורב סבירא להו כמימרא דמחמרא פשיטא דעבדינן הכי[40]

וכתב עוד הרא"ש שכן כתב **הרמב"ן** (הל' נדרים יג:) בשם **ר"ח** ז"ל (גליון שבת סה:) וכן נראה שהוא דעת הרי"ף (שבת כט:) שלא הביא אלא מאי דהוה עביד אבוה דשמואל בלבד וכן דעת **הרמב"ם** שכתב בפרק ט' מהלכות מקואות (הי"ג) אם רבו מי גשמים על מי הנהר אינם מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המעורב עד שיקוו המים ויטבול בהם עכ"ל ומתוך דבריו למדנו פירוש מחודש במאי דעביד אבוה דשמואל לבנתיה מפצי ביומי תשרי (**כלומר שאביו של שמואל שם את המחיצות כדי לעשות מחיצה כך שהמים יהיו מכונסים**) מצורף לפירוש שפירשו המפרשים דמשום צניעות הוה עביד להו שנראה מדבריו בפרק א' מהלכות מקואות (הי"א)[41] שגם הוא ז"ל היה מפרש כן:

מדוע אביו של שמואל שם מחיצות בימי תשרי בנהר?	המפרש:	הטעם:
	רש"י בבכורות נה:	כדי שהרגליים של בנותיו לא תטנפנה מהבוץ, שיכול לגרום לחציצה בטבילה
	תוס' שם בשם ר"ת, והרמב"ם במקוואות א, י"א	מפני הצניעות, כדי שהן לא תצטרכנה לטבול מהר מפני חשש שיראו אותן ואז יהיה חשש שהן לא תטבולנה כראוי
	הרמב"ם מקוואות ט,י"ג	כדי לעשות מחיצה, כך שהמים יהיו מכונסים ויהיה למים דין של מי מקווה

ומ"ש רבינו שר"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף עד אחר זמן הפשרת שלגים. הוא מה שאמר שמואל אין המים מטהרים [בזוחלין] אלא פרת ביומי תשרי, לומר דכשכלה זמן החום הגדול שכבר נפשרו כל שלגים שבעולם וגם אין גשמים יורדים כל אותו זמן עד שיתחילו ימות הגשמים, ולפי זה אפשר דבחודש אלול טובלין, שכבר כלו ימי החום הגדול של תמוז ואב ומה שלא נפשר על ידי חום החדשים ההם לא יפשור על ידי חום חודש אלול, ודיקא נמי דנקט יומי תשרי לרבות חודש אלול הסמוך וטפל לחודש תשרי

ששמואל אמר טפח משמע שזה ההלכה למעשה. כלומר, שוב, אף שההלכה היא שאף בטפחיים אין כאן שם של משא, מ"מ שמואל הורה שלמעשה יש להחמיר שמעל טפח הוי משא.

[40] מדובר שם בסוגיה האם מותר למדוד את הקמח ביום טוב כדי לדעת כמה להפריש להפרשת חלה, ומובא בשם שמואל פעם שמותר ופעם שאסור, והגמרא אומרת שכוונת שמואל למעשה לאסור. אף שההלכה היא שמותר, מ"מ למעשה- יש לאסור.

א"כ זה כמו הטבילה בנהרות ע"פ רבינו מאיר, שאף שמצד הדין מותר הטבילה בנהרות, מ"מ למעשה- אסור, משום גזירה של טבילה בחרדלית.

[41] **רמב"ם** הלכות מקוואות פרק א הלכה יא:

"אשה אינה טובלת בנמל מפני שמתביישת מבני העיר ואינה טובלת כהוגן, ואם הקיף לה מפץ וכיוצא בו כדי להצניעה טובלת בנמל...".

(**כלומר שכמו שבתשרי ניתן לטבול בנהרות מבלי חשש למים נוטפים, הוא הדין שבחודש אלול- אין חשש)**, דאם לא כן לא הוה ליה למינקט אלא חודש תשרי (**ולא "ימי תשרי")**

ומיהו מדאמור רבנן (יומא כט.) דשילהי קייטא קשה מקייטא (החום בסוף הקיץ קשה מהחום שיש בקיץ עצמו) איכא למימר דחום של אלול תקיף טובא וחיישינן ביה להפשרת שלגים (ועל כן זה צד לומר שלא נתיר לטבול בימי חודש אלול בנהרות מחשש למים נוטפים שעוד מפשירים מן השלגים בחודש אלול, ורק בחודש תשרי שכבר נגמרו השלגים מלהפשיר נתיר לטבול בנהרות),

ואפשר דאלול בקצת שנים חמים ובקצת שנים קריר והכל לפי מה שהיא שנה (כלומר יש שנים שחם מהרגיל בחודש אלול, אך יש שנים שהחום בחודש אלול איננו כ"כ חזק, ויש להתבונן בכל שנה מהי מידת החום של אותה השנה) דאי חמים- אסור לטבול בו ואי קריר- מותר (כלומר, אם באותה השנה החום בחודש אלול הוא חם מאוד- אסור לטבול בנהרות עדיין בחודש אלול מחשש שעוד השלגים מפשירים וירבו הנוטפים על הזוחלים, <u>אולם</u> אם החום בחודש אלול איננו חם כ"כ, אלא קצת קריר כבר מהחום של הקיץ- מותר לטבול בנהרות כבר בחודש אלול, מפני שאין חשש שהשלגים ימשיכו להפשיר ותהיה בעיה של ריבוי נוטפים על הזוחלים)

אבל (בחודש) תשרי לעולם לית ביה חומא להפשיר שלגים (ידוע שלעולם לא חם כ"כ בחודש תשרי עד כדי כך שהשלגים יפשירו בו, ועל כן בחודש תשרי תמיד מותר לטבול בו בנהרות, וכל ההתבוננות הראויה אם מותר לטבול זה רק בחודש אלול, שתלוי כאמור האם באותה השנה חם בחודש אלול ואז אסור או שקר ואז מותר) ולהכי נקט יומי תשרי לכלול אלול עם תשרי בשנין דהוא קריר ולא כתב בהדיא אלול משום דקצת שנין חמים ואז אין טובלין ואפשר שזו היתה כוונת רבינו שסתם וכתב: עד אחר זמן הפשרת שלגים ולא כתב יומי תשרי כלישנא דשמואל (כדי לומר שאין זה דין המעכב בדווקא בימי חודש תשרי, אלא אף קודם ניתן לטבול בנהרות כל שידוע שכבר השלגים הפסיקו מלהפשיר),

ואף על גב דאיכא למידחי ולמימר דליכא למיסמך אקרירותא דאלול אף על גב דקריר לן הכא, לעילא מהאי דוכתא במקום דאיכא שלגים חמים ועל ידי החום נפשרים השלגים, אפשר דלא חשו רבנן בהכי, ואפשר דמרחשון אתא לרבויי במאי דאמר יומי תשרי ולומר דאי חזינן שלא ירדו גשמים עדיין טובלין בו כמו בחודש תשרי, אלא דבהא נמי איכא לספוקי דילמא אף על גב דלא נחית מיטרא הכא לעיל מהכא נחית

(הב"י מביא שהיה צד לדחות ולומר שלעולם אסור לטבול בחודש אלול, אף שאנו מרגישים שהשנה קר יותר מהרגיל בחודש אלול. זאת משום שאף אם קר לנו, אך אולי במקום הגבוה ששם יש את השלגים- חם מספיק כדי להפשיר את השלגים, ואז יהיה חשש שהנוטפים ירבו על הזוחלים.

אמנם הב"י מביא שניתן לומר שרבנן לא חששו לכך, משום שאם קר כאן, מסתמא גם קר במקום השלגים.

עוד כתב הב"י שניתן לומר ש"ימי תשרי" בא לרבות גם את חודש מרחשון. כלומר, שאם אנו רואים שעוד ה"יורה" לא הגיע ועוד לא ירדו גשמים בחודש מרחשון, אז ניתן לומר שנתיר לטבול בנהרות, שהרי השלגים כבר ממזמן הפסיקו מלהפשיר, ואין חשש שרבו הנוטפים על הזוחלים מכוח הגשמים, שהרי אנו יודעים בבירור שעוד לא ירדו גשמים, ועל כן "ימי תשרי" באים לרבות, שאם לא ירדו עדיין גשמים- נתיר לטבול בנהרות אף בחודש מרחשון.

אולם הב"י דוחה זאת ג"כ, ואומר שאף שאנו רואים שלא ירד הגדשם במקומותינו אנו, מי אמר שלא ירד גשם במקום שבו מתחיל הנהר או באמצעו, כך שאולי רבו הנוטפים על הזוחלים, ועל כן זה צד לומר שאין לנו לטבול בחודש מרחשון אף שידוע לנו שבמקום שבו אנו נמצאים לא ירדו גשמים):

וגם על מ"ש (**הטור**) בשם **הר"ם מרוטנבורק** שאין לטבול בהן (**בנהרות**) בשעת הגשמים וכו' איכא למידק ששינה לשונו, שהרי כבר כתבתי לשונו של רבינו מאיר שהביא הרא"ש בפסקיו ואין כתוב בו אלא שהיה אוסר לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי (**ואילו הטור כתב בשמו שאסור לטבול בשעת הגשמים, משמע מדבריו שלא משנה מה התאריך, אם זה חודש תשרי, אלא רק אם זה זמן של ירידת גשמים)**

ולכן נראה שכתב רבינו (**הטור**) כלשון הזה (**של ירידת גשמים)** שהוא כדי ללמדנו דיומי תשרי דנקט שמואל- לאו דווקא (**כלומר לאו דווקא שרק בימי תשרי מותר לטבול בנהרות אלא)**, דהוא הדין בכל השנה (**מותר לטבול בנהרות, בתנאי-)** כל שאנו רואים שלא נתרבה הנהר יותר משיעורו הנהוג ביומי תשרי- טובלין בו. וכן אם בשנה אחת נתרבה הנהר ביומי תשרי יותר משיעורו הרגיל באותו זמן, תלינן הריבוי בגשמים או בחום רב שהיה בו שלא כמנהג ועל ידו הופשרו השלגים[42] (**ואז אף בחודש תשרי יהיה אסור לטבול בו)** ולא נקט שמואל (**בדבריו)** "יומי תשרי" אלא משום דברוב השנים אין בו (**=בחודש תשרי)** ריבוי גשמים ולא הפשרת שלגים, ולפיכך מן הסתם טובלין בו, דמסתמא אין בו ריבוי יותר על מקורו (**כלומר שהנוטפים לא רבו על הזוחלים),** אבל כל שאנו רואים שנתרבה ביומי תשרי יותר מבשאר שנים באותו זמן- אין טובלין בו, וכן אם בכל השנה אנו רואים שלא נתרבה יותר משיעורו הנהוג ביומי תשרי- טובלין בו כל השנה, וזהו (**הטעם)** שלא הזכיר רבינו "יומי תשרי" כלל ולא תלה הדבר אלא בשעת גשמים, דמסתמא אז הם מתרבים (**כלומר, שמן הסתם בשעת הגשמים, המים הנוטפים מתרבים על הזוחלים)**, וכן בשעה שהן (**הנהרות)** גדולות מהפשרת שלגים (**ג"כ אין לטבול בנהרות)**, ומהטעם הזה בעצמו לא נקט בדברי ר"י "יומי תשרי" כלשון הגמרא, וזהו דעת הר"ן, ואכתוב לשונו בסמוך בס"ד:

ומ"ש וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל. אף על פי שהרא"ש לא הכריע בפירוש בפסקיו כמאן סבירא ליה, מכל מקום מתוך דבריו ניכר דכה"ר מאיר סבירא ליה (**כלומר שאסור לטבול בנהרות בשעת הגשמים)** וכן כתב בתשובות (כלל לא סי' י) בפירוש דאף על גב דרבינו תם התיר לטבול בנהרות בכל עת ובכל זמן אף על פי שרבו הנוטפים על הזוחלים (**מכל מקום להלכה- אסור)**[43] וכדבריו (**של ר"ת)** כתבו **רבינו שמשון** (פ"ה מ"ה) **ובעל התרומה** (סי' פו)[44] ובעל **ספר מצות** (סמ"ג עשין רמח רמא ע"ג)[45] אבל רבים חולקים עליו ר"ח והרמב"ם והרמב"ן וכן היה רבינו מאיר אוסר (**לטבול בנהרות בזמן הגשמים)** על כן אין להקל בדבר. ויש למנוע לנשים שלא יטבלו [בנהרות] אלא בזמן שהנהרות קטנים (**בכמות המים)** ולא רבו כלל ממי הגשמים עד כאן. וגם **הריב"ש** בתשובה סימן קכ"ה (בסופה) כתב שראוי להחמיר[46] וגם **מהרי"ק**

---

[42] וזה אם כן לא כמו שכתב הב"י מקודם, שבימי חודש תשרי לעולם מותר לטבול בנהרות, לא משנה מה המצב של הנהר

[43] **שו"ת הרא"ש כלל לא סימן י**: "וכדברי רבינו תם (**שהתיר)** כתב שמשון, וכן בעל התרומות ובעל ספר המצות; אבל רבים חולקין עליו: ר"ח =רבינו חננאל= והרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל. וכן היה רבינו מאיר מרוטנבורג אוסר; שכתב: נהרא מכיפיה מיבריך, פי' רבינו תם ז"ל דהכי הילכתא, ומתוך כך התיר לטבול בנהרות בכל השנה כולה, ולא חיישינן שמא רבו הנוטפין על הזוחלין; ולי נראה דאסור לטבול בנהרות".

[44] **ספר התרומה הלכות נדה סימן [פו]**: "ולדידן מותר לטבול אף בנהר אף ביומי ניסן אע"ג שהם זוחלין. דאין לחוש לרבו נוטפי' עליהן כדאמרינן אמר אבוה דשמואל דהא אמרינן בתענית (כ"ה ע"ב) אין טפח יורד למעלה שאין טפחים עולין מתהום למטה ועוד ראיות אחרות"

[45] **ספר מצוות גדול לאוין סימן קיא**: "ופוסק רבינו יעקב (שם תד"ה אין) שאנחנו מותרין עתה לטבול בנהרות אף בימי ניסן אף על פי שהן זוחלין דאין לחוש לרבו הנוטפין"

[46] שו"ת הריב"ש סימן קכה:

כתב בשורש קט"ו (בסופו) דיש מקומות שנהגו לטבול בנהרות אף בימות הגשמים משום **דסמ"ג** וגם **סמ"ק** (סו"ס רצג) דבתראה הוא פסקו כרבינו תם, וכתב דאדרבה הוה לן למיזל בתר רבינו מאיר והרא"ש דהוו בתראי טובא ואסרו, וכל שכן באיסור נדה שהיא בכרת, וכתב שבמקום שהיה דר אביו ז"ל היה מנהגן לטבול בנהרות תמיד, וקרא עליהן (**אביו של המהרי"ק)** תגר (**על כך שהם טובלים בנהרות אף בזמן הגשמים)** עד שבטלו מנהגם (**וטבלו רק במים מוכנסים)**. מכל מקום הוא ז"ל כתב: אם נתפשט המנהג ביניכם להתיר- לא באתי למשכן נפשי על המנהגות, דהא נהרא נהרא ופשטיה ע"כ.

ובתרומת הדשן (סי' רנד) (חזר) [חתר][47] לקיים מנהג המתירים ולא יכול וסוף דבריו שלא מיחו הקדמונים בדבר משום דחשו לכמה עיירות שנתפזרו שם היהודים לאחת לשנים ולשלשה ואין סיפוק בידם לחפור להם מקואות ואי הוו אסרי להו לטבול בנהרות אתו לזלזולי בטבילה לגמרי:

כתב **המרדכי** בפרק במה אשה (סי' שנז - שנח) שיש קורין תגר על דברי רבינו מאיר שאוסר לטבול בנהרות שבא לעשות ממזרים למפרע כל הנולדים מטבילת הנהרות (**שהרי לפי רבינו מאיר כל אישה שטבלה בנהרות בזמן הגשמים הרי טבלה שלא כדין, וא"כ היא נבעלה לבעלה כאשר היא הייתה נידה, והרי עכשיו מתברר למפרע שהבנים שלה ממזרים כי הם נולדו מביאת נידה)** וטועים הם (**בהנחה שהבנים הללו הם ממזרים)**, דאפילו בנולד מן הנדה בלא שום טבילה אין הולד ממזר (**כלומר פסול ממזרות לא שייך כלל לעניין ביאת נידה)** כדאמרינן בסוף פרק החולץ (יבמות מט.)[48] וכל שכן הכא

"ועוד, שבטבילת הנהר יש לחוש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין; כההיא דאבוה דשמואל, דעביד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן, קסבר: שמא ירבו נוטפין על הזוחלים. ולא היה מניחן לטבול בנהר, לפי שביומי ניסן מתרבה מהפשרת שלגים, ואין מי גשמים מטהרין בזוחלין אלא באשבורן. וס"ל כרב, דאמר: מטרא במערבא סהדא רבא פרת. וכההיא דשמואל, דאמר: אין המים מטהרין בזוחלין, אלא פרת ביומי תשרי בלבד. ור"ח והרי"ף ז"ל פסקו כן. אלא שר"ת ז"ל פסק כאידך דשמואל, דאמר: נהרא מכיפיה מיתברך; והביא ראיה לדבריו מבכורות, פרק מעשר בהמה (נה:). ולדבריו, לעולם טובלין בנהרות, אפי' כשמתרבים הרבה מחמת גשמים, לפי שאין טפה יורדת מלמעלה, שאין תהום עולה לקראתו טפחיים. ומ"מ כתב הר"ן ז"ל, שאף הוא לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין, אבל במכזבין, ליכא למימר בהו דמתברכי מכיפיהו; והדברים עתיקין; **וראוי להחמיר כדברי הגאונים ז"ל**".

[47] תרומת הדשן סימן רנד

שאלה: בהרבה עיירות ומקומות נוהגים הנשים לטבול בנהרות כל השנה ואין מוחים בידם. ולמה לא ניחוש לדברי כמה גאונים דפסקו דחיישינן לרביית נוטפין על הזוחלין וא"כ לא עלתה לה טבילתה והרי היא עדיין בכרת?

תשובה: יראה דמן הדין היה לנו לחוש בדבר, דגאונים קמאי ובתראי סבירא להו לחומרא זו. קמאי הרמב"ם בשם ר"ח בתראי מהר"ם ואשירי, כולם פסקו כאבוה דשמואל וכאידך דשמואל דחיישינן לרביית נוטפים על הזוחלין ואין הנוטפים מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, והטובלת בנהר ביומי ניסן /דניסן/ דשכיחי נוטפים לא עלתה לה טבילה. ואע"ג דר"ת פסק כאידך דשמואל דנהרא מכיפיה מיבריך, ומייתי ראייה טובא לדבריו. והתוספות פ' במה אשה /שבת סה ע"ב ד"ה דאמר/ כתבו דעל דבריו סומכין וטובלין בנהרות כל השנה כו', וכן סמ"ג וא"ז וסמ"ק מסקינן הכי. מ"מ תימא דבאיסור כרת כזה לא ניחוש לדברי ר"ח שכל דבריו דברי קבלה הם, ולדברי מהר"ם דבתראי ובר סמכא הוא, ואיהו נמי מייתי ראייה טובא לדבריו כדאיתא באשירי הלכות מקואות.

...לכך נראה מה שהקילו קדמונינו ולא מיחו בדבר משום דחשו לכמה עיירות ומקומות שנתפזרו שם היהודים לאחת ולשנים ולשלשה /לשתים ולשלש/, ואין ספק בידם לחפור להם מקואות, והעיירות יושבין על הנהרות ואי הוי קאסרי להו לנשי לטבול בנהרות היו צריכים בכל טבילה לטרוח וללכת לאיזה קהל אשר תיקנו להן מקואות, ומתוך רוב טירדא זו אתי לזלזולי בטבילה לגמרי, כמו ששמענו שבמקצת ארצות הרחוקות דלא שכיחי בהו נהרות מזלזלי טובא בטבילה מפני הטורח. ואפשר נמי הואיל ואין טבילת נידה מפורשת בתורה אלא שהגאונים דקדקו לה מן הדרשות יש לחוש דאתי לזלזולי ביה טפי.

[48] **וכן נפסק בשולחן ערוך אבן העזר סימן ד סעיף יג**: "איזהו ממזר, זה הבא מאחת מכל העריות, בין בחייבי מיתות בין בחייבי כריתות, חוץ מהבא מהנדה שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן".

דעלתה לה טבילה מדאורייתא אלא דגזירה דרבנן היא לכתחלה אטו חרדלית של גשמים כדפרישית (**כלומר, מדאורייתא מי שטובלת בנהר ה נחשב לה כטבילה במעיין, וכל מה שפסלנו את טבילתה זה רק מדרבנן לכתחילה אך אין זה מעכב בדיעבד, ומה שגזרנו זה מחשש ש"העולם" יחשוב שמים נוטפים של מי הגשמים מטהרים אף כשהם זוחלים ואז יתירו לטבול בחרדלית שזה מי גשמים שיורדים במורד ההר, אך הרי בוודאי אין לומר שמפני הגזירה טבילת הנשים הללו תהיה פסולה אף מדאורייתא, וזה פשוט)** ואם כן אף הנולדים דמעיקרא כשרים גמורים בלא שום פגם בעולם אף לדברי רבינו מאיר עכ"ל (**כלומר, אף מי שנולד מביאת אותה אישה שטבלה בנהר הוא כשר גמור בלי פסול יחוס אפילו, שאין לתלות שהוא "בן הנידה", שהרי כאמור אמרנו שעלתה להן טבילה מדאורייתא ע"י הטבילה בנהר)**:

וכתב **הר"ן** (נדרים מ.) על הא דאמר שמואל אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד. אין המים מטהרים בזוחלין, דאיכא למיחש לריבוי הנוטפים (**כלומר, מצד הדין מי הפרת מטהרים אף בזחילה בכל השנה, רק שמפני שאנו חוששים למים נוטפים שירבו על המים הזוחלים, אמרנו שרק בימי תשרי המים מטהרים אף כשהם זוחלים, אך בוודאי שמי שטבלה בכל השנה בנהר כשהמים זוחלים, נחשב לה שטבלה מדאורייתא, שהרי כל הפסול הוא רק מדרבנן, ואין טבילה שכזאת פסולה מעיקר הדין מדאורייתא)**:

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. לפי ש(**זמן תשרי)**אינו עת גשמים (**כי הגשמים מתחילים רק במרחשון)** ולא זמן הפשרת שלגים (**כי השלגים כבר הפשירו, ומה שלא הפשיר כבר לא יופשר מהחום של חודש תשרי)** ולאו למיסר כל נהרות אתא ולאו למיסר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אתא (**שמואל לא בא לאסור את כל הנהרות שבעולם ולומר שאסור לטבול בשום נהר, חוץ מאשר בימי תשרי, וכמו כן שמואל לא בא לומר שאסור לטבול בנהר הפרת בכל השנה חוץ מבימי תשרי)**

דכיון דכולה חששא משום שמא ירבו נוטפים על הזוחלין הוא, כל שאנו בקיאים בפרת ביומי תשרי כמה עלייתו וכן בשאר נהרות ויודעין אנו בהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך ואפילו בשעת יובש גדול כל שאין אנו רואין כי אם אותו השיעור למה נחוש (**כיוון שכל הפסול כאן נובע רק מחשש, ולא מעיקר הדין, על כן חשש זה נדחה באם ישנה ראייה הניצבת לעינינו, כאשר אנו רואים שנהר הפרת לא עלה במידת המים שבו מעל הממוצע, וכמו כן אם בשאר נהרות אנו רואים שמידת המים לא עלתה מעל הממוצע, ואנו גם יודעים שלעולם הנהרות הללו לא פוחתים ממידת המים שיש בהם, אז אנו יכולים להתיר ולטבול בהם. שהרי אם זה היה פסול מדאורייתא לא היה מועילה לנו הידיעה כמה מים אמורים להיות בנהר)**

אלא שמואל תרתי קא משמע לן:

חדא דנהרות שהן מכזבין מימיהן (**כלומר שהם מתייבשים בחלק מהשנה, ואין בהם מים כל השנה בכל הזמן)** אין טובלין בהם לעולם, דכיון שפעמים מכזבין- לעולם חוששין בהם לגשמים או להפשרת שלגים (**כלומר שחוששים שרוב המים שבהם באו ממי גשמים או משלגים שהפשירו)** וכדתנן במסכת **פרה** (פ"ח מ"ט) המים המכזבים פסולין אלו הן המים המכזבים [המכזבים] אחת בשבוע והמכזבים בפלמסיות **(רע"ב**: פירש: "חיילות של גייסות ששותין ומקלקלין בה") ובשנת בצורת- כשרים.

והכי פירושו, דכל שמכזבים בלא טענה (כלומר שהסיבה שהפסיקו לזרום מים בנהר תלויה בנהר עצמו, בלי סיבה חיצונית שגרמה למים להפסיק מלזרום), אף על פי שאין מכזבין אלא לעתים רחוקות (כמו רק) פעם אחת בשבוע (פעם אחת ב7 שנים, בכל זאת הם)- פסולים, דחיישינן שמא גשמים הם (חוששים שרוב המים בנהר באו ממי גשמים, והרי זה פסול למקווה כי מי מקווה-) ואין מטהרין בזוחלין, אבל (אם הנהרות הללו) מכזבין מחמת טענה, כמו בפלמסיות ובשנת בצורת כשרים (כלומר, אם ישנה סיבה חיצונית שאינה קשורה לנביעה העצמית שלה הנהר שגרמה לכך שהמים שבו יפסקו מלזרום אז הנהר

כשר לטבילה. זה פשוט, שהרי אם הסיבה היא חיצונית, אז וודאי שהיא לא קשורה לכך שהמים שבו התמלאו ממיגשמים או שלגים, ועל כן הנהר כשר לטבילה. לדוגמה, אם הנהר התרוקן בגלל שחיל צבאי שתה את מי הנהר, או שבאה שנת בצורת, אין זה עניין מהותי בעצם הנביעה של הנהר, ועל כן המים בוכשרים לטבילה)

ומשום הכי קאמר שמואל שאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת וכיוצא בו שאינו מכזב לעולם, ולמעוטי מים המכזבין הוא דקאמר פרת, ופרת וכיוצא בו קאמר (**כלומר, שמואל לא אמר שנהר פרת אינו מטהר במים זוחלים אלא רק בימי תשרי בדווקא לנהר הפרת ספציפית, אלא "זה בנה אב" לומר שכל נהר שדומה לנהר הפרת, רוצה לומר שהמים שבו אינם פוסקים לעולם מלזרום- כשר לטבילה, וכל נהר אחר- פסול מלטבול בו במים זוחלים, אך לא נכון לומר שהוא נקט בנהר פרת בדווקא)**

ו(**שמואל**)קאמר נמי דפרת וכיוצא בו שאינו מכזב- אינו מותר לטבול בו מן הסתם בכל השנה כולה מי שאינו בקי בו (**כלומר שאינו בקי לדעת האם יש במים יותר מהרגילות בכל השנה, ועל כן יש לחשוש למי גשמים)** אלא ביומי תשרי בלבד (**שאז בוודאי אין חשש-**), לפי שאז אינו עת גשמים ולא עת הפשרת שלגים, ולפיכך אפילו מי שאינו בקי- אין לו לחוש שמא ירבו עליו נוטפים, אבל אין הכי נמי דמי שבקי בפרת וכיוצא בו (**לדעת מהו מצב המים הרגיל שלו ומה זה לא "רגיל"**), כל שהוא רואה שלא נתרבה (**במים)** על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לריבוי הנוטפים (**כלומר אם אין חשש שהנהר התרבה כך שיש חשש שהנוטפים התרבו על הזוחלים)**- טובל בו <u>בכל</u> השנה. וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרבה כל כך עד שאפשר לו לחוש שמא רבו הנוטפים אפילו בתשרי- אינו טובל בו, אלא שמואל סתמא קאמר (**כלומר שמואל לא אמר "כלל ברזל" שתמיד ניתן ללכת על פיו, אלא רק כלל מנחה למי שאינו בקי)**, דמי שאינו מכיר (**בגודלם של הנהרות, אז)**, אפילו בנהרות שאינם מכזבים יש לו לחוש בכל השנה ברבייתן (**=בגידול המים שבהם)** וביומי תשרי אין לו לחוש, כן נראה לי. ויש מי שכתב בהיפך ולא נראו לי דבריו עכ"ל (**של הר"ן**).

וכבר כתבתי שכן נראה מדברי רבינו שהוא סובר כהר"ן (**כלומר ששמואל לא השמיע בדווקא על ימי תשרי, אלא שמואל רצה לתת כללים מנחים מתי ניתן לטבול בנהרות)**, וכן יש לדקדק מדברי הרא"ש בתשובה שכתבתי בסמוך:

ובהא דנהרות המכזבים כתב **המרדכי** בפרק ב' דשבועות (סי' תשמה ג ריש ע"א) בשם רא"ם (יראים סי' כו ל.)[49] לנהרות קטנים יש לחוש לרביית נוטפין מסברא וממתניתין דתנן במסכת פרה (שם) המים המכזבין פוסלין ואלו הם המים המכזבין [המכזבין] פעם אחת לשבוע (**כלומר, בכל נהר קטן שאין בו מים יש לחשוש שרוב המים שבו אינם נובעים ממקורו אלא הם באו ברובם ממי גשמים, וניתן לדעת שיש לחשוש לכך מהגיון וסברא או משכוח המשנה המפורשת ב"פרה" שאומרת שכל מקור מים שמפסיק להוציא את מימיו אפילו רק פעם בשבע שנים נקרא "אכזיב" שיש לחוש שרוב המים שבו באו ממי גשמים)** הילכך צריך לתת לב: אם הנהר כל כך קטן שאם היה בארץ ישראל שאין שם גשמים מצויים היה מכזב פעם אחת בשבוע חיישינן ביה לרביית נוטפים עכ"ל.

ומשמע דעל פסק דרבינו תם דנהרא מכיפיה מיבריך כתב כן, ומכל מקום איני יודע למה רצה לשער בארץ ישראל ולא שיער בכל מקום לפי מה שהוא(**?!**) דאפילו במקום שגשמים מצויים איכא למימר לרבינו תם

---

[49] ספר יראים סימן כו כתב:

"מיהו לנהרות קטנות יש לחוש לרביית נוטפין מסברא וממתניתין דתנינן במס' פרה פ"ה המים המכזבין בפולמוסיות ובשני בצרת כשרים ור' יהודה פוסל. הלכך צריך לתת לב אם הנהר הקטן כ"כ שאם היה בארץ ישראל מקום שאין הגשמים מצויין היה מכזב פעם אחת בשבוע חיישינן ביה לרביית נוטפין, ולבורות ולמעינות שאין נטיפת זחילת הארץ זוחלת בו לא חיישינן בהו לרביית נוטפים".

נהרא מכיפיה מיבריך (**ואין לחוש שרוב המים הם מים נוטפים)**, דאין לך טפח יורד למעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים כמו שנתבאר לעיל (**המובא בגמרא תענית כה:)** אלא אם כן תאמר דרא"מ (**בעל היראים)** סבירא ליה כדברי **רבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכו ע"ג) דאמר דאפילו לרבינו תם היכא שמינכר שגדל ממי גשמים- אין טובלין בו אפילו לרבינו תם, דהא ליכא למימר ביה מכיפיה מיבריך (**כיוון ש"אנן סהדי" שהנוטפים רבו על הזוחלים)**, וכבר נתבאר לעיל (צו. ד"ה וטבילה) דכולהו רבוותא לא פירשו כן (**אלא פירשו שאף שהנהר גדל, בכל זאת רבינו תם מתיר לטבול בנהר, משום שהוא סובר שלעולם המים בנהר שנובעים מהנביעה העצמית של הנהר רבים על מי הגשמים, משום הכלל שעל כל טפח של גשם יוצא טפחיים מהנביעה של הנהר)**:

לסיכום השיטות:		
הדין:	**מותר** לטבול בנהרות בזמן החורף כי פוסקים כשמועה של שמואל שהנהר מתברך בעצמו	**אסור** לטבול בנהרות בזמן החורף משום שאין הלכה כשמואל שנהר מתברך מעצמו
הפוסקים:	התוס' בבכורות ובשבת בשם ר"ת, התוס' שם בשם רבינו יעקב הב"י בדעת המהרי"ק, רבינו שמשון, בעל התרומה, סמ"ג, א"ז, סמ"ק	התשב"ץ הקטן, אביו של המהרי"ק, הרא"ש במקוואות הלכה למעשה, הרמב"ן בשם ר"ח, הרמב"ם, הרי"ף, הריב"ש (ראוי להחמיר כר"ח ורי"ף) רדב"ז תרומת הדשן (אולם להתיר למי שכבר נהגו בכך מחשש שלא יטבלו כלל)

תניא **בתוספתא** (פרה ריש פ"ט)[50] מעין שהוא יוצא בשנה זו מצד זה ושנה זו מצד זה, או שהיה רבה בימות הגשמים ומתמעט בימות החמה- כשר ע"כ. וכתבה **רבינו שמשון (לאותה התוספתא בסוף דבריו)** בפרק ח' (מ"ט) דמסכת פרה:

[50] תוספתא מסכת פרה (צוקרמאנדל) פרק ט' הלכה ב':

"מעיין שהיה יוצא שנה זו מצד אחד ושנה זו מצד אחר או שהיה רבה מימות הגשמים ונתמעטו בימות החמה- כשר"

וכתב עוד **הר"ן** (שבת ל. ד"ה מיהו, נדרים מ:) על דברי הפוסקים כאבוה דשמואל: מיהו איכא מאן דאמר דכי חיישינן לריבוי נוטפים על הזוחלין דוקא לטבול בהם במקום שלא היתה בהם זחילתו של נהר קודם לכן, אבל במקום שהיתה זחילתו מתחלה, אף על פי שעכשיו רבו נוטפים על הזוחלין- מותר לטבול בו (**כלומר, ע"י שהתרבו מים בנהר, מן הסתם הנהר גדל והגיעו המים שבו למקומות שמתחילה לא היו המים מגיעים בגבולות שפת הנהר. על כן עתה הספק הוא האם ניתן לטבול בחלקים החדשים שעתה יש בהם מים בנהר, שהמים הגיעו לשם רק משום שהתרבו בנהר מים נוטפים. אומר הר"ן שכל מה שאסרו לטבול בנהר במקום שיש חשש שרבו הנוטפים על הזוחלים זה רק במקום שאליו מי הנהר לא היו מגיעים לפני שהתרבו המים בנהר, אולם במקום שהיו כבר מים עוד לפני שהתרבו מים בנהר, מותר לטבול שם אף אחר שהתרבו המים בנהר**).

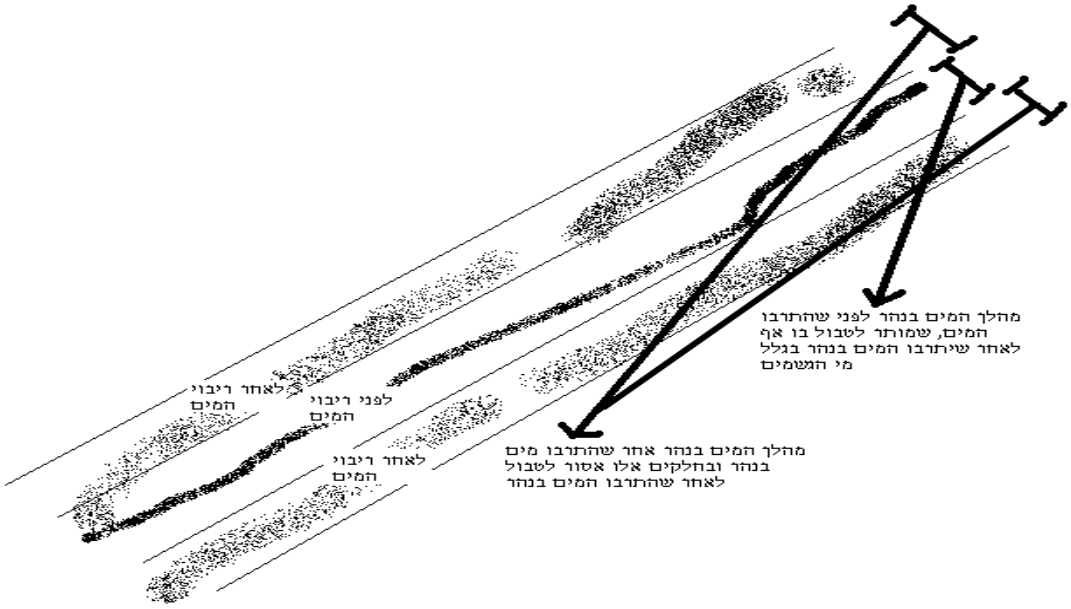

ומוכח לה (שמותר לטבול בחלק המעיין שהיו בו מים עוד לפני שהתרבו המים במעיין, אף שעתה התרבו מים במעיין שלא מכוח המעיין) מדתנן בפרק קמא דמקואות (מ"ז): "מעין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובים שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכל שהוא" (כלומר, אם ישנו מעיין שמימיו כ"כ מועטים עד שאין כל גופו של הטובל נכנס בהם, ולכן שפכו לתוך המעיין מים שאובים, עד שהיה במעיין יותר מים שאובים מאשר מים כשרים של נביעת המעיין עצמו, הדין הוא שהמעיין הזה "ירד בדרגה", ומעתה הוא מטהר רק במים מכונסים כמקווה, אך אין הוא מטהר עוד במים זוחלים כסתם מעיין). ומדקתני: "שוה למקוה לטהר באשבורן", אלמא מקום יש בו שאינו מטהר בזוחלין שאין עליו דין מעין אלא הרי הוא כמקוה שצריך אשבורן, והדר קתני: "ולמעין להטביל בכל שהוא" ובודאי מדקתני דשוה למעין להטביל בכל שהוא (ואין צורך ב40 סאה) הוא הדין דמטהר בזוחלין, כיון דתורת מעין עליו, ו(אז)קשיא רישא אסיפא (כלומר מן הרישא משמע שאין לו כבר דין של מעיין ולכן הוא מטהר רק באשבורן אך לא במים זוחלים, ומהסיפא משמע שעדיין יש לו גדר של מעיין רגיל ועל כן הוא מטהר בכל שהוא ואין צריך בו 40 סאה, א"כ קשה הרישא מהסיפא, כי מהרשיא משמע שהוא כמקווה ומהסיפא משמע הוא כמעיין)

אלא ודאי הכי קאמר: מעין זה שרבו עליו המים שאובים (**על מי המעיין שנובעים ממקור המעיין**) מקומות יש בו שתורת מקוה עליהם וצריך אשבורן, והיינו אותם מקומות שהוא זוחל בהם עכשיו מחמת ריבוי הנוטפים ולא היה זוחל בו מתחלה, ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמות שהוא אלא הרי הוא כמעין להטביל בו בכל שהוא, והיינו אותו מקום שאפילו מתחלה היה זוחל בו. למדנו מזו שיש מקום במעין שאפילו נתרבה מחמת נוטפין- תורת מעין עליו, והיינו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו.

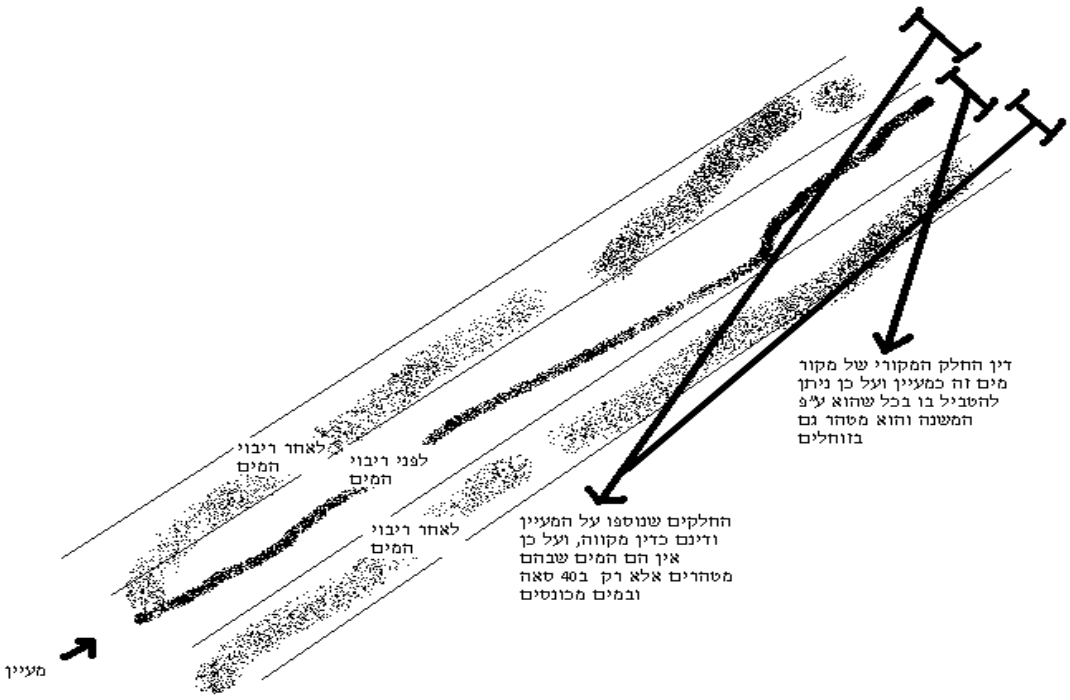

והכי איתא (**במפורש) בתוספתא** (מקואות פ"א ה"ז[51]) דקתני התם מעין שמימיו מועטים וריבה עליו (**מים שאובים)** והרחיבו (**ועתה כל גופו של הטובל יכול להיכנס בהם)** מטהר באשבורן, ואינו מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחלתו (**כלומר, ניתן לטבול בו אף כשהמים זורמים רק בחלק המעיין שהמים הכשרים נבעו בו מתחילה, אך בחלק שנוסף על נביעתו ע"י המים השאובים, לא ניתן לטבול בהם אלא רק כאשר המים הללו יהיו מכונסים**).

והיינו נמי (**כלומר יש הוכחה מפורשת מן המשנה)** דתנן בפ"ה דמס' **מקואות** (מ"ג): "מעין שהיה מושך כנדל וריבה עליו מים והמשיכו הרי הוא כמו שהיה. היה עומד (**כלומר שאין נחלים רבים נמשכים ממנו כ"נדל")** וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא" והכי פירושו: מעין שהוא מושך מעט מעט כנדל זה שהוא שרץ קטן מרובה הרגלים (**כלומר שנמשכים מהמעיין הזה נחלים קטנים רבים, וע"י כך יש לו צורה כמו של שרץ בעל הרבה רגלים הנקרא "נדל")** ועכשיו המשיכו בשטף (**כלומר שעתה ע"י ריבוי המים המעיין זורם יותר בחזקה)** אבל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו (**והוא לא התשפט למקומות חדשים)** הרי הוא כמות שהוא (**ועל כן, אף שהכניסו לתוכו מים שאובים, מכל מקום הוא מטהר בכל שהוא ובמים זוחלים, <u>ואין</u> הוא "ירד במעלה" להיות כמקווה**).

[51] לפני זה בהלכה ט"ו, וזו הלשון שם:

"מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באישבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו"

וסיפא קתני דאם היה (המעיין) עומד, כלומר שלא היה נמשך כלל (אלא היו מים במעיין אך הם היו מכונסים ולא זרמו לחוץ), וריבה עליו והמשיכו (כלומר שבגלל שהכניס לתוכו מים שאובים, המים במעיין החלו לזרום לחוץ) שני דינים יש בו:

דבמקום שלא היה מהלך (**המעיין**) מתחלתו (**אלא שעתה המים זורמים מן המעיין לחוץ רק ע"י שהכניסו מים שאובים רבים למעיין**), שוה למקוה שצריך אשבורן, והוא הדין שאין מטבילין בו בכל שהוא

ובמקום שהיה עומד בתחילה (**כלומר במקום עצמו שהיו מי המעיין מתחילה**) שוה למעין להטביל בו בכל שהוא ומינה (**וממילא גם**) שהוא מטהר בזוחלין.

נמצא לפי דעת זה שאפילו בזמן גשמים שהנהרות רבים (ממים נוטפים של הגשמים) אדם טובל בנהרות שאין מכזבין (כך שאין חשש שכל המים נוטפים, אלא שיש בוודאי חלק מהמים שהגיע ממקור הנביעה עצמית של הנהר), באותן מקומות שהן (הנהרות) נמשכין והולכין (תמיד מחמת עצמם) אפילו ביומי תשרי,

אבל באותן (**החלקים של הנהר**) שנמשכין ומתרחבין יותר מחמת הגשמים (**כלומר שרק עתה התחילו לזרום שם מים בגלל ריבוי מי הגשמים**), כל היכא דאיכא למיחש שרבו הנוטפין על הזוחלין אין טובלין בהן, אבל היכא שרבו זוחלין על הנוטפין אפילו באותן מקומות שלא היה מהלך שם מתחלתו- טובלין (**משום שאין זה דין בהתרחבות מי הנהר, אלא בחשש האם המים הנוטפים התרבו על המים הזוחלים**)

והיינו ההיא דרבי אלעזר ב"ר צדוק (בעדיות פ"ז מ"ג) שהעיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרים ומטהרין בזוחלין, ובודאי אפילו במקום שנתרבה קאמר (**כלומר, שאף בחלקים של הנהר שרק עתה החלו לזרום שם מים, אם בידוע שזורמים שם רוב של מים זוחלים, ניתן לטבול בהם כמעיין**) דאי באותו מקום שהיה מהלך מתחלתו מאי אסהדותיה(**? כלומר מה מחדש ר' צדוק בעדותו שהמעיין כשר אף שנכנסו לתוכו מים נוטפים**) פשיטא (**שהמעיין מטהר כמעיין רגיל**), דהיכי תיסק אדעתין ששנים או שלשה טיפי מטר יפסלו פרת מלטבול(**?! הב"י תמה: כיצד יעלה על הדעת לומר שנהר פרת דינו כמעיין, שנכנסו לתוכו כמה טיפות של מים נוטפים יפסלו את כל הנהר?! אם כן וודאי לא חידש ר' צדוק את חידושו לצורך כך כדי ללמדנו שאם יש יותר מים זוחלים מנוטפים בנהר כמו בנהר פרת, שהוא עדיין כשר כמעיין, משום שזה פשוט**)

אלא ודאי כדאמרן (שכל החידוש של ר' צדוק בא כדי להורות לנו, שאף שיש עתה חלקים חדשים שאליהם הגיעו המים של המעיין, בכל זאת אם יש בחלקים החדשים יותר מים זוחלים מאשר מים שאובים, הדין הוא שהמים מטהרים כדין של מעיין, כי יכולנו לחשוב שבמקומות החדשים שאליהם הגיעו המים יהיה דין הנהר כמקווה ולא כמעיין, קמ"ל שלא כן)

וזהו דעת **הראב"ד** ז"ל (השגות פ"ט הי"א(**מובא לקמן**)) אבל דעת **הרמב"ם** ז"ל (שם)[52] דכי קתני בכל הני (**במשניות**) דאף על פי שרבו עליו (**על מי המעיין הזוחלים, המים-**) הנוטפים דינו (**בכל זאת**) כמעין, (**זה**) דוקא בשריבה המים בגומת המעין עצמו ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלין כל המים הבאין עליהן (**כלומר שהמים השאובים מתבטלים רק כאשר שמים אותם במקור הנביעה של המעיין**), אבל ריבה (**מים שאובים**) במקום משך הנהר למטה, כל שרבו נוטפין על הזוחלין- נפסל כולו (**כלומר כל המים שיש מהמקום שבו שפכו את המים השאובים- פסולים לטבילה, (ליתר ביאור לכל הקטע הזה עיין כאן בהערה**[53])).

---

[52] הרמב"ם בהלכות מקוואות פרק ט הלכה יא פסק: מעיין שהיו אמות קטנות (שטפי מים צרים) נמשכות ממנו, ורבה עליו מים שאובין לתוך המעיין עד שגברו המים שבאמות ושטפו- הרי הן (אותן אמות) כמעיין לכל דבר (מטהרות בכל שהן ובזוחלים). היו מימי המעיין עומדים (כלומר שלא נמשכו ממנו אמות) ואינן נמשכין, ורבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות המים, הרי המים שמשוכין שוין למקוה לטהר באשבורן בלבד (ולא בזוחלים, כיוון שהם נעשו ע"י שפיכת מים שאובים) ושוין למעיין לטהר בכל שהוא.

השגת הראב"ד(לא חולק אלא מפרש את דברי הרמב"ם): מעיין שהיו אמות קטנות. א"א זהו שמושך כנדל.

השגת הראב"ד: הרי הן כמעיין לכל דבר. א"א תוספתא: ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו

מסביר הכס"מ שישנה מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש שעימו לבין הראב"ד, מה הדין במעיין שהרחיבו את שטחו ע"י הוספת מים שאובים, האם החלק החדש נחשב כמעיין או רק כמקווה?

הכס"מ בהסבר דברי הרמב"ם והרא"ש- נחשב כמעיין, והם מבינים שכך סוברת המשנה, והמשנה חולקת על התוספתא (שאין הלכה כמותה לשיטתם) שסוברת שהחלק החדש איננו בכלל מעין אלא הוא רק כמקווה

הכס"מ בהסבר דברי הראב"ד- ההלכה במשנה מתפרשת כמו דברי התוספתא, שכל מה שמדובר במשנה שהמעיין מטהר בכל שהוא זה דווקא החלק שלא הורחב ע"י המים השאובים, אך החלק שהורחב- דינו כמקווה

הר"ן בהבנת דברי הרמב"ם- נחשב למקווה, כלומר הרמב"ם מודה שיש חילוק כמו התוספתא בין החלק הישן לחלק החדש

כך כתב שם הכסף משנה:

מעיין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו וכו'. שם מעיין שהוא מושך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא ופירוש משנה זו מבואר בדברי רבינו וכך פי' הרא"ש אבל הראב"ד כתב הרי הן כמעיין לכל דבר א"א תוספתא ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחלתו עכ"ל. ורבינו והרא"ש שלא חילקו בין מקום שהיה זוחל בו מתחלתו למקום שנתרחב נ"ל שהם מפרשים דההיא תוספתא פליגא אמתניתין דלא מפלגא בינייהו ומדברי הר"ן משמע שרבינו סובר דהלכה כההיא תוספתא דמפלגא בינייהו ואיני יודע מנין לומר כן דאם איתא הו"ל לפלוגי בינייהו בהדיא ולא למיסתמא סתומי:

[53] (**ע"פ ש"ס לובלין:**) דעת **הרמב"ם** היא שלגבי הוספת מי גשמים על מי מעיין יש חילוק היכן נוספו המים:

ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה, דאין המים מטהרים בזוחלין אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי (כלומר, אף במים שהיו באמצע רוחב הנהר לא ניתן לטבול אם ריבו על הנהר מים נוטפים, שהרי מים נוטפים אינם מטהרים כשהם זוחלים אלא רק כאשר הם מכונסים, ורק בנהר פרת בימי תשרי אנו תולים לומר שבוודאי אין בנהר ריבוי של מים נוטפים על פני מים זוחלים, ועל כן ניתן לטבול בנהר), וכפי מה שפירשנו בו למעלה. ולפי זה הא דמפליג בתוספתא בין נתרחב ללא נתרחב (הנהר) נראה לי דאריבה בגומת המעין קאי (כלומר שהכניס את המים לתוך המקום שממנו נובעים מי המעיין), ואפילו הכי כל שרבו נוטפים (על הזוחלים)- אינו מטהר (בזוחלים) אלא במקום שהיה מהלך מתחלתו, אבל במקום שנתרחב (ע"י המים הנוטפים)- אינו מטהר אלא באשבורן.

(**לביאור כל הקטע הבא עיין בהערה כאן**[54]) ואף על גב דאיכא למימר איפכא, דאריבה בהמשך הנהר קאי, אבל ריבה בגומת המעין אפילו נתרחב- כשר, מינקט לחומרא עדיף. ועוד, דמשמע דתוספתא אגוונא דמתניתין קיימא. מיהו סהדותיה דרבי אלעזר ב"ר צדוק אפילו לפי שיטה זו ודאי משמע דאפילו אמקום

אם נוספו המים במקור מי המעיין- הרי הם בטלים אליו לגמרי, כיון ששם מקום חשיבותו של המעיין, ודינם כמעיין לכל דבר.

אך אם נוספו מי הגשמים בהמשך זרימת הנהר והתרבו יותר ממי המעיין- דינו כ"מקווה" לעניין זה שמטהר רק כשמימיו מכונסים במקום אחד.

ע"פ זה יובנו כפשוטם דבריו של שמואל, שניתן לטבול במים זוחלים רק במי נהר פרת בחודש תשרי, כיון שבנהר אחר, או בנהר פרת בשאר ימות השנה, יש חשש שיהיו בנהר יותר מי גשמים מאשר מי הנהר עצמו, ולכן אף המקום שזרם הנהר בו בתחילה- דינו כ"מקווה", שאינו מטהר כאשר מימיו זוחלים.

זה לשיטת הרמב"ם כאמור, אך לשיטת **הראב"ד** כוונת שמואל היא שאין לטבול במקום שהתרחב הנהר, וזאת מחשש שהתרבו מי גשמים, אך לעולם ניתן לטבול במקומות שזורם בהם הנהר תמיד.

אומר הר"ן שלכאורה קשה על דברי הרמב"ם מדברי התוספתא שמחלקת בין מקום שהתרחב הנהר (שאז דינו כמקווה), למקום שהיה הנהר מהלך בו אף בתחילתו (שדינו כמעיין).

וצריך לומר שכוונת התוספתא לחדש ולומר, שאף אם נוספו מים במקור מי המעיין- הם בטלים למי המעיין, אך זה רק לגבי המקום שבו זרמו מי הנהר בתחילה, אולם במקומות שבהם התרחבו מי הנהר יותר מבתחילה אין דין המים שם כמעיין אלא כמקווה, וזאת אפילו שהמים שנוספו, נוספו במקור מי המעיין.

[54] כל זאת האמור לעיל, אף שהיה ניתן לפרש את התוספתא באופן הפוך. רוצה לומר, שאף כשהתרבו מי הגשמים בהמשך זרימת מי הנהר, בכל זאת המים לא פסולים מלטהר בזחילה אלא רק במקומות שהנהר התרחב בהם, ואילו אם שמים את המים הנוטפים במקור מי המעיין- אף המים שנמצאים במקומות שהנהר התרחב בהם כשרים.

מכל מקום עדיף לדייק בתוספתא ע"פ הצד המחמיר, ולומר שהמקום שבו התרחב הנהר- פסולים בו המים, אף שהוסיפו את המים במקור מי המעיין.

ועוד שמשמע שהתוספתא עוסקת באופן המבואר במשנה, והיינו כשהוסיפו מים במקור מי המעיין ולא בהמשך זרימת מי הנהר. שהרי נאמר במשנה: "מעין שהיו מימיו מועטים ורבו עליו", "כלומר ששפכו לגומת המעיין ועי"ז נתרחב הלאה" המעיין (ע"פ "טל תורה").

אמנם אף לדעת הרמב"ם ברור שהדין המבואר במשנה בשם רבי אליעזר בר צדוק שכשרוב המים הם מי מעיין אז מי הגשמים מתבטלים בתוכם, נאמרו אף במקום שמי הגשמים ירדו בהמשך זרימת מי המעיין ולא במקורו של המעיין, שהרי לא סביר לומר שנצריך לעדותו של רבי אלעזר בר צדוק כדי ללמדנו שאם ירדו כמה טיפות של גשם במקום זרימתו של נהר פרת שהנהר לא יפסל, אלא ודאי בא ללמדנו שאף אם התרחב הנהר, בכל זאת דינו כמעיין, כיון שרוב המים שבו הם מי מעיין.

שנתרחב הנהר קאי, דכל שרבו זוחלין- [כשר], דליכא למימר דאריבה במקום משך הנהר קאי, ואשמעינן שאף על פי שלא ריבה במקום גומת המעין אלא במה שנמשך ממנו- כשר, דאכתי פשיטא: וכי שלשה טיפין יפסלו פרת**(?!)** זה נראה לי עכ"ל (**של הר"ן כאמור**).

ודברי הראב"ד שכתב הר"ן בתשובות (המיוחסות) להרמב"ן סימן רל"א כתוב לשון הראב"ד עצמו וכתב דהכי מפורש בתוספתא דמקואות מעין שמימיו מועטין ריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שיכול להלך מתחלתו. ולקמן בסימן זה גבי מקוה שיש לו מ' סאה ומעין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וכו' (קא: ד"ה מקוה) אכתוב בס"ד מה שנראה לי בדעת הרמב"ם ז"ל:

ומדברי הר"ן ותשובות (המיוחסות) להרמב"ן נלמוד דליתנהו לדברי מהרי"ק שכתב בשורש קט"ו (**כלומר שדבריו אינם מתקבלים להלכה, ואלו הם ציטוט דבריו של המהרי"ק:),** דהא דתניא מעין שמימיו מועטים וריבה עליהם והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו אין לפרשה דוקא בשרבו הנוטפים דאם כן מאי איריא במקום שאין יכולין להלך מתחלתן אפילו יכולין נמי אין מטהרין בזוחלין (**שהרי מה זה משנה אם המעין התרחב או לא, עצם זה שרבו הנוטפים על זוחלים גורם לכך שלא ניתן לטבול בנהר הזה כאשר המים זוחלים, כיוון שמים נוטפים בכל מצב אינם מטהרים בזחילה אלא רק כשהם מכונסים)**,

דאי לא תימא הכי (שמים נוטפים פסולים אף במקום שהלכו מי הנהר מתחילה) למה הוצרך אבוה דשמואל למיעבד לבנתיה מקואות משום שמא ירבו וכו'(? ,פשוט) יטבילם במקום שהיו המים יכולים להלך מתחלתן (ואז לדבריך הטבילה תהיה כשרה, שהרי אף שהמים הנוטפים רבו על מי הזוחלים, אך מ"מ הרי הן תטבולנה במקום שמי הנהר הלכו בו אף בתחילה ואז הטבילה אמורה להיות כשרה), ואפילו בריה (דהיינו שמואל) לא פליג עליה (על אביו של שמואל) אלא משום דמכיפיה מיבריך, ואין הנוטפים רבים (שמואל סובר שכיוון שרוב מי הנהר מגיעים מנביעתו ולא ממים נוטפים של הגשמים, על כן לעולם אין חשש לטבול בנהרות, כי תמיד רוב המים בנהר זה מים זוחלים).

אלא ודאי צריך לומר דהא דקתני: מעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו וכו', דהאי ריבה לאו היינו שרבו שאר המים על המעין, אלא כלומר שהוסיף מים על המים הראשונים שבמעין, ואפילו הכי אין מטהרין אלא במקום שיכולין להלך שם. וכן מדומה אני שפסק הראב"ד בהלכות מקוה שיסד. ושמא הרשב"א מביאו בתורת הבית, אבל מה אעשה בהיותי חונה על פני השדה מקום אשר אין ספרים נמצאים עכ"ל (-**של המהרי"ק)**:

והנך רואה בעיניך שהר"ן כתב בשם הראב"ד להיפך מדברי מהרי"ק וכך הם דברי תשובות (המיוחסות) להרמב"ן והרשב"א בספר תורת הבית (בהקדמתו לבית הנשים) כתב שלא רצה לשלוח יד בדיני מקואות לפי שסמך על מה שכתב הראב"ד ז"ל ומכל מקום מצינו בקצת ספרי תורת הבית אחר גמר הבית השביעי כתובים דיני מקואות ונקובים בשם שער המים וזה לשונו (בסוף שער המים הקצר):

מעין שהיה מושך וזוחל ורבו עליו מים נוטפים או שאובים מטהר בזוחל כמות שהיה. במה דברים אמורים עד מקום שהיה יכול להלך מתחלתו, נמשכו מימיו יותר- הטובל שם לא עלתה לו טבילה והרי הוא כמקוה שאינו מטהר שם אלא באשבורן. כיצד? היה מושך מתחלתו ק' אמה באורך וחמשים ברוחב, ורבו עליו נוטפין והרי הוא מושך כמאתיים אמה [אורך] וכמאה רוחב, טבל במקום הק' אורך וחמשים רוחב שהיה מהלך שם בתחלה- עלתה לו טבילה, טבל חוץ ממקומות אלו- לא עלתה להם טבילה אלא באשבורן.

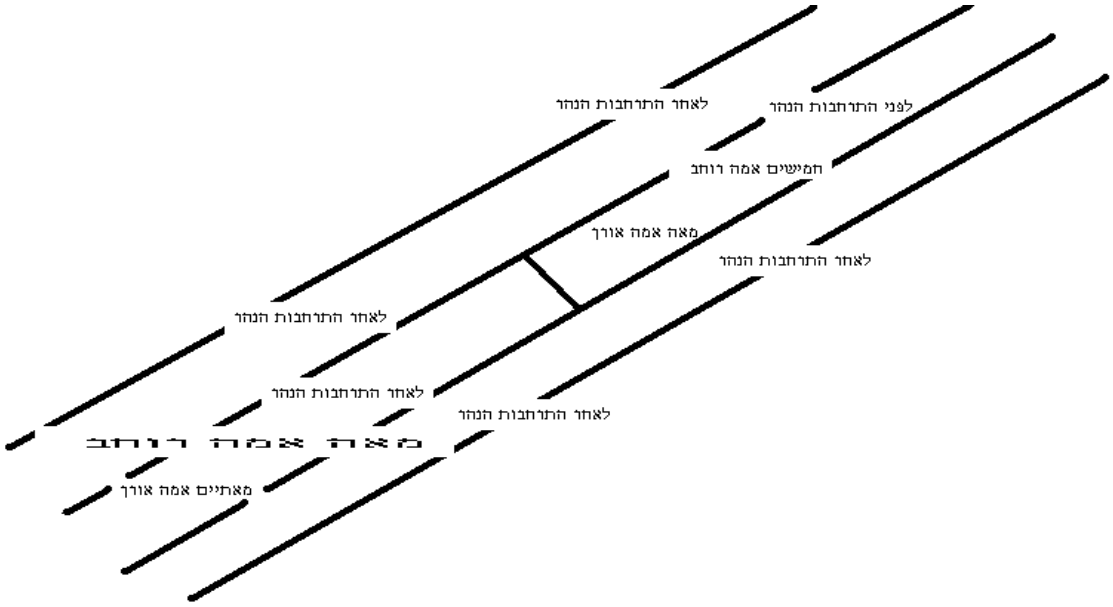

ויראה לי שאף במקומות אלו (**החלקים החדשים שהתרחבו בנהר**) אם רבו מי המעין על הנוטפין שמטהר אפילו שם בזוחלין, שלא אמרו (**שלא מטהר בזוחלים במקומות החדשים שהתרחבו בנהר**) אלא בשרבו נוטפין על הזוחלין, וראוי להחמיר (**כלומר ראוי להחמיר שאף אם רבו המים הזוחלים על המים הנוטפים במקומות החדשים שהתרחב בהם הנהר, שלא יטבול בהם, מספק דאורייתא לחומרא**) ע"כ

(כלומר ישנה מחלוקת בהבנת דברי הראב"ד. האם לדעת הראב"ד במעיין שהתרחב מכוח מי הגשמים, ועתה רוצים לטבול במקומות החדשים, ובידוע שבמקומות החדשים יש ריבוי של זוחלים על הנוטפים, האם מותר לטבול שם למעשה?

המהרי"ק בראב"ד- מותר

הר"ן בראב"ד- אסור).

וכתב עוד כבר ביארנו שהמעין המושך (**כלומר שזורמים בו מים לחוץ**) אם רבו עליו מים נוטפין -אינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך מתחילתו, ולפיכך (**למעשה**) אין לטבול בנהרות, לפי שאין אנו יכולים לעמוד על ביאור מקום זחילתן בעצמן בלי תערובת הנוטפין, וחוששין שמא רבו הנוטפין על הזוחלין (**ועל כן גם אביו של שמואל היה מוכרח לבנות לבנותיו מקוואות חוץ מבימי תשרי**) עכ"ל:

ובמה שרצה מהרי"ק להכריע פירושו (**ע"י שאמר**) משום דאי לא תימא הכי למה הוצרך אבוה דשמואל לעשות מקואות יטבילן במקום שהיו המים יכולים להלך מתחלתן. נראה לי דיש לומר דאין הכי נמי דהוה מצי (**כלומר באמת אביו של שמואל יכל להטביל את בנותיו באמצע הנהר**) אלא דטריחא ליה מילתא (**לעשות כן**), לפי שההתפשטות חוץ למקום שהיה מהלך מתחלה היה עכשיו גדול, ומפני כך אילו היו באות לטבול במקום שהיה מהלך בו בתחלה היו צריכות להכנס בספינה ולילך עד אמצע הנהר ולטבול שם, וזה טורח גדול בכל פעם, ונוח להם לעשות מקואות (**אם נעיין בציור האחרון לעיל, ניתן לראות שכדי להגיע לאמצע הנהר לא ניתן אלא רק בספינה. אם כן, אין להוכיח מכך שאביו של שמואל שעשה מקוואות לבנותיו, שהוא סובר שלא ניתן לטבול אף באמצע הנהר, מכיוון שגם באמצע הנהר יש לחשוש שרבו הנוטפים על הזוחלים,**

אלא באמת ניתן לומר שאביו של שמואל לא חשש לכך, ומצד הדין הוא היה מתיר לבנותיו לטבול באמצע הנהר, רק כיון שטכנית הדבר היה כרוך בטירחה רבה, העדיף אביו של שמואל לבנות לבנותיו מקוואות):

והילך לשון **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (שער המים עמ' פו) הא דאמרינן (מקואות פ"ה מ"ה) על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים איכא לאקשויי מינה על ההיא דאבוה דשמואל עביד לבנתיה מקואות וכו' שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין הא מחצה על מחצה לא בעו אשבורן (**כלומר, הוא רק חשש שמא ירבו, על כן משמע שאם לא היה חשש שירבו הנוטפים אלא הספק היה שקול, אביו של שמואל לא היה מצריך לבנותיו לטבול דווקא במקוואות באשבורן)** והכא אמרינן על הזוחלין שרבו על הנוטפין (**שהם כשרים, ע"פ המשנה)** הא מחצה למחצה בעו אשבורן (**כלומר, ניתן לדייק במשנה שדווקא אם רבו הזוחלים על נוטפים, אז המים כשרים, אך אם הנוטפים היו שווים בכמות למים הזוחלים, אז הדין היה שצריך לטבול במקוואות באשבורן**

א"כ, אם נדייק מהסיפור על אביו של שמואל במחצה על מחצה- אין צורך באשבורן

ואם נדייק בדין מחצה על מחצה מהמשנה במקוואות הדין- יש צורך באשבורן

א"כ לכאורה יש כאן סתירה, ויש ליישבה)

ואיכא למימר (ביישוב הסתירה) דהא דרבי צדוק משום דאי אפשר לצמצם ומספיקא בעינן רובא (כלומר, לא ניתן לצמצם ולומר שבוודאי יש כאן קצת יותר זוחלים מנוטפים, שהרי אלו ואלו מים, ולכן על כרחך לנקוט מספק שיש צורך להעדיף ברוב של מים זוחלים, אך לא שזה מעיקר הדין)

אי נמי איכא למימר דהא דרבי צדוק לאו לענין אשבורן הוא (החידוש של רבי צדוק שאם יש מים זוחלים מרובים על המים הנוטפים, זה לא בא כדי ללמד אותנו שאין צורך במים אלו לטבול באשבורן, אלא החידוש שלו בא ללמד לגבי-), אלא להכשירן לטבילת זבין ומצורעין וכו' דבעו מים חיים (לומר שהם יכולים לטבול במים אלו, כיוון שאף שיש במים הללו מים נוטפים, מ"מ כיוון שהמים הזוחלים רבו על המים הנוטפים המים כשרים כ"מים חיים"), אבל לעניין (לטהר ב)אשבורן אפילו מחצה על מחצה נמי לא בעו [אשבורן] (אלא רק אם רבו המים הנוטפים על הזוחלים יש צורך באשבורן), וכן עיקר, (שהרי ישנה ראייה מפורשת מהמשנה:) דתנן בפרק קמא דמקואות (מ"ז) למעלה מהן מעין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא (כלומר שדווקא בגלל שרבו המים הנוטפים על המים הזוחלים במעיין הצרכנו לדין שדינו של המעיין הוא כמקווה שאינו מטהר אלא באשבורן, אך משמע שאם המים הנוטפים היו שווים למים הזוחלים לא היה הדין כן, והמעיין היה מטהר אף שלא באשבורן) שמע מינה.

(ו)הא דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי לאו למעוטי שאר נהרות אתא (כלומר הוא לא דיבר על נהר פרת בדווקא כדי לומר שדווקא בנהר פרת בימי תשרי המים מטהרים אף כשהם זוחלים, אך בשאר נהרות אין המים מטהרים אף בימי תשרי אלא רק כשהם מכונסים באשבורן), אלא (שמואל בא) למעוטי אגמים שבבבל שדומים לנהרות והם מי גשמים. וקשיא לי, דתנן במסכת מקואות פ"ה (מ"ג): "מעין שהוא מושך כנדל ריבה עליו מים והמשיכו: [בדק הבית] הרי הוא כמות שהיה. היה עומד וריבה עליו מים והמשיכו [עד כאן]: שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא".

והכא אמרינן מי פרת שמא רבו נוטפין על הזוחלין ובעו אשבורן, והלא פרת מעין המשוך הוא

(כלומר, התמיהה היא שאם בידוע שנהר הפרת הוא מעיין, ומפורש במשנה שאם רבו הנוטפים על הזוחלים במעיין, המעיין בכל זאת מטהר ככל מעיין אף בזוחלים בלי צורך באשבורן, אז א"כ מדוע הצריכו בנהר הפרת אשבורן באם יש חשש של מי גשמים או הפשרת שלגים שרבו על המים בנהר? הרי כל המים הנוטפים שנכנסו למעיין הפרת מתבטלים בתוכו ואינם פסולים אותו, וא"כ צריך יישוב לדבר, במה שונה נהר הפרת מהמעיין שהוזכר במשנה)

ויש לומר כי נהר פרת כשהוא מגיע לבבל הוא כלה (**מתייבש באופ שבמקור שלו יש מים אך אין הם יוצאים לחוץ)** שם בימי הקיץ, והרי הוא שם (**בבבל)** כמעין העומד, ובימות הגשמים- [גשמים] רבין עליו וממשיכין אותו (**כלומר גורמים למים שנמצאים במקור הנביעה שלו לצאת ולזרום לחוץ)** וכל הנהרות שהם דומים לפרת שמכזבין בימי הקיץ ונפסקין לגמרי ממקום שנפסקין ולמטה- לא תעלה בהם טבילה בימות הגשמים אלא באשבורן, אף על פי שהם מושכים וגדולים הרבה (**בזמן הגשמים)**, לפי שאותה המשכה אינה אלא מן הנוטפין (**ולא ממקור הנביעה של הנהרות בעצמיותם)**

ולא עוד אלא כיון שבימות הקיץ הם (**=הנהרות)** מתמעטין ואינם עושים ידים (**דהיינו נחלים זורמים)** לכאן ולכאן, ובימות הגשמים מושכים זרועותיהם ועושים נחלים אילך ואילך (**ע"י ריבוי מי הגשמים שנכנסו לנהרות)**, אותן הזרועות והנחלים אני נותן בהם דין מעין העומד לטהר באשבורן (**כלומר שעכ"פ ניתן לטבול בו בכל שהוא, ואין צריך בו 40 סאה, כך מבואר ע"פ המשנה פ"ה מ"ג)**, הואיל ובימות החמה הם נפסקין לגמרי, שהרי שנינו מעין שהוא מושך כנדל וכו' טעמא שהוא מושך קימעא (**מים לחוץ)**, אבל אם נפסק לגמרי, (**אז)** ממקום שנפסק דינו כעומד.

ובתוספתא דמקואות (פ"א ה"ז) מפרש דהא דאמרינן: ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה, דוקא עד מקום שהיה מושך מתחלה, אבל משם ואילך- דינו כעומד לטהר באשבורן שמע מינה עכ"ל.

וכתב עוד שם (**הראב"ד)** (עמ' צז) אהא דתנן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן וכו' הא דבעינן אשבורן דוקא למה שהלכו המים מפני הריבוי אבל עד מקום שהיו מהלכין לא בעינן אשבורן (**אלא המעיין מטהר אף בזוחלים)** והכי איתא בתוספתא (**שהבאנו כאן לעיל)** עכ"ל:

ומדברי **רבינו שמשון והרא"ש** בפרק ה' דמקואות (מ"ה) ומדברי **המרדכי** בפ"ב דשבועות (ריש סי' תשמה) יש להוכיח גם כן דכהר"ן סבירא להו ודלא כמהרי"ק שהרי כתבו דהא דהעיד רבי צדוק בזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים דאיצטריך לאשמועינן אפילו במקום שאין בו כדי טבילה בזוחלין אלא אם כן נוטפין משלימין בהם דאם לא כן מאי אשמועינן פשיטא דאם כן יפסלו כל הנהרות אפילו למאי דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך

(כלומר, אף אם אין מספיק מים בנהר, ורק ע"י שנכסו מים נוטפים היה ניתן לטבול בנהר, אך מכל מקום המים הזוחלים רבו על המים הנוטפים, ניתן לטבול, ואין לומר שהטבילה פסולה משום שבלי המים הנוטפים לא היה ניתן לטבול. משום שאם לא נאמר כן מה השמיע לנו רבי צדוק? הרי פשוט שקצת מים נוטפים לא פוסלים את הנהר אם יש בו רוב של מים זוחלים, כי אם תאמר שאפילו קצת מים נוטפים פוסלים בנהר, אז אף אם נאמר כשמואל שרוב המים בנהר מגיעים מכוח נביעה עצמית של הנהר, בכל זאת הנהר יהיה פסול לטבילה במים זוחלים לפי הצד (שאין אנו מקבלים) שאף רק קצת מים נוטפים פוסלים את הנהר מלטבול בו במים זוחלים) עכ"ל.

ואי הוה סבירא להו כדברי מהרי"ק מנא להו לאוקומי בכהאי גוונא? דילמא לעולם בשיש מ' סאה בזוחלין עסקינן, ואפילו הכי איצטריך לאשמועינן דכשרים, לומר דאפילו במקום שלא היו מהלכין בתחלה מטהרין, משום דזוחלין רבו, שאילו היו הנוטפים רבים- לא היו מטהרין אלא במקום שהיה מהלך בתחלה בלבד.

אבל אי כהר"ן סבירא להו דאפילו במקום שלא היה מהלך מתחלה הוא מטהר- אתי שפיר, דאם כן חשיב כאילו אין נוטפין כלל שנתבטלו בזוחלין שרבו עליהם, ואם כן דין הוא שישלימו לשיעור מ' סאה (**כלומר שהנוטפים שנכנסו לתוך המים הזוחלים מתבטלים בתוך המים הזוחלים, ועל כן המים נוטפים יכולים להשלים את המים הזוחלים לשיעור של 40 סאה)** דכיון שרבו זוחלין עליהם (**על המים הנוטפים)** הוו להו כזוחלין (**המים הנוטפים כבר נחשבים כמים זוחלים כיוון שהם התבטלו בתוך המים הזוחלים)**.

ואף על פי **שרבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכו ע"ב) סובר כסברת מהרי"ק שכתב וזה לשונו:

רוב הפוסקים הסכימו כרב וכאבוה דשמואל (**שיש לחוש למים נוטפים שירבו על המים הזוחלים כל ימות השנה חוץ מבימי תשרי)**, אם כן אסור לטבול בנהרות כל השנה זולתי ביומי תשרי. וכן כתב **הרמב"ן** (הל' נדרים יג:) בשם ר"ח (גליון שבת סה:) והרמ"ה זולתי אם נודע בודאי מקום הנהר ושרבו הזוחלין על הנוטפין (**שאז מותר לטבול בנהרות גם במהלך השנה)**, ומכל מקום יש לחוש לאותן הנהרות שרבים ממי גשמים (**שרוב המים בהם הם מי גשמים ולא מים זוחלים**), ורבים כל כך (**המים בנהר)** שיוצאים המים לגדותיו, שלא תטבול האשה באותן גדותיו (**משום שזהו מקום חדש בגבולות הנהר, שלפני ריבוי המים הנוטפים של מי הגשם, הנהר לא הגיע לשם, ועל כן המים שם לא מטהרים במים זוחלים)**

ואפילו שבכל מרוצת המים ידוע בודאי שרבו הזוחלין על הנוטפין, מכל מקום מילוי גדותיו הוא מן הנוטפין (**שהרי בלי ריבוי המים הנוטפים הרי הנהר לא היה עולה על גדותיו)** ואסור לטבול בהן בדרך מרוצתן הנקרא מזחלה (**שהרי מים נוטפים אינם מטהרים כאשר הם זוחלים וזורמים, אלא רק כאשר הם מכונסים במקום אחד באשבורן)** עכ"ל.

נראה שאין לדחות מאי דמשמע מכל הני רבוותא מקמי רבינו ירוחם ומהרי"ק ז"ל:

<u>כתב מהרי"ק בשורש קט"ו</u> על דבר נהר המתהוה מחמת ירידת גשמים (כלומר שרק ע"י מי הגשם הוא החל לזרום), ובהעצר הגשם- יכזבו מימיו (כלומר הוא יפסיק מלזרום, בגלל שאין בו מים כל השנה אלא רק בזכות מי הגשמים, ועל כן הוא נקרא "נהר אכזיב" שהוא תלוי במי הגשמים ואין בו מים כל השנה) ואומרים היהודים (כלומר הייתה מחלוקת בין היהודים לגויים שם כיצד הגיעו המים לנהר הזה) שחרדלית יורדת מן ההרים (זרם מים היורד מן ההר) ושופכת לתוך נהר אחד, עד כי נתמלא על כל גדותיו ומאותן המים הצפין על שפת הנהר הראשון מתהוה (הנהר) השני, דיש לאסרו מפני מראית העין (כלומר יש לאסור לטבול בנהר השני, ואף שמעיקר הדין הוא כשר לטבול בו, אך מ"מ אנשים לא יבינו כיצד הוא כשר), דמאן דחזי ש(רק)בימות הגשמים מתהוה ובהכלא הגשם יבש לגמרי (הנהר השני), סבר שאינו אלא ממי גשמים דווקא (מי שוראה ולא יודע, חושב שכל המים שבנהר השני הגיעו רק ממי גשמים שהם מים נוטפים ועל כן הם אינם אמורים לטהר אלא רק כאשר הם מכונסים), ולא שבא מנהר אחר (כלומר, הרואה את הנהר לא חושב שהמים שבנהר הגיעו דרך נהר אחר ואז המים שבו מטהרים אף בזחילה, אלא הרואה חושב שהמים שבו הגיעו ממי גשמים ועל כן הם לא יטהרו אלא רק באשבורן כאשר הם מכונסים במקום אחד),

ואם נתיר לטבול בו (בנהר השני שיש חשש של מראית עין) דרך זחילתו (כלומר שנתיר לאנשים לטבול בנהר כאשר הנהר זורם, ולא נאמר להם שחייבים לטבול בנהר רק כאשר המים שבו מכונסים בדווקא), אתי למיטבל במי גשמים ממש [אפילו] כשהן זוחלין (אנשים יעשו היקש של טעות ויאמרו שכמו שחכמים התירו לטבול בנהר הזה שכל המים שבו הגיעו ממי גשמים, והמים שבו זוחלים וזורמים, אז הוא הדין שמותר לטבול בכל מקור מים שנוצר ממי גשמים, אף כשהמים שבו זוחלים ולא מכונסים במקום אחד) ע"כ. ודבר פשוט הוא דלדעת רבינו תם דשרי לטבול בנהרות תמיד הוצרך לכתוב כן (שכאן יש לאסור מפני חשש מראית עין), דאילו לדעת האוסרים לטבול בנהרות בלא טעם זה (של מראית עין), היה אסור לטבול בו (שהרי האוסרים חוששים בחשש אמיתי שהנוטפים התרבו על הזוחלים, ועל כן לדעת האוסרים מעיקרהדין אסור לטבול בנהרות, ולא רק מפני גזירה דרבנן של מראית עין):

ואלו מ' סאין צריכין שיהיו נקוין ועומדים במקום אחד. דבר פשוט הוא, דלא קאי אמעין (הטור הרי לא מדבר כאן על דיני מעיין, על כן ברור שהמים אמורים להיות מכונסים, כי רק במעיין המים מטהרים אף בזוחלים כאשר הם לא מכונסים), שהרי נתבאר שמעין מטהר אף בזוחלין (צה: ד"ה ומשמע), אלא אמי גשמים קאי וכדמסיים אלא שיתקבצו מי גשמים בגומא אחת (שמי גשמים אינם מטהרים אלא רק כאשר הם מכונסים במקום אחד, ולא כאשר הם זוחלים, כי מים נוטפים (=מי גשמים) אינם מטהרים אלא רק כאשר הם מכונסים). ובהדיא כתב לקמן בסמוך: מעין מטהר אפילו דרך זחילתו (מה שאין כן במים נוטפים

כאמור): ודין מים הנוטפים מן המעין, אם יש להם דין נוטפים או דין מעין (כלומר אם יש מים של מעיין שנעקרו מן המעיין, האם עדיין יש להם דין של מי מעיין לטהר בזחילה ובכל שהוא, או שלא כיוון שהם נעקרו) כתב רבינו בסימן זה לקמן (קא:) (שכך כתב הטור: "מעיין שיורד מן ההר טפין טפין בהפסק יש לו דין מקוה אא"כ יורד בקילוח בלא הפסק",

ופירושו: אם יש מים שנעקרו מהמעיין, למים שנעקרו יש דין של מקווה ולא של מעיין. אא"כ המים עברו מהמעיין למקור המים האחר מבלי הפסק, שאז גם למקור המים השני יש דין של מעיין כל עוד שקילוח המים לא מפסיק, אך אם אח"כ יפסיק הקילוח, יחזור דין המים להיות כמקווה ולא כמעיין):

ג ומ"ש וגם לא יהו שאובין [וכו'] אבל אם נשאבו [וכו'] פסול. הוא פשוט בכל התלמוד (**עניין זה פשוט ומבואר בהרבה מקומות בש"ס)**, וכבר כתבתי (צה: ד"ה ומ"ש ואף) **דבתורת כהנים** (שמיני ריש פרשה ט) יליף לה (**שמים שאובים פסולים מלטבול בהם)** מדכתיב: "אך מעין ובור מקוה מים" (**מלמד)** מה מעין (**נוצר)** בידי שמים, אף מקווה (**מטהר דווקא אם המים שבו נוצרו)** בידי שמים (**על כן מוכח, שמים שאובים פסולים מלטבול בהם, בין במעיין ובין במקווה)**:

ומ"ש או אפילו לא נשאבו ואינם עומדים במקום אחד אלא זוחלין על הארץ- פסול (כלומר שאפילו מי מקווה שלא נשאבו, בכל זאת הם פסולים מלטהר כאשר הם זוחלים, והם אינם מטהרים אלא דווקא כאשר הם מכונסים במקום אחד באשבורן, ועניין זה-) מבואר בברייתא דתורת כהנים שכתבתי, דקתני (שם בברייתא): אי מה מעין מטהר בזוחלין, אף מקוה מטהר בזוחלין? (כלומר אם כבר עשינו היקש שכמו שמי מעיין אינם מטהרים אלא רק כאשר המים מגיעים משמיים ולא כשהם שאובים, אז האם גם נקיש את המעיין למקווה לעניין זה שכמו שמי מעיין מטהרים אף כשהמים זוחלים כך גם נאמר שמי מקווה מטהרים אף כשהמים זוחלים?) תלמוד לומר: "אך מעין" ("אך" בכל התורה זה לשון של מיעוט, שבאה למעט בפסוק ולומר שדווקא-) מעין מטהר בזוחלין ו(אך)המקוה (מטהר רק) באשבורן. פירוש: הנוטפין מטהרין באשבורן דוקא ולא בזוחלין. וכתב מהרי"ק בשורש קט"ו דפיסול דזחילה בנוטפין הוי מדאורייתא (כלומר שאם אדם טובל במים הנוטפים כאשר הם זוחלים זה לא שהם פסולים רק מדרבנן אך כשרים מדאורייתא, אלא הם פסולים ממש מדאורייתא) דדריש לה בתורת כהנים מקרא[55], וכיון שכן פשיטא שיש להחמיר בספיקו (כלומר, שאם יש ספק אם במים הזוחלים הללו יש מים נוטפים, בוודאי שיש להחמיר ולומר שמים אלו פסולים לטבילה, שהרי ספק דאורייתא לחומרא) וגם במקומו הוא מוכרח מדקאמר (בכורות נה:) [אבוה] דשמואל עביד לבנתיה מקואות וכו' שמא ירבו הנוטפים וכו' וזה פשוט ע"כ. וגם

[55] ספרא שמיני פרשה ט:

"אי מה מעין מטהר בזוחלים אף מקוה מטהר בזוחלין? ת"ל "אך מעין" המעין מטהר בזוחלים, והמקוה באשבורן". אם כן אנו רואים שהפסול של מים נוטפים לטהר כאשר הם זוחלים זה מכוח הפסוק המפורש של "אך מעין", ועל כן וודאי שעלינו להחמיר בספק דאורייתא שכזה.

בתרומת הדשן (סי' רנד) כתב דפיסול זה מדאורייתא הוא[56] ועיין בדברי המרדכי שכתבתי לעיל (צו: ד"ה כתב)[57] בסמוך שהוא חולק על זה וסובר שהוא מדרבנן:

האם מים נוטפים שזוחלים פוסלים מדאורייתא או רק מדרבנן?	לדעת הטור,הב"י, המהרי"ק, תרומת הדשן	לדעת המרדכי
	מדאורייתא ("אך מעין")	מדרבנן

ומיהו פירש ר"י דשאיבה אינה פוסלת אלא מדרבנן, שמן התורה אפילו כולו (**כל המים במקווה)** שאוב- כשר.

כן כתבו **התוספות** בשמו בסוף פרק קמא דפסחים (יז: ד"ה אלא) והביא ראיה מדקאמר התם דמשקה בית מטבחיא[58] חזו להטביל בהם מחטין וצנורות (**כלומר, שהגמרא אומרת שניתן להטביל במשקה בית מטבחיים כמו מים- מחטים וצינורות)** ומשמע התם דמשקה בית מטבחיא הן שאובין (**ובכל זאת ניתן לטבול בהם, אז משמע שאף מקווה שכולו שאוב- כשר מן התורה)**

ועוד דתניא **בתוספתא דמקואות** (פ"ב ה"א): מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא- כשר, והיינו משום דספיקא דרבנן לקולא, וריקן משמע שלא היה בו כלום מדלא קאמר שהניחו חסר (**א"כ מכאן ראייה שאף אם כל המקווה התמלא ממים שאובים בכל זאת המקווה כשר, משום שכל הפסול של מקווה שכולו עשוי ממים שאובים הוא רק מדרבנן, ולכן ניתן להקל מספק, שהרי אם זה היה פסול מדאורייתא לא היה ניתן להקל בפסול הזה)**,

והא דתניא **בתורת כהנים** (שם) "אך מעין ובור" יכול אפילו מילא בכתף (**שאז המים שאובים, יכול להיות שבכל זאת המים יהיו כשרים לטבול בהם)**? תלמוד לומר: "מעין", מה מעין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים, צריך לומר דאסמכתא בעלמא הוא (**כלומר אומר התוס', אין לומר שיש כאן גזרת הכתוב האומרת שמדאורייתא מים שאובים פוסלים במקווה, אלא זה רק אסמכתא הבאה לומר שמדרבנן מקווה שכולו שאוב פסול, אך מדאורייתא באמת אפילו אם כל המקווה מורכב ממים שאובים, הוא כשר)** וטעמא דאסרו רבנן שאובה, גזירה דילמא אתי לאטבולי במנא דבתוך הכלי, ודאי אסור לטבול

---

[56] תרומת הדשן סימן רנד

"פסול דנוטפין שאינם מטהרים ע"י זחילה... דנוטפים במקוה שלם חשובי /חשיבי/ שפיר מחוברין ואין בהן תפיסת ידי אדם שהרי נטפו כך להיות מקוה בידי שמים, ואפ"ה אין מטהרין אלא באשבורן ולא ע"י זחילתן. אע"כ טעם אחר הוא מה שהוא או גזירת הכתוב..."

[57] בית יוסף יורה דעה סימן רא: "כתב **המרדכי** בפרק במה אשה (סי' שנז - שנח) שיש קורין תגר על דברי רבינו מאיר שאוסר לטבול בנהרות שבא לעשות ממזרים למפרע כל הנולדים מטבילת הנהרות וטועים הם דאפילו בנולד מן הנדה בלא שום טבילה אין הולד ממזר כדאמרינן בסוף פרק החולץ (יבמות מט.) וכל שכן הכא דעלתה לה טבילה מדאורייתא אלא דגזירה דרבנן היא לכתחלה אטו חרדלית של גשמים כדפרישית ואם כן אף הנולדים דמעיקרא כשרים גמורים בלא שום פגם בעולם אף לדברי רבינו מאיר עכ"ל":

[58] **פירוש:** המשקה של בית המטבחיים. במקדש היה בית מטבחיים בחלק הצפוני של מזבח החיצון, כלומר ליד הקיר הצפוני של המזבח, שבו היו שוחטים ומפשיטים את הבהמה מעורה, והיה נשפך שם דם ומים שהיו מנקים איתם. הדם והמים שהיו מנקים עימם את הבהמה נקראים "משקה בית מטבחיא", והדין הוא שהמשקים הללו אינם מקבלים טומאה מדאורייתא.

מדאורייתא, דבור דומיא דמעין שיהא בקרקע (**מסביר התוס' שהטעם שרבנן גזרו ואמרו שמקווה שכולו שאוב פסול מדרבנן, זה מפני**

שחששו חז"ל שאם נתיר לטבול במקווה שכולו שאוב, יבואו אנשים לטעות ולומר שאף כלי תלוש שאינו מחובר לקרקע ויש בו 40 סאה- כשר לטבילה, והאמת היא שטבילה בתוך כלי פסולה אף מדאורייתא. על כן ראו חז"ל לתקן ולגזור אף במקווה בקרקע שכולו שאוב, מפני מקווה בכלי שכולו שאוב) ע"כ (עד כאן לשון התוס' בפסחים יז: לענייניננו).

וכן משמע מדאמרינן בפרק מרובה (ב"ק סז.)[59] ובפרק המוכר את הבית (ב"ב סו:)[60] דשאיבה דרבנן:

ומיהו רש"י פירש בפרק מרובה (בד"ה) "שאיבה- מה שהמקוה נפסל בג' לוגין מים שאובין מדרבנן הוא" ע"כ. משמע דסבירא ליה דכולו שאוב מדאורייתא- פסול (שהרי אם הוא סובר שאף אם כל המקווה שאוב- הוא כשר מדאורייתא, אז מדוע כתב שהמקווה נפסל אם נכנסו לתוכו ג' לוגים? על כרחך משום שרש"י סובר שמקווה שכולו שאוב פסול מדאורייתא),

וכן כתב **רשב"ם** בפרק המוכר את הבית (סו. ד"ה לעולם)[61] דכולו שאוב פסול מדאורייתא וכתבו **התוספות** (שם ד"ה מכלל)[62] שכן דעת רבינו תם ורשב"א, וכתבו שהביאו ראיות לדבריהם, ושדחו ראיות ר"י (**שסבר שמקווה שכולו שאוב כשר מדאורייתא)**.

---

[59] **בבא קמא דף סז עמוד א:** "שאני שאיבה, דמדרבנן היא"

[60] בבא בתרא דף סו עמוד א: "מכלל דשאיבה דאורייתא, והא קיימא לן: דרבנן!" כלומר, הגמרא תמהה ואומרת: כיצד אתה יכול לומר שמים שאובים פוסלים במקווה מדאורייתא, והרי נקוט בידינו שמים שאובים במקווה פוסלים רק מדרבנן, אך מדאורייתא הם כשרים. אם כן מכאן יש ראייה שמים שאובים כשרים מדאורייתא במקווה.

[61] רשב"ם שם באמצע דבריו:

"...שמים שאובים פוסלין את המקוה מן התורה כדתניא בת"כ יכול מילא מים על כתפו ועשה מקוה בתחלה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים..."

[62] תוספות שם:

מכלל דשאיבה דאורייתא - רשב"ם ור"ת מפרשי דכולו שאוב הוי דאורייתא, ומביאים ראיה מדתניא בת"כ בפרשת ויהי ביום השמיני מקוה מים יהיה טהור יכול מילא בכתפו ועשה מקוה בתחלה יהא טהור ת"ל אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים.

ויש לדחות דאסמכתא היא (ולא גזרת הכתוב כמו שרשב"ם ור"ת רוצים לומר) כמו כמה דרשות דתורת כהנים (שהם רק אסמכתא)

ועוד מביא ראיה ר"ת (שמקווה שכולו שאוב פסול מדאורייתא) דתנן במס' מקוואות בפ"ב (מ"ד) ר' אליעזר אומר רביעית בתחלה פוסל את המקווה (רביעית לוג של מים שאובים שנפלה למקווה עוד כשלא היה שום מים כשרים במקווה, ואח"כ נוספו 40 סאה של מים כשרים- הכל פסול, לפי שרביעית הלוג מים זה שיעור מדאורייתא לטבילת מחטים וצנורות, והרי שכבר ע"י הרביעית מים היה למקווה שם פסול, ועל כן לא מועיל שבאו עליו אח"כ 40 סאה מים כשרים עד שיוציאו מהמקווה הזה את ה40 סאה מים ועוד קצת, כדי למעט משיעור הרביעית), ושלשה לוגין על פני המים (כלומר שאם בבור היו מים כשרים, אך פחות מ40 סאה, ואז נפלו לבור 3 לוג מים שאובים, הדין הוא שהמקווה פסול), ומדמחמיר בתחלה טפי מבסוף, ש"מ דבתחלה פוסלין מדאורייתא (ואם כן, אומר ר"ת, שמכאן יש ראייה שמקווה שכולו שאוב פסול מדאורייתא, שהרי מכך שר"א מחמיר שבתחילה כתב שהמקווה פסול בשיעור של רביעית ולבסוף כתב שהמקווה נפסל רק אם נפלו לתוכו 3 לוגים,אז משמע שבתחילה הפסול הוא מדאורייתא).

ורבינו שמשון בפרק ב' דמסכת מקואות (מ"ג) כתב בתחלה דכולו שאוב דרבנן (**כלומר שפסול מקווה שכולו שאוב הוא רק מדרבנן**) מכח הראיות שהביא ר"י, ואחר כך כתב דאי אפשר לומר כן מכח כמה ראיות שהביא ודחה ראיות ר"י[63].

ויש לדחות (ולומר שאף מקווה שכולו שאוב כשר מן התורה), דהא דאחמיר רבי אליעזר בתחלה ברביעי' (לומר שהמקווה פסול), משום דרביעית הוא שיעור טבילה למחטין ולצינורות, וכבר יש שם פסול מקוה עליהם (ועל כן לא יועיל שיוסיפו על המים הפסולים- מים כשרים, כי הכל ייחשב כפסול).

ולר"י נראה דאפי' כולו שאוב (**הפסול במקווה הוא רק מ-**)דרבנן, כדמשמע בתוספתא דמקוואות דתניא בפרק שני מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה ומדקא מכשר ליה זה מספק ש"מ דכולו שאוב מדרבנן.

וליכא למימר (**אין לדחות ולומר**) דלאו בכולו שאוב אייריי, אלא כשהיה בו מים אך שהיה חסר, דאם כן הוה ליה למימר שהניחו חסר דריקן משמע לגמרי ריקן שלא היה בו מים כלל (**כלומר, מוכח מלשון התוספתא שכתבה "ריקן" ולא "חסר", שבדווקא היא רצתה להדגיש שהמקווה היה ריק לגמרי, ובכל זאת המקווה כשר בספק, כי כל הפסול שלו הוא רק מדרבנן, וספק דרבנן לקולא).**

ועוד אמר בפ"ק דפסחים (דף יז: ושם) גבי משקין בית מטבחיא בכלים טמאים בקרקע טהורים ומפרש התם דבקרקע טהורים משום דחזי להטביל בהן מחטין וצינורות אלמא אפי' כולו שאוב חזי להטביל בו דבשאוב מיירי מדמפליג בין כלים לקרקע וסתם משקין בית מטבחיא נמי שאובין הם (**וא"כ מוכח שמקווה שכולו שאוב- כשר מדאורייתא)**

ורשב"א דוחה (את הראייה של ר"י מפסחים) דהכי קאמר בכלים טמאים פי' שהיו בכלים אע"ג דהשתא הן בקרקע ולפי שהיו שאובים בקרקע שלא היו מעולם בכלים טהורים (כלומר, כיוון שהביא את המים השאובים בכלים, אז אף שעתה הם בקרקע, מ"מ הם ראויים לקבל טומאה)...

[63] **שבתחילה כתב**: "דשאיבה דרבנן", **ואח"כ חזר בו וכתב**: "ומיהו אי אפשר לומר בשום ענין דכולו שאוב מדרבנן..."

וסמ"ג (עשין רמח רמא.) כתב מחלוקת זו באורך[64]. **והרא"ש** כתב מחלוקת זו בפרק מרובה (סי' ג)[65] ובסוף נדה (הל' מקואות סי' א)[66] ונראה מתוך דבריו שדברי האומרים שכולו שאוב פסול מדאורייתא נראין בעיניו, וכן נראה שהוא דעת **הרשב"א** ז"ל בתשובה (ח"ג סי' רכד[67], ח"ה סי' סד[68]) וכ"כ בתשובות (המיוחסות) ל**הרמב"ן** סימן ר"ל[69]:

---

[64] ספר מצוות גדול עשין סימן רמח

"ואומר **רבינו יעקב** שאף על פי שבפרק המוכר את הבית (ב"ב סו, ב) אמרינן דשאיבה דרבנן דווקא מקצת שאיבה אבל כולו שאוב פסול מן התורה מדרשה דתורת כהנים שהבאנו למעלה ואינו דומה שתהא אותה דרשה אסמכתא אלא דרשה גמורה היא כמו שאר דרשות שדורש שם מזה המקרא ומפני שכולו שאוב מן התורה גזרו שיהא המקוה נפסל בהשלמת ג' לוגין מים שאובין,

ועוד מביא **רבינו יצחק ברבי אברהם** ראיה לדבריו...

ורבינו יצחק בר רבי שמואל היה אומר שאפילו כלו שאוב מן התורה כשר..."

[65] רא"ש מסכת בבא קמא פרק ז סימן ג:

שאני שאיבה דרבנן היא. **אר"י** דאפלו מקוה שכולו שאוב כשר מן התורה... פירש **רשב"ם** דכולו שאוב [פסול] מדאורייתא ...**ורבינו שמשון** הקשה על דבריו דמההיא דמייתי ראיה מתוס' דמקואות אדרבה מהתם משמע דשאוב כולו [פסול] מדאורייתא... וכן כתב **ר"ת** בספר הישר דג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הלכה למשה מסיני:

[66] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן א: היה אומר **ר"י** דהך ברייתא דפסלה מקוה שכולו שאוב מקרא לאו דרשה גמורה היא דאפילו מקוה שכולו שאוב כשר מן התורה אלא שחכמים פסלוהו והאי קרא אסמכתא בעלמא הוא...

אומר ר"י שלא מצינו בשום מקום הלכה למשה מסיני בפסול מקוה. ואם ישנו בשום מקום יש לפרשו כמו הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דברייתא דמס' חגיגה (דף ג א) שאינה אלא כלומר דבר ברור כהלכה למשה מסיני וכן כל באמת הלכה היא שאומר בש"ס גבי מילי דרבנן כההיא דפ"ק בשבת (דף יא א) לא יקרא לאור הנר באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקות קורין ומפרש רבינו תם התם כל באמת הלכה. כתוב בירושלמי הלכה למשה מסיני. אע"ג דאיסור רואה לאור הנר מדרבנן אלא דבר ברור כהלכה למשה מסיני קאמר. והא דמחמיר רבי אליעזר בתחלה משום דרביעית הוא שיעור טבילת מחטין וצינורות וכבר יש שם מקוה פסול עליו...

וגם **רשב"ם** כתב דכולו שאוב פסול מדאורייתא...

ורבינו שמשון היה אומר דכולו שאוב פסול מן התורה.

ומה שהביא ר"י ראיה ממקוה שהניחו ריקן אדרבה קשיא ליה מהתם דקתני כשר מפני שזה ספק מים שאובין וחזקת המקואות כשרות. פירוש כשאדם עושה מקוה עושהו כדי לטבול בו א"כ אינו ממלאהו מים שאובין אלא ממשיך לתוכו מים כשרין לטבילה. משמע דמשום הך חזקה הוא דכשר. והכי קאמר מפני שזה ספק מים שאובין וחזקת המקואות כשרות מוציא מידי ספק ודאי כשר הוא ואי לאו הך חזקה היה פסול מספק דספיקא דאורייתא הוא...

ומה שהביא ראייה מפסחים דחה רבינו שמשון..."

[67] **שו"ת הרשב"א חלק ג סימן רכד:**

שאלת: בבית המרחץ שבעירנו, בבית הפנימי יש בית מקוה ארכו שבעה טפחים וחצי, ורחבו חמשה טפחים וחצי כשפת איש, ועמקן כחצי איש; והגג שעל בית המרחץ הזה משופע הרבה, וכשיורדין מי גשמים, נופלין משפוע הגג, ויורדין דרך צנור לקרקע המחפה, ומשוך ויורד דרך נקב אחד לאותו מקוה, ומלבד זה הנקב, אין מקום שם שיהא אפשר בשום פנים להכניס בו מים, אלא דרך פתח המקוה. וכשבאנו להכשירו, עשינו דלת לפתח המקוה, וכן שני

מנעולים שאין נעילתם שוה, ולכל מנעול מפתח הראוי לו; וכשהתרנו אותו, נקינו אותו מהכל, עד שלא נשאר בו לחלוחית, וסגרנו אותו בשני המפתחות, וסגרנו הנקב הנזכר אשר מי הגשמים נמשכין ויורדין ומגיעין לנקב ההוא, וסתמנוהו בזפת או בטיט או בשעוה, וכתבו עליו סימן הנכר למי שכתבו, והרי הכל נעול וסגור. וכשבאו הגשמים, העמדנו שם יהודי כשר, ובקר תחילה את המקום, ומצאו יבש כמו שהניחו, ועמד שם עד שירדו שם מי גשמים, לפי ראות עיני בקיאים, ועל ידי מדה וחשבון יותר משתים ושלש מקומות, וחזר וסגר וחתם ונעל, והרי המפתחות בידו.

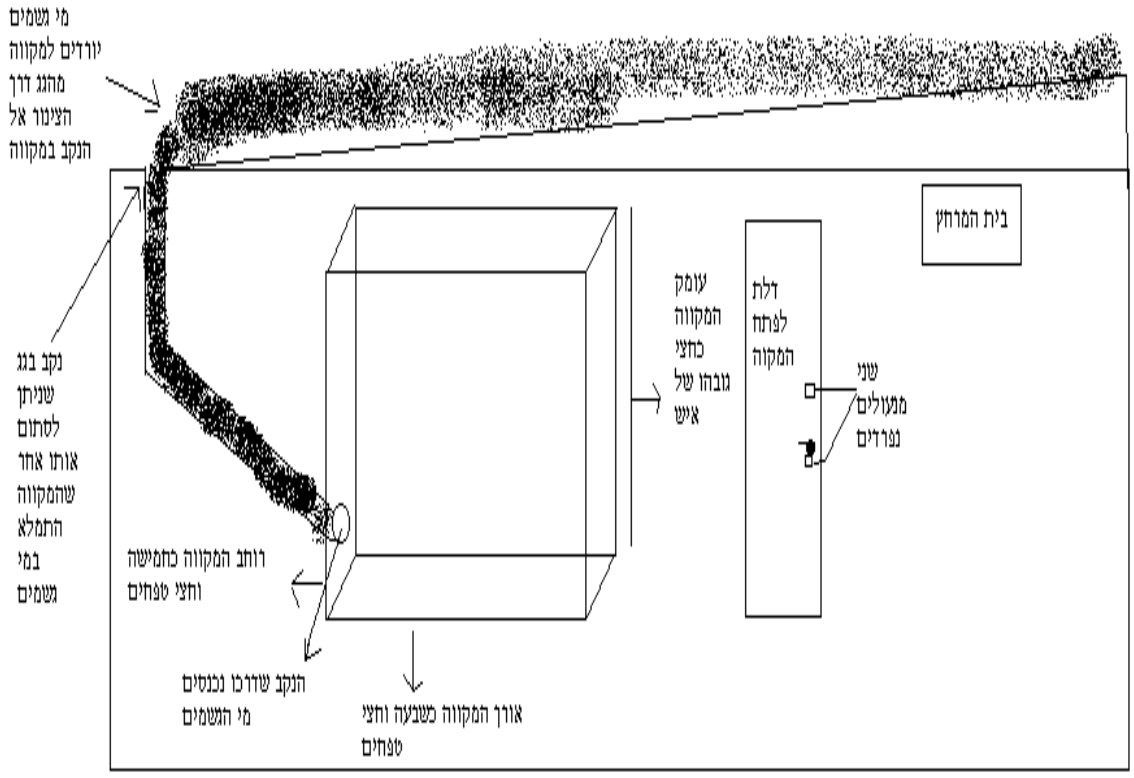

ועתה יש בני אדם מקפחין בדברים, חוששין: הואיל והמקוה היה ברשות העכו"ם, יש לחוש שלא יחליף המים, אולי יש בידו מפתחות אשר עשה, וישליכם ויחזור וימלא בכתף המקווה (**כלומר יחליף את מי הגשמים במים שאובים**), ויחזור וינעול, שהמפתח (**הרי**) אינו חותם (**שהרי מה שמיוחד "בחותם" זה שאם פותחים אותו- שמים לב לדבר, אך הרי ניתן לפתוח דלת שנעולה במנעול חזק ובכל זאת לא ידעו כלל מהדבר**). אמרתי: שאין העכו"ם חשוד להעביר ולהחליף (**את המים**), אלא במקום שיש לו הנאה ותועלת, ומה לו לטרוח ולמלא בכתף ויתפש עוד כגנב, שהרבה איימנוהו (**כלומר איימו עליו שלא יהיה לו טוב אם יעשה כן**).

ויש טוענין כי להנאתו יעשה זה(**וממילא יש חשש בדבר**), (**וזאת מפני שהוא**) חושש שמא יסרחו מימיו (**של המקווה**) מחמת חום המרחץ (**שהרי המקווה נמצא בבית המרחץ והחום שם רב מאוד**), ולא ירצו הנשים לטבול בו (**וממילא הוא יפסיד כסף**). אמרתי: זה אינו (**אין בכך חשש**), שהנשים הטובלות בו מעידות: שהמים כתקנתן (**כלומר שהם לא סורחים, ועל כן אין צורך להחליף את המים שבו**), ואפילו נמצא חסר, נעמיד אותן בחזקתן; ועוד: שתמיד רוחצות שם, ומרתת אפילו בלילה (**הגוי מפחד שיתפסו אותו מחליף את המים אפילו בלילה**); ושני המפתחות ראוי לסמוך עליהן, דמפתח וחותם, אפילו לגבי היין, יש גירסא שמכשיר בכך; **וגדולה מכאן, דשאובה מדרבנן**. עד כאן תורף השאלה.

תשובה: יראה לי בנדון שלפנינו, שאין לחוש לטענת הפוסל, ממקצת הטעמים שאמרת. שסובר: **ששאובה, אפילו כ(ו)לה, נראה שכשרה מדאורייתא**, מההיא: דמקוה שהניחו ריקן, ובא ומצאו מלא; ועוד: מההיא דפרק המוכר את הבית, דאמרי: שאני שאובה, דרבנן; ועוד: שהמפתחות סימן לזה. ולא בעינן שני חותמות, אלא באיסורין של תורה, בפרק אין מעמידין; אי נמי: ליין, משום דנסוך חביב להו, ואפילו למאן דמפרש היא /ההיא/ שמעתא בעכו"ם ולא ישראל חשוד, וכ"ש למאן דמפרש לה דוקא בישראל חשוד. וכבר ראיתם מה שנסתפקתי אני באותה תוספתא שבמסכת מקואות, ומה שהקשה לי עליה, ולא מצאתי לאחד ממחברי הלכות, ולא לאחד ממפרשי המשניות, שהזכירם כלל. וגם אנו בעירנו יש לנו כיוצא בו, ובלא שני מפתחות, אלא שיהודית שוכרת מן העכו"ם לשנה; ובזה תסתלק טענת הטוען: שמא יחליפנו העכו"ם וימלא להנאתו, כדי שלא יסריחו מימיו.

ומדעתי: חתימת הנקב שלמעלה, היה יותר טוב שלא תחתמו אותו, לפי שאלו לא היה חתום והיה קרוב יותר לעכו"ם, ונוח למלא בתוכו לגלגל /בדפוס ליוורנו תקל"ח: גלגל/ שקורין: סיניאה, והמים יבאו למקוה דרך המשכה אל המקוה, ואותן המים הבאים אל המקוה מלמעלה, יוציאו במלואן מן המים שבמקוה, ואפילו ימשיך כמלואו של מקוה, יהיה כשר לדעת הרב אלפסי ז"ל, שיראה מדבריו, ששאובה כאלה, כשרה. ועוד: שהגשמים היורדין תמיד, שירדו למקוה דרך אותו צנור ודרך הנקב, ולא יצטרך העכו"ם לטרוח ולמלא, לא בכתף ולא בגלגל. וזה יראה לי ענין קרוב ונכון יותר להוציא מלב העוררין (**לתוספת ביאור לפסקה הזאת, עיין עוד כ4 עמודים, ששם הב"י עצמו הביא את הרשב"א, והוספנו שם ביאור על העניין**).

ומכל מקום, אני רואה פסול המקוה ממקום אחר, אלא אם טעה הקולמוס בשיעור ארכו ורחבו וגבהו של מקום המקוה. לפי שאתה כתבת: שארכו שבעה טפחים ומחצה, ורחבו חמשה טפחים ומחצה, וגבהן /שמא צ"ל: וגבהו/ כחצי איש; ואם הדבר כן, אין בו מים כי אם מעט יותר מעשרים אמה, לפי חשבון אמה על אמה ברום שלש אמות, שגובה חצי איש אין בו ליתר אלא כאמה וחצי; ששלש אמות שאמרו, אין בהם אלא עד ראשו ורובו, בכלל שזהו שאמרו: מים שכל גופו עולה בהם; ומקומו של אדם ארבע אמות, שאמרו בכל מקום, היינו עם פישוט ידיו; ואתה אומר: שיש כשני מקואות או ג', אתמהא!

(החשבון כך הוא: טפח= 4 אצבעות. על כן אורך של 7.5 טפחים זה 30 אצבעות. רוחב של 5.5 טפחים זה 22 אצבעות. גובה חצי איש, לפי הרמב"ן שזה אמה וחצי, יוצא שזה 36 אצבעות. א"כ 30 כפול 22 כפול 36 זה 23760 אצבעות, והרי אמה על אמה ברום שלוש אמות, הב"י הסיק שזה 41,472. כמו כן כל זה באצבעות בינונית ולא שוחקות, שאם זה היה במידות שוחקות זה היה יוצא יותר, והרי נקוט בידינו שצריך להחמיר ולמדוד במידות שוחקות. א"כ, אומר הרשב"א שמידת המקווה שלהם, אם אין טעות בשאלה, זה קטן בערך ב1.7 ממידת המקווה הרצויה.

ולא עוד אלא, אפילו היה אורך המקוה ורחבו אפילו עשר אמות על י' או יותר, אם אינו גבוה לפחות עד חצי החזה, אין טובלין בו, אלא אם כן שוטח כל גופו בקרקע המקוה, לפי שאם אינו שוטח, יצטרך על כל פנים לכוף קומתו הרבה, וירבו הקמטים בבטנו ובירכותיו. וכבר אמרו: אשה לא תטבול אלא דרך גדולתה /צ"ל: גדלתה/; כדתנן: האיש נראה כעודר וכמוסק זתים, ואשה כאורגת וכמניקה את בנה (**כדי שהמים של המקווה יגיעו לכל חלקי הגוף**). וראה מה שאמרו במקואות: במקוה שמימיו רדודין, שכובשין אותו באבנים אותו באבנים או בחבילי זמורות כדי שיתפחו מימיו, מפני שאין דרך להשתטח ולטבול בפישוט ידים ורגלים.

[68] **שו"ת הרשב"א חלק ה סימן סד:**

שאלת: שברשות הנכרים, יש מרחץ. ובעל המרחץ עשה בו מקוה, וסתמו מכל צד, ועשה בו דלת, ומפתח ביד ישראל. ולאותו מקוה, יורדין בו מי גשמים דרך הגגות, והגגות פתוחות לכל צידי בית המרחץ. מי חיישינן שמא יביא הנכרי מים שאובים דרך הגגות, כדי להוסיף בו מים? או שבתחילה הטיל מים שאובים למקוה? לפי ששלח הוא, לפי שנשים רבות באות למרחץ, לרחוץ ולטבול?

תשובה: אין חוששין לדבר זה כלל, כיון דמי גשמים מספיקין למקוה, אין חוששין שמא טרח הנכרי והביא דרך גגות. ועוד, דאין זה ספק אלא מדרבנן, דהרי אפי' עשה כן, הו"ל שאובה שהמשיכה, כשרה מד"ת, אפי' המשיכוה כולה. ואפי' לכתחילה מותר, ובלבד שלא תהא כולה בהמשכה. וכ"ש, אם יש במקוה מ' סאה, כדי שיעור מקוה. שאפילו נתן

אבל דעת **הרמב"ם** כדברי ר"י (**כלומר שמקווה שכולו שאוב- כשר מן התורה, ורק מדרבנן פסלו אותו)** שכתב בפרק ד' (ה"א - ב)[70] דין תורה שכל מים מכונסים טובלים בהם שנאמר מקוה מים מכל מקום בין שאובים בין שאינם שאובים. מדברי סופרים שהמים השאובים פסולים לטבילה ולא עוד אלא מקוה מים שאינן שאובים שנפל לתוכן ג' לוגין מים שאובים פסלו הכל עכ"ל:

והר"ן כתב בפרק המוכר את הבית (סו: ד"ה לעולם) ובפ"ב דשבועות (ה. ד"ה ת"ר אילו) יש מי שאומר שאין לך שאובה שתהא פוסלת אלא מדרבנן שאפילו מילא כל המקוה בכתף כשר מדאורייתא[71], אבל

מצד אחד בגגו שאובין, וכל היום נמשכו המים מן הגגות למקוה, שזה כשר. וכן יש במקומינו בכיוצא בזה, ונשים טובלות בו, ואין חוששין. עוד תדע: שאם היה פעם אחת במקוה כשיעור, אעפ"י שחסר לאחר מכאן, ועכשו נמצא מלא, אין חוששין שמא נתמלא באיסור. אלא אנו אומרים, כי מי גשמים ירדו ונתמלא. או המשיכו מקצתן, מפני שאינו אלא ספיקא דרבנן, וכמו ששנינו (בתוס' בפ"ב דמקוואת): מקוה שהניחו ריקם, ובא ומצאו מלא, כשר, שספק מים שאובין הוא.

[69] **שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רל**

שאלה: מקום שרצו לנקותו, והוציאו כל המים בכלים, ובידוע שנפלו מן הכלים, מן המים שבהם, למקוה. ונגבו אותו היטב, בספוג, ולא נשאר בו גומא. אלא שנשאר קרקע לח, וטופח ע"מ =על מנת= להטפיח. ואח"כ, פתחו מקורים, ונתמלא מים. הנפסל מחמת שנשאר בו טופח ע"מ =על מנת= להטפיח?

תשובה: איני רואה בזה, שום פסול, מכמה טעמים. חדא, שאין מים שאובים פוסלים המקוה, בין בתחלתו בין בסופו, פחות מג' לוגין. דקי"ל כחכמים, דפליגי עליה דרבי אליעזר, בפ"ב דמקואות. דתנן התם: רבי אליעזר אומר: רביעית מים שאובים, בתחלה, פוסלין את המקוה. וג' לוגין על פני המים. וחכ"א: בין בתחלה בין בסוף, שיעורו בג' לוגין. ודוקא השני, עד שלא פסק הראשון. וכן השני, עד שלא פסק. ולפיכך, בידוע שאין בטופח זה, שלשה לוגין מדלי אחד, שהן י"ח ביצים. ועוד, דמן הסתם, לא נפלו שם שלשה לוגין. בטופח זה, יש מן המים שמן המקוה, ואין הכל מן השאוב. ולא עוד, אלא שאפשר דכל מה שנפל שם מן השאובים, יצא בדלי. ומה שנשאר שם, טופח היה מן המקוה. ועוד, דמן הסתם, לא נפלו שם שלשה לוגין, מדלי אחד, ולא משנים וגו'. וכל שנפלו שם, ביתר משלשה כלים, נראה שאינן פוסלים. לפי ששנינו בפ"ק דתמורה: ואין המים שאובים, פוסלים, אלא לפי חשבון. ואוקימנא, לפי חשבון כלים. דאמר: כי אתא רבין, א"ר יוחנן: שאובה שהמשיכוה כולה, טהורה. כמאן, כרבנן. ואי כרבנן, מאי? אלא לפי חשבון, ואוקימנא: אמר רב פפא: לפי חשבון כלים. ויוסף בן חוני הוא. דתניא: שלשה לוגים מים שאובין, שנפלו למקוה, בין בב' ובג' כלים, בין בד' ובה' כלים, פוסלין את המקוה. יוסף ב"ח =בן חורי= אומר: בב' וג' כלים, פוסלין. בד' וה', לא פסלו המקוה. ונראה דקי"ל, כיוסף בן חוני, דסתם מתניתין כוותיה. ואע"ג דהוא מחלוקת בברייתא, סתם במתני' ומחלוקת בברייתא, לא קי"ל כמחלוקת בברייתא. וכיון שכן הוא, ה"ל ס"ס =ספק ספקא=, ואפילו בדאורייתא אזלינן בה לקולא. וכ"ש בשאיבה דרבנן, דאפילו כולה שאובה, אינה אלא מדרבנן. כדדייקינן שמעתא שמה.

[70] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד**

הלכה א: דין תורה שכל מים מכונסין טובלין בהן שנאמר מקוה מים מ"מ, והוא שיהיה בהן כדי להעלות בהן כדי טבילה לכל גוף האדם בבת אחת, שיערו חכמים אמה על אמה ברום שלש אמות, ושיעור זה הוא מחזיק מ' סאה מים בין שאובין בין שאינן שאובין.

הלכה ב: מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה, ולא עוד אלא מקוה מים שאינן שאובין שנפל לתוכן שלשה לוגין מים שאובין פסלו הכל, אע"פ שפיסול מים שאובין מד"ס למדוהו בהיקש שהרי הוא אומר "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" המעין- אין תפיסת יד אדם כלל, והבור- כולו בידי אדם, שהרי כולו מים שאובין, אמרו חכמים: המקוה לא יהיה כולו שאוב כבור וא"צ להיות כולו בידי שמים כמעין אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר.

[71] יש להעיר שמהנקודה הזאת ועד "אבל רבינו תם" הר"ן כתב עוד מספר שורות, אך הב"י דילג עליהן. מה שהב"י דילג מובא בעצם במילים אחרות קצת בתוס' פסחים יז:

רבינו תם סובר דאיכא שאובה דאורייתא דכולה שאובה[72], א"נ ג' לוגין בתחלה פוסלים את המקוה מדאורייתא אבל ג' לוגין על פני המים (**כלומר, אחר שיש כבר רוב מים כשרים בבור)** הוי מדרבנן (**הפסול, אך מדאורייתא המקווה כשר)**[73] והביא ראיה מדתנן בפרק ב' דמקואות (מ"ד) רבי אליעזר אומר: רביעית מים שאובים בתחלה פוסלים את המקווה, וג' לוגין על פני המים וכו'[74]

ולאו ראיה היא דלעולם אפילו בתחלה מדרבנן היא וכו' (כלומר, אפילו אם מתחילה שפך 40 סאה מים שאובים לתוך המקווה בכל זאת המקווה כשר מן התורה, וכן דעת הפוסקים לקמן שפסול מקווה שכולו שאוב הוא רק מדרבנן) וכן דעת ר"י וכן נראה מדברי הריב"ן מיגש ז"ל ומדברי הרמב"ם תלמידו בפרק ד' מהלכות מקואות (ה"א) וכן דעת הגאונים ז"ל

אבל **הראב"ד** כתב דכי אמרינן שאובה דרבנן (**כלומר שמקווה שכולו שאוב כשר מן התורה ופסול רק דמרבנן)** הני מילי בשאובה ע"י כלים מאליהם, כגון בצנור זה שאין בו תפיסת ידי אדם שמאליהם נתמלאו ולא נשאבו (**כלומר מדאורייתא המקווה כשר אם הוא התמלא ע"י כלים שנכנסו אליהם מי הגשמים מאליהם ולא בכוח אדם, ולכן כיוון שסוף סוף המקווה לא נוצר ע"י כוח אדם בפועל- המקווה כשר)**, אבל (**אם)** מילא (**את המקווה)** בכתף- (**המקווה)** פסול מדאורייתא, והיינו דתניא בתוספתא יכול אפילו מילא בכתף (**כלומר, האם ניתן לומר שאם מילא את המקווה בידיים, המקווה בכל זאת יהיה כשר מן התורה? משמיע לנו: שאם עשה כך, הוא פסול)** וכו'

ורבינו שמשון כתב בתוספותיו ובפרק שני דמקואות (מ"ג) דודאי איכא שאובה דאורייתא, כגון שנשאב בדבר המקבל טומאה דבכהאי גוונא כולו שאוב מדאורייתא, ומיהו שאובה דע"י כלי גללים וכלי אדמה דפסולים כדמוכח בפרק קמא דשבת (טז:) משמע דאפילו כולו שאוב אינו פסול מדאורייתא אלא מדרבנן, דהא הוייתן על ידי טהרה הוא, דאין מקבלין טומאה (**כלומר, כיוון שכלי גללים וכלי אדמה לא מקבלים טומאה, על כן אם שפך מים למקווה על ידם אף שהמקווה פסול מדרבנן, כיוון שהמים באו ע"י כלי בעל בית קיבול, אך מדאורייתא המקווה כשר, כיוון שעצם הכלים הללו אינם מקבלים טומאה, ועל כן זה נחשב שהמקווה נעשה בטהרה),** והביא ראיות לדבריו[75]:

והרמב"ן כתב שם (ב"ב סה ד"ה שאני) סברת רבינו תם וסברת ר"י וסברת הראב"ד וכתב אחר כך:

כמו כן יש להעיר ש**הרי"ד** בפסקיו ג"כ סובר שמדאורייתא פסול מקווה שכולו שאוב, ועל כן צריך 40 סאה שכולם יהיו מים כשרים ולא שאובים, שכך כתב הרי"ד בפסקיו: "להשלים בשאובין הוא פסול מן התורה"

[72] **כמו שכתב בספר הישר לר"ת (בחלק החידושים) סימן תרעא:**

"הא למדת שמים שאובין אין פוסלין מקוה שלם. אבל מקוה חסר ג' לוגין מים שאובים פוסלין אותו בהשלמה מדרבנן כדאמרי' בהמוכר את (המים) [הבית] שאני שאיבה דרבנן. והא דאמרי' בעלמא ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הלכה למשה מסיני זהו כשהיו שאובין בתחילה".

[73] גם כאן יש להעיר שהב"י דילג על המילים הבאות: "וכי מתמהינן הכא מכלל דשאובה דאורייתא משום דכיון דקתני פוסל את המקווה מכלל שכבר יש שם מים קודם שיפסול" ואח"כ ממשיך כמו שהובא בב"י

[74] רוצה לומר שמוכח מכאן שאם יש בתחילה שיעור של מקווה מדאורייתא שהוא שיעור של רביעית, המקווה נחשב פסול, לא משנה כמה מים יוסיפו עליו אח"כ, שכיוון שהיה עליו "שם מקווה פסול" בתחילה, כבר לא יועיל לטהרו ע"י הוספת מים. א"כ מוכח מכאן שמקווה שכולו שאוב- פסול מדאורייתא

[75] יש להעיר שיש שתמהו על השיטה הזאת של ר"ש, כיוון שמבואר ע"פ המשנה בפ"ה משנה ה' שכל שיש גורם שמקבל טומאה בדרך להשקיית המקווה, המקווה פסול, וא"כ מדוע שהמקווה לא יפסל ע"י שהאדם (שהוא עצמו דבר שמקבל טומאה) שאב את המים, אף שאלו כלים שאינם מקבלים טומאה, כיוון שהוא בעצמו הרי כן מקבל טומאה, ונשארו עליו בצ"ע.

ונראה שרבינו הגדול ז"ל (רי"ף שבועות ה:) שהכשיר כולה שאובה בהמשכה[76] (וזו לשונו של הרי"ף שם: והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי, דכי אתא רב דימי אמר: שאובה שהמשיכוה- טהורה") סובר דשאובה לאו דאורייתא (שלפי הרי"ף אין חובה שיהיה רוב של מים כשרים שזה רבייה, אלא מספיק שהייתה "המשכה" של מים שאובים כדי להכשיר את המקווה מדאורייתא),

אבל הגאונים ז"ל לא הכשירו אלא ברביה והמשכה[77] (רבייה, פירושו רוב, כלומר שיהיה לפחות רוב של 21 סאה מים

כשרים, לפני שירבו עליהם את המים השאובים) ואפילו לדבריהם משמע דשאובה דרבנן היא לגמרי אפילו לטבול בה (כלומר שניתן לטבול במקווה שכזה מדאורייתא מבלי שום פיקפוק) עכ"ל.

ולענין מה שכתב לדעת "רבינו הגדול" (**=הרי"ף)** בשאובה שהמשיכוה אכתוב בו לקמן בס"ד (קח: ד"ה ועדיין) **והמרדכי** במסכת שבועות (סי' תשמה ג ע"א) כתב סברת רבינו תם וסברת ר"י, וכתב שריב"א פירש דמים שאובין ומי פירות פסול מדרבנן (**כלומר שאם יש מקווה שכולו מורכב רק ממים שאובים או שכולו מורכב רק ממי פירות הוא כשר מדאורייתא ופסול רק מדרבנן)** ולא נראה לר"י, דודאי כולו מי פירות פסול מדאורייתא (**ר"י חולק וסובר שמקווה שכולו עשוי ממשקים של מי פירות- פסול מדאורייתא)**:

---

[76] צל"ע, שהרי המרדכי במסכת שבועות בתשמ"ה כתב שהרי"ף מכשיר רק בהמשכה עם רבייה.

[77] **1. רב אחאי גאון** בשאילתות צ"ו על ספר ויקרא כתב:"שהשאובה מטהרת ברבייה ובהמשכה"

2. כמו כן הראב"ד בבעלי הנפש בעמוד ק"ה ציטט את דבריו של רב אחא: "שהשאובה מטהרת בריבוייא ובהמשכה"

3. כן דעת הר"י מיגאש בשו"ת שלו בסימן מט: "דהא דאמרינן שאובה שהמשיכוה טהורה דוקא היכא דהוי רוב המקוה מים שאינם שאובים וקא חסר מיעוט ובההוא הוא דקא אמרינן אי ממשיך ליה מים שאובים ומחליליה לההוא מיעוט בהו שפיר דמי כדאמרינן בהדיא שהשאובה מטהרת ברובה ופרושה דש"מ <u>דהמשכה בלא רבייה ולאו כלום הוא</u>**"**

	הסוברים שפסול מדרבנן:	הסוברים שפסול מדאורייתא:
האם מקווה שכולו שאוב פסול מדאורייתא או רק מדרבנן?	ר"י (בתוס') רבינו יצחק בר רבי שמואל (בסמ"ג) הרמב"ם הר"י מיגאש הגאונים, כרב אחאי גאון הרי"ף הר"ן הרשב"א בתשובה	רש"י בבבא קמא רשב"ם בבבא בתרא ר"ת (בתוס') רשב"א (בתוס') רבינו שמשון רבינו יעקב (בסמ"ג) רבינו יצחק ברבי אברהם (בסמ"ג) הב"י בדעת הרשב"א הרא"ש הרי"ד הרמב"ן

ד כתב א"א **הרא"ש** בתשובה על מקוה העומד בבית הגוי וכו'. דברי רבינו באו סתומים בזה דמשמע מדבריו שאף על פי שאנו רואין אותו שהוא מלא (**כלומר, אע"פ שאנו רואים שהמקווה מלא כראוי ב40 סאה של מים, בכל זאת)** סובר הרא"ש דחיישינן שמא יחסר וימלאנו (**משמע ע"פ הטור, שהרא"ש סובר שבכל זאת אנו חוששים שהמקווה יחסר במים, ועל כן הגוי ימלא את המקווה במים שאובים, והמקווה יפסל)** ,ואין הדבר כן, דאפילו אין בו (**במקווה)** אלא עשרים ואחד סאה סובר הרא"ש להכשיר (**רוצה לומר, להכשיר אף שיש חשש שהגוי מילא את המקווה במים שאובים)**, שהרי דברי תשובה זו כך הם:

ששאלת מקוה שהמים נמשכין לו מן הגגין והמקוה נעול במפתח והמפתח ביד ישראל והמקוה של גוי עם הגגין שיורדין מהן הגשמים למקווה, והגוי משכיר המקוה לכל מי שטובל בו בפרוטה, ויש ימים רבים שלא ירדו גשמים, מי חיישינן שהגוי ישליך מים מהגג למקווה (**כדי שהמקווה יהיה מלא, ועל כן יש כאן צד הנאה של הגוי כי הוא חושש שיפסיד את כספו אם היהודים לא יבואו לטבול במקווה שלו),** או אפילו בזמן הגשמים (**כלומר אל תאמר שכל החשש הוא דווקא בזמן שאין גשמים שאז יש חשש שהגוי יוסיף מים שאובים, אלא אף בזמן שיש גשמים בכל זאת ישנו צד של חשש שהגוי יכניס מים שאובים, וזאת משום שהגוי מאוד מפחד שלא יחסרו לעולם מים במקווה כדי שהוא לא יפסיד את מקור פרנסתו),** מי אמרינן דגוי אינו מתכוין להעביר או לא.

תשובה: על המקוה שהוא של הגוי, ומקבל ממנו שכר (**כלומר הגוי מרוויח כסף מן השימוש של היהודים במקווה)**, אין להאמין לגוי עליו (**אין לסמוך על דבריו של הגוי אם הוא יאמר שהוא לא הכניס מים שאובים למקווה)**, כי בודאי יעשה כל מה שיוכל כדי שלא יפסיד שכרו. אמנם כל זמן שיש במקוה עשרים

ואחד סאה- אינו נפסל אם שפך (**הגוי**) מים על גגו ונמשכו למקווה, דשאיבה מטהרת ברביה והמשכה[78], כדאיתא בפרק קמא דתמורה (יב:), ומקוה שטובלים בו תדיר בקל יכול להיות בו עשרים ואחד סאין, אבל אם פסקו מימיו (**של המקווה**) לגמרי ולא נשאר (**בו**) עשרים ואחד סאין, יש לחוש שהגוי ימשוך לתוכו מים שאובין עכ"ל בכלל י"ח סימן ח[79]:

---

[78] כבר הסברנו לעיל שרבייה זה מלשון רוב, רוצה לומר שאם מזרימים את המים למקווה ע"י 2 תנאים, כאשר האחד הוא שיש רוב של מים כשרים במקווה, רוצה לומר 21 סאים, ותנאי שני של המשכה, רוצה לומר שלא שופכים את המים השאובים ישירות למקווה, אלא המים השאובים נמשכים ג' טפחים מחוץ למקווה ורק אז הם מגיעים למקווה, הדין הוא שהמקווה כשר, אף שהכניסו לתוכו מים שאובים, משום שע"י כניסתם ברבייה והמשכה הם מתבטלים למי המקווה הכשרים.

[79] נראה שרצוי להביא את דבריו של שו"ת מהר"י בן לב חלק ב סימן סט המבאר את היסודות ההלכתיים בתשובה הנ"ל, וזו לשונו:

יראה לכאו' דכוונת הרא"ש ז"ל לומר דודאי מקו' שטובלין בו תדיר אין רגילות שיפסקו המים עד שלא ישארו במקוה כ"א סאה (**כלומר שאין סיכוי כ"כ שלא יישארו במקווה 21 סאה של מים כשרים, ועל כן יש חזקה שוודאי יש במקווה תמיד בסתמא 21 סאה של מים כשרים**), וכיון דאין לחוש אלא מכ"א סאה ולמעלה בהמשכה מן הגגין (**כיוון שאין בעיה לעשות המשכה של מים שאובים אם יש כבר 21 סאה מים כשרים, שאז יש כבר רבייה**), הלא אמרינן בפרקא קמא דתמורה שהשאיבה מטהרת בהמשכה ורבייה (**ועל כן אין חשש אם הגוי ישפוך מים שאובים למקווה, כי המשכה מטהרת ביחד אם יש כבר רבייה- רוב של מים כשרים במקווה**).

ונראה דהרא"ש ז"ל אזיל לשיטתיה, דסבירא ליה כרבינו שמשון דפי' (**מקווה**) דכולו שאוב- פסול מן התורה עד שיהא רובו בהכשר (**שיהיה בו לפחות 21 סאה של מים כשרים**) ומשום דהויא ספיקא (**אם היה בו 21 סאה של מים כשרים לפני שהגוי הכניס לתוכו את המים השאובים**)- אזלינן לחומרא (**ואנו נאסור לטבול בו, ולא נסמוך על דבריו של הגוי**),

אבל לפי סברת הפוסקים דסבירא להו דכולו שאוב אינו פסול מן התורה אלא מדרבנן, מההיא דתניא בתוספתא: מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר וריקן (מלא) [משמע] שלא היה בו כלום, מצינן למימר דכל המקואות שהם ברשות הגוים- לא חיישינן לשאובים דדילמא חסרו ומלאום שאובים כיון דכולו שאוב אינו פסול אלא מדרבנן (**שהרי אף אם הגוי מילא את המקווה במים שאובים, הרי כל הפסול של מקווה שכולו שאוב הוא רק מדרבנן, ועל כן, כיוון שספק דרבנן לקולא, עלינו להקל ולא לחוש שהגוי שפך מים שאובים במצב שלא היה רוב מים כשרים במקווה**).

ולכאורה יש לתמוה בדברי הרא"ש ז"ל לכ"א סאה ולמעלה אמאי אצטריך לטעמא דרבייה והמשכה דמשמע דדוקא באותו המקוה שהמפתח ביד הישראל ואין לחוש לשאיבה בכתף אלא להמשכה הוא דכשר משום דשאיבה מטהרת בהמשכה ורבייה הא במקוה דאין המפתח ביד ישראל דיש לחוש שמא הגוי שאב מים ומלא בכתף במקוה אינו כשר, ואמאי לא? (**מדוע שהמקווה לא יהיה כשר אף במצב שהגוי יכול למלא את המים בכתף? הרי-**) כיון שרגילות להיות בו כ"א סאה (**של מים כשרים**) ואין אנו חוששין אלא מכ"א סאה ולמעלה, ודאי דהיא כשר.

ואפילו לסברת הרא"ש ז"ל דסבירא ליה דכולו שאוב פסול מן התורה כיון דאיכא רובו דודאי אינו שאוב אף על גב דאיכא לאסתפוקי בכ"א סאה ולמעלה הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא,

וכבר היה אפשר לומר דסבירא ליה להרא"ש ז"ל דכגון האי לא הוי ספיקא אלא ודאי, (**כלומר זה נחשב ודאי כי-**) כל זמן שיראה הגוי המקוה חסר ימלאנו (**בוודאי ולא רק בספק ב**)מים שאובים, וכיון דרגילות להיות המקוה חסר (**שתמיד המים יוצאים לחוץ ע"י הטבילות הרבות של האנשים, הומים עקב כך נחסרים בתמידות, והוי כחזקה**) ואף על גב שהחסרון מכ"א סאה ולמעלה דלא הויא אלא ספיקא דרבנן, (**בכל זאת**) אזלינן לחומרא דהאי לאו ספיקא היא אלא קרוב לודאי שהגוי כדי שלא יפסיד ימלאנו במים שאובים (**כלומר, אין זה נכון לומר שיש כאן ספק השקול, אלא יש כאן נטייה לצד האומר שהגוי בוודאי ימלא את המקווה במים שאובים בכתף, ועל כן יש כאן קרוב לוודאי, שבמצב שכזה לא שייך לומר שנלך לקולא**)

והרשב"א (ח"ג סי' רכד[80]) כתב שנשאל על מקוה שהוא בבית המרחץ וכשיורדים גשמים נופלים משפת גג המרחץ דרך צינור וממשך ויורד דרך נקב אחד לאותו מקוה ומלבד אותו הנקב אין מקום להכנס מים אלא דרך נקב פתח המקוה ודלת פתח המקוה נעול בשני מנעולים שאין נעילתן שוה ולכל מנעול מפתח הראוי לו וכשבאו לטהרו ניקו אותו עד שלא נשאר בו לחלוחית ונתמלא ממי גשמים וסגרוהו בשני מפתחות וסגרו הנקב הנזכר וחתמוהו בשעוה ויש חוששים לאסור משום דשמא יחליף הגוי מים אלו במים שאובים מפני שיחוש שאם לא יחליפם יסרחו המים ולא ירצו הנשים לטבול.

והשיב דאין לחוש לטענת הפוסל דשאובה אפילו כולה נראה דכשרה מדאורייתא ועוד שהמפתחות סימן לזה ולא בעי שני חותמות אלא באיסורי תורה כדאמרינן בפרק אין מעמידין (ע"ז לט.) או ליין מפני דניסוך חביב להו וגם אנו בעירנו יש לנו כיוצא בו ובלא שני מפתחות אלא שהיהודית שוכרת מהגוי לשנה ובזה תסתלק טענת החושש וטוען שמא יחליפהו הגוי כדי שלא יסרחו מימיו ומדעתי חתימת הנקב מלמעלה היה יותר טוב שלא תחתמוהו לפי שאילו לא היה חתום יהיה יותר קרוב לגוי למלא בגלגל והמים יבואו במקוה דרך המשכה ואותם המים הבאים אל המקוה מלמעלה יוציאו במילואו מהמים שבמקוה ואפילו ימשיך במילואו של מקוה כשר לדעת הריא"ף ז"ל (שבועות ה:) שיראה מדבריו ששאובה שהמשיכוה כולה כשרה ועוד שהגשמים יורדים תמיד דרך אותו צינור ודרך הנקב ולא יצטרך הגוי לטרוח ולמלא בגלגל עכ"ל

(כלומר, הרשב"א הציע שלא לסתום את הנקב שבגג שדרכו נכנסים מי הגשמים כדי:

זה יגרום לגוי למלא את המים רק ע"י גלגל המונע ע"י מים, וכך המים יגיעו בהמשכה ולא בכוח אדם. על כן אם יהיה במקווה רוב של 21 סאה מים כשרים, יש את הגורם של הרבייה, וע"י שהגוי יעדיף להביא את המים ע"י המשכה, משום שכך זה יותר קל, המקווה יהיה כשר, שהרי יוצא שהייתה כאן רבייה והמשכה

ואי הכי הוא הוה נפקא לן דאפילו לסברת המקילים דסבירא להו דכולהו שאוב פסול מדרבנן לא היה לנו להתיר המקואות העומדים ברשות הגוים (משום שגם לפיהם אין כאן ספק השקול שניתן ללכת על פיו לקולא, אלא כאמור יש כאן קרוב לוודאי שהגוי ימלא את המקווה במים שאובים, ועל כן גם אם כל הפסול הוא רק מדרבנן, בכל זאת עלינו ללכת לחומרא)

ואפשר נמי למימר דהרא"ש זכרונו לברכה אין הכי נמי דהוה מצי למימר הכי כדק אמרינן, אבל כיון דבאותו הנדון שנשאל מלפניו היה המפתח ביד הישראל, ולא היה מקום לחוש אלא להמשכה ורביה (**ולא לכך שהגוי ימלא את המקווה בכתף, שהרי היה מדובר שלגוי לא היה מפתח להיכנס לחדר הטבילה)** עדיפא ליה דאותו המקוה היה כשר בודאי ולא מטעמא דספיקא, ואין הכי נמי דאם לא היה המפתח ביד הישראל, ואף על פי שהיה לחוש למים שאובין שלא בהמשכה אם החששה היתה מכ"א סאה ולמעלה דהויא ספיקא דרבנן <u>ולפי זה אפילו לסברת הרא"ש אין לנו לחוש במקואות העומדים ברשות הגוים כל זמן שאין לחוש אלא מכ"א סאין ולמעלה דהחסרון הויא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא</u>, והך דינא דכתב הרא"ש הוא דוקא במקוה (**שכל המים שבו מגיעים מ-**)מי גשמים אבל במעיין העומד בבית הגוי והם מים חיים נובעים מן הקרקע אפילו שלפעמים יחרב המעיין ולא ישאר אלא רביעית הלוג אין לחוש למים שאובין משום דשאיבה אינה פוסלת את המקוה כל זמן שיש בו ארבעים סאה ולמעיין כל שהוא ולמאי דקאמר דכל שהוא אינו פוסל במעיין לא הוי במה שכל גופה עולה בהם אלא כדי רביעית (**כלומר הכלל שמים שיש במעיין כשרים לטבילה אף אם נוספו עליהם מים שאובים, זה אף שיש במעיין רק רביעית של מים כשרים, ואין צורך שיהיה במעיין כמות כזאת של מים שכל גופו של הטובל יכול לעלות בהם)** וכמו שכתב רבינו ירוחם בשם מה"ר דוד הכהן וז"ל דמעיין כל שהוא ר"ל שיש בו מים כמו רביעית הלוג והשליכו עליו מים שאובים עד מ' סאה- מותר לטבול בו, מדתנן: מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובים וכו' ואם הלכו אותם המים שהשליכו במעין למקוה חסר שלא היה בו כלום- יש מתירים גם כן לטבול בו עכ"ל ותו לא מידי: נאם הצעיר דוד בן מהר"ר יוסף ן' לב:

[80] הובא לעיל בהערה 66 עם ביאור וציור להמחשה, עיין שם.

אף אם מדובר שאין רוב של מים כשרים במקווה, כלומר שחסר הגורם של הרבייה, וכמו כן אף אם הגוי לא ימלא את המים ע"י גלגל אלא שהוא ימלא את הכל בידיים, מכל מקום ניתן להכשיר, משום שניתן לסמוך על שיטת הרי"ף שסובר שמקווה שכולו שאוב בלי שהייתה רבייה- כשר

יש יתרון בכך שהפתח שבגג יהיה פתוח, משום שאז יש סיכוי גדול שירדו גשמים והמקווה יתמלא במים חדשים ואז בכלל לא יתחיל החשש שהגוי ימלא את המקווה במים שאובים, משום שגם הגוי הכי מעדיף שירדו גשמים והוא לא יצטרך לטרוח להחליף את מי המקווה):

ובתשובה אחרת (שנשאל הרשב"א) כתב: שאלת גממיות (הם חורים באדמה שנשארו אחר שעבר שם נחל שהיה מלא במים במי הגשמים ובקיץ הוא התייבש, ורגילים לחפור שם כדי למצוא שם מים שנותרו) שבבית כביברין הללו (כלומר אם נמצאו כאלו גומות בבית, כמו שיש בורות שבהם שמים דגים= ביברין) ויש בהם ארבעים סאה, יש לחוש שמא קודם שנתמלאו היו בהם מים שאובים ואין טובלין בהם או חזקתם שהם כשרים וטובלין בהם (כלומר, האם עלינו לחוש שמא היו בגומות הללו שיעור של רביעית מים שאובים, שאז יש "שם מקווה", ולא משנה אם כבר אח"כ יבואו אפילו 40 סאה של מים כשרים, כי כבר יש "שם מקווה פסול" על המים <u>או</u> שמא ישנה חזקה שהמים במקווה כשרים, ואין לחוש שהייתה רביעית של מים שאובים קודם שנכנסו המים הכשרים, ועל כן ניתן לטבול במים שבגומות הללו?).

תשובה: ראיתי רבים מגדולי המפרשים וכולם מסכימים דכולה **שאובה מדרבנן** וכדאמרינן בפרק המוכר את הבית (ב"ב סו:) וכן בפסחים (יז:) ותניא בתוספתא (פ"ב הל"א) מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר מפני שספק מים שאובים כשרים ומדקתני: ריקן משמע שלא היה בו מים כשהניחו ואפילו הכי כשבא ומצאו מלא כשר, לפי שהשאובה אפילו כולה אינה אלא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא.

אלא שאני רואה לרבינו שמשון (פ"ב מ"ג) שכתב שכולה שאובה מדאורייתא, עד שיהיה שם רוב שאינו שאוב.

ויש לי קצת ראיות (**להראות שדבריו אינם נכונים**) ואין כח בידינו להשיב את הארי, ומיהו אם:

אין דרכן למלאות (את המקווה) בכתף ולעשות ביברין אלא במקבץ שם מי גשמים או מי אגמים (כלומר שרגילים לעשות את הבורות רק במקומות שבדר"כ המים מגיעים ממי גשמים או ממי אגמים ולא מכוח אדם)

ועוד שהגוי מסיח לפי תומו (ואומר שהוא לא הכניס מים שאובים למקווה)

אפשר לומר שסומכים עליו (**על דבריו של הגוי, והוא נאמן לנו בדבריו),** שכדאי הם המתירים (**שאומרים שאפילו מקווה שכולו שאוב כשר מדאורייתא)** לסמוך עליהם בכיוצא בזה, והמחמיר תבוא עליו ברכה עכ"ל.

ולקמן (קח: ד"ה כתב הריב"ש) גבי מקוה שיש בו עשרים ואחד סאין דמכשירינן בהמשיך לתוכו תשע עשרה סאין מים שאובין אכתוב דברי הר"ש ב"ר צמח בתשובה בדינים אלו:

תניא בתוספתא (פ"ח) [פ"ו] דמקואות (ה"א - ב) אמר רבי יהודה <u>מעשה</u> במקוה שבין אושא לשפרעם והיה רבי דוסא מושיב בו שני תלמידי חכמים כדי שיקוו בו המים ארבעים סאה (**כלומר שהם ידאגו לראות שנכנסו למקווה 40 סאה של מים כשרים כראוי)** [81]שוב <u>מעשה</u> ברום בית ענת שקוות יותר מאלפים כור (**כלומר היה מקווה שהיה בו כמות עצומה של מים כשרים)** ובאו ושאלו את רבי חנינא בן תרדיון ופסל (**את המים שבמקווה**) שאני אומר (**נימוק מדוע הוא פסל את המקווה**): גוים נכנסו וזלפוה

[81] יש ספרים שזה נמצא כבר בהלכה ג'

בלילה וחזרו ומילאו אותה בקילון (**=מתקן שעל ידו שואבים מים מן הבאר**[82] **ובביאור העניין הוא שישנו חשש שהגויים הוציאו את המים הכשרים והחזירו מים שאובים כך שכל המקווה עשוי רק ממים שאובים)** ומעשה ברבן גמליאל ואונקלוס הגר שהיו באשקלון וטבל רבן גמליאל במרחץ ואונקלוס בים אמר רבי שמעון בן קופסאי עמהן הייתי ולא טבל רבן גמליאל אלא בים (**כלומר שגם רבן גמליאל לא סמך על המקווה ההוא**).

מרחץ שבלניה (**"בלן" הוא האחראי על המרחץ)** גוים, וישראל נכנס לשחרית ומשיקה, אף על פי שזה נכנס וזה יוצא טהורה (**כלומר, אף שיש רגע של זמן שאין שם שום יהודי, בכל זאת אין חשש שהגוי החליף את המים)** נעלה (**נעל את המקווה)** או שנתייחד לרשותו- טמאה. נמצאת אומר: בימים- טהורה, בלילות- טמאה (**שיש חשש שהגוי החליף את המים)**.

מרחץ שבלניה גוים, בזמן שמטהרת (=האמבט) שלה פתוחה לרשות הרבים- טהורה (שאין חשש שהגוי החליף את המים שלה מפני שהוא חושש שיראו אותו), לרשות היחיד- טמאה (משום שאנו חוששים שהגוי החליף את המים שלה) ע"כ.

ותימא, אמאי חששו שמא טרחו הגוים לזלפה בכדי (=בחינם, שהרי אם מדובר שבכל מקרה מצאנו את המקווה מלא במים מדוע כ"כ עלינו לחוש שהמים שיש עתה הם אינם המים שהיו קודם)? ונראה דשמא זילפוה כדי להריקה מן המים המלוכלכים קאמר (כלומר אנו חוששים משום שלגויים הייתה סיבה טובה לרצות להחליף את המים, כדי שהמים יהיו נקיים, ועל כן אנו חוששים), ומילאוה מים נקיים לרחוץ בהם גופם: כמה דיני ספק מים שאובין כתב רבינו איסורם בסימן זה לקמן:

ב (ב) <u>מעין מטהר אפילו דרך זחילתו</u>. כלומר דהא דקתני **בתורת כהנים** (שמיני ריש פרשה ט) מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן, לאו למימרא דכי היכי דמקוה אינו מטהר אלא באשבורן הכי נמי מעין אינו מטהר אלא בזוחלין, אלא הכי קאמר: מעין מטהר <u>אף</u> בזוחלין דבין בזוחלין בין באשבורן מטהר המעין, אבל מקווה, דהיינו מי גשמים הנקראים "נוטפים" אינו מטהר אלא באשבורן דוקא ולא בזוחלין.

וכן פירש **הר"ן** בפרק במה אשה (שבת כט: ד"ה והוי) והביא כמה ראיות מכמה משניות המוכיחות בפירוש כן[83]

וכן נראה מדברי **הרמב"ם** בפרק ט' מהלכות מקואות (ה"ח)[84] וכן כתב בתשובות (המיוחסות) ל**הרמב"ן** סימן רכ"ח[85] וכן כתב **סמ"ג** (לאוין קיא לט ע"ג)[86] וכתב שהביא רבינו יעקב (בכורות נה: תד"ה שמא, בשם

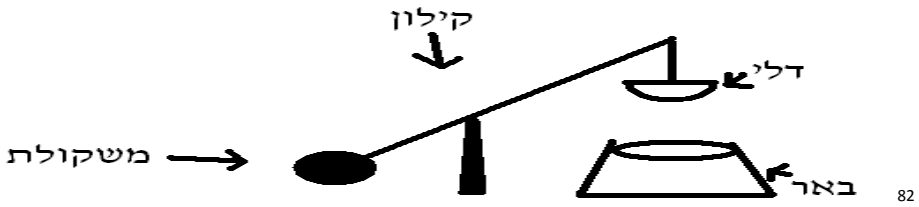

82

[83] "והוי יודע שזו שאמרו המעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן, היינו לומר שהמקווה אינו מטהר אלא באשבורן <u>אבל המעין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן</u>. דאי אמרת דאין מעין מטהר אלא בזוחלין, היכי עביד להו אבוה דשמואל לבנתיה מקואות ביומי ניסן והיה ממשיך לתוכן מי פרת וכמו שפירשו כל המפרשים ז"ל הוה ליה למיחש שמא ירבו זוחלין על הנוטפין ואין מטהרין (הנוטפים) אלא באשבורן, אלא ודאי כדאמרן... ועוד ראייה... "

[84] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט הלכה ח:

ר"ת) כמה ראיות לדבר וכן כתב **המרדכי**[87] במסכת שבועות (ריש סי' תשמה) וכתב דטעמא דמילתא (**שמעיין מטהר <u>אף</u> באשבורן ואילו מקווה מטהר <u>רק</u> באשבורן)** משום דמעין נקרא בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן, אבל מקוה אינו נקרא אלא באשבורן, כדכתיב (בראשית א י): "יקוו המים אל מקום אחד" ע"כ. כלומר, וכהאי גוונא מפרשינן מקוה דכתיב בקרא:

ודין מים היורדים מן המעין טיפין טיפין אם דינם כנוטפין שאין מטהרין אלא באשבורן כתב רבינו לקמן בסמוך (קא:): ודין נוטפים רבין על הזוחלים או זוחלין רבין על הנוטפים נתבאר לעיל (צו.):

ה <u>וכל הימים יש להם דין מעין לטהר בזחילה</u>. משנה בפרק ח' דפרה (מ"ח) ובפרק ה' דמקואות (מ"ד):

כל הימים כמקוה שנאמר (שם) ולמקוה המים קרא ימים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה <u>רבי יוסי</u> אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבין ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת.

למעלה מזה המעיין שמימיו מים חיים שבהן בלבד טובלים בו הזבים הזכרים ולוקחין מהן לטהרת המצורע ולקדש מי חטאת, מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא במ' סאה והמעיין מטהר בכל שהוא, **<u>המקוה אינו מטהר אלא באשבורן והמים הנזחלים ממנו אינן מטהרין והמעיין מטהר בזוחלים</u>**, המקוה לא תעלה בו טבילה לזבים והמעיין אם היו מימיו מים חיים הזב טובל בהן.

[85] שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רכח:

שאלה: מי מעין, שירדו למקוה, ויש בהם ארבעים סאה, ונפסק המעין, כשרים לטבול בו אדם, או לא?

תשובה: דבריך אני רואה. כמו ש**<u>המעין מטהר, בין בזוחלין בין במקוה</u>**, ואפילו הפסיקוהו, אם יש במים שירדו למקוה, ארבעים סאה, כשר. דלא גרע, ממי גשמים. ושנינו בפרק ה' דמקואות: מעין שהעבירו על גבי בריכה, והפסיקוהו, הרי הוא כמנוקב.

[86] ספר מצוות גדול לאוין סימן קיא

"[ו]פירש רבינו יעקב (בכורות נה, ב תד"ה שמא) מכח ראיות וכן פירש בה"ג ש**<u>מעיין מטהר אף בזוחלין והוא הדין באשבורן</u>** אבל המקוה אינו מטהר אלא במים נחים באשבורן ולא בזוחלין, וכיון דרבו נוטפים שהם מי גשמים והם זוחלין פסולין למקוה. ופוסק רבינו יעקב (שם תד"ה אין) שאנחנו מותרין עתה לטבול בנהרות אף בימי ניסן אף על פי שהן זוחלין דאין לחוש לרבו הנוטפין, דהא תניא במסכת תענית (כה, ב) אין לך כל טפח וטפח שיורד מלמעלה שאין התהום עולה לקראתו טפחיים וכן אמר שמואל (שבת סה, ב) נהרא מכיפיה מיבריך כלומר עיקר מה שגדל הנהר גדל מסלע שלו וממקורו הוא מתברך".

[87] **וזו לשונו של המרדכי שם:** "אבל מעיין מטהר <u>בכל ענין</u>, שהוא נקרא מעיין בכל ענייני- בין בזוחלין בין באשבורן, אבל מקווה אינו נקרא מקווה אלא באשבורן, כדכתיב: "יקוו המים אל מקום אחד"

ומשמע דהלכה כרבי יוסי וכן פסקו **הרמב"ם** (פ"ט הי"ב[88] ובפירוש המשניות שם[89]) **והרא"ש** ז"ל (הל' מקואות סי' יג[90]). ופירש **רש"י** בפרק שמנה שרצים (שבת קט.) (**בד"ה)** "רבי יוסי אומר כל הימים"- "ים הגדול תורת מעין עליהם לענין שהם מטהרין בזוחלין". וכן פירש **רבינו שמשון** (פרה שם)[91]. אבל **הרמב"ם** (פרה שם) פירש ארבי יוסי ש:

שאר הימים זולת הים הגדול נחשבים כמעין לענין שיטהרו בזוחלין,

ושהמימות הניגרים הנוזלים מכולם יטהרו בכל שהוא כמעין,

ונחשבים כמקוה לענין שהן פסולין למי חטאת ולטהרת מצורע ולטבילת הזב עכ"ל.

ונראה מתוך דבריו שהוא מפרש דמודה רבי יוסי בים הגדול שהוא כמקוה ואינו מטהר בזוחלין, אבל בפרק ט' מהלכות מקואות (הלכה י"ב) פסק סתם: "כל הימים מטהרים בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש מהם (ברמב"ם כתוב: **"בהן", במקום "מהם")** מי חטאת" ולא חילק בין הים הגדול לשאר ימים.

ובפרק ו' מהלכות פרה (ה"י - יא) כתב: (**הלכה י':)** "הים הגדול כמקוה ואינו כמעין לפיכך אין ממלאין ממנו לקידוש וכל הנהרות פסולים לקדש מהם מי חטאת ושאר הימים כמעין" (**הלכה י"א:)** "והמים הנגררים משאר הימים והם הנקראים "זוחלין"- פסולין, והזוחלין מן המעין הרי הן כמעין וכשרים" ע"כ.

ומתוך כך נראה דהרמב"ם סובר דלכולהו תנאי לענין טבילת שאר טמאים (**כלומר כל הטמאים חוץ מזב ומצורע שהם צריכים דווקא "מים חיים")**, כל הימים דינם כמעין לטהר בין באשבורן בין בזוחלין, ולא איפליגו (**לא נחלקו הימים הללו ממעיין של ממש-)** אלא לטבילת זבים ומצורעים וקידוש מי חטאת דכתיב בהו "מים חיים" דרבי מאיר סבר כולהו ימים כמקוה ופסולים להנך ג' מילי דבעו מים חיים

---

[88] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט הלכה יב:

"כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת".

[89] רמב"ם על משנה מסכת פרה פרק ח משנה ח:

אמר ר' יוסי כי שאר הימים חוץ מן הים הגדול נחשוב אותן כמעין לענין שהן מטהרין בזוחלין, ושהמימות המושכין והנגרין מכל הימים מטהרין בכל שהוא כמעין, ונחשוב אותן כמקוה לענין שהן פסולין למי חטאת ולטהרת מצורע ולטבילת הזב. והלכה כר' יוסי.

[90] **הרא"ש על מסכת נדה בהלכות מקוואות סימן יג:** "(מקואות פ"ה מ"ד) כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי רבי מאיר. ורבי יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה רבי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת. והלכה כר' יוסי"...

[91] **כך כתב רבינו שמשון בפרק ח' משנה ח' במסכת פרה:** "כל הימים כמקוה... וכמקוה היינו לכל הנך מילי דקתני סיפא דפסולין לזבים דבעו מים חיים... ולמצורע... ולמי חטאת... ועוד מוסיף ר"מ דלענין זוחלין נמי לא מטהרי, דלכל דבר דינם כמקוה, ואין מקווה מטהר בזוחלי, אלא באשבורן שקווין ועומדין, כדתניא בתורת כהנים: אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקווה מטהר בזוחלין ת"ל אך המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן. ר' יהודה אומר לא קרא הכתוב מקווה אלא לים הגדול. דכי משתעי קרא במעשה בראשית ששם נקוו כל מי בראשית ולא נאמר ימים בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכין אליו.

רבי יוסי אומר כל הימים וים הגדול תורת מעיין עליהם. ולענין שהם מטהרין בזוחלין מפני שדרך נחלים הולכין וזוחלין עליהם וזה דרכם, אבל פסולין הם לתורת מים חיים דהכתוב קראם: מקוה".

(:**1. זב 2. מצורע 3. קידוש מי חטאת)** ורבי יהודה סבר דים הגדול הוא דמיפסיל להני ג' מילי, אבל שאר ימים כשרים אף להנך ג' מילי בין בזוחלין בין באשבורן כדין מעין, ואתא רבי יוסי למימר לרבי יהודה: שפיר קא עבדת למיפלג בין ים הגדול לשאר ימים, ומיהו לאו לאכשורי שאר ימים להנך ג' מילי בין באשבורן בין בזוחלין כדקא אמרת, דלא מתכשרי להנך ג' מילי אלא כשהן באשבורן, אבל כשהן זוחלין אף על פי שהן מטהרים לכל הטמאים אף בזוחלין, מכל מקום פסולים להנך ג' מילי דבעינן בהו "מים חיים".

(

	דין הים הגדול	**דין הימים**
שיטת רבי מאיר	כמקווה, ופסולים ל3 הדברים שמצריכים "מים חיים"	
שיטת רבי יהודה	פסול ל3 הדברים שמצריכים "מים חיים"	כשרים ל3 הדברים שמצריכים "מים חיים", בין בזוחלים ובין באשבורן כדין מעיין
שיטת רבי יוסי	פסול ל3 הדברים שמצריכים "מים חיים"	כשרים ל3 הדברים שמצריכים "מים חיים" **רק** באשבורן (אך לא כשהם זוחלים)

)

ואפשר דטעמיה (**של ר' יוסי, שהימים אינם מטהרים ב3 הדברים שמצריכים "מים חיים" כשהם זוחלים)** משום דכשהם זוחלין דמו לנהרות, וכיון דכל הנהרות פסולים למידי דבעי "מים חיים" גזרו בזוחלין דשאר הימים אטו נהרות. אבל בזוחלין מן המעין לא גזרו, לפי שעל הרוב (**המים של המעיין)** הם מים מועטים ולא אתו לאיחלופי בנהרות ואפשר שמפני כך הפסיק הרמב"ם בין ים הגדול לשאר ימים בדין כל הנהרות, שרצה להקדים דין פיסול הנהרות לדין פיסול שאר ימים בזוחלין להודיענו דמשום גזירה אטו נהרות נפסלו (**הימים. שהרי הרמב"ם כתב בהלכות פרה פרק ו' הלכה י':** 1. "**הים הגדול** כמקוה ואינו כמעין לפיכך אין ממלאין ממנו לקידוש 2. וכל **הנהרות** פסולים לקדש מהם מי חטאת 3. ושאר **הימים** כמעין", הרי שהרמב"ם הפסיק בין הים הגדול לבין הימים ע"י הפסק של הנהרות**)**.

ומה שיש לדקדק על זה מדברי הרמב"ם עצמו בסוף פ"ט איישב בסמוך בס"ד (ד"ה ומ"ש אבל). וא"ת היאך מכשיר (**ר' יוסי ועל פיו הרמב"ם שפסוק כמותו)** שאר ימים באשבורן להנך ג' מילי (**שצריך בהם "מים חיים")**? הא תנן בפרק ח' דפרה (מ"ט)[92] דמים המוכין דהיינו שהם מרים או מלוחים פסולים (**והרי הימים הם מרים או מלוחים, אז הם אמורים להיות פסולים וכיצד הרמב"ם מכשיר אותם ע"פ ר' יוסי?)**,

ואין לומר דבימים מתוקים מיירי (**ועל כן שאר ימים כשרים ל3 הדברים שצריך בהם "מים חיים"),** (**משום שמכך שהתנא חילק-)** מדמפליג בינייהו (**בין שאר הימים)** לים הגדול, אלמא דבמלוחים דומיא דים הגדול מיירי (**כלומר שגם הימים הם מלוחים),** ואפשר דמים מלוחים דפסילי היינו שמחמת הארץ

[92] משנה מסכת פרה פרק ח משנה ט:

"המים המוכים פסולים (**הרמב"ם שם כתב: "אינן מים חיים")** אלו הן המוכים המלוחים והפושרים המים המכזבים פסולין אלו הם המים המכזבים המכזבים אחד בשבוע המכזבים בפולמסיות ובשני בצרון כשרים ר"י פוסל"

שעוברים עליה נעשו מלוחים, אבל היכא שמתחלת ברייתן הן מלוחים, כגון מי הים- כשרים (**ועל כן, מים ים, שמתחילת ברייתם הם מלוחים, הם כשרים ל"מים חיים", ואין הם נחשבים כמים מלוחים הפסולים במשנה**), כך נראה לי לפרש לדעת הרמב"ם ז"ל. ובכן למדנו לדברי הכל דבין ים הגדול בין שאר הימים כשרים לטבילת טמאים בין בזוחלין בין באשבורן חוץ מן הזב הזכר (**שגזרת הכתוב הוא שעליו לטבול ב"מים חיים"**):

<u>ומ"ש הילכך גל שנתלש</u> מהים (וכו') ובו מ' סאה ונפל על האדם או על הכלים עלתה להם טבילה אבל זרק כלים לאויר הגל לא עלתה להם טבילה. משנה בפרק ה' ממסכת **מקואות** (מ"ו): גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם או על הכלים טהורים. וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (שם)[93] דהאי סתמא כרבי יוסי, דגל שנתלש משמע אף מן הים, אלמא דמטהר בזוחלין.

ולפי מה שכתבתי בדברי הרמב"ם ככולי עלמא נמי אתיא (כלומר שהשיטה הזאת תוכל להסתדר עם כל שיטות התנאים), ולדידיה אתי שפיר הא דבפרק שני דחולין (לא.) אליבא דמאן דבעי כוונה בחולין (כלומר שבפעולה שנעשית בדבר של חולין ולא של הקדש-צריך דעת וכוונה כדי שיהיה חלות לתוצאה של ביצוע הפעולה) דמוקי להא מתניתין ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל (כלומר, אדם רוצה שיבואו עליו 40 סאה מים כשרים, והוא רואה שעוד מעט מגיע גל שיעלה עליו, והוא מכוון את עצמו לקראת הגל, ורוצה בכך שהגל יבוא עליו, אז זה נחשב שעלתה לו טבילה כשהגל נופל עליו, כיוון שהוא כיוון וציפה לכך- "אימתי ייפול הגל עלי") אמרינן וכי תימא אי ביושב ומצפה מאי למימרא (ברור שעלתה לו הטבילה) מהו דתימא ליגזר משום חרדלית של גשמים (שמא יבוא לטבול אף בזרם מים היורד מן ההר אם נתיר לו לטבול בגל שבים) וכו' דאילו לדברי הרא"ש אפילו ביושב ומצפה טובא אשמעינן למיסתם מתניתין כרבי יוסי למימרא דהלכתא כוותיה ולמה ליה לאהדורי אשינויי אחריני:

ומ"ש אבל זרק כלים לאויר הגל לא עלתה להם טבילה **תוספתא** (פ"ד ה"ג)[94] כתבה ר"ש פ"ד דמקואות (מ"ד) והובא פרק שני דחולין (לא:) מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין שאין מטבילין באויר ופירש **רש"י** (ד"ה נגזור) מטבילין בראש הגל הנתלש מן הים והלך למרחוק ובא לארץ נכנס אדם תחת ראשו ומקבלו דהוי טבילה זו במחובר לקרקע:

---

[93] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סוף סימן יג:

"גל שנתלש ובו ארבעים סאה [ונפל על האדם ועל הכלים טהורים. כל מקוה שיש בו ארבעים סאה] טובלין ומטבילין. הך סתמא כרבי יוסי דגל שנתלש משמע אף מן הים אלמא מטהרין בזוחלין".

[94] תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ה:

"גל הנתלש מן הים ומן הנהר אין מטבילין בו שאין מטבילין באויר היה שני ראשין נוגעות בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכיפא"

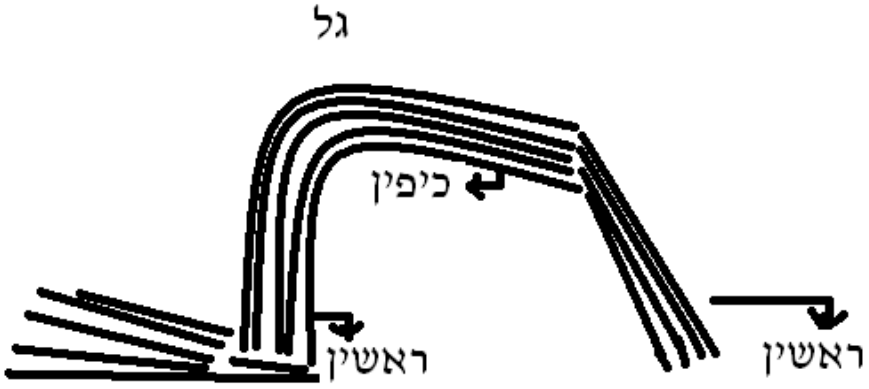

ואין מטבילין בכיפין. שלא יזרוק כלים בכיפי הגל דהיינו באמצעית[ו] שהוא עשוי ככיפה וטעמא כדמפרש שהיא טבילת אויר ואין מטבילין באויר עכ"ל (**של רש"י**).

ולא נתברר לי מתוך דבריו (של רש"י) שם למה אין מטבילין באויר? (שהרי מסברא אם יש בגל 40 סאה, אז מה הבעיה שנטביל באוויר? היכן מצינו מקור בתורה שהטבילה חייבת להיות בדווקא מחוברת לקרקע?)

והתוספות (ד"ה דתנן) כתבו דמדאורייתא הוא[95] **ורש"י** כתב בפרק שני דחגיגה (יט. ד"ה שאין) (**בד"ה שאין מטבילין באויר"- "שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה ע"כ (רש"י כתב זאת שם על דברי הגמרא: "דתניא: מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין, לפי שאין מטבילין באויר"**).

ומשמע דנפקא להו (**שטבילה באוויר פסולה מדאורייתא**) מדכתיב: "אך מעין ובור מקוה מים", דהנך (**מעין\בור\מקוה מים**) אין דרכן להיות באויר:

והרמב"ם כתב בסוף פרק ט' מהלכות מקואות (הי"ז - יח): (**הלכה י"ז**) "גל שנתלש מן הים ונפל על האדם או על הכלים אם יש בו ארבעים סאה הרי אלו טהורים לחולין שאין הטובל להם צריך כוונה. (**הלכה י"ח**) "אין מטבילין בגל כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ ואף על פי שיש בו ארבעים סאה לפי שאין מטבילין בזוחלין קל וחומר באויר. היו שני ראשי הגל נוגעין בארץ[96] מטבילין בו ואין מטבילין בכיפה שלו מפני שהוא (כ)אויר עכ"ל.

ודבריו תמוהין מכמה אנפי:

חדא דממה שכתב (**בהלכה י"ח**) לפי שאין מטבילין בזוחלין משמע דים אינו מטהר בזוחלין, והוא כתב בפרק ההוא (הי"ב) "כל הימים מטהרים בזוחלין". ואין לומר דהתם (**מה שדיבר בהלכה י"ב זה רק**) בשאר ימים שמטהרים בזוחלין וכדרבי יוסי, והכא (**בהלכה י"ח**) בים הגדול (**ועל כן הוא איננו מטהר בזוחלים**) וכדמשמע מפשט דבריו בפירוש המשנה (פרה פ"ח מ"ח) דלא קאמר רבי יוסי דמטהר בזוחלין אלא שאר ימים, אבל ים הגדול- לא (**כלומר שהים הגדול איננו מטהר בזוחלים**), דאם כן לא הוה ליה

---

[95] תוספות שם במסכת חולין דף לא עמוד ב:

"דתנן מטבילין בראשין - קצת תימה דאי משנה היא מה צריך לאשמועינן תרי זימני דמטבילין בראשין? ושמא ההוא דמטבילין בראשין איירי מדאורייתא דומיא <u>דאין מטבילין בכיפין דהוי מדאורייתא</u>, ובההיא דגל שנתלש אשמועינן דאפילו מדרבנן לא גזרינן (**שכאמור בגמרא היה לנו אולי לגזור משום חרדלית או שמא אדם יבוא לטבול בכיפין ולא בראשין, אז משמיעים לנו שאין אנו גוזרים כי לא חוששים לכך**)".

[96] כמו שמובא בציור האחרון שציירנו

למיסתם ולמיכתב (**בהלכה י"ב**): "כל הימים מטהרים בזוחלין" אלא הוה ליה לאפוקי ים הגדול מכללם (**כדי שלא נטעה לומר שהים הגדול מטהר בזוחלים**).

ואפילו אם תמצי לומר שסמך על מה שכתב בדין גל שנתלש מן הים דמשמע הים הידוע שהוא הים הגדול וקאמר ביה דאינו מטהר בזוחלין (ואז לא נטעה לומר בהלכה י"ב שבכלל כל הימים שמטהרים בזוחלים-גם הים הגדול, אלא כבר נדע שדווקא שאר הימים מטהרים בזוחלים, אך הים הגדול הידוע, בוודאי שהוא איננו מטהר בזוחלים, שהרי כבר נאמר בהלכה י"ח שאין מטבילין בגל) דאם כן הוה ליה למיסמכיה (את הים הגדול) לדין כל הימים מטהרים בזוחלים שכתב (שהרי לא נטעה בדבר כאמור)

ועוד דאם כן (**שאין הים מטהר בזוחלים**) הוי ליה לאקדומי דאין ים הגדול מטהר בזוחלין, ובתר הכי לימא שהטעם שאין מטבילין באויר היינו משום דאתי בקל וחומר מזוחלין, או לימא לפי שאינו מטהר בזוחלין או לפי שאין מטבילין בו בזוחלין דלישתמע דגריעותא דאין מטבילין בזוחלין משום דים הגדול הוא (**כלומר שהדין שאין מטבילים בזוחלים נובעת מהגריעותא של הים הגדול שאין מטבילים בו כאשר הוא זוחל**). דלפי מה שכתב משמע דאזוחלין דעלמא קאי (**ואין הוא עוסק כלל בעניין האם הים הגדול מטהר בזוחלים**)

ועוד דמדכתב היו שני ראשי הגל נוגעים בארץ מטבילין בו, וכן ממה שכתב: גל שנתלש מן הים ונפל על האדם ועל הכלים הרי אלו טהורין, משמע בהדיא שגל זה מטהר בזוחלין, דאין לומר דמה שכתב היו שני ראשי הגל נוגעים בארץ כשהם במקום אשבורן היא (**שאז נוכל לומר שבאמת גל איננו מטהר זוחלים אלא רק באשבורן, ועל כן הרמב"ם דיבר שהגל מטהר במקום אשבורן**), דאם כן הוה ליה לפרושי (**כדי שלא נטעה בדבר**)

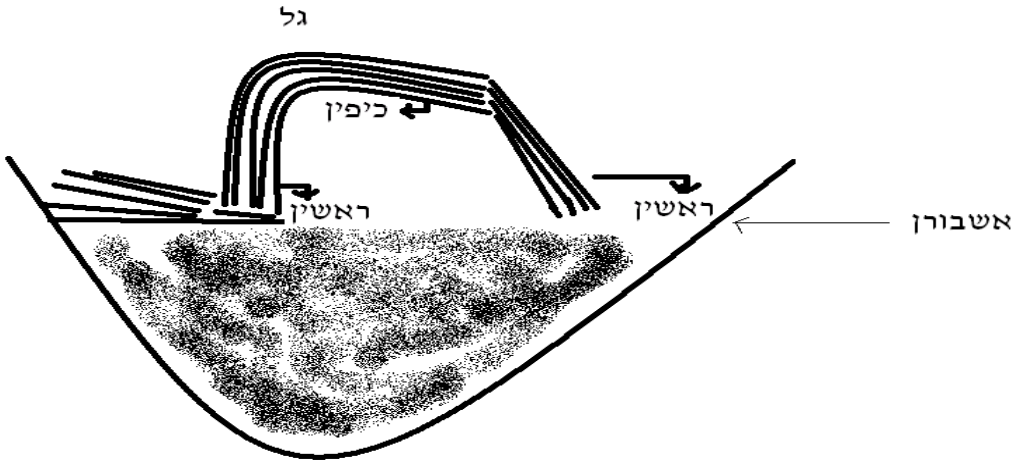

ועוד דרישא דקתני גל שנתלש מן הים ונפל על האדם ועל הכלים על כרחך דרך זחילה נפל עליהם ואפילו הכי טהורים (**כלומר שגל מטהר בזוחלים, וממילא שגם הים הגדול מטהר בזוחלים**):

לכן נראה לי דלעולם להרמב"ם ז"ל ים הגדול מטהר בזוחלין, ומה שכתב (**הרמב"ם**) "לפי שאין מטבילין בזוחלין" לא בים הגדול קאמר (**-שאין מטבילין בו בזוחלים**), אלא הכי פירושו: אויר יותר גרוע מזוחלין, ומאן דחזי דמטביל באויר בגל הנתלש מן הים אתי להטביל בזוחלין דנוטפים, דאמרינן מסתייה לגרועי נוטפין ממעין חד דרגא לומר דאין מטבילין באויר נוטפין, אבל בזוחלין דנוטפין שפיר דמי, ולפיכך גזרו שלא יטביל באויר דגל שנתלש מן הים כדי שיהא היכר בדבר, דהשתא ליכא למיחש לטעותא כלל (**ביאור העניין הוא שטבילה במים שנמצאים באוויר זה יותר גרוע ופסול מאשר לטבול במים זוחלים בקרקע. על כן אם אנו נתיר לטבול במים שבאוויר, יבואו אנשים ויעשו "לימוד של שטות" ויאמרו: מים נוטפים גורעים בטבילתם ממי מעיין ועל כן אין לטבול במים נוטפים באוויר, אך אם המים הנוטפים זוחלים-**

אין בעיה להטביל בהם, שהרי אף שהמים זוחלים, אך מכל מקום הם מחוברים לקרקע. על כן באו חכמים וגזרו שאסור לטבול במים שנמצים באוויר כדי שלא יבואו להטביל במים נוטפים זוחלים כחרדלית), דכולי עלמא ידעי דנוטפין גריעי ממעין (**שנוטפים אינם מטהרים בזחילה)**, וכי גרעי ליה חד דרגא ממילא משמע להו דאין מטבילין בזוחלין (**שאין מטבילים במים נוטפים שזוחלים כי הם פסולים כך לטבילה בהם)**

ואף על פי שאין זה מבואר יפה בדברי הרמב"ם, מכל מקום כיון שאם באנו לומר שהוא ז"ל מחלק בין ים הגדול לשאר ימים לענין טבילת טמאים אינו מבואר בדבריו, וגם יש בו כמה דוחקים וקושיות כמו שכתבתי אפילו אם היינו יכולים ליישבם בדוחק נראה לי דמוטב לאחוז בדרך זו להשוות דעתו עם דעת הפוסקים (**שבין הים הגדול ובין שאר ימים מטהרים את כל הטמאים, בין באשבורן ובין בזוחלים, חוץ מהזב הזכר)** מלאחוז בדרך האחרת דמשוינן ליה חולק עלייהו (**שיש חילוק בין הים הגדול לשאר הימים בדרגת הטהרה)**.

ועוד דכיון דאיהו ז"ל (פ"ד ה"א)[97] סבר דכולו שאוב כשר מן התורה (**כלומר שאף אם כל המקווה מורכב ממים שאובים, בכל זאת מדאורייתא המקווה כשר, ורק מדרבנן הוא פסול)**, למה יגזרו חכמים על ים הגדול שלא יטהר בזוחלין? דהא לא שייך למגזר ביה אטו חרדלית של גשמים כדכתב ר"מ (**תשבץ קטן** סי' תפג)[98] דמהאי טעמא אסרו לטבול בנהרות בר מיומי תשרי (**מפני שחששו שאנשים יטעו לומר שאם מותר לטבול בנהרות שהמים בהם זוחלים אז גם יהיה מותר לטבול בחרדלית שהמים בה זוחלים)**

ועוד דבים הגדול לא משכחת לעולם שירבו נוטפין על המעין (כלומר אין שום מצב שירד כ"כ הרבה גשם כך שמי הגשמים הנוטפים ירבו על המים שנמצאים בים הגדול) ואף על גב דרחמנא קרייה "מקווה" (וא"כ לכאורה מכאן ראייה שישנה מציאות של ריבוי הנוטפים בים הגדול, ועל כן התורה קראה לים הגדול "מקווה" כדי לומר שהים הגדול מטהר רק באשבורן. אין לומר כך כי כל מה שהתורה קראה לים הגדול בשם של "מקווה"-) היינו לענין דברים שהצריכה התורה מי מעין קאמר, דים זה דינו לאותן דברים כמקוה, אבל חכמים מה להם בכך כיון שלפי האמת הוא מעין אלא שהתורה גזרה לפסלו לאותם דברים (כלומר יש 2 דינים בים הגדול: 1. הוא כמקווה- מצד זה שהוא לא נחשב כ"מים חיים" 2. הוא כמעיין- מצד זה שהוא מטהר אף בזוחלים), לפיכך דעתי מסכמת דלדעת הרמב"ם בין ים הגדול בין שאר ימים מטהרין בזוחלין וכמו שכתבתי לעיל:

<u>ו - ז (א) צריך שלא</u> יהיו מ' סאה בתוך הכלי שאין טובלין בכלים. לפיכך גיגית שקבועה בארץ ונתמלאת ממי גשמים- אין טובלים בה וכו'.

---

[97] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה א:

"דין תורה ש<u>כל מים מכונסין טובלין בהן</u> שנאמר מקוה מים מ"מ, והוא שיהיה בהן כדי להעלות בהן כדי טבילה לכל גוף האדם בבת אחת, שיערו חכמים אמה על אמה ברום שלש אמות, ושיעור זה הוא מחזיק מ' סאה מים <u>בין שאובין</u> בין שאינן שאובין".

[98] **ספר תשב"ץ קטן סימן תפא:** ...ולי נראה דאסור לטבול בנהרות ולא קיימא לן כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מתברך כיון דפליג דידיה אדידיה. שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן כדאמרינן אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי דנהי דנהרא מכיפיה מתברך לא עבדינן כההיא עובדא גזירה משום הרדלית של גשמים. דאי שרינן לטבול בנהרות יאמרו העולם שנוטפין מטהרין בזוחלין דסברי דרובן נוטפים ולא ידעי דנהרא מכיפיה מתברך ואתי למכשר לאטבולי בהרדלית של גשמים דהיינו מי גשמים הזוחלים מדלוייה דהר. והנהו לא מטהרי בזוחלין דכולהו נוטפין נינהו. וכי האי גוונא אשכחן לשמואל דאמר לרב יהודה הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה בפ"ק דכתובות (דף יב):

בפרק ד' דמקואות (מ"ה) תנן: השוקת שבסלע (דהיינו בית קיבול שיש בסלע שנכנסים לתוכו מים)- אינה פוסלת את המקווה (כלומר שאם נכנסו לתוכו מי גשמים ונפלו ממנה למקווה שאין בו 40 סאה, לא נפסל המקווה משום מים שאובים, וזאת משום שהשוקת לא נחשב ככלי, ולכן אין למים שבתוכה דין של מים שאובים).

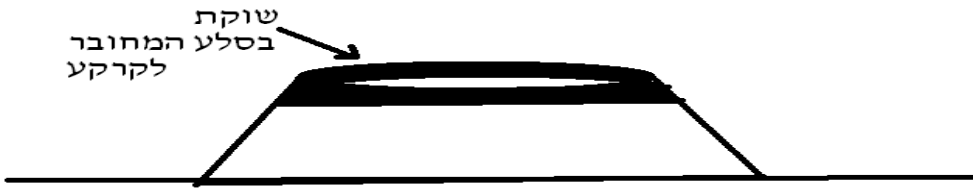

היתה כלי וחיברה בסיד (כלומר שעשה שוקת בתוך אבן שתלש מן הסלע וחיבר אותה בסיד לקרקע, ועשה אותה כמו שוקת בסלע המחובר)- פוסלת את המקווה (זאת משום שיש למי הגשמים שבתוכה דין של מים שאובים הפוסלים את המקווה).

(אם את אותה השוקת-) ניקבה מלמטה (בחלק התחתון שלה) או (שניקבה) מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהוא (כלומר המים שנכנסים לתוכה מיד יוצאים משום שאין לה כלל בית קיבול)- כשרה (שהופקע ממנה שם כלי, ועל כן המים שבתוכה כשרים למקווה, לפי שהנקב ביטל את תורת הכלי שלה). וכמה יהא בנקב (כדי שיחשב כנקב מספיק חשוב כדי לבטל מהשוקת את תורת הכלי שלה)? כשפופרת הנאד (כשיעור רוחב שניתן לסובב בריווח את 2 האצבעות הקרובות לאגודל).

אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנאד והיו כל טהרות שבירושלים נעשות על גבה, ושלחו בית שמאי ופחתוה (**כלומר שברו את רובה)** שבית שמאי אומרים עד שיפחת רובה (**כלומר, בית שמאי אומרים שלא די בנקב כשפופרת הנאד כדי לבטל מהשוקת את תורת הכלי, אלא הם מצריכים שרובה תהיה שבורה כדי שנוכל לומר שהופקע ממנה שם הכלי)**.

והביא **הרא"ש** משנה זו בסוף נדה (הל' מקואות סי' ח) וכתב עליה: פירוש השוקת שבסלע שחקקוה בסלע ואינה חשובה כלי הואיל ומתחלה נחקקה בסלע (**כלומר שהסלע היה מחובר עוד לפני שעשו את השוקת, ועל כן אין תורת כלי כי זהו דבר המחובר לקרקע)** והוא הדין נמי אם קבע האבן וחיברו בקרקע ואחר כך חקקו (**כלומר לאו דווקא שזה סלע המחובר בטבע, אלא אף אם חיברוהו מלאכותית לקרקע,**

אך קבעוהו עוד לפני שחקקו בו, גם כן אין תורת כלי על השוקת) כדאיתא בפרק המוכר את הבית (ב"ב סה:)[99].

אבל אם היתה כלי (כלומר שכבר עשו לה בית קיבול) ואחר כך חיברה (לקרקע) חשובה כלי (אף שהיא עתה מחוברת לקרקע, מכל מקום לא מופקע ממנה שם הכלי ועל כן היא-) ופוסלת את המקווה (שדין המים שבתוכה- מים שאובים).

כמה יהא בנקב (**כדי לבטל ממנה שם כלי)**? פשטא דמתניתין קאי אמאי דסליק מינה: כמה יהא בנקב לבטלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה מחמת שאיבה, ומייתי עובדא דשוקת יהוא שהיתה נקובה כשפופרת הנאד כדי שלא יפסלו המים המקלחים בתוכה (**אומר הרא"ש שבפשטות שאלת הגמרא "כמה יהא בנקב" נסוב על מה שהמשנה דיברה מקודם לכן לגבי כיצד ניתן לבטל את תורת הכלי, שהמשנה אמרה ע"י שינקב את הכלי בחלק התחתון של הכלי או בצד, וא"כ בפשטות עתה המשנה שואלת: עד כמה החור בכלי צריך להיות גדול כדי שזה ייחשב חור מספיק גדול המבטל את תורת הכלי? באמת אח"כ המשנה מביאה את המעשה של שוקת יהוא שמסופר שם שכדי לבטל את תורת הכלי מהשוקת עשו חור בגודל של שפופרת הנאד)**,

אבל בפרק קמא דיבמות (טו.) מייתי הך דשוקת יהוא על ענין עירוב מקואות כשפופרת הנאד, ומשמע שלא היו מ' סאה בשוקת והיה מחובר למקוה שלם בנקב כשפופרת הנאד, ומילתא באפי נפשה היא, ולא קאי ארישא, אבל ניקבה דרישא לא בעי כשפופרת הנאד, כיון דהנקב הוא למטה בשוקת ואינה יכולה לקבל מים, כל שהוא בנקב כל שהוא נתבטלה מתורת כלי (**אומר הרא"ש שמובא במסכת יבמות דף טו עמוד א:**

מתיב מר זוטרא: מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים, והיתה נקובה למקוה, וכל טהרות שהיו בירושלים נעשים על גבה, ושלחו בית שמאי והרחיבוה, שבית שמאי אומרים: עד שתיפחת ברובה, ותנן: עירוב מקואות - כשפופרת הנוד בעובייה ובחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן.

אומר הרא"ש שמשמע מהגמרא ביבמות שהמעשה של שוקת יהוא לא היה נסוב על העניין- כיצד מבטלים תורת כלי, כמו שאנו הבנו במשנה שהמעשה של שוקת יהוא נסוב על הרישא של המשנה שבה מדובר כיצד מבטלים תורת כלי.

אלא מיבמות משמע שהמעשה של שוקת יהוא הוא עניין חדש בפני עצמו, שאיננו נסוב על הרישא של המשנה שלנו המדברת- כיצד מבטלים תורת כלי. הרא"ש מסביר שהמעשה של שוקת יהוא ביבמות נסוב על העניין- כיצד ניתן לערב מקוואות כדי שהמקוואות ייחשבו כמקווה אחד. משמע מהמעשה שהמים שהיו בשוקת יהוא היו נחשבים כמי מקווה, משום שהיה נקב בין השוקת יהוא לבין מקווה שהיה בסמוך אליה, ומן המעשה אנו למדים שכדי לערב מקוואות די בשיעור של שפופרת הנאד. אולם לא מדובר ביבמות במעשה של שוקת יהוא מצד ביטול כלי, אלא מצד עירוב מקוואות כדאמרן.

לפי זה ניתן לומר שמה מדובר ברישא שכדי לבטל תורת כלי עלינו לעשות חור בתחתית הכלי או בצידי הכלי, אין הכרח לומר שהחור צריך להיות בגודל של שפופרת הנאד בדווקא,אלא אף חור בגודל "כל שהוא" יועיל לבטל את תורת הכלי, כיוון שאף בחור קטן במיקום כזה בכלי, אין אפשרות למים להאגר ועל כן הם יצאו, ומוכח שאין לכלי תורת כלי, כי כלי שאינו מסוגל לאגור מים- איננו כלי).

---

[99] מסכת בבא בתרא דף סה עמוד ב:

"ת"ר: צינור שחקקו ולבסוף קבעו - פוסל את המקוה, קבעו ולבסוף חקקו - אינו פוסל את המקווה"

ובתוספתא (פ"ד ה"ד) פליגי תנאי בהא דתניא קסטילון (**=מגדל מים\ כלי מחורר שמשקים עמו את הצמחים)** המקלח מים בכרכים אם היה נקוב כשפופרת- אינו פוסל את המקווה, ואם לאו- פוסל את המקווה. הלכה זו עלו בני אסיא שלש רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירו להם אפילו נקב כמחט (**כלומר שאפילו אם הכלי מנוקב בנקב ששיעורו רק כמלוא מחט, בכל זאת זה נחשב שהופקע מן הכלי "שם כלי").**

אמר רבי אלעזר ב"ר יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה (**כלומר שכלי שמנוקב בנקב כמלוא מחט כבר מופקע ממנו תורת הכלי ועל כן גם הכלי טהור ואיננו מקבל טומאה)**, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי: יפה הורית (**שכך באמת ההלכה למעשה)**. במה דברים אמורים**?** מן הצד, אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה **פירוש** כל זה מדברי חביריו שאמרו לו יפה הורית דבמה דברים אמורים דבעינן כשפופרת הנאד מן הצד (**כלומר, כל מה שאנו מצריכים נקב גדול כשפופרת הנאד זה רק אם הנקב נעשה בצידי הכלי)**, אבל אם (**הכלי)** ניקב בשוליו (**כלומר בחלק התחתי של הכלי)**- אינו פוסל (**את המקווה)** אם ניקב כמלוא מחט (**שמספיק שיעור זה ואין צורך בשיעור של שפופרת הנאד)**.

ואם היה מקבל כל שהוא פירוש שנקוב מן הצד כשפופרת וגבוה מעט מן השוליים ומקבל מן הנקב ולמטה מים כל שהוא- פוסל את המקווה (כלומר, אף נקב של שפופרת הנאד לא מועיל תמיד לבטל תורת כלי, אלא רק אם ע"י הנקב כשפופרת הנאד אין אפשרות למים להאיגר כלל וכלל לא, אך אם המים נאגרים בכלי, אף שיש נקב כשפופרת הנאד, מכל מקום הנקב כשפופרת הנאד לא מבטל את תורת הכלי ממנו

).

וסוגיא דיבמות דמוקמא ההיא דשוקת יהוא בעירוב מקואות סבירא לה כתנא דסבר מלמטה מהני נקב כל שהוא (**כדי לבטל מהכלי תורת כלי, כלומר שמספיק נקב קטן שכזה (כמלוא מחט) ואין צורך בנקב כשפופרת הנאד),** הילכך צריכה לשנות פשטא דמתניתין ולומר דמילתא באפי נפשה היא (**המעשה של שוקת יהוא)**, ולא קאי ארישא (**שמדבר על ביטול תורת כלי).**

וכתב **רבינו מאיר** נראה דהלכה כרבי אלעזר ב"ר יוסי דמעשה רב וחביריו נמי הודו לו דיפה הורה (**אז אם הודו לו, משמע שהלכה כמותו)** וסתמא דתלמודא מייתי להההיא דשוקת יהוא בפרק קמא דיבמות לענין עירוב מקואות (**בלי הדעה החולקת של בית שמאי, וכלל נקוט בידינו שהלכה כסתמא, על כן נראה לומר שהמעשה של שוקת יהוא הוא נסוב על עניין של עירוב מקוואות כמו שמובא ביבמות ולא כמו**

שמובא במשנה במקוואות ששם יש את הדעה החולקת של בית שמאי), אלמא לא קיימא אניקבה מלמטה לענין לפסול כל(י) המקווה, דהתם לא בעינן כשפופרת אלא כמלוא מחט, וכרבי אלעזר ב"ר יוסי (**לפי זה, ניתן לומר שכדי לבטל כלי ע"י שעושים נקב בתחתית הכלי מספיק נקב כמלוא מחט, ואין צורך בנקב כשפופרת הנאד. כלומר כמו המשנה ביבמות ולא כמו הפירוש הרגיל במשנה שמשמע ממנה שגם בנקב שבתחתית הכלי יש צורך בנקב כשפופרת הנאד)**.

וכן **בפסקי רבינו שמחה** דניקבה למטה בשוליה שאין יכולה לקבל מים כל שהוא לא בעינן כשפופרת הנאד (**כפי ההסבר המחודש במשנה)**, וכן הביא **רבינו שמשון** (שם) ראיה מן התוספתא (שם) דלמטה בשוליה סגי בנקב כל שהוא (**ואין צורך בנקב כשפופרת הנאד),** ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או שוקת אבן ויעשה למטה בשוליה נקב כל שהוא ויושיבנה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה עכ"ל.

וכן כתב **רבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכו ע"א) **בשם הגאונים** דגיגית של אבן או עץ שנתמלאת מי גשמים אין טובלין בה, ופוסלת משום שאיבה (**כלומר שהמים שבה שאובים)**, אבל אם ניקבה מלמטה כל שהוא, או מן הצד כשפופרת הנאד- אינה פוסלת:

<u>ומ"ש הרא"ש יושיבנה</u> על הארץ כך מפורש בתוספתא (שם) דקתני עלה דההיא דרבי אלעזר ב"ר יוסי (שדיבר על אודות כיצד מבטלים מהכלי תורת כלי, שאם) פקקו (לכלי) בסיד ובבנין- אינו פוסל את המקווה (שכיוון שאין זה נחשב כסתימה, הרי שאין תורת כלי על הכלי, אף שפקקו את הנקב, ועל כן המים שבו אינם שאובים). (אך אם פקקו) בסיד ובגפסיס (=גבס)- פוסל את המקווה (משום שע"י כך יש ביטול תורת כלי). על גבי הארץ או על גבי סיד וגפסיס או שמרחו בטיט מן הצדדין- אינו פוסל את המקוה. ופירשו ר"ש (פ"ד מ"ה) והרא"ש (שאם פקק) בסיד ובבנין (כלומר) שהביא סיד וצרורות ופקק בו הנקב- לא חשיבה סתימה, אבל בסיד וגפסיס יחד חשיבא סתימה מעלייתא וחשיב כלי (ועל כן הוא פוסל את המקווה במים שיש בו). הושיבו על גבי הארץ, כלומר לא סתם הנקב אלא הושיבו על הארץ כדי שלא יצאו המים, או (הושיבו) על גבי סיד וגפסיס או שמרח הנקב מן הצדדין, אכתי לא הוי כלי, ואינו פוסל את המקווה (שכיוון שאין זה סתימה ראויה, אין זה נחשב כלי, ועל כן המים שבתוכו אינם נחשבים כמים שאובים).

ובשער המים שבסוף תורת הבית (שער ה', ממש בסוף "בית המים") כתוב:

"סתמו (**לכלי)** בסיד לבדו או בגפסיס[\ת] (**=גבס)** לבדו- אין זו סתימה יפה, ואינו פוסל את המקווה". ובסמוך אכתוב פירוש הרמב"ם בתוספתא זו:

והרמב"ם כתב בפרק ו' מהלכות מקואות (ה"ג - ד): השוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינה כלי (**ועל כן המים שבה אינם נחשבים כמים שאובים)**, אבל כלי שחיברו בסלע- פוסל את המקווה, אף על פי שחיברו בסיד (**אחר שכבר היה עליו שם כלי, שאין מתבטל ממנו שם הכלי).** ניקבה (**לכלי)** מלמטה או מן הצד כשפופרת הנאד- כשרה, ואינה פוסלת את המקוה. הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה (**= כלי גדול ששמים בו נוזלים לשימושים שונים)** ונקבו נקב המטהרו (**כלומר שניקב אותו בנקב כ"כ גדול, עד שהתבטל מהכלי "שם הכלי" ועל כן הכלי לא מקבל יותר טומאה, והוא טהור)** וקבעו בארץ ועשהו מקווה- הרי זה כשר (**משום שהמים שבכלי אינם מים שאובים, משום שאין על הכלי "תורת כלי"**).

וכן אם פקק את הנקב (**שבכלי-)** בסיד ובבנין- אינו פוסל (**את המקווה),** והמים הנקוים בתוכו- מקוה כשר. סתמו (**לכלי)** בסיד או בגפסיס עדיין הוא פוסל את המקווה (**משום שהמים שבו נחשבים כמים שאובים)** עד שיקבענו בארץ (**ואז הסתימה תיחשב כסתימה מעולה)** או יבנה (**שבונה בתוך הנקב עד שהכלי מחובר לארץ וזה ע"י הכנסת צרורות של אבנים לתוך הנקב שכך מוכח שזה בנין ולא כלי, ואז הכלי מתבטל לקרקע, ומעתה המים שבו אינם חשובים כמים שאובים).**

ואם הוליכו על גב הארץ ועל גב הסיד ומרח בטיט מן הצדדין הרי זה כשר עכ"ל. ומשמע לי מתוך דבריו שהוא ז"ל מפרש מתניתין כפשטה ד"כמה יהא בנקב" קאי למאי דסליק מיניה (**כלומר שזה קשור על הרישא שדיברה כיצד מטבלים כלי מה"שם כלי" שלו**), דהיינו לענין לבטלו מתורת כלי שלא יפסול המקוה מחמת שאיבה קאמר: כמה יהא בנקב? כשפופרת הנאד. ולפי זה צריך לומר בההיא דפרק קמא דיבמות ד**תרי** שוקת יהוא היו בירושלים:

חדא שהיו מטבילין בתוכה ולא היו בה מ' סאה, אבל מקוה שלם היה בצדה (**של השוקת**), ומתערבים מים שבשוקת עם מי המקוה דרך הנקב (**שהוא כשפופרת הנאד**), והיינו ההיא דהתם, ובריתא הוא בשום דוכתא.

ועוד שוקת יהוא אחרת היתה שהיו המים נמשכים בה ויורדים למקוה ועשו לה נקב כדי לבטלה מתורת כלי והיינו הך דתנן במסכת מקואות.

ושיעורא דנקב דעירוב מקואות ושיעורא דלבטלו מתורת כלי שוים הם, דבתרווייהו הוי כשפופרת הנאד, ואף על גב דבתרווייהו קתני: כל טהרות שהיו בירושלים נעשות על גבה- אין בכך כלום, דהא קיימא לן (ערובין כז.) דאין למדין מן הכללות, וקצת הטהרות היו נעשות בשוקת זו וקצתם בשוקת זו.

אי נמי שבזמן אחד היו כל הטהרות נעשות בשוקת זו ובזמן אחר היו כל הטהרות נעשות על גבי חבירתה.

ויש הוכחה לפירוש זה דהתם לא מייתי לה בשם רבי יהודה בן בתירא כמו שהיא שנויה כאן.

ועוד דהתם קתני בהדיא שהיתה נקובה למקוה וכיון דהכא לא קתני בה הכי מוכחא מילתא דמשנה זו לחוד ואותה ברייתא לחוד **ועוד** דהכא קתני (**במשנה**) "ופחתוה" והתם קתני (**במסכת יבמות**) "והרחיבוה". ואף על גב ד"פחת" ו"הרחבה" ענין אחד הוא, מכל מקום מדחזינן שהן משונות בלשונותן, איכא לאוכוחי דתרי נינהו (**כלומר שאלו הם שני קבצים שונים של מקורות תנאיים ולא מקור אחד זהה**). ואם תמצא לומר דהאי "והיתה נקובה" (**שנאמר במשנה**) למקוה דכתיב בההיא דיבמות- טעות סופרים הוא, ואינך שינויים אינם כדאי להוכיח, דהאי לחוד והאי לחוד איכא למימר דאין הכי נמי דדא ודא אחת היא, ובין הכא ובין התם לא לענין עירוב מקואות מיתניא, אלא לענין נקב המבטלה מתורת כלי, וכפשטא דמתניתין דהכא.

והא דקאמר עלה התם (**במסכת יבמות**): "ותנן: עירוב מקואות כשפופרת הנאד ובחללה כשני אצבעות חוזרות למקומן" (**רוצה לומר ששיעור של שפופרת הנאד זה שיעור של 2 אצבעות שניתן לסבוב אותן ברווח סיבוב שלם בנקב**), לא מייתי לה אלא ללמוד ממנה שיעורא דכשפופרת הנאד כמה הוי, ולא לומר דההיא דשוקת יהוא מיתניא לענין עירוב מקואות כלל (**כלומר מה ששנינו ביבמות אחר מעשה בשוקת יהוא שעירוב מקוואות הוא כשפופרת הנאד, זה לא כדי לומר שהנקב הוא בדווקא כשפופרת הנאד בשוקת יהוא, אלא כדי לומר בדרך של כלל שעירוב בין מקוואות נעשה רק ע"י נקב שהוא לפחות בשיעור של שפופרת הנאד**):

ומ"ש (**הרמב"ם**) הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה וכו' נראה שטעמו מההיא דתניא בתוספתא (שם) קסטילון המקלח מים בכרכים והוא ז"ל מפרש דקסטילון היינו שדרך כרכים להניח במקום מוצא המים חבית גדולה או עריבה גדולה של חרס ושם מתכנסים כל המים הבאים לכרך ומשם יפרדו לקלח לכל מעיינות הכרך (**כמגדל מים**) וסובר ז"ל דהלכה כרבי אלעזר ב"ר יוסי כיון שהודו לו חביריו והוא ז"ל סובר דמאי דאמר רבי אלעזר ב"ר יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה פירושו: הוריתי דשיעור נקב דקסטילון

להכשירו למקוה יהא כשיעורו לטהרה דהיינו כמוציא זית, שזהו שיעור המטהר לכלי חרס מידי טומאה לגמרי כמבואר בדבריו פרק י"ט מהלכות כלים (ה"א)[100].

ומה ששנינו בתוספתא במה דברים אמורים מן הצד וכו' סיומא דמילתא דתנא קמא הוא ואינו ענין לדברי רבי אלעזר ב"ר יוסי ומשמע ליה ז"ל דלענין לטבול בתוכו איתניא תוספתא ולהכי נקט קסטילון שהוא כלי דסתמו מחזיק מים מרובים שיש בהם כדי לטבול בתוכו ולפיכך כתב הרי זה כשר, ללמדנו דלהטביל ולטבול בתוכו נמי כשר, וגבי סתמו בסיד או בגפסיס כתב עדיין הוא פוסל את המקוה כלישנא דתוספתא לאשמועינן דלא מיבעי דאין טובלין בתוכו (**משום שהוא כלי, ואין טובלים בכלים**), אלא מיפסל נמי פסיל את המקווה, דכיון דאכתי כלי הוא, הוו להו מים שאובים ופוסלים את המקווה. וכל היכא דאין מימיו פוסלין את המקוה משום דלא חשיב כלי- כשר לטבול בו (**כלומר זה קשר הדדי שאם הדבר אינו נחשב כלי ניתן לטבול בו, ואם הוא נחשב כלי- לא ניתן לטבול בו).**

וכן מה שכתב בסמוך: אבל כלי שחיברו בסלע- פוסל את המקווה. נקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנאד- כשרה ואינה פוסלת את המקווה. היינו לומר דכיון דניקבה כשפופרת הנאד לא חשיב כלי כלל, וכשר לטבול בו, ואין צריך לומר שאינו פוסל את המקוה.

ואם תאמר הרי שם כתב "כלי" סתם ואף כלי חרס במשמע, והצריך בו שיהא בנקב כשפופרת הנאד, והיכי מכשיר ביה הכא (**בלוקח כלי גדול, שמובא ברמב"ם בפרק ו' הלכה ד'**) בנקב המטהרו דהיינו כמוציא זית?

ויש לומר דהתם (**בפרק ו' הלכה ג'**) שאני, (**משום**) שחיבר הכלי בסלע בעודו שלם כדמשמע מדבריו, דכיון שהיה שלם בשעה שחברו בסלע לא נתבטל שלימותו עד שינקב נקב גדול כשפופרת הנאד,

אבל הכא (**בהלכה ד', מדובר**) שנקבו (**שכבר התבטל ממנו "תורת כלי"**) ואחר כך קבעו, וכדקתני (**בהלכה ד'**): ונקבו [נקב המטהרו] וקבעו בארץ, כיון שניקב נקב המטהרו מידי טומאה ובטל ליה שם כלי מיניה קודם שקבעו- שפיר דמי.

אי נמי דכלי שחיברו בסלע דקאמר (בהלכה ג') בכלי אבנים היא, דומיא דשוקת דנקט ברישא (שגם היא עשויה מאבן, וכך הרמב"ם פסק שם ברישא: "השוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינה כלי"...)

, ומשום דכלי אבנים אינן מקבלין טומאה (מנחות סט:) לא שייך לשעורי בהו בכדי טהרה (כלומר לא שייך לשער כמה הנקב צריך להיות גדול כדי שהכלי יפסיק לקבל טומאה, שהרי הכלי הזה בכלל לא מקבל טומאה-), הילכך משערינן בהו כשפופרת הנאד (ועל כן אם היה לכלי "שם כלי" ואז הוא חיברו לקרקע, מתבטל מהכלי "שם הכלי" רק בנקב כשיעור שפופרת הנאד, שזה השיעור שקבעו לביטול הכלי, ולא מצד ביטול קבלת הטומאה שכאמור הוא איננו מקבל טומאה גם מבלי שיהיה לו נקב המטהרו).

אי נמי אפילו אם תמצי לומר דכלי שחיברו בסלע כל כלי במשמע ואפילו כלי חרס (**ובכל זאת נצריך בו נקב כשיעור שפופרת הנאד**), איכא למימר דגזרו ביה (**בכלי שחיברו בסלע**) משום דשוקת שבסלע כשרה בלא שום נקב, ואיכא למיחש דאתו למיטעי ולאכשורי בכלי שחיברו בסלע בלא שום נקב, ולפיכך הצריכו בכלי שחיברו בסלע לעשות נקב גדול כשפופרת הנאד כי היכי דליהוי היכרא במילתא (**כלומר ישנו חשש שאנשים יטעו ולא יבדילו בין שוקת שבסלע שהיה מחובר לפני שעשו את בית הקיבול לשוקת**

---

[100] רמב"ם הלכות כלים פרק יט הלכה א:

"כמה שיעור השבר שישבר כלי חרס ויטהר מטומאתו אם היה טמא, או לא יקבל טומאה אם היה טהור, העשוי לאוכלין משינקב במוציא זיתים, והעשוי למשקין משינקב מכניס במשקין...

שהיא כשרה ואין היא צריכה נקב כדי לטהרה <u>ובין</u> שוקת שהייתה בסלע התלוש, ורק אח"כ חיברו את השוקת לסלע שצריכה נקב בשיעור של שפופרת הנאד כדי לבטל ממנה את "שם הכלי".

על כן, גזרו חכמים שבשוקת שבסלע שחיברו לקרקע, יש להחמיר ולעשות נקב מאוד גדול כשפופרת הנאד, ולא מספיק נקב רק כמוציא זית, כדי שיהיה ברור לאנשים שישנו הבדל בין שוקת בסלע שהייתה מחוברת לשוקת בסלע תלושה. רוצה לומר שבאמת מעיקר הדין היה מספיק בשוקת שבסלע לעשות נקב כמוציא זית, רק שחכמים החמירו והצריכו נקב גדול יותר בשיעור של שפופרת הנאד, להיכר):

ומ"ש אחר כך (שם **בהלכות מקוואות פרק ו'** ה"ח **ברמב"ם**): "השידה (**סוג של ארגז גדול**) והתיבה שבים (**שצפות בים, והמים נכנסים לתוכם דרך הסדקים)-** אין מטבילין בהן (**=בתוכם**), אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנאד (**שאז התבטל מהם "שם כלי")**", והיא משנה בפרק ו' דמסכת מקואות (מ"ה). (**בביאור)** הטעם שלא הצריכו בהן נקב המטהרן כמו שאמרו בכלי חרס (**שמספיק בכלי חרס רק כמוציא זית)**, נראה דהיינו משום דכלי חרס שאני (**מתיבה ושידה)**, דשיעור המטהרן הוי בציר (**=פחות)** משפופרת הנאד, הילכך כיון דבטל שם כלי מינייהו בנקב כמוציא זית בהכי סגי (**בכלי חרס)**, אבל בשידה [ו]תיבה שהן כלי עץ ושיעור המטהרן הוא גדול מאד שהוא בכמוציא רמון (כלים פי"ז מ"א)[101] ראו חכמים דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה דליסגי ליה בכשפופרת הנאד שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקואות,

דאף על גב דלבטלו מכלי לענין טומאה צריך שיהיה יותר גדול (שצריך בהם נקב כמוציא רמון כדי לבטל מהם את שם הכלי, שזה שיעור גדול יותר מנקב בגודל של שפופרת הנאד, אך אין בכך בעייה משום ש-)שיעורא דלטומאה וטהרה לחוד ושיעורא דלענין מקואות לחוד (שאף שלעניין טומאה וטהרה אנו מצריכים נקב גדול כמוציא רמון, אך לעניין עירוב מקוואות מספיק לנו נקב בשיעור של שפופרת הנאד אף שעדיין שם כלי עליהם מצד דיני טומאה וטהרה) :

<u>ומ"ש (שם ה"ד) וכן אם פקק</u> את הנקב בסיד ובבנין אינו פוסל וכו' מבואר שכל זה הוא מהתוספתא שהבאתי לעיל[102], אלא שהוא ז"ל מפרש דתוספתא אשמעינן דלאכשורי מים שבחבית או עריבה של חרס הללו (**כדי שלא ייחשבו כמים שאובים)** תרתי בעינן:

---

[101] כלים פרק יז משנה א:

"1. כל כלי בעלי בתים שיעורן ברמונים.2. ר"א אומר במה שהן. קופות הגננים שעורן באגודות של ירק של בעלי בתים בתבן של בלנין בגבבה 3. רבי יהושע אומר כלן ברמונים".

ביאור המשנה:

המשנה אומרת שכל כלי שהוא של בעל בית ולא של סוחר וכדומה, כדי שהכלי יטהר, רוצה לומר שיתבטל מהכלי תורת הכלי, צריך שיהיה חור כ"כ גדול בכלי שרימון שלם יוכל לעבור בחור, ורק אז הכלי מתבטל מתורת הכלי שבו. זוהי דעת [illegible], וכך הב"י פסק כאן.

אולם [illegible] חולק וסובר שכל כלי מתבטל משם הכלי שבו לפי מה שהכלי משמש. כלומר אם מדובר בכלי שאוגרים בו תאנים, אז הכלי יטהר אם הנקב גדול כשיעור תאנה, ואם אוגרים בכלי אבטיחים, אז רק בחור גדול כאבטיח הכלי יטהר.

דעה שלישית המובאת במשנה היא דעתו של [illegible], הסובר שכל סוג של כלי, בין של בעל בית ובין של סוחר, תמיד הכלי מתבטל מ"שם הכלי" שבו רק ע"י שיש חור כ"כ גדול שעובר דרכו רימון שלם.

[102] תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ז': "אמר ר' אלעזר בר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית במה דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקווה.

חדא שיהא ניקב נקב המטהרו דהיינו כמוציא זית (שזה השיעור שמספיק לנקב בכלי חרס כדאמרן לעיל)

ועוד צריך שיקבע בארץ, דומיא דקסטילון (**=מגדל מים)** או שיהיה בו הוכחה שהוא דבר של בנין ולא דבר של כלי או שיורי כלי, ומשום הכי קתני שאם פקקו בסיד ובבנין כלומר בצרורות (**כלומר שבנו "בניין" בתוך הנקב ע"י הכנסת צרורות של אבנים)** וכיוצא בהם כעין בנין- לא חשיב כלי כלל, ולפיכך אינו פוסל את המקווה, והוא הדין דכשר לטבול בו, אלא איידי דבעי למינקט סיפא: "פוסל" (**שאמר שבסיד ובגפסיס פוסל את המקווה),** נקט רישא "אינו פוסל" (**ולא נקט "כשר לטבול בו")**.

אבל כשסתמו בסיד או בגפסיס לבד כיון דאין דרך בנין באלו לבדם בלא אבנים או צרורות נמצא שחיסר אחד מהתנאים הצריכים לבנין, הילכך עדיין שם כלי או שיורי כלי עליו ופוסל את המקוה כמו שהיה פוסל קודם שסתמו (**כלומר שזה לא הועיל כלום במצב של הכלי הזה כמות שהוא)**, ובתר הכי קתני דאף על פי שלא קבעו בארץ דהיינו קבורה בארץ כדרך הקסטילון (**שהוא מחובר לקרקע)** וגם לא בנאו בצרורות אלא שהושיבו על הארץ ומרח מן הצדדין בטיט להדביק הכלי לארץ- כשר.

ולא מיבעי (**=לא רק ש)**אם הושיבו (**=את הכלי)** על הארץ (**שהכלי כשר לטבול בו כיוון שהתבטל ממנו תורת הכלי)** אלא אפילו הושיבו על גבי סיד וגפסיס ומרח בטיט מן הצדדין להדביקו לסיד ולגפסיס כשר דכיון שהסיד וגפסיס על הארץ הם עומדים כארעא סמיכתא נינהו **(= כקרקע סמיכה ומחוברת חזק זה נחשב. שאין אנו אומרים שכיוון שהכלי לא נמצא ישירות על הקרקע אז הוא לא נחשב מחובר עדיין, אלא אף שהוא מחובר כך לאדמה ע"י הסיד או הגבס- התבטל ממנו תורת הכלי ועל כן הוא כשר לטבול בו כך).**

וכל שמרח הצדדין בטיט חשיב כ(**בניין)**קבוע וכשר. ואף על פי שכתוב בתוספתא (**מובא בהערה האחרונה כאן)**: "או שמרחו" מפרש ליה ז"ל כאילו היה כתוב "ומרחו" (**כלומר שחובה למריח וזה לא בא רק כאפשרות נוספת)** ואפשר ש(**בכלל)**כך היתה גירסתו בתוספתא (**ולא חייבים לומר שהייתה לו גירסה ששנוי בה "או" והוא פירש כך, אלא ניתן לומר שמתחילה כך הייתה לו הגירסא ועל כן בוודאי שחייבים למרוח אף שקבעו על גבי הארץ בסיד או בגבס).**

ומכל מקום איכא למידק אמאי כתב (שם בפרק ו' הלכה ד'): "והוליכו על גב הארץ וכו'" (הרמב"ם בהלכות מקוואות פרק ו הלכה ד': סתמו בסיד או בגפסיס עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה, ואם הוליכו על גב הארץ ועל גב הסיד ומירח בטיט מן הצדדין הרי זה כשר), ולא כתב: "והניחו על גב הארץ" (שהרי אמרנו שצריך ממש להניח אותו עלגבי הקרקע ולמרח אותו בטיט), ולפיכך נראה שאפשר לפרש דהכי קאמר: אם גררו על גב הארץ או על גב הסיד ונסתם הנקב מחמת מה שנדבק בו באותה גרירה (צרורות של אבנים) ואחר כך מרח בטיט מן הצדדין, כלומר (שמירח) סביבות הנקב כדי להעמיד מה שנדבק בו בשעת גרירה (שלא יזוזו הצרורות אלא יקבעו שם בחוזקה)- כשר, דהשתא הוי שפיר כבנין, דמה שנדבק בו על ידי הגרירה הוי כצרורות, ומירוח דטיט הוי במקום סיד שטחין בבנין, ומשום הכי כשר כך נראה לי לפרש לדעת הרמב"ם ז"ל (כלומר מחדש הב"י שהרמב"ם שינה בלשון כדי ללמדנו בדרך אגב דין מחודש זה שהסביר עתה הב"י):

והראב"ד כתב (שם בהלכה ד') על דברי הרמב"ם: "ועשהו מקוה הרי זה כשר[103]. אמר אברהם דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו, אלא (**רק ניתן לומר)** שאין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקווה (**שאין הם**

פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקווה. בסיד ובגפסיס פוסל את המקווה. על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסיס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקווה".

[103] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ו:

"הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ **ועשאהו מקוה ה"ז כשר**..."

נחשבים כמים שאובים כיון שנקבו נקב המטהרו), אבל להטביל בתוכו עד שיהו המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב שהוא כשפופרת הנאד.

רבי יהודה אומר בכלי גדול ארבעה טפחים (בכלי שהגובה שלו הוא מעל 4 טפחים, צריך נקב גדול בשיעור של 4 טפחים כדי שיתבטל ממנו תורת הכלי) ובקטן ברובו (כלומר שבכלי קטן, צריך שרוב הכלי יהיה מנוקב כדי שנוכל להגדיר שבטל ממנו תורת כלי) הרי רבי יהודה שהוא מחמיר בהטבלה בתוך כלי (שלא מספיק לו נקב בשיעור של שפופרת הנאד אלא הוא מצריך נקב בשיעור גדול יותר) ורבנן מיהא כשפופרת הנאד בעו (ולא מצריכים נקב גדול יותר) ואף על פי שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא (כלומר אע"פ שמדובר ברמב"ם שניקבו את השידה והתיבה בנקב כזה שמטהר אותם כך שבטל מהם תורת הכלי, מ"מ הראב"ד חולק וסובר שאף שבטל מהם תורת כלי לעניין טומאה וטהרה, אך עדיין אסור לטבול בתוכם, כי לעניין טבילה עדיין שם כלי עליהם, ועל כן אסור לטבול בהם) ועוד איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו (של הכלי) חרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו להשתמש בו (שהרי מעשה הטבילה הוא מעשה יחוד בכלי, שאדם מגלה דעתו על ידי המעשה שהוא מתכוין להשתמש בכלי לצורך טבילה) ונמצאת טבילה זו בכלים (שהיא אסורה מדאורייתא, וא"כ כיצד הרמב"ם מתיר לטבול בתוכם?!) עכ"ל (של הראב"ד).

<u>ומ"ש</u> (הראב"ד) <u>רבי יהודה אומר</u> בכלי גדול ארבעה טפחים וכו' היא במשנת השידה והתיבה שבים (פ"ו מ"ה) ואתא לאיפלוגי אתנא קמא דאמר בכשפופרת הנאד (**כלומר שלדעת רבי יהודה לא מספיק שיעור של שפופרת הנאד אלא צריך נקב יותר גדול כדי לבטל את הכלי מתורת הכלי שלו**).

ומ"ש (**הראב"ד**) דהשידה והתיבה בכלי מנוקב- כדי טהרתו הוא (**כלומר שכדי שתתבטל מהם תורת כלי מספיק לעשות בהם נקב בשיעור של שפופרת הנאד**) איני יודע לו טעם (**כלומר כיצד הוא עוטן שמספיק נקב קטן כ"כ**), דהא סתם שידה ותיבה, דעץ נינהו, וכלי עץ שיעור טהרתן בכמוציא רמון, והוא טפי טובא מכשפופרת הנאד דמכשיר ביה תנא קמא.

ומ"ש (**הראב"ד**) איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה וכו' ונמצאת טבילה זו בכלים, יש לתמוה עליו: אם טענה זו תספיק לשווינהו כלים לענין דטבילה בתוכו הויא טבילה בכלים (**כלומר שזה נחשב כלי**), למה לא תועיל לפסול המקוה במים היוצאים ממנו דחשיבי מים היוצאים מכלים (**שהרי מצד המים שיוצאים נראה שאין זה נחשב כלי**), וכיון דחזינן דלפסול את המקוה על כרחך לא חשיבי כלים (**כלומר שהמים שיוצאים מהכלים הללו אינם נחשבים כמים שאובים, אז בפשטות משמע שהמים הללו אינם נחשבים ככלי**), הוא הדין דלטבול בתוכו לא חשיבי כלים, דמהי תיתי לן לפלוגי בינייהו? (**כלומר תמה הב"י בקושייה של "ממה נפשך" על הראב"ד:**

אם אתה אומר שזה נחשב עדיין ככלי ולכן אסור לטבול בכלי, משום שאסור לטבול בכלים, אז למה אתה אומר שהמים שיוצאים מן הכלי אינם נחשבים כמים שאובים, הרי הם יצאו מכלי?!

אם אתה אומר שאין זה נחשב כבר ככלי, ועל כן המים שיוצאים מן הכלי אינם נחשבים כמים שאובים ולכן הם לא פוסלים את המקווה, אז מדוע לא ניתן לטבול בכלי הזה? הרי אם זה לא כלי, אין שום איסור לטבול בו?!)

מיהו בהא איכא למימר דלטעמיה אזיל (**הראב"ד**) דסובר שהמים העוברים בכלי ויוצאים חוצה לו, אף על פי שפסולים לטבול בהן (**כלומר שאסור לטבול בתוך הכלים עצמם, אך מכל מקום**) אם נפלו (**המים הללו**) למקווה- לא פסלוהו (-**מדין מים שאובים, כיוון שסוף סוף הם לא עברו בכלי, שהרי התבטל מהכלי "שם הכלי" שלו ע"י הנקב שבו**), וכמו שאכתוב בסמוך בשמו (לקמן סוף ע"ב), אבל לא היה לו להקשות מסברתו להרמב"ם.

ועוד דלפי דבריו כי ניקב כשפופרת נמי לא הוה לן למישרי למיטבל בגויה מההוא טעמא גופיה, דאיך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו (**וא"כ זה עדיין כלי, והרי אסור לטבול בכלים)**, אלא ודאי אף על פי שאילו יחדו להשתמש בו היה בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה, כיון שלא יחדו להשתמש בו- אין עליו תורת כלי כלל:

והשתא איכא למידק על דברי רבינו (הטור) דמיחזי דאתי דלא כמאן (כלומר, נראה הדבר שדעתו של הטור הינה דעת יחיד, ואין עוד פוסק שסובר כמותו);

דאי (**שאם הטור סובר-) כהרא"ש** משמע דאיהו סבר דבניקב בשוליה (**בחלק התחתון של הכלי)** נקב כל שהוא- כשרה לטבול בה, כלומר בתוכה, ואילו רבינו (**הטור)** מצריך כשפופרת הנאד **(ולא מסתפק בנקב "כל שהוא", א"כ וודאי שהטור לא סובר כמו הרא"ש)**.

ואי (**ואם סובר הטור כמו-) כהרמב"ם** ז"ל, הא איהו סבר דבכלי חרס כיון שניקב כשיעור טהרתו דהיינו כמוציא זית טובלין בתוכו, ואילו רבינו (**הטור)** מצריך כשפופרת הנאד לגיגית סתם, ואם כן הוה ליה לפרושי דהיינו בשל עץ דווקא, אבל של חרס בכדי טהרתו סגי ליה (**כלומר, אם הטור היה סובר כמו הרמב"ם היה לו לפרש שכל מה שהוא אמר שצריך כשפופרת הנאד זה רק לכלי עץ, אך בכלי חרס מספיק כמוציא זית כמו דעת הרמב"ם)**,

ואי (**אם הטור היה סובר-) כהראב"ד** הא משמע דאיהו (**שהראב"ד)** מודה להרמב"ם (**שהרי הוא לא השיג עליו בכך)** דלענין שלא יהו מימיו פוסלים את המקוה צריך בכלי חרס שיהא הנקב בכדי טהרתו, ואילו רבינו (**הטור)** כתב לקמן (קו.) כלי שניקב בשוליו אפילו כל שהוא אינו חשוב עוד כלי לפסול את המקווה (**וא"כ אין הטור מצריך נקב כשפופרת הנאד, אלא רק נקב בגודל כל שהוא)**.

ועוד דאפילו בניקבו כשפופרת הנאד לא התיר הראב"ד לטבול בתוכו אלא אם כן הוא מעורב למקווה, ורבינו התיר סתם ומשמע דאפילו אינו מעורב למקוה נמי שרי:

ההבנה בדברי הטור בהוא אמינא:				
	הטור	**הרא"ש**	**הרמב"ם**	**הראב"ד**
מה גודל הנקב שצריך להיות בתחתית הכלי כדי שהכלי יטהר?	כשפופרת הנאד	כל שהוא	-----	-----
מה גודל הנקב שצריך להיות בכלי חרס כדי שהכלי יטהר?	כשפופרת הנאד	-----	כמוציא זית	-----
מהו שיעור גודל הנקב שצריך להיות בכלי חרס כדי שמימיו לא יפסלו את המקווה?	כל שהוא	-----	בכדי טהרתו	בכדי טהרתו
אם ניקבו את הכלי בנקב בגודל של שפופרת הנאד, האם ניתן לטבול בו כך?	כן	-----	-----	לא, צריך שיהיה גם מעורב למקווה

ולכן היה נראה לומר דדברי רבינו הם כמו שכתבתי לדעת הרא"ש, ומה שכתב כאן (**הטור)** דבעי כשפופרת הנאד בניקב מצדו אייריי, ומשום דבעינן שיהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו

ולמטה, משום הכי קרי ליה שוליה ולא חשש לבאר פה דבניקב בשוליה ממש סגי בנקב כל שהוא (**כהרא"ש**), לפי שסמך (**הטור**) על מה שכתב לקמן: "כלי שניקב בשוליו אפילו כל שהוא אינו חשוב עוד כלי לפסול המקווה", דכיון דאינו פוסל המקווה, אם כן (**ממילא וודאי שגם**) לא חשיב כלי וטובלין בתוכו.

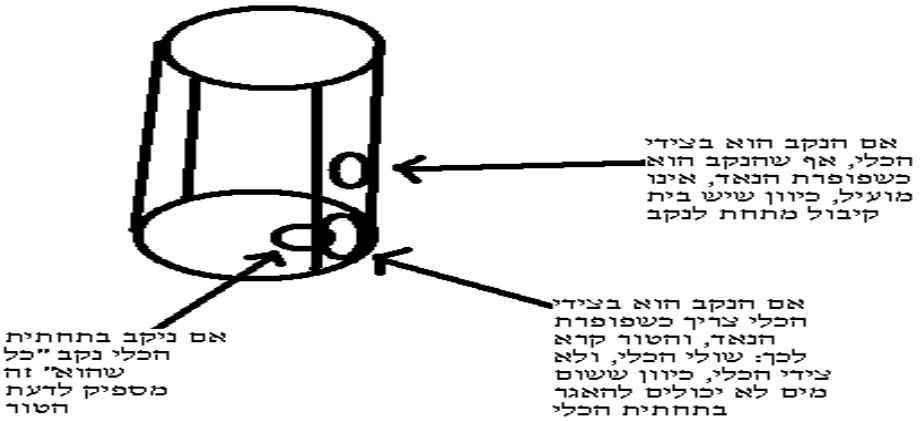

ויותר נכון לומר דכיון דכתב (**הטור**) לקמן[104] על הא דכלי שניקב בשוליו כל שהוא, שכתב הרא"ש (**על כלי שכזה ש-**)מכל מקום אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה (**שהנקב שבתחתיתו הוא רק בגודל "כל שהוא"**), אם כן מכל שכן שאין לטבול בתוכו לכתחלה מיהא (**שהרי אם הרא"ש סובר שלא ניתן להביא מים למקווה על ידו, משמע שהוא סובר שמים אלו הם מים שאובים, ועל כן בוודאי שלא יהיה ניתן לטבול בכלי שכזה, שהרי נראה שהרא"ש פסק כך כי המים שבכלי הם מים שאובים**),

[104] הטור בהלכות מקוואות:

"כלי שנקב בשוליו אפי' כל שהוא, אינו חשוב עוד כלי לפסול המקווה. וכתב א"א **הרא"ש** ז"ל בתשובה: מ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה..."

ההבנה בטור במסקנה הראשונה ע"פ הב"י:		
	הטור	**הרא"ש**
מה גודל הנקב שצריך להיות בתחתית הכלי כדי שהכלי יטהר?	כל שהוא (כדעת הרא"ש)	כל שהוא
ההבנה בטור במסקנה השנייה ע"פ הב"י:		
מה גודל הנקב שצריך להיות בתחתית הכלי כדי שהכלי יטהר?	כשפופרת הנאד (כי הטור התכוון לומר כיצד ניתן להשתמש בכלי כדי להביא עמו מים למקווה והאם לא ייחשבו כשאובים)	כל שהוא (הרא"ש דיבר על הכלי מצד עצמו, מתי הכלי נטהר)

ולפיכך לא הזכיר פה (**הטור**) דמהני בשוליו ממש נקב כל שהוא (**ולכן כתב הטור שצריך כשפופרת הנאד**). ואף על פי שבתשובות הרא"ש שבידי לא מצאתי שכתב כן(**שאין לטבול בכלי שהוא מנוקב בנקב כל שהוא בתחתיתו**) אפשר שחסר בהן אותה תשובה שהביא רבינו,

אלא שקשה לי על אותה תשובה דכיון שהוא ז"ל (הרא"ש) פסק בפסקיו (הל' מקואות סי' ח)[105] להתיר (כלומר שהרא"ש התיר לעשות בכלי נקב כל שהוא בתחתית הכלי, ואז לטבול באותו הכלי אף שהנקב

[105] הרא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ח:

"וסוגיא דיבמות דמוקמא ההוא דשוקת יהוא בעירוב מקואות (כלומר שעוסקת בשיעור הנקב שצריך להיות כדי שהמקוואות ייחשבו כמעורבים במימיהם), סבירא לה כתנא דסבר מלמטה מהני נקב כל שהוא (כלומר שמועיל נקב בגודל "כל שהוא" בתחתית הכלי, כדי להגדיר שהתבטלה ממנו תורת כלי).

הלכך צריכה לשנות פשטא דמתני' ולומר דמילתא באפיה נפשה היא (**המעשה של שוקת יהוא**) ולא קאי אריש (**שמדובר שם על ביטול כלי**) **ורבינו מאיר** ז"ל כתב וזה לשונו: נראה דהלכה כרבי אליעזר ברבי יוסי דמעשה רב וחביריו נמי אמרו לו דיפה הורה ואע"ג דפשטא דסתם מתני' משמע דבכמה יהא בנקב קאי אמאי דסליק מיניה

איננו בגודל של שפופרת הנאד), וכתב שכן פסקו (להתיר-) רבינו מאיר ורבינו שמחה ורבינו שמשון (פ"ה מ"ב)[106] שהוכיחו והכריחו כן מסוגיית התלמוד ומהתוספתא (פ"ד ה"ה), מאיזה טעם כתב בתשובה שאין להקל בכך:

ומצאתי בתשובת **הרא"ש** (כלל לא סי' א)[107] על גיגית של אבן או של עץ שחיברה בארץ ונתמלאת מי גשמים שאין טובלין בתוכה ופוסלת משום שאיבה, דתנן (פ"ד מ"ה) השוקת שבסלע וכו' הייתה כלי

דמשמע דאפי' נקבה למטה בשוליה בעינן כשפופרת הנוד (**ולא מועיל נקב כל שהוא**), מכל מקום כיון דסתמא דהש"ס מייתי להיא דשוקת יהוא בפרק קמא דיבמות לענין עירוב מקואות, אלמא קיימא אנקבה מלמטה לענין לפסול כל המקוה דהתם לא בעינן כשפופרת אלא כמלא מחט וכר"א ברבי יוסי.

וכן בפסקי **רבינו שמחה** ז"ל דנקבה למטה בשוליה שאין יכול לקבל מים כל שהוא לא בעינן כשפופרת הנוד עכ"ל רבינו מאיר ז"ל.

וכן הביא ראיה **רבינו שמשון** מן התוספתא דתניא: מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה ראשונים פסולים מפני שהן נשאבין. כיצד הוא עושה נוקבו מעין זקנו כל שהוא ונמצא מים מועטין מטהרין את המרובים ומעין זקנו הם למטה בשוליה הלכך סגי בנקב כל שהוא ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או שוקת אבן ויעשה למטה בשוליה נקב כל שהוא ויושיבנה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה".

[106] וזו לשונו של ר"ש: "תניא בתוספתא (שם) מעיין היוצא לתלמי... כיצד הוא עושה? נוקבן... כל שהן ונמצאו מים מועטין מטהרין את המרובין. פי' תלמי כלי, שכך שמו, נוקבו... כל שהן לבטלו מתורת כלי, והאי... בשוליו דסגיא בכמלא מחט..."

[107] שו"ת הרא"ש כלל לא סימן א:

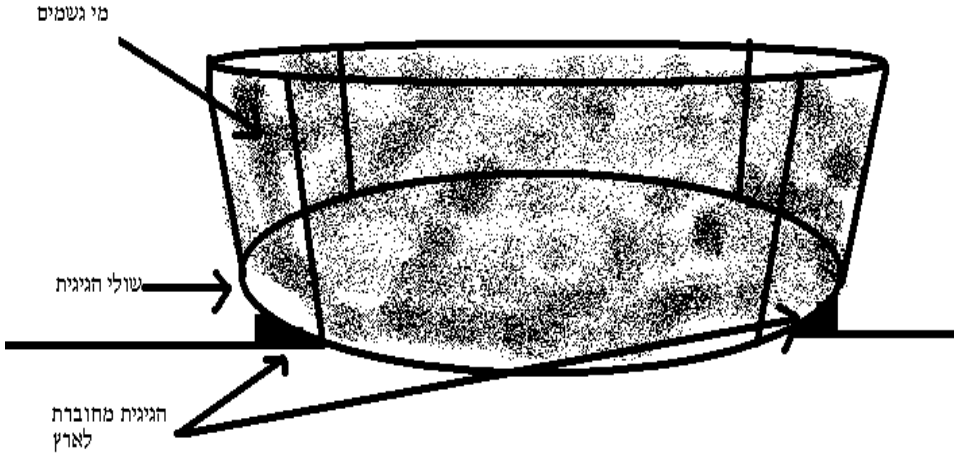

ששאלת: גיגית של אבן, או של עץ, שחברה בארץ ונתמלאת מי גשמים, מהו לטבול בה. (האם) נאמר שהשולים (הצד התחתון של הכלי) מפסיקין (בין המים שבגיגית לבין הקרקע, ואז המים שבגיגית ייחשבו כמים שאובים), או בטלים אגב קרקע (כלומר שהצד התחתון של הגיגית ייחשב כאילו אינו, ואז המים שבגיגית יהיו מים כשרים לטבילה), ואת"ל מפסיקים, מהו לפסול משום שאיבה, אם נפלו המים משם למקוה חסר (האם זה נחשב שהמים הללו ממש נחשבים כמים שאובים ולכן אם הם עכשיו הם יפלו למקווה שאין בו 40 סאה, הם יפסלוהו ב3 לוגים או שלא?). (שאז) נאמר מה ששנינו בפ"ד (משנה א') דמקואות: המניח כלים תחת הצנור, דוקא בשאין מחזיקין מ' סאה (שאז עדיין הם מקבלים טומאה), או אפילו במחזיקין, דומיא דכלי אבנים וכלי גללים (שאלו כלים שאין מקבלים טומאה. המשנה שם אומרת שבין בכלים אלו או אלו, אם המים עברו דרכם, המים נחשבים כמים שאובים ועל כן הם פסולים לטבילה במקווה, וכמו כן הם פוסלים את המקווה החסר).

וחיברה בסיד פוסלת את המקווה (**שיש למים שבתוכה דין מים שאובים, כיון ש"שם כלי" עליה, כמו**

תשובה: דאין טובלין בה ופוסלת משום שאיבה; דכל כלי פוסל את המקווה (אין לטבול בגיגית הזאת, משום שע"י שהמים עוברים דרכה, ויש לגיגית הזאת "שם כלי", אז המים נחשבים שאובים ועל כן הם פוסלים את המקווה). והכי פירושא דמתניתין (בפרק ד' משנה א'): המניח כלים תחת הצנור, אחד גדולים שאין מקבלין טומאה מחמת גדלם, כגון שמחזיקין ארבעים סאה (בנוזלים ,שזה שווה ל2 כור במידות יבשות), אחד (כלים) קטנים שאין מקבלין טומאה מחמת קטנם, כגון שאין מחזיקין כדי סיכת קטן (כלומר שאין בהם מספיק בית קיבול כדי לשים שמן המספיק לסוך תינוק). ולא מיבעיא הני דבמינן מקבלין טומאה (כלומר כלי ברזל וכו'), אלא אפילו כלי גללים וכלי אבנים, דאין במינן מקבלין טומאה, (בכל זאת הם) פוסלין את המקווה (כיוון ש"שם כלי" עליהם). ומה שחברה (=את הגיגית) לארץ- לא מהני לבטלה מ"תורת כלי", כיון שנקרא "שם כלי" עליו (עוד) בתלוש.

והכי תנן בפ"ד דמקואות: השוקת שבסלע, אין ממלאין ממנה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואין צריכה צמיד פתיל ואין פוסלת המקוה. היתה כלי וחברה בסיד, ממלאין ממנה ומקדשין בה ומזין ממנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה; אלמא, דמה שחברו לארץ (**את השוקת-**) לא מהני לבטלו מתורת כלי.

וכן ההיא דב"ב (סה:): צנור שחקקו (**עוד בתלוש וכך הוא קיבל "שם כלי"**) ולבסוף קבעו (**בקרקע**), פוסל את המקוה, (**אבל אם**) קבעו ולבסוף חקקו, אינו פוסל את המקוה. **<u>אבל אם ניקבה הגיגית מלמטה ואינה מקבלת מים כל שהוא, אין פוסל את המקוה</u>**. כדתנן בסיפא דמתניתין דהשוקת שבסלע: נקבה מלמטה, או מן הצד, ואין יכולה לקבל מים כל שהוא, כשרה; ובנקב כל דהוא סגיא. ואע"ג דתנן בתר הכי: וכמה יהא בנקב, כשפופרת הנוד; ומשמע דאניקבה דסליק מיניה קאי, דלא נתבטל מתורת כלי עד שיהא כשפופרת הנוד.

אי אפשר לומר כן, מדמייתי עלה ההיא דשוקת יהוא, דמייתי עלה בסוף פ"ק דיבמות גבי עירוב מקואות, כשפופרת הנוד; וע"כ =ועל כרחך= לפי סוגיא דיבמות מיפרשא הכי. דשוקת יהוא היתה חקוקה בסלע ועומדת תחת הצינור המקלח מים מן ההר, וכל טהרות שבירושלים נעשית על גבה, שמטבילין כליהם בתוכה לעשות טהרות. ולא היה בשוקת ארבעים סאה, אבל מקוה שלם היה בצדה ונקב ביניהם כשפופרת הנוד, ומטבילין בשוקת על ידי חבורה למקוה שלם.

ולפי פשטא דמתני', דקאי אניקבה דלעיל, מיפרשא הכי: שהמים מקלחין מן ההר לשוקת ומן השוקת למקוה, וראשונים ראשונים היו נשאבין, לבית הלל עד שינקב כשפופרת הנוד, ולבית שמאי עד שתפחת רובה. ובתוספתא (פ"ד) איכא פלוגתא: איכא מאן דבעי כשפופרת לבטלו מתורת כלי, ואיכא מאן דסגי ליה בנקב כל שהוא. דתני: קסטלון המקלח מים (בברכין) [בכרכים] אם היה נקוב כשפופ' הנוד, אינו פוסל את המקוה, ואם לאו, פוסל את המקוה. הלכה זו העלו בני אסיה שלשה רגלים ליבנה, לרגל ג' <u>הכשירו להם אפילו נקוב כמחט</u>.

אמר ר"א בר' יוסי: הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חברי אמרו לי: יפה הורית, במה דברים אמורים מן הצד, אבל מלמטה, אינו פוסל את המקוה. ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה, פוסל את המקוה; פקקו בסיד ובבנין, אינו פוסל את המקוה; בסיד וגפסיס, פוסל את המקוה; על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסיס, או שמרח בטיט מן הצדדים, אינו פוסל את המקוה. פירוש: קסטלון, הוא: כלי ומוליכין מים לתוכו וממנו מקלח ומספיק מים (לבריכה) [לכרך]; ותנא קמא בעי כשפופ' הנוד לבטלו מתורת כלי, ולהנך תנאי סגי כמלא מחט. בד"א מן הצד, כל זה מדברי חבריו, שאמרו לו: יפה הורית, ובד"א דפוסל בנקב, עד שיהא כשפופר' הנוד מן הצד, אבל אם היה הנקב בשולי הקסטלון מלמטה, אינו פוסל אם יש בנקב כמלא מחט. ואם היה מקבל כל שהוא מים מן הנקב ולמטה, פוסל את המקוה; בסיד ובבנין, שהביא סיד וצרורות ופקק בו את הנקב, לא חשיב סתימה, אבל בסיד וגפסיס יחד, חשוב סתימה מעליא. על גבי הארץ, כלומר לא סתם את הנקב, אלא הושיבו על הארץ, או על גבי סיד וגפסיס, או מירח מן הצדדים, מכל מקום בטל מתורת כלי ואינו פוסל את המקוה. ואע"ג דמה שהושיבו ע"ג הארץ, או על גבי סיד, מעכב את המים מלצאת, אינו פוסל את המקוה.

ואע"ג דלפום ריהטא דמתניתין קאי אניקבה דלעיל, וא"כ בעינן כשפופרת הנוד, לב"ה =לבית הלל=, כיון דסוגיית הגמרא מפרשא המשנה, דלא קיימא אניקבה אלא מילתא באפי נפשיה היא, וקיימא אעירוב מקואות, אזלינן בתר סוגית גמרא ואכשירנו בנקב כל שהוא. כעובדא דתוספתא, דמעשה רב; ומים שבתוכה אינן שאובין לפסול המקוה, **אבל בתוכה אין טובלין**; כדתנן ריש פ"ה דמקואות: מעין שהעבירו כו', כשר חוצה לה, אבל בתוכה אין טובלין.

שהרא"ש כתב שם בתשובה: "ומה שחברה לארץ לא מהני לבטלה מתורת כלי, כיון שנקרא שם כלי עליו בתלוש"),

אבל אם ניקבה הגיגית מלמטה ואינה מקבלת מים כל שהוא- אין פוסל את המקווה, כדתנן בסופה: ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהוא- כשרה, ואף על גב דתנן בתר הכי: וכמה יהא בנקב? כשפופרת הנאד, לפי סוגיית התלמוד בפרק קמא דיבמות (טו.) לא קאי לעיל (**שיעור הנקב על ביטול כלי)**, אלא מילתא באפי נפשה היא וקיימא אעירוב מקואות (**כמה הנקב צריך להיות גדול כדי שהמקוואות ייחשבו כמעורבים)**,

ובתר סוגיא דתלמודא אזלינן ומכשרינן בנקב כל שהוא כעובדא דתוספתא דרבי אלעזר ב"ר יוסי (פ"ד ה"ד) דמעשה רב (**שכך פסקו למעשה, א"כ יש לסמוך על כך)** ומים שבתוכה אינם (**נחשבים כמים)** שאובין לפסול את המקווה (**ועל כן אם המים נמשכו למקווה אחר, המים הללו כשרים לטבול בהם במקווה האחר)**, אבל בתוכה- אין טובלין (**אף שהגדרנו את המים שבכלי כאינם שאובים)** כדתנן ריש פ"ה (**משנה א'**) דמקואות "מעין שהעבירו וכו' כשר חוצה לה" (**כלומר אם היה מעיין שמימיו זרמו לתוך השוקת ומהשוקת המים יצאו החוצה, הדין הוא שהמים הללו פסולים לטבילה כיוון שדין המים הללו כמים שאובים, ואף שהמים שבשוקת מחוברים למי המעיין, בכל זאת המים נחשבים כמים שאובים כיוון שאין מי מעיין מטהרים מים שאובים שיש בכלי)**, אבל בתוכה- אין טובלין ע"כ.

ומשמע דלא קאמר שאין טובלין בתוכה אלא בנקב כל שהוא (כלומר שדווקא אם הכלי מנוקב בנקב שגודלו רק "כל שהוא"-

לא ניתן לטבול בו), אבל (**אם היה גודל הנקב בשיעור של)** כשפופרת הנאד- טובלין בתוכה, וזה מכוון עם דברי רבינו שלא התיר לטבול בתוכה אלא על ידי נקב כשפופרת הנאד (**כמו שהב"י לעיל הבין בהבנה השנייה למסקנה בדברי הטור)**:

(<u>קושיה ראשונה</u>: מניין לרא"ש לחלק ולומר שמצד אחד הנקב כל שהוא בתחתית הכלי גורם לכך שהמים שבתחתית הלכי אינם נחשבים מים שאובים כאשר הם יוצאים לחוץ, ומצד שני אין בכוח הנקב כל שהוא בתחתית הכלי כדי להפקיע מן הכלי את "שם הכלי" שלו לעניין זה שיהיה ניתן לטבול בתוך הכלי?)

אבל ק"ל מנין לו להרא"ש לחלק בין נקב כל שהוא לנקב כשפופרת הנאד? דאי טעמא דקאמר בנקב כל שהוא לא מהני אלא לעניין שלא יפסול המקווה בלבד (**אך לא לעניין שיהיה ניתן לטבול בתוך הכלי)** הוא משום דבתוספתא (שם) קתני: אבל מלמטה (**=אבל אם ניקב את הכלי בצד התחתון שלו-)** אינו פוסל את המקווה, ומשמע ליה דדוקא נקט "אינו פוסל את המקווה" (**אם המים מגיעים למקווה אחר)** אבל לטבול בתוכה- לא, הא גם בנקוב כשפופרת הנאד קתני "אינו פוסל את המקווה" (**א"כ שוב נאמר, שדווקא אם המים יגיעו למקווה אחר מן הכלי שיש בו נקב כשפופרת הנאד- המקווה האחר יהיה כשר, אך עדיין אסור לטבול באותו הכלי, אף שיש בו נקב כשפופרת הנאד, כיוון שאם אנו מדייקים בלשון כרא"ש אז אין לנו לחלק, ועל כן גם בדין זה היה לנו לומר שלא תועיל הטבילה בכלי עצמו)**

(<u>קושייה שנייה</u>: הרא"ש בפסקים שלו, שלא כמו בתשובה (לא,א) לא מחלק אם הנקב שיש בתחתית הכלי הוא נקב כל שהוא שאז עדיין לא ניתן לטבול בכלי ובין אם הנקב הוא בגודל של שפופרת הנאד שאז כבר ניתן לטבול בו, ואם בתשובה הוא כן מחלק ואומר שאם יש בתחתית הכלי נקב כל שהוא עדיין לא ניתן לטבול בו ורק אם יש בתחתיתו נקב כשפופרת הנאד ניתן לטבול בכלי, אז יוצא שהפסקים (שבהם לא חילק) סותרים את התשובה (שבהם חילק) וזה תמוה)

ועוד קשה דבפסקיו (**של הרא"ש**) לא חילק בכך בין נקב כל דהוא לנקב דשפופרת הנאד, ומשמע בהדיא שהוא משוה לגמרי דין נקב כל שהוא למטה (**=בתחתית הכלי)** לנקב כשפופרת הנאד. ואם איתא

שבתשובה הוא מחלק ביניהם (**בין נקב כל שהוא לנקב כשפופרת הנאד)** כדאמרן, נמצא שדבריו סותרים אלו את אלו

(<u>קושייה שלישית</u>: הרא"ש סותר את עצמו בכך שפעם אחת משתמש במשנה המדברת על שוקת יהוא כראייה לכך שלא ניתן לטבול בכלי שמנוקב בכל שהוא, ופעם שנייה הוא מביא ראייה בידוק משם לכך שניתן לטבול בכלי שמנוקב בכל שהוא)

ועוד דכיון דמאי דקאמר (הרא"ש) בתשובה (שאסר בה את הטבילה בכלי אם הנקב הוא רק כמלוא מחט ואינו כשפופרת הנאד) מכח ההיא משנה דמקואות קאמר ליה (המשנה המדברת על שוקת יהוא, שמשמע ממנה שדווקא אם יש נקב כמלא מחט אין לטבול בתוכה, אך אם הנקב הוא כשפופרת הנאד- ניתן לטבול בתוכה), אם איתא שיש לו ראיה משם (מאותה המשנה לאסור כשיש נקב רק כמלוא מחט) נמצאת אותה משנה תיובתא על דבריו בפסקים (שהרי בפסק הוא התיר לטבול בכלי אף שהנקב הוא רק כמלוא מחט) ובודאי לא נעלמה ממנו אותה משנה (שממנה הוכיח לאסור בתשובה כאשר הנקב הוא רק כמלא מחט) כשכתב הפסקים (והתיר בפסק) שהרי כתבה (לה למשנה) שם בפסקים סמוך לדין שוקת דבסמוך.

(<u>קושייה רביעית</u>: נשמע שאין לרא"ש ראייה מן המשנה במקוואות בכלל)

ועוד דמשמע שאין לו (**לרא"ש**) ראיה מאותה משנה כלל, דהא לשון המשנה הכי איתיה (שם **בפרק ה' משנה א'**):

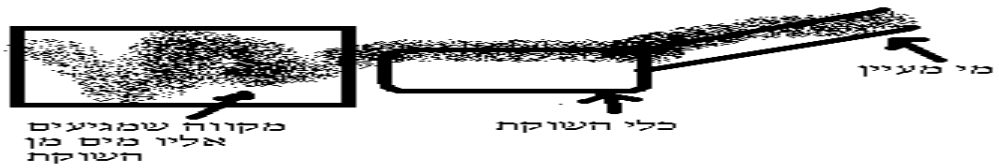

מעין שהעבירו על גב השוקת (והשוקת היא כלי) –פסול (כלומר המים שבשוקת וכמו כן המים שיוצאים מהשוקת- פסולים לטבילה), העבירו על גבי שפה כל שהוא- כשר חוצה לה (כלומר, ניתן לטבול במים שמחות לשוקת, כי המים הללו אינם נחשבים כמים שאובים) שהמעין מטהר בכל שהוא (כלומר, אף שמי המעיין העוברים על שפת השוקת הם מועטים, מכל מקום הם מטהרים את המים השאובים שיוצאים מהשוקת, כי מי מעיין מטהרים בכל שהוא).

וכתב **הרא"ש** בפסקיו (הל' מקואות סי' ט) פירוש: שמי המעין נופלים לתוך השוקת ומשם נמשכים ויוצאים לחוץ והשוקת הוא כלי- פסול ואין מטבילין לא בשוקת ולא במים הנמשכים לחוץ.

העבירו (**את מי המעיין)** על גבי שפה כל שהוא- כשר חוצה לה, כגון שהיו מי המעין נופלים מקצתן על גבי שפת השוקת ומקצתן לתוך השוקת- כשרים המים היוצאים מן השוקת אף על פי שאסור להטביל בתוכו, לפי שהמעין שנופל על שפת השוקת מטהר כל המים בכל שהוא אף על פי שמי השוקת מרובין מהן, מכל מקום כל המים מחוברים למעין על ידי המים המעוטין הנופלים על [שפת] השוקת ונטהרים אף על פי שכבר נפסלו בשאיבה כשעברו דרך השוקת עכ"ל.

והשתא מה ענין זה לזה? דהתם השוקת שלם ואין בו נקב כלל (**כלומר הוא כלי שלם, שאין בו נקב המטהרו)** ומים הנכנסים לתוכו הם שאובים, ולפיכך כשכל מי המעין עוברים בשוקת- פסולים בין בעודם בתוכו בין אחר שיצאו ממנו, אבל כשקצת מי המעין אין נכנסין בתוך השוקת אלא עוברים דרך שפתו הרי הם מכשירין את המים היוצאים מן השוקת לפי שהן מתערבין עמהם אף על פי שהמים היוצאים מן השוקת הם שאובים גמורים, מכל מקום מים מועטים הללו שנמשכים בכשרות מן המעין מכשירין אותם,

דמי מעין מועטין מכשירין מים שאובים המרובים. אבל בתוך הכלי עצמו ודאי אסור לטבול, וכדקתני רישא בהדיא.

ואף על פי שהוא מחובר למעין (וא"כ לכאורה לא מובן מדוע אסרו לטבול בתוך הכלי, הרי כל המים השאובים שבכלי כל הזמן נטהרים מהכוח מי המעיין שבאים עליהם ומטהרים במשנהו את המים השאובים) כבר נתן טעם הרא"ש ז"ל (שם) דגזרו שלא להטביל בו (בכלי) גזירה משום דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור (של מי מעיין, ואז הדין שטבילה זאת פסולה מדאורייתא. כלומר, כיוון שאנשים עשויים לטעות ולא להבין שעיקר הטעם שהמים מטהרים זה בגלל שכל הזמן באים עליהם מי המעיין, אלא הם חושבים שהעיקר הוא שיש כאן 40 סאה של מים, ועל כן הם יטעו לומר שגם כלי שהגיעו אליו מי מעיין בכמות של 40 סאה, אך עכשיו הוא מנותק מן המקור- ניתן בכל זאת להטביל בו, על כן גזרו חז"ל שאף בכלי שמחובר למקור המעיין, שמדאורייתא ניתן לטבול בו, ג"כ יהיה אסור לטבול בו, מחשש שאנשים יטבלו בכלי שיש בו 40 סאה ולא יועיל להם כלל, שהרי זאת טבילה הפסולה מדאורייתא כדאמרן),

ומשמע דכל זה (**שאסור לטבול בכלי הזה שמי המעיין באים עליו כל הזמן)** אינו אלא בכלי שלם לגמרי ואינו מנוקב כלל ולפיכך בין בתוכו בין חוצה לו- פסולים (**המים)** משום (**שהם מים)** שאובים, אלא דכשקצת המעין עובר על שפתו הוא מעלה את המים היוצאים ממנו משאיבתן (**ומטהר אותם)** וכדאמרן.

אבל אם היה מנוקב (**הכלי)** מצדו כשפופרת הנאד או מלמטה (**בחלק התחתון של הכלי)** בכל שהוא- בטל ליה מתורת כלי לענין זה, ואין כאן זכר למים שאובים כלל, והילכך אפילו בתוכו טובלין.

ואפשר לומר דטעמו בתשובה (שאסר לטבול בכלי שנשפכים לתוכו מי מעיין, אף שיש בחלק התחתון של הכלי נקב בגודל כל שהוא שאמור לבטל מן הכלי את "שם הכלי" שלו, ואז המים יהיו ראויים לטבילה) הוא לומר דכי היכי דגזרו שלא לטבול בתוך כלי המחובר למקוה או מעין, גזרה דילמא אתי למיטבל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור, הכי נמי איכא למיגזר שלא יטבול בתוך הכלי על ידי נקב כל שהוא מלמטה דכיון דלא מינכר (הנקב מחמת קטנותו) חיישינן דילמא אתי למיטבל ביה בלא נקב כלל (כלומר ישנו חשש שאנשים לא יבינו שכל מה שהתירו חכמים לטבול בכלי שכזה זה בגלל שיש את הנקב שבתחתית הכלי, משום שאנשים בוודאי לא ישימו לב לנקב, ועל כן הם יחשבו שהעיקר הוא שיש בכלי 40 סאה, ומתוך כך יטבלו בכלי תלוש שיש בו 40 סאה אף שאין נקב בתחתיתו) אבל (אם מדובר) בנקב כשפופרת הנאד (שיהיה בכלי) דמינכר שפיר (שהרי זה חור גדול) ליכא למיגזר מידי (כי אנשים בוודאי ישימו לב, ויבינו שצריך להיות בדווקא בכלי נקב כדי שיהיה ניתן לטבול בכלי), ולפיכך טובלין בתוכו.

ומיהו, נהי דבהאי תירוצא תרצנא דבריו בתשובה (מדוע הרא"ש אסר בתשובה (כלל ל"א, סימן א') לטבול בכלי שיש בתחתיתו נקב בגודל כל שהוא) אבל אכתי קשו כל אינך קושיות:

ולכך נראה לי דמה שכתב בתשובה "אבל בתוכו אין טובלין" אף אניקבה כשפופרת הנאד קאי, דבין בזו ובין בזו אין טובלין בתוכו, ולא הזכיר שם נקב כל שהוא אלא לומר דבהכי סגי שלא יפסול את המקווה

(אומר הב"י שבאמת כוונת הרא"ש היא שאפילו אם יהיה נקב גדול כשפופרת הנאד בתחתית הכלי, בכל זאת לא נתיר לטבול בכלי. א"כ ישאל השואל: אם אתה אומר שאף בנקב בגודל כשפופרת הנאד יהיה אסור לטבול בכלי, אז מדוע הרא"ש נקט בלשונו לגבי הנקב "כל שהוא" ולא נקט "שפופרת הנאד" כדי לומר לנו רבותא, שאף בנקב גדול שכזה, בכל זאת אסור לטבול בכלי? עונה על כך הב"י, שנקט הרא"ש בלשונו "כל שהוא", מפני שבנקב "כל שהוא" זה כבר מספיק לכך שהמים שבשוקת שיוצאים לא יפסלו את המקווה משום מים שאובים, אך <u>לא</u> כדי לומר שאם יש נקב גדול מנקב של "כל שהוא", דהיינו נקב בגודל של שפופרת הנאד כבר ניתן לטבול בכלי עצמו, שזה אינו, וכל מה שנקט לשון "כל שהוא" זה רק לעניין אי פסילת המקווה, ולא לעניין הטבילה בכלי עצמו כדאמרן)

וכן יש להוכיח (**שאף אם הנקב בתחתית הכלי הוא בגודל של שפופרת הנאד, בכל זאת אסור לטבול בכלי,)** מדכתב (**הרא"ש)** באותה תשובה דלפי סוגיא דיבמות (שם) על כרחך מיפרשא הכי דשוקת יהוא היתה חקוקה בסלע ועומדת תחת הצינור המקלח מים מן ההר וכל טהרות שבירושלים נעשות על גבה שמטבילין כליהן לתוכה לעשות טהרות, ולא היה בשוקת מ' סאה, אבל מקוה שלם היה בצדה, ונקב ביניהם כשפופרת הנאד ומטבילין בשוקת על ידי חיבורה למקוה שלם.

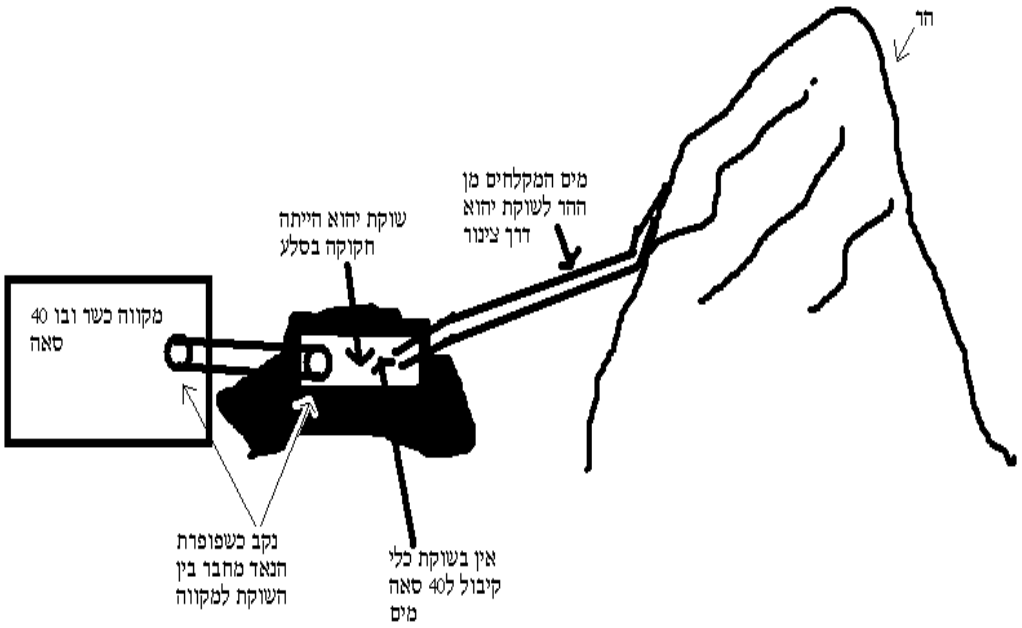

ולפי שיטת מתניתין דקאי אניקבה דלעיל (**כלומר שהמעשה בשוקת יהוא נסוב על מה שנאמר ברישא של המשנה, שמבטלים כלי מ"שם כלי" שלו ע"י שלכלי יהיה נקב בשיעור של שפופרת הנאד)**, מיפרשא הכי שהמים מקלחים מן ההר לשוקת ומן השוקת לבית המקוה וראשונים ראשונים היו נשאבים לבית המקוה לבית הלל עד שינקב כשפופרת הנאד (**בין השוקת למקווה)** ולבית שמאי עד שיפחת רובה (**של פתח השוקת, לצורך עירוב מקוואות)** עד כאן.

ומדהיכא דקאי אניקבה דלעיל (כלומר לפי ההבנה שהמעשה במשנה על שוקת יהוא מדבר על העניין, כמה צריך שיהיה הנקב גדול כדי לבטל כלי מ"שם הכלי" שלו, <u>ולא</u> לגבי עירוב מקוואות, לפי הצד שמעשה שוקת יהוא הוא מעשה בפני עצמו) נקט שהמים מקלחים מן השוקת לבית המקווה (לומר שאם יש נקב כשפופרת הנאד, אז המים שיוצאים מהשוקת הם אינם נחשבים כמים שאובים ולכן ניתן לטבול במים הללו במקווה), ולא נקטה (את המעשה של שוקת יהוא) לענין להטביל בשוקת עצמה כדנקט אליבא דסוגיא דיבמות, משמע דכל שהיא כלי- לעולם אין טובלין בתוכה, אפילו אם ניקבה כשפופרת הנאד ולפיכך גבי סוגיא דיבמות כתב דשוקת יהוא היתה חקוקה בסלע לומר שלא היתה כלי, שאם כן (הייתה כלי) לא היו יכולים לטבול בתוכה אף על פי שניקבה כשפופרת הנאד.

וכן נראה שהוא דעת **רבינו שמשון** שגם הוא כתב אמתניתין דשוקת (פ"ד מ"ה) דלפי שיטת מתניתין משמע דאיירי בשוקת שהיה מקלח מים למקוה וראשונים ראשונים היו נשאבים, ולפי סוגיא דיבמות כל טהרות שבירושלים נעשות על גבה שמטבילין בתוכה ועושין טהרות, ולא היתה בשוקת מ' סאה וכו'.

וכן נראה לדקדק עוד ממה שכתב **הרא"ש** בפרק ה' דמקואות (מ"א) אההיא דמעין שהעבירו על גבי השוקת וכו' דמים שבכלי אף על פי שמחוברין למעין נפסלו משום שאובין, והא דתנן בפרק ו' (מ"ה) השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם, אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנאד (**משמע שכלי שמנוקב**

כשפופרת הנאד, ניתן אף לטבול בתוכו, וזה סתירה לכאורה להבנה ברא"ש שאף אם יש נקב כשפופרת הנאד, בכל זאת לא ניתן לטבול בתוך הכלי עצמו) שאני התם שהים מקיפן, אבל אם היו עומדים על שפת הים ומחוברים לים כשפופרת הנאד- לא

(מחלק הרא"ש בין כלי שנמצא בתוך המים לבין כלי שנמצא ביבשה והוא רק מחובר למי הים ע"י נקב כשפופרת הנאד:

אם הכלי נמצא בתוך המים עצמם, שאז אם יש נקב כשפופרת הנאד בכלי, אין זה נכון לומר שיש כאן כלי והאדם טובל במי המים שבכלי, אלא צריך לומר שכיוון שיש נקב כשפופרת הנאד, זה כאילו שאנו לא רואים כאן כלי בכלל בעת הטבילה, ואף שהאדם טובל בתוך הכלי, מכל מקום זה נחשב כאילו האדם טובל בים עצמו ממש וזאת ע"פ הבנתו של ר' חיים הלוי ועיין בהערה במקצת דבריו[108]

<u>אולם</u> אם הכלי נמצא ביבשה והוא רק מחובר למי הים ע"י נקב בגודל של שפופרת הנאד, אף שהמים לא נחשבים שאובים לעניין אם הם יגיעו למקווה אחר, אך הכלי בעצם בית הקיבול שלו פסול מלטבול בתוכו) עכ"ל.

ואם איתא (**שבכלי שהיה נקוב כשפופרת הנאד ניתן לטבול בתוכו)** הוה ליה (**לרא"ש)** למימר דהתם (**מדובר)** ב(**כלים)**נקובים כשפופרת הנאד למטה סמוך לשוליים, דתו לא חשוב כלי וטובלין בתוכן בין כשהן בתוך הים בין כשהן חוץ לים.

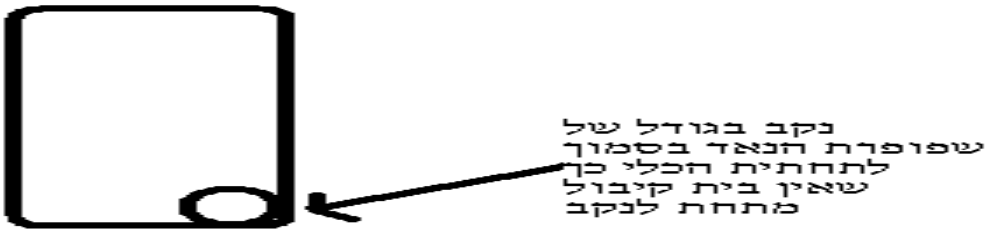

ומיהו הא איכא למידחי (אומר הב"י שיש לדחות את ההבנה שאם היה נקב בגודל של שפופרת הנאד בסמוך לתחתית הכלי היה ניתן לטבול בתוך כל כלי, וזאת משום) דעדיף ליה לפרושי בגוונא דיהא לישנא דמתניתין מדויק, דקתני "בתוך הים" (כלומר שהמשנה אמרה "השדה והתבה שבים") דמשמע דחוץ לים- אין מטבילין בהם, ולהכי לא אוקמה שהנקב סמוך לשוליים (רוצה לומר שאף אם הנקב יהיה בשיעור של שפופרת הנאד בסמוך לתחתית הכלי, בכל זאת לא נטבול בתוך הכלי עצמו אם הכלי הוא מחוץ למים, ונטבול בכלי עצמו רק אם הכלי נמצא בים ממש).

אבל מה שדייקתי מדברי הרא"ש בתשובה וגם מדברי רבינו שמשון נראה דדיוקים נכוחים הם ולפי זה צריך לומר דמה שכתב בפסקים (סי' ח) למדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או של שוקת אבן ויעשה למטה בשוליים נקב כל שהוא ויושיבנה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה, צריך לומר דהאי "יטבול בה" דקאמר (**הרא"ש בפסקיו שם)** לא לטבול לתוכה היא, אלא הכי קאמר: **<u>יטבול על ידה</u>**, כלומר

---

[108] ר' חיים הלוי הלכות מקוואות פרק ו

"...אשר כל זה לא שייך אלא כשעומדין בארץ, משא"כ בשידה ותיבה שבים, דעמידתן במים לא הויא כעומדין בארץ לגבי השידה והתיבה בעצמן, וממילא דהמים שבהן ג"כ אינם בארץ, ולפי זה גם בנשברו דפקע מהן תורת כלי, מ"מ כיון שהמים שבתוכן לא הויין עוד בארץ הרי הן פסולים לטבילה, וע"כ אין בהו רק הך הכשירא דעירוב מקואות, <u>דהמים בעצמן הן מעורבין עם המים שבים, ועל ידי זה הוא דהויין בקרקע, ואין מונחין בהשידה והתיבה כלל, וכשרין לטבילה</u>, ובזה הא הוי שיעורא כשפופרת הנוד וכמו שנתבאר".

שהמים היורדים ממנה למקוה לא נפסלו ומותר לטבול בהן, אבל לטבול בתוך הגיגית- כלל לא (**כלומר בשום פנים ואופן לא מותר לטבול בתוך הכלי עצמו**), אפילו (**אם הגיגית**) נקובה כשפופרת הנאד, ובהכי ניחא כל מה שהקשיתי לעיל בדברי הרא"ש והוסכמו דבריו בתשובה עם דבריו בפסקים

(כלומר מעתה באמת אנו רואים שהקושיות נכונות מאוד, שהרי מכך שאין עליהן תשובה משמע שבאמת אין זאת הייתה ההבנה הנכונה מה שהבנו בתחילה בדברי הרא"ש, ועתה שאנו מבינים שהרא"ש לא התכוון לומר שטובלים בכלים עצמם אלא במים היוצאים לחוץ מן הכלים, מובן באמת מה שכתב הרא"ש בתשובה שאסור לטבול בכלי עצמו אף אם יש נקב כל שהוא בתחתית הכלי, וכל מה שהתיר בפסקים לטבול בכלי עצמו, הוא לא התכוון להתיר לטבול בכלי עצמו, אלא כוונתו הייתה לטבול במקור מים שאליו יישפכו מהכלי המנוקב, והחידוש בדבריו הוא שהמים שיוצאים מן הכלי המנוקב אינם נחשבים כשאובים, שמפני שיש את הנקב הרי שיש עירוב מקוואות המכשיר את המים להיות כשרים לטבילה):

אבל רבינו (**הטור**)[109] אף על פי שלא כתב לישנא דטבילה בתוכה (**כלומר שיהיה מותר לטבול בכלי עצמו**), אלא לישנא דבה (**בה- הרומזת לטבול בתוכה**) נראה ודאי דלענין לטבול בתוכה מיירי, וכל שניקבה כשפופרת הנאד שרי (**רוצה לומר שלדעת הטור מותר לטבול בכלי עצמו המנוקב כשפופרת הנאד, שלא כרא"ש ודעימיה**),

דאי (**כתב הטור שצריך להיות בכלי נקב כשפופרת הנאד**) לענין שלא יפסלו המים הנמשכים ממנה (**מדין מים שאובים, לא סביר לומר כך שהרי**) לקמן (קו:) (**כבר**) כתב דין זה באורך, ולדעתו אי אפשר להסכים דברי הרא"ש בפסקים (**שהתיר לטבול בכלי מנוקב**) עם דבריו בתשובה (**שאסר לטבול בכלי מנוקב**) זו כמו שכתבתי, דאם כן (**שאם יהיה ניתן ליישב את הרא"ש, אז**) היאך כתב (**הטור**) בנקובה כשפופרת הנאד טובלין בתוכה שזה אינו לא כדברי הפסקים (**שהתיר לטבול בכלי אף שמנוקב רק בכל שהוא**) ולא כדברי התשובה (**שאסר לטבול בכלי אף שהוא מנוקב כשפופרת הנאד**) אלא צריך לומר שהוא (**הטור**) סובר דדברי הפסקים ודברי התשובה (**של הרא"ש**) פליגי אהדדי.

ואין לומר שהוא (**הטור**) סובר דבפסקים לא שרי (**הרא"ש**) להטביל בתוכה (**בתוך הכלי**) כלל, דאם כן לישנא ד"בה" משמע ליה דלא בעי למימר בתוכה, ואמאי נקט איהו לישנא דבה במקום בתוכה (**מכך שהטור כתב "בה" משמע שהוא בדווקא לא רצה לנקוט את הלשון של "אין טובלין <u>בתוכה</u>", ואם אתה אומר שלדעת אסור כלל לטבול בכלי, אז למה הטור שינה מהלשון**)?

לכך נראה לומר שהוא (**הטור**) סובר שהרא"ש בפסקים השוה נקב כל שהוא לכשפופרת הנאד, לומר דבין בזה ובין בזה טובלין בתוכה (**בתוך הכלי אם יש נקב בין שהוא בגודל כל שהוא ובין שהוא בגודל של שפופרת הנאד**), ומה שכתב בתשובה דאין טובלין בתוכה (**אמר זאת דווקא**) אנקב כל שהוא קאי, אבל (**אם הנקב היה בגודל של**) כשפופרת הנאד אין הכי נמי דטובלין בתוכה, ודבריו (**של הרא"ש**) בתשובה סותרים את דבריו בפסקים, ותפס רבינו דבריו בתשובה עיקר

(כלומר הבין הטור שהעיקר להלכה למעשה הוא כדברי הרא"ש בתשובה, שכתב שם הרא"ש ע"פ הבנתו של הטור, שכל מה שאסור לטבול בתוך כלי זה דווקא אם הנקב הוא בגודל כל שהוא (מפני שאנשים יטעו מפני שהנקב כ"כ קטן) אך אם הנקב הוא בגודל של שפופרת הנאד מותר לטבול בתוך הכלי עצמו (ולא כמו שפסק הרא"ש בפסקים שאף אם הנקב הוא בגודל כל שהוא ניתן לטבול בכלי עצמו) .

---

[109] טור יורה דעה סימן רא:

"צריך שלא יהיו מ' סאה בתוך הכלי שאין טובלין בכלים לפיכך גיגית שקבועה בארץ ונתמלאה ממי גשמים אין טובלין בה כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה ואם יש בשוליה נקב כשופרת הנוד שרי"

אבל קשה, שהרי משמע מדבריו (של הטור) בחושן משפט סימן ע"ב (סל"ה) דכדברי הרא"ש בפסקים נקטינן נגד דבריו בתשובה (כלומר שאם ישנן הלכות סותרות בין הפסקים לתשובה, אנו הולכים אחר ההלכה המובאת בפסקים ולא אחר התשובה, שלא כמו בהלכות מקוואות שנראה שהטור תפס עיקר כדברי הטור בתשובה ולא בפסקים),

שכתב וז"ל: אף על פי שבתשובה כתב שהמלוה על המשכון שומר שכר (אדם שהלווה כסף לחבירו וקיבל בתמורה להלוואה משכון בתור ערבות שהלווה יחזיר את החוב, הדין הוא שהמלווה נחשב כשומר שכר על המשכון, ועל כן אם המשכון יאבד או יגנב לו הוא יפסיד את חובו בדמי החפץ ששמר עליו. אולם הרא"ש) בפסקיו כתב שהוא שומר חנם (ועל כן אם המלווה יאבד את החפץ, הוא ייפטר מתשלום, והמלווה יקבל בכל זאת את דמי החוב שהלווה חייב לו) כדפירשתי לעיל

[ודאחרונה היא] (כלומר הרא"ש כתב את הפסק שמלוה על המשכון הוא שומר שכר לאחר שכתב את התשובה, ועל כן יש לומר שהרא"ש חזר בו מההבנה שמלוה על המשכון הוא שומר שכר, ולמעשה הבין הרא"ש שמלוה על המשכון הוא שומר חינם) ולא כתבתי תשובה זו (של הרא"ש שלפיה מלוה על המשכון הוא שומר שכר) אלא ללמוד ממנה חילוק זה למי שהוא פוסק שהוא שומר שכר (ולא כדי לפסוק כמותה. כלומר שההלכה למעשה היא כמו מה שנפסק ברא"ש בפסקים, ולא כמו שנפסק ברא"ש בתשובה) עכ"ל.

ואפשר לומר דהתם לאו כללא כייל לכל מקום שדבריו בתשובה יסתרו דבריו בפסקים דנקטינן דבריו שבפסקים עיקר (אומר הב"י: לא נכון לומר שהטור שם בחו"מ בא לתת כלל בפסקי ההלכות של הרא"ש, שתמיד אם יש סתירה בין הפסקים לתשובות, אנו פוסקים למעשה כמו הפסקים), אלא בההיא תשובה דוקא קאמר (שהלכה כפסקים ולא כתשובה) שהיה ידוע לו (לטור) דדבריו (של הרא"ש) בפסקים היו אחרונים לה (כלומר שהרא"ש כתב את הפסקים לאחר התשובה הזאת, ועל כן ניתן לומר שהרא"ש חזר בו מההבנה בתשובה, ולמעשה פסק כמו הפסקים), שכבר השיב אותה תשובה (לפני) כשכתב אותו דין בפסקים:

ורבינו ירוחם (נכ"ו ח"ה רכו ע"א)[110] כתב דין זה דגיגית שקבעה בארץ לענין פיסול המים הנמשכים ממנו והכשרם, ולא הזכיר אם טובלין בתוכו כשהוא נקוב. משמע שהוא מפרש דברי הרא"ש כמו שפירשתי במסקנת דברי, דאפילו ניקבה כשפופרת הנאד- אין טובלין בתוכה (**לדעת הרא"ש)** דאם איתא דהוה מפרש דברי הרא"ש דשרי לטבול בתוכה על ידי נקב, לא הוה שתיק מיניה:

ודעת רבינו (**הטור)** כבר נתבאר (לעיל בסמוך) שהוא להתיר לטבול בתוכה כשנקובה כשפופרת הנאד דווקא (**לאפוקי אם הנקב הוא רק "כל שהוא"- אסור לטבול בתוכה)**, ושיהיה הנקב בשוליים (**בתחתית הכלי)** או מן הצד סמוך לשוליים בענין שלא יוכל לקבל מים כלל (**כלומר שלא יהיה בכלל בית קיבול מתחת לנקב)**:

[בדק הבית] **והריטב"א** כתב בפרק קמא דמכות (ד. ד"ה והא)[111] לענין להטביל בתוך חבית או כלי אחר שבתוך הנהר או בתוך המקוה יש לומר שעלתה לו טבילה כל שיש שם כשפופרת הנאד כדין השוקת, וכן כתבו **בתוספות** (פסחים קט: ד"ה בים)[112].

---

[110] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכו טור א:

"גגית של אבן או של עץ שחברה בארץ ונתמלאת מי גשמים אין טובלין בה ופוסלת משום שאיבה דכל כלי פוסל אפילו אינו מקבל טומאה ואע"ג דחברה לא נתבטלה מתורת כלי דשם כלי נקרא עליה בתלוש כצנור שחקקו ולבסוף קבעו שכתבתי. אבל אם ניקבה הגיגית מלמטה כל שהוא או מן הצד כשפופרת הנאד אינה פוסלת כדלקמן כך כתבו הגאונים בתשובה"

[111] חידושי הריטב"א מסכת מכות דף ד עמוד א:

והביאו ראיה מדאמרינן בחומר בקודש (חגיגה כב.) מטבילין כלי בתוך כלי שיש בו (**נקב)** כשפופרת הנאד, ואפילו (**הטבילה הזאת עולה)** לתרומה ולקודש (**כלומר שזו טבילה שכשרה מדאורייתא)**. ותנן בפרק ששי דמקואות (מ"ה) מטבילין בשידה תיבה ומגדל שהם נקובים כשפופרת הנאד, ואין הפרש בזה בין ש(**המים)**הם שאובים מן הנהר עצמו בין שנשאבו מבחוץ, דסוף סוף שאובים הם (**והרי כל מים שאובים פסולים לטבילה)**.

וכן כתב **הרמב"ן** (ב"ב סה:)[113] .

ונראה לי ראיה לדבר (שכלי שיש בו נקב כשפופרת הנאד, ניתן לטבול בו), מדאמרינן (במסכת ביצה) בפרק שני דיום טוב (יז:) ושוין שמשיקין מים בכלי אבן לטהרם (כלומר שאם יש לנו מים טמאים, ניתן ביום טוב למלא כלי אבן (שאינו מקבל טומאה) במים הטמאים הללו ואז להטביל את הכלי אבן במקווה (שבו יש מים שאינם ראויים לשתייה) עד שמי המקווה נוגעים ב"משהו" במים הטמאים, וכך המים הטמאים נטהרים, כי המים הטמאים מתבטלים אגב המים הטהורים. יש לדעת שעניין זה נקרא "זריעה". כלומר אין זה נקרא שטבלנו את המים במקווה, אלא שזרענו את המים הטמאים בטהורים, וכך המים הטמאים נטהרו, עיין ברש"י בביצה יז:),

ואין מטבילין כלי אגב מימיו הטמאים (כלומר, אין להכניס את המים הטמאים לתוך כלי טמא (לדוגמה כלי עץ טמא), כדי שאגב ההשקה תעלה הטבילה גם לכלי, שהרי לכו"ע אין להטביל כלי ביום טבו), וביום טוב הוא דלא- משום תיקון כלי (כלומר, אסור לעשות כך, להכניס את המים הטמאים לתוך כלי טמא כדי להטביל אותו אגב המים ביום טוב, שהרי אסור ביום טוב לעשות מלאכת תיקון, והרי טבילת הכלי נחשבת כתיקון לכלי, שהרי עד עכשיו לא יכלו להשתמש בו בגלל שהוא היה טמא, ועתה בגלל שהוא טהור ניתן להשתמש בו, הרי שתיקנו את הכלי ע"י הטבלתו, ודבר זה אסור ביו"ט), הא בחול-מטבילין (שהרי אין בעיה לתקן כלי בחול) ו(אז)עלתה לכלי טבילה אגב [טהרת] מים טמאים שמטבילים בו.

והא התם שהמים שבתוך הכלי חוצצים הם (כלומר שהמים הטמאים שבתוך הכלי הטמא חוצצים בתוך הכלי בין מי המקווה הטהורים לבין החלק הפנימי של הכלי), שאין מימי המקוה והנהר נכנסין בתוכו (של הכלי, בגלל המים הטמאים שבתוך הכלי), ואם עדיין תורת שאובים עליהם (על המים הטמאים), היאך עלתה לו (=לכלי) טבילה (שהרי לא כל חלקי הכלי נטבלו במקווה)? אלא ודאי שמימי המקוה או הנהר שיש ביניהם כשפופרת הנאד והשיקם בו העלו אותם משאיבתם, וזו נראית ראיה ברורה לדבריהם (כלומר, מים טמאים שנוגעים במים טהורים- נטהרים, ועל כן יש מכאן לכאורה ראייה שכל השקה של מים

"...שאף בתוך כלי שבנהר או בים עלתה לו טבילה כל שיש שם נקב כשפופרת הנוד כדין השקה שכבר נתבטלה שאיבתן וחזרו כאילו לא נשאבו כלל"

[112] תוספות מסכת פסחים דף קט עמוד ב:

"להכשיר המים שבים סגי כשפופרת הנוד כדתנן בפ"ו דמקואות (משנה ה) ומטבילין בשידה תיבה ומגדל שהן נקובין כשפופרת הנוד"

[113] חידושי הרמב"ן על מסכת בבא בתרא דף סה עמוד ב:

"ועוד אומר ר"ת ז"ל דאפילו מקוה שאין בו ארבעים סאה מכונסין אלא בהשקה כגון שיש כאן שתי גומות של עשרים עשרים ולול פתוח מזה לזה ונושקין זה את זה בכשפופרת הנוד שהוא ערוב המקואות מקוה שלם מיקרי ולא מפסיל בשאובה. ומביא ראיה לדבריו דתנן בפ' חומר בקדש (כ' ב') שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה ואתמר התם דוקא בכלי שיש בפיו כשפופרת הנוד, ותנן נמי בפ"ו דמקואות השדה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנוד, והרי אותן שבכלי שאובין הן ואעפ"כ כיון שמחוברין למקוה טהורין"

במים- מטהרת את המים הטהורים, ולכן אם יש נקב בגודל של שפופרת הנאד בין הכלים שבהם המים, זה נחשב כנקב היוצר חיבור בין הכלים ומטהר את המים הטמאים) .

וכן התירו בפירוש לטבול לכתחלה כלים בתוך הנאד (**עור של חיה שהפכו אותו לשק)** או בתוך מעין-שיש בו כשפופרת הנאד, שאין הפרש בזה (**בשיעור של הנקב בגודל שפופרת הנאד)** בין טבילת כלים לטבילת אדם, אלא שהוקשה להם הא דאמרינן בירושלמי דיומא (פ"ג ה"ח)[114] גבי ים שעשה שלמה שהיו כהנים טובלים בו, ולאו כלי הוא? ומתרץ רגלי השוורים היו פחותים, כלומר נקובים כמוציא רמון, וכל שנקוב כמוציא רימון יוצא מתורת כלי. ותירצו התם לרווחא דמילתא עשו כן (**כלומר מה ששלמה המלך עשה את הנקבים כמוציא רימון ולא הסתפק בשפופרת הנאד, זה רק כדי שיכנסו מים רבים למקווה, אך לא מפני שההלכה היא שדווקא אם יש נקב כמוציא רימון אז התבטל שם הכלי, אלא כאמור מספיק אפילו נקב כשפופרת הנאד כדי לבטל שם כלי מעליו)**

ותדע (הוכחה לדבר) דהא ברגל אחד נקוב כמוציא רימון סגי, ורגלי כל השוורים למה לי? (כלומר, אף אם רק רגל אחד של המקווה הייתה נקובה בגודל של כמוציא רימון הכלי היה מתבטל מ"שם כלי" שבו, א"כ מדוע שלמה המלך עשה כ"כ הרבה נקבים גדולים? על כרחך כדי להרבות במים במקווה ולא מצד דיני תורת כלי)

וה"ר אלחנן תירץ שלכך הוצרך שם (**בים של שלמה לעשות נקב)** כמוציא רימון, להוציא מתורת כלי, לפי שמעין עיטם הנכנס שם פעמים היה קטן, וכל שפע המעין היה נכנס לתוך אותו ים, והיה נראה כטובל לתוך כלי גמור, ולפיכך נקבוהו כמוציא רימון להוציאו מתורת כלי

(כלומר, לפי ההסבר של ר' אלחנן באמת בכל כלי אנו נשארים עם ההבנה שמספיק נקב כשפופרת הנאד, ועם זאת אנו גם מבינים ששלמה המלך לא עשה את הנקב הגדול רק כדי להכניס מים רבים למקווה, אלא שהיה צורך מיוחד במקווה של שלמה המלך לעשות נקב גדול כמו שאמר ר' אלחנן, וזה כדי שיהיה היכר שהמקווה הוא לא כלי, אך בסתם כלי שאין את החשש של המעיין שנכנס לתוך המקווה כמו אצל שלמה המלך באמת מספיק נקב כשפופרת הנאד):

עוד הוקשה להם מדתנן בפרק שלישי דמקואות (מ"ג): בור שהוא מלא שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשון שלשה לוגין (**כלומר, תעלת מי גשמים שנכנסת לבור מלא מי גשמים והתעלה גם יוצאת מהבור לחוץ, הדין הוא שהבור פסול לטבילה עד שנעשה חשבון שלא נשארו 3 לוגים מהמים הראשונים שהיו בבור.**

[114] תלמוד ירושלמי מסכת יומא פרק ג הלכה ח':

"רבי שמעון בר כרסנא (אמר) בשם רבי אחא: הים (שעשה שלמה המלך) בית טבילה לכהנים הוא (כלומר שהיה כשר לכוהנים לטבול בו, שנאמר בדברי הימים ב,ד,ו:) "והים לרחצה לכהנים בו". (מקשה הגמרא-) ולא כלי הוא? (ואם כן כיצד הכהנים טבלו בו? והרי מים שבכלי הם מים שאובים הפסולים לטבילה!) אמת המים מושכת לו מעיטם (מרגלי המקווה) והיו רגליו שבדרום פחותים כרימונים (כלומר שהיו נקבים גדולים ברגלי המקווה בגודל של רימונים, ועל כן המקווה התבטל מתורת כלי)".

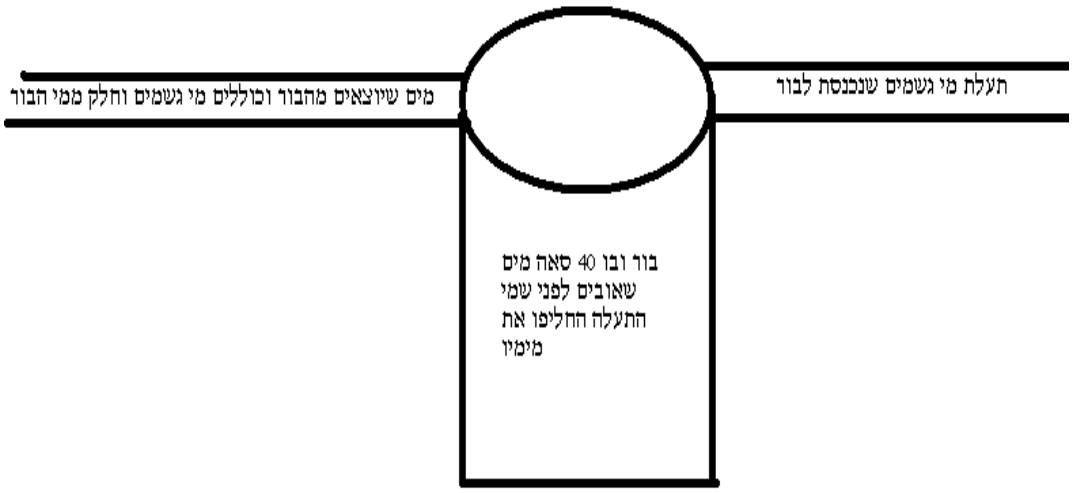

לדוגמה אם היו בבור 40 סאה של מים שאובים, לא יהיה ניתן לטבול בבור עד שנדע שנכנסו בבור קצת יותר מ- 12,760 סאה של מים כשרים. זאת משום שהכמות של 12,760 ועוד 40 סאה מים שאובים שהיו בבור זה סה"כ 12,800, והרי שכמות המים השאובים שהיו בבור (ה40 סאה) היא 1\320 מכמות המים הכללית של הבור ומי התעלה (12,800), וזאת משום ש40 לחלק ב12,800 זה 1\320.

כיוון שהבור מלא ב40 סאה מים שאובים, וכמו כן יוצאת ממנו 12,760 מים שאובים מהמים שהגיעו מתעלת מי הגשמים, הרי שהכמות של 12,760 מים שיוצאים מהבור כוללים 1\320 מהמים השאובים שבבור, ועל כן זאת 12,760 לחלק ב320 זה 39 7\8 סאה, שזה 40 סאה פחות שלושה לוגים (כי סאה זה 24 לוג, ועל כן 7\8 סאה זה 21 לוג, וכמו כן 1\8 זה 3 לוג. לכן אם ה40 סאה חסרים 1\8 הסאה, זה בעצם שהם חסרים 3 לוגים, ועל כן המקווה כשר בכך).

אולם יש להעיר שישנה גם את שיטת הראב"ד, שלפיה המים שיוצאים מן הבור הם כוללים מחצית מהמים שבבור, ועל כן אם לדוגמה מדובר כמו שהבאנו שיש בבור 40 סאה מים שאובים, מספיק שיכנסו ממי התעלה 80 סאה של מים כשרים כדי שנדע שה40 סאה מים שאובים שהם מחצית מסכום של 80 סאה- יצאו כבר מן המקווה).

ותנן נמי התם (פ"ה מ"א) מעין שהעבירוהו על גבי השוקת של מים שאובים לעולם הוא בפיסולו וכו' ותירצו **התוספות** בשלא היו מימי האמה ולא המעין ארבעים סאה קודם נשיקתן לבור, או לשוקת דכיון דלית להו ארבעים סאה לא מכשירי להו לשאובים בהשקתן לטבול בו אדם. ואף על פי ששנינו (פ"א מ"ז) שהמעין מטהר בכל שהוא (**אף שאין במעיין 40 סאה)** לא לאדם אמרו (**שמטהר בכל שהוא)**, אלא לכלים (**שהמעיין מטהר את המים בכל שהוא)**, אבל אדם בעי מ' סאה (**אף במעיין),** ובודאי דמשניות אלו דאמה ושוקת מתפרשים בדוחק.

ויותר נראים דברי **הרא"ה** מורי (חי' הרא"ה ביצה יז:)[115] שהיה אומר בשם רבותיו ובשמו שלא אמרו שהמים שאובים נטהרו כשפופרת הנאד אלא כשהם בתוך מקוה או הים שמטהרים באשבורן דוקא כמותן והוו להו כמין אחד (**כלומר שע"י הנקב מי שטובל בתוך הכלי, נחשב כאילו הוא טובל בים\במקווה**

[115] **הרא"ה כתב שם:** "והיינו הא דאמר התם במקואות: בור שהוא מלא מים שאובים והאמה יוצאת ונכנסת ממנו לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין, והיינו הא דאמר בירוש' בים שעשה שלמה והיו המים נכנסין מעין עיטם שנקוב היה כמוציא רימון, לומר שיצא מתורת כלי, הא לאו"ה- פסול, ואין חיבורו למעיין מטהרו כדפי'.

עצמו ממש, מפני שהכלי המנוקב מתבטל למקווה\ים), אבל לגבי מעין שהוא מטהר בזוחלין מה שאין כן מים שבכלי (**שאין הם מטהרים אלא כשהם מכונסים)**, אין יוצאים מדין שאובה כשפופרת הנאד (**לא יועיל שיהיה נקב כשפופרת הנאד בכלי שנשפכים אליו מי מעיין)**, ואין מטבילין בו לא אדם ולא כלים עד שיהא נקוב כמוציא רימון שיצא מתורת כלי, והיינו ההיא דים שעשה שלמה שרגלי השוורים היו פחותים כמוציא רימון ועשו כן בכל רגלי השוורים כדי שיהיה נראה לכל כשהוא נקוב מכל צד, ובהא מיתרץ שפיר מתניתין דשוקת ואמה העוברת

<u>בשוקת</u>- העניין מיושב, שהרי המשנה בפרק ה' משנה א' אומרת שהמעיין שהעבירו על גבי השוקת- פסול, וזאת משום שכאמור אין המים שבשוקת נטהרים ע"י מי המעיין שזרם לשוקת, כיוון שמדובר שם שלא היה בשוקת נקב בגודל של מוציא רימון

<u>באמה העוברת</u>- אמרנו שצריכים לצאת כל המים השאובים מן הבור והמים שבבור לא נטהרו ממי הגשמים, כיוון שהיה מדובר שמי הגשמים זחלו ולא היו מכונסים באשבורן

<u>בים של שלמה</u>- שלמה המלך נצרך לעשות נקבים דווקא בגודל של מוציא רימון ולא הסתפק בנקבים כגודל שפופרת הנאד משום שהרי היה מדובר שהמקווה התמלא כל הזמן ממעיין עיטם שזחלו מימיו למקווה, ועל כן כדי שהמים שבמקווה לא יהיו שאובים נצרך שלמה המלך לעשות נקבים בגודל של מוציא רימון כדי שהמקווה יהיה כשר במימיו)

ומיהו בנקוב כמוציא רימון מטבילין בו (**בכלי)** לדברי הכל ואפילו לכתחלה, אלא שאין להתיר זה בכל מקום משום גזירה (**כמו שאמרנו לעיל, שמא אנשים יטעו ויצא מצב שהם לא יטבלו כראוי)** עכ"ל [עד כאן]:

ומ"ש ובדבר זה שוה מעין למקוה. כלומר בדבר זה שאמרנו שצריך שהארבעים סאה לא יהיו בתוך הכלי שוה מעין למקוה:

<u>ח (א) ומ"ש אם מעין מקלח</u> לתוך כלי ויוצאים ממנו לחוץ וכו'. היינו מתניתין שכתבתי בסמוך (ד"ה אבל ק"ל): מעין שהעבירו על גב השוקת (**=כלי)** – פסול (**המים פסולים לטבילה)**:

ומ"ש (**הטור)** "ויוצאין ממנו לחוץ" פשוט הוא, דלרבותא נקט הכי לומר דאפילו במים היוצאים ממנו (**מהשוקת)**- אין טובלין דמעת שהיו בתוך הכלי (**=השוקת)** נפסלו (**המים)** משום (**מים)** שאובין. והכי משמעותא דלישנא דמתניתין דקתני: שהעבירו על גבי השוקת. דלישנא ד"העבירו" הוי שהעביר מי המעין על השוקת שנכנסין לו מצד אחד ויוצאין מצד אחר.

וכן כתבתי בסמוך (ד"ה ודע) שפירש **הרא"ש** ז"ל ופשוט הוא, ותניא נמי בתוספתא (מקואות פ"ד ה"ה) מעין היוצא לתלמי (**שם של כלי)** ומן התלמי לבריכה, (**המים)** ראשונים [ראשונים] פסולים, מפני שהן נשאבים. פירוש תלמי- כלי שכך שמו:

ודע שרבינו שמשון בפרק ה' דמקואות (מ"ב) תמה על תוספתא דמעין היוצא לתלמי דבסמוך דליתכשרי כולהו (כלומר שהמים יוכשרו כמים כשרים ושלא יוגדרו כמים שאובים אף אם לא ננקב את הכלי, שהרי התוספתא דורשת לנקב את הכלי כדי שהמים לא יוגדרו כמים שאובים, ועל זה תמה ר"ש, שאף אם לא ננקב את הכלי, המים אמורים להיות כשרים-) דכיון דמחוברין (המים) ל(מי ה)מעין, דאפילו מעין שריבה עליו מים שאובים מטהר בכל שהוא (כלומר שמי המעיין מטהרים את המים השאובים בכל שהוא, ואין צורך שיהיו 40 סאה של מי מעיין כדי לטהר את המים השאובים שיהיו כשרים. א"כ מדוע התוספתא דורשת לנקב את הכלי, הרי אף אם לא ננקב את הכלי מי המעיין אמורים לטהר את המים השאובים).

כדתנן ב(**משנה מקוואות**)פרק קמא (מ"ז)[116] ועוד דמשמע התם בתוספתא דיש בפי התלמי כשפופרת הנאד ואם כן אפילו בתוך התלמי עצמו היה מותר לטבול (**א"כ מדוע המים שיוצאים ממנו מוגדרים כמים שאובים?**) וכן תמה (**רבינו שמשון**) על מתניתין דקתני (פ"ה מ"א): מעין שהעבירו על גבי השוקת- פסול. אמאי פסול כיון דמי השוקת מחוברים למעין דמטהר בכל שהוא?

וכתב דנראה לי דיש לחלק בין כלים התלושים דכשרים להטביל בתוכם, לכלים הקבועים שהמעין נגרר על גבם דגזרו בהו רבנן (**שאסור**) להטביל בתוכם דילמא אתו בהו לידי תקלה, דפעמים שקובעים אותם (**את הכלים הללו שנשפכים לתוכם מי המעיין**) במקום מוצא המים (**שממנו מגיעים מי המעיין לכלי**) ואין שם (**בכלי נקב**) כשפופרת הנאד, ונמצא כל המים העוברים על גביו (**של הכלי-**) פסולים (,**כיוון שמי המעיין הופכים למים שאובים כאשר הם נכנסים לכלי, ואז אף שהמים יצאו אח"כ לחוץ, אין זה מועיל, משום שהמים כבר מוגדרים כמים שאובים**):

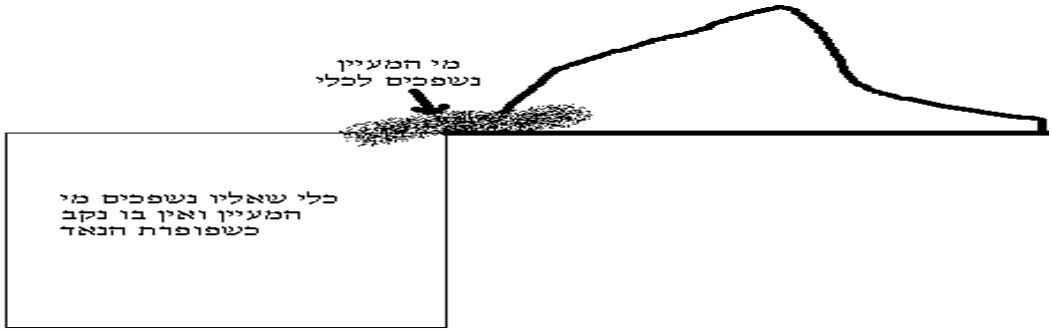

והרא"ש הביא תמיהות **רבינו שמשון** בסוף נדה (הל' מקואות סי' ט)[117] וכתב עליהם:

"ונראה לי דלא קשה מידי, כיון דכלי מפסיק בין מים שיצאו חוץ לשוקת ובין המעין וכן ההיא דתלמי כיון שהתלמי מפסיק בין המעין לבריכה לא מיקרו מחוברים (**כלומר המים שיוצאים מחוץ לכלי לא נחשבים כמחוברים למי המעיין, כיוון שהכלי מפסיק בין המים למים**)

[116] "... ולמעין להטביל בו בכל שהוא"

[117] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ט

ט (מקואות פ"ה) מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לו פירוש שמי המעיין נופלין לתוך השוקת ומהם נמשכין ויוצאין לחוץ. והשוקת הוא כלי ולא שוקת שבסלע פוסל ואין מטבילין לא בשוקת ולא במים הנמשכין מתוכו לחוץ.

והקשה רבינו שמשון ז"ל למה מים שבשוקת נפסלין כיון דמחוברין למעיין. והא אפילו מעיין שריבה עליו מים שאובין מטהר בכל שהוא כדתנן בפ"ק דמקואות. ואפילו בתוך הכלי עצמו מותר לטבול כדאמרינן בפ' חומר בקדש (דף כב א) כשיש בפיו כשפופרת הנוד.

ונראה לי דלא קשיא מידי...

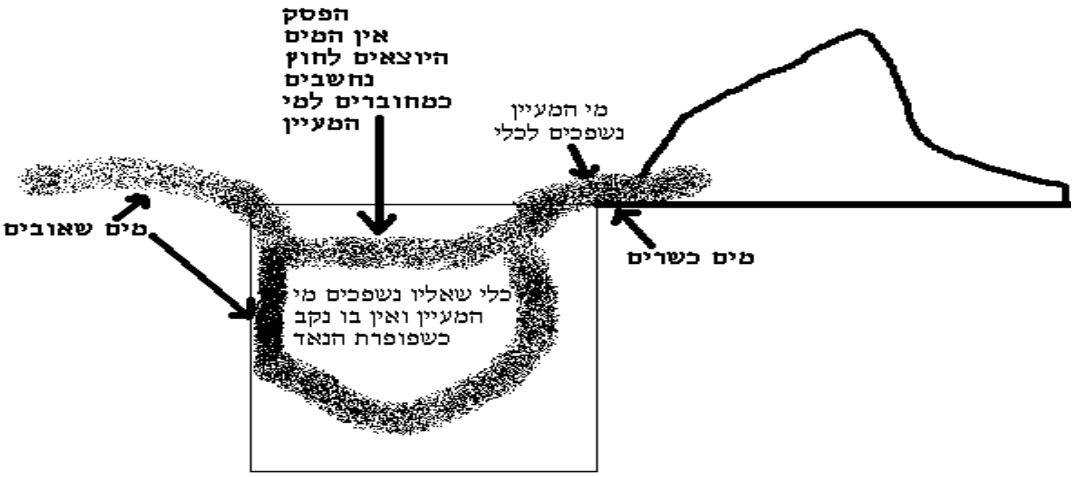

ולא דמי למעין שנתן לתוכו מים שאובין, דשם מעין לא בטיל מיניה אף על פי שנתנו לתוכו מים שאובים הרבה, מידי דהוה אמקוה שיש בו מ' סאה שאינו נפסל אפילו נתן לתוכו אלף סאין מים שאובין.

ומה שכתב (**רבינו שמשון)** דאפילו בכלי עצמו מטבילים- לא דמי, דהתם הכלי הפנימי הוא נטבל בתוך המקוה כיון דפי החיצון כשפופרת הנאד (**ועל כן עולה הטבילה לשניהם)**, אבל כלי המחובר למעין או למקוה שיש בו מ' סאה אין להטביל בתוכו (**=בתוך הכלי)** גזירה דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור (**למעיין, שהרי זו טבילה הפסולה מדאורייתא להטביל בכלים)** הילכך אסור להטביל בשוקת ובמים הנמשכים ממנו (**שמא יבוא להטביל בשוקת גם במצב בו מי המעיין לא ימשכו לתוך השוקת)**. וכן מי הבריכה נפסלים בשאיבה (**אף שמי המעיין נשפכים לתוך הבריכה)** כיון דאסור להטבילו בתלמי המחובר למעין עכ"ל.

וכן כתב בפירוש המשנה פ"ה דמקואות (מ"א)[118] וכתב שם עוד והא דתנן בפרק ו' (מ"ה) השידה והתיבה שבים אין מטבילים בהן אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנאד, שאני התם שהים מקיפן (**והלכך כל המים שבכלים הללו בטלים למי הים)**, אבל אם (**השידה והתיבה)** היו עומדים על שפת הים ומחוברים לים **(רק ע"י נקב ששיעורו)** כשפופרת הנאד- לא (**כלומר: לא היינו מתירים לטבול בכלי, כיוון שהמים שבו מוגדרים כמים שאובים)**:

אהא דתנן בפרק ה' דמקואות (מ"א) מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול. העבירו על גבי שפה כל שהוא- כשר חוצה לו, שהמעין מטהר בכל שהוא. העבירו על גבי בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים.

כתב **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (דף צו) למדנו שהמעין שהעבירו מתוך הכלי אף על פי שנמשך ויוצא ממנו ועדיין המעין מושך כתחלתו דינו כשאוב לגמרי (**כלומר שהמים שיוצאים מהכלי- הם מים שאובים הפסולים לטבילה, אף שהיה ניתן לחשוב שהמים יהיו טהורים כי לכאורה הם מחוברים למים שבכלי והמים שבכלי הרי מחוברים למי המעיין שמטהר בכל שהוא את המים השאובים)**.

ממאי מדקתני "פסול" (**שנאמר במשנה: "מעין שהעבירו על גבי השוקת <u>פסול</u>")** ולא קתני "הרי הוא כמקוה" כדקתני בסיפא (**ששנינו בסוף המשנה: "העבירו על גבי בריכה והפסיקו <u>הרי הוא כמקוה</u>")** אלמא פסול לגמרי קאמר (**ברישא של המשנה),** והנה גם זה חיזוק לדברי רב אחא ז"ל (שאילתות אחרי

[118] **רבינו שמשון על פרק ה' משנה א':**
"והפסיקו. שאין מי הבריכה מחוברים למעיין, הרי הוא כמקווה, ואין מטהר בכל שהוא עד שיהא שם ארבעים סאה".

מות עמ' קעט) שאין שאובה מטהרת בהמשכה כדי להטביל בה[119]. ומאי "פסול"? פסול להטביל בו, אבל אינו פוסל את הכשר.

ולמדנו עוד מכאן שהמים שנמשכו מן המעין ונפלו לגומא אם נפסק מהם (מי) המעין, הרי מי הגומא כמי הגשמים לגמרי (ולא כמי מעיין) ונפסלין בשאובין (כלומר, אם יפלו לתוך המים הללו 3 לוגים של מים שאובים המים יפסלו, וזה במצב שלא היו 40 סאה של מים כשרים קודם שנפלו לתוכם המים השאובים) ובשינוי מראה (של המים) כמקוה.

ואם חזר והמשיך לתוכן (**את מי**) המעין (**לתוך המים שבגומא**), אף על פי שנפסלו מי הגומא ב(**מים**)שאובין (**שנפלו לתוכם**) או בשינוי מראה- המעין מכשירן מיד, ולא בעינן שיחזרו (**מי הגומא**) למראה המים (**ורק אז הם יהיו כשרים לטבילה ,אלא החידוש הוא שאף שמראה המים עדיין איננו כמראה המים הרגילים, בכל זאת המים כבר כשרים לטבילה כיוון שהמעיין מטהר את המים מיד**), לא שנא שבאו השאובים על המעין, ולא שנא שבא המעין על השאובין,(**בכל מקרה**) המעין מטהר אותם (**את מי הגומא**), וכן לענין שינוי המראה עכ"ל (**של הראב"ד בבעלי הנפש**):

וז"ל **הרשב"א** בשער המים שבסוף תורת הבית (בית המים ש"ג):

פעמים שאדם טובל בתוך הכלים (**וזה מותר לכתחילה**). כיצד?

היה כלי מונח בתוך המים שבמקוה, אפילו שפת הכלי למעלה מן המים, אם היה הכלי נקוב כשפופרת הנאד ואפילו מצדו, נעשו המים שבכלי חיבור למים שבמקוה והטובל בו כטובל במקוה.

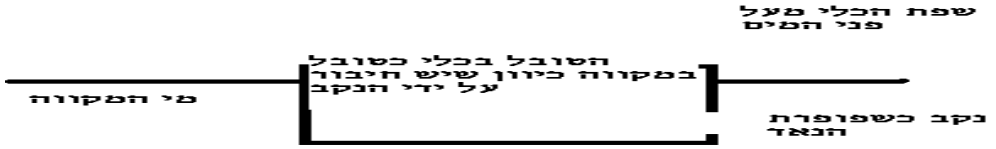

היה פי הכלי נתון בתוך מי המקווה, אפילו היה כלי שוכב על צדו, אם היה פי הכלי רחב כשפופרת הנאד הרי זה טובל בתוכו אף על פי שהכלי כולו שלם.

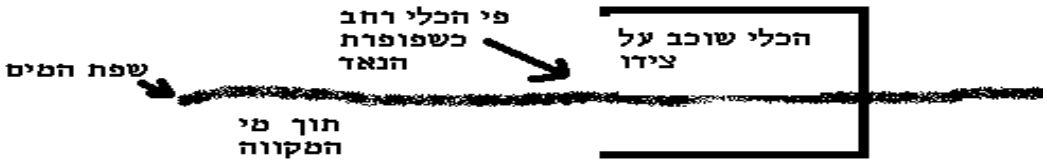

היה הכלי יושב על שוליו ופיו למעלה והמים צפין על פיו הרי זה חיבור, אף על פי שאין בפיו כשפופרת הנאד.

[119] **כמו שהנצי"ב כתב שם ב"העמק שאלה**: "וזה דלא כרבינו (**רב אחא**) דס"ל דשאיבה אינה כשרה בהמשכה, אלא ברוב כשרים או שיבאו אח"כ עוד מ' סאה מי גשמים..."

דברים אלו שאמרנו בשהיה במקוה מ' סאה מלבד המים שבתוך הכלי, (**אך אם**) פחות מכן- לא יטבול, שאין המים שבכלי מחוברים אל מי המקווה, שאין מקוה פחות ממ' סאה. במה דברים אמורים (**שחייב להיות 40 סאה של מים כשרים גם מבלי מה שיש בכלי**)? במקוה, אבל אם נתנה (**את הכלי**) במי מעין, אפילו אין במים שבמעין חוץ לכלי מ' סאה, ושאין בפי הכלי כשפופרת הנאד- (**בכל זאת**) טובלין בתוכו (**בתוך הכלי**), לפי שהמעין מטהר (**גם**) בפחות ממ' סאה. ובאיזה כלי אמרו (**שטובלים בתוכו**)? בכלי שאינו קבוע [בקרקע], (**אבל אם**) היה (**הכלי**) קבוע בקרקע, בין כך ובין כך- אין טובלין בו, גזירה שמא יבוא לטבול במרחצאות של כלים עכ"ל:

ודע שכתב **הרשב"א** (ח"ג סי' רכח):

שאלת מעין הנובע והמים הולכים בצנורות תחת הקרקע ומתקבצין בחפירה אחת ובחפירה כלי שמתקבצין שם המים ומשם יפרד לכמה דרכים ודרך אחד הולך אל המקוה מהו:

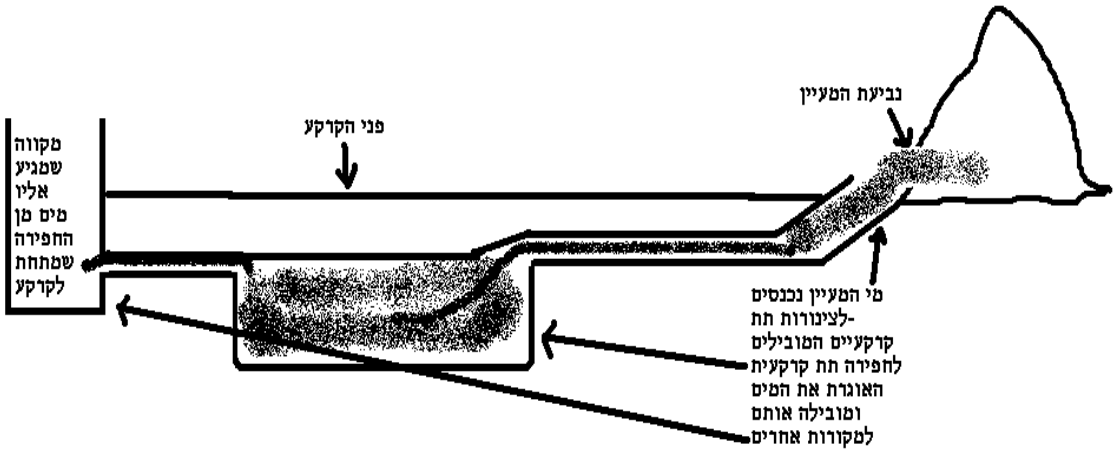

תשובה בין שהכלי שבתוך החפירה מחזיק מ' סאה, בין פחות, כל שהמים (**שבחפירה**) מחוברים למעין, כל ש(**המים מגיעים מן החפירה אל**)חוץ לכלי- טובלין ומטבילין בו (**כי המים הינם מים כשרים**), לפי שהכל כמעין, ואף על פי שנפלו (**המים**) לתוך הכלי (**שבחפירה התת קרקעית**)- (**המים**) אינן נפסלים מחמת שאובין, כיון שעדיין הן מחוברין למעין.

ולא עוד אלא שאפשר לומר שפעמים שמותר לטבול אפילו [בתוך הכלי] שבתוך החפירה, וכגון שהיו מ' סאה במים שבין המעין לכלי, שהרי המים שבתוך הכלי העומד בתוך המים- מחוברים הם למי המעין, וכל שהוא כן, אפשר שטובלין אפילו בתוך אותו כלי והוא שיהיה פיו (**של הכלי שבחפירה**) רחב כשפופרת הנאד כדאיתא בסוף פרק קמא דיבמות (טו.)[120] וכדאמרינן בפרק בתרא דחגיגה (כב.)[121]: מטבילין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנאד, מפני שהמים שבתוך הכלי מחוברים למים שהם חוצה להן.

---

[120] יבמות דף טו עמוד א:

"ותנן: עירוב מקואות - כשפופרת הנוד בעובייה ובחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן"

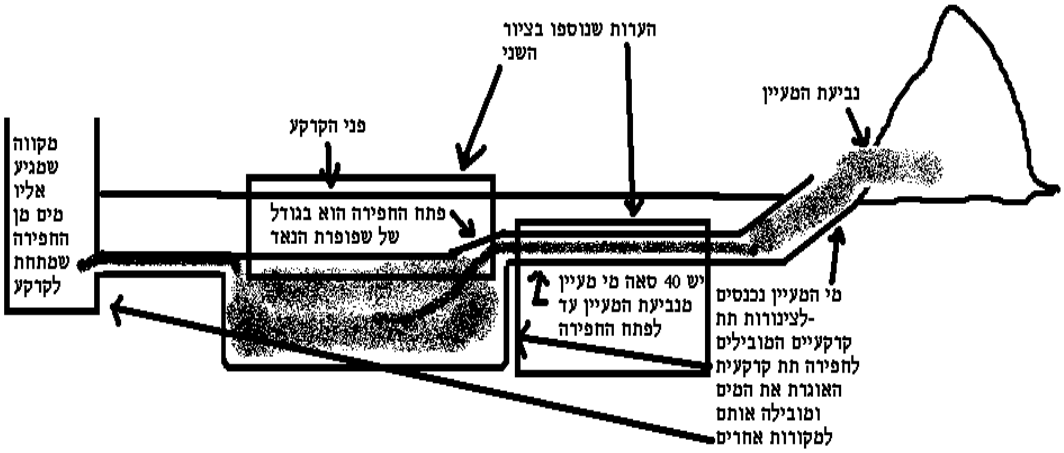

והיינו נמי דאמרינן בפרק שני דיום טוב (יח:) שמטבילין כלי טמא אגב מימיו, שהמים שבתוך הכלי, כל שמשיקן עם המים שבנהר הרי הן נזרעין (**המים הטמאים)** בתוך מי הנהר, והם בעצמן (**המים הטמאים ע"י שהם נטהרים)** מטהרין תוכו של כלי, אף על פי שהיו שאובין מתחלתן (**ועל כן לא שייך להקשות שהמים הטמאים חוצצים, שהרי הם מיד נטהרים ועל כן הם כבר אינם חוצצים כלל)**.

ואם אין מ' סאה במים שמן המעין לכלי- אין טובלין ומטבילין לתוך הכלי, אף על פי שהמעין נמשך ועובר על גביו (**של הכלי)** ולחוץ- טובלין (**כלומר שמותר לטבול במים שיוצאים במקור מים אחר האוגר את המים),** וכמו ששנינו בפרק ה' דמקואות (מ"א): מעין שהעבירו על גבי השוקת- פסול (**פסולים המים משום מים שאובים)**. העבירו (**את מי המעיין)** על גבי שפה כל שהוא- כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא.

פירוש השוקת (**זה)** כלי שמניחין סמוך למעין כדי שיכנסו שם מי המעין- פסול לטבול ולהטביל בתוך השוקת, וכשאין מ' סאה במים שבין המעין לשוקת כמו שכתבנו (**שאם יש 40 סאה במים שבין המעיין לשוקת אז ניתן אף לטבול בשוקת עצמה)**,

אבל מן השפה ולחוץ (כלומר במקור מים אחר) אפילו במים כל שהוא שחוץ לשפה- מטבילין בו מחטין וצנורות, והוא הדין לאדם (שגם אדם יכול לטבול במים, שאף שבכלי עצמו האדם לא יכול לטבול, אך במקור מים אחר שאוגר את מי הכלי שנשפכים אליו- ניתן לטבול בו), אם יש במה שחוץ לשפה שיעור לטבול (כלומר שכל גופו של האדם יכול להיכנס במים שיוצאים מחוץ לכלי),

ואם הכלי נקוב כשפופרת הנאד ונכנסין מי המעין שיש בו מ' סאה דרך אותו נקב, אף על פי שאין בכלי מ' סאה- טובלין ומטבילין בתוך הכלי, שהרי נתערבו עם המים שבמעין די שיעור [דערוב] מקואות כשפופרת הנאד, וכדתנן עוד במקואות (פ"ו מ"ז)[122] כשפופרת הנאד בעביה וכו'

---

[121] חגיגה דף כב עמוד א:

"דתנן: כלים שמילאן כלים והטבילן - הרי אלו טהורין, ואם לא טבל, מים המעורבים - עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד. מאי קאמר ואם לא טבל? - הכי קאמר: ואם אינו צריך להטבילו, ומים המעורבין - עד שיהו מעורבין כשפופרת הנוד".

[122] משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ז:

"ערוב מקואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן...

ותנן (פ"ד מ"ה) מעשה בשוקת יהוא וכו' פירוש שוקת יהוא אבן חלולה וכלי היה, והיה בצדה מעין או מקוה שלם, ו<u>לא</u> היה בשוקת מ' סאה, ואפילו הכי היו עושים כל טהרות שבירושלים על ידי הכלים שהיו מטבילין באותו השוקת, ומשום עירוב מקואות (**שכיוון שהיה במקווה (הצמוד לשוקת) 40 סאה, והיה נקב כשפופרת הנאד בין המקווה לשוקת, אז זה נחשב כאילו שגם בשוקת היו 40 סאה, ע"י עירוב המקוואות שנוצר ע"י הנקב**),

והנה הים שעשה שלמה שטובלים בו- כלי היה, אלא שהיו המים שבתוכו מתערבין אל מי המעין (**מעין עיטם שהיה נשפך לתוכו**). ובירושלמי דמסכת יומא (פ"ג ה"ח) הקשו: היאך טובלין בו? ולאו כלי הוא?! (**הרי זה כלי, וא"כ כל המים שבו מיד הופכים להיות מים שאובים ברגע שהם נכנסים לכלי, א"כ כיצד התירו לטבול בתוך הכלי שעשה שלמה המלך?**)

ומתרץ רגלי השוורים (שהם היו בסיס המקווה) היו נקובים כמוציא רמון, ושיעור מוציא רימון (שעשה שלמה, ולא הסתפק רק בנקב כשפופרת הנאד) לאו שיהא צריך בכל כך (נקב גדול), דכשפופרת הנאד סגי (הרי כבר בנקב של שפופרת הנאד היה מספיק כדי לבטל את הכלי מתורת הכלי שלו, ולא היה לו צורך מעיקר הדין לעשות נקבים בגודל של מוציא רימון), אלא שמעשה שהיה כך היה, כדי שיכנסו המים יותר בשפע (כלומר, שלמה המלך עשה חורים גדולים כדי שהרבה מים יכנסו למקווה, אך באמת מעיקר הדין היה יכול להסתפק גם בנקביפם כשפופרת הנאד).

ואם הכלי שאמרת נקוב בשוליו (**בחלק התחתון של הכלי**) ממש שאינו יכול לקבל מים כל שהן, אם (**מדובר בכלי ש**)אינו מקבל טומאה ככלי אבנים או אדמה (שבת נח.)[123], אף על פי שנעשה כל המקוה על ידי קילוח אותו הכלי- אינו פוסל את המקווה (**ואין אנו אומרים שיש צד פסול כיוון שכל המים הגיעו מכלי**), ואפילו המים יוצאים ממנו (**מהכלי הזה**) למקוה ממש (**כלומר בלי שום המשכה של המים על פני הקרקע**), ואף על פי שהושיבו (**את הכלי**) על גב הקרקע והקרקע סותם (**את אותו**) הנקב (**המטהרו**) עד שאינו מוציא מים (**כלומר, שע"י שעכשיו הקרקע סותמת את הנקב, אם מכניסים מים לכלי- הכלי איננו מוציא את המים לחוץ, כיוון שהוא סתום כולו, ובכל זאת אנו מגדירים כלי זה ככלי שהופקע ממנו "שם הכלי" שלו, ועל כן המים שנופלים ממנו למקווה- כשרים**),

וכדתנן בפרק ד' דמקואות (מ"ה) (**עיין הסבר בהערה. מוכח ממשנה זו שמועיל לעשות נקב מסוים שמבטל מן הכלי את תורת הכלי שלו**)[124]: השוקת אין ממלאין ממנה וכו' היתה כלי וחיברה בסיד ממלאין בה וכו' ופוסלת את המקוה וכו' ניקבה מלמטה או מן הצד וכו' ,

---

[123] שבת דף נח עמוד א:

"כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה- אין מקבלין טומאה, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים"

[124] משנה מסכת מקוואות פרק ד משנה ה:

"השוקת שבסלע (בית קיבול בתוך סלע טבעי שמחובר כבר לקרקע)- ...ואינה פוסלת את המקווה (אם נפלו מן השוקת מים למקווה אחר, כיוון שאין השוקת נחשבת ככלי, ועל כן אין למים שבתוכה דין של מים שאובים).

ובתוספתא (מקואות פ"ד ה"ד)[125] שנו דדוקא כשניקבה מן הצד בעינן כשפופרת הנאד, ואף על פי שניקבה סמוך לשוליה ממש ואינה מקבלת אפילו מים כל שהוא, אבל ניקבה בשוליה (**בתחתית הכלי)** ממש אפילו לא ניקבה אלא נקב (**בגודל)** כמחט- אינו פוסל (**את המקווה משום מים שאובים, כיוון שכלי זה אינו יכול לקבל שום מים, כי כל מים שיכניסו לתוכו יצאו כולם עם הזמן**).

דתניא בתוספתא (**שם):** קסטילון המקלח מים בכרכים וכו' אמר רבי אלעזר הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכו' במה דברים אמורים מן הצד (**שצריך נקב כשפופרת הנאד אם עושים את הנקב בצידי הכלי),** אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקווה.

פירוש אמרו לו חביריו במה דברים אמורים, כלומר מה שאמרו במשנתינו וכמה יהא בנקב כשפופרת הנאד לא אמרו אלא כשניקבה מן הצד, אבל אם ניקבה למטה בשוליה ממש (**כלומר בחלק התחתון של הכלי),** אפילו היה נקב **(רק בגודל של)** כמחט- אינו פוסל את המקווה, ואפשר שאין הלכה כן אלא כסתם מתניתין ששנינו (פ"ד מ"ה) כמה יהא בנקב כשפופרת הנאד

(רוצה לומר, שהלכה למעשה, ניתן לומר שגם אם הנקב הוא בתחתית הכלי, מ"מ צריך דווקא נקב בגודל של שפופרת הנאד, ולא מספיק נקב כמלוא מחט בלבד. זאת כמו שמובא במשנתינו בפרק ד' משנה ה' שהמשנה מביאה שהנקב צריך להיות כשפופרת הנאד, ואין היא מחלקת בין אם הנקב הוא בצד הכלי, ובין אם הנקב הוא בתחתית הכלי).

ואפילו בתוספתא נמי איכא מאן דבעי כשפופרת הנאד (אפילו בתחתית הכלי. זה כמו ששנינו בתחילת התוספתא, שקסטילון אינו נחשב כלי אם יש בו כשפופרת הנאד, ואין התוספתא מחלקת בין אם הנקב הוא בצידי הכלי או בתחתית הכלי).

וגרסינן באותה **תוספתא**[126] פקקו בסיד (ובבעץ) [ובבנין] וכו' ,פירוש: אם הביא סיד וצרורות ופקק בהם (**את)** הנקב ,או שהושיבו (**לכלי)** על גבי קרקע ,או (**שהושיב את הכלי)** על גבי סיד וגפסיס (**=גבס)** ,או

היתה כלי (כלומר, לא כרישא של המשנה, כאן מדובר שעשה בית קיבול בתוך סלע התלוש, ולא בתוך סלע טבעי המחובר לקרקע) וחברה בסיד (לקרקע)... ופוסלת את המקווה (משום שהמים שבה נחשבים כמים שאובים הפוסלים את המקווה, כי השוקת הזאת נחשבת ככלי).

(אם אותה השוקת שהיא כלי ופוסלת את המקווה במימיה השאובים-) ניקבה מלמטה (בחלק התחתון של הכלי) או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם (כלומר שניקב את השוקת בצד שלה, כך שמהנקב ולמטה אין לכלי מקום לאגור את המים, ועל כן כל מים שנכנסים לשוקת מיד יוצאים, מבלי מקום אפילו בגודל כל שהוא היכול לאגור את המים)- כשירה (כיוון שהנקב הזה מפקיע מהכלי "שם כלי"). וכמה יהיה בנקב (כדי שזה יהיה מספיק להפקיע מן הכלי את "שם הכלי" של השוקת)? כשפופרת הנוד.

אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו בית שמאי ופחתוה שבית שמאי אומרים עד שיפחתו רובה **(כי בית שמאי סוברים שתורת כלי עליה, עד שרוב הכלי יישבר, ולא מועיל נקב כשפופרת הנאד בעלמא)"**

[125] תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ו:

"קסטלין(=כלי) המחליק מים בכרכין (כלומר שדרכו מגיעים מים לשאר מקורות מים), אם היה נקוב (אותו כלי בנקב בגודל של) כשפופרת הנוד- אין פוסל את המקווה (כיוון שבטל ממנו "שם כלי" ע"י אותו הנקב, ועל כן אין המים שבו מוגדרים כמים שאובים, אלא הם מים כשרים), ואם לאו (שאין בו נקב כשפופסרת הנאד)- פוסל את המקווה. הלכה זו עלו עליה בני אסיה שלש רגלים ביבנה, ולרגל השלישי הכשירוהו אפילו נקוב כמחט (כלומר, שאם הקסטלין נקוב בחלק התחתון שלו אף רק כמלוא מחט- מופקע ממנו שם כלי, ועל כן המים שבתוכו אינם מוגדרים כמים שאובים) "

[126] תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ז:

שמרח מן הצדדין (**כלומר שהניח את הכלי על הקרקע, וחיבר את הכלי לקרקע ע"י שמירח את הצדדים של הכלי בחומר מדבק)-** אין זו סתימה מעליא, ועדיין אין לו תורת כלי, ואינו פוסל את המקווה (**כלומר אין זה נחשב סתימת נקב ראוייה, ועל כן הנקב שיש בכלי נחשב כעודנו קיים, אף שהנקב איננו מפולש מצד לצד, כי מדובר שלא סתמו את הנקב בצורה מקצועית כך שהנקב נחשב כסתום בצורה הרמטית**).

אבל אם פקקו (**לנקב של הכלי**) בסיד וגפסיס (**=גבס**)- הרי זו סתימה מעליא, וכלי גמור הוא כאילו לא ניקב (**ועל כן מעתה, המים שבכלי זה יוגדרו כמים שאובים**).

ולענין מה שאמרת שמתוך אותו הכלי יפרד לכמה דרכים והדרך האחד הולך למקווה **(כלומר, אנו מתייחסים לשאלה ששאלו את הרשב"א, מה הדין במי מעיין שנכנסים ע"י צינורות אל מתחת לקרקע ומשם הם מגיעים לחפירה תת קרקעית ומשם הם מגיעים למקווה אחר);**

דע שאפילו היו מים שבכלי שאובים ממש על ידי אדם, אם היו במקוה קצת מים שאינם שאובים- כשרה, משום דהויא לה שאובה שהמשיכוה (**כלומר, אף על הצד שבאמת כל המים שבתוך אותה החפירה מוגדרים כמים שאובים מפני שהם נכנסו לכלי, מכל מקום אם מדובר שהיו קצת מים כשרים במקווה שאליו נשפכים המים מהחפירה, כל המים שבמקווה שכוללים את המים שהגיעו מהחפירה נחשבים כמים כשרים ולא כמים שאובים, מפני שחל כאן הכלל שמים שאובים שהזרימו (=המשיכו) אותם על פני הקרקע נטהרים, והם כבר אינם נחשבים כמים שאובים ע"י שהזרימו אותם על פני הקרקע**)

ולפי דעת הרי"ף (שבועות ה סוע"ב) אפילו המשיכוה כולה- כשרה[127] (**כלומר, אפילו אם במקווה שאילו נשפכים מי החפירה לא היו מים כשרים בכלל, אלא כל המים של המקווה התמלאו ממים שאובים שהגיעו מהחפירה (על הצד שהמים הללו נחשבים כמים שאובים) בכל זאת המקווה הזה כשר על כל מימיו, כי הרי"ף סובר שכל המשכה של מים שאובים מטהרת אותם**),

אלא שהגאון רב אחא (שאלתות אחרי מות עמ' קעט) לא הכשיר אלא ברובה[128] (**כלומר, שדווקא אם רוב המים שבמקווה היו מים כשרים שאינם שאובים, ואז הוסיפו על המים הללו מים שאובים בהמשכה- המקווה כשר, אך אם לא היה רוב של מים כשרים, המקווה פסול שלא כרי"ף שמכשיר גם בכך**), ואנו אין לנו אלא כרב אחא ז"ל (**כלומר הרשב"א מכריע שהלכה למעשה היא כרב אחא, ולא כרי"ף), עד כאן לשונו (של הרשב"א):**

"אמר ר' אלעזר בר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית במה דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקווה.

(**אם לקח את הכלי המנוקב ו**)פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסיס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקווה".

[127] רי"ף מסכת שבועות דף ה עמוד ב:

"והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי <u>דכי אתא רב דימי אמר שאובה שהמשיכוה טהורה</u>"

[128] שהרי **רב אחא גאון** הביא את דבריו של רב דימי וכמו כן את דבריו של רבי אליעזר בן יעקב שאמר "שהשאובה מטהרת ברבייה ובהמשכה". הרי שלא מספיק רב שתהיה המשכה של המים השאובים, אלא גם צריך שתהיה רבייה של המים, כלומר שרוב המים יהיו מים כשרים כדי שהמים השאובים שיבואו על המים הכשרים לא יפסלו את המים הכשרים.

ונראה לי שהוא ז"ל (**הרשב"א)** מפרש מתניתין (פ"ה מ"א) דמעין שהעבירו על גבי השוקת פסול העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לה וכו'. הכי קאמר (**כך הרשב"א מבין פשט במשנה:)**

מעין שהעבירו על גבי השוקת, כלומר שהיה מתכנס (**מי המעיין)** לתוך השוקת- פסול לטבול בשוקת, דשוקת זה כלי הוא, והוו להו מים שאובים, ואם העבירו (**את מי המעיין)** על גב שפה, כלומר שהמים הנכנסים בשוקת אינם נשארים בתוכו, אלא מקלחים ממנו לחוץ, והיינו העבירו על גבי שפה, שהמים יוצאים מתוך השוקת ועוברים על גבי שפת השוקת ויוצאין לחוץ, אף על פי שאין המים היוצאים לחוץ אלא כל שהן- טובלין בהן מחטין וצנורות, דדין מעין עליהם לטהר בכל שהוא, כיון שהם מחוברים למעין,

ואף על פי שהשוקת שהוא כלי מפסיק בין מים אלו (**שיוצאים לחוץ)** למעין (**=למי המעיין)**, וגם מים אלו נכנסו לתוכו (**כלומר המים שיוצאים לחוץ היו כבר בתוך הכלי),** כיון ש(**המים שהיו בתוך הכלי)**היו מחוברים למעין, ועדיין הם מחוברים לו(**שיש קשר רציף של כל המים)**- כשרים (**המים)** אחר שיצאו מהכלי, ומטהרים בכל שהוא כדין מעין, והיינו דקתני שהמעין מטהר בכל שהוא, כלומר, ומפני כך שנינו: (**העבירו על גבי שפה-)** "כל שהוא כשר" (**כלומר המים שיוצאים לחוץ כשרים לטבילה),** דדין מעין על אותם מים (**היוצאים)**, מאחר שהם מחוברים למעין:

וכן נראה מדברי **ר"ש** (פ"ה מ"א) שפירש וזה לשונו:

"כשר חוצה לה. כל שהוא שחוץ לשוקת על שפתה- כשר להטביל בו מחטין וצנורות" עכ"ל.

נראה מלשונו (של הר"ש) דלא קאי למים המקלחים מהמעין חוץ לכלי, אלא אמים היוצאים מהשוקת קאי (**כלומר, מה ששנינו שניתן להטביל במים שיוצאים חוץ לכלי, זה לא מדובר במים של המעיין שלא נכנסו לכלי, אלא מדובר על עצם המים שנכנסו לשוקת, שאף שהם נכנסו לשוקת, מכל מקום ניתן לטבול במים הללו, ואין המים הללו נחשבים כמים שאובים**), דמותר בכל שהן להטביל בהם כלים, ומשמע דאפילו כל מי המעין מקלחים לתוך השוקת ואין טיפה נופלת חוץ- כשר להטביל במים היוצאים ממנה, והוא הדין דכשר להטביל בהם אדם אם יש בהם מ' סאה.

וכן נראה ממה שכתב שם (מ"ב (**משנה ב')**) על מעין היוצא לתלמי (**=שם של כלי)**, דאפילו כל מי המעין מקלחים לתוך השוקת, עם כל זה כשיוצאים חוצה לה- טובלין בהם, כיון שלא נפסק קילוח המעין (**ועל כן, אף המים שיוצאים מחוץ לכלי שהיו בתוך הכלי, נחשבים כמחוברים למי המעיין הכשרים)**.

וכן נראה (**הרשב"א**) ממה שכתב בשער המים שבסוף תורת הבית (סוף ש"ה):

כלים העשויים לקבל את המים (**כלומר שיש לכלי בית קיבול)**, אם ניקבו בשוליהם (**בחלק התחתון של הכלי)** אפילו נקב כל שהוא (**כלומר, שאין צורך בדווקא בנקב כשפופרת הנאד)**, אם עברו בהם מים ונפלו המים מעצמם למקווה- אינם נחשבות כלים לפסול את המקווה (**כלומר, המים הללו אינם נחשבים כמים שאובים)**, ואם ניקבו (**הכלים הללו)** מן הצדדין- פוסלים את המקווה (**מדין מים שאובים)**, עד שיהא בנקב (**שלהם שבצידי הכלי, נקב)** כשפופרת הנאד. ויראה לי שכל שיש בנקב כשפופרת הנאד אינו כלי לפסול את המקווה, עד כאן.

ואף על פי שסיים וכתב: אלא שראיתי לאחד מגדולי המורים שכתב שאפילו יש בצדו נקב כשפופרת הנאד, אם יכול לקבל מים כל שהוא למטה מן הנקב פוסל את המקווה (**שכיוון שיש לכלי עדיין בית קיבול שיכול לאגור את המים מתחת לנקב, הרי המים הללו נחשבים כמים שאובים)**, ולו שומעין שאמר להחמיר (**שהרי עניין הטבילה לנידה הוא מדאורייתא, וספק דאורייתא לחומרא)** עכ"ל. מכל מקום יש לומר שדברי הרשב"א בתשובה הם על פי מה שנראה לבעל שער המים מדעת עצמו:

ומהר"ר יוסף טאיטאסק (פסקי הגאון מהרי"ט סי' ג) ז"ל כתב לי שפירוש זה שכתבתי לדעת ר"ש אי אפשר לפרשו במשנה בשום צד דאם כן, לא איכפת לן אם עברו על השפה אם לא, אלא (**העיקר הוא לפי הר"ש)** שבתוך השוקת- פסול, וחוצה לה- כשר, אם כן הכי הוה ליה למיתני: מעין שהעבירו על גבי השוקת, תוך השוקת פסול, חוצה לה כשר (**ולא כמו שהמשנה כתבה)**.

ועוד דלא הוה ליה למיתני לישנא ד"פסול", אלא (**לשיטת הב"י ברבינו שמשון היה לגרוס:)** "תוך השוקת- אין מטבילין, חוצה לה- מטבילין", ד(**לשון של)**"פסול" משמע דכל מה שעבר בשוקת- פסול, אף על פי שיצא חוצה (**והרי אנו אומרים שאף שהמים עברו בתוך השוקת, מכל מקום המים כשרים ואינם נחשבים כשאובים. א"כ מקשה המהרי"ט שלא היה למשנה לשנות לשון של "פסול", שהרי לפי הר"ש לא שייך פה לשון של "פסול" גמור)**.

ועוד מאי "העבירו על גבי שפה" דקתני (הרי בכל מקרה אנו אומרים שהמים שיוצאים לחוץ כשרים, אז מדוע היה צריך לשנות שאם העבירו את המעיין על גבי שפת השוקת, המים כשרים לטבול בהם לחוץ? הרי זה כבר יוצא ע"פ דברינו)?

ונראה לי שלא יוכל שום אדם להכחיש פירוש **הרמב"ם**[129] **והרא"ש** במשנה ד(**פירוש הלשון)**"העבירו על גבי שפה" (פ"ה מ"א) ר"ל שיהיו מימיו (**של המעיין**) שופעים על שפת השוקת באופן שיתערבו המים שחוץ לשוקת עם שבשוקת על ידי המים שלא נכנסו לתוך השוקת, ואם היה **ר"ש** מבין פירוש המשנה כאשר כתב רום תורתו, איך אפשר שהרא"ש שהביא כל דברי ר"ש בתשובותיו (כלל ל סי' ד)[130] גם

---

[129] פירוש המשניות לרמב"ם שם:

אם היו מי המעין יורדים לשוקת ועוברים ממנה ויוצאין למקום אחר הרי אותן המים הנמצאין בתוך השוקת אינן כמי מעין, וכל מים היוצאין מן השוקת אף על פי שעיקרן מעין הרי הן פסולין.

במה דברים אמורים בשהיו כל מי המעין נשפכין לתוך השוקת, אבל אם היו (**מי המעיין)** מרובים על (**מי)** השוקת ומקצתן עוברין לתוך השוקת ומקצתן על גבי שפת השוקת, הרי המים אשר מחוץ לשוקת כשרין והן מי מעין, ואף על פי שאותן שעוברין ממנו על גבי השפה מועטין מאד לפי שהמעין מטהר בכל שהוא.

ואם העביר את מי המעין הללו על גבי בריכה והפסיקו, כגון שהיו המים יורדין לתוך הבריכה ומתקבצין בה ואינן יוצאין ממנה הרי דין אותה הבריכה כמקוה.

ואם היו מי המעין הבאים לבריכה באין מצד אחד ויוצאין מן השני הרי מקום הבריכה עד עתה פסול לזבים ולטהרת מצורע ולקדש מי חטאת, לפי שאינו מים חיים מפני שהוא מעורב עם המים שהיו בבריכה.

ואם היה ודאי שהמים שהיו בבריכה כבר יצאו ועברו ושכל זה הנקבץ הוא ממי המעין העובר עליה הרי זה כשר ודינו כדין המעין.

[130] שו"ת הרא"ש כלל ל סימן ד:

שאלה: את זה שלחנו אליך מורי הרב ר' חיים פלטיאל, על אשר קבלנו ממר והר"ם במז"ל. לנקות המקוה, שכבר היו כשרים, לדלות המים בכלים נקובים כשפופרת הנאד; כי אז, אף אם ישאר מחמתה הרבה קלוח מים חיים, שלא יוכלו ליבש המקוה שלא ישאר בו ג' לוגין, כשר, כי בטל מתורת כלי ואין כאן שאיבה.

ועתה באנו לשאול: אם מקוה שחופרין אותו לכתחלה ומתקנין היסוד, ומחמת החפירה, שמשימין עפר ומים בכלים שאינם נקובים, וחוזרין ניצוצות לתוך המקוה והיו שאובין, וטרח גדול הוא לכלות המים ולהסירם ע"י סדינין וגזים, נגנב שלא ישאר שאובין, וגם פעמים שאי איפשר מפני קלוח מרובה. אם יכולין להשים עפר כ"כ הרבה במקוה, עד שילכו בתוך המקוה בדריסת הרגל בלא מים, ויחפרו אז העפר ויעסקו בו, הכל בכלים נקובים. כי מאחר ששמו כ"כ עפר עד שנתיבשו כל המים, שהולכים עליו בלי מים, אומר: כל השאובין נתבטלו ונעשו כארעא סמיכתא; או נאמר

שהמים שתחת העפר חוזרין, והם היו שאובין ולא נבלעו יפה בעפר. ושלומך ישגא לעד, כנפש אברהם ברבי אלעזר הלוי, יואל תלמיד ברבי ברוך ז"ל.

תשובה: מה ידעתי ולא תדעו אתם, מה"ר אברהם ומה"ר יואל. אמר' כי **רבי' שמשון** כתב כאשר פסק הרמב"ם ז"ל, לנקות בכלי מנוקב. והכי תנן בפ"ד: השוקת שבסלע... וקטנכם עבה ממתני.

ונראה בנידון שלכם, אחרי שכבר שמו עפר עד שנתיבש, אע"פ שיחזרו הניצוצות, אי איפשר לניצוצות לבא אם [לא] יהיה תחלה רוב מן הכשר ובטלו ברוב, אחרי שלא יהא ג' לוגין יחד; וגם אינו תמיד דרך רבייה דנימא דלא בטיל. ובספר חיים תכתבו, כנפש תלמידכם חיים פלטיאל ז"ל.

מורי קרובי, הר' אשר שיחיה. תשובת ה"ר חיים ראיתי, וכתוב גם אתה דעתך. ואם יש להשיב את התוספות ואת מר והר"מ במז"ל, ממים שזבים מן הסגרס. ואם יש לדחות: ההיא דהשוקת איירי ע"י השקה. וגם הודיעני למה אין מנקין שיתחשב שיצאו הראשונים, או מלואו ועוד. וגם לא מצאתי בתוספות רבינו שמשון שמנקין בכלים מנוקבין. ושלום, אברהם הלוי תלמידך.

מי אני הצעיר לבא אחרי מלכים אשר כבר עשוהו; אך אשר קבלתי מפי רבנא מאיר ז"ל, כאשר למדתי מסכת מקואות לפניו וסיימתי המסכתא לפניו. אמרתי למורי: תמהני, אשר שמעתי שכמה גדולים נצטערו לנקות מקוה שמימיו נובעים, כי לי נראה, שהשומעים מפי הגדולים טעו. כי הגדולים דקדקו איך יטהרו מקוה שמימיו מכונסין, והשומעים טעו אף במקוה נובע, ולא כן הוא;

דמקוה שהוא נובע ואין בו כי אם רביעית, ממלא בכתף לכתחלה וטובל בו, ואינו נפסל בשביל השאיבה;

והודה מורי. ואלו הראיות:

תנן בפ"ק דמקואות: למעלה מהן מי מעין שמימיו מועטין, שרבו עליו מים שאובין, שזה למקוה, לטהר באשבורן, ולמעין, לטהר בו בכל שהוא. אלמא, חזינן דמעין שרבה עליו מים שאובין, מטהר באשבורן, היינו מקואות שלנו, שנובעין ממקורן והן אשבורן.

ותו תנן במס' מקואות, פ"ה בתחלתו: מעין שהעבירו ע"ג השוקת, פסול, העבירו ע"ג שפה כל שהוא, כשר חוצה, לפי שהמעין מטהר בכל שהוא. והאי שוקת הוא כלי, ולא שוקת שבסלע, דא"כ אף בתוכו כשר להטביל. והאי שוקת שהוא כלי, אף בתוכו היה כשר להטביל, אלא משום גזירה, כאשר מפרש. אלמא, דמחובר למעין אינו נפסל בשאיבה, מדכשר להטביל חוצה לו כשהעבירו על גבי שפה;

דאלו היה נפסל בשאיבה, היה פסול גם חוצה, כיון דמים שאובין מפסיקין בין מים שעל השפה ובין מים של המעין. כדמוכח בתוספתא: מעין היוצא לתלמי ומתלמי לבריכה, ראשונים הרי אלו פסולים, מפני שהן נשאבים; כיצד הוא עושה: נוקבו מעט ומבטלו בכל שהוא, ונמצאו מים מועטין מטהרים את המרובים. פי': תלמי, הוא שם כלי, ושאיבת התלמי מפסיק בין המעין לבריכה, פוסל את מי הבריכה, וכשנוקב את התלמי בשוליו כל שהוא, נתבטל מתורת כלי, ונטהרו המים המרובים שבבריכה ע"י המים מועטין שמן המעין לתלמי. אלמא, לא נפסלו המים שבשוקת מדכשר להטביל על השפה, וכ"ש מים שאובין שנפלו למעין ונתערבו בהם שאינו נפסל, דאפילו בלא תערובות, רק שהוא מחובר למעין, אינו נפסל.

והקשה רבינו שמשון, על ההיא דתלמי: ואפילו בלא נקיבה לתכשרי כולהו, כיון שמחוברים למעין, דאפילו מעין שריבה עליו מים שאובין מטהר בכל שהוא, כדתנן בפרק קמא. ואפילו בתוך הכלי עצמו שרי לטבול; כדמוכח בריש חומר בקדש, שמטבילים כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד. והאי תלמי נמי יש בפיו כשפופרת הנוד, מדמכשיר מי הבריכה לאחר נקובה כל שהוא.

ועוד קשה ממתני', דקתני: מעין שהעבירו על גבי השוקת, פסול; אמאי פסול, כיון דמי השוקת מחוברין למעין, דמטהר בכל שהוא? כל זה לשון רבינו שמשון.

ותירץ, דמן התורה מותר להטביל בתוך השוקת המחובר למעין, דמטהר בכל שהוא, כמו שמטבילין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד, שמחובר למקוה. אלא שחלקו חכמים בין כלים המטלטלין לכלים המחוברים;

בפסקיו (סי' ט)[131] גם בפירוש המשנה לא חלק עליו כלל בזה בהיות ההבדל ביניהם לפי דעת זו כרחוק מזרח ממערב.

דאי שרית להטביל בשוקת המחובר למעין, אתי נמי להטביל בשוקת שחרדלית של גשמים מקלחין לתוכו, או בשוקת המחובר למקוה ואין בו כשפופרת הנוד, וכל שבתוכו הוו שאובין. אבל כשהעביר ע"ג שפה כל שהוא, הרי הכל מחובר למעין.

הרי מכל הלין ראיות מוכיח שאין המעין כשר [נפסל] בשום שאיבה. ומה שכתבת בשם מורי, דבעינן נקב כשפופרת הנוד לבטל מתורת כלי, מורינו לא כתב כן; אך די בנקב קטן כל שהוא בשוליו. ואכתוב לכם דברי רבינו שמשון והכרעת מורינו.

תנן בפ"ד דמקואות: השוקת שבסלע, אין ממלאין ממנה וכו', כדלעיל, עד: נקבה מלמטה, או מן הצד, ואינה יכולה לקבל מים כל שהוא, כשר; וכמה יהא בנקב, כשפופרת הנוד. אמר ר' יהודה בן בתירא: מעשה בשוקת שהיתה בירושלים וכו'.

ופי' רבינו שושון: לכאורה מתני' משמע דאיירי במי גשמים המקלחין מן ההר לשוקת ומן השוקת למקוה, ראשון ראשון נפסל בשאיבה, עד שינקב כשפופרת הנוד, לב"ה, ולב"ש עד שתפחת.

אבל לפי סוגיא דפ"ק דיבמות, דמייתי לענין עירוב מקואות, על כרחך איירי בשוקת שבסלע, שאינו כלי, ולא היו בה ארבעים סאה, אלא שמחובר בנקב כשפופרת הנוד למקוה שלם. אבל לבטל הכלי שאינו פוסל המקוה מטעם השאיבה, סגי בנקב כל שהוא בשוליו.

ופלוגתא היא בתוספ'; דתניא: קסטלין המקלח מים בכרכין, אם היה נקוב כשפופרת הנוד, אינו פוסל את המקוה, ואם לאו, פוסל את המקוה; הלכה זו העלו בני אסיא ליבנה ג' רגלים, לרגל שלישי הכשירוה להם אפילו נקוב כמחט. אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: הלכה זו הוריתי ברומי לטהר, וכשבאתי אצל חברי אמרו לי: יפה הורית, בד"א מן הצד, אבל מלמטה, אינו פוסל.

פירוש: כל זה מדברי חבריו, שאמרו: יפה הורית, דבמה דברים אמורים שפוסלת עד שיהא בנקב כשפופרת הנוד, מן הצד, אבל אם היה הנקב בשולי הקסטלין מלמטה, אינו פוסל אם יש בנקב כמלא מחט. כל זה מדברי רבינו שמשון. והא לכם הכרעת מורינו ולשונו.

ונראה, דהלכה כרבי אלעזר בר' יוסי; דמעשה רב, וחבריו נמי הודו לו שיפה עשה. ואע"ג דפשטא דסתם מתניתין משמע דוכמה יהא בנקב קאי אמאי דסליק מיניה, משמע דאפי' ניקבה למטה בשוליו בעינן כשפופרת הנוד. מכל מקום, כיון דסתמא דגמרא מייתי להההיא דשוקת, יהוא בפ"ק דיבמות לענין עירוב מקואות [אלמא] לא קיימא אניקבה מלמטה לענין לפסול המקוה; דהתם לא בעינן כשפופרת הנוד אלא כמלא מחט, וכרבי אלעזר ברבי יוסי.

וכן מצינו בפסקי רבינו שמחה ז"ל, דנקבה למטה בשוליו, שאין יכול לקבל מים כל שהוא, לא בעינן כשפופרת הנוד. עד כאן לשון ה"ר מאיר ז"ל. ועוד הביא רבינו שמשון ראיה מההיא דגמרא, דקאמר: ניקבו מעט וניקבו כל שהוא, אלמא דבשוליו סגיא בכל שהוא. ואתם ותורתכם שלום. אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל.

[131] ראה"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ט:

ט (מקואות פ"ה) מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לו פירוש שמי המעיין נופלין לתוך השוקת ומהם נמשכין ויוצאין לחוץ. והשוקת הוא כלי ולא שוקת שבסלע פוסל ואין מטבילין לא בשוקת ולא במים הנמשכין מתוכו לחוץ **והקשה רבינו שמשון** ז"ל למה מים שבשוקת נפסלין כיון דמחוברין למעיין. והא אפילו מעיין שריבה עליו מים שאובין מטהר בכל שהוא כדתנן בפ"ק דמקואות. ואפילו בתוך הכלי עצמו מותר לטבול כדאמרינן בפ' חומר בקדש (דף כב א) כשיש בפיו כשפופרת הנוד.

ונראה לי דלא קשיא מידי כיון דכלי מפסיק בין מים שיצאו חוץ לשוקת ובין המעיין.

ועתה הקושי עצום אחר שפירוש הרא"ש והרמב"ם והנמשכים אחריהם מוכרח במשנה, על מה סמך הרשב"א להכשיר, גם על מה סמכו הנוהגים היתר במקואות דידן שהוא מעין שהעבירו על גבי כלים ולא על גבי שפה?

ואגיד דעתי דרך כלל בדברי הרשב"א ואחר כך אוכיח סברתו ואכריח אותה ואבאר שהוא אינו סותר דברי הרמב"ם והרא"ש אבל מודה בהם ר"ל במה שפירשו בהעבירו על גבי שפה כי פירושם בזה מוכרח מתוך לשון המשנה כאשר כתבתי נלע"ד שדעת הרשב"א שמעין שהעבירו על גב השוקת מתכשר אפילו לטבילת אדם בחד מתרי גווני:

או שהעבירו על גבי שפה וכמו שפירשו הרמב"ם והרא"ש ז"ל (שהעביר את מי המעיין על גבי שפת המעיין ועל כן המים כשרים לטבילה)

או שנכנסים המים (**של המעיין)** לשוקת דרך נקב כשפופרת הנאד, אם יש במים שבשוקת עם מי המעין מ' סאה משום

עירוב מקואות**,** דעירוב מקואות (**נעשה ע"י נקב)** כשפופרת הנאד, והוא הדין והוא הטעם אם יוצאים מתוך השוקת גם כן דרך נקב כשפופרת הנאד והולכים למקווה (**שהמים שיוצאים מהשוקת כשרים)**, ובלבד שלא יפסקו (**מי המעיין מלזרום לשוקת)** אלא שיהיו תמיד מחוברים למי המעין.

ולכן באותה התשובה הנה השואל לא פירש אם אותו המעין עובר על שפת הכלי או אם נכנסים ויוצאים המים דרך נקב כשפופרת הנאד או קטן ממנו, ולכן פירש לו כל הצדדים,

וראשונה גילה לו שאם המים (**של המעיין)** עוברים על גבי השפה (**של השוקת)**, כיון שהמים מחוברים למעין, אם יש מ' סאה במים שבין המעין לכלי מטבילין אפילו בתוך הכלי וכמו ששנינו: מעין שהעבירו על גבי השוקת וכו',

ואחר כך כתב: ואם הכלי נקוב כשפופרת הנאד ונכנסין מי המעין שיש בו מ' סאה דרך הנקב אף על פי שאין בתוך הכלי מ' סאה טובלין ומטבילין וכו' הנה דעתו מבוארת ומבוררת כאשר כתבתי:

ועתה אגיד יסוד ועיקר סברתו לעניות דעתי. לא נכחד מכבוד תורתו מה שכתב הרא"ש על ההיא מתניתין דסוף פרק ד' דמקואות "וכמה יהא בנקב" לכאורה משמע דארישא קאי וכו'[132], אבל אי אפשר לומר כן

וכן ההיא שהבאתי לעיל שהתלמי מפסיק בין המעיין לבריכה לא מקרו (**שהמים)** מחוברים. ולא דמי למעיין שנתן לתוכו מים שאובים דשם מעיין לא בטיל מיניה אע"פ שנתנו לתוכו מים שאובין הרבה. מידי דהוה אמקוה שיש בו ארבעים סאה שאינו נפסל אפילו נתן לתוכו אלף סאין מים שאובין.

ומה שכתב דאפי' בכלי עצמו מטבילין לא דמי. דהתם הכלי הפנימי הוא נטבל בתוך המקוה כיון דפי החיצון כשפופרת הנוד. אבל כלי המחובר למעיין או למקוה שיש בו ארבעים סאה אין להטביל בתוכו דלמא אתי להטביל בכלי שיש בו ארבעים סאה בלא חיבור. הלכך אסור להטביל בשוקת ובמים הנמשכין ממנו. וכן מי הבריכה נפסלין בשאיבה כיון דאסור להטביל בתלמי המחובר למעיין.

<u>העבירו על גבי השפה</u> כל שהוא כשר חוצה לו. כגון שהיו מי המעיין נופלין מקצתן על גבי שפת השוקת ומקצתן לתוך השוקת כשרין המים היוצאין מן השוקת אע"פ שאסור להטביל בתוכו. לפי שהמעיין שנופל על שפת השוקת מטהר כל המים בכל שהוא אע"פ שמי השוקת מרובין מהן. מכל מקום כל המים מחוברין למעיין על ידי המים המועטים הנופלים על השוקת ונטהרין. אע"פ שכבר נפסלו בשאיבה כשעברו דרך השוקת...

[132] משנה מסכת מקוואות פרק ד משנה ה: "השוקת שבסלע ...ואינה פוסלת את המקוה היתה כלי וחברה בסיד... ופוסלת את המקוה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשירה <u>וכמה יהיה בנקב</u> כשפופרת הנוד... מעשה בשוקת יהוא... והיתה נקובה כשפופרת הנוד... |רוצה לומר שהמעשה של שוקת יהוא נסוב על

(**שהמעשה של שוקת יהוא נסוב על הרישא של המשנה)**, מדמייתי עלה ההיא דשוקת יהוא דמייתי לה סוף פרק קמא דיבמות לענין עירוב מקואות וכו' אלו דברי הרא"ש בפסקיו (סי' ח)[133] ותשובותיו (שם) והם הם דברי ר"ש.

ועיני כל רואה תראינה כמה יש מהדוחק לומר שמה שאומר במשנה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהוא- כשרה, וכמה יהא בנקב כשפופרת הנאד שיהיה וכמה יהא בנקב- מילתא באפי נפשה ולא יחזור לניקבה דלעיל, כי ברור הוא דלפי פשט דמתניתין שייכות וקשר יש למה שכתב וכמה יהא בנקב עם מה שכתב למעלה ניקבה מלמטה או מן הצד ממה שיש למה שכתב רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא עם מה שכתב למעלה וכמה יהא בנקב.

ואף על פי שהוכיחו מהתוספתא דניקב למטה בשוליה בנקב כמחט סגי, (**אבל)** בניקב מן הצד אף על פי שאין הכלי יכול לקבל מים כל שהוא צריך שיהא בנקב כשפופרת הנאד, וכמו שהוכיח הרא"ש מההיא דקסטילון המקלח מים בכרכים, ואם כן למה תהיה מילתא באפי נפשה ולא נאמר דקאי אנקב מן הצד? דאף על גב דבניקב למטה בשוליה סגי בנקב כמחט, (**אבל בנקב)** מן הצד אף על פי שאינו מקבל מים כל שהוא, (**בכל זאת)** צריך (**נקב)** כשפופרת הנאד, ועלה מייתי ההיא דשוקת יהוא דנקב שבה מן הצד היה ובעי כשפופרת הנאד.

אבל האמת דנקב דבעינן לבטולי מתורת כלי שלא יפסול את המקוה בעינן שיהא הנקב בשולים ממש, ואז סגי בכל שהוא או מן הצד כשפופרת הנאד ובלבד שלא יהיה הכלי יכול לקבל מים כל שהוא כגון שהנקב סמוך לשולים, אמנם נקב דלענין עירוב מקואות כשפופרת הנאד בעי, אבל שלא יכול לקבל מים כל שהוא לא בעי (**כלומר אף אם הנקב של שפופרת הנאד שנעשה בין שני המקוואות נעשה בצורה שכזו שיש מקום למים להיאגר מתחת לנקב, בכל זאת זה נחשב עירוב מקוואות, כי בעירוב מקוואות אין צורך לעשות את הנקב בצורה כזו שהמים לא יוכלו להיאגר מתחת לנקב)**,

וכיון דההיא דשוקת יהוא בעירוב מקואות אייירי ואין צריך שיהיה הנקב למטה בשולים באופן שלא יהיה יכול לקבל מים כל שהוא אלא בכל מקום שיהיה סגי ובלבד שיהא כשפופרת הנאד אם כן לא שייכא ההיא דשוקת יהוא הכא כלל (**למשנה)**,

אם כן הרי לנו הוכחה גמורה דשוקת יהוא לא היתה נקובה סמוך לשוליה בענין שאינה יכולה לקבל מים כל שהוא רק בכל מקום שהיתה נקובה כשפופרת הנאד וסמוכה למעין ולא נפסקו המים מטבילין אפילו בתוכה וכל שכן חוצה לה דכיון דלענין עירוב מקואות מיתוקמא סוף פרק קמא דיבמות דלענין עירוב מקואות לא בעינן נקב סמוך לשוליים כמו שביארתי וזהו יסוד ועיקר המנהג שלנו ויסוד ושורש דעת הרשב"א ז"ל.

אמנם **הרמב"ם והרא"ש** שלא התירו בענין זה ראוי לחקור מה כוונתם ובמאי פליגי עם הרשב"א

והנראה לי בזה מוכרח כי מחלוקתם תלויה בזה, כי לדעת-

הרישא של המשנה האומרת כיצד ניתן לבטל כלי ע"י עשיית נקב כשפופרת הנאד, ואז המשנה מביאה את המקרה של שוקת יהוא שבו רואים שכדי לבטל את השוקת משם כלי עשינו נקב בגודל שפופרת הנאד.

[133] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ח:

"...אבל בפ"ק דיבמות (דף טו א) מייתי הך דשוקת יהוא על ענין עירוב מקואות כשפופרת הנוד ומשמע שלא היו מ' סאה בשוקת והיה מחובר למקוה שלם בנקב כשפופרת הנוד. ומלתא באפי נפשיה ולא קאי ארישא. אבל נקב דרישא לא בעי כשפופרת הנוד כיון דהנקב הוא למטה בשוקת ואינה יכולה לקבל מים בכל שהוא. בנקב כל שהוא נתבטלה מתורת כלי..."

הרשב"א שוקת יהוא היתה כלי ואף על פי שהיתה כלי שייך בה עירוב מקואות כשפופרת הנאד מבלי שיצטרך שיהא הנקב סמוך לשוליים כמו שפירשתי,

והרמב"ם והרא"ש סוברים דשוקת יהוא לא היתה כלי רק כמו שוקת שבסלע, ולכן שייך בה עירוב מקואות, אמנם אם היתה כלי היו המים נפסלים משום שאיבה אם לא שיהא הנקב סמוך לשוליה וכשפופרת הנאד (**אך לא מועיל אם היה נקב כך שהמים יכולים להיאגר בכלי כמו שהרשב"א הכשיר)**

וכן כתב **הרשב"א** באותה תשובה פירוש שוקת יהוא אבן חלולה וכלי היה והיה בצד המעין וכו' הרי גילה יסוד דעתו שסובר ששוקת יהוא כלי היתה ואפילו הכי הביאוה בפרק קמא דיבמות לענין עירוב מקואות, משמע דבכלי נמי שייך דין עירוב מקואות **והרא"ש** כתב בתשובה (שם) וז"ל:

אבל לפי סוגיא דפרק קמא דיבמות דמייתי לענין עירוב מקואות על כרחך איירי בשוקת שבסלע שאינו כלי ע"כ (הרא"ש) הרי שגם הרא"ש גילה יסוד סברתו ששוקת יהוא לא היתה כלי עכ"ל (של מהר"ר יוסף טאיטאסק).

	האם שוקת יהוא הייתה כלי?	**האם בשוקת שעשויה מכלי, והנקב איננו צמוד לתחתית הכלי ניתן לעשות עירוב מקוואות ע"י נקב שכזה?**	**האם חשוב לעשות את הנקב צמוד לתחתית הכלי אם מדובר בשוקת שהיא כלי, ומדוע?**	**מהו שיעור הנקב כדי לעשות עירוב מקוואות?**
הרמב"ם והרא"ש	לא	לא	כן, שאם לא כן המים יהיו שאובים	כשפופרת הנאד
הרשב"א	כן	כן	לא, משום שגם בכך הוי עירוב מקוואות	כשפופרת הנאד

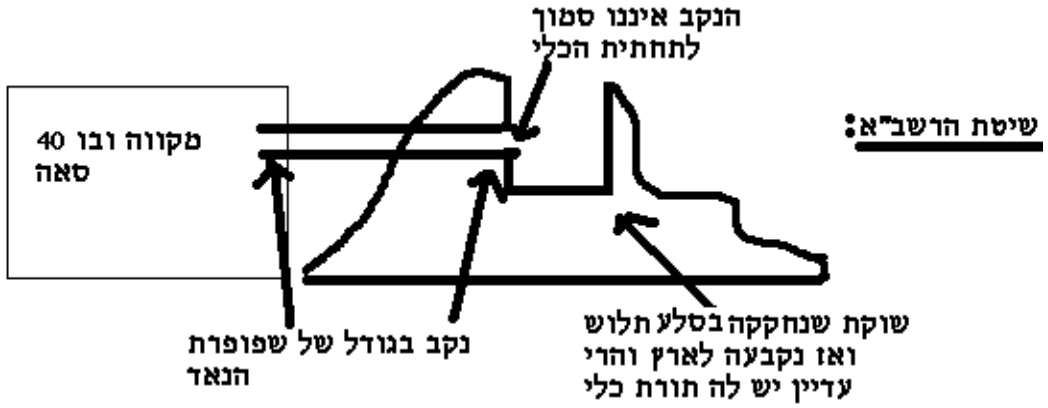

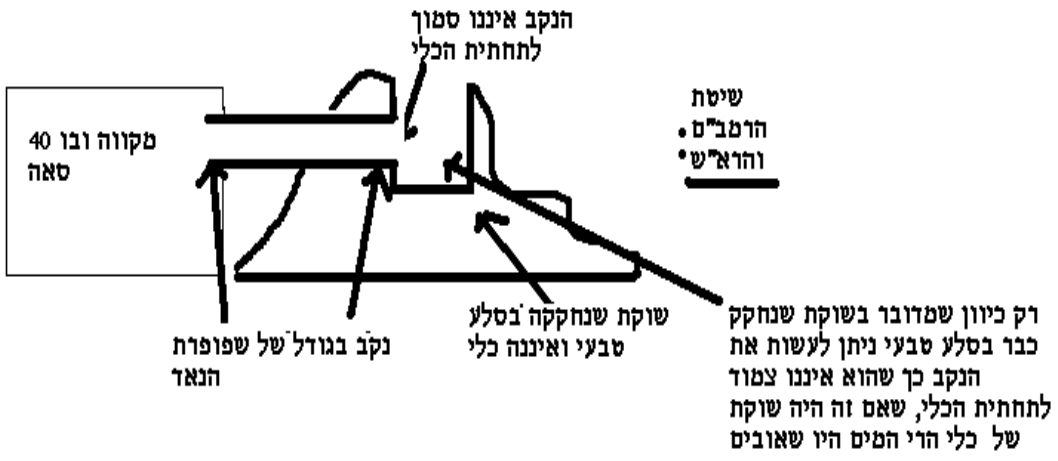

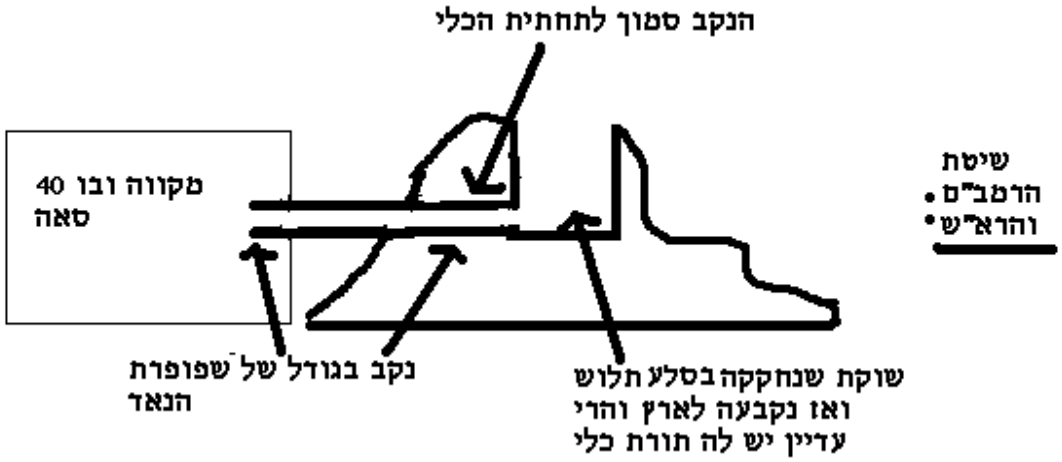

ועוד כתב הרב הנזכר להכריח דשוקת יהוא היתה כלי כדעת הרשב"א ולא כתבתיו שלא להטריח על המעיין:

ואני על משמרתי אעמודה להחזיק בפירושי לדעת הרשב"א ז"ל בההיא דהעבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לה וכו' משום דלא נמצא בדברי הרשב"א זכר כלל לשצריך שיבואו המים מהמעין על שפת הכלי, אדרבא לשונו מוכיח דאפילו כל מי המעין נכנסים לשוקת וחוזרין ויוצאין ממנה חוצה לה- כשר, כיון שהם מחוברים למי המעין שהרי כתב וזה לשונו:

ואף על פי שנפלו (**מי המעיין**) לתוך הכלי אינם נפסלים מחמת שאובין, כיון שעדיין הם (**המים שיוצאים**) מחוברים למעין ע"כ. שאם כדברי הרב הנזכר, הכי הוה ליה למימר: אף על פי שכשנפלו לתוך הכלי נפסלו משום שאובין, כשיצאו מהכלי ונתערבו עם מי המעין חזרו להיות כמעין.

ועוד שכתב (**הרשב"א**): ואם אין מ' סאה במים שמן המעין לכלי אין טובלין ומטבילין לתוך הכלי, אף על פי שהמעין נמשך ועובר על גב ולחוץ- טובלין, וכמו ששנינו בפ"ה (מ"א) דמקואות: מעין שהעבירו על גבי השוקת- פסול, העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא.

פירוש השוקת כלי שמניחין סמוך למעין כדי שיכנסו שם מי המעין- פסול לטבול ולהטביל בתוך השוקת,

וכשאין מ' סאה במים שבין המעין ולשוקת, אבל מן השפה ולחוץ, אפילו במים כל שהוא שחוץ לשפה-מטבילין בו מחטין וצנורות והוא הדין לאדם אם יש במה שחוץ לשפה שיעור לטבול ע"כ.

ודברים אלו מבוארים דלא תלי מילתא אלא בין תוכו לחוצה לו בלבד, ולא נחית לפלוגי בין אם קצת מי המעין עוברים חוץ לשוקת לאין עוברים (כלומר שהעיקר הוא אם המים שנכנסו לכלי הם בתוך הכלי ואז הם פסולים לטבילה או שהם מחוץ לכלי ואז הם כשרים לטבילה, ואין זה משנה אם מי המעיין עוברים על גבי הכלי וכך הם יטהרו את המים שיוצאים לחוץ מן הכלי, אלא אף המים עצמם שהיו בכלי כשרים לטבילה כל עוד שהם מחוץ לכלי ולא בתוך הכלי).

ועוד שכתב ולענין מה שאמרת שמתוך אותו הכלי יפרד לכמה דרכים והדרך האחד הולך למקוה דע שאפילו היו המים שבכלי שאובין ממש על ידי אדם אם היה במקוה קצת מים שאינם שאובים כשרה וכו' משמע דכל המים הבאים למקוה נמשכו מהכלי למקוה בלי תערובת מים נמשכים מהמעין ואפילו הכי שרי לטבול חוץ, דכיון שלא נשאבו ממש על ידי אדם (**שהרי מדובר שמי המעיין נשפכו מעצמם לצינורות ומעצמם הם הגיעו מהחפירה למקווה ללא נגיעת יד אדם בתהליך זה)** לא נפסלו מפני שעברו בתוך הכלי,

והיכא שהיו שאובים ממש בידי אדם לא הכשיר אלא ברביה והמשכה כדברי רב אחא ז"ל (שאלתות אחרי מות עמ' קעט) (**אך לא בהמשכה בלבד של המים מהחפירה למקווה)**.

ומה שהקשה הרב הנזכר על פירושי, דאם כן לא איכפת לן אם (**מי המעיין)** עברו על השפה (**של השוקת)** אם לא, אלא (**העיקר הוא)** שבתוך השוקת פסול, וחוצה לה כשר, אם כן הכי הוה ליה למיתני וכו' עד.

ועוד מאי "העבירו על גב שפה" דקתני, כי מעיינת בפירוש שכתבתי במשנה זו לדעת הרשב"א תמצא שהכל מיושב.

ומה שהקשה עוד דאיך אפשר שהרא"ש שהביא כל דברי ר"ש בתשובותיו גם בפסקיו גם בפירוש המשנה לא חלק עליו בזה.

מה זו קושיא שהרי הרא"ש ב"העבירו על גב שפה כל שהוא" שבק לישנא דר"ש ונקט לישנא דהרמב"ם משום דסבירא ליה דהרמב"ם ור"ש פליגי ואיהו סבר לה כרמב"ם ולהכי נקט לישניה ולא רצה להביא דברי ר"ש ולהשיב עליו כדי שלא להאריך. וכדעת הרשב"א כתב **המרדכי** בשם חד מרבוותא וז"ל בהגהות קידושין (סי' תקס):

כתב ה"ר חיים נראה דאפילו יש לצינור לבזבז מארבע רוחות והוא כלי גמור שהמקוה כשר כיון דבשעת הטבילה מים שבמקוה מחוברים לנהר ואם לאו נראה דאפילו היה הצינור נקוב כמוציא זית שהמקוה פסול דהווייתן על ידי טהרה בעינן וכדי להציל מכל ספיקא צוה לחבר מי המקוה למעין ע"כ:

וסמ"ג (עשין רמח רמא ע"ד) כתב: כשם שמועלת השקה למים טמאים לטהרם, ובתורת כהנים (שמיני פרשה ט) דורשו מן המקראות, כך מועלת השקה למים שאובים להכשירם,

דתנן בפ"ו דמקואות (מ"ג) שלשה מקואות [בשנים] בכל אחד עשרים סאה והמקוה השלישי מים שאובים אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בשלשתן ועלו המים מכולם ונתערבו מלמעלה המקואות כשרים

עוד שנינו באותו פרק (מ"ה) השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנאד משמע שאם היו נקובים כשפופרת הנאד מטבילין בהם

ועוד שנינו בפרק שני דביצה (יח:) אין מטבילין כלי טמא על גב מימיו שצריכים השקה לטהרם (כלומר שאם יש כלי טמא ובו יש מים טמאים או מים שאובים שצריכים השקה למקווה, אין אנו נתיר להטביל את הכלי כך, כיוון שהמים שבתוך הכלי מהווים חציצה לטבילת הכלי במקווה),

והא דאמרינן בפרק קמא דמכות (ד.) חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה. גורס שם **רבינו יעקב**[134] חבית מליאה יין, ומה ששנינו בפרק ג' דמקואות (מ"ג) בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שתחשוב שלא נשאר מן השאובים שהיו בבור שלשה לוגין, ובענין זה אומר שם (פ"ה מ"א) גבי מעין שהעבירו על גבי השוקת צריך לומר שמה שאין הבור טהור שם על ידי השקת האמה זה הוא לפי שאין מעין מטהר בכל שהוא לטבילת אדם והואיל ואין מי האמה מרובין שם שיהיו ראויים לטבילת אדם אין מועלת השקתו להכשיר מי הבור

(כלומר, לכאורה קשה, מדוע אין מועילה השקת המים של מי האמה הכשרים לטבילה עם מי הבור השאובים לטהר את מי הבור ע"י השקתם לאמה? על כך עונים, שכיוון שמי המעיין ראויים לטבילת אדם רק בכמות שמספיקה לטבילת כל גופו, אז כיוון ששם מדובר שבזרימת מי המעיין אין מספיק כמות מים לצורך טבילת האדם, הרי שאין די בהשקת המים של המעיין עם מי הבור כדי לטהר את מי הבור ולטהרם מדין מים שאובים):

וכתב עוד גרסינן **בירושלמי** (יומא) פרק אמר להם הממונה (ה"ח) הים היה בית הטבילה לכהנים ומקשה ולאו כלי הוא ומתרץ כההיא דאמר רבי יהושע בן לוי אמת המים מושכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים ומה שעשו כן זהו שיהו מוציאין ומביאין המים מעין עיטם בריוח כי להכשירו על ידי חיבור המעין היה די כשפופרת הנאד

ומורי כתב בשם **ה"ר אלחנן** לפי שכל שפע המעין נכנס בתוך הים והם טובלים בו לכך צריך מוציא רימון להוציא מדין כלי לגמרי ותניא נמי **בתוספתא** (פ"ד ה"ה) מעין היוצא לתלמי ומתלמי לבריכה ראשונים [ראשונים] הרי אלו פסולים מפני שהם כשאובים משמע שהתלמי הוא כלי ואפילו יש במעין מ' סאה מתחלה, מכל מקום הואיל ועיקר הקילוח של מעין לתלמי הוא נכנס נחשבין שאובים.

---

[134] התוספות במסכת מכות דף ד עמוד א:

"אמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים - כך גיר' הקונטרס וקאמר לא עלתה לו טבילה משום מים שאובין, ולא נראה דהא מדשוי להו השקה כמחוברים לטהרם מטומאה הוא הדין לענין טבילה נמי (**כלומר, שהמים השאובים היו אמורים ליטהר)**, ועוד דאמרינן בביצה (דף יח: ושם) מטבילין כלי על גבי מימיו לטהרו והיכי סלקא ליה טבילה לגו מנא? הא המים שבתוכו שאובין ולא מיערבי ובהשקה בעלמא עדיף להו אלא ודאי נעשין מחוברין גם לענין טבילה, לכך נראה דגרסינן במילתיה דרב יהודה **חבית מלאה יין** ולכך לא עלתה לו טבילה דמי הים קוו וקיימי ושמא עדיין הוא צבור ועומד במקומו ואיסור ניכר וטובל ביין אבל נהרא בעלמא לא דודאי מתערב במים ואז לא היה בעין ועלתה לו טבילה ומיירי ביין לבן שאינו משנה מראית המים דאי ביין אדום ניחזי אם שינה מראית המים אם לא".

ואף על פי שאומר שם בסיפא דברייתא: כיצד יעשה נוקבו כל שהוא התם שאני שאין טובלין בתלמי (**שאינו ראוי לטבילה)** אלא בבריכה, ואין לחוש כל כך למראית העין (**אם לא יעשו נקב גדול כ"כ כמוציא רימון)** וכל שהוא לאו דווקא (**כלומר אל תחשוב שבאמת התכוונה הברייתא ל"כל שהוא" ממש בדיוק, אלא כוונתה נקב הכי קטן שמטהר, וזה נקב כשפופרת הנאד)** וצריך כשפופרת הנאד או בכונס משקה עכ"ל:

כתב **המרדכי** במסכת שבועות (סי' תשמה ג.) בשם **רבינו יואל** דאמת המים שהמשיכוה דרך חריץ בקרקע אל גיגית גדולה מחזקת יותר מארבעים סאה ושקעו הגיגית בקרקע אסור לטבול בתוך הגיגית, אף על פי ש(**הגיגית)**אינה מקבלת טומאה כיון שמחזקת ארבעים סאה בלח (כלים פט"ו מ"א)[135] אפילו הכי המים שבתוכה (**בתוך הגיגית הגדולה הנ"ל)** נעשו שאובין

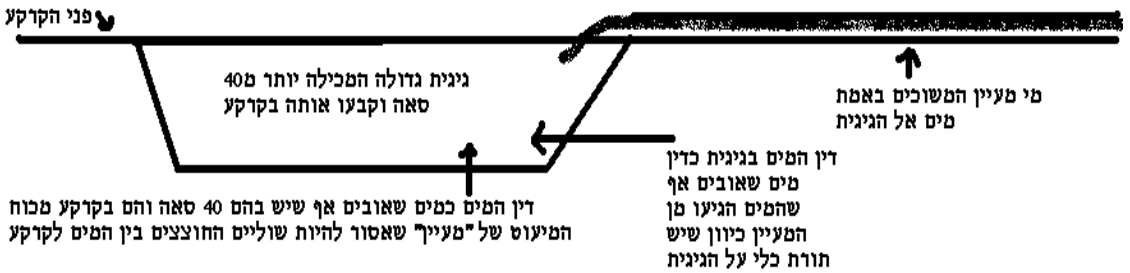

דתניא **בתורת כהנים** (שמיני ריש פרשה ט) מקוה מים יכול מילא בכתף ועשה מקוה בתחלה יהא טהור תלמוד לומר מעין מה מעין בידי שמים וכו' אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם וכו' תלמוד לומר ובור ובור יש בו תפיסת ידי אדם אי בור יכול אפילו בור ספינה יהא טהור תלמוד לומר מעין מה מעין עיקרו בקרקע אף בור עיקרו בקרקע

פירוש אלו נאמר בור ולא מעין הוה אמינא אפילו בור ספינה שיש לו שוליים ובו מי גשמים ארבעים סאה יכול יהא כשר לטבול בו דאילו בפחות מארבעים סאה לא איצטריך קרא (**כי ברור שצריך עכ"פ 40 סאה לטבילה כשרה)** אלא במחזיק ארבעים סאה אייריי (**בבור),** ואפילו הכי ממעט ליה (**שטבילה בבור שבספינה פסולה)** מדכתיב "מעין", (**וכך ממעטים:)** מה מעין שעיקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע, אף בור שעיקרו בקרקע, לאפוקי בתוך הכלי דלא עיקרו בקרקע, שהרי יש לו שולים.

הרי שבור ספינה מחזיק ארבעים סאה ואפילו הכי אינו טובל בו משום מים שאובים, ובממלא על כתיפו ליכא לפרושי דהא מיעטה ברישא דברייתא (כלומר לא ניתן לומר שאסור לטבול בתוך הכלי שבקרקע רק באם מדובר ששאב את המים בידיים, ולפי זה אם לא שאב את המים אלא המים הגיעו דרך אמת המים-המים בגיגית יהיו כשרים לטבילה, שהרי כבר מיעטנו ברישא של הברייתא ואמרנו "מעיין", המלמד שכמו שמעיין הוא בידי שמיים כך גם מי המקווה ראויים לטבילה רק באם הם הגיעו בידי שמיים ולא ע"י מילוי בכתף)

ובמסכת **מקואות** (פ"ג מ"ג) תנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שתחשוב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין, אלמא אף על פי שהוא (**הבור שבו המים השאובים)** מחובר לאמת המים- אינם כשרים (**המים שבבור)** עד ש(**יהיה ברור לנו ש)**יצאו המים השאובים (**שהיו בבור, ואין אנו מתירים לטבול במי הבור מיד משום השקה),** וכן אף על פי שמי הגיגית

[135] משנה מסכת כלים פרק טו משנה א: "...השידה והתיבה והמגדל כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית שיש להם שולים והן מחזיקין ארבעים סאה בלח שהם כורים ביבש הרי אלו טהורין..."

שהן שאובין, מחוברים אל האמה- פסולים (**שוב, משום שאין במי המעיין שבחריץ כדי טבילת כל גופו של אדם ועל כן אין כאן דין השקה)** ע"כ.

וכן כתב גם כן **הרוקח** (סי' שעז)[136] והביא ראיה לדבר מדאיצטריך לתרץ בירושלמי (שם) דים שעשה שלמה נקובים היו רגלי השוורים (**ועל כן המים שבו לא היו שאובים)**, ואם איתא (**שמי מעיין עיטם מטהרים את כל המים שבמקווה שעשה שלמה מיד ע"י דין ההשקה)** אמאי איצטריך לתרוצי הכי (**שהיה צריך לעשות נקבים בכלי כדי לבטלו מתורת כלי)?** תיפוק ליה דהוה (**המקווה)** גדול טובא ולא מקבל טומאה (**ועל כן טובלים במקווה של שלמה כי יש בו 40 סאה ואז כבר הוא בטל מלהיות כלי, כי כל שיש בכלי בית קיבול של 40 סאה, אין הוא מקבל טומאה יותר, והמים שבמקווה הזה כשרים כי הם משיקים למי המעיין.**

על כרחך, אין השקה מועילה כאן, כיוון שאין במי המעיין כדי טבילת אדם, ועל כן שלמה המלך היה מוכרח לעשות נקבים גדולים בכמוציא רימון כדי לבטל את כלי המקווה מתורת כלי):

<u>ט ומ"ש רבינו אבל המכניס</u> כלי לתוך המקוה ובתוכו כלי אחר אם גם החיצון צריך טבילה עלתה טבילה לשניהם וכו'. בריש פרק חומר בקודש (**חגיגה** כב.)[137] אמר רבא שהמטביל כלי בתוך כלי שאין בפיו (**של הכלי החיצון**) כשפופרת הנאד- לא עלתה לו טבילה (**לכלי הפנימי)**, והני מילי בכלי טהור (**שלא עלתה טבילה לכלי הפנימי**), כלומר ש(**הכלי**)החיצון טהור, אבל בכלי טמא כלומר שהחיצון טמא, מגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא (**החיצון)**, סלקא להו נמי לכלים (**הפנימיים)** דאית ביה.

דתנן (בחגיגה כב. ויש מקבילה בפרק ו' משנה ב' במקוואות): כלים שמילאן כלים והטבילן- הרי אלו טהורים (לאכסן בהם תרומה, והמשנה לא חילקה בין אם יש הפתח של פיהם גדול או קטן), ואם אינו צריך להטבילו (את הכלי החיצון), המים המעורבים- עד שיהיו מעורבים כשפופרת הנאד (אם הכלי החיצון לא צריך טבילה, אז כדי שתעלה טבילה לכלים הפנימיים צריך שהפתח של הכלים החיצוניים יהיה לפחות בשיעור של שפופרת הנאד).

ופירש רש"י ואם אין צריך להטבילו, המים המעורבים למקווה, ואתה בא לטהר על ידיהם כלים שבתוכו, עד שיהיו מעורבים דרך פה רחב כשפופרת הנאד (**עיין שכך הסברנו לעיל)** וכן פסק **הרמב"ם** בפרק ג' מהלכות מקואות (הכ"ו)[138].

---

[136] ספר הרוקח הלכות מקוה טבילה וחציצה סימן שעז:

"...ובשילהי חגיגה גבי שולחן דהא ים שעשה שלמה של מתכות נחושת היה ומקשי בירושלמי דיומא ולאו כלי היה והוצרך לתרץ פתוחים כרמונים היו וביטלו מתורת כלי רימון יותר מב' אצבעות חוזרו' למקומן ולא היה הים משוקע במים על כן שהיה נראה כלי הוצרך לנקב רגליהם כרימון..."

[137] חגיגה דף כב עמוד א:

"דאמר רבא: סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן - טהורין, ומקוה שחלקו בסל וגרגותני - הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא, ובעינן דאיכא ארבעים סאה במקום אחד. והני מילי - בכלי טהור, אבל בכלי טמא - מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא - סלקא להו נמי לכלים דאית ביה".

[138] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ג הלכה כו:

"כלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכל- עלתה להן טבילה (**כלומר גם לכלים הפנימיים),** אע"פ שפי הכלי (**החיצון)** צר ביותר (**כלומר פחות משיעור של שפופרת הנאד)** שהרי המים נכנסין לו (**לו לכלי החיצון ומגיעים לכלים הפנימיים),** ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול (**החיצון)** עלתה טבילה (**גם)** לכלים (**הפנימיים)** שבתוכו,

אלא דהיכא דכלי חיצון ופנימי טמאים, כתב (**הרמב"ם)** שאם הטהו על צדו והטביל- לא עלתה להם (**=לכלים הפנימיים)** טבילה עד שיהא פיו (**של הכלי החיצון)** רחב כשפופרת הנאד עד כאן.

וטעמו מדתניא **בתוספתא דמקואות** פ"ה (ה"א) קומקומוס (**דהיינו קומקום)** שהוא מלא כלים והשיקו למקווה, אף על פי שפיו צר כל שהוא (**כלומר פתח מאוד קטן ולא בשיעור של שפופרת הנאד)**- כלים שבתוכו טהורים.

הטהו (את הכלי החיצון) על צדו, (הכלים הפנימיין אינם טהורים) עד שיהא בפיו (של הכלי החיצון) כשפופרת הנאד.

וכתבה **ר"ש** בפ"ו (מ"ה) ופירש בה: אף על פי שפיו (**של הכלי החיצון)** צר "כל שהוא", כיון דפיו (**של הכלי החיצון מכוון כלפי)** למעלה והמים צפין על גביו (**אפילו רק "משהו")** הוי חיבור בכל שהוא, אבל כשמטהו על צדו אין מתחבר למעלה אלא מן הצד לכך בעי כשפופרת הנאד ע"כ.

ומשמע ודאי דהא דקומקומוס (**שאמרנו שהכלים שבו נטהרים אף שפיו אינו רק "כל שהוא" מדובר**), כשהקומקומוס גם כן טמא הוא, דאי לאו הכי (**שמדובר גם כן שהקומקומון בעצמו הוא טהור)** לא היו כלים שבתוכו טהורים כל שלא היה בפיו כשפופרת הנאד:

ודע דתניא תו בתוספתא (שם) עריבה (**=כלי)** שהיא מליאה כלים (**בתוכה)** והשיקה למקווה, צריכה (**שיהיה פיה כגודל של)** שפופרת הנאד ובמעין (**מספיק שפיה יהיה בגודל של)** כל שהוא.

וכתבה **רבינו שמשון** בפרק הנזכר (שם) ופירש: ובמעין כל שהוא- אם עריבה זו במעין, סגי בנקב כל שהוא ע"כ.

ומתוך שלא ראיתי להרמב"ם והרא"ש ורבינו שחילקו בין מעין למקווה, נראה שהם סוברים דהאי תוספתא ליתא (**כלומר אין הלכה כאותה התוספתא),** משום דפליגא אמתניתין (פ"ו מ"ה)[139] דקתני סתמא (**שם במשנה**): "השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנאד". ו"ים" הא סבירא ליה לרבי יוסי (פ"ה מ"ד) דהלכתא כוותיה (**כלומר שהלכה כמו ר' יוסי)**, דהויא כזוחלין (**כלומר שדין הים שמטהר בזוחלים)** ואם כן מטהר (**הים גם)** בכל שהוא (**כדין מעיין)**, ואם איתא (**שיש חילוק בין מעיין למקווה בשיעור הנקב של הכלי החיצון)** לא הוה שתיק תנא מלמימר: רבי יוסי אומר כל שהוא (**שהרי אם ר' יוסי סובר שדין הים כמעיין, הרי שר' יוסי היה צריך לומר בפירוש שמספיק בים שיהיה לשידה או לתיבה פתח כל שהוא כדי שנוכל להטביל את הכלים בתוכם, ולא היה לו לשתוק כך שנבין שבכל מקרה גם בים צריך דווקא פתח בגודל של שפופרת הנאד)**,

או אפשר שהם (הרמב"ם והרא"ש) מפרשים "ובמעין כל שהוא" (כלומר על מה ששנינו בתוספתא במסכת מקוואות פרק ה הלכה ב: "עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפופרת הנוד ומעיין כל שהוא ר' יהודה אומר משום בית שמאי בכלי גדול ארבעה טפחים כרובן").

ואם הטהו על צדו והטביל- לא עלתה להן טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד, וכן אם היה הכלי (**החיצון)** טהור ונתן לתוכו כלים טמאים והטבילן- לא עלתה להן (**=לכלים הפנימיים)** טבילה עד שיהיה פיו (**של הכלי החיצון)** רחב כשפופרת הנוד, בד"א (**שעלתה טבילה לכלים הפנימיים, זה לצורך שימוש-)** לתרומה, אבל (**להשתמש בכלים הפנימיים-)** לק(ו)דש- אין מטבילין כלים לתוך כלים טהורין כלל ואפילו היו בסל או בקופה (**משום שלקודשים חכמים החמירו מפני חשש חציצה)** כמו שביארנו למעלה במקומו".

[139] **מקוואות פרק ו משנה ה:** השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד ר' יהודה אומר בכלי גדול ארבעה טפחים ובקטן רובו אם היה שק או קופה מטבילין בהן כמה שהם מפני שהמים מעורבין היו נתונים תחת הצינור אינם פוסלים את המקוה אלא מטבילין אותן ומעלין אותן כדרכן:

, כלומר אף במעין שהוא מטהר בכל שהוא צריך כשפופרת הנאד (הרמב"ם והרא"ש לא מפרשים כמו הר"ש שבמעיין מספיק תפח כל שהוא לכלי, אלא שאם מטבילים כלי במעיין שהוא מוגדר לנו תמיד כמטהר גם בכל שהוא, ואין צורך בו במים בכמות של 40 סאה, הדין הוא שניתן להטביל בו כלים שיש בתוכם כלים פנימיים, אם יש בכלי החיצון נקב כשפופרת הנאד.

יוצא א"כ מחלוקת יסודית בהבנת התוספתא, מהי כוונת התוספתא כאשר היא אמרה "כל שהוא" לגבי המעיין:

הרמב"ם והרא"ש- על כך שסתם מעיין מטהר בכל שהוא ואין הוא צריך כמות של 40 סאה כדי לטהר

הר"ש- על גודל הפתח של הכלי החיצון בעת טבילתו במעיין):

כתב **הרמב"ם** בפרק ו' מהלכות מקואות (ה"ח): השידה והתיבה שבים אין מטבילים בהם אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנאד (**שרק אז זה נחשב שהמים שבשידה והתיבה נחשבים מעורבים עם המים שבים)**, ואם היה שק או קופה (**=סל גדול)** מטבילין בהם ע"כ.

והוא משנה בפרק ו' דמקואות (מ"ה): אם היה שק או קופה (בים) מטבילין בהם כמו שהן (כלומר, אפילו הם שלמים בלי שום נקבים), מפני שהמים מעורבים (משום שעצם המבנה שלהם מלא בנקבים, ועל כן המים שבתוכם נחשבים כמחוברים למי המקווה, אע"פ שאין בהם נקב בגודל של שפופרת הנאד).

וכתב **ר"ש**: שק או קופה לא בעו נקיבה כשפופרת הנאד (**אלא כאמור, מספיק הנקבים הרבים שיש בהם)**, וכן בסל וגרגותני (**=סל נצרים)** לא בעינן שיתערבו המים דרך פיו (**כלומר דרך הפתח שאליו רגילים להכניס את החפצים**) אלא אפילו אין מתערבין (**המים)** אלא דרך הנקבים (**הרבים)** שבתוכו- בטלים מים שבתוכו אגב מי מקווה (**הנמצאים בחוץ לו)** כיון דמלא (**הכלי)** נקבים, ואין מחזיק מים כלל (**כלומר, כל מים שיכניסו לכלי- מיד יצאו, מרוב הנקבים שבו)** וכן מוכח בפרק חומר בקודש (שם)[140]:

ח (ב) ואם המעין מקלח על שפת הכלי ולתוכו (**של הכלי**)- תוך הכלי אסור לטבול, וחוצה לו- מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין (**בכל זאת אסור לטבול בתוכו)**.

היינו **מתניתא (המשנה במסכת מקוואות)** (פ"ה מ"א) שכתבתי בסמוך (ד"ה ואני): העבירו על גב שפה כל שהוא, כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא, וכבר כתבתי פירוש הרא"ש בה, וכך הם דברי רבינו, והדין דין אמת הוא לדברי הכל:

י מעין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקוין ועומדין, יש לה כל דין מעין וכו'. בפ"ה ד**מקואות** (מ"א) תנן גבי מעין: העבירו על גבי בריכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה, חזר והמשיכו פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים.

והביאו **הרא"ש** בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' ט) ופירש בה: הרי הוא כמקוה ו(**על כן הוא)**מטהר באשבורן וצריך ארבעים סאה (**הכל בדיוק כמו מקווה)**, חזר והמשיכו (**את מי המעיין לתוך המקווה הנ"ל)**- פסול לזבין וכו' (**שאין הם נחשבים כ"מים חיים")**, אבל דין מעין יש להם לטהר בכל שהוא (**כיוון שעכ"פ עתה הם מחוברים למעיין)** ע"כ.

---

[140] חגיגה דף כב עמוד א:

"דתניא: סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן, בין לקודש בין לתרומה – טהורין"

ורבינו שמשון כתב: והפסיקו. שאין מי המקוה מחוברים למעין: הרי הוא כמקוה. ואין מטהר בכל שהוא: פסול לזבים וכו'. דכבר פסק חיותן, וזבין וכו' כתיב בהו "מים חיים" ע"כ.

ומשמע לי על פי דבריהם דבריכה זו מלאה מי גשמים שאין מטהרין אלא באשבורן ובארבעים סאה (**כלומר, אין לפרש שהיה מדובר בבריכה שהייתה מלאה במים שאובים**), וכשהעביר עליה מי מעין חזרו מי הבריכה כאלו הם מי מעין לטהר אף בזוחלין ובכל שהוא, דעל ידי חיבורם למעין הוי ליה כמעין, וכשהפסיק מי המעין מלקלח בבריכה כיון שאינה מחוברת עכשיו למעין חזרה למשפטה הראשון (**לפני שמשך לתוכה את מי המעיין**) שדינה כמקוה שאינו מטהר אלא באשבורן ובארבעים סאה,

ואם חזר והמשיך (**שוב את**) מי המעין לתוכה, אף על פי שיש להם (**למים שבבריכה הנ"ל**) דין מעין לטהר אף בזוחלים ובכל שהוא, מכל מקום עדיין הם פסולים לזבים וכו' דבעו "מים חיים", עד שידע שיצאו (**מהבריכה**) המים הראשונים שאינם "מים חיים" (**ואז שוב הבריכה הנ"ל תהיה ממש כמו מעיין, שדין המים שבה יהיה כדין "מים חיים" לטהר זבים**).

וכך הם דברי רבינו, ולפי דבריהם אם היתה בריכה זו ריקנית (**מבלי מים בכלל**) והמשיך לתוכה מי מעין, אף על פי ש(**אח"כ**)הפסיק (**את**) הקילוח הנמשך מהמעין, אפשר שמים הללו הנקוין בבריכה עדיין דין מעין עליהם וצ"ע[141]:

והרמב"ם כתב בפ"ט מהלכות מקואות (ה"ט): היו מימיו (**של המעיין**) נמשכים לתוך בריכה שהיא מלאה מים ונקוין שם הרי אותה הבריכה כמקוה, היה יוצא חוץ לבריכה הרי זה פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת עד שידע שיצאו כל מי המקוה שהיו בתוך הבריכה עכ"ל.

נראה מדבריו שהוא מפרש דמתניתין (**פרק ה' משנה א'**) בבריכה מליאה מי מקוה עסקינן (**כלומר, כמו שהב"י הבין ברא"ש ובר"ש שמדובר שהיו כבר מי מקווה כשרים בבריכה לפני שזרמו לתוכה מי המעיין**), והא דקתני מתניתין: "והפסיקו" (**למעיין**) היינו לומר שמי המעין היו יורדים לבריכה ולא היו יוצאים חוצה לה, ולפיכך הרי היא (**הבריכה**) כמקוה, דכיון דאין מי המעין נמשכים ויוצאים ממנה (**=מהבריכה**), אף על פי שעדיין קילוח מי המעין יורדים לתוכה, אינם מעלים את המים שבתוך הבריכה מדין מקווה (**כלומר, כדי שדין המים שבבריכה יהיה כמעיין, צריך שהמים גם יצאו לחוץ מן הבריכה**)

.

ואם אחר כך המשיכו (**למעיין**), כלומר שעשה שימשך ויצא (**זרם המים**) מהצד האחר (**של הבריכה**)- פסול לזבים וכו' עד שידע שיצאו המים הראשונים שירדו מהמעין לתוך הבריכה, דכיון שנקוו בבריכה פסק

[141] עיין בהמשך דברי הב"י שדן בכך, וכמו כן עיין בס"ק ל' בש"ך על סעיף י' בשו"ע, שמביא מחלוקת בינו לבין המהרי"ק, מה דין מים שהופסקו מהמעיין ועדיין זוחלים המה, שלמהרי"ק יש עליהם עדיין דין של מעיין, ולש"ך ועוד יש להם דין של מקווה.

מינייהו שם "מים חיים", ולפיכך פסולים לזבים וכו' ומכל מקום דינם כמעין לענין טבילה, דכיון שמי המעין נכנסים לה ויוצאים ממנה, מעלים הם (**=מי המעיין)** את המים שבבריכה להיות כמעין.

והיכא דאין בבריכה מים כלל, והמשיך מי המעין לתוך הבריכה והם (**=מי המעיין)** נקוין שם ואינם נמשכים לחוץ, איכא לספוקי אי סבירא ליה להרמב"ם דהוו כמקוה כיון ד(**המים)**אינם נמשכים, או אי הוו כמעין (**אף שהמים אינם זוחלים,)** כיון דאין מים אחרים בבריכה?

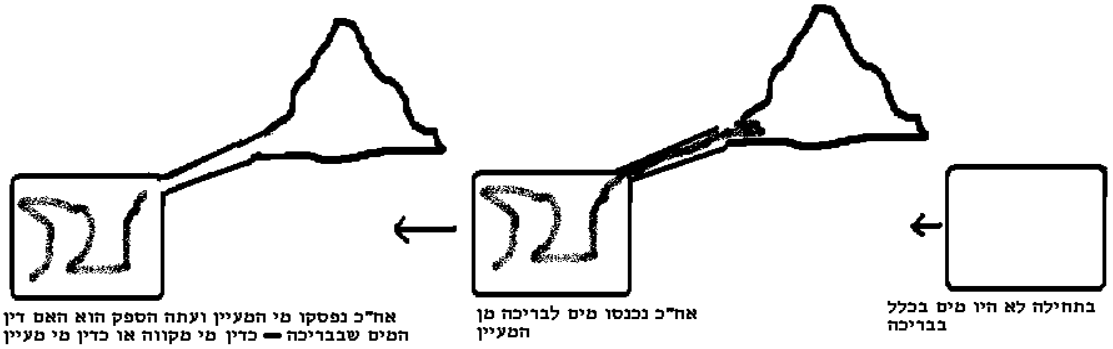

וכן כתב **מהרי"ק** בשורש קנ"ו (בסופו)[142] דמשמע מתוך לשון הרמב"ם שהוא מפרש משנה זו כשהיתה הבריכה מליאה מים אחרים שאינם מן המעין ע"כ.

ומיהו מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה[143] משמע דבלא היו בבריכה מים קודם שהעביר המעין עליו מיירי, ואם באנו להסכים דבריו אלו עם אלו (כלומר, לומר שהרמב"ם בהלכות שכתב שהבריכה מלאה מים, איננו סותר את עצמו עם פירוש המשניות שלו שממנו משמע שהבריכה לא הייתה מלאה במים לפני שנכנסו לתוכה מי המעיין), אפשר (לתרץ ולומר) שמה שכתב (הרמב"ם בהלכות לגבי הבריכה) שהיא מליאה מים ונקוין (=כלומר שהמים עומדים ולא יוצאים לחוץ), לאו למימרא שהיתה מליאה מים קודם שהעביר המעין עליה, אלא היינו לומר שעל ידי העברת המעין עליה היא מליאה מים וצ"ע

(כלומר, הב"י רוצה לומר שניתן לומר שבאמת היישוב בדברי הרמב"ם הוא שלא היו מים בכלל בבריכה לפני שנכנסו לבריכה מי המעיין, ומה שמשמע מדברי הרמב"ם בהלכות שהיו מים, שהרי כתב בפירוש:

---

[142] שו"ת מהרי"ק סימן קנו:

"וכן משמע מתוך לשון רבינו משה וטור י"ד שהם מפרשים ההיא משנה דהעבירו ע"ג הבריכה כגון שהיתה כבר מלאה ממים אחרים שאין מן המעיין, שהרי **כתב רבינו משה** וז"ל היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא <u>מלאה מים</u> ונקוו שם הרי אותה בריכה כמקוה עכ"ל".

[143] רמב"ם על פירוש המשנה במסכת מקוואות פרק ה משנה א:

[א] אם היו מי המעין יורדים לשוקת ועוברים ממנה ויוצאין למקום אחר הרי אותן המים הנמצאין בתוך השוקת אינן כמי מעין, וכל מים היוצאין מן השוקת אף על פי שעיקרן מעין הרי הן פסולין. במה דברים אמורים בשהיו כל מי המעין נשפכין לתוך השוקת, אבל אם היו מרובים על השוקת ומקצתן עוברין לתוך השוקת ומקצתן על גבי שפת השוקת הרי המים אשר מחוץ לשוקת כשרין והן מי מעין, ואף על פי שאותן שעוברין ממנו על גבי השפה מועטין מאד לפי שהמעין מטהר בכל שהוא. ואם העביר את מי המעין הללו על גבי בריכה והפסיקו **<u>כגון שהיו המים יורדין לתוך הבריכה ומתקבצין בה</u>** (**משמע שלפני כן לא היו מים בבריכה)** ואינן יוצאין ממנה הרי דין אותה הבריכה כמקוה. ואם היו מי המעין הבאים לבריכה באין מצד אחד ויוצאין מן השני הרי מקום הבריכה עד עתה פסול לזבים ולטהרת מצורע ולקדש מי חטאת, לפי שאינו מים חיים מפני שהוא מעורב עם המים שהיו בבריכה. ואם היה ודאי שהמים שהיו בבריכה כבר יצאו ועברו ושכל זה הנקבץ הוא ממי המעין העובר עליה הרי זה כשר ודינו כדין המעין.

"היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא מלאה מים", אין הכוונה שלפני שנכנסו מי המעיין לבריכה היו מים בבריכה, אלא ע"י שנכנסו מי המעיין לבריכה הבריכה נהפכה להיות מלאה במים.

עם זאת הב"י נשאר בצריך עיון, כי מפשט דבריו של הרמב"ם נשמע שהבריכה הייתה מלאה במים עוד לפני שנכנסו לתוכה מי המעיין).

וכתב **מהרי"ק** בשורש קנ"ו **שהראב"ד** בספר בעלי הנפש (עמ' צו, ריש פרק שני) פירשה להא ד"העבירו **(למעיין)** על גבי בריכה" (**שמדובר ב)**בריכה ריקנית שמילאה ממי המעין, ואפילו הכי קאמר דאם הפסיקו הרי הוא כמקוה ע"כ:

וכתב שם (**המהרי"ק בשורש קנ"ו)** ובשורש קט"ו:

נראה לעניות דעתי דאף על גב דקאמר מתניתין דמעין שהפסיקו הרי הוא כמקוה, היינו דוקא היכא שנחו המים במקוה וכבר נעשו אשבורן אלא שאתה בא להחשיבו (**את המים שבבריכה)** כמעין על ידי חיבורו (**של הבריכה**) למעין, ומשום הכי דין הוא כשהופסק ממנו (**מי המעיין ממי הבריכה)** שחזר לדין מקווה (**ע"י שמתחיל להזרים שוב את מי המעיין לבריכה)**, אבל היכא דאכתי לא נייחי מיא (**=המים של המעיין)** באשבורן (**במקום מכונס)**, אלא עדיין (**המים)** חיים וזוחלין מכח נביעות המעין, אף על פי שהופסקו (**המים)** מהמעין, מכל מקום שם מעין עליהם עדיין מצד עצמם, כיון דאכתי חיים וזוחלין הם ולא פקע חיותן מינייהו.

והביא (**המהרי"ק)** ראיה (**לדבריו שדין המים שבאו ממקור נביעת המעיין כדין מי מעיין כל עוד שהם לא נחו במקום אחד)** מההיא דתנן (מקואות פ"ה מ"ו): גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים-טהורים. ופשיטא שאין לך הפסקה מן המעין גדולה מזו (**ע"י)** שנתלש הגל מן הים והולך למרחוק. וכן אין לך זחילה גדולה מזו שאין כאן אשבורן כלל (**שהרי מי הגל כלל לא נחו אלא הם עודנה באוויר),** וכי היכי דלא יקשה מההיא דמעין שהפסיקו (**שמשמע במעיין שהפסיקו שדין המים כדין מי מקווה ולא כדין מי מעיין)**, צריך לחלק דטעמא דגל (**שדינו כמי מעיין)** משום דאכתי לא נייחי מיא דגל כדפירשתי לעיל (**שפירש לעיל שכל עוד שלא נח, אך במקווה שבאו אליו מי מעיין, דין המים כמקווה ולא כמי מעיין כיון שהמים כבר נחו במקום אחד)**:

וז"ל **(הרשב"א ב-)שער המים** שבסוף תורת הבית (סוף שי"א): המעין מטהר אפילו בזוחלים, במה דברים אמורים? בזמן שלא הפסיק זחילתו מן המעין, (**אבל אם**) הפסיקהו מן המעין הרי הוא כמים הנוטפים לכל דבריו (**כלומר שמטהר באשבורן ובו40 סאה כמי מקווה).** מעין שהיו מימיו נקוין ועומדים במקום אחד והיו מימיו מועטים וירדו עליו מי גשמים, או שמילא בכתף ונתן אף על פי שרבו עליו הנוטפים או השאובים שוה למעין ולמקוה. כיצד? שוה למעין לטהר בכל שהוא כמות שהיה, ושוה למקוה שאינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן כמקוה (**כלומר הרשב"א סובר כמו הראב"ד שברגע שמי המעיין פסקו מלהתקשר עם מי המעיין הונבעים דינם כמי מקווה ולא כמי מעיין שלא כמהרי"ק)**:

	המהרי"ק	הראב"ד והרשב"א
מה דין מים זוחלים שהגיעו ממקור נביעת המעיין והופסקו מלהיות בחיבור עם מי המעיין?	דינם כמי מעיין	דינם כמי מקווה

<u>יא ולא עוד אלא מקוה מים</u> שאובין שהמשיכו עליו מי מעין אפילו מי המעין מועטים, (**בכל זאת המים)** המועטין של (**ה)**מעין מטהרים את השאובים המרובין (**שבמקווה),** ואין מחלקין בין (**אם)** קדמו מי מעין לנוטפין (**שבמקווה)** (**ו)**בין (**אם)** קדמו נוטפין למעין (**שבכל מקרה מי המעיין מטהרים את המים השאובים בהשקה)** עכ"ל:

יב מעין שהעבירו על גבי אחורי כלים והמשיכו למקום אחר וכו'. **משנה** בפ"ה דמקואות (מ"ב): העבירו (**את המעיין)** על גבי כלים (**לקמן יבואר)** או על גבי ספסל (**שאין לו בכלל בית קיבול), רבי יהודה** אומר: הרי הוא (**המעיין)** כמו שהיה. **רבי יוסי** אומר: הרי הוא כמקוה, (**וניתן לטבול בו)** ובלבד שלא יטבול על גבי ספסל (**גזירה שמא יטביל בכלים, וטבילה בכלים פסולה מדאורייתא)**.

ופירש ר"ש (שהעביר את המעיין) על גבי כלים נקובים (שבגלל הנקבים שבהם אין להם תורת כלי), דאי לאו הכי (שאם תאמר שמדובר בכלים שלמים ממש שתורת כלי עליהם) מאי שנא משוקת? (שהרי המשנה כבר אמרה במשנה הקודמת (פרק ' משנה א'): "מעין שהעיבור על דבי השוקת- פסול").

אבל הרמב"ם והרא"ש פירשו על גבי כלים, (אין הכוונה על הכלים ממש, שמי המעיין נכנסו לכלים אלא היינו (שהעביר את מי המעיין) על גבי אחורי הכלים (ששם אין בית קיבול לכלי, ועל כן המים לא נהפכים למים שאובים). ואפילו הכי (שמדובר שלא העביר את מי המעיין לתוך מקום בעל בית קיבול, בכל זאת) קאמר רבי יוסי ד(שמי המעיין)הרי הן כמקוה, כלומר שנפסלו מלטהר בזוחלין ובכל שהוא (כמעיין רגיל), וכן פוסל טבילה על גבי ספסל גזירה אטו תוך כלי (גזירה שמא יטביל בכלים עצמם, והרי טבילה בכלים פסולה מדאורייתא). וכבר הארכתי בביאור משנה זו בסימן קצ"ח (פח:) אצל לא תעמוד על גבי כלי או חתיכת עץ ותטבול:

יג - יד מעין שיורד מן ההר טיפין טיפין בהפסק יש לו דין מקוה וכו'. בפרק ה' דמקואות (מ"ה) תנן: (**כל המים)** הזוחלין- (**כמו נהרות, דינם)** כמעין (**שהם מטהרים אף כשהם זוחלים ובכל שהוא**) והנוטפין (**כמו מי הגשמים, דינם)** כמקוה (**שהם מטהרים רק במקום מכונס**). העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין (**שהתערבו זה בזה והיו יותר מים זוחלים מאשר מים נוטפים)** שהן כשרים (**לטבילה בזוחלים בכמות כל שהוא, אע"פ שאין כדי מים לטבילה אלא רק בצירוף המים הנוטפים),** ונוטפין שעשאן זוחלין (**כגון מים שהיו מכונסים במקווה, ואז נפרץ פתח במקווה ומי המקווה יצאו לחוץ כאשר הם זוחלים, אז כדי שיוכלו לטבול במים הללו מה שהוא עושה זה שהוא)** סומך אפילו מקל אפילו קנה (**או)** אפילו זב וזבה ((**לפי חלק מהמפרשים:) חוסמים בידיהם או ברגליהם כדי לעכב את יציאת המים ואז מי שצריך לטבול-)** יורד וטובל.

רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה- אין מזחילין בו (לא ניתן לעכב את יציאת המים ע"י דבר שמסוגל לקבל טומאה, אלא רק בדבר שאינו יכול לקבל טומאה ניתן לעכב את יציאת המים).

ופירש **הרמב"ם (את המשנה ואמר:)** <u>הזוחלין</u>- היינו הנהרות והיאורות המושכים מן המעיינות יש להם דין מעין לכל דבר, <u>והנוטפין</u>- פירוש מעין שעל ההר ומימיו נופלים טיפה טיפה למטה בשיפולי ההר, אף על פי שאותן טיפות (**של המעיין)** יורדות במרוצה תיכף זו אחר זו, (**אך)** כיון שאינו זוחל (**-כיוון שאין המים**

נופלים בחיבור זה לזה) אלא יורדים בהפסק, יש להם דין מקוה ובעו ארבעים סאה ואינם מטהרים בזחילה ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת.

והעיד רבי צדוק שאם ירבו הזוחלין על הנוטפין שחזרו לדין מעין (**שהמים יטהרו אף כשהם יזחלו וכמו כן אף כשהם רק בכמות של כל שהוא**). נוטפין שעשאן זוחלין, כלומר אם ירצה לעשותן (**לנוטפים להיות-**) זוחלין, סומך אפילו מקל אפילו קנה שהן כלים, כדי שירדו המים דרך המקל והקנה בלי הפסק (**כלומר שהמים ירדו ויזחלו על המקל או הקנה בלי הפסק זרימה, כך שיהיה חיבור בין זרם המים כל הזמן**), ואז יטבלו בו אפילו זב וזבה, ד"מים חיים" נינהו (**כיוון שדין המים עתה כדין מים זוחלים של מעיין, ודינם של מי המעיין כדין "מים חיים"**),

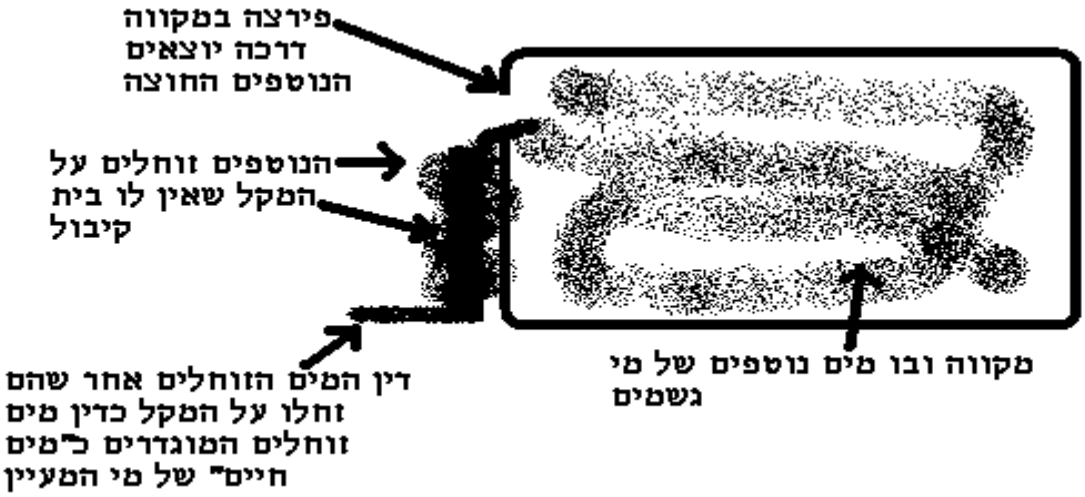

ואגב זב נקט זבה, דבזבה לא בעיא "מים חיים" (כמו שכבר אמרנו בעבר שרק בזב נאמר: "וכי יטהר הזב... ורחץ בשרו במים חיים..." ואילו בזבה לא נאמר "מים חיים", על כן כל מה ששנו שבזבה צריך "מים חיים" זה רק אגב שצריך באמת, אך אין הכוונה שגם זבה צריכה טבילה ב"מים חיים")

ועוד השמיענו רבי יהודה דלאו לענין טומאה וטהרה בלבד אנו מכשירים (**את**) אלו המים (**כמו שראינו שזב וזבה יכולים לטבול במים הללו וצאת מטומאתן לטהרה**), אלא אף לענין איסור והיתר, ואפילו הזבה שהיא ערוה עד שתטבול- טובלת בו, ומותרת לבעלה (**ע"י הטבילה. כלומר יש כאן דיני איסור והיתר, כיוון שלפני הטבילה הרי הזבה הייתה אסורה לבעלה ועתה היא מותרת לו, וא"כ אין זה רק דינים של טומאה וטהרה גרידא אלא אף דינים של איסור והיתר כאמור בב"י**), וכבר ידעת שהמקל

מקבל טומאה מדרבנן לפי שהוא פשוטי כלי עץ[144] (**שהרי למקל אין בית קיבול, כי הוא "פשוט" בלי שום בית קיבול, רק שמדרבנן גזרו עליו טומאה**)

וחלק רבי יוסי (על ר' יהודה) ואמר: לא יסמוך מקל או כל דבר שמקבל טומאה אפילו מדרבנן (כלומר, אף שמקל שהוא פשוטי כלי עץ אינו מקבל טומאה אלא מדרבנן, מ"מ סבר ר' יוסי שלא ניתן לעכב על ידו את המים, כיוון שעכ"פ הוא מקבל טומאה מדרבנן) <u>והלכה כרבי יוסי</u> וכך הם דבריו בפרק ט' מהלכות מקואות (הי"ג - יד)[145]

---

[144] נקדים הקדמה על כלי עץ ע"פ הספר "**סדרי טהרות**" על מסכת כלים של רבינו גרשון מראדזין זצ"ל:

"כלי עץ פשוטיהן טהורין, ומקבליהן טמאין, דכתיב: "מכל כלי עץ..." והקישו עץ לשק ללמד שגם בכלי עץ שיש לו בית קיבול, הוא מקבל טומאה כמו שק שהוא בעל בית קיבול. "זה שאמרנו פשוטיהן (**של כלי העץ**) טהורין הני מילי כלי העשוי לשמש את האדם ולא את הכלים כגון הסולם... ולא את האדם כגון הקולב... אבל העשוי לשמש את האדם ואת משמשי האדם כגון השולחן... טמאין אפילו פשוטין מריבויא דקרא <u>"כל</u> כלי עץ"... ויש בזה חילוקי דעות בין הראשונים ז"ל, יש אומרים <u>דאסמכתא בעלמא הוא ומדרבנן</u> ויש אומרים דדרשה גמורה הוא <u>ומדאורייתא</u>...

עוד הביא רבינו גרשון שישנה סברה של רבינו הלוי בתוס' שגזרו טומאה על פשוטי כלי עץ כיוון שהם דומים לכלי עץ בעלי בית קיבול.

[145] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט

הלכה יג

המים הזוחלין מן המעיין הרי הם כמעיין לכל דבר, והמנטפין מן המעיין אע"פ שהן טורדין הרי הם כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין, ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת, היו הזוחלין מן המעיין מתערבין עם הנוטפין [ממנו אם רבו הזוחלין על הנוטפין] הרי הכל כמעיין לכל דבר, ואם רבו הנוטפים על הזוחלין וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר אינן מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המעורב עד שיקוו המים ויטבול בהן.

הלכה יד

נוטפין שעשאן זוחלין כגון שסמך למקוה המנטף טבלא של חרס חלקה (**כלומר שאין לה בית קיבול, כי פשוטי כלי חרס טהורים אף מדרבנן**) והרי המים נזחלין ויורדין עליה הרי הן כשרין, וכל דבר שמקבל טומאה ואפילו מד"ס אין מזחילין בו.

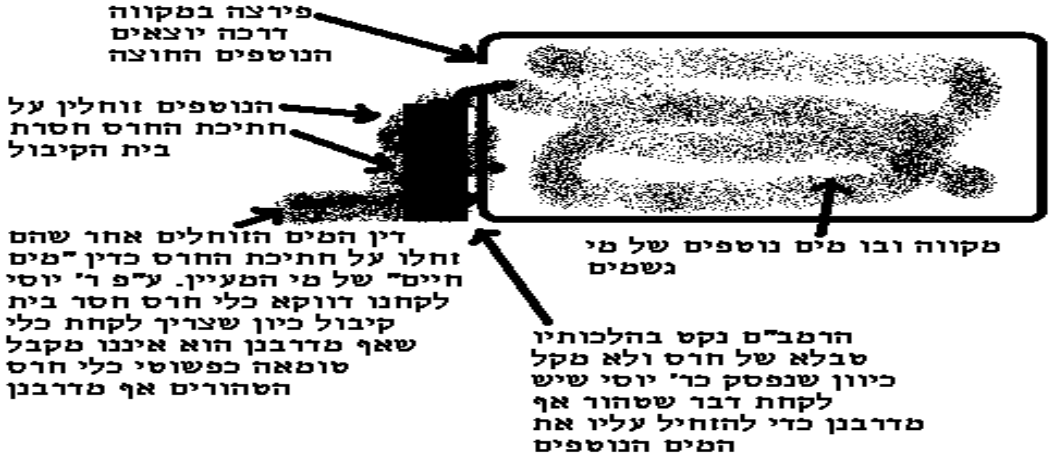

ורבינו שמשון פירש דנוטפין הם מי גשמים, ונוטפין שעשאן זוחלין הוא כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין, (**אז הדין הוא ש-**)סומך אפילו מקל או קנה או זב או זבה סומכים ביד או ברגל וסותמים מקום יציאת המים ונעשים אשבורן ויורד השתא וטובל (**כלומר רבינו שמשון שלא כמו הרמב"ם לא מפרש שהזב או הזבה הם לא באים כחלק מן התוצאה של זחילת הנוטפים על החפץ שאינו מקבל טומאה מדאורייתא, אלא שהם בעצמם גם כן יכולים לשמש כחפץ שעליו מזחילים את המים הנוטפים.**

כמו כן, רבינו שמשון מפרש שמדובר על מקווה שרוצים לעצור את זרימת מימיו החוצה, ואילו הרא"ש הולך כשיטת הרמב"ם שמדובר שרוצים להפוך את המים הנוטפים שיוצאים מן המקווה למים זוחלים המטהרים כדין "מים חיים").

והרא"ש בפירוש המשנה הקשה על פירוש ר"ש וכתב שפירוש הרמב"ם הוא הנכון. וגם בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' יא)[146] כתב גם כן שפירוש הרמב"ם במשנה זו הוא נאה ומקובל, ולפיכך פסקו רבינו סתם.

---

[146] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן יא:

יא (מקואות פ"ה) נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפי' קנה אפילו זב אפילו זבה יורד וטובל דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו.

פי' רבינו שמשון ז"ל נוטפין שעשאן זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין אסור לטבול בו דכיון שמי המקוה ננערו והתחילו לצאת הרי הוא טובל במקוה זוחל ואפילו ישאר במקוה ארבעים סאה אחר שיצאו הזוחלין מ"מ השתא מיהא הוא טובל גם במים העליונים שהן זוחלין.

והנכון יותר לפרש דמיירי שלא ישאר במקוה מ' סאה אם לא שיסתום הזחילה והשתא ניחא דפוסל ר' יוסי משום דשיעור הכשר מקוה נעשה על ידי דבר המקבל טומאה אבל אם ישאר במקוה ארבעים סאה ואינו סותם אלא כדי להרבות מים לא מיקרי הויתו על ידי טומאה

ולהך פירושא אם ישאר במקוה מ' סאה- לכ"ע מותר לטבול בו אף כשהוא זוחל מלמעלה (**של המקווה**), כיון דעיקר המקוה אינו זוחל (**שהרי הרוב מכונס במקווה**) ולא פליגי (**ר' יהודה ור' יוסי**) אלא במקוה שלא ישאר בו ארבעים סאה אחר שיצאו הזוחלין,

דרבי יוסי סבר: דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו, כלומר אין מעמידין בו הזחילה. כיון דסתימה זו גורמת הכשר המקוה. וטעמא כדתנן בפ"ו דפרה (מ"ד) נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסול. ומפרש טעמא בפרק שני דזבחים (ד' כה ב) דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור הויתן ע"י טהרה תהא

ורבי יהודה סבר דיכול לסמוך במקל ובקנה ואפי' הן כלים טמאים וכן זב או זבה סותמין ביד או ברגל לעכב הזחילה

ואפשר דרבי יהודה מודה בההיא דמסכת פרה דשאני הכא שהמקוה כשר וע"י דבר שהוא מקבל טומאה הוא מונע שלא יפסל. וראיתי אחד מן המחברים האחרונים דכתב מתוך משנה זו שאם נסדק אחד מכותלי המקוה והמים מנטפין דרך הנקב יצא מתורת אשבורן ונקרא זוחלין ופסול ולישנא דנוטפין שעשאן זוחלין לא משתמע כפי' רבינו שמשון ז"ל. כי לא עשאן זוחלין אלא מעצמו נפרץ המקוה על שפתו...

ונ"ל לפרש נוטפים שעשאן זוחלין כלומר נוטפין שנקוו למקום אחד והזחילן להוליכן לתוך גומא אחת לעשות מקוה סומך אפי' מקל ואפי' קנה והן פשוטי כלי עץ והא דקאמר אפי' משום דתנן בפ"ו דפרה נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולין. עלי קנים ועלי אגוזים כשרין זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה פסול דבר שאינו מקבל טומאה כשר. וקאמר עליו לא מיבעיא עלי קנים ועלי אגוזים דאינן ראויין לקבל טומאה כלל אלא אפי' מקל וקנה שאם עשה להם בית קיבול מקבלין טומאה מזחילין בו. ואפי' זב וזבה סומכין המקל והקנה לא פוסלתן.

וז"ל **הרמב"ם** בפרק ט' מהלכות מקואות (הי"ד): נוטפין שעשאן זוחלין כגון שסמך למקום המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים זוחלים ויורדים עליה הרי הן כשרים וכל דבר שמקבל טומאה ואפילו מדברי סופרים אין מזחילין בו.

וכתב עוד (הרמב"ם שם) (הט"ו): זוחלין שקלחן בעלי אגוז כשרים, שאין עלה האגוז הלח שהוא צובע חשוב ככלים (מדובר שלקחו את הקליפה החיצונית הירוקה של האגוז ועל ידה הזחילו את המים, והדין הוא שהמים כשרים כדין "מים חיים" ואין אנו אומרים שהעלה הזה נחשב כבעל בית קיבול, אלא אין הוא נחשב כבעל בית קיבול ועל כן המים כשרים כמי מעיין הזוחלים) ע"כ. ודין זה מבואר במשנה פ"ז דמסכת עדיות (מ"ד)[147]:

<u>טו (א) מקוה שיש לו</u> ארבעים סאה ומעין (**אף רק**) כל שהוא, יכול לשאוב כל מה שירצה וליתן בתוכה והן כשרים וכו'. דין המקוה מבואר בדברי **הרמב"ם** (פ"ד ה"ו)[148] **והרא"ש** (הל' מקואות סי' א)[149] וכן משמע

אלא היכא דנתן ידו או רגלו והמים עוברין דרך גופו. אבל אם הוא סומך המקל והקנה שהמים עוברין דרך עליהן אין בכך כלום. מידי דהוה אעלי קנים ואעלי אגוזים שהוא סומך שם והמים עוברין עליהן.

ורבי יוסי קאמר לא מיבעיא זב וזבה אלא אפילו טהור וכיון דבר קבולי טומאה הוא לא יסמוך במקל (כלומר אפילו אדם טהור שלא שייך בו עתה שום צד של טומאה, בכל זאת אין הוא יכול לעכב את המים, משום שכיוון שהוא ראוי לקבל טומאה באם יטמאוהו, על כן ר' יוסי סובר שגם הוא פסול מלעכב את המים). וההיא דעלי קנים ועלי אגוזים מיירי שנתנו שם טרם באו המים ולא היו בידו כשעברו המים ולפירוש זה אין לפסול מקוה שמימיו יוצאין לחוץ.

<u>ראיתי להרמב"ם ז"ל פירוש נאה ומקובל למשנה זו</u>. הזוחלין היינו הנהרות והיאורים המושכין מן המעינות יש להן דין מעיין לכל דבר. והנוטפין פירוש מעין שעל ההר ומימיו נופלין טיפה טיפה למטה בשיפולי ההר אע"פ שאותן טיפות יורדות במרוצה תיכף זו אחר זו כיון שאינן זוחלין אלא יורדין בהפסק יש להן דין מקוה ובעו ארבעים סאה ואינן מטהרין בזחילה ופסולין לזבין ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת. והעיד רבי צדוק שאם ירבו הזוחלין על הנוטפין שחזרו לדין מעיין. נוטפין שעשאן זוחלין כלומר שאם ירצה לעשותן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה שהן כלים כדי שירדו המים דרך המקל והקנה בלי הפסק ואז יטבילו בו אפי' זב וזבה דמים חיים נינהו ואגב זב נקט זבה דזבה לא בעיא מים חיים. ועוד השמיענו רבי יהודה דלאו לענין טומאה וטהרה בלבד אנו מכשירין אלו אלא אף לענין איסור והיתר. ואפילו הזבה שהיא ערוה עד שתטבול טובלת בו ומותרת לבעלה:

[147] המשנה במסכת עדויות פרק ז משנה ד:

העיד רבי צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוז שהן כשרים. מעשה היה באהליא ובא מעשה לפני לשכת הגזית והכשירוהו:

[148] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ו:

"כיצד פוסלין המים השאובין את המקוה בשלשה לוגין, שאם היה במקוה פחות ממ' סאה [ונפל לתוכן שלשה לוגין והשלימום לארבעים סאה] הכל פסול, <u>אבל</u> מקוה שיש בו מ' סאה מים שאינן שאובין ושאב בכד ושפך לתוכו כל היום כולו כשר, <u>ולא עוד</u> אלא מקוה עליון שיש בו מ' סאה מים כשרין והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו למקוה התחתון מ' סאה הרי התחתון כשר"

[149] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן א:

א (ת"כ פרשה שמיני) ת"ר אלו נאמר ומקוה המים יהיה טהור יכול אפי' מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחלה יהיה טהור ת"ל מעיין מה

מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים אי מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא תלמוד לומר אך מעיין מעיין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה. אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין. ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן.

בכמה דוכתי כמו שיתבאר לקמן (קב. ד"ה וכתב הרא"ש). ודין המעין גם הוא מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ט ה"ו)[150] והרא"ש (שם) דבפרק קמא דמקואות (מ"ז) תנן: למעלה מהם מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובים שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא. ופירש **הרמב"ם** הנה אלה המים (**של מי מעיין מועטים שרבו עליהם מים שאובים)** משותפי המשפט דין המקוה והמעין כי הוא (**מצד אחד)** מטהר בכל שהוא כדין מעין, ו(**מצד שני)**אינו מטהר אלא באשבורן כדין מקווה, וכן פסק בפ"ט מהלכות מקואות (ה"ו):

וכתב **המרדכי** בפרק שני דשבועות (סו"ס תשמו)[151] בשם **הרבינו מאיר**[152] דלכתחלה נמי יכול לרבות עליו מים שאובין וכן כתב **הרא"ש** בתשובה (כלל ל סי' ג)[153].

וזה שכתב רבינו (**הטור)**: "יכול לשאוב"[154], לומר דלכתחלה נמי שרי (**להכניס מים שאובים הרבים על מי המעיין)** ורבותא (**=חידוש דין)** קא משמע לן, דאף על פי שאין כל גופו עולה אלא במים השאובים, שהמעין לא היה אלא כל שהוא, אפילו הכי מותר לכתחלה לרבות מים שאובין עליו (**כלומר, אפילו שאם לא היו שם המים השאובים הוא לא היה לטבול כיוון שאין כל גופו היה נכנס במים ורק ע"י שיש שם**

היה אומר **ר"י** דהך ברייתא דפסלה מקוה שכולו שאוב מקרא לאו דרשה גמורה היא דאפילו מקוה שכולו שאוב כשר מן התורה אלא שחכמים פסלוהו והאי קרא אסמכתא בעלמא הוא ...**ורבינו שמשון** היה אומר דכולו שאוב פסול מן התורה... וכן מקוה שיש בו מ' סאה אינו נפסל במים שאובין אפי' נתן לתוכו אלף סאין. כדתנן בפרק ששי דמקואות היו בעליון ארבעים ובתחתון אין בו כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה ועל כרחך צריך ליתן בו יותר מארבעים סאה אלמא שאינו נפסל [אפי'] אם רבו השאובין על הכשרים... והא דמייתי בפרק הערל (דף פב א) מקוה שיש בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו אבל טפי מרובו לא **ר"ת** ז"ל מוקי לה במי פירות ואמי פירות תני לה בפרק שביעי דמקואות... **והרמב"ם** ז"ל כתב (פ"ד מהלכות מקואות) מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שאובין ושאב בכד ושפך לתוכן כל היום כולו הרי זה כשר מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ואח"כ נטל ממנו סאה ה"ז כשר וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר עד רובו...

[150] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט הלכה ו:

"למעלה מזה המעיין שמימיו מועטין והרבו עליו מים שאובין שוה למקוה שאין מטהרין במים הנמשכין ממנו אלא במים הנקוין ועומדין באשבורן ושוה למעיין שהוא מטהר בכל שהוא שהמעיין אין למימיו שיעור אפילו כל שהן מטהרין".

[151] **המרדכי כתב וזו לשונו:** "כיון דמעין מטהר בכל שהוא, לעולם יש עליו שם מקווה כשר ואינו נפסל במים שאובין שנפלו לתוכו... ואפילו לכתחילה יכול להרבות עליו (**מים שאובים)** כדמשמע לישנא דמתני' דקתני: "שירבו" ולא קתני "שרבו" ורוב ספרים שלנו גרסינן: "שירבו" ואפילו אי גרסי' "שרבו", דבר פשוט הוא דלכתחלה נמי שרי, דאמאי לא?! (**כלומר, פשוט מסברא שניתן להרבות מים שאובים על מי המעיין, משום שאיזו סברא יש לך האומרת שלא ניתן לעשות כן?!)**

[152] שו"ת מהר"ם מרוטנברג חלק ד (מובא מדפוס פראג) סימן קצג:

"שהמעיין אין נפסל ברבוי מים שאובים"

[153] שו"ת הרא"ש כלל ל סימן ג:

"שלומך יהי נצח. הבנתי במכתבך שהמקוה היא מים חיים נובע ממקורו, הילכך אינו נפסל במים שאובין. כי מעין שאין בו מ' סאה, לכתחלה יכול למלאתן במים שאובין ולטבול בתוכו. כדתנן בפ"ק דמקואות: למעלה מהן מי מעין שמימיו מועטין, שרבו עליו מים שאובים, שוה למקוה, לטהר באשבורן, ולמעין, לטהר בכל שהוא...

[154] **טור יורה דעה סימן רא**: "ומעיין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וליתנו בתוכה והם כשרים אע"פ שהן רבים על המים שהיו בתוכם תחלה"

את המים השאובים ביחד עם מי המעיין כל גופו נכנס למים, בכל זאת הטבילה הזאת כשרה, שכיוון שבאו המים השאובים בחיבור עם מי המעיין, המים השאובים התבטלו והוכשרו לטבילה),

וכל שכן מקוה שיש בו מ' סאה שכבר היה במים שיעור לעלות בהם כל גופו שמותר לכתחלה לרבות עליו מים שאובין:

ובפרק ה' **דמקואות** (מ"ג) תנן: מעין שהיה מושך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה, היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא.

ופירש **הרא"ש** (בפירוש המשנה) כנדל- שרץ שיש לו רגלים מרובין ודקים, כך היה מעין זה נמשכים ממנו נחלים מרובים ודקים וריבה לתוכו מים שאובים עד שנתחזקו הנחלים ונתרבית משיכתן, מטהרין בזוחלין כבתחלה, כיון דבלאו הכי (**כלומר גם מבלי שהיו שופכים לתוך הנחלים הללו את המים השאובים, בכל זאת היו מי המעין-**) היו זוחלין באותן המקומות, אלא שעתה נתרבית זחילתן (**כלומר שהם זוחלים בזרם יותר חזק**),

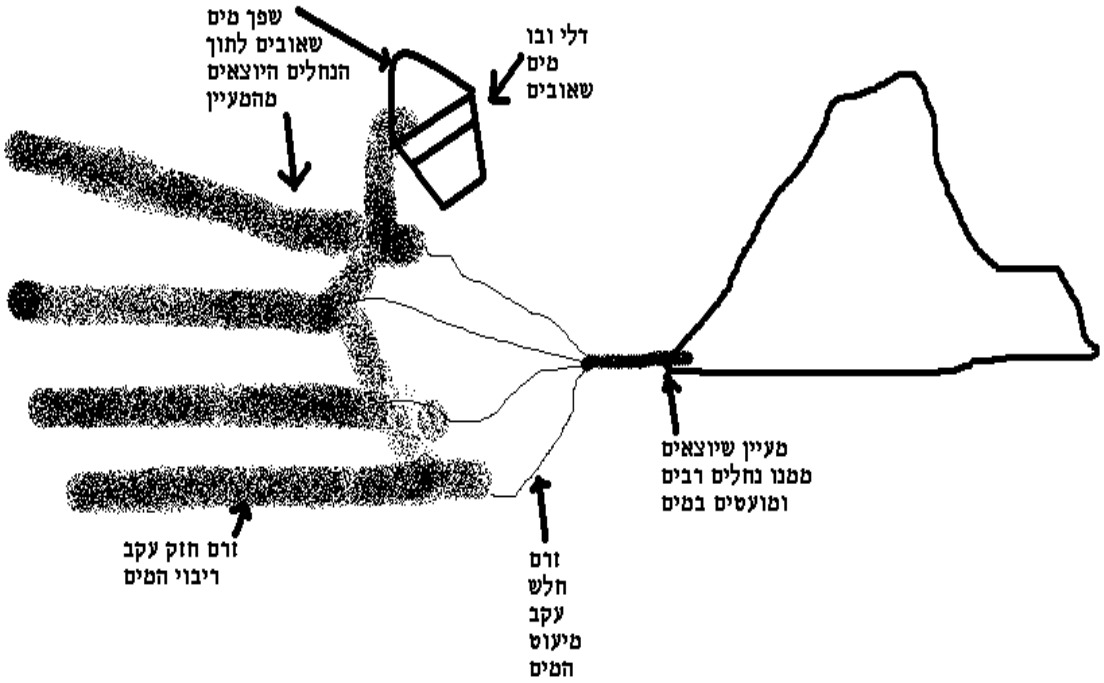

אבל (אם המעיין) היה עומד (ולא היה זורם בכלל לחוץ) וריבה לו מים שאובין עד שהמשיכו- אינו מטהר במקום זחילתן (שהרי רק ע"י ששפכו לתוכו מים שאובים, החל המעיין לזרום שם, ובלי המים השאובים המעיין לא היה זורם שם),

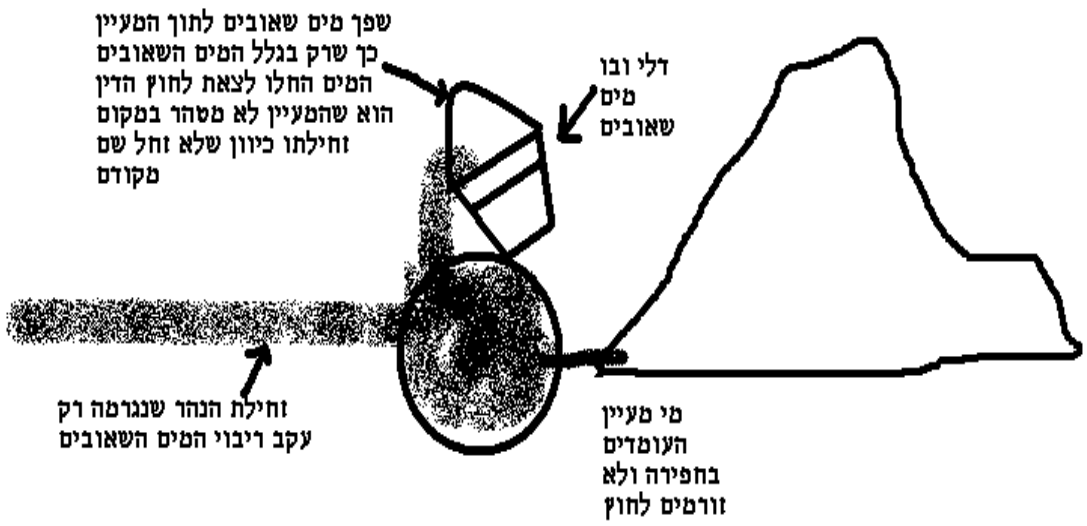

והיינו הא דתנן בפרק קמא (במקוואות) (מ"ז): למעלה מהם מעין שמימיו מועטים (כלומר שאין מספיק מים כדי שיהיה ניתן לטבול במים כך שכל גופו של הטובל יכנס במים) שרבו עליו מים שאובים (כלומר שפכו כ"כ הרבה מים שאובים עד כדי כך שהיו במעיין יותר מים שאובים מאשר המים הכשרים של מי המעיין) וכו' ע"כ.

וכך הם דברי **הרמב"ם** בפירוש המשנה[155], וגם (**הרמב"ם בהלכות-) בחיבורו** כתב כן בפ"ט מהלכות מקואות (הי"א) וז"ל:

מעין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו וריבה עליו מים שאובים לתוך המעין עד שגברו המים שבאמות ושטפו (**כלומר הזרם בנחלים התגבר בגלל ריבוי המים השאובים שהזרימו לתוכם**), הרי הן (**הנחלים שנמשכים מתוך המעיין**) כמעין לכל דבר. היו מימי המעין עומדין ואינן נמשכין, וריבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות המים (**שלא נמשכו קודם לכן ממנו**), הרי המים שמשוכים (**מהמעיין**) שוים למקוה לטהר באשבורן בלבד, ושוין למעין לטהר בכל שהוא עכ"ל:

אבל **רבינו שמשון** פירש: מעין שהוא מושך כנדל, ריבה עליו, לא (**רצתה המשנה לומר**) שריבה לו (**למעיין**) מים שאובין, דאם כן לא היה מטהר בזוחלין, כדתנן בפרק קמא (**"שווה למקווה לטהר באשבורן" ולא בזחילה**), אלא (**הלשון:**) "ריבה עליו", היינו שעשה בריכות לכל המקומות שהיה מוליך, ונתמלאה כל אמת מים- הרי הוא כמות שהיה, דבמקום שהיו מימיו זוחלין קודם שריבה עליהן והרחיבן שם מטהר בזוחלין, ומן הצדדין אינו מטהר אלא באשבורן.

ובסוף פרק קמא (מ"ז) הבאתי ברייתא **מתוספתא** (פ"א ה"ז) כיוצא בזו דקתני: מעין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו (**יש לשים לב שבתוספתא כתוב "והרחיבו" במקום "והמשיכו")-** מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחילתו, ד(**הלשון:**)**"**ריבה עליו" היינו שעשה בריכה

[155] **רמב"ם על המשנה במסכת מקוואות פרק ה משנה ג**: "נדל בעל חי שרגליו מרובות ודקות. **אם** היה מעין מים ונמשכו ממנו אמות קטנות ושפך מים שאובין במקור המעין עד שעצמו אותן אמות וגברה זרימתן הרי דין אותן האמות כדין המעין הואיל ומי המעין עוברין בהן.

ואם היו מי המעין נחים ושוקטים ויצק עליהן מים שאובין עד שנתרבו ויצאו ממנו אמות הרי דין אותן האמות משותף, יהיו כמעין בדבר וכמקוה בדבר כמו שבארנו בתחלת מסכתא זו, וזו היא מעלה רביעית משש מעלות שבמקוה".

לפניו, ונתמלאת מים, והכי נמי קתני **בתוספתא** (פ"ד ה"ו): מעין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו:

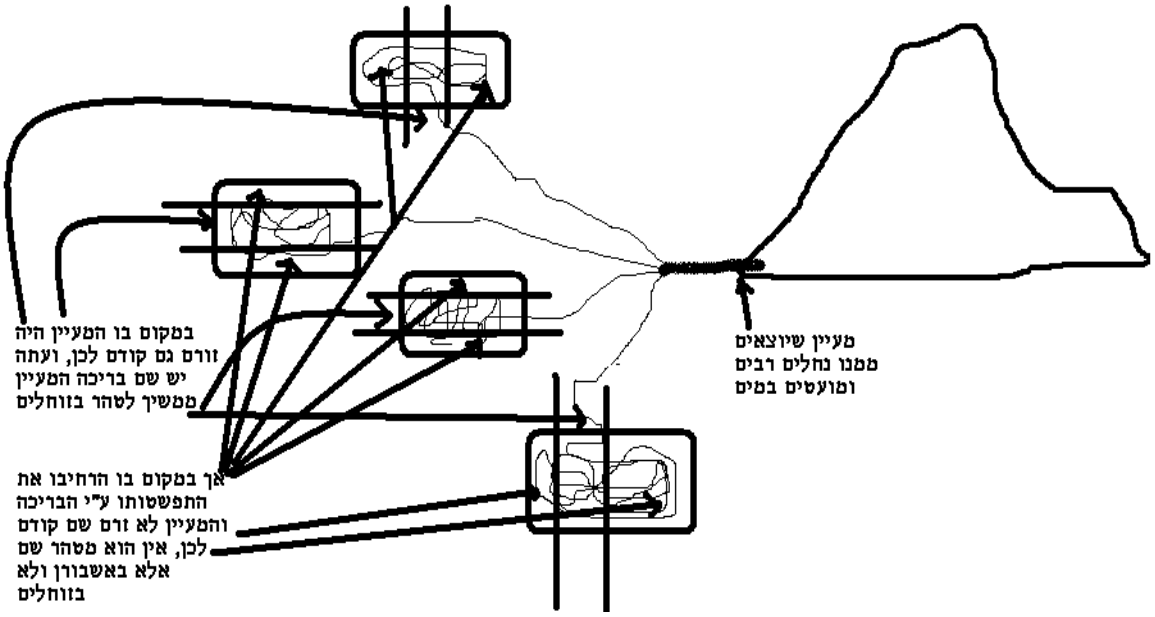

היה עומד. כלומר שאותו מעין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדין: וריבה עליו. שהרחיב מקום עמידתו: והמשיכו. שבמקום הרחבתו עשה זוחלין: שוה למקוה לטהר באשבורן. ואין מטהר בזוחלין, מאחר דעיקר מקום המעין אינם זוחלין (**כלומר, כיוון שלפני שהוא הרחיב את המעין, המעיין לא היה זוחל שם, אין זה מועיל שהוא ירבה מים שאובים כדי לתת גדר של מעיין גם על מה שהחל לזרום בגלל המים השאובים שהוא הזרים)** עכ"ל:

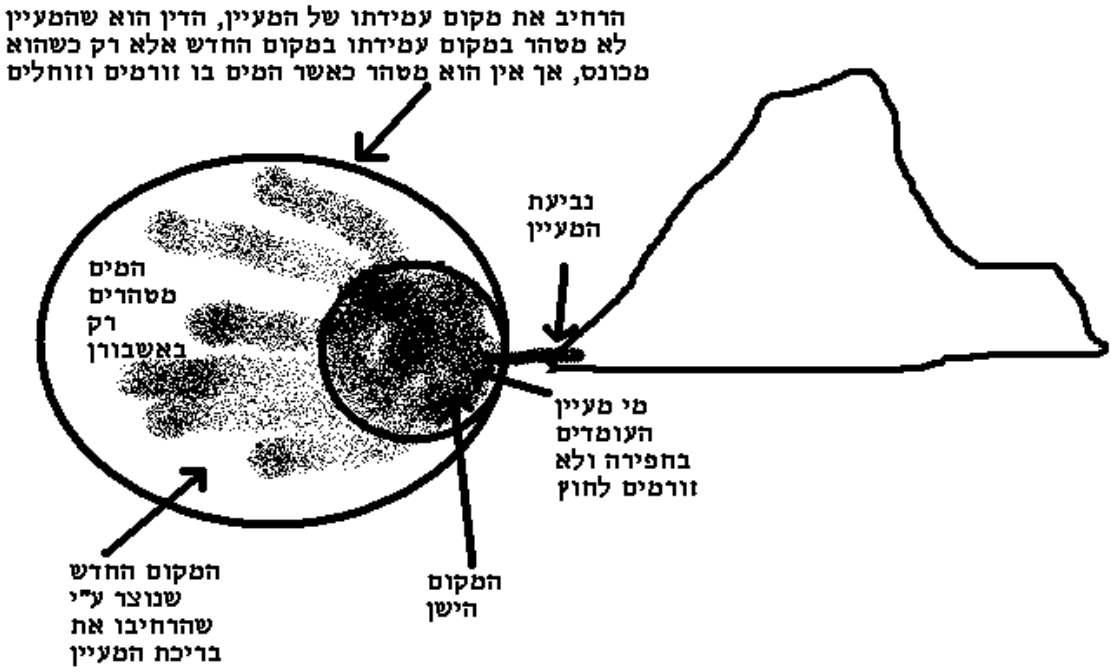

ובסימן זה (צז.) כתבתי ש**הר"ן** (נדרים מ:) פירש משניות הללו דבריבה עליהם מים שאובים אייריי (**כמו הרא"ש והרמב"ם, ולא כרבינו שמשון)**

האם במעיין המשוך כנדל מדובר ששפך לתוכו מים שאובים או שעשה לו בריכות?	**שפך לתוכו מים שאובים:**	**עשה לו בריכות:**
	הרמב"ם הרא"ש הר"ן	רבינו שמשון

,אלא שהוא (**הר"ן)** מפרש דכי קתני בפרק קמא: "שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכל שהוא", הכי קאמר (**כך פירושם של דברים)**:

מקומות יש בו (**במעיין שריבה עליו מים שאובים)** שתורת מקוה עליהם וצריך אשבורן, והיינו אותם מקומות שהוא זוחל בהם עכשיו מחמת ריבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו מתחלה, והוא הדין דאינו מטהר אלא בארבעים סאה כיון שדינו כמקוה,

ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמות שהוא אלא הרי הוא כמעין להטביל בו בכל שהוא, והיינו אותו מקום שאפילו מתחלה היה זוחל בו והוא הדין דמטהר בין באשבורן בין בזוחלין כיון שדינו כמעין.

והכי איתא **בתוספתא**: מעין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו וכו'[156], וכך פירש ההיא דמעין שהיה מושך כנדל וריבה עליו מים והמשיכו כלומר בשטף (**כלומר, ע"י ששפך לתוכו מים, עתה זרם המים שבו זורמים המים בנחל- גדול יותר)**, אבל (**המעיין)** אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחילתו (**אז)** הרי הוא (**=המעיין)** כמות שהיה,

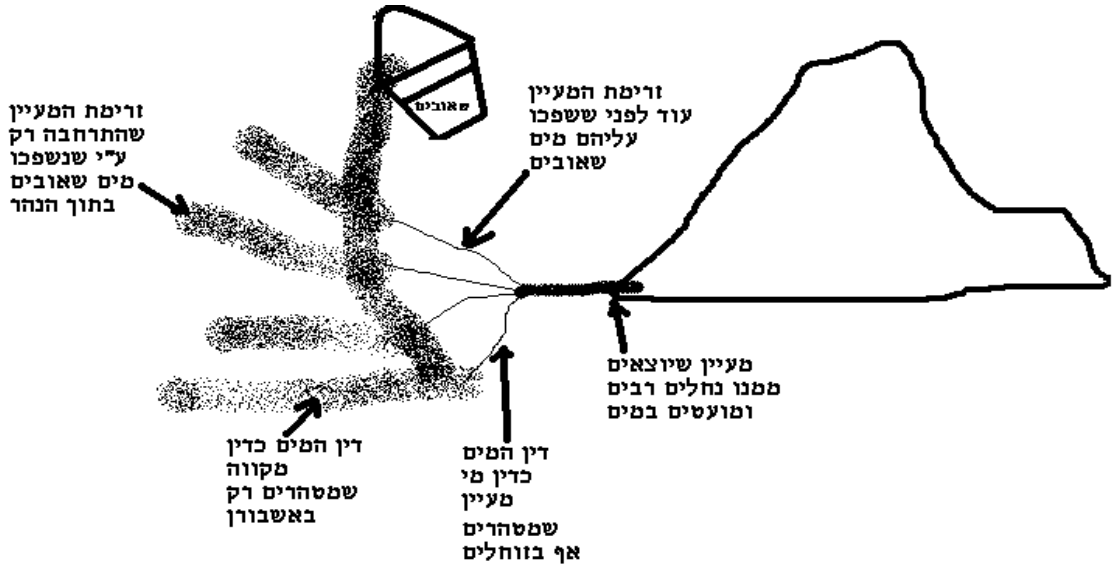

[156] תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ט:

מעיין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהרין בזוחלין אלא עד מקום שיהא יכול מתחלתו:

וסיפא קתני שאם היה (**המעיין)** עומד, כלומר שאינו נמשך כלל (**לחוץ**), וריבה עליו והמשיכו במקום שלא היה מהלך מתחילתו, (**הדין הוא שהמעיין)** שוה למקוה שצריך אשבורן, והוא הדין שאין מטבילין בו בכל שהוא (**אלא רק אם יש בו 40 סאה מטבילים בו)**, ובמקום שהיה עומד מתחלה שוה למעין להטביל בו בכל שהוא, ומינה (**וממילא הוא הדין גם)** שהוא מטהר בזוחלין, כיון שדין מעין עליו., וכתב (**הר"ן)** שזהו דעת הראב"ד ז"ל (בעלי הנפש שער המים[157]).

אבל **הרמב"ם והרא"ש** שפירשו המשניות בריבה מים שאובים (**על המעיין)**, ולא חילקו (**הרמב"ם והרא"ש)** בין מקום שהיה זוחל בו מתחלתו למקום שנתרחב, נראה לי שהם מפרשים דההיא **תוספתא** דמפלגא בינייהו (**התוספתא שמחלקת בין מקום שבו המעיין זרם מתחילה למקום שבו המעיין לא זרם מתחילה-)** פליגא אמתניתין דלא מפלגא בינייהו (**חולקת על משנתינו שאינה מחלקת חילוק זה),** לפי פירושם ז"ל שהוא כפשט לשון המשניות (**כלומר, שההסבר של הרמב"ם והרא"ש יותר נכנס בפשט לשון המשנה מאשר הפשט של הר"ן)**,

הילכך לא קיימא לן כההיא תוספתא (**אלא כמו המשנה)** כן נראה לי, אבל מדברי **הר"ן** (נדרים מא. ד"ה אבל)[158] משמע שגם הרמב"ם סובר שהלכה כאותה תוספתא דמפלגא בינייהו, ואיני יודע מהיכן יש מקום

---

[157] הראב"ד בבעלי הנפש שער המים סימן א:

"(פ"ה מ"ג) מעין שהוא מושך בנדל וכו' כלומר משיכות דקות כעין רגלי הנדל. פי' שרץ שיש לו רגליים הרבה כדתניא בספרא (שמיני פרק יב ה"ב) עד כל מרבה רגליים זה הנדל. טעמא שהוא מושך קמעא, אבל אם נפסק לגמרי, ממקום שנפסק ולמטה דינו כמעין העומד.בתוספת מקואות (פ"ד ה"ו) מפרש דהא דאמרינן ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה דוקא עד מקום שהיה מושך מתחלה, אבל משם ואילך דינו כעומד לטהר באשבורן".

[158] הר"ן על מסכת נדרים דף מא עמוד א:

"אבל דעת הרמב"ם ז"ל - דכי קתני בכל הני דאע"פ שרבו עליו נוטפין דינו כמעיין, דוקא כשרבו המים בגומת המעיין עצמו ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם, אבל **(אם)** רבה (**על המעיין מים שאובים)** במקום משך הנהר למטה (**שלא במקום נביעת המעיין)**, כל שרבו נוטפין על הזוחלין- נפסל כולו.

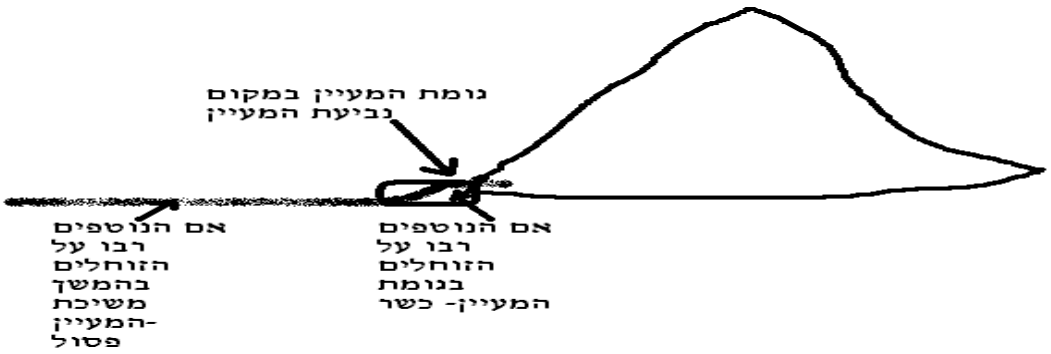

ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה, דאין המים מטהרין בזוחלין אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי בלבד (**-שאז אין לנו חשש שהנוטפים רבו על הזוחלים ולכן המים מטהרים זוחלים בתקופה ההיא),** וכפי מה שפירש' למעלה.

ולפי זה הא דמפליג בתוספתא בין נתרחב ללא נתרחב (**המעיין)** נ"ל דאריבה בגומת המעיין קאי, דאפי' הכי כל שרבו נוטפין אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך מתחילתו, אבל במקום שנתרחב אינו מטהר אלא באשבורן.

ואע"ג דאיכא למימר איפכא דאריבה בהמשך הנהר קאי, אבל ריבה בגומת המעיין אפי' בנתרחב כשר, מינקט לחומרא עדיף (שאנו מחמירים לומר, שאף אם התרחב גומת המעיין עקב ריבוי הנוטפים, גם שם נחמיר לומר שאין המים יטהרו שם אלא רק באשבורן ולא כאשר הם זוחלים, אף שיכלנו להקל ולומר שבגומת המעיין בכל מקרה המים

לומר שהרמב"ם מחלק בכך, דכיון ש(**הרמב"ם)**סתם ולא חילק, משמע דאין חילוק אצלו בין מקום שנתרחב למקום שהיה זוחל בו מתחילתו (**אלא הכל שווה לרמב"ם, שהכל שווה לטהר בזוחלים, כיוון שסוף סוף המים השאובים נכנסו לתוך מי המעיין המטהרים בכל שהוא)**,

דאם איתא דהוה סבור (**הרמב"ם)** לחלק ביניהם כדברי התוספתא, לא הוה שתיק מיניה:

ומדברי **הרמב"ם** ז"ל שכתבתי איכא למישמע דהא דתנן גבי מעין שהוא "משוך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה" דבמרבה בגומת המעין דוקא היא, ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם, אבל ריבה במקום משך מי המעין למטה אם רבו נוטפין עליו נפסל מלטהר בזוחלין (**אלא מטהר רק באשבורן כדין מים הנוטפים)**, ואם רבו שאובים עליו- נפסל מלטהר אפילו באשבורן, דכיון דרובו (**של המשך מי המעיין ממים)** שאובין הוה ליה כאילו כולן שאובין, שהרי מדכתב: "וריבה עליו מים שאובים לתוך המעין" משמע דבריבה לתוך גומת המעין דוקא מיירי, וכן נראה גם מלשונו (**של הרמב"ם)** בפירוש המשנה שכתב על מתניתין דמעין שהוא מושך כנדל (פ"ה מ"ג)[159]: "וריבה עליו" ששפך מים שאובים בעיקר המעין.

וכן כתב **הר"ן** (שם) בפשיטות שזהו דעת הרמב"ם, וכתבתי לשונו[160] בסימן זה (צז. דיבור ראשון). אבל קשה לי שמאחר שמים הנזחלים מן המעין מטהרים בכל שהוא, ואפילו בזוחלין, לא גרעי (**מי המעיין הזוחלים**) ממקוה שיש בו ארבעים סאה, וכיון דבמקוה שיש בו ארבעים סאה אפילו נפלו בו כל מים שאובים שבעולם לא פסלוהו, הוא הדין למים הנזחלים מן המעין שאפילו נפלו בו (**במשיכת מי המעיין)** כל מים שאובים שבעולם- לא פסלוהו.

לכך נראה לי ד"לתוך המעין" שכתב [בדק הבית] כאן, וב"עיקר המעין" שכתב [עד כאן] בפירוש המשנה לא אגומת המעין דוקא קאי, דמים הנמשכים ונגרים מן המעין נמי שייך למימר בהו הני לישני ד"תוך המעין" ו"עיקר המעין", ואפשר דכתב (**הרמב"ם)** הני לישני למעוטי היכא דריבה המים שאובים מחוץ למים הנגרים מהמעין, ונתפשטו השאובים ונגעו במים הנגרים מהמעין, דכל כהאי גוונא אפילו נוגעים בגומת המעין עצמו לא נתבטלו במי המעין (**ועל כן הם פוסלים את מי המעיין).**

מטהרים בזוחלים, וכל השאלה אם צריך אשבורן זה רק בהמשך משיכת מי הנהר). ועוד דמשמע דתוספתא אגומא דמתני' קיימא, מיהו סהדותא דרבי אלעזר בר צדוק אפי' לפי שיטה זו (שסוברת שזה הולך על גומת המעיין) ודאי משמע דאפי' אמקום שנתרחב הנהר קאי, דכל שרבו זוחלין- כשר, דליכא למימר דאריבה במקום משך הנהר קאי ואשמעינן רבותא שאע"פ שלא ריבה במקום גומת המעיין אלא במקום שנמשכו מימיו כשר, דאכתי פשיטא וכי ג' טיפי מים יפסלו פרת".

[159] פירוש הרמב"ם על המשנה במסכת מקוואות פרק ה משנה ג:

אם היה מעין מים ונמשכו ממנו אמות קטנות <u>ושפך מים שאובין במקור המעין</u> עד שעצמו אותן אמות וגברה זרימתן הרי דין אותן האמות כדין המעין הואיל ומי המעין עוברין בהן...

[160] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט הלכה יא:

מעיין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו <u>ורבה עליו מים שאובין לתוך המעיין</u> עד שגברו המים שבאמות ושטפו הרי הן כמעיין לכל דבר, היו מימי המעיין עומדים ואינן נמשכין ורבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות המים הרי המים שמשוכין שוין למקוה לטהר באשבורן בלבד ושוין למעיין לטהר בכל שהוא.

השגת הראב"ד: מעיין שהיו אמות קטנות. א"א זהו שמושך כנדל. **השגת הראב"ד:** הרי הן כמעיין לכל דבר. א"א תוספתא ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו.

ואפשר שנאמר דהני לישני (**שנקט הרמב"ם: "תוך המעין" ו"עיקר המעין"**) לאו בדוקא נקטינהו, אבל לומר דלמימרא דבריבה בתוך גומת המעין דוקא הוא דהרי הוא כמות שהיה ולא בריבה במים הנגרים מן המעין זה דבר שאינו נראה בעיני מהטעם שכתבתי (**שאין חילוק בין טהרת המים בגומת המעיין לבין המשך משיכת מי המעיין**):

וכתב **הרא"ש** בפרק תינוקת (מקואות סי' א) על מתניתין דפרק קמא דמקואות דקתני: למעלה מהם מי מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכל שהוא. שרבו עליו מים שאובין שמילא בכתף ונתן לתוכו דאינו נפסל במים שאובים, וכן מקוה שיש בו ארבעים סאה אינו נפסל במים שאובים אפילו נתן לתוכו אלף סאין.

כדתנן בפ"ו דמקואות (מ"ח): היו ב(**במקווה ה)**עליון מ' סאה ובתחתון אין בו כלום, ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה. על כרחך צריך ליתן בו (**במקווה העליון)** יותר ממ' סאה (**שהרי צריך להכניס כמות מים כזאת שבתחתון סה"כ יהיה 40 סאה, וכיוון שאי אפשר לצמצם אז בוודאי ניתן יותר מ40 סאה כדי שנהיה בטוחים שיש בתחתון 40 סאה)**, אלמא אינו נפסל (**המקווה העליון)** אפילו אם רבו השאובין על הכשרים

ועוד תנן בפרק ז' (מ"ג) נפל לתוכו יין או מוהל (**היוצא מן הזיתים)** ושינה מראיו (**של המקווה)** פסול. כיצד יעשה? (**כדי שהמקווה יוכשר)** ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה מים (**אם מדובר שאין במקווה 40 סאה)**, ואם יש בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה מים.

ותניא נמי בתוספתא פרק שני דמקואות (ה"ב): שני מקואות (ו)אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו ונפלו שלשה לוגין מים שאובין לאחד מהן אני אומר לתוך של מ' נפלו וכן מוכיחות כמה משניות במסכת מקואות ואין צריך להביא כולם דאף בלא ראיה סברא היא דהא בהשקה נעשו זרועים ליטהר מטומאתן[161] (ביצה יז:) וה"ה להטביל בהם עכ"ל.

וכן כתב **רבינו שמשון** בכמה משניות דמסכת מקואות דמשמע מינייהו הכי וכן פסק **הרי"ף**[162] בפרק שני דשבועות (ה:) מדתנן היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים. וכן פסק **הרמב"ם** בפרק ד' מהלכות מקואות (ה"ו)[163] ומיהו דבריו בפ"ה (ה"א)[164] נראה שסותרין זה את זה, וכמו שאכתוב בסמוך (קג.).

---

[161] כלומר, שע"י ההשקה המים הטמאים נטהרים, כי הם "נזרעים" בתוך המים הטמאים.

[162] **הרי"ף מסכת שבועות דף ה עמוד ב:** הא דתנן ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ה"מ דלית ביה שיעורא אבל אית ביה שיעורא לא מיפסל דתנן היה בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי דכי אתא רב דימי אמר שאובה שהמשיכוה טהורה

[163] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ו:

כיצד פוסלין המים השאובין את המקוה בשלשה לוגין, שאם היה במקוה פחות ממ' סאה ונפל לתוכן שלשה לוגין והשלימום לארבעים סאה -הכל פסול, אבל מקוה שיש בו מ' סאה מים שאינן שאובין ושאב בכד ושפך לתוכו כל היום כולו כשר, ולא עוד אלא מקוה עליון שיש בו מ' סאה מים כשרין והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו למקוה התחתון מ' סאה הרי התחתון כשר.

[164] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ה הלכה א:

"מקוה שנפלו אליו שלשה לוגין מים שאובין מכלי אחד או משנים ושלשה כלים מצטרפין והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון, מד' כלים אין מצטרפין, בד"א בזמן שלא נתכוון לרבות אבל אם נתכוון לרבות את מי המקוה אפילו נפל משקל דינר בכל שנה מצטרף לשלשה לוגין בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או

ובשם **הראב"ד** מצאתי שמקוה שלם נפסל בשאובין אם נפלו בו למחצה, וכל שכן אם נפלו בו רוב פסולים (**כלומר, שאם מחצית המים ויותר מתוך ה40 סאה הם מים שאובים (20+), המקווה פסול)** ע"כ.

ונראה דבנתן סאה ונטל סאה קאמר (הראב"ד), דעד רובו כשר (כלומר שאם יש עכ"פ 21 סאה של מים כשרים ו19 סאה של מים פסולים, המקווה עדיין כשר, אך לא יותר מים שאובים מכך), וכדעת הרמב"ם (פ"ד ה"ז)[165] אבל בנתן (סאה של מים שאובים) ולא נטל (כלום מן המקווה) אפילו באלף סאין (של מים שאובים שהוסיף על ה40 סאה מים כשרים שהיו כבר, המקווה) אינו נפסל לדברי הכל:

ודע דמדברי **רבינו שמואל** בפרק המוכר את הבית (ב"ב סו. ד"ה ומתמה)[166] נראה שסובר (**הרשב"ם)** דמקוה שלם נמי נפסל במים שאובים. והנך רואה שכל הפוסקים חלוקים עליו, וכבר כתב כן **רבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכה ע"ג)[167] וגם **הרמב"ן** (ב"ב סה: ד"ה צנור)[168] **והר"ן** (שם סו: ד"ה לעולם) נחלקו שם עם

שנפלו שתיהן כאחת, כיון שנפלו שלשה לוגין שאובין לתוך מ' סאה [קודם שנפלו בו מ' סאה או לפחות ממ'] נפסל הכל ונעשה שאוב".

בפשטות ניתן לתרץ ע"פ הכסף משנה, שכתב שמה שכתב הרמב"ם כאן שהמקווה נפסל זה כשהיו 40 סאה רק ביחד עם 3 הלוגים, אך מה שכתב הרמב"ם בפרק ד' זה כשהיו 40 סאה של מים כשרים עוד לפני שנשפכו למקווה 3 הלוגים הפסולים.

[165] הרמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ז:

מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל אח"כ ממנו סאה ה"ז כשר, וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר עד רובו.

[166] רשב"ם מסכת בבא בתרא דף סו עמוד א:

"ומתמה גמ' מכלל דשאיבה דאורייתא - דמדקא משני הכי, שמעינן דברייתא דלעיל בפסול שאיבה דאורייתא מיירי, והלא מדרבנן הוא כדאמרי' במסכת יבמות (דף פב:) שאם היה מקוה מ' סאה ונתן סאה שאובין ונטל סאה כשר. עד כמה? רבי יוחנן אמר עד רובו. והיינו טעמא דמדאורייתא הוא דבעינן מקוה ממים מכונסין לכתחלה בלא שאיבה דאיתקש (**מקווה)** למעין כדפרישית לעיל.

ואפילו נפלו בתר הכי שאובין (לתוך המקווה שיש בו כבר 40 סאה מים כשרים)- בטלו ברובא (המים השאובים בכשרים), א"נ קמא קמא בטיל (רוצה לומר, שכל טיפה של מים שאובים שנופלת למקווה שבו יש את ה40 סאה מים כשרים- מתבטלת מיד כאשר היא נופלת למקווה). ולעיל נמי גבי צינור, המקוה היה עשוי כבר כהוגן ואח"כ קבעו שם צינור, כדקתני: פוסל את המקווה, מכלל דהיה שם מקוה מעיקרא, הלכך <u>פסולא מדרבנן הוא</u>".

[167] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה:

"צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל המקוה פשוט בקמא [ס"ז ע"א] ובבתרא [ס"ה ע"ב] ובכמה דוכתי. ועתה אבאר לך כי נפק' מינה לענין המשכה ולענין שאיבה כדלקמן ולפי שטת התוספות ומפרשים אחרים ומה שמוכח בכמה דוכתי. <u>ג' לוגין מים שאובים פוסלין את המקוה ודוקא שהמקוה היה חסר ממ' סאה ונתנו בו ג' לוגין מים שאובין פוסלין ואם המקוה אינו חסר ויש בו שיעור אפילו הריק בו בכתפו כמה מים שאובים אינו פוסלו **ורשב"ם** כתב שפסול, וראשון נראה עקר, ולזה (**לסברה הראשונה שכשר)** הסכימו כל הפוסקים מאחר שהיה (**המקווה)** שלם וכשר, שאינו פסול אפילו מדרבנן (**שלא כרשב"ם)**</u>".

[168] **חידושי הרמב"ן על מסכת בבא בתרא דף סה עמוד ב:** וזה המקוה שהוא נפסל אינו מקוה שלם כמו שאמר הרב ז"ל, אלא דוקא מקוה חסר שאין בו ארבעים סאה אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים <u>אינו</u> נפסל בשאובה

רשב"ם וכתבו דכל שהוא מקוה שלם אינו נפסל בשאובה[169]. והביא **הרמב"ן** כמה ראיות לדבר[170]. וכתב **הר"ן**[171] שכן הלכה למעשה ולא חיישינן לדברי הרשב"ם (**ועל כן אינו פסול אף לא רק מדרבנן**). וכתב עוד (**הרמב"ן**) וזה לשונו: ועוד אור"מ דאפילו מקוה שאין בו ארבעים סאה מכונסים אלא בהשקה כגון שיש כאן שתי גומות עשרים עשרים ולול פתוח מזה לזה ונושקין זה את זה ב(**נקב**)כשפופרת הנאד שהוא (**שיעור הנקב בכדי לעשות**) עירוב המקואות (פ"ו מ"ז) מקוה שלם מיקרי, ולא מיפסיל בשאובה.

ומביא (**הרמב"ן**) ראיה לדבריו דתנן בפרק חומר בקודש (חגיגה כ:) שמטבילים כלים בתוך כלים לתרומה ואיתמר התם (כב.) (**שמטבילים בתוך כלי, זה**) דוקא בכלי שיש בפיו כשפופרת הנאד, ותנן נמי בפרק ו' דמקואות (מ"ה): השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנאד, והרי אותן (**המים**) שבכלי- שאובים הם (**שהרי לשידה ולתיבה יש תורת כלי**), ואף על פי כן כיון שמחוברים (**המים שבתוך הכלים**) למקווה (**ע"י הנקב כשפופרת הנאד**) טהורים (**הכלים שבתוך השידה והתיבה**).

ויש שדוחים, דהתם (**במים שבשידה והתיבה**) כיון שלא נתלשו ולא נשאבו מעולם (**כלומר שלא הגביהו את הכלים**)- כשרים (**המים שבהם**), אבל משנתלשו ונשאבו ממש- אין השקה מועלת לטבול בהן כשפופרת הנאד (**אף בשידה והתיבה**),

ואין זה נכון,

ובתוספתא דמסכת מקואות הכי משמע כדאמרן, ואיכא דקשיא ליה הא דגרסינן בגמרא דבני מערבא בפרק אמר להם הממונה (ה"ח) ים שעשה שלמה בית טבילה לכהנים היא, וקשיא להו: ולאו כלי הוא? ומפרקינן כההיא דאמר רבי יהושע בן לוי אמת המים מושכת לו מעיטם והיו רגלי שורים פתוחים כרמונים. משמע דוקא כמוציא רמון דנפק ליה מתורת כלי, ואמאי (**נקט דווקא נקב כזה גדול כמוציא רימון הרי**) בנקב כשפופרת הנאד סגי?!

---

[169] **הר"ן** שם הביא את הרשב"ם שכתב שאם יש רוב מים שאובים במקוה שהיו בו 40 סאה מים כשרים, המקווה פסול מדרבנן. ועל כך כתב הר"ן: "מכאן ואילך פסול, אלו דבריו ז"ל. ואינן מחוורין, דמקוה שלם אינו נפסל בשאובה לעולם ואפי' (**לא רק**) מדרבנן... שאין מקווה שלם נפסל בשאובה לעולם... אבל לעולם מקווה שיש בו מ' (**סאה**) אינו נפסל בשאובה אפילו (**רק**) מדרבנן. וכי אמרינן הכא דשאובה פוסלת מדרבנן, כגון שלא היה שם מתחילה מקווה שלם.

[170] חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף סה עמוד ב:

וזה המקוה שהוא נפסל אינו מקוה שלם כמו שאמר הרב ז"ל, אלא דוקא מקוה חסר שאין בו ארבעים סאה אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים אינו נפסל בשאובה.

דתנן היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזירו מראיהן למראה מים בפרק שביעי במסכת מקואות,

ותנן נמי (פ"ו מ"ג) שלש מקואות בזה עשרים ובזה עשרים ובזה עשרים סאה מים שאובין והשאוב מן הצד ירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו המקואות טהורין הטובלין טהורין. פי' שאני אומר השנים הראשונים נתערבו תחלה וה"ל מקוה שלם ושוב אינו נפסל בשאובה,

ותנן נמי התם במסכת מקואות פ"ד מים שאובין ומי גשמים שהן מתערבין בחצר ובעוקה על מעלות המערה אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול אימתי בזמן שהן מתערבין עד שלא יגיעו למקוה היו מקלחין לתוך המים אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו שלשת לוגין מים שאובין כשר ואם לאו פסול, וכבר כתבה רבינו הגדול ז"ל.

[171] הר"ן כתב בדף סו ע"ב: "הילכך נקיטינן **הלכה למעשה** דמקוה שיש בו מ' סאה שכולן כשרין, ממלא בכתף ונותן (**את המים השאובים במקווה**), ואפילו כל היום כולו, ושלא כדברי הר"ש(**בם**) ז"ל, וכמו שכתבנו למעלה.

איכא למימר שלא כיון לכך (**מצד ביטול תורת הכלי**), אלא כדי שיכנסו המים בשפע, והוא הדין דבנקב כשפופרת הנאד סגי,

ויש אומרים (**ששלמה המלך כן עשה זאת בדווקא, וזאת משום**) דהתם שרוב המים נכנסים ונאספים לתוך הכלי צריך מוציא רימון להוציא מדין כלי לגמרי.

אי נמי שלא יטמא הכלי בטומאת הנכנס לתוכו קודם טבילה עכ"ל.

ודין נתן סאה מים שאובים לתוך מקוה שלם וחזר ונטל סאה עד כמה הוא כשר כתב רבינו לקמן ושם (קד. ד"ה ומ"ש) אכתוב דעת הרמב"ם:

ורבינו סתם וכתב ד(**מ**)מעין כל שהוא יכול לשאוב (**כמה מים**) כמו שירצה, וליתן בתוכו, ולא פירש אם (**אחר שנתן בו מים שאובים רבים במקום מי המעיין, אם**) עדיין דין מעין עליו לגמרי לטהר בזוחלין ובכל שהוא, או אם נתבטל ממנו דין מעין לגמרי בשני הדברים יחד או לא נתבטל אלא באחד מהם (**כמו לדוגמה שהוא עדיין מטהר בכל שהוא, אך הוא מטהר רק באשבורן**), וזה ודאי קיצור במקום שאמרו להאריך. ומכל מקום כבר נתבארו הדברים במה שכתבתי:

והמרדכי בפרק שני דשבועות (סו"ס תשמו) אחר שכתב תשובת ר"מ שאומר דמעין כל שהוא אינו נפסל במים שאובים כלל, כתב כבר היה מעשה ברגנשפורק שהיו מנקים המקוה וכשנחסר מארבעים סאה נשפך מן הכלי למקווה, ופסלו ה"ר משה ב"ר חסדאי, ולא נודעה הראיה מנין (**לו לפסול זאת**)? שהרי מקוה שברגנשפורק מעין הוא (**ואם כן, אף אם יש במעיין רק "כל שהוא" מים, מ"מ אין שום פסול במעיין אם נופלים לתוכו מים שאובים**) ע"כ.

ודעת אחרת יש שם **במרדכי** (סי' תשמה, ג ריש ע"ב) שסובר דבמעין נמי פוסלין ג' לוגין מים שאובין.

וכתב **מהרי"ק** בשורש נ"ו (לב.) דלפי דעתם צריך לומר דמתניתין דקתני: למעלה מהם מי מעין שרבו עליהם מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן, לענין טבילת כלים מייריי, שמעין כל שהוא מטהרם, דכיון דמעין כל שהוא מטהרם הוי כמקוה שלם ואין כל מים שאובים פוסלים אותו לטבילתם, אבל לאדם דבעי ארבעים סאה כדברי ר"י (לעיל צה:) כל שהוא חסר (**ואין במעיין 40 סאה מים כשרים**)- אין שם מקוה עליו לגבי אדם, אף על פי שהוא מעין (**לעניין טבילת כלים**), הילכך מים שאובים פוסלים אותו לאדם.

וכתב (**המהרי"ק**) דבודאי **הרמב"ם והראב"ד** סברי דמעין כל שהוא אין מים שאובים פוסלים אותו אפילו לאדם (**כלומר, שאף אם יהיו בו רוב מים שאובים, בכל זאת הוא יהיה כשר גם לטבילת אדם**), שהרי הם סוברים דאדם נמי מיטהר במעין כל שהוא (**ואין הוא צריך 40 סאה**),

וכתב דלא נלמוד מדבריו שכל הסוברים דאדם נמי בעי ארבעים סאה יסברו שמעין חסר יפסל במים שאובים לאדם (**כלומר שנחשוב שעניין זה קשור בזה**), שהרי **הרשב"א והרא"ש** סוברים דאדם בעי מ' סאה אפילו במעין, ואפילו הכי כתבו דמעין אינו נפסל במים שאובים, ואף על פי **שהרשב"א** לא כתב בהדיא דל(**טבילת**)אדם נמי (**המעיין**) אינו נפסל במים שאובים, (**אך**) מדסתם ולא חילק, משמע דאף לאדם קאמר.

	הרמב"ם והראב"ד	הרשב"א והרא"ש	הדעה האחרת במרדכי ור"י
כמה מים צריך לטבילת אדם במעיין?	כל שהוא	40 סאה	40 סאה (ר"י)
האם מים שאובים שרבו על מי המעיין פוסלים את המעיין לטבילת אדם?	לא	לא	כן
האם מים שאובים שרבו על מי המעיין פוסלים את המעיין לטבילת כלים?	לא	לא	לא

ובתשובות (המיוחסות) ל**הרמב"ן** סי' רל"א[172] כתוב בהדיא דמעין אף על פי שהוא עומד, כגון מקואות אלו שמימיהם ממקורות של מעין, אף על פי שמימיו (**של המעיין**) מועטים- אינו נפסל ברבית (**=בריבוי**) מים שאובים (**ששמים בתוכו**), וכדעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל, אלא שכתב (**הרמב"ן**) דאפשר שיש הפרש בין קדמו שאובין למעין ובין קדם מעין לשאובין (**רוצה לומר שיש צד לומר, שאם קדמו המים השאובים למי המעיין, במצב שסתמו את נביעת המעיין, אז אף שיגיעו אח"כ מי המעיין על המים השאובים, אף**

[172] שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רלא:

שאלה: מקוה שנקוו שם מים מן המעין, ולא נפסק המעין. כשבאו לנקותו מן הטיט והרפש, הוציאו מים בדלי, ונופלים מן הדלי, לעתים יותר מלוג, עד שיפלו שם, יותר מב' או ג' לוגין. במה יוכלו לנקותו? ושלא יחושו, שלא יפסלו המים השאובים שיפלו שם, מהכלים?

תשובה: כל מקוה שנעשה, אפילו מן הנוטפין, וכל שיזהרו שלא יפלו שם שלשה לוגין מב' וג' כלים, אינו נפסל בכך. ואע"פ שנפל שם ג' לוגין, מד' וה' כלים. כדתניא פ"ק דתמורה (י"ב:): ג' לוגים שנפלו למקוה, בין בב' וג' כלים, בין בד' וה' כלי', פסלו את המקוה. יוסף בן חוני אמר: בב' וג' כלים, פוסלים. בד' וה' כלים, לא פסלו. וקי"ל כיוסף בן חוני. דאוקימנא התם, סתם מתניתין: דאין המים השאובים פוסלים המקוה, אלא לפי חשבון; כוותיה. דר"ל, לפי חשבון כלים. ואיכא סתמא אחרינא, כוותיה, בפ"ג של מקואות. ומה שאמרו, שג' לוגין פוסלים, דוקא במקוה שנתהוה ממי גשמים, הנוטפים לבריכה. אבל **<u>מקוה שנתהוה מן המעין, שמקוריו נפתחין ונובעים שם, אין מים שאובים פוסלין בו, ואפילו רבו השאובים, שאין המעין נפסל ברבייה</u>**. דתנן בפ"ב דמקואות: מעין שמימיו מועטים, וריבו עליהם מים שאובים, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין לטהר בכל שהו. ותנן תו התם /מסכת מקואות/, פרק ה': מעין שהוא משוך כנדל, ריבה עליו והמשיכו, הרי הוא כמו שהיה. היה עומד, וריבה עליו, והמשיכו, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין להטביל בכל שהו. <u>אלמא: אין המעין נפסל לעולם, ואפילו בשאיבה, ואפילו רבו השאובים</u>... ומ"מ למדנו, שהמעין שעומד, כגון מקואות אלו, שמימיהם מן מקורות של מעין. אע"פ שמימיהן מועטים, אין נפסלים ברבית מים שאובים. ולפיכך, כל שמנקים אותו, ומוציאין מים בכלי, אע"פ שמי הדלי חוזרים ונוטפים שם, אין המעין נפסל מלטהר באשבורן. ואע"פ שרבו הנוטפין מן הדלי, על מי המעין הנשארים, במקום עמידתו. **<u>ומ"מ</u>**, נראה שטוב ליזהר, שלא יסתמו עין המקורים הנובעים. שא"כ היו המים שבמקוה נפסקים מן המעין, ושוב אין להם דין מעין, אלא דין מקוה. ואם נפלו שם המים שאובים, יפסלו אותו, כמקוה דעלמא. אע"פ שנפתחו המעינות, עד שיצאו משם אותן מים ראשונים, ואע"פ שהמעין אין נפסל בשאיבה, כמו שאמרנו, <u>מ"מ טוב ליזהר. דאפשר שיש הפרש בין קדמו שאובין למעין, ובין קדם מעין לשאובים. ולפיכך נראה שהלכה למעשה, טוב ליזהר שלא יפסק המעין</u>...

שהמעיין מטהר בכל שהוא, אך ניתן לומר שמי המעיין יתבטלו במים השאובים אם יהיה לדוגמה כבר רביעית של מים שאובים שזה מקווה מן התורה, שהרי במצב שהנביעה נסתמת אז דין המים הוא כמקווה שמים שאובים פוסלים בו,

מה שאין כן אם לא יסתמו את נביעת מי המעיין, ומי המעיין יהיו לפני בוא המים השאובים, אז אף שירבו מים שאובים רבים, מכל מקום כל המים יהיו כשרים לטבילה), ואף על פי שנראה יותר שאין הפרש בין קדם המעין ובין קדמו השאובין (משום שאף אם יקדמו המים השאובים, מ"מ הרי מי המעיין מטהרים בכל שהוא), טוב ליזהר לכתחלה (שלא לסתום את מקור הנביעה של המעיין) ע"כ:

כתב **רבינו ירוחם** (שם רכה ע"ד)[173] שה"ר דוד הכהן כתב דמעין (**שבו היו מים בכמות של**) כל שהוא, רצה לומר שיש בו מים כמו רביעית הלוג (**ולא ממש רק "כל שהוא"**) והשליכו עליו מים שאובים עד מ' סאה- מותר לטבול, (**ויש לדבר ראייה**) מדתנן (פ"א מ"ז)[174]: מעין שמימיו מועטים (**כמו במקרה שלנו שיש רק רביעית הלוג**) ורבו עליו מים שאובים (**הרבים בהרבה על מי המעיין**) וכו' ואם הלכו אותם המים שהשליכו במעין למקוה חסר שלא היו בו כלום יש מתירים גם כן לטבול בו עכ"ל:

ומ"ש **רבינו** אבל כל זמן שאין במקוה ארבעים סאה אפילו אם חסר כל שהוא אם נפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין פסלוהו. משנה בפרק קמא ד**עדיות** (מ"ג)[175] שהעידו משום שמעיה ואבטליון ששלשה לוגין מים שאובים פוסלים את המקוה וקיימו חכמים את דבריהם. ובפרק שני ד**מקואות** (מ"ד) תנן רבי אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה ושלשה לוגין על פני המים (**כלומר אחר שהיו כבר**

---

[173] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכה טור ד:

"מעין כל דהו ר"ל שיש בו מים כמו רביעית לוג והשליכו עליו מים שאובים עד מ' סאה כתב **הר' דוד כהן** דמותר לטבול בו וראיה דתנן במקואו' [פ"א מ"ז] מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מי' שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל דהו דמקו' שיש בו מ' סאה ומעין כל דהו אינן נפסלים במים שאובים אפילו ישליכו לתוכן כמה סאין ואם הלכו אותן המים שהשליכו במעין למקוה חסר שלא היה בו כלום יש מתירי' ג"כ לטבול בו ושמעתי שכן הורה הר' מאיר ברבי ברוך ז"ל דמקוה שהוא נובע ואין בו כדי רביעי' ממלא בכתף לכתחלה וטובל בו ואינו נפסל בשביל השאיבה וראיה דתנן פ"ה דמקואות [מ"א] מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו על גבי השפה חוצה לו כל שהוא כשר לפי שהמעין מטהר בכל שהוא, והאי שוקת הוא כלי וקתני דאם העביר המעין על גבי שפת השוקת אפילו כל שהוא המים היוצאי' מן השוקת כשרי' ויש להם דין מעין ואפילו שהמים הנמשכים על גבי השפה הן מועטי' מאד לפי שהמעין מטהר בכל שהוא ע"כ".

[174] משנה מסכת מקוואות פרק א משנה ז

למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא:

[175] משנה מסכת עדויות פרק א משנה ג:

"1. הלל אומר מלא הין (=12 לוג) מים שאובין פוסלין (את) המקווה (אם נפלו למקווה חסר שאין בו 40 סאה), [אלא] שאדם חייב לומר בלשון רבו (ולכן אמר דווקא "הין" שכך שמע מרבותיו- שמעיה ואבטליון, ולכן לא אמר 12 לוג או 3 קבים (שכל קב זה 4 רביעיות))

2. ושמאי אומר תשעה קבין (=36 לוג, שזה הראוי לטבילת בעלי קרי, ולכן זאת מידה חשובה לפסול את המקווה)

3. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים (**=אורגים**) משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו חכמים את דבריהם" (**3 לוג זה רבע ההין וזה השיעור הקטן ביותר בנסכי ציבור, והואיל ושיעור זה חשוב לנסכי ציבור, זה גם ראוי לפסול את המקווה).**

בבור מים כשרים לטבילה) וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו בשלשה לוגין ופסק **הרמב"ם** (בפירוש המשנה) כחכמים[176] וכן נראה מדבריו בפ"ה מהלכות מקואות (ה"א)[177] וכן פסק **הרשב"א** בשער המים (ריש ש"ו)[178] וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שסתמו דבריהם:

ומ"ש לא שנא שאבן בכלי לא שנא סוחט כסותו לתוכו. משנה פ"ג דמסכת מקואות (מ"ג) הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה (כלומר, טבלו בגד במקווה שהיו בו בדיוק 40 סאה, ואח"כ הוא הגביה את הבגד והוציאו מן המקווה, ונפלו למקווה 3 לוגים של מים שאובים מהבגד, אולם המים השאובים לא נפלו ממקום אחד בבגד, אלא ממקומות רבים בבגד, השאלה היא עתה האם זה נחשב שנפלו 3 לוג מים שאובים הפוסלים את המקווה, או שמא כיוון ש3 הלוגים לא נפלו ביחד, אין הם פוסלים את המקווה?)

רבי עקיבא מכשיר (משום ש3 הלוגים לא נפלו ממקום אחד) וחכמים פוסלים (כמו שמובאר במשנה ד' שאם נפלו מים שאובים עד 3 כלים שונים, המים השאובים מצטרפים לפסול מדין מים שאובים, וכיוון שכאן וודאי שנפלו המים בקירוב, אף שלא ממקום אחד, הרי המים מצטרפים לפסול מדין מים שאובים) וידוע דהלכה כחכמים וכן פסקו הרמב"ם[179] והרא"ש (סי' ב)[180].

וזה לשון **הרמב"ם** בפ"ה מהלכות מקואות (ה"ב): שנים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה והסוחט כסותו והגביהה והמים שבה נופלים ממקומות הרבה וכן המערה מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה הרי אלו פוסלים וכל זה הוא במשנה הנזכרת ואשמועינן שאף על פי שממקומות הרבה נופלים- עם כל זה פוסלים (**מדין מים שאובים),** ודלא כרבי עקיבא דמכשיר (**כיוון שהוא סובר שרק אם כל ה3 לוג נפלו ממקום אחד- הם פוסלים מדין מים שאובים את המקווה החסר**).

ומה שכתב (**הרמב"ם):** "והגביהה" הוא מדתנן בפ"ז (מ"ו) גבי מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות הטביל בו את הסגוס והעלהו ומקצתו נוגע במים טהור. פירוש סגוס(**=**) בגד עב של צמר והרבה מים נבלעים בו, וכל זמן שמקצתו במים אין המים שבתוכו נחשבים שאובים כל זמן שלא העלהו לגמרי מן המים וטהור המקווה

---

[176] רמב"ם על פירוש המשנה על מסכת עדויות פרק א משנה ג: "ופסק ההלכה כמו שהעידו שני הגרדיים"

[177] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ה הלכה א:

"מקוה שנפלו אליו **שלשה לוגין מים שאובין** מכלי אחד או משנים ושלשה כלים מצטרפין והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון, מד' כלים אין מצטרפין, בד"א בזמן שלא נתכוון לרבות אבל אם נתכוון לרבות את מי המקוה אפילו נפל משקל דינר בכל שנה מצטרף לשלשה לוגין בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או שנפלו שתיהן כאחת, כיון שנפלו **שלשה לוגין שאובין** לתוך מ' סאה [קודם שנפלו בו מ' סאה או לפחות ממ'] נפסל הכל ונעשה שאוב".

[178] **שער המים לרשב"א שער ו:** "אבאר שלשת לוגין מים שנפלו למקוה שפוסלין את המקווה"

[179] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ה הלכה ב:

"שנים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה, <u>והסוחט כסותו והגביהה והמים שבה נופלין ממקומות הרבה</u>, וכן המערה מן הצרצור שמטיל ממקומות הרבה <u>הרי אלו פוסלין</u>".

[180] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ב:

"הסגוס בגד עב של צמר והרבה מים נבלעים בו וכל זמן שמקצתו במים אין המים שבתוכו נחשבין שאובין כל זמן שלא העלהו לגמרי מן המים וטהור המקוה. אבל אם העלהו כולו מים שבתוכו שאובין והמקוה נחסר והמים שמתמצין מתוכו למקוה פוסלין אותו ותניא בתוספתא פרק שלישי דמקואות היה בראשו שלשה לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה כשר. <u>סחטו לתוך המקוה פסול. וכן אם זרק בחפניו שלשה לוגין מים פסל את המקווה</u>".

(**כלומר המקווה מטהר ב40 סאה שבתוכו, אף שחלק מה40 סאה נמצאים בתוך הסגוס, אך עדיין זה נחשב כחיבור, ולכן כל מי שירד לטבול כל עוד שהסגוס מחובר למקווה- טהור**),

אבל אם העלהו (**לסגוס**) כולו- מים שבתוכו שאובים, והמקוה נחסר, והמים שמתמצים מתוכו (**=מהסגוס**) למקוה פוסלים אותו (**מדין מים שאובים**). הרי שכל זמן שמקצתו (**מהסגוס**) נוגע במים אין המים שבתוכו נחשבים שאובים:

תניא **בתוספתא** פ"ג דמסכת מקואות (ה"ב): היה בראשו (**של האדם הטובל**) ג' לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה- כשר, סחטו (**את המים שיש לו בראש**) לתוך המקווה- פסול. וכתבה **הרא"ש** בפרק תינוקת (שם) ונראה דבגוונא דההיא דסגוס בסמוך מיתפרשא (**כלומר, כמו שבמקרה עם הסגוס היה מדובר שהיו רק 40 סאה בדיוק, כך גם במקרה של האדם שטבל והיו לו בשיער 3 לוגים, מדובר שהוא טבל במקוה חסר שלא היו בו יותר מ-40 סאה**) דביש בו מ' סאה מכוונות מייריי, ומשום הכי כשטבל (**אותו אדם**) ואחר כך סחט (**את המים שהיו לו בראשו אל תוך המקווה**)- נפסל המקווה, משום דעל ידי שנבלל מגופו במים כשטבל חסרו להו ארבעים סאה (**וממילא המקווה הפך להיות למקווה חסר**), וכשסחט שער ראשו שיש בו ג' לוגין מים פסלוהו, דהא מקוה חסר הוא, ולפיכך פסלוהו הג' לוגין שנפלו לתוכו.

אבל קשה לי דכיון (**שברגע**) שטבל אין דין מים שאובין על ג' לוגין שהיו בראשו, שהרי הושקו (**3 הלוגים שעל הראש שלו**) לארבעים סאה, והוה ליה (**המים שעל ראשו-**) זרועים וטהורים (**שהרי הם התבטלו למי המקווה הכשרים**), ונראה דעכשיו כשעולה מן המים הוה ליה שאובים בעלייתו (**ולכן הם פסלו את המקווה ב3 לוגים**),

אלא דאם כן, לא הוה צריך למימר שהיו בראשו קודם טבילה (3 לוג של מים שהם שאובים), דאפילו בשעת טבילה נבללו בראשו ג' לוגין (כשרים של מי המקווה) ואחר עלייתו סחטן- פסול (א"כ תמוה מדוע התוספתא נצרכה לומר שכבר ברגע שהוא בא לטבול היו על ראשו 3 לוג, הרי אף אם לא היו על ראשו 3 לוג, ורק אחר שהוא כבר טבל היו לו בראש 3 לוג מכוח מי המקווה שנכנסו לראשו (לשיער שלו) ג"כ המים הללו יפסלו את המקווה המצומצם באם הם יפלו למקווה החסר).

ויש לומר דנקט הכי לאשמועינן דאפילו הכי כשר ברישא (כלומר, אף אם מדובר שהיו על ראשו המים השאובים לפני שהוא נכנס למקווה, בכל זאת המים שעל ראשו נזרעים במקווה והכל טהור).

ואחר שכתבתי זה מצאתי **לר"ש** שכתב תוספתא זו בפ"ב דמקואות (מ"ו) ופירש תחלה כמו שפירשתי, וכתב דעוד יש לפרש דהא דקתני: ויש בו ארבעים סאה היינו עם ג' לוגין שבראשו, דמים שבשערו אין פוסלין את המקווה, אלא אדרבה (**המים הללו**) מצטרפין להשלימו למ' (**סאה**). כדאשכחן בריש פרק שני **דגיטין** (טז.) ובסוף פרק שני **דחגיגה** (יט.): (**מדובר לגבי מקווה שהיו בו בדיוק 40 סאה, והראשון טבל ואחריו בא השני לטבול, אז**) אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים (**כאשר הוא יוצא מן המקווה, והשני בדיוק נכנס**) אף השני טהור (**כיוון שכל המים שעל גופו של הראשון מצטרפים למים שיש במקווה**)

ומיהו לא דמי כלל (המקרה של המקווה, למקרה שלנו שיש לו מים בשיערו), דהתם (בשניים שטבלו במקווה שיש בו רק 40 סאה) בשלא נעקר מן המקווה (כלומר, מדובר שהמים שעל גופו של הראשון לא נחשבים כנעקרו מן המקווה כלל ולכן הם מטהרים את השני כל עוד שהראשון עוד נוגע במקווה, אבל במקרה של האדם שיש לו ג' לוגים על ראשו הרי מדובר שאלו מים שנעקרו) ע"כ:

וכתוב בתשובות (המיוחסות) ל**הרמב"ן** סימן רל"א שהוקשה לו, דמשמע **בתוספתא** דמקואות (פ"ד ה"ד) גבי קסטילון (**יש פירשו שזה חבית גדולה ששם מתכנסים כל המים, וממנו המים יוצאים לכל המקומות)** שאם ניקב הכלי בקרקעיתו (**בחלק התחתון שלו)** אפילו נקב קטן כמחט- יצא מתורת כלי (**ועשו את הנקב הקטן הזה כדי)** שלא לפסול את המקווה (**מדין מים שאובים)**, וגבי סגוס (**בגד צמר עב)** משמע שאם העלהו לגמרי (**מן המים)**, המים המתמצים ממנו נחשבים כשאובים לפסול את המקווה,

וכדתניא בהדיא **בתוספתא** פ"ג (ה"ב) הטביל בו את הסגוס וזב ממנו שלשה לוגין במקוה- כשר, עקרו מתוכו- פסול, אף על פי שאין לך כלי נקוב בשוליו יותר ממנו (**שהרי לסגוס אין בכלל בית קיבול לאגור את המים, והרי אנו אמרנו שיש לעשות את הנקב בכלי כדי שלא יהיה לכלי בית קיבול, ואז כל כלי שאין לו בית קיבול, המים שיוצאים ממנו אינם מוגדרים כמים שאובים, ובכל זאת המים שיש בסגוס נחשבים כמים שאובים)**

וראיתי **להראב"ד** ז"ל (בספר בעלי הנפש עמ' צט) שכתב שכל מה שבא מיד אדם למקוה שלא בהמשכה, בין מכלי מנוקב בין אינו מנוקב (**כלומר שהאדם יחזיק את הכלי וישפוך מים מתוך הכלי הזה)**, בין בחפניו בין ברגליו- פוסל המקוה כשאובים,

וכדתניא (תוספתא שם): היו בשערו ג' לוגין מים וירד וטבל במקוה שיש לו ארבעים סאה- כשר, סחטו לתוכו- פסול (**מדין ג' לוג מים שאובים שיש בשערו)**, ורבי שמעון מכשיר (**אף שנפלו משערו המים השאובים)** עד שיתכוין ויתלוש, והא ודאי שערו אינו עושה שאובה, וכי סחטו לתוכו לאחר שחסרו וטובל- פסול (**כלומר, עצם זה שנופלים לו מים משערו, אינם עושה את המים שבשערו לפסולים, אלא רק ע"י שהוא מתכוין לסחוט את שערו, יש למים גדר של מים שאובים)**,

ועוד תניא (שם) ר' יוסי אומר: זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקווה, כיון שהמים יורדין למקוה מתוך ידיו- פוסלים המקווה, וכיון שכן אף הכלי הנקוב, כל שנופל מתוך ידו של אדם הדולהו למקווה- פסל את המקווה (**מדין מים שאובים)**, ולא אמרו שאינו פוסל, אלא כשנופלים ממילא מכלי נקוב למקווה, דכיון ש:(**א.**) יצא מנקיבתו מתורת כלי, (**ב.**) ונופלים ממנו ממילא למקווה- כשר עכ"ל:

<u>ומ"ש רבינו או שזרקם בחפניו</u>. בפרק שני דמקואות (מ"ו) תנן: המסנק (=המסלק) את הטיט לצדדין (כלומר, שגרף את הטיט מקרקעיתו של המקווה שאין בו 40 סאה, והניח את הטיט בצידי המקווה), ומשכו ממנו (כלומר, יצאו מן הטיט הזה שמשך לצדדים אל תוך המקווה-) ג' לוגין כשר (שאין אלו נחשבים כמים שאובים, כיוון שכאשר גרפו את הטיט לצדדים, לא תלשו את הטיט לגמרי מעל הקרקע, אלא רק גרפו אותו לצד).

היה תולש (את הטיט מתוך המקווה) ומשכו ממנו (יצאו מן הטיט) ג' לוגין פסול (כיוון שברגע שהוא הגביה את הטיט, הרי המים שבטיט הפכו להיות למים שאובים, ולכן הם פוסלים את המקווה החסר). פירוש המסנק (=) המסלק את הטיט לצד אחד ולא תלש הטיט מן המים אלא בתוך המקוה סלקו לצד אחד, אבל אם תלשו מן המקוה בידיו- הוי שאוב, ואם משכו ממנו שלשה לוגין פסול המקווה, אם לא היו בו ארבעים סאה (שהרי אם היו במקווה 40 סאה, אף שנפלו לתוכו כל מים שאובים שבעולם, הסקנו שלדעת רוב הפוסקים המקווה כשר לגמרי). ותניא נמי בתוספתא (שם) וכן היה אומר ר' יוסי זילף בידיו וברגליו שלשה לוגין למקוה פסול, הוליכו עם הקרקע (וכך המים לא הפכו למים שאובים-) כשר:

ומ"ש ואפילו נפלו בו (**מים שאובים**) משני כלים או משלשה, מ(**כלי**)זה מעט ומ(**כלי**)זה מעט- מצטרפין (**לשיעור של ג' לוגים כי לפסול את המקווה**). במה דברים אמורים (**שהמים השאובים שמגיעים משלושת הכלים מצטרפים**)? שמתחיל (**לשפוך**) מכלי השני עד שלא הפסיק מהראשון, אבל אם פסק מהראשון קודם שהתחיל [השני]- אין מצטרפין, ואפילו התחיל השני עד שלא הפסיק מהראשון (**זה**) דוקא מג' כלים, אבל מד' (**כלים**) אין מצטרפין. **משנה** בפרק שלישי דמקואות (מ"ד).

ואע"ג דרבי עקיבא פליג התם (מ"ג)[181] למימר דאין ג' לוגין פוסלין את המקוה אלא אם כן מטילין למקוה מכלי אחד (**אך אם נפל מ3\2 כלים אין זה מצטרף לפסול**) ובפרק קמא דתמורה (יב:)[182] איכא תנא דסבר דאפילו מד' וה' כלים פוסלין את המקוה כבר כתבו שם **התוספות** (ד"ה יוסף)[183] שהראב"ד (שם עמ' קב) פסק כתנא דאמר משלשה מצטרפין, מ-ד' (**כלים**) אין מצטרפין.

וכן דעת **הרא"ש** בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' ד)[184] וכן פסק **הרמב"ם** בפ"ה מהלכות מקואות (ה"א)[185]:

---

[181] משנה מסכת מקוואות פרק ג משנה ג:

...שנים שהיו מטילין למקוה זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה והמערה מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה **<u>רבי עקיבא</u>** מכשיר וחכמים פוסלין אמר ר' עקיבא לא אמרו מטילין אלא מטיל אמרו לו לא כך ולא כך אמרו אלא שנפלו לו שלשה לוגין:

[182] תמורה דף יב עמוד ב:

דתניא, שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למים בשנים ושלשה כלים, **<u>ואפי' בארבעה וחמשה כלים - פוסלים את המקוה</u>**, יוסף בן חוני אומר: בשנים ושלשה כלים - פוסל את המקוה, בארבעה וחמשה - אין פוסלין את המקוה.

[183] תוספות שם במסכת תמורה דף יב עמוד ב:

"יוסף בן חוני אומר בשנים ושלשה כלים פוסלים את המקוה בארבעה וחמשה כלים אין פוסלין - ולפי חשבון דקתני מתני' הכי קאמר ואין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא א"כ נפלו מכלים לפי חשבון הלוגין שפוסלין המקוה דהיינו שלשה (**כלומר 3 כלים עבור 3 לוגים, לוג אחד כנגד כל כלי**) אבל אם נפלו הג' לוגין בד' וה' פעמים לא פסלי. **<u>ופסק ה"ר אברהם בר דוד דהלכה כיוסף בר חוני</u>** לפיכך נראה כששואבין את המקוה לנקותו שנוטלין אותן מים שבתוכו ובאים מים אחרים תחתיהן אין לחוש אפי' אם נשתייר קצת מן (**המים**) הראשונים במקוה ואע"ג שנופל מן הדלי לתוכו והוו להו שם יותר מג' לוגין מים שאובין (**וא"כ לכאורה זה אמור לפסול משום מים שאובים**) אפ"ה אין לחוש, דמסתמא לא נפלו ג' לוגין משלשה כלים, ויש מחמירין שנוקבין את הדלי בכונס משקה משום הך חששא דפי'".

[184] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ד:

ד (מקואות פ"ג) שנים שהיו מטילין למקוה זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה והמערה מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה ר"ע מכשיר וחכמים פוסלין אר"ע לא אמרו מטילין אלא מטיל. אמרו לו לא כך ולא כך אמרו אלא שלשת לוגין שנפלו לו מכלי אחד משנים ומשלש מצטרפין. מארבעה אין מצטרפין בד"א כשהתחיל השני עד שלא יפסוק הראשון ובד"א שלא נתכוין לרבות אבל נתכוין לרבות אפילו קורטוב בכל השנה מצטרפין לשלשת לוגין (כה כו כז):

[185] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ה הלכה א:

מקוה שנפלו אליו שלשה לוגין מים שאובין מכלי אחד או משנים ושלשה כלים מצטרפין והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון, מד' כלים אין מצטרפין, בד"א בזמן שלא נתכוון לרבות אבל אם נתכוון לרבות את מי המקוה אפילו נפל משקל דינר בכל שנה מצטרף לשלשה לוגין בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או

ודע שכתב **רש"י** בפרק קמא דתמורה (ד"ה) דב' או ג' כלים. שנפל לוג שלם מכל כלי (**משלושת הכלים)** - פסול, אבל מד' או ה' כלים, דאין לוג שלם נופל כאחד, לא פסלוהו ע"כ.

משמע מדבריו שאם נפל מכלי אחד- ב' לוגים, ומשני כלים- לוג אחד- אינם פוסלין, דבעינן דמכל כלי לא יפול פחות מלוג (**וכאן הרי מה שיצא זה ש:<u>מהכלי הראשון</u>- נפלו 2 לוגים. <u>מהכלי השני</u>- חצי לוג. <u>מהכלי השלישי</u>- חצי לוג)**.

אבל לא ראיתי לאחד מהפוסקים המצויים אצלינו שכתב כן, ואפשר שהוא ז"ל הכי קאמר: משלשה כלים מצטרפין, משום דמטי לוג לכל כלי, וכשהם יותר מג' (**כלים)**- מטי לכל כלי פחות מלוג, ולא חשיבי לאיצטרופי (**אין זה נחשב לנו כיחידה אחת של ג' לוגים, כיוון שזה בפחות מלוג לכלי, זה נראה כ"טיפות מים" הנופלות לבד מעצמן לכלי)**, אבל כל שאינם יותר מג' כלים (**אלא פחות מכך**), אפילו נפל מ(**כלי)**א' או ב' מהם פחות מלוג- מצטרפים (**כלומר, אם 3 הלוגים באו סה"כ מיותר מ3 כלים, יוצא שאין לנו אפילו כלי אחד שהיה בו לוג, אך אם מגיע לנו מכלי אחד או שניים, אז שיעור המים מצטרף, מפני שאז לפחות בכלי אחד היו יותר מלוג מים, שזהו שיעור חשוב, ואז אף שמהכלי השני נפלו פחות משיעור של לוג)**.

אחר כך מצאתי **להראב"ד** שכתב בספר בעלי הנפש (עמ' קט): ושלשה לוגין שהם פוסלים במקוה חסר, לא שנא שנפלו בבת אחת, ולא שנא שנפלו לוג לוג, אבל פחות מלוג לוג- לא (**שאז הם כבר לא פוסלים את המקווה משום מים שאובים),** ואם היה בדעתו מתחלה להטיל שם שלשה לוגין, אפילו לא הטיל בו אלא קורטוב בכל שנה- מצטרפין לשלשה לוגין. ובנמלך הוא דבעינן לוג לוג (**מכל כלי בנפרד)**, ואפילו לוג לוג נמי בנמלך לא אמרן אלא שנמלך והתחיל השני עד שלא פסק הראשון, אבל אם משפסק נמלך שוב- אין מצטרף עמו עכ"ל:

כתב עוד **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (עמ' צט) איכא מאן דאמר דכל היכא דשקיל להו ורמי להו (**יש מי שאומר שכל מקום שנוטל את המים ומשליך אותם)** למקוה לא שנא במנא (**=בכלי)** ולא שנא בחפניו (**=ידיו)** ואפילו ברגליו, כולהו גזרו רבנן (**שיפסול את המקווה)** משום (**מים)** שאובין, ופוסל בשלשה לוגין.

וכבר פסקו זה הדין במשנה ובתוספתא, **דתנן** פ"ג דמקואות (מ"ג): הסוחט כסותו ומטיל מים ממקומות הרבה וכו', והא כסות- לאו כלי הוא לענין שאובים, ואפילו הכי כיון שבאים למקוה מתוך ידיו פוסלין את המקוה בשלשה לוגין (**כלומר, כמו שכבר אמרנו, הכסות, הבגד הזה, איננו כלי שיש בו כלי קיבול לאגור את המים, ועל כן מדין תורת כלי, לא היה צריך להיות שהמים שבו יפסלו מדין מים שאובים, אלא כיוון שהאדם הגביה את הכלי, אז ע"י האדם המים נהפכו למים שאובים, ולא מעצם הכלי בעצמיותו)**

ותניא **בתוספתא** דמקואות פ"ג (ה"ב - ג): היו בראשו שלשה לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו ארבעים סאה- כשר, סחטו (**לשיערו)** לתוכו (**=לתוך המקווה)-** פסול. והא שערו אינו עושה שאובין, וכי סחטו לתוכו אחר שטבל בו וחסרו- פסול. אלמא: כיון דאתי למקוה מתוך ידיו- פסול (**מסביר הראב"ד שאף שהשיער מצד עצמיותו איננו נחשב ככלי לעניין זה שהמים שבו יהפכו למים שאובים, בכל זאת המים שיצאו משיערו של האדם נחשבים כמים שאובים,מפני שהאדם הגביה את שערו מן המים, ועל כן המים הפכו לשאובים, אך לא מצד עצמיות השיער)**

שנפלו שתיהן כאחת, כיון שנפלו שלשה לוגין שאובין לתוך מ' סאה [קודם שנפלו בו מ' סאה או לפחות ממ'] נפסל הכל ונעשה שאוב.

ועוד **תניא**: וכן היה רבי יוסי אומר: זולף בידיו וברגליו שלשה לוגין למקווה- פסול, הולכין עם הקרקע- כשר. לגיון העובר ממקום למקום, וכן הבהמה העוברת ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם שלשה לוגין למקווה- כשר, ולא עוד אלא אפילו (**אם עשו כך**) מקוה בתחלה- (**המקווה**) כשר.

פירוש לגיון- אדם חשוב הולך בסוסים ופרדים וחיילותיו עמו עוברים בנהרות ומוליכים מים ברגלי הבהמות או אפילו ברגליהם ובידיהם עצמם, כיון שלא זלפו בכוונה למקווה- כשר. וכי אמרו רבי יוסי פוסל (**שהרי רבי יוסי אמר שאם אדם מזלף מים בגופו למקווה, המקווה נפסל זה-**), כגון שהוא זולף למקוה בכונה (**אך כאן שמדובר שלא זילפו בכוונה- כשר**).

וכן שנינו בפ"ב (מ"ו): המסנק את הטיט לצדדין וכו' היה תולש ומשכו ממנו שלשה לוגין פסול. הכא סתמא קתני לה (**למסנק את הטיט**), לא שנא (**אם סילק את הטיט**) בכלי ולא שנא ביד. וכי תלש והניח במקוה- פסול בשלשה לוגין.

ואי קשיא לך: מאי שנא מטיט הנרוק (**טיט רך שניתן להעביר אותו מכלי אחד למשנהו**) שאינו פוסל את המקווה (**אם הוא נפל**

לארבעים סאה של המקווה) ואפילו בכלי (פ"ז מ"א)[186] (כלומר, אפילו אם לקחו את הטיט הנרוק בכלי ושפכו אותו למקווה, בכל זאת המים שבטיט הנרוק אינם הפוכים לשאובים, וזה תמוה מדוע כאשר מגביהים טיט העבה המים שבו הופכים לשאובים ובטיט הנרוק אין המים שבו נהפכים לשאובים כאשר מגביהים אותו?)

התם טיט הנרוק (**כיוון שהטיט מעורב עם המים, אין המים נחשבים כגוף נפרד שיגרום להם להיות מים שאובים, אבל-**) הכא טיט העבה שהמים שבו אינם מעורבים עמו והם נמשכים לצד אחד והרי הן כאילו הן בפני עצמן ומשום הכי פוסלים בג' לוגין עד כאן דעת הסובר הזה, ואינם דברים רחוקים (**מן האמת**), אלא שיש במשנת מקואות שהוא סותר את דבריו.

דתנן פ"ו (מ"ח)[187]: מטהרין את המקואות התחתון מן העליון וכו' הנה מפני שאין הסילון הזה כלי לפסול את המקוה אין חוששין לירידת המים למקוה מתוך ידיו (**כלומר, הייתה הו"א לפסול את המקווה השני שאליו מגיעים המים ע"י השקה, כיוון שהאדם מנע את השקת המים על ידי ידיו, וא"כ לכאורה המים אמורים להיות שאובים, אך ההלכה היא שאין אלו מים שאובים, כיוון שהמים לא באו מכוחו, אלא הם באו מכוח המשיכה, והוא רק מנע את משיכת המים, ועל כן אין אלו מים שאובים**),

[186] **המשנה במסכת מקוואות פרק ז משנה א:** יש מעלין את המקוה ולא פוסלין פוסלין ולא מעלין לא מעלין ולא פוסלין אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח ***<u>והטיט הנרוק</u>***...

[187] **המשנה במסכת מקוואות פרק ו משנה ח:** מטהרים את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה דיו (**הראב"ד בבעלי הנפש כתב שהצינור איננו נחשב ככלי, כיוון שמדובר שהוא מפולש משני צידיו בנקב בגודל של שפופרת הנאד**). היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה:

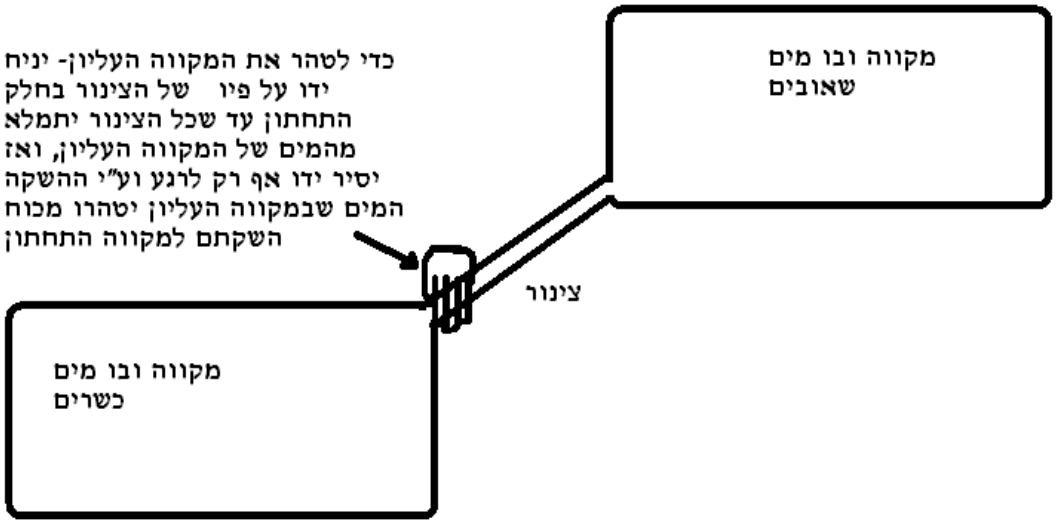

וכל הראיות שהביא יש לדחותן, דכולהו בשאובין בכלי קא מיירי.

ואם תאמר: אם כן מאי קא משמע לן? דילמא הא קא משמע לן דאף על גב דלא אתו מן הכלי למקווה (**בכל זאת הם)** פוסלים אותו, ולא חשבינן להו כשאובין הנמשכים דרך הקרקע למקוה שהם כשרים, אלא כיון דאתו מתוך ידיו למקווה- פוסלים אותו כאילו בא לתוכו מתוך הכלי,

ומכאן נלמוד עוד לכל אותם הכלים שאינם פוסלים את המקוה שאף על פי שאינם פוסלים- (**אבל עכ"פ הם גם)** אינם מכשירים את השאובים ל(**ה**)חש(**י**)ב אותם נמשכים למקווה (**כדי הם יצאו מגדר מים שאובים והם יהיו מים כשרים)**, ו(**נדע מכאן ש-**)אין השאובה מטהרת בהמשכה, אלא או דרך הקרקע או דרך צינור שקבעו ולבסוף חקקו ,הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש **(אך לא אם מדובר שחקקו ורק אח"כ קבעו שכבר היה עליו "שם כלי")**, וכך נראה לי.

אלא דק"ל (**דקשיא לי= קשה לי)**, דהא בטיל ליה מדרש חכמים: "מה מעין בידי שמים", דהא כלי לא כתוב באורייתא **(ועל כן אסור לטבול בכלי או להשתמש בו כיוון שהמים שבו יהפכו למים שאובים),** ומשום הכי מסתברא דהך מתניתא דלגיון[188] העובר דקתני: "ולא עוד אלא אפילו מקוה לכתחלה- כשר" ארישא קאי דקתני: "הוליכן עם הקרקע- כשר", והא אתא לאשמועינן דאף על גב דשאובה שהמשיכוה כולה- אין טובלין בה, הכא כיון דלא היו שאובין מעיקרא, שהרי ברגליהם ובידיהם הביאום מן הנהר דרך עברתן, עושים מהן מקוה בתחלה.

פסקו של דבר[189]:

---

[188] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ג הלכה ב:** ... ור' יוסי אומר זולף בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה פסול הולכין עם הקרקע כשר:

הלכה ג: לוגין העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה כשר ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה התחלה- כשר:

[189] **הראב"ד שם בבעלי הנפש** מגיע למסקנה אחרת משל הב"י וכך כתב:

"ומפני כך ראוי לומר דהך מתניתא דלגיון דקתני אפילו מקוה לכתחלה כשר דוקא שזלפו למקוה שלא בכוונה, דהא דומיא דבהמה העוברת קאמר, וכיון שלא בכוונה נעשה, בידי שמים קרינא ביה, וגם לא נתחשבו בכלי. אבל אם

כל שלא נתקבל (**המים**) בכלי, אף על פי שבאו (**המים**) מתוך ידיו למקווה- מטבילין בו עד מחצה (**כלומר, שצריך עכ"פ להיות רוב של מים כשרים, וזה מוכח לנו**) ממתניתין דסילון (**פרק ו' משנה ח'**)

וממחצה ואילך- אין מטבילין בו אלא אם כן הולכים עם הקרקע דאהניא בהו אפילו רובה כדאמרן ממתניתין דלגיון (כלומר, אם המים לא היו שאובים, אלא רק העבירו אותם בדרך ההליכה של האדם\הבהמה- ניתן לטבול אפילו במקווה שכולו מורכב ממים אלו, באם מוליכים את מים על גבי הקרקע) עכ"ל. ולקמן (ריש קו.) אכתוב דברי הרשב"א בתורת הבית בזה:

נתקבל בכלי?	המים באו מתוך ידיו?	האם צריך להוליך את המים על הקרקע?	דין המקווה:
לא	כן	לא	מטבילים במקווה רק אם יש בו רוב מים כשרים
לא	כן	כן	מטבילים במקווה אפילו אם כולו מורכב מהמים הללו

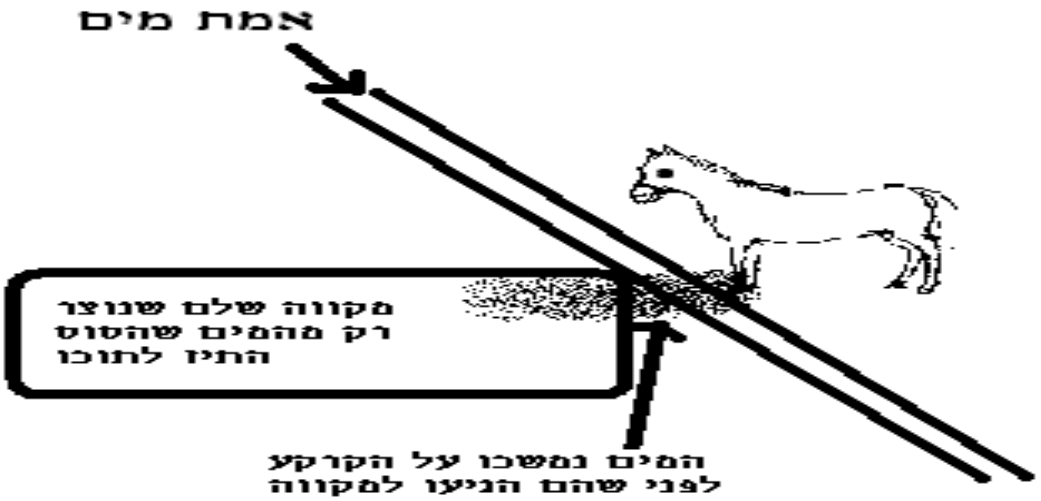

כב (א) עוד (**כתב**) שם (**הראב"ד**) בספר **בעלי הנפש** (עמ' קא): תנן בפרק שלישי (מ"ב): בור שבחצר (**שהיו בו פחות מ40 סאה של מים כשרים**) ונפלו לתוכו שלשה לוגין (**של מים שאובים**) לעולם הוא בפיסולו עד שיצאו ממנו מילואו ועוד (**כמידת המים המים שהיו בבור לפני שנפלו לתוכו 3 הלוגים+ עוד "משהו" כדי למעט משיעור 3 הלוגים**).

הביא בידיו למקוה בכוונה אינו כשר אלא אם כן יש שם רוב מים כשרים. ומתניתין דסילון דמייתינן מינה ראיה לכשרות, מטהרין את המקוה קתני, כלומר משלימין, אבל לעשות מקואות בענין זה לא קתני. וכך הדעת נגמרת.

מיהו הא דקתני ר' יוסי זולף בידיו וברגליו שלשה לוגין למקוה פסול, ההוא ודאי בשאובים קא מיירי, והא קמ"ל ד"מתוך ידיו" לא הוו כנמשכין (**המשכה שמטהרת מים שאובים**) עד שיהו נמשכין עם הקרקע כדפרשינן. ומתניתין דמסנק את הטיט דקתני היה תולש ומושך ממנו שלשה לוגין פסול, דוקא תולש בכלי קבול קאמר".

מדקתני "מילואו" משמע מלא שיעור המים שהיו בבור קודם שנפלו בו השלשה לוגין **(+)** ועוד דבר מועט כדי שיתמעטו הג' לוגין כל שהן, ואף על פי שהמים הצפין ויוצאין מן הבור מעורבים הם יוצאים (**כלומר, שהמים שיוצאים עתה מן הבור מורכבים בחלקם מהמים הכשרים ובחלקם מן 3 הלוגים מים שאובים)** וכשיצאו מ' סאה יש בהן מן הראשונים שנפסלו (**כלומר מכמות המים הראשונית שהייתה בבור, שכולה נפסלה ע"י שנשפך עליה 3 הלוגים מים שאובים, והרי דין כל המים כמים שאובים)** ויש בהן מן הכשרים היורדים בסוף, אפילו הכי כשיצאו משם ארבעים סאה ועוד- כשר, הואיל ולא נפסלו אלא מחמת ג' לוגין מים שאובין

(כלומר, הקושי שיש כאן הוא שלכאורה אין זה מועיל שיוצא רק מילואו של המקווה ולא כל המים כולם. שהרי בוודאי עכ"פ יישארו מעט מים שאובים, אם לא כל המים בבור יצאו, וא"כ כאשר נזרים מים חדשים לבור, הם יתבטלו במים השאובים שנשארו ושוב הכל יהיה מים שאובים הפסולים לטבילה, וא"כ מדוע מועיל להוציא את רוב המים ולא מצריכים להוציא את כל המים?!

על כך עונה הראב"ד, שכיוון שמתחילה כל הפסול של המים בבור היו מחמת 3 לוגים מים שאובים, אנו מקילים לומר שמספיק למעט את המקווה כך שבוודאי כבר לא יהיו בו 3 לוגים שלמים של מים שאובים, והמקווה יהיה כשר בכך, אף שכנראה נשארו מיעוט של מים שאובים בבור) עכ"ל:

כ (א) כתב עוד (שם) תנן (פ"ג מ"ג): בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין.

נראה כי האמה הזאת- מי גשמים הוא, אבל אם היתה מן המעין אין צריך לחשב (**שהרי המעיין מטהר ב"כל שהוא"**). ומדקתני: "עד שיתחשב" ולא קתני: "עד שיצאו מילואיהן" כדקתני לעיל (**לגבי הבור שבחצר)** משמע שהמים הצפים ויוצאים משם לא נחשוב אותם כולם מן הראשונים כמו שחשבנו בפיסקא הראשונה (**במשנה ב')** אלא לפי חשבון המים שהיו בבור והמים היורדים בתוכו הם יוצאין

א"נ מחצה על מחצה, מפני שהמים היורדים לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים שהיו בבור (רוצה לומר ששהנחה אומרת שכל טיפת מים שיוצאת מן הבור מורכבת בחציה ממים כשרים ובחציה ממים שאובים, ועל כן כדי שהבור יהיה כשר, צריך שתצא כמות כפולה של מים ממה שהיה בבור בתחילה לפני שהוא נפסל. לדוגמה אם היו בבור מתי שהוא נפסל 40 סאה מים, אז רק אם יכנסו אל הבור מן אמת המים 80 סאה הבור יהיה כשר לטבילה, משום שאנו תולים לומר ש40 סאה הם מים שאובים, ו40 סאה הם מים כשרים. רוצה לומר שכל ה40 סאה הפסולים כבר יצאו ע"י שנכנסה כמות של 80 סאה מים כשרים מן אמת המים).

וכן שנינו בפ"ו (מ"ח): היו ב(**מקווה ה)**עליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום, (**מה יעשה כדי למלא את המקווה התחתון ב40 סאה של מים כשרים?)** ממלא (**מים)** בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה. והא ודאי לאכשורי תרווייהו- עליון ותחתון קא בעי (**וודאי מדובר שהאדם רוצה ששני המקוואות יהיו כשרים לטבילה ולא רק התחתון, משום שאם הוא רוצה שרק התחתון יהיה כשר אז פשוט עליו לשפוך את המים מן המקווה העליון לתחתון מבלי שהמים יהפכו לשאובים. על כרחך שהוא רוצה ששני המקוואות יהיו כשרים לטבילה)**.

ואי סלקא דעתך דלא נפקי כי הדדי (כלומר שדין הכשרות של שני המקוואות לא יהיה אותו הדבר אלא-) או האי פסול או האי פסול (או שיצא מצב שהמקווה העליון יהיה פסול או שיצא מצב שהמקווה התחתון יהיה פסול), שהרי כנתן סאה ונטל סאה דמי, ואמרינן עד רובו (כלומר שאם הוא נותן סאה של מי פירות במקווה, הוא יכול לתת סאה של מי פירות ולקחת אח"כ סאה ממי המקווה, וכך לחזור ולעשות עד 19 פעם, כדי שרוב המים במקווה (דהיינו 21 סאה) יהיו מים כשרים), אלמא שמע מינה דכי הדדי נפקי

(שרוצים ששני המקוואות יהיו כשרים), ושמע מינה דלא קפדינן בכהאי גוונא אלא דלא נשקול רובו דמקוה כתירוצא דתריץ בפרק הערל (יבמות פב:)[190], ומשום הכי תרווייהו (שני המקוואות) מתכשרי.

ואם תאמר ומאי שנא הכא דחשבינן למים הצפין ויוצאין לפי חשבון ובפיסקא דלעיל חשבינן לכל הפסולים שהם צפין ויוצאין תחלה?

התם (במשנה ב' בבור שבחצר היה מדובר) כולהו כשרים ובשלשה לוגין שאובים הוא דאיפסלו להו (כל המים בתחילה בבור היו כשרים לטבילה, ורק הבעיה הייתה שלא היה עדיין 40 סאה של מים כשרים, ואז באו 3 הלוגים מים שאובים ופסלו את כל המים שבבור) אבל

הכא (במשנה ג' מדובר שמתחילה כל המים שהיו בבור היו מים שאובים וכלל לא כשרים-) כולהו פסולים ומשום הכי אזלינן בהו לפי חשבון (וצריך יותר מים כדי שהבור יהיה כשר לטבילה, וזה פשוט) עכ"ל. ועוד אכתוב משניות אלו לקמן (קג: ד"ה כתב הרמב"ם) בדברי הרמב"ם:

<u>טו (ב) עוד כתוב שם</u> (**בבעלי הנפש לראב"ד)** (עמ' קב) אמתניתין (שם מ"ד) דמכלי אחד משנים משלשה מצטרפין (**לפסול מדין 3 לוג של מים שאובים)** וכו' במה דברים אמורים שלא נתכוון לרבות וכו'. פירוש אם בשעה שהתחיל להטיל (**מים שאובים מן הכלי)** הראשון לא היה בדעתו לרבות (**את המים שבמקווה**) ונמלך (**חזר בו מדעתו הראשונה)** והטיל אחר כך (**שוב מים שאובים מכלי שני)** אם עד שלא פסק הכלי הראשון (**מלשפוך את כל המים שהיו בתוכו הוא כבר)** נמלך והתחיל להטיל (**מן הכלי)** השני וכן (**שוב נמלך והתחיל לשפוך מן הכלי)** השלישי מצטרפין (**כל המים של שלושת הכלים**) לג' לוגין (**מים שאובים הפוסלים את המקווה),**

אבל אם לא התחיל (**לשפוך מים מן הכלי)** השני (**אלא רק)** עד שפסק (**הכלי)** הראשון (**מלשפוך את המים השאובים שבו)** אפילו משנים ומשלשה (**כלים)** אין מצטרפין (**לפסול את המקווה מדין 3 לוגים של מים שאובים)**. ונראה לי (**ש)**דוקא משנים ושלשה כלים הוא דאמרינן הכי, אבל מכלי אחד בין כך ובין כך מצטרפין (**כלומר, אם היו בכלי אחד 3 לוגים של מים שאובים, אם שפך מהכלי לוג והפסיק ואח"כ שוב שפך לוג והפסיק ואח"כ שוב שפך לוג וסה"כ נשפכו מן הכלי 3 לוגים של מים שאובים, הדין הוא שכל ה3 לוגים מצטרפים לפסול את המקווה, אף ששלושת הלוגים לא נשפכו בבת אחת אלא הם נשפכו בהפסק)** עכ"ל:

נח - נט עוד שם (עמ' קו) תנן (פ"ו מ"א) כל המעורב למקוה כמקוה (כלומר, כל קיבוץ המים שמחובר למקווה- דינו כחלק מן המקווה). חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהם כמה שהם (כלומר, אע"פ שגודל הנקב של חורי וסדקי המערה הוא רק בגודל של "משהו" ולא בגודל של שפופרת הנאד, בכל זאת ניתן להטביל בהם, כי הם נחשבים כחלק מן המקווה. יש להעיר שהמשנה שם קוראת למקווה בשם מערה, משום שבתקופתם רוב המקוואות היו במערות, ועל כן סתם מקווה הוא מערה) וכו'

למדנו מכאן שיש הפרש בין חורי המערה לעוקה (=חפירה, כלומר "עוקת המערה" שהיא החפירה שנמצאת בצד המקווה) שבצדה, דבחורים לא בעינן כשפופרת הנאד (אלא אף אם החורים הם רק בגודל "כל שהוא", ניתן להטביל בהם) ובעוקה שבצדה בעינן (נקב כשפופרת הנאד) ומסתברא דבחורי המערה לא בעינן נמי רביעית (כלומר, אף אם בחורים יש רק מים "כל שהוא", בכל זאת ניתן להטביל בהם מחטים

---

[190] יבמות דף פב עמוד ב:

"מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה - כשר, וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן: עד רובו; מאי לאו דנשתייר רובו! לא, דלא נשקול רובו".

וכדומה, כי הכל נחשב כמחובר למקווה, ועל כן אין צורך אף בכמות של רביעית) מאי טעמא? חד מקוה הוא (המים שבחור נחשבים כמחוברים ל40 סאה מים שבמקווה)

אבל בעוקה בעינן רביעית משום דהויא כמקוה בצד מקווה, דאין מקוה פחות מרביעית אפילו על ידי עירוב (מקוואות. כלומר, אף שיש נקב כשפופרת הנאד שמחבר בין המקווה הכשר למקווה השני הצמוד לו, מ"מ צריך שבמקווה השני יהיה עכ"פ שיעור של רביעית מים, ואם יש פחות מרביעית אין זה נחשב כמקווה להטביל בו, אף שיש נקב כשפופרת הנאד המחבר בין המקווה הכשר למקווה הצמוד לו):

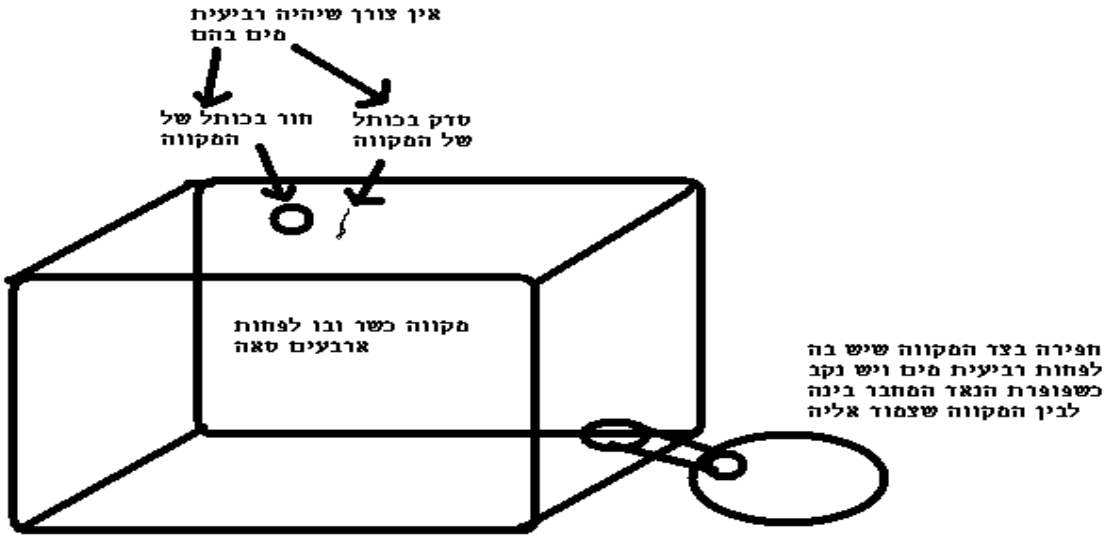

טו (ג) ומ"ש רבינו (הטור) במה דברים אמורים שמ-ד' (כלים) אין מצטרפין (3 לוגים כדי לפסול את המקווה)- שלא היה בדעתו מתחלה ליתן כל הג' לוגין (אלא שנתן חלק מתחילה ורק בגלל שאח"כ הוא נמלך לתת עוד, הוא נתן עוד עד שלבסוף נתן מים שאובים מ4 כלים), אבל אם (כבר) בתחלה היה דעתו ליתן (את) כל השלשה לוגין (מים שאובים) אפילו לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים ג' לוגין- פסול.

בפרק שלישי ד**מקואות** במשנה הנזכרת (מ"ד)[191]: במה דברים אמורים שלא נתכוין לרבות (**את המקווה במים שאובים),** אבל נתכוין לרבות אפילו קורטוב (**1\64 לוג במשך שנה שלימה)** בכל השנה מצטרפין (**המים לפסול בכמות של-)** לשלשה לוגין. **פירוש**: קורטוב- מדה מועטת מאד, וקאמר שאם בכל השנה לא הטיל בבת אחת כי אם קורטוב, עד שבכמה פעמים השלים שלשה לוגין- מצטרפין ופוסלין את המקווה.

ונראה מדברי **רבינו** שהוא מפרש ד"נתכוין לרבות" היינו שמשעה ראשונה שהתחיל להטיל בו מים (**שאובים)** היה בדעתו להטיל (**את כל ה-**)שלשה לוגין. וכך הם דברי **רבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכו ריש

[191] המשנה במסכת מקוואות פרק ג משנה ד:

"מכלי אחד משנים ומשלשה מצטרפין ומארבעה אין מצטרפין בעל קרי החולה שנפלו עליו תשעה קבין מים, וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין מכלי אחד משנים ומשלשה- מצטרפין, מארבעה אין מצטרפין. במה דברים אמורים בזמן שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון, ובמה דברים אמורים בזמן שלא נתכוין לרבות, אבל **<u>נתכוין לרבות</u>**, אפילו קרטוב בכל השנה- מצטרפין לשלשה לוגין":

ע"א)[192] אבל פשט לישנא דמתניתין משמע לי ד"נתכוין לרבות" היינו שכשהוא מטיל אותם מים שאובים למקוה הם על דעת לרבות מי המקוה שיהיו בו מים בשפע ולא יחסר על ידי טבילות שיטבלו בו, אז מצטרפין אפילו קורטוב בכל השנה,

אבל אם לא הטילם על דעת זו (**כלומר שלא הטיל את המים השאובים על מנת שיהיו מים בשפע במקווה, אלא סתם הטיל את המים)** בהכי הוא דאמרינן מ-ג' כלים מצטרפין מ-ד' (**כלים)** אין מצטרפין, ולזה נוטים דברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות מקואות (ה"א)[193].

	הטור ורבינו ירוחם	**הרמב"ם והב"י נוטה לכך**
נתכוין לרבות- פירושו שמהטלת המים הראשונה בכלי הראשון התכוון לרבות את המים <u>או</u> שהטיל את המים כדי שיהיו במקווה מים בשפע?	מהרגע הראשון התכוון להטיל את כל 3 הלוגים כלומר שאף אם הטיל את המים בסתמא גם כן המים מצטרפים ל3 לוג לפסול אף אם נתן אותם ביותר מ4 כלים	הטיל מים כדי שיהיה במקווה מים בשפע כלומר שאם הטיל את המים בסתמא <u>אין</u> המים מצטרפים לפסול את המקווה אם נתן 3 לוג ביותר מ4 כלים

ואיני יודע למה הניחו רבינו (הטור) ורבינו ירוחם פירוש זה שהוא פשטא דמתניתין ותפסו הפירוש שכתבו?! (הב"י תמה מדוע הטור ורי"ו מבינים שאם הוא התכוון לרבות זה אף בסתם מים, שהרי כוונה בדר"כ בקשר למקווה תלויה בכוונה לרבות את המים, וא"כ כיצד ניתן לדחוק בלשון המשנה ולומר שנתכוין לרבות זה אף בסתם נתינה של מים שאובים שמצטרפים לפסול את המקווה?!)

וזה לשון **הרמב"ם** בפרק הנזכר: במה דברים אמורים בזמן שלא נתכוון לרבות, אבל אם נתכוון לרבות את מי המקוה אפילו נפל משקל דינר בכל שנה מצטרף לשלשה לוגין בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או שנפלו שתיהן כאחת כיון שנפלו שלשה לוגין מים שאובים לתוך ארבעים סאה או לפחות ממ' נפסל הכל ונעשה שאוב עכ"ל.

ומה שכתב (**הרמב"ם)** שאם נפלו שלשה לוגין מים שאובים לתוך ארבעים סאה נפסל הכל ונעשה שאוב נראה שהוא סותר למה שכתב בפ"ד (ה"ו): מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינם שאובים ושאב בכד ושפך לתוכו כל היום כולו כשר, ומשמע מתוך דבריו שם דאפילו בשאב ושפך על דעת לרבות מי המקוה קא מכשיר וצ"ע (**-כיצד ליישב את הסתירה לכאורה בדבריו)**.

---

[192] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכו טור א: "ואם היה בדעתו מתחלה ליתן כ(ו)לם (כלומר לתת את כל 3 הלוגים) אפילו קרטוב בכל השנה מצטרף (לפסול את המקווה מדין מים שאובים) פשוט במקואות [פ"ב]".

[193] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ה הלכה א:

מקוה שנפלו אליו שלשה לוגין מים שאובין מכלי אחד או משנים ושלשה כלים מצטרפין והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון, מד' כלים אין מצטרפין, **<u>בד"א בזמן שלא נתכוון לרבות</u>** (**משמע שכל מה שנאמר שמ3 כלים מצטרף ויותר מכל- אין מצטרף זה דווקא כשלא התכוון לרבות)** אבל אם נתכוון לרבות את מי המקוה אפילו נפל משקל דינר בכל שנה מצטרף לשלשה לוגין בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או שנפלו שתיהן כאחת, כיון שנפלו שלשה לוגין שאובין לתוך מ' סאה [קודם שנפלו בו מ' סאה או לפחות ממ'] נפסל הכל ונעשה שאוב.

ושמא יש לומר (ביישוב הסתירה) דלתוך ארבעים סאה דנקט הכא (שפסול כל המקווה כי הכל נעשה לשאוב זה) כשהם ארבעים סאה עם השלשה לוגין שאובים שנפלו אייריי (כלומר שבלי 3 הלוג מים שאובים המקווה חסר משיעור של 40 סאה, ועל כן הוא נפסל מכוח המים השאובים, שהרי מים שאובים פסולים את המקווה החסר בשיעור של ג' לוגים),

אבל אם היו ארבעים סאה שלמים מים כשרים (**בלי ה3 לוג מים שאובים)-** כולם לא נפסלו במים שאובים שנפלו לתוכן (**ויכול להכניס כמה מים שאובים שהוא רוצה, ובכל זאת המקווה יהיה כשר)** [בדק הבית].

וכיוצא בזה פירש **רבינו שמשון** (פ"ג מ"א) **התוספתא** (פ"ג ה"ד)[194]: שני בריכות של ארבעים ארבעים סאה זו על גב זו ונפלו שלשה לוגין מים ונפתקו (**=הושלמו ע"י המים)** ובאו לתחתונה כשרים, שאני אומר שלמו מ' סאה עד שלא ירדו שלשה לוגין **((מבואר ע"פ דרכו של ה"חסדי דוד") כלומר, אם היו שני מקוואות אחד מעל השני, כך שבכל אחד היה 40 סאה חסר 3 לוג, ונפלו למקווה העליון 3 לוגים מים שאובים, ומתוך כך נפלו למקווה התחתון 3 לוגים מן המקווה העליון. 3 הלוגים שנפלו מן המקווה העליון לתחתון בוודאי לא היו כולם שאובים, אלא בחלקם וודאי הם היו כשרים.**

על כן, עתה כשנופלים המים למקווה התחתון, נמצא שיש עתה 40 סאה של מים עוד לפני שנפלו כל ה3 לוגים מים שאובים מן המקווה העליון. יוצא שעתה המקווה התחתון כשר, וכיוון ששנינו בחגיגה י"ט שחל הכלל של "גוד אסיק" (=משוך והעלה) גם במקוואות, וזה ע"י חיבור המקווה התחתון לעליון ע"י המים שנשפכו מהמקווה העליון לתחתון, אז יוצא שהמים הכשרים שבמקווה התחתון מטהרים גם את המים שבמקווה העליון, וסה"כ יוצא ששני המקוואות כשרים לטבילה. שיטה זאת מתבארת ע"פ ר"מ בחגיגה הסובר שחל הכלל של "גוד אסיק". יש להעיר שלחכמים אין לא "גוד אסיק" ולא "גוד אחית" ועל כן הרמב"ם לא פסק כאותה התוספתא

תירוץ שני: מדובר כתירוץ הראשון, רק שעתה ע"י שהמקווה העליון מאוד קרוב למקווה התחתון, שני המקוואות נעשו כאשבורן צמוד שגורם גם למים שבמקווה העליון ליטהר, וזה מיושב יותר לר' יהודה שאין לו "גוד אסיק"[195]).

[194] תוספתא מסכת מקוואות פרק ג הלכה ו:

"שתי מקואות של עשרים עשרים סאה זה בצד זה ונפלו שלשת לוגין לתוך אחד מהן ונפתקו ובאו לחברו כשר ור' יוסי אומר אם ניטלה מחיצה פסול אבל רואה אני את דברי ר' יהשע שאמר במקוה שיש בו ארבעים סאה ונפלו שלשת לוגין וחלקו לשנים שזה כשר להקוות עליו וזה כשר להקוות עליו":

[195] עיין ב"חסדי דוד" (עמוד י"ט טור שמאלי) מה שהקשה על התירוץ השני.

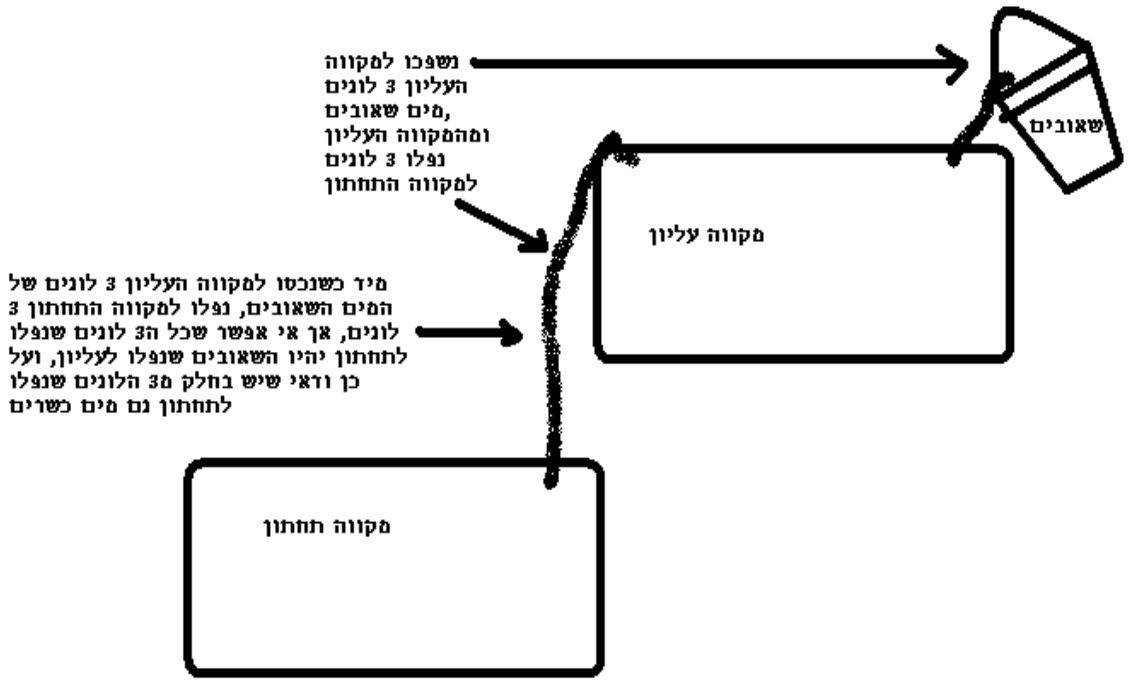

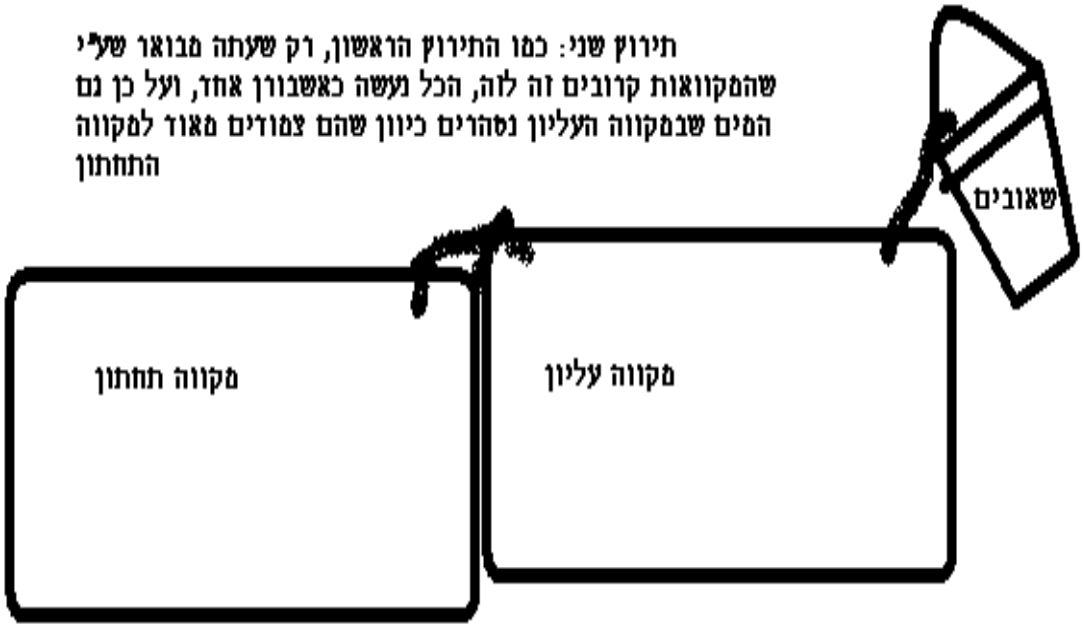

וכיוצא בזה כתבו **רבינו שמשון** (מ"ב) (**שהדברים מתבארים יפה ע"פ ר' מאיר שיש לו את הכלל של "גוד אסיק") והרא"ש** (מ"ד) שפירש הירושלמי מתניתין דפרק שני דערלה (מ"ב)[196] דקתני: התרומה

[196] משנה ערלה פרק ב משנה ב:

"התרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה כיצד סאה תרומה שנפלה למאה ואחר כך נפלו שלשה קבין ערלה או שלשה קבין כלאי הכרם זו היא שהתרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה":

מעלה את הערלה וכו' סאה תרומה שנפלה למאה [וכו'] הערלה מעלה את הכלאים [וכו'] כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים

(רוצה לומר שאם יש לפנינו לדוגמה אתרוג שהוא ערלה, והתערבו עם אתרוג הערלה לדוגמה 100 אתרוגים שאינם ערלה אך הם תרומה ועוד 100 אתרוגים שהם חולין, כך שסה"כ יש כאן 200 פירות שאינם ערלה – הם מבטלים את הערלה, אף שחלק מן הפירות שמעלים את הערלה מהאיסור שלה הם פירות של תרומה, כי זה החידוש, שגם פירות של תרומה מבטלים את איסור הערלה.

אותו דין להיפך, שאם יש לנו פרי שהוא תרומה, וכנגדו 100 פירות שחלקם חולין וחלקם ערלה, הדין הוא שמתבטל "שם תרומה" מן התרומה, אף שחלק מן הפירות שהעלו את התרומה היו פירות ערלה האוסרים בהנאה.

כמו כן כאן, המקווה התחתון מעלה להיתר את המקווה העליון לידי טהרה, כך שנוכל לטבול בו) וגם הרמב"ם עצמו פירש כן[197] שם בשם הירושלמי [עד כאן]:

וזה לשון (**הרשב"א)** שער המים שבסוף תורת הבית (בית המים ש"ו):

מ-ד' ו-ה' (**כלים)** אין מצטרפים (**לפסול את המקווה אם נפל מהם בסך הכל 3 לוגים).** במה דברים אמורים? (**שאין הם פוסלים את המקווה מדין מים שאובים)-** בשנפלו שם שלא במתכוין, אבל אם נתנם שם במתכוין אפילו מעשרה כלים ואפילו (**נתן אותם במשך)** זמן מרובה- מצטרפין ופסלוהו:

כתב **הרמב"ם** בפרק ו' מהלכות מקואות (ה"ט): גיסטרא (**שבר של כלי חרס שעדיין ראוי לשימוש)** טמאה שהיא בתוך המקוה ושפתה למעלה מן המים, והטביל בה הכלים- טהרו מטומאתן. והוא משנה בפ"ו ממסכת מקואות (מ"ו)[198].

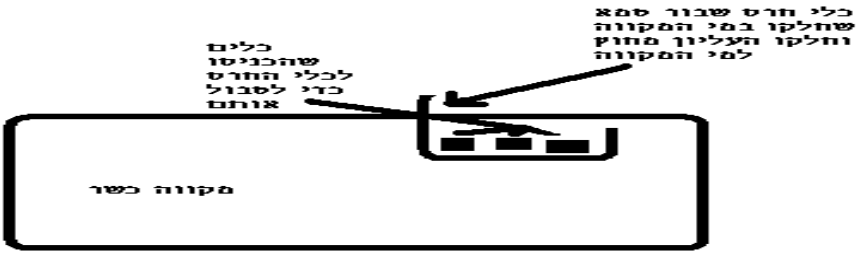

וכתב רבינו שמשון שפתה (של הכלי חרס) למעלה מן המים (של המקווה) ואפילו הכי כיון דשבר כלי הוא בטלי מימיה אגב מקוה וכשר להטביל בה כלים (אף שהטביל בכלי טמא, אך כיוון שלא מדובר בכלי שלם אלא רק בשבר כלי, על כן המים שבתוך שבר הכלי חרס מתבטלים אגב מי המקווה, ולכן טבילת הכלים שבתוך הגיסטרא-כשרה).

והרא"ש (שם) כתב: גיסטרא- שבר כלי והיא טמאה ושפתה חוץ למים, אלא שיש בה פגימות בשפתה כמו כלי חרס שנשבר שאין מקום השבר שוה ונכנסים המים לגיסטרא דרך אותם פגימות הכלים שהטביל בה טהרו מטומאתן כי מי המקוה מחוברים למים שבתוכה (**=בתוך כלי החרס השבור)**:

---

[197] עיין **ברמב"ם** בפרק י"ג בהלכות תרומות

[198] משנה מקוואות פרק ו משנה ו:

"גסטרא שבמקוה והטביל בה את הכלים טהרו מטומאתן אבל טמאים על גב כלי חרס אם היו המים צפים על גביו כל שהן טהורין מעין היוצא מן התנור וירד וטבל בתוכו הוא טהור וידיו טמאות ואם היו על גביו רום ידיו אף ידיו טהורות":

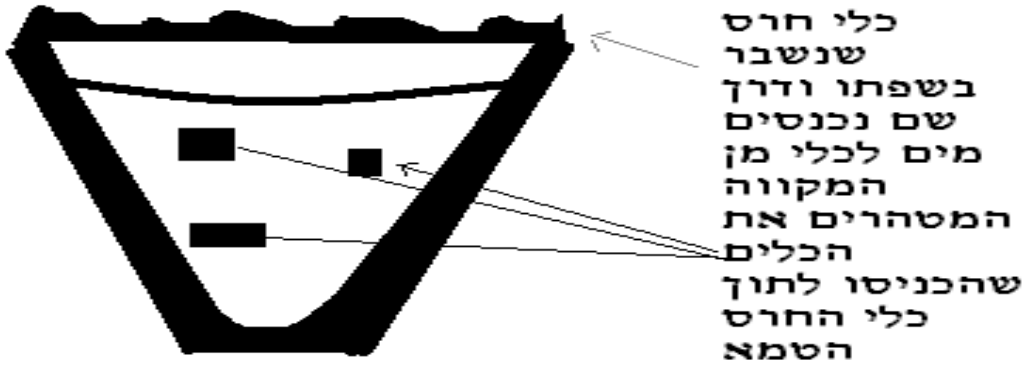

תניא **בתוספתא** פרק שלישי דמקואות (ה"א):גיסטרא שהיא משוקעת בקרקע בור של גת וירדו גשמים ונתמלאת הרי אלו פסולים מפני שהן גרורין על גבי כלים, ורבי אליעזר מכשיר, שאין המים שאובים פוסלים את המקוה עד שיפלו לתוכו.

וכתבה **ר"ש** בפרק שני (מ"ד) ופירש: בור של גת ואין הסיד שבשוליו מחזקת מים בלא הגיסטרא שהיא משוקעת בקרקעיתו (**של הבור**) ונמצאו כל המים גרורין (**שאובים**) ומחזיקין (**בבור ולא יוצאים לחוץ רק)** מחמת הגיסטרא שהיא כלי, ומתוך כך חשיבי ליה רבנן כ(**מקווה)**שאוב (**ע"פ פירושו של "החסדי דוד" על התוספתא מבואר שכיוון שכנראה מדובר שהבור של הגת הוא כלי, ועל כן לא עשו לו חלק תחתון כדי שלא יקבל טומאה, ולכן שמו לו סיד בחלק התחתון כדי שהמים לא יצאו לחוץ, והסיד לא עצר את המים אלא כל המים נאגרו רק ע"י השבר כלי, נמצא שהוויתו של המקווה הזה נעשה ע"י הגסטרא שמקבלת טומאה ולכן לרבנן אין מקווה זה כשר לטבילה)** ורבי אליעזר מכשיר, כיון דבנפילתן למקוה לא היו שאובין:

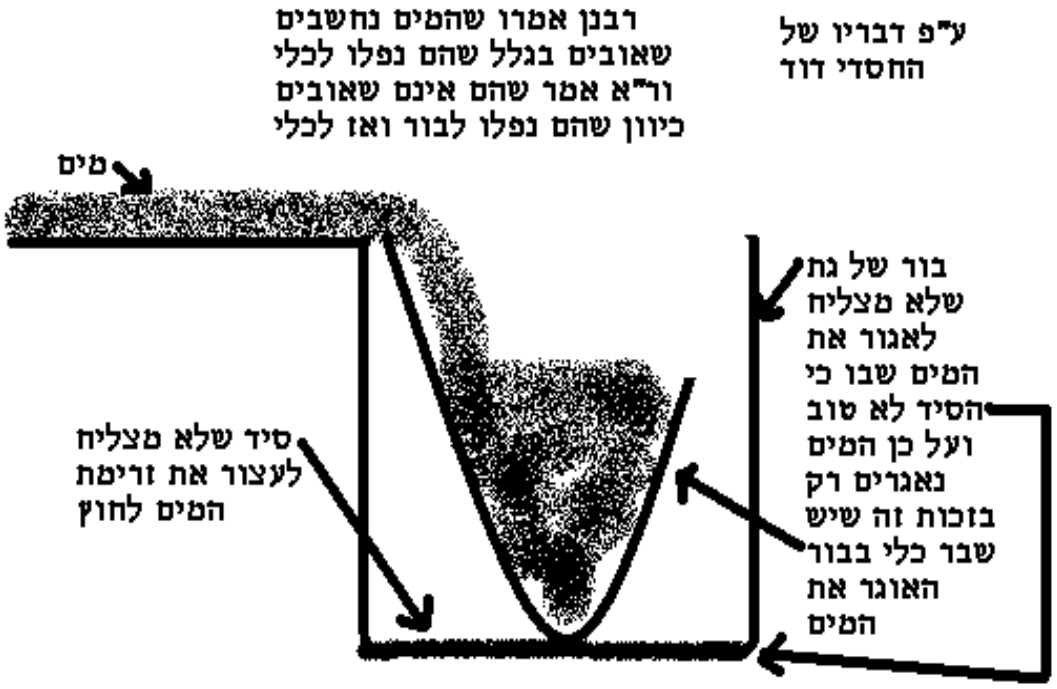

כתב **הרמב"ם** בפ"ה מהלכות מקואות (ה"ד): מקוה שיש בו ג' גומות ממים שאובין לוג בכל גומא ונפלו לתוכו מים כשרים אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגומא השלישית- כשר

ואם לאו- פסול. והוא משנה בפ"ב דמקואות (מ"ה)[199] ואף על גב דרבי שמעון מכשיר התם, פסק (**הרמב"ם)** כתנא קמא (**שפוסל)**[200].

[199] משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ה:

"מקוה שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לוג לוג אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאין מים כשרין עד שלא הגיעו לגומא השלישית (**דעת תנא קמא:)**- כשר ואם לאו- פסול, **ור' שמעון** מכשיר, מפני שהוא כמקוה סמוך למקווה"

(ר' שמעון מנמק את ההיתר בכך שהוא מבין שהמים השאובים שבגומא זה כמקווה של מים שאובים הצמוד למקווה של מים כשרים שאין בהם 40 סאה, שאף שהמים השאובים נוגעים במקווה החסר, מכל מקום אין השאובים פוסלים את כל המים הכשרים שבמקווה החסר רק מפני ההשקה להם. כלומר המים שבגומא נחשבים כעומדים בפני עצמם, ולא כמעורבים עם מי המקווה הכשר.

אולם תנא קמא חולק וסובר שאין כאן דין של מקווה הסמוך למקווה, שכיוון שמי המקווה עוברים על הגומות, אז על כרחך המים שבגומות נחשבים כמעורבים עם מי המקווה החסר, ועל כן הם פוסלים את המקווה החסר בשיעור של ג' לוגים.

[200] וזה לכאורה תמוה טובא, מדוע הרמב"ם פסק שבספק- פסול, וב"ה שמצאתי ש**"המעשה רקח"** מקשה כן, ואומר: "ודבריו תמוהים... ורבינו ס"ל דכולו שאוב אינו אלא מדברי סופרים גמור... אמנם עכשיו נראה לומר דדעת רבינו, דאף שהוא מדברי סופרים, מכל מקום כיוון דדרשוהו חז"ל בתורת כהנים בהיקשא, אהני לן לפסוק בספיקו לחומרא כפי הענין שנראה לחז"ל..."

הסבר: כיוון שידוע לנו שהרמב"ם פוסק שאף אם כל המקווה שאוב, המקווה פסול רק מדרבנן, אך מדאורייתא המקווה כשר, א"כ מדוע שנלך בספק אם הגיעו מים שאובים לפני המים הכשרים- לחומרא ולא לקולא, שהרי ספק דרבנן לקולא?!

על כך ענה **המעשה רוקח**, שודאי הרמב"ם לא חולק על דרשת חז"ל של "אך מעין ובור" וכו', האומרת שיש היקש בין מעין לבור, ולומד הרמב"ם שמכוח היקש זה אנו למדים שאם יש לנו ספק אם המים הם שאובים או לא, נלך לחומרא מכוח הדרשה, אך לא שהרמב"ם חזר בו מההבנה שמקווה שכולו שאוב כשר מדאורייתא, אלא כל הלימוד מדרשת חז"ל הוא רק לספק בעלמא שנלך בו לחומרא, למרות שבסתם ספק דרבנן- כלל נקוט בידינו שאנו הולכים לקולא, וזה פשוט לענ"ד.

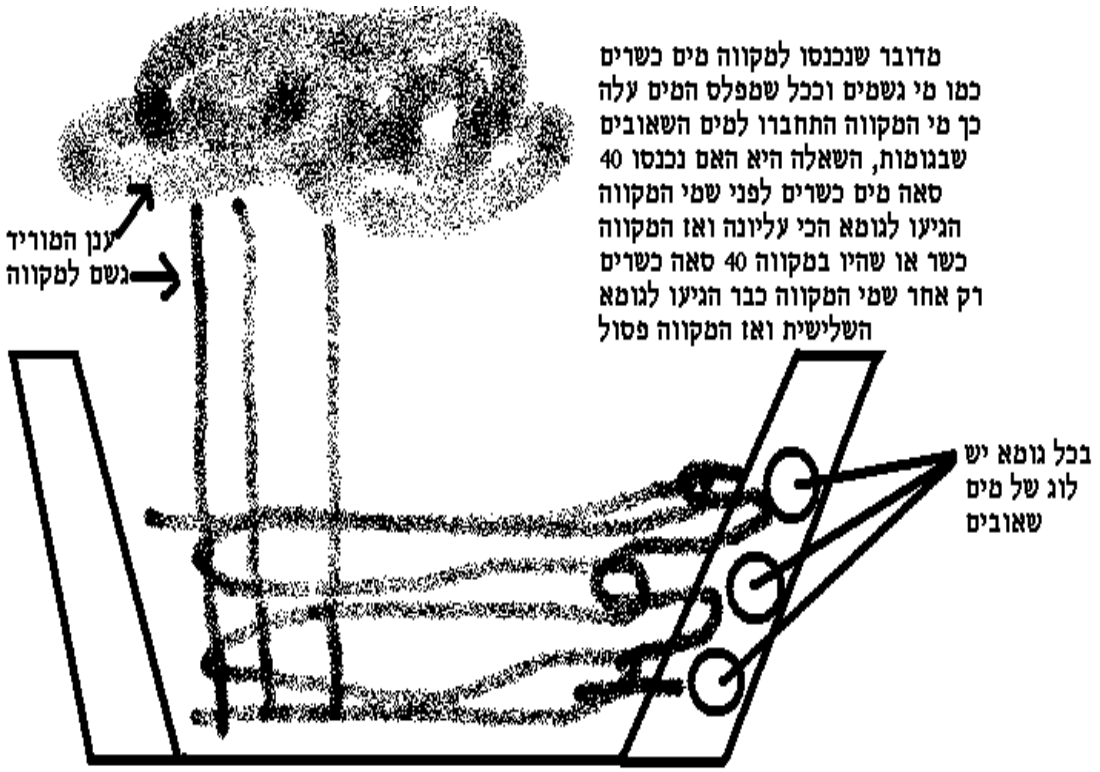

וכתב הרא"ש בתחלת הלכות מקואות (סי' א) על משנה זו משמע דדוקא (אם) ידוע (בוודאות שלא היו במקווה 40 סאה של מים כשרים לפני שנכנסו למקווה 3 לוגים של מים שאובים), הא (אך אם זה רק) מספק (אם קודם נפלו המים השאובים או הכשרים-) פסול, מדלא קתני: "אם ידוע שלא נפלו ארבעים סאה עד שלא הגיע לגומא הג' פסול ואם לאו כשר" (כלומר מכך שלא כתוב כך שלפי זה בסתמא הכוונה היא שהמקווה כשר, משמע שכיוון שלא כתוב כך, אלא כמו שכתוב לפנינו, אז משמע במשנה שלנו שבסתמא דווקא המקווה פסול, כלומר שאם יש לנו ספק, אנו הולכים אחר הסתמא שהמקווה פסול):

טז תנן בפ"ו דמקואות (מ"ד): הספוג והדלי שהיו בהם שלשה לוגין מים ונפלו למקווה (שאין בו 40 סאה)- לא פסלוהו, שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו (שלא בכלי, אלא כמות שהם, אך אם המים השאובים היו בכלי שנפל למקווה, אין זה נחשב כמים שאובים שנפלו למקווה, כיוון שמסתמא לא כל המים השאובים יצאו מן הכלי).

ופירש **רבינו שמשון**: הספוג והדלי (**אינם פוסלים את המקווה מדין מים שאובים שבהם, זה)** כשאין בהן שלשה לוגין בעין (**בגלוי לעין)**, אלא אם כן תצרף עמהם המים הדבוקים בהם (**שרק אז תגיע לחשבון של ג' לוגים מים שאובים)**, וכיון שאין השלשה לוגין בעין- לא מיקרי "נפלו", ולא גזור רבנן, וכשר להקוות עליו (**כלומר, רבנן גזרו רק על דבר שנראה בעין, ולכן רק אם יפלו בגלוי לעין כמות של שלושה לוגים- המקווה יפסל, אך אם לא- המקווה כשר לטבילה, כמובן אחר שישלימו את המקווה החסר הזה למקווה שלם שיש בו 40 סאה מים כשרים)**.

והרא"ש (שם) פירש: הספוג שבלועים בו שלשה לוגין מים, וכשנפלו למקוה נתערבו המים הבלועים בו עם מי המקווה, וכן דלי שפיו צר (**כלומר שאין בפיו גודל של שפופרת הנאד)** ובו שלשה לוגין מים שאובין, ונפל (**הדלי עם המים השאובים שבו)** למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו, אלא (**רק)** נתערבו

(**חלק ממימיו)** עם מי המקווה- לא פסלוהו, שלא אמרו (**לפסול מדין מים שאובים)** אלא (**דווקא כמות של**) שלשה לוגין שנפלו ונתערבו כולן עם מי המקוה עכ"ל. וכך הם דברי **הרמב"ם** ז"ל (בפהמ"ש שם[201]):

(יש לשים לב לנקודת ההבדל בין הר"ש לבין הרמב"ם והרא"ש, בכך ש:

לפי הרמב"ם והרא"ש מדובר שפיו של הדלי צר, ולכן לא כל המים יצאו לחוץ, ועל כן אין המקווה נפסל מהמים השאובים, כי לא יצאו לתוכו כמות של 3 לוגים מים שאובים, אולם

לפי הר"ש מדובר אף בדלי סתם שפיו רחב, כיוון שהר"ש סובר שאף אם המים יוצאים מן הדלי למקווה, מכל מקום מסתמא נדבקו קצת מים בדופני הדלי, ועל כן אין המקווה החסר נפסל ב3 לוגים, כי לא יצאו כל 3 הלוגים מן הדלי כאמור)

מט, נג עוד תנן בפרק (ו') הנזכר (מ"ח): (אם היו שני מקוואות זה למעלה מזה, אך המים שבמקווה העליון היו שאובים, ניתן לטהר את המקווה העליון ע"י ה40 סאה מים כשרים שיש במקווה התחתון:) מטהרין את המקואות (את המקווה) העליון מן (המקווה) התחתון, ו(המקווה) הרחוק מן הקרוב. כיצד (מטהרים את המקווה?) מביא סילון של חרס או של אבר (=עופרת) ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה ודיו.

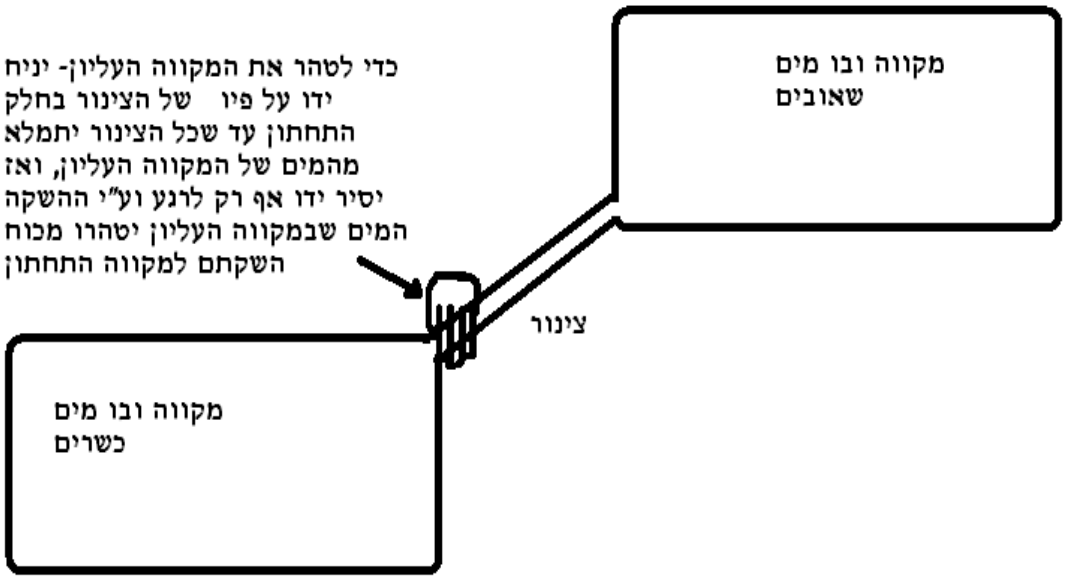

ופירש **רבינו שמשון**: העליון- כגון שני מקואות בשיפועו של הר. העליון- אין בו ארבעים סאה והתחתון- יש בו ארבעים סאה או יותר,(**מה עליו לעשות כדי שיוכלו לטבול גם במקווה העליון החסר?)**

מביא סילון (**=צינור)** ונותן ראשו אחד ב(**מקווה ה)**עליון וראשו אחד (**של הצינור)** ב(**מקווה ה)**תחתון וצריך להעמיק ראשו (**של הצינור בצד)** העליון בתוך המקווה (**העליון)** החסר (**שאין בו 40 סאה**) עד שירדו (**המים של המקווה העליון)** למטה, שיהו מושקים למטה (**המים של המקווה החסר-)** למקוה השלם כחוט

[201] פירוש הרמב"ם על המשנה במסכת מקוואות פרק ו משנה ד:

"ספוג "אלאספנג'ה". והוא שנשארו המים שאובין בתוך הדלי הזה ולא נתערבו במי המקוה, וזה אפשר מחמת צרות פי הדלי, ולפיכך אמר שלא אמרו אלא שלשת לוגין שנפלו רוצה לומר שיהו המים עצמן הן שנפלו למקווה".

השערה ליחשב כמקוה אחד (**המקווה העליון והתחתון**), ו(**אז**)טובל אפילו בעליון **(שאין בו בפועל 40 סאה כי זה נחשב כמי שיש בו 40 סאה כיון שיש עירוב מקוואות)**

ופעמים ש(**בצד הצינור**)למעלה מגיעים המים עד שפת הסילון ובראשו של (**הצינור**) מטה (**המים**) מועטים כחוט השערה, ולכך נקט (**שהאדם שסתם את הצינור-**) מניח ידיו תחתיו שלא יצאו מים לחוץ כשמתמלא (**הצינור**), עד שעה שישק. ולכך נקט (**במשנה מקוואות ו,ח וכן בתוספתא ה,ה שמטהרים את המקואות: המקווה-**) הרחוק מן (**ע"י המקווה-**) הקרוב, דלא חיישינן שמא בא אדם והפסיק השקתו ד(**אז**) לא עלתה לו טבילה.

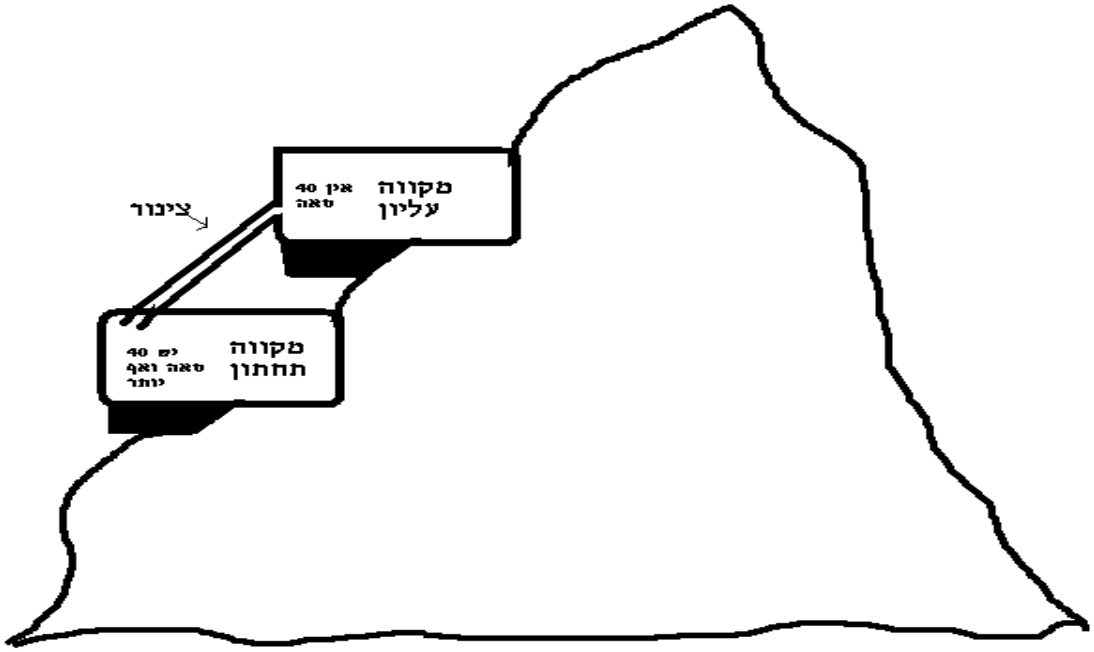

וקשיא: היאך מתחברים (המקוואות) על ידי (השקה בשיעור של רק) כחוט השערה? הא לכל הפחות אפילו רבי יהודה דמיקל בריש פרק שני דגיטין (טז.) טופח על מנת להטפיח בעי[202] (אפילו רבי יהודה שמיקל בעירוב מקוואות, בכל זאת סובר שעכ"פ חיבור בין מקוואות צריך להיות בצורה שכזאת שתהיה כמות מים שכזאת שמסוגלת להרטיב חפץ, אך "כל שהוא" של מים- לא מספיק, רוצה לומר שהשקה בין מקוואות בשיעור רק של "כחוט השערה"- לא תועיל, כיוון שהיא פחותה משיעור של "טופח על מנת להטפיח"),

[202] גיטין דף טז עמוד א:

"הנצוק (קילוח של משקים), והקטפרס (=משקה היורד במדרון חד בהר), ומשקה טופח (משקה שיש בו הרבה נוזלים כך שאם הוא יגע בדבר אחר הוא ירטיב אותו מרוב המים שבו) - אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה! (רוצה לומר שאם משקה אחד טמא יגע במשקה אחר טהור ע"י ניצוק שזה קילוח\ או שיהיה משקה טמא במעלה המדרון ומשקה אחר טהור במורד המדרון ויהיה משקה המחבר בינהם\ אם משקה אחד נוגע בשני ע"י חיבור של משקה הטופח- אין זה נחשב חיבור, ועל כן אין שני המשקים יטמאו\יטהרו זה את זה) ... דלמא לענין מקואות, ורבי יהודה היא (הגמרא מגיעה להבנה שהחידוש של "טופח על מנת להטפיח" שנאמר במשנה, בא ללמד שאם ישנה כמות מים כזו המסוגלת להרטיב חפץ אחר (="טופח על מנת להטפיח") היא נחשבת כחיבור לעניין עירוב מקוואות, וזו שיטתו של רבי יהודה"

ולא מסתבר למימר שיהא חד שיעורא (**לגבי עירוב מקוואות**) וגבי כותל קתני הכא סיפא (**שהנקב בכדי לעשות עירוב מקוואות הוא**): כשפופרת (**הנאד**) או כקליפת השום. ונראה לפרש דלא אירי הכא ב(**מקווה**)חסר אלא בשלם, אלא שהוא שאוב ומשיקו לכשר להכשירו, וסגי בכחוט השערה (**כלומר, אין להבין שכאשר המשנה דיברה על כך שרוצים לטהר את המקווה העליון ע"י המקווה התחתון מדובר שהמקווה העליון חסר ואין בו 40 סאה כמו שהבנו בתחילה. אלא האמת היא שגם במקווה העליון יש 40 סאה, אלא כל הבעיה שהמים שבמקווה העליון הם שאובים ולא כשרים לטבילה ועל כן רוצים להשיק את מי המקווה העליון אל המקווה התחתון, כדי להכשיר את המים שבמקווה העליון.**

על כן אף שתמיד יש לדאוג לעירוב מקוואות הגדול יותר משיעור של השקה בכדי "חוט השערה", אך כאן אנו מקילים ששיעור זה מספיק, כיוון שמדובר במקווה שלם ולא חסר, וכמו כן משום שכל הפסול של המקווה העליון הוא רק משום מים שאובים והרי ידוע-) דהקילו בשאיבה דרבנן כדאמרינן בפרק המוכר את הבית (סו:) (שנינו שם: "ושאני שאיבה דרבנן"), ושמא מטעם זה לא חיישינן בסילון אפילו יהא קטפרס (כלומר, מפני שהסקנו שפסול מקווה מדין המים השאובים שבו הוא פסול רק מדרבנן, על כן הקלנו לומר שאף אם נערב את המקווה העליון עם המקווה התחתון ע"י זרם המים העובר בצינור העובר במדרון ההר, בכל זאת הדבר ייחשב לחיבור, והמקווה העליון יוכשר, אף שראינו שהגמרא בגיטין חוששת שקטפרס איננו נחשב כחיבור) עכ"ל.

והרמב"ם בפ"ח מהלכות מקואות (ה"ז)[203] סתם דבריו כלשון המשנה ולא פירש (**האם מדובר במקווה העליון שיש בו 40 סאה או פחות מכך**). ולקמן גבי מקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות (קי. ד"ה הבא) אכתוב טעמא דסגי הכא (**בעירוב המקוואות**) בחיבור כשערה (**ואין צורך ביותר מכך**):

כתב **רבינו שמשון** על משנה זו תניא **בתוספתא** (מקואות פ"ה ה"ד): מטהרין את המקוה העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביא סילון של עץ ושל עצם ושל זכוכית (**שכל אלו אינם מקבלים טומאה מדאורייתא**) ומניח ידו תחתיו (**- תחת הצינור**) שתתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו בכשערה ודיו. ואם נכפף הסילון כל שהוא פסול במה דברים אמורים בזמן שהיו (**המקוואות**) זה על גבי זה אבל אם היו (**המקוואות**) זה בצד זה, מביא סילון של רכובה מכאן, וסילון של רכובה מכאן, וסילון אחד באמצע ומשיק ויורד וטובל.

פירוש ואם נכפף (הצינור, אזי הצינור-) נפסל (לחבר בין המקוואות) משום (שעתה יש לצינור) בית קיבול ונעשו (המים שעוברים בו-) שאובין. (מביא צינור-) של רכובה (=) יחור של אילן כמו רכובה שבגפן (ענף מהעץ שמכניסים את חלקו האמצעי לאדמה, ואת חלקו החיצון מוציאים, עד שהענף הזה מגדל שורשים והופך להיות עץ עצמאי היכול לחיות ללא העץ המקורי). מכאן כלומר סילון אחד בצד מקוה החסר וסילון אחד בצד מקוה השלם וסילון אחד באמצע אם אין די באלו השנים לחברם. ומדנקט "רכובה" משמע ד(מקווה שהוא בצד אחד-) בזה בצד זה (שיש מקווה בצד השני) לא חייש לכפוף (אין אנו חוששים לכך שלצינור יהיה בית קיבול), וצריך לדקדק מאי שנא (שהרי אף אם המקוואות הם נמצאים אחד בצידו של השני, אם יהיה לצינור בית קיבול, המים שבו ייחשבו כמים שאובים, וא"כ מה זה משנה אם המקוואות סמוכים זה לזה או אחד מעל השני[204]) עכ"ל:

---

[203] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה ז:** מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב, כיצד מביאין סילון של חרס או של אבר וכיוצא בהן שאין הסילונות פוסלין את המקווה (**ע"י עצם המעבר בהם מדין מים שאובים**) ומניח את ידיו תחתיו עד שיתמלא מים ומושכו ומשיקו עד שיתערב המים שבסילון עם מי המקוה כאחד אפילו כשערה דיו והרי שני המקואות שהסילון ביניהן כמקוה אחד.

[204] הגר"א על שו"ע יורה דעה סימן רא בס"ק פ"ח כתב:

יז - יח כתב **הרמב"ם** בפ"ו מהלכות מקואות (הי"א): מים שאובין שהיו בצד המקווה, אף על פי שהמים (**השאובים**) נוגעים במי המקווה- לא פסלוהו, מפני שהם כמקוה סמוך למקווה. היו השאובים באמצע- פוסלים את המקווה.

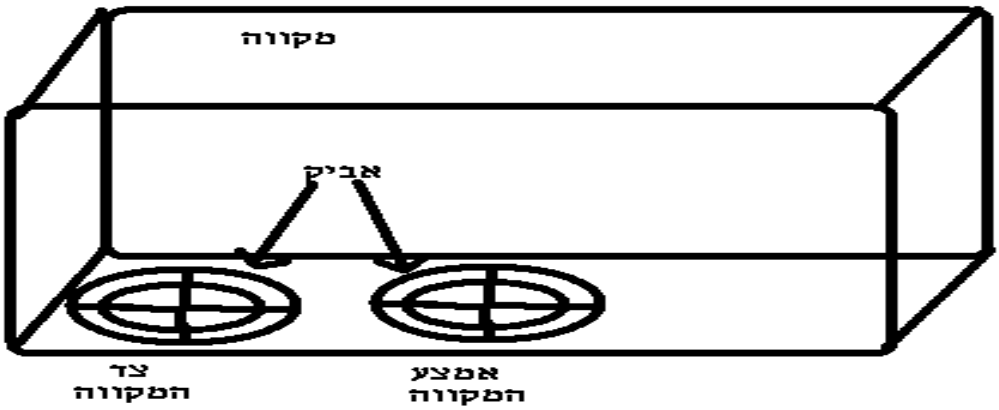

(לשון זאת מופיעה גם בכס"מ שם:) ונראה שכתב (הרמב"ם) כן מדתנן בפרק ששי דמקואות (מ"י): האביק שבמרחץ (האביק הוא כמין קערה קטנה העשויה ממתכת השקועה בקרקעיתו של המקווה, ובה יש נקב שניתן לסתום אותו כאשר רוצים שיהיו מים במקווה, וכאשר רוצים להחליף את המים פותחים את הנקב. א"כ הדין הוא ש-) בזמן שהוא (האביק נמצא) באמצע (קרקעיתו של המקווה, המקווה-) פוסל (מדין מים שאובים. זאת משום שהאביק הוא כלי, וכיוון שכך, כל המים שמזרימים למקווה מיד נכנסים בראשונה לאביק השקוע בקרקעית המקווה, ועל כן לא יועיל כמה מים שיוסיפו במקווה, ואף לא 40 סאה, כי כל המים שמזרימים מיד נהפכים למים שאובים על ידי שהם נכנסים לאביק, ועל כן המקווה פסול מלטבול בו).

"מתני' ח' פ"ו כיצד כו' של אבר. ומ"מ צריך שלא יהיה בית קיבול כמ"ש בתוספתא שם והביאה הר"ש שם תניא כו' ואם נכפף ומ"ש ר"ש וצריך לדקדק מאי שנא נ"ל משום דרכובה אינו כפוף אלא מצד א' ואינו ראוי לקבלה עד שיהיה מב' צדדים וכנ"ל סל"ה ולכן מביא ב' רכובות מב' צדדים אע"ג שעי"ז נעשה מב' צדדים ה"ל קבעו ולבסוף חקקו משא"כ נכפף כ"ש דמקבל מב' צדדים"

כלומר, צינור הרכובה איננו מסוגל לאגור מים בתוכו, כי יש בו רק צד אחד כפוף, ורק אם שני הצדדים שלו כפופים אזי המים שבו יכולים להיאגר בתוכו. על כן המשנה נקטה שיש להשתמש בשני רכובות ובסילון באמצע, כיוון שאם לא כן המים לא יאגרו בתוך הצינורות. הגר"א מסביר שהרכבת הרכובות בצורה הזאת נחשבת כקביעה ורק אח"כ חקיקה, ועל כן המים לא נחשבים לשאובים. מה שאין כן בצינור הכפוץ בעצמיותו, שכיוון שהוא מקבל מים, אזי המים שבו נחשבים למים שאובים.

(אבל אם האביק היה) מן הצד (של המקווה, האביק-) אינו פוסל (את המקווה), מפני שהוא כמקוה סמוך למקווה (כיוון שיש גם מים כשרים שנכנסים למקווה ולא נכנסים מיד לאביק, על כן אף שיש מים שאובים באביק, מכל מקום המים הכשרים לא נפסלים מחמת המים השאובים שבאביק, שכך הוא הכלל). ואף על גב דמסיים במתניתין (ואומר):

וחכמים אומרים: אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיע לאביק- כשר, ואם לאו- פסול (אף אם האביק נמצא בצידו של המקווה. זאת משום שהעיקר הוא האם היה שיעור של רביעית מים כשרים במקווה שזה שיעור של מקווה הכשר מדאורייתא, לפני שהיו במקווה המים השאובים).

רבי אלעזר ב"ר צדוק אומר: אם מקבל האביק כל שהוא (בין אם האביק באמצע או בצד המקווה)- פסול (משום שהוא סובר שכל המים הכשרים בטלים במים השאובים על דרך זה שכל טיפה וטיפה בפני עצמה מתבטלת במקווה). לא חש הרמב"ם לדבריהם (של חכמים ושל רבי אלעזר ב"ר צדוק) משום דסבירא ליה (להרמב"ם) דהלכה כתנא קמא:

וכתב עוד **הרמב"ם** בפרק הנזכר (הי"ב - יג): שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן, והעליונה מליאה מים כשרים, והתחתונה מליאה מים שאובין, ונקב בכותל שבין העליונה לתחתונה. אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין נפסלה העליונה, מפני שהנקב כאלו הוא באמצע העליונה לא בצידה. כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין? הכל לפי הבריכה:

אם היתה הבריכה התחתונה (**מכילה שיעור של**) ארבעים סאה צריך שיהיה הנקב אחד משלש מאות ועשרים לבריכה (**עיין ביאור להלכה זאת בהערה[205]**). (**אם**) הייתה (**הבריכה התחתונה מכילה שיעור של**) עשרים סאה צריך להיות הנקב אחד ממאה וששים לבריכה (**פשוט חצי מהחשבון של 40 סאה**). וצא וחשב לפי חשבון זה שהסאה= ששה קבין, והקב= ארבעה לוגין, והלוג= ששה ביצים עכ"ל.

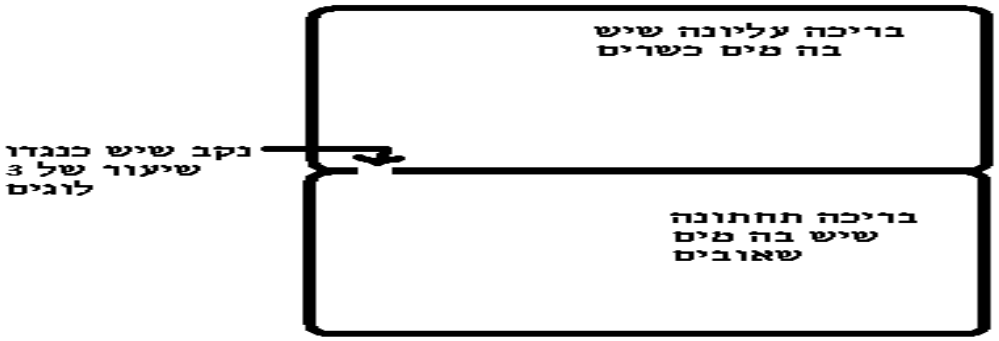

[205] בביאור ההלכה שלנו יש להבין שאם היו בבריכה כמות של 40 סאה מים שאובים, הרי ש40 סאה זה 960 לוג. זאת משום ש40 סאה זה 240 קבים, ו240 קבים זה 960 לוג, בחישוב שכל קב זה 4 לוגים. א"כ, כדי לחשב מה היחס בין 3 הלוגים מים שאובים הפוסלים את המקווה העליון ביחס לשיעור מים של 960 לוג הנמצאים בבריכה התחתונה, יש לחשב כמה זה 960\3 שזה 320\1. רוצה לומר, שהנקב בין הבריכה העליונה לתחתונה צריך להיות בשיעור של 320\1 מגודל המקווה שיש בו 40 סאה, כדי שנדע שהמים שנמצאים בבריכה העליונה נפסלו מכוח 3 לוג מים שאובים.

על כן גם מובן שאם הבריכה מכילה רק 20 סאה (חצי מכמות של 40 סאה), אז שיעור הנקב צריך להיות גדול פי 2 מ320\1 (שיעור הנקב בבריכה של 40 סאה כאמור) כדי שנדע שיש כנגד הנקב שיעור של 3 לוגים, אף שיש בבריכה עתה רק מחצית מן המים לו היו בבריכה 40 סאה של מים שאובים.

וטעמו (של הרמב"ם) מדתנן בפ"ו דמקואות (מי"א): המטהרת שבמרחץ (דהיינו בריכה שיש בה מים קרים, שהיו רוחצים בה לאחר שהיו רוחצים באמבט שהיו בו המים החמים, כדי להתקרר קצת. הבריכה-) התחתונה מליאה (מים) שאובים והעליונה (מלאה במים) כשרים. (לעיתים הבריכות היו נמצאות אחת על גבי השנייה, א"כ-) אם יש כנגד הנקב (המחבר בין הבריכה העליונה לתחתונה כמות מים של) ג' לוגין (המקווה) פסול. כמה יהא בנקב ויהא בו ג' לוגין? אחד משלש מאות ועשרים בבריכה (כאמור, וודאי מדובר בבריכה שיש בה נפח של 40 סאה, ועל כן 1\320 מ960 לוג שזה 40 סאה שווה ל3 לוגים) דברי רבי יוסי. רבי אליעזר אומר אפילו (אם הבריכה) התחתונה מליאה (מים) כשרים והעליונה מליאה (מים) שאובים (שדרכם של המים לרדת למטה מפני כוח המשיכה), (אף) אם יש כנגד הנקב ג' לוגין- כשר. שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו (אך לא כאשר הם נוגעים בלבד).

ופסק (הרמב"ם) כרבי יוסי, ודבר פשוט הוא, דלרבותא נקט רבי יוסי שהתחתונה מים שאובין ואפילו הכי פוסלת (אף שאין דרכם של המים לעלות למעלה, אלא דווקא לרדת למטה, וא"כ לכאורה לא אמור להיות קשר בין המים התחתונים לעליונים, ובכל זאת ר' יוסי פסל את הבריכה העליונה), וכל שכן היכא דהעליונה שאובים והתחתונה כשרים (שהמקווה העליון יהיה פסול, שהרי דרכם של המים לרדת מטה, וא"כ המים השאובים העליונים יורדים למטה ופוסלים את המקווה התחתון בכמות של ג' לוגים מים שאובים).

ומתוך מה שכתבתי לעיל (קא: ד"ה מקוה) יתבאר לך שאין כל דברים הללו אמורים (**שהמקווה שבו יש את המים הכשרים נפסל)** אלא כשאין (**בבריכה)** מים הכשרים (**בכמות של)** ארבעים סאה, אבל אם היו שם (**בבריכה)** ארבעים סאה, (**אף אם יוסיפו אח"כ)** כל מים שאובים שבעולם לא יפסלוהו (**את המקווה, שכל המים השאובים בטלים למים הכשרים שבמקווה)**:

ודע דבההיא דאביק (הכלי שבאמצע המקווה שהמים שנופלים בו הופכים לשאובים) שבמרחץ (פ"ו מ"י) פירשו רבינו שמשון והרא"ש פירוש אחר.

וז"ל **הרא"ש**: אביק הוא כלי מתכת, ועומד באמצע האמבטי, ויש בו נקב, וכשנמאסין מי האמבטי, פותחין נקב האביק ויוצאין כל מי האמבטי לחוץ, וסותמים הנקב וממשיכין מים אחרים לתוך האמבטי, ובזמן שהוא באמצע פסל (**את המים הכשרים שיכנסו למקווה)**, כי המים שבתוכו (**נחשבים למים)** שאובין, וכל מי האמבטי גרורין (**=שאובים)** על גבו.

כדתניא **בתוספתא** (ריש פ"ג): גיסטרא (**שבר כלי חרס)** שהיא משוקעת בקרקע בור של גת, וירדו גשמים ונתמלאת, הרי אלו פסולין (**המים שבתוך המקווה)** מפני שהן גרורין על גבי כלים. אבל אם האביק מן הצד (**של המקווה)**- לא פסל (**את המקווה)**, מפני שאין מי האמבטי גרורין על גביו, ומה שבתוכו (**של כלי הגיסטרא)** לבד הוא שאוב, ו(**שאר)**מי האמבטי (**נחשבים)** כמקוה כשר סמוך למקוה שאוב (**והרי כלל הוא שמקווה הסמוך למקווה איננו פוסל את המקווה הכשר)**.

ורבנן סברי דאם מקבל האמבטי רביעית (**מים)** קודם שיגיעו לאביק כאילו מקבלת מ' סאה דמי (**כלומר, בכך שיש במקווה רביעית של מים אנו רואים זאת כאילו יש במקווה כבר ממש 40 סאה של מים כשרים)**, משום דרביעית הוא שיעור מקוה (**מ)**דאורייתא כדאיתא בפרק קמא דפסחים (יז:), ושוב אין האביק פוסלו (**שהרי כמו שאמרנו, כאשר מים שאובים נכנסים למקווה שלם אין הם פוסלים אותו אלא הם מתבטלים במים הכשרים)**. ורבי אלעזר ב"ר צדוק אמר דאם האביק מקבל כל שהוא פוסל, פירוש בין מן הצד בין מאמצע (**של המקווה)**, ואפילו מקבל האמבטי רביעית קודם שיגיע לאביק (**בכל זאת המים פסולים. זאת מפני שהמים הכשרים מתבטלים במים השאובים, ונמצא שמעולם לא היו במקווה אפילו רק רביעית של מים כשרים, אלא כולם שאובים המה)** עכ"ל:

טו (ד) ומ"ש רבינו ואם העביר בו (**במקווה)** ג' לוגין בידיו על גבי קרקע (**="המשכה")** או שניתזו מכח רגלי בהמה (**והרי הדבר נעשה בלי דעת)-** כשר (**המים כשרים לטבילה)**, ואפילו נתקבצו כל מ' סאה בכהאי גוונא על ידי רגלי בהמה כשר (**משום שזה נחשב "בידי שמיים", כיוון שכל המים לא הגיעו ע"י כוונה, שהרי לבהמה לא הייתה כוונה למלא את המקווה)**.

תוספתא (פ"ג ה"ב - ג)[206] כתבה **ר"ש** בפרק ב' דמקואות (מ"ח), **והרא"ש** בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' ב): רבי יוסי אומר זילף בידיו וברגליו ג' לוגין למקווה- פסול (**מדין מים שאובים)**. הוליכו עם הקרקע- כשר (**שההמשכה מטהרת את המים מדים מים שאובים)**. לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקווה- כשר, ולא עוד אלא אפילו עשו (**כך)** מקווה בתחלה- (**המקווה)** כשר. ופירש **הרא"ש** לגיון הוא חיל רוכבי סוסים וגמלים וכן שיירא. ואם עשו מקוה ברגלי בהמות כשר, אבל אדם שזילף בידיו או ברגליו ג' לוגין למקוה חסר פסלו ע"כ.

אבל מדברי **ר"ש** נראה שאינו מחלק בין אדם לבהמה (**ורואים זאת מכך)** שכתב(**בתוספתא)**: "וזילפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין

למקוה כשר עם הקרקע קאמר" (**כלומר, אף אם זילפו האדם או הבהמה בלי כוונה, בכל זאת יש צורך "בהמשכה" על גבי הקרקע כדי שהמים לא ייחשבו כמים שאובים)**, ובמה ששנינו הוליכו עם הקרקע פירוש: "דהיינו המשכה שמערה חוץ למקוה והם נמשכים למקווה" ע"כ.

ולפי זה הא דתניא: "ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה- כשר" כמאן דאמר (תמורה יב:) שאובה (**מקווה שכולו מורכב ממים שאובים ע"י)** שהמשיכוה כולה כשרה אתיא, אבל למאן דלא מכשר אלא בהמשיך רובה ליתא להאי תוספתא (**כלומר, מי שאומר שמותר למשוך את המים השאובים על גבי הקרקע רק אחר שהיו לפחות 21 סאה של מים כשרים- איננו יכול לסבור כמו הברייתא הזאת המבואת בתוספתא, שהרי אנו רואים בפירוש שהברייתא מתירה להכניס 40 סאה של מים שאובים שהמשיכו אותם על גבי הקרקע ולטבול בהם, ואין צורך לפי הברייתא ברוב מים כשרים)**.

וזה לשון **הרמב"ם** בפ"ה מהלכות מקואות (ה"ח): גייס (**=לגיון של חיילים)** העובר ממקום למקום, וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהם וברגליהם (**מים בכמות של)** ג' לוגין למקווה- הרי זה כשר (**לטבול בו)** ולא עוד אלא אפילו עשו (**כך)** מקוה בתחלה (**שכולו מורכב מ40 סאה מים שאובים אלו)** הרי זה כשר (**לטבול במקווה הזה)** עכ"ל.

ומשמע לי שהוא (**הרמב"ם)** ז"ל מפרש דתוספתא שהעבירו על גבי קרקע או שניתזו על ידי דריסת רגלי אדם או בהמה כשר, דאין חילוק בין אדם לבהמה לענין זה (**שהרי בשני המקרים המים הגיעו למקווה בלי דעת לעשות מקווה)**, וצריך לומר דהא דאמר רבי יוסי זילף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול, מפרש הוא (**הרמב"ם)** ז"ל (**שר' יוסי כאשר הוא אמר שזילפו את המים, הוא התכוון-)** דלא על ידי נתיזה היא (**כלומר, זה לא שהמים עפו באוויר מכוח החיכוך בין רגלי האדם והבהמה עם הקרקע)**, אלא ש(**ממש)**נטל בידיו וברגליו ג' לוגין והטילן למקווה (**כלומר, שאלו ממש מים שאובים שלא הייתה בהם**

---

[206] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ג הלכה ב:** היה בראשון שלשת לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו ארבעים סאה כשר סחטו בתוכו פסול הטביל בו את הסגיס וזבו הימנו שלשת לוגין למקוה כשר עקרו מתוכו פסול ור' שמעון מכשיר עד שיתכוין לתלוש ור' יהשע אומר בין כך ובין כך ישבר ור' יוסי אומר זולף בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה פסול הולכין עם הקרקע כשר:

הלכה ג: לוגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה כשר ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה התחלה כשר:

"המשכה" בכלל, ועל כן ר' יוסי סובר שהמקווה פסול ממים שכאלו, אך לפי הרמב"ם גם ר' יוסי מודה שאם המים ניתזו למקווה- המקווה כשר לטבילה).

ולפי שהיה (**הרמב"ם**) מפרש כן, לא הוצרך לכתוב דברי רבי יוסי, דמדין המסנק את הטיט וכו' (פ"ב מ"ו)[207] הוא נלמד. ולעיל בסמוך (קב: ד"ה כתב עוד) כתבתי דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש בדינים אלו: [בדק הבית] ולקמן (קו ריש ע"א) אכתוב בדברי הרשב"א ז"ל בזה [עד כאן]:

ומ"ש רבינו וכל זמן שלא יפלו במקוה החסר ג' לוגין (של מים שאובים) ישאר (המקווה עם המים הכשרים שבו) כמו שהיה (כלומר המים שבו יישארו בכשרותם, אף שלא נתנו עליהם מיד מים עד השלמה ל40 סאה) ולכשישלים (אח"כ מים כשרים שיבואו) ממי גשמים- כשר (המקווה יוכשר לנו). זה פשוט, דג' לוגין פוסלין את המקוה תנן (פ"ב מ"ד)[208], הא פחות מג' (לוגים)- לא (-פוסלים את המקווה):

יט, כ (ב), כא, כב (ב) כתב **הרמב"ם** בפרק ה' מהלכות מקואות (ה"ה - ו): שני מקואות אין בכל אחד מהם מ' סאה, ונפל לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה, ונתערבו שתי המקואות הרי אלו כשרים , מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול (**כשהוא היה בפני עצמו),**

אבל מקווה (**חסר)** שאין בו מ' סאה שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין (**ובכך כבר כל המים שבו נפסלו מכוח המים השאובים שנפלו לתוכו)**, ואחר כך נחלק (**המקווה)** לשנים (**=לשני מקוואות)** וריבה מים כשרים על כל אחד מהן (**מהמקוואות)** הרי אלו פסולין (**שני המקוואות הללו)**, שכל המקוה כולו שנפסל- (**כל המים שבו)** כמים שאובין הוא חשוב, וכאלו כל מימיו נשאבו בכלי[209].

---

[207] משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ו:

"המסנק את הטיט לצדדין ומשכו ממנו שלשה לוגין כשר <u>היה תולש ומשכו ממנו שלשה לוגין פסול</u> ור' שמעון מכשיר מפני שלא נתכוין לשאוב"

[208] משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ד:

"רבי אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה ושלשה לוגין על פני המים וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו שלשה לוגין"

[209] הרב שלמה גאנצפריד כתב על עניין זה בספרו "לחם ושמלה" באות מ"ט:

"והא ודאי דאין לפרש דבריו (**של הרמב"ם)** שיהיו לאלו המים כל דין שאובין ממש, דהא ליתא, שהרי עכ"פ כשרים להמשכה, דמותר להמשיך אותן, מאחר כי רק המיעוט שבהם שאוב, אבל הרמב"ם מהמשכה לא קמיירי, ואינו אומר

בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשארו מן ה(**המים**)שאובים שהיו בבור ג' לוגין (**אבל ניתן לחשב כך שישארו 3 לוג פחות "משהו", כי העיקר הוא שלא יהיו 3 לוגים שלמים של מים שאובים**).

מקווה (חסר) שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל, ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ' סאה (רוצה לומר שהיו במקווה 40 סאה בלי ג' הלוג מים שאובים) הרי הוא בפיסולו (למרות שיש בו עתה 40 סאה של מים כשרים, כיוון שהמים הכשרים שהיו במקווה ונפלו עליהם המים השאובים אינם כשרים עוד, ועל כן לא מועיל שהשלים עתה את המקווה במים כשרים, כיוון שרוב המים שבו נחשבים למים שאובים. על כן המקווה יישאר פסול) עד שיצאו <u>כל</u> המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים מג' לוגין (כלומר שניתן לחשב כך שישארו 3 לוג מים שאובים פחות "משהו" כדאמרן לעיל).

כיצד? מקווה (**חסר**) שיש בו כ' סאה מי גשמים, ונפל לתוכו סאה (**= 6 קבים של**) מים שאובים (**והרי עתה כל ה20 סאה פסולים לטבילה**), ואחר כך הרבה עליו מים כשרים, הרי זה בפיסולו עד שידע שיצאו ממנו עשרים סאה שהיו בו, וה' קבין ויותר מרביע הקב ולא נשאר מן הכל שנפסל חוץ מפחות משלשה לוגין. (**קב= 4 לוגים. סאה= 6 קבים= 24 לוג. על כן כדי שנדע שלא נשאר במקווה 3 לוגים, אנו צריכים לדאוג שיצא 5 קבים שזה 20 לוג, ועוד רבע קב שזה לוג, שסה"כ בינתיים זה 21 לוג, ועוד "משהו" כדי ש<u>לא</u> יישאר 3 לוג שלמים, ואז 24 לוג שאובים פחות 21 לוג ומשהו זה 2 לוג כמעט שלמים, שאינם פוסלים את המקווה מדין מים שאובים**).

וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים ועירבו עם המקוה הזה הפסול- טהרו אלו את אלו (שהרי ע"י עירוב מקוואות כך שהמים הכשרים משיקים למים הפסולים, המים הכשרים מכשירים את המים הפסולים) עכ"ל.

וטעמו (**של הרמב"ם**) מדתנן בריש פרק ג' דמקואות: רבי יוסי אומר: שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ו(**אח"כ**)נתערבו- כשרים, מפני שלא נקרא עליהם שם פיסול. אבל מקוה (**חסר**) שאין בו ארבעים סאה, ונפלו בו ג' לוגין (**ואח"כ**) נחלק לשנים (**לשני מקוואות**)- פסול, מפני ש(**כבר**)נקרא עליו שם פיסול.

ורבי יהושע מכשיר, שהיה ר' יהושע אומר כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין וחסר אפילו קורטוב- כשר מפני שחסרו לו ג' לוגין (**שכיוון שעתה המקוואות התפרדו, ואין בכל אחד מהם 3 לוגים שלמים של מים שאובים לא שייך לומר שהם פסולים, ועל כן ר' יהושע מכשיר את המקוואות**).

וחכמים אומרים: לעולם הוא בפיסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד (**קצת, כדי למעט משיעור של ג' לוגים**).

ופסק (**הרמב"ם**) כרבי יוסי וחכמים (**שכל המים צריכים לצאת ועוד קצת כדי למעט משיעור של ג' לוגים**), ודלא כר' יהושע (**שהכשיר**). ופירוש "מילואו ועוד"= מים שהיו בו תחלה ועוד דבר מועט למעט מג' לוגין:

ואמאי דתנן (פ"ג מ"ב): כיצד? בור שבחצר (**שהיו בו מים כשרים פחותים מכמות של 40 סאה**) ונפלו בו ג' לוגין, לעולם הוא (**=הבור**) בפסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד, או עד שיעמיד בחצר (**בריכה שיהיה בה**) ארבעים סאה (**של מים כשרים**) ויטהרו העליונים (**דהיינו המים הפסולים שבבור למעלה**) מן התחתונים (**שבהם יש את ה40 סאה מים כשרים ע"י השקה**).

רק שאלו המים כאשר הם במקומם דין שאובים עליהם, ועכ"פ נראה מלשונו דלענין תערובת עם מים אחרים יש להם כל דין שאובים, ואפילו ג"ל (ג' לוגים) מהם פוסלים את המקווה".

רבי אלעזר בן עזריה פוסל (את המים שבבור אף אחר שהשיקו אותם למים הכשרים), אלא אם כן פקק (כלומר, שדאג שלא יהיה שום חיבור של מים למים שבבור, אלא הבור יהיה מחובר רק למי המקווה הכשרים).

פירש **ר"ש** שיעמיד בחצר מ' סאה מקוה כשר למטה מן הפסול (**=הבור שיש בו את המים הפסולים)** ופותקו (**מחברו ומשלימו)** ל(**מקווה ה)**כשר כדי שיתחברו (**המים שלהם)** ויטהר העליון הפסול (**שבו מי הבור הפסולים)** מן (**המקווה)** התחתון הכשר כרבי מאיר בסוף פרק שני דחגיגה (יט:) דאית ליה גוד אסיק (**כלומר, השיטה במשנה הזאת הולכת ע"פ דרכו של רבי מאיר הסובר שחל הכלל של "גוד אסיק". לפי כלל זה אנו מסתכלים על המים שנמצאים למטה כמשוכים ועולים למעלה ומחוברים למים שנמצאים למעלה. לפי כלל זה מובן מדוע הבור שנמצא למעלה נטהר, וזה מפני שאנו רואים כאילו המים שבבריכה התחתונה הכשרה עולים למעלה ומשיקים לבור הפסול, וע"י כך המים שבבור נעשים כשרים)**

וכל שכן אם הכשר למעלה (כלומר, כל שכן אם הבור הפסול נמצא למטה, ואילו הבריכה הכשרה נמצאת למעלה, שבוודאי הבור שלמטה יוכשר ע"י המים הכשרים שנמצאים מעליו, וזה מפני שסתם דרכם של מים לרדת למטה, וא"כ ק"ו שהמים שלמעלה יטהרו את המים שלמטה)

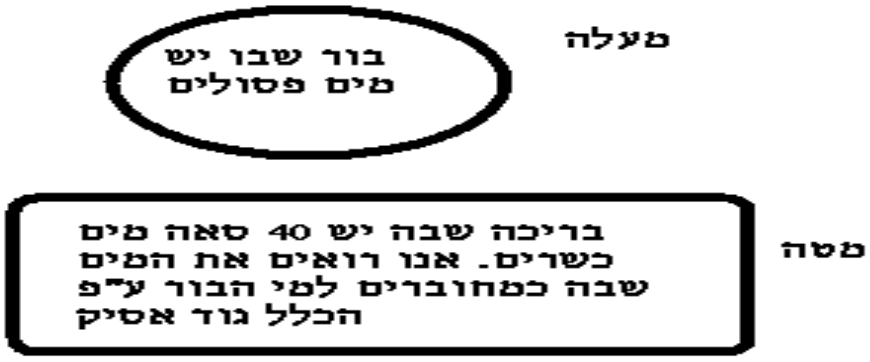

ורבי אלעזר בן עזריה פוסל (אא"כ פקק), דלית ליה גוד אסיק (ועל כן הוא איננו סובר שהמים שבבריכה התחתונה יעלו למעלה ויטהרו את המים שבבור הפסול שנמצא למעלה) ואפשר שאפילו גוד אחית נמי לית ליה כרבנן (ניתן לומר שר"א בן עזריה סובר שלא חל הכלל גוד אסיק וכמו כן גוד אחית, כמו רבנן שסוברים שלמעשה אנו לא פוסקים ככללים הללו) דאמרי בתוספתא (פ"ג ה"ג)[210] אין מטבילין לא בתחתונה ולא בעליונה (כיוון שרבנן סוברים כאמור שאין את הכלל של גוד אחית\אסיק) אלא אם כן פסק שפסקו מימיו ויצאו ממנו מילואו ועוד עכ"ל.

והרמב"ם נראה שסובר דהלכה כרבנן דלית להו אפילו גוד אחית לענין מקואות, ולפיכך סתם וכתב: וכן אם עשה מקוה שיש בו מ' סאה מים כשרים ועירבו עם המקוה הזה הפסול טהרו אלו את אלו. ולא כתב שאפילו הוא (**המקווה הפסול)** עליון או תחתון- כשר,

ואף על פי שיש לדחות דסתם (**הרמב"ם)** דבריו לומר דבכל ענין כשר בין ששני המקואות שוין בין שאחד עליון ואחד תחתון, (**אינו כן כי)** בסוף סימן זה (קיא:) יתבאר דלית ליה (**לרמב"ם להלכה הכלל של)** גוד אחית גבי מקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות וטבלו שנים זה אחר זה:

[210] לא מצאתי תוספתא או משנה שכזאת

ואמאי דתנן (שם מ"ג) והאמה נכנסת לו (לבור) ויוצאה ממנו פירש ר"ש דהיינו חרדלית של גשמים (שרק אז יש לעשות חישוב אם כבר יצאו כל המים השאובים מן הבור, כיון שהמים שבחרדלית לא מטהרים את המים השאובים שבבור, אלא רק מחליפים אותם במים כשרים). כלומר דאילו היתה אמת המים נובעים (=מעיין) אפילו אינה אלא (אפילו אם לא היה בה אלא רק כמות מים) "כל שהוא" (בכל זאת היא) היתה מטהרת את המים השאובין שבבור (ולא היה צריך כלל לעשות חישוב). וכבר כתבתי (קב: ד"ה עוד שם) במשניות אלו בשם הראב"ד:

תניא בתוספתא (פ"ג ה"ד): שתי בריכות של מ' מ' סאה זו על גב זו, ונפלו ג' לוגין מים לעליונה ונפתקו (רוצה לומר שיש בבריכה 40 סאה ע"י תוספת ג' הלוגים השאובים, כלומר שזה מקווה חסר, שהרי אם זה היה מקווה שלם, המים השאובים לא היו פוסלים את המקווה וזה ברור), ו(אח"כ 3 לוגים מהבריכה עליונה-) באו לתחתונה כשרים (3 הלוגים שבאו מן הבריכה העליונה לתחתונה הם כשרים לטבילה, ואין אנו חוששים שנפלו לבריכה התחתונה כל המים השאובים שנפלו לבריכה העליונה) שאני אומר שלמו מ' סאה (בבריכה התחתונה) עד שלא ירדו ג' לוגין (ועל כן המים השאובים כבר לא נפזלים ע"י המים השאובים).

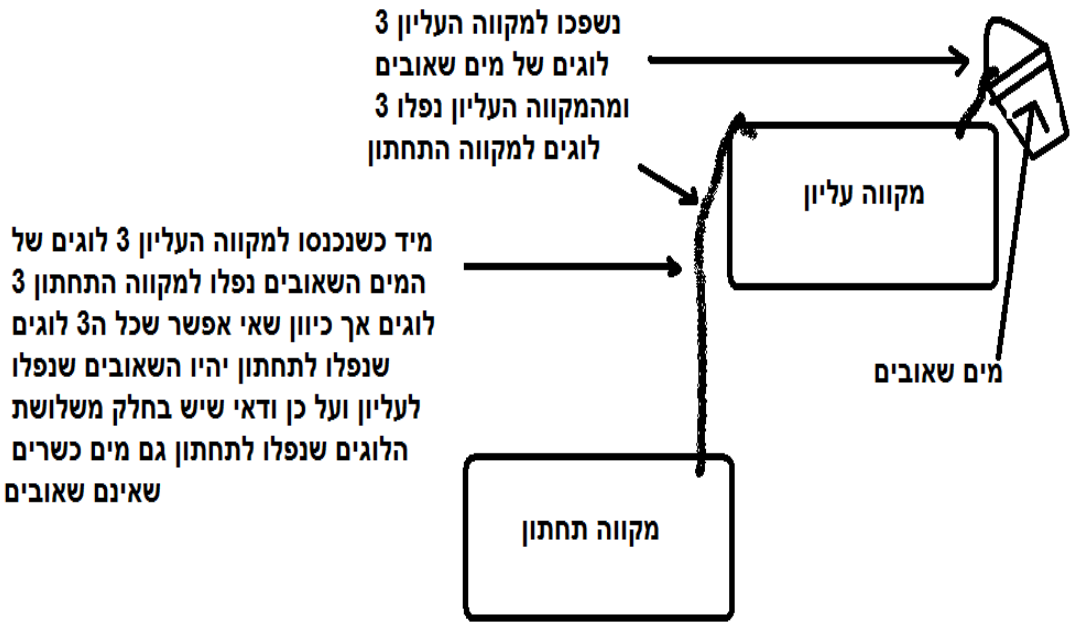

שני מקואות של כ' כ' סאה (בכל מקווה יש 20 סאה, והמקוואות נמצאים) זה בצד זה, ונפלו ג' לוגין (של מים שאובים) לתוך אחד מהן ונפתקו (והתבחרו למי המקווה) ובאו (אח"כ ג' לוגים של מים מן המקווה הראשון לשני-) לחבירו כשר (מפני שכאמור אין אנו תולים לומר שכל הג' לוג מים שאובים שנפלו למקווה הראשון נפלו למקווה השני).

רבי יוסי אומר: אם ניטלה (ה)מחיצה (שבין שני המקוואות)- פסול (שני המקואות פסולים, מפני שעתה יש כאן אמנם 40 סאה של מים כשרים, אך יש כאן גם כן ג' לוגים של מים שאובים הפוסלים את מי המקווה), אבל רואה אני את דברי רבי יהושע במקוה שיש בו מ' סאה ונפלו בו ג' לוגין וחלקו לשנים שזה כשר להקוות עליו (שכיוון שמתחילה נפלו ג' הלוגים מים שאובים בבריכה שיש בה 40 סאה של מים כשרים והתבטלו בהם, אין על המים השאובים יותר כוח לפסול את המים הכשרים אף אם אח"כ יחלקו את המקוואות) ע"כ.

וכתבה **ר"ש** בפרק ג' (מ"א) ופי' שתי בריכות של מ' מ' סאה היינו (**שיש להם 40 סאה ביחד)** עם הג' לוגין (**מים שאובים)** שנפלו, (**ועל כרחך לומר כן)** דמקוה שלם- אין מים שאובין פוסלין אותו (**לעולם)** ואפילו ריבה לו (**למקווה השלם)** מים שאובים כדמוכח במכילתין (דברייתא) בדוכתי טובא (**וזה מפורש ב)**מתניתין ובריייתא, אלא (**על כרחך לומר ש)**כל אחת ואחת (**מהמקוואות)** חסירה ג' לוגין, ומ' סאה דקתני היינו עם הג' לוגין שנפלו: ונפתקו. מלשון "פותקין למקווה" (**כלומר: מזרימים מים למקווה)** דסוף פרק קמא דתמורה (יב.):

שאני אומר שלמו. כלומר כשנפלו ג' לוגין לעליונה וירדו מיד לתחתונה (אז אנו תולים לומר שהמים שבבריכה התחתונה כבר הושלמו למידת 40 סאה מים כשרים לפני שנפלו לתוכם ג' הלוגים מים שאובים מן הבריכה העליונה), ולא אמרינן דהיינו אותן שלשה לוגין עצמן השאובין הן נינהו דירדו לתחתונה, דאי אפשר שלא יתערבו מעט במי הבריכה העליונה (הכשרים) ונמצא שהשלימו מ' סאה של תחתונה (במים כשרים) קודם שירדו לה כל הג' לוגין (שאובים שנפלו לבריכה העליונה), הילכך שני המקואות כשרים: תחתונה כשרה כדפרשינן (שהיו בה 40 סאה של מים כשרים לפני שנפלו לתוכה ג' לוגים של מים שאובים) ועליונה (ג"כ כשרה) משום דמחוברת לתחתונה (וע"י ההשקה, המים שבבריכה העליונה נטהרים ממי הבריכה התחתונה) וכרבי מאיר דאמר בסוף פרק שני דחגיגה (יט.) מטבילין בין בעליונה בין בתחתונה (כי הוא סובר שחלים הכללים של גוד אחית וגוד אסיק, ועל כן אנו רואים את המים שבבריכה העליונה כיורדים לבריכה התחתונה מוכח גוד אחית)

א"נ (ניתן לומר שהברייתא הולכת) אפילו כ(שיטת)רבי יהודה (שאינו סובר לכלל זה), וכגון דלא גביהה כולי האי (הבריכה העליונה מן התחתונה) [דלאחר] שמתערבין נעשה הכל אשבורן (ועל כן המים שבבבריכה הפסולה נטהרים מוכח המים שבבריכה הכשרה):

ונפתקו (**המים השאובים)** ובאו לחבירו (**למקווה השני)** כשר (**המקווה השני, ואין הוא נפסל מכוח המים השאובים)**. כרבי יהושע דמתניתין: אם ניטלה המחיצה. כותל המפסיק בין שניהם (**בין שני המקוואות)**: פסול. דרבי יוסי לטעמיה דקאמר במתניתין מפני שנקרא עליו שם פיסול (**כלומר, כיוון שנפלו למקווה החסר כמות של ג' לוגים מים שאובים, אף שהם נפלו רק במקווה האחד, אך כיוון שעתה ע"י שהמחיצה נפלה כל המים התערבו, הרי שיש בסה"כ 3 לוג מים שאובים הפוסלים עתה גם את 20 הסאה שהגיעו מן המקווה השני)**

אבל מקוה שיש בו מ' סאה (כשרים) ונפלו בו ג' לוגין (מים שאובים) ונחלק (המקווה לשני מקוואות של 20 סאה כל אחד), הואיל ולא נקרא עליו שם פיסול (שהרי אם נופלים ג' לוג מים שאובים למקווה של 40 סאה, אין הם פוסלים את המקווה, אלא הם מתבטלים במים הכשרים והופכים ג"כ להיות למים כשרים, ועל כן) כשר כל אחד (מן שני המקוואות שנוצרו מן המקווה האחד של ה40 סאה) להקוות עליו (כלומר, להוסיף עליו מים עד תשלום של 40 סאה) בהכשר (כלומר להוסיף עליו מים כשרים) ולהשלים לארבעים סאה כל אחד ואחד עכ"ל:

כתב **הרמב"ם** בסוף פרק ה' מהלכות מקואות (ה"ט): מקווה (**חסר)** שאין בו ארבעים סאה, ונפל לתוכו <u>פחות</u> משלשה לוגין מים טמאין שאובין, הרי זה כשר (**להשתמש במים הללו-)** לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולים להקוות עליהם.

ירדו עליהם גשמים ורבו עליהם (**כלומר שמי הגשמים רבים הם ממי המקווה)** הרי אלו כשרים להקוות עליהם. נפל לתוכו (**למקווה החסר)** ג' לוגין מים שאובין טמאין, הרי זה פסול לחלה ולתרומה וליטול ממנו לידים ופסול להקוות עליו. ירדו גשמים ורבו עליהן הרי הן כשרים לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולים להקוות עליהן, עד שיצאו כל המים הראשונים שנעשו, (**מפני שנעשו)** כולן כשאובין, ולא ישאר מהן אלא פחות מג' לוגין.

וכן מקוה שיש בו מ' סאה חסר (**משקל)** דינר, ונפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין טמאין, הרי זה פסול לחלה ולתרומה וליטול ממנו לידים ופסולין להקוות עליהן. נפל לתוכו פחות מג' לוגין מים, אפילו כולם טמאים, ואחר כך נפל לתוכו משקל דינר מי גשמים שהשלימו (**למידת 40 סאה)-** כשר. כשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר עכ"ל.

וכתב עליו **הראב"ד**: ופסולים להקוות עליהם. א"א זה שיבוש, אלא כשרים להקוות עליהן וכו': ובאמת שכדברי הראב"ד כתב **ר"ש** (פ"א מ"ה) בתוספתא דמקואות פרק קמא (ה"ד), כי שם הוא מקום דינים אלו דקתני גבי [גבא] (**מי גבאים אלו מים המכונסים בחפירות בקרקע שהתכנסו ממי גשמים ואין בהם כמות של 40 סאה ועל כן אין להם דין של מקווה)** שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו <u>פחות</u> משלשה לוגין מים טמאין, פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים וכשרים להקוות עליהם.

ירדו גשמים רבו ושטפו (כלומר שרבו מי הגשמים על מי המקווה וכמו כן היו כ"כ הרבה מים עד שמי הגשמים יעלו על גדותיהן וישטפו לחוץ) כדברי בית שמאי, ובית הלל אומרים: רבו (מי הגשמים) אף על פי שלא שטפו (בכל זאת נטהרים מי הגבאים), וכדברי רבי שמעון (שגם אם מי הגשמים) שטפו (ועלו על גדותיהן ויצאו לחוץ) אף על פי שלא רבו (כלומר, אע"פ שלא היו רוב של מי גשמים ביחס למי הגבאים, בכל זאת מי הגבאים)- כשרים לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים וכשרים להקוות עליהן.

וכיצד רבו אף על פי שלא שטפו? **כדברי בית הלל** מקוה שהוא מחזיק מ' סאה ובתוכו י"ט סאה (**של מים כשרים)** ונפל לתוכו <u>פחות</u> משלשה לוגין מים שאובין טמאים, כיון שנפל לתוכו עשרים ואחד סאה של מימי גשמים- טהורים, מפני שרבו (**כלומר, כיוון שרבו מי הגשמים על פני המים הטמאים שהיו במקווה, הרי המקווה נטהר, וכל המים שבו טהורים)**.

וכיצד שטפו אף על פי שלא רבו **כדברי רבי שמעון** מקוה שהוא מחזיק עשרים סאה, ובתוכו תשע עשרה סאה (**של מים כשרים)** ונפלו לתוכו <u>פחות</u> מג' לוגין מים שאובין טמאין, כיון שנפל לתוכו סאה אחת של מימי גשמים- טהורין, מפני ששטפו (**כלומר, כיוון שמדובר שלא היה כבר מקום במקווה, שהרי במקווה לאחר שהיה בו 19 סאה ועוד משהו, הרי שאם נכנס סאה של מים כשרים אין לה כבר מקום ועל כן כאשר הכניסו את הסאה מים היא נשטפה לחוץ. אומר רבי שמעון שכאשר המים יוצאים לחוץ, אף שאין הם רבים על המים שהיו במקווה, מכל מקום המים טהורים)**. וכמה שטפו? כל שהן.

נפל לתוכו ג' לוגין מים שאובין טמאין, פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולין להקוות עליהם (**שהרי יש על כל המים שבמקווה שם של מים שאובים, שהרי נפלו לתוכם כמות של ג' לוגים מים שאובים)**.

ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי בית שמאי (**שמצריכים את שני התנאים**), וכדברי בית הלל: רבו (**מי הגשמים)**, אף על פי שלא שטפו. וכדברי רבי שמעון: שטפו אף על פי שלא רבו, כשרים לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולין להקוות עליהן עד שיצא ממנו מלואו ועוד.

	ריבוי של מי גשמים	**שטיפת המים לחוץ**
בית שמאי	√	√
בית הלל	√	✗
רבי שמעון	✗	√

ואיזהו מילואו ועוד? מקוה שהוא מחזיק (**נפח של)** עשרים סאה ובתוכו י"ט סאה (**מים כשרים)**, ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין טמאין, ירדו מי גשמים ונתמלאו (**כלומר אח"כ התמלא המקווה בכמות של 21 לוג עד שהיה בו 20 סאה (שהרי 3 לוג ועוד 21 לוג זה 24 לוג שזה סאה אחת)**), לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד דבר מועט (**בכדי)** למעט שלשה לוגין.

מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב (**=1\64 לוג)** ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין טמאין, פסולין (**המים)** לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולין להקוות עליהן (**כלומר, לא מועיל להוסיף עליהם מים כשרים, מפני שכבר כל המים נחשבים לפסולים)**. (**אבל אם נפלו למקווה)** פחות משלשה לוגין, אפילו כולן טמאין, כיון שנפל לתוכו קורטוב אחד של מימי גשמים- טהורים (**כיוון שעתה יש במקווה כמות של 40 סאה מים כשרים)**, וכשם שטהורים לטבילה כך טהורים לכל דבר עכ"ל התוספתא:

והרמב"ם נראה שהיה גורס בבבא דרישא נמי פסולין להקוות עליהן, ואף על פי שפחות משלשה לוגין מים שאובין אינם פוסלין את המקוה וכמבואר בדבריו שם בתחלת הפרק, ואם כן (**לכאורה הם כן)** כשרים להקוות עליהן, שאני הכא דהני פחות משלשה לוגין מים שאובין הוו טמאין (**והרי בתחילת הפרק הוא דיבר על סתם מים שאובים שאינם טמאים)**, לפיכך הם פסולים להקוות עליהם.

ומיהו הני מילי (**שהמים- פסולים להקוות עליהם)** בשלא רבו הכשרים הנקוים עליהם, כגון שהיו במקוה עשרים סאה או יותר מים כשרים כשנפלו הפחות משלשה לוגין מים שאובין טמאין, דכיון דכי מקוה עלייהו להשלימם לשיעור מקוה אין מים האחרונים רבים על הראשונים (**שהרי המים שישלימו על כרחך יהיו פחות מ20 סאה, שהרי מדובר שיש בתחילה לפחות 20 סאה, ועוד שנפלו עליהם המים השאובים)** – נפסלו (**המים)**, ואפילו מרבה מים טובא (**בכל זאת אין המים הראשונים יטהרו בכך**).

ממאי דצריך לשיעור מקוה דלא חשיבא רבייה אלא במאי דצריך לשיעור מקווה (כלומר, מכך שאנו צריכים שיהיה שיעור של מקווה שזה 40 סאה, אנו רואים שכל היחס של ריבוי מים הוא רק ביחס לכמות של 40 סאה. על כן אם אין ריבוי של המים האחרונים על פני המים הראשונים, המים הראשונים לא נטהרים) אבל אם מים כשרים שהיו במקוה בעת שנפלו הפחות משלשה לוגין הללו היו פחותים מעשרים סאה, דהשתא כי מקוה עלייהו להשלימם לשיעור מקוה היו מים בתראי רבים על מים דהוו ברישא כשר (אם באמת הייתה רבייה של מים, כלומר ריבוי של המים האחרונים על פני המים הראשונים, הרי שהמים האחרונים מטהרים את המים האחרונים, והמים יהיו כשרים).

וה"פ ד**הרמב"ם** מקוה שאין בו ארבעים סאה וכו' כלומר יש בו מים כשרים שיעור חצי מקווה (**=20 סאה)** או יותר, ונפל לתוכו <u>פחות</u> משלשה לוגין מים טמאים שאובין, פסולים להקוות עליהם (**כמו שהסברנו, שכיוון שהמים השאובים היו טמאים, אף שהם היו בשיעור הפחות מג' לוג מים שאובים, מכל מקום לא יועיל כבר להוסיף מים כשרים על המקווה)**.

ירדו עליהם גשמים ורבו עליהם, כלומר, אבל אם שיעור המים הראשונים היה מועט עד שכשירדו גשמים וישלימו למ' סאה נמצא שמים אחרונים רבים על הראשונים- כשרים, כן נראה לי לפרש, למימר דבדוקא נקטה תוספתא: מקוה שהוא מחזיק (**בסך הכל כמות של)** מ' סאה, אלא דאי הוה סבירא ליה להרמב"ם הכי היה סותם דבריו, לפיכך נראה דבכל ענין שרבו מים אחרונים על מים הראשונים- הוכשרו.

ובין כך ובין כך לישנא דנקט הרמב"ם גבי ירדו עליהם גשמים וכו' כשרין להקוות עליהן- אינו מיושב לי, דמאי להקוות עליהן דקאמר הכי, הוי ליה למימר "כשרים לטבול בהם". ואפשר דמשום דלא פסיקא ליה מילתא שיהא בהם מ' סאה, דהא אפשר דמים קמאי הוו מועטין דאפילו עם מים בתראי שרבו עליהם אין שם מ' סאה ולפיכך כתב "כשרים להקוות עליהם" לומר דמים טמאים שנפלו נתבטלו (**כלומר, שזה לא דין ב40 סאה אלא זה דין בכך שתמיד המים האחרונים ירבו על מים הראשונים ואז המים יטהרו)**, וממילא משמע שאם יש שם מ' סאה- כשר לטבול בו:

ומ"מ קשה דקתני **סיפא**, דמקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב ונפלו לתוכו <u>פחות</u> מג' לוגין אפילו כולן טמאים, כיון שנפל (**אח"כ**) לתוכן קורטוב של מי גשמים- טהורין לטבילה ולכל דבר. והא קתני **רישא** דכל שלא רבו מים אחרונים על הראשונים- פסולים (**וא"כ כיצד מועיל שנכנס רק קורטוב? על כרחך לפי זה, זה דין ב40 סאה, שכיון שהקורטוב הכשר השלים את מי המקווה לתשלום 40 סאה, המים כשרים, ואין זה דין בכך שהמים האחרונים ירבו על המים הראשונים לכאורה)**

וצריך לומר (**בביאור העניין ובהקדם**) דהרמב"ם מפרש דשאני לן בין מקוה שאין בו ארבעים סאה, כלומר שאין בו אלא ל"ט (**סאה מים כשרים**) או פחות, למקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב. דכיון שיש עליו שם מ' סאה, לא פסלוהו כלל פחות משלשה לוגין מים טמאים (**ועל כן מספיק שיכנס לתוכו כמות של קורטוב מים כשרים כדי שהמקווה יהיה כשר, וזה כמו ששנינו בסיפא. אולם ברישא מדובר שהיה חסר לפחות סאה, ועל כן בו באמת המים השאובים פוסלים לגמרי, וצריך על כרחך שהמים הראשונים ירבו על המים הראשונים).**

וז"ל (**הרשב"א ב-)שער המים** שבסוף תורת הבית (בית המים סוף ש"ו):

היה המקוה חסר שלשה לוגין ונפלו לו שלשה לוגין מים שאובין לעולם הוא בפיסולו עד שירבו עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים, עד כדי שנשער שנפל עליו במילואן הראשון ועוד, שהמים הבאים עליו דוחים את המים שבתוכו ומוציאין אותן.

היה המקוה פחות [משלשה לוגין] ואפילו קורטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות משלשה לוגין והשלימוהו (**לכמות של 40 סאה)** לא הכשירוהו ולא פסלוהו. כיצד? הרי הוא בפיסולו עד שירדו עליו מי גשמים (**כך שיהיו בו 40 סאה של מים כשרים)**, או שישטפו (**עליו המים ויצאו לחוץ)** כשיעור המים שהיה חסר. נפלו עליו מי גשמים כשיעורן- הרי זה כשר. היה חסר אפילו קורטוב ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובים פסלוהו (**שהרי זה מקווה חסר)** והרי הוא בפיסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד (**כדי למעט את המים השאובים)** וכמו שכתבנו עכ"ל. נתן סאה שאובים ונטל סאה ברובו או יותר יתבאר דינו בסמוך:

כג ומ"ש רבינו אין ג' לוגין פוסלין אלא אם כן יהיו:

(**ג' לוגים)** שלמים

ומראיהן (**כמראה)** מים,

לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכן יין וחזרו למראה יין, ונפלו למקוה חסר- לא פסלוהו (**שהרי חסר המרכיב השני שהמראה שלהם צריך להיות כמראה מים)**. וכן ג' לוגין חסרים כל שהו שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין וכו'. בפ"ז דמקואות (מ"ה) תנן: ג' לוגין מים, ונפל לתוכן קורטוב יין, והרי מראיהן כמראה היין שנפלו למקווה (**החסר)**- לא פסלוהו.

ג' לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב חלב והרי מראיהן כמראה המים ונפלו למקוה לא פסלוהו (**שהרי חסר המרכיב הראשון שצריך להיות בדווקא ג' לוגים שלמים, והרי כאן אין הם שלמים ,אלא חסר בהם קורטוב).** רבי יוחנן בן נורי אומר: הכל הולך אחר המראה (**כלומר, אף שאין כאן 3 לוגים שלמים רק של מים, מכל מקום כיוון שמראה החלב הוא כמראה המים, ונפלו סו"ס 3 לוגים של משקים, הרי המים עם החלב פוסלים את המקווה)**.

וכתב הרא"ש בסוף נדה (סי' כ): רבנן בעו: 1. חזותא (שג' לוגי המים יראו כמראה מים ולא כמראה משקה אחר) 2. ושיעורא (שיהיה שיעור של ג' לוגים שלמים, אך אם אין- אין המים הללו פוסלים את המקווה). הילכך לא פסלוהו בין ברישא (משום שאין מראה המים כמראה מים) בין בסיפא (שהרי אין שם 3 לוגים של מים בלבד).

ורבי יוחנן בן נורי פליג בסיפא (וסובר שאף שאין 3 לוגים של מים, אך מכל מקום, כיוון שיש כאן משקה בשיעור של ג' לוגים שיש לו מראה מים כמרכיב של הרישא, הרי המים פסולים לטבילה) והלכה כתנא קמא (שצריך שני תנאים כדי לפסול את המקווה, ועל כן צריך גם שיעור של ג' לוגים מים בלבד וכמו כן שהמראה שלהם יהיה כמראה המים כדי שהם יפסלו את המקווה). וכן פסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות מקואות (הי"א)[211] והראב"ד בספר בעלי הנפש (שער המים עמ' צד)[212].

ומפורש בדברי **הרא"ש** דהא דתנן: ג' לוגין מים ונפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהן כמראה היין שנפלו למקווה- לא פסלוהו, היינו דוקא כשלא שינו מראה המקווה, אבל אם שינו מראיו- פסלוהו ופשוט הוא:

כד ומ"ש אבל כשהן (בכמות של ג' לוגים) שלמים ומראיהן מים- פוסלין (את המקווה ולא משלימים את המקווה לשיעור של 40 סאה) אפילו הם מי כבשים (=מים שכבשו בהם ירקות) ומי שלקות (=מים ששלקו בהם דבר מאכל) ותמד (=משקה המורכב ממים שנותנים על שמרי יין\חרצנים\זגים לאחר שנסחטו) עד שלא החמיץ.

אבל שאר כל המשקין ומי פירות וכו' אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין וגם אין משלימין אותו וכו'. גם זה בפ"ז **דמקואות** (מ"ב): אלו פוסלין (**את המקווה**) ולא מעלין (**=ולא משלימים אותו לכמות של 40 סאה).** המים, פירוש: אם הם שאובין, ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ. כיצד (**באיזו מציאות הם)** פוסלין ולא מעלין? מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב, ונפל מהם (**מן אותם המשקים שהוזכר שהם פוסלים ולא מעלים)** קורטוב לתוכו- לא העלוהו (**ל40 סאה, אף שעתה יש במקווה כמות של 40 סאה של מים עם משקה)** ופוסלו בג' לוגין (**שאם נפלו למקווה החסר הזה כמות של מים שאובים בכמות של ג' לוגים, הרי כל המים שבמקווה פסולים).**

אבל שאר המשקין ומי פירות והציר (=**המוהל שיוצא מהדגים המלוחים)** והמורייס (**=רוטב של דגים כבושים)** והתמד משהחמיץ (**ועתה יש בו טעם של יין)** פעמים מעלין (**ומשלימים את המקווה לכמות של 40 סאה)** ופעמים אין מעלין. כיצד? מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר (**סאה)** אחת, נפל מהם (**מאותם המשקים שהוזכרו, כמו משקים, מי פירות...)** סאה לתוכו (**לתוך המקווה)-** לא העלוהו (**כלומר, אף שיש עתה במקווה כמות של 40 סאה המורכבת ממים וממשקים, מכל מקום אין המקווה כשר כיוון שאין בו כמות של 40 סאה המורכבים ממים כשרים)**.

---

[211] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ז הלכה יא:

"שלשה לוגין חסר דינר מים שאובין שנפל לתוכן (**משקל של)** דינר (**כמות של)** חלב או מי פירות, והרי מראה הכל מים, ונפלו למקווה- לא פסלוהו עד שיפלו:

שלשה לוגין מים שאובין

שאין בהן תערובת משקה אחר ולא מי פירות (**כלומר שיש להם מראה של מים)**".

[212] הראב"ד בבעלי הנפש שער המים סימן ב:

"פיסקא (משנה ה). שלשה לוגין מים ונפל לתוכן קרטוב יין והרי מראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו. שלשת לוגין חסר קרטוב ונפל לתוכן קרטוב חלב והרי מראיהן כמראה מים לא פסלוהו. רבי יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר המראה. הא מתניתא מייתי לה במסכת מכות (ג ב) ורב לא תני חסר קורטוב ברישא, ואפילו הכי כיון דמראיהם כמראה יין לא פסלוהו, אלמא לתנא קמא בעינן שיעורא וחזותא דמיא וקימא לן כוותיה. ואי לית בהו שיעורא וחזותא לא מעלין ולא פוסלין כדאמרינן לעיל".

היו בו ארבעים סאה, נתן סאה (**של מים פסולים**) ונטל סאה (**מן המקווה**)- כשר. **והרמב"ם** בפ"ז מהלכות מקואות (ה"ד)[213] כתב השכר בהדי הנך דפוסלין ולא מעלין. ופירש **ר"ש** "פעמים מעלין" כדמפרש כשיש בו (**במקווה**) ארבעים סאה מים כשרים ונתן בו סאה מי פירות, ואחר כך נטל ממנו סאה בתערובת מים ומי פירות ביחד (**שהרי אחר שנתן את הסאה מי פירות למקווה, הם התערבו ביחד עם המים הכשרים**), דהרי כל הסאה של מי פירות משלים את המקווה (**לכמות של 40 סאה**) ולא נחסר ממנו כי אם אחד מארבעים ואחד לפי חשבון.

ובסוף פרק הערל (יבמות פב:) אמרינן דכשר עד רובו[214]. פעמים "אין מעלין" כדקתני במקוה שיש בו ארבעים סאה חסר (**סאה**) אחת, ובזה שאר המשקין חלוקין מן המים. דאילו מים היו פוסלים (**את המקווה**) ושאר משקין- לא פוסלין ולא מעלין כהאי גוונא. אבל ב"פעמים מעלין" אין שאר המשקים חלוקין מן המים, דמקוה שיש בו ארבעים סאה של מים, נתן סאה מים שאובין ונטל סאה (**מן המקווה**)- כשר, ואפילו יותר מרובו (**כלומר, שבמקווה כשר שהיו בו 40 סאה כשרים, ניתן לתת ולקחת ממנו את המים, אף אם בסופו של דבר כל המים שבו יוחלפו**), מה שאין כן במי פירות (**שאף שמתחילה היו במקווה כמות של 40 סאה, מכל מקום אם הוא יתן במקווה בסה"כ כמות גדולה מ19 סאה, המקווה יהיה פסול, כיוון שחכמים החמירו במי פירות יותר ממים שאובים כיון שמי פירות לא ראויים לטבילה כלל, ונאמר "מקווה מים" שצריך המקווה להיות ראוי לטבילה ועשוי ממים**) עכ"ל.

וכן דעת **הרא"ש** בסוף נדה (סי' א ויח)[215] דהא דאמרינן בהערל (**שמותר להחליף את המים במקווה רק**) עד רובו במי פירות דוקא הוא, אבל במים שאובין אפילו אלף סאין אינם פוסלין את המקוה השלם שיש בו ארבעים סאה. וכן פירש **רש"י** בפרק הערל דהא דקאמר התם עד רובו אמי פירות קאי, וכתב דדוקא נתן סאה ברישא, דמכי יהביה לגביה בטל ליה והוו להו ארבעים ואחד כולם ראויים, וכי שקל חד סאה פשו מ' (**ועדיין הרי זה שיעור הראוי למקווה**), אבל איפכא (**קודם לקחת שאז יישארו רק 39 סאה, ואז לתת**

---

[213] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ז הלכה ד:

"ואלו פוסלין ולא מעלין: מים שאובין בין טהורין בין טמאים, ומי כבשים, ומי שלקות, והתמד עד שלא החמיץ, <u>והשכר</u>, כיצד מקוה שיש בו מ' סאה חסר משקל דינר ונפל מאחד מאלו משקל דינר לתוכן אינו עולה למדת המקוה ולא השלימו, ואם נפל מאחד מהן שלשה לוגין מהן פוסלין את המקווה".

[214] יבמות דף פב עמוד ב:

"תנן: מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה - כשר, וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן: עד רובו"

[215] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן א:

"והא דמייתי בפרק הערל (דף פב א) מקוה שיש בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו אבל טפי מרובו לא ר"ת ז"ל מוקי לה במי פירות ואמי פירות תני לה בפרק שביעי דמקואות. דקתני התם אבל שאר משקין ומי פירות כו' פעמים מעלין פעמים אין מעלין. כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת נפל מהן סאה לתוכן לא העלוהו היו בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה כשר ואהא מפרש בפרק הערל דווקא עד רובו אבל במים שאובין אינו נפסל לעולם".

רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן יח:

אבל שאר משקין מי פירות והציר והמורייס והתמד משהחמיץ פעמים מעלין ופעמים אין מעלין. כיצד מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת נפל מהן סאה לא העלוהו. היו בו מ' סאה ונתן סאה ונטל סאה כשר. ומפרש בפ' הערל (דף פב א) עד רובו אבל מים שאובין אפי' יותר מרובן:

את הסאה של מי הפירות או המים השאובים)- לא, דכי נטל סאה ברישא חסר ליה (**המקווה)** וכי הדר מלייה הוה ליה מקוה חסר, דמשקין הללו אין משלימין את המקווה (**ועל כן הוא ייפסל)**:

אבל **הרמב"ם** בפ"ז מהלכות מקואות (ה"ו) גבי מי פירות כתב פעמים שאלו מעלים את המקוה [כיצד] מקוה שיש בו ארבעים סאה ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו וחזר ולקח סאה ממנו הרי המ' שנשארו מקוה כשר. ובפ"ד (ה"ז) גבי מים שאובין כתב מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל אחר כך ממנו סאה הרי זה כשר. וכן נותן סאה ונוטל סאה עד רובו ע"כ.

נראה שהוא (**הרמב"ם)** סובר דהא דאמרינן בפרק "הערל" עד (**שיכול להחליף את המים ע"י נתן סאה ונטל סאה זה רק עד)** רובו (**ומדובר)** במים שאובין דוקא הוא, אבל במי פירות לא מכשירינן אלא בנתן סאה אחת ונטל אחת כדקתני מתניתין אבל טפי- לא.

	הרמב"ם	**הרא"ש**
האם יכול להחליף במים שאובים יותר מרוב המקווה?	עד רובו	כן, יכול להחליף את כולו
האם יכול להחליף במי פירות יותר מרוב המקווה?	מותר להחליף רק סאה אחת	עד רובו

והרא"ש כתב בסוף נדה (סי' א)[216] שדברי הרמב"ם תמוהים שמתחלה (פ"ד ה"ו) כתב כיון שיש בו ארבעים סאה ממלא בכתף ושופך כל היום אף על פי שרבים עליו מים שאובין כשר ולמה יפסל בנותן סאה ונוטל סאה ביותר מרובן. ואין לומר הא דמכשר ברישא (**אף ששפך עליו מים שאובים רבים, זה)** משום דיש במקוה ארבעים סאה מים כשרים הילכך אינו נפסל ברבית מים פסולים, אבל בנותן סאה ונוטל סאה

[216] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן א:

והא דמייתי בפרק הערל (דף פב א) מקוה שיש בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו אבל טפי מרובו לא **ר"ת** ז"ל מוקי לה במי פירות ואמי פירות תני לה בפרק שביעי דמקואות. דקתני התם אבל שאר משקין ומי פירות כו' פעמים מעלין פעמים אין מעלין. כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת נפל מהן סאה לתוכן לא העלוהו היו בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה כשר ואהא מפרש בפרק הערל דווקא עד רובו אבל במים שאובין אינו נפסל לעולם.

והרמב"ם ז"ל כתב (פ"ד מהלכות מקואות) מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שאובין ושאב בכד ושפך לתוכן כל היום כולו הרי זה כשר מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ואח"כ נטל ממנו סאה ה"ז כשר וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר עד רובו

ודבריו תמוהין מתחלה כתב כיון דיש בו ארבעים סאה ממלא בכתף ושופך כל היום אע"פ שרבין עליו מים שאובין כשר ולמה יפסל בנתן סאה ונוטל סאה ביותר מרובו

ואין לומר דהא דמכשר ברישא משום דיש במקוה מ' סאה מים כשרים הלכך אינו נפסל ברבית מים פסולין אבל בנותן סאה ונוטל סאה שלא נשארו במקוה מ' סאה מים כשרין ואי אפשר שלא יטול גם מן הכשרין הלכך אינו כשר אלא עד רובו דהא איהו גופיה כתב מקוה העליון שיש בו מ' סאה מים כשרים והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו לתחתון מ' סאה הרי התחתון כשר וגם העליון הוא כשר אע"פ שבכל אחד מהן רוב מים שאובין ואין בשניהם אלא מ' סאה מים כשרין אלא ודאי ההיא דנתן סאה ונטל סאה במי פירות אייריי כמו שפירש ר"ת ז"ל והחמירו חכמים במי פירות דלא חזו לטבילה כלל דמקוה מים כתיב הלכך פסלי ברובא.

שלא נשארו במקוה ארבעים סאה מים כשרים [ו]אי אפשר שלא יטול גם מן הכשרים (**כאשר הוא נוטל מן המקווה את המים, הרי אין מצב שהוא ייקח רק את מי הפירות וישאיר בדיוק תמיד את המים הכשרים)** הילכך אינו כשר אלא עד רובו,

דהא איהו גופיה כתב (שם) מקוה העליון שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו לתחתון ארבעים סאה הרי התחתון כשר וגם העליון הוא כשר אף על פי שכל אחד מהם רוב מים שאובים ואין בשניהם [אלא] ארבעים סאה מים כשרים. אלא ודאי ההיא דנתן סאה ונטל סאה במי פירות, כמו שפירש **רבינו תם** (ספר הישר חדושים סי' תרעא[217]) והחמירו חכמים במי פירות דלא חזו לטבילה כלל ד"מקוה מים" כתיב הילכך פסלי ברובא עכ"ל.

ונראה דאפשר לומר שטעמו של הרמב"ם ז"ל דמדינא מישרי שרי בכל גווני (להוסיף מים שאובים כמה שירצה, ואף אם בסופו של דבר יחליף את כל המים במקווה, בכל זאת המקווה יהיה כשר מדאורייתא), אלא דהיכא דנתן סאה ונטל סאה כי הוה רובו או חציו (של המקווה מורכב ממים שאובים) הכי מיחזי להו לאינשי שניטלו הכשרים ונכנסו תחתם השאובין ויבואו להכשיר בכולם שאובים לגמרי

(כלומר אף במצב שמעולם לא היו שם מים כשרים, אלא שמו רק את המים השאובים, הם יחשבו שמותר לטבול כך, כי הם לא מבינים שדווקא במצב שהיו מתחילה מים כשרים ואז הוספנו עליהם מים שאובים, אז המים השאובים התבטלו במים הכשרים והפכו הם בעצמם למים כשרים, אך במצב ששמים רק מים שאובים, הרי בוודאי שהמים השאובים יישארו בפסולם)

ולפיכך גזרו בו (במקווה שנתנו סאה של מים שאובים ולקחו סאה של מים מן המקווה ועשו כך לפחות 20 פעם כך שלפחות חציו מורכב ממים שאובים) מפני מראית העין (מפני עמי הארצות שלא חודרים לעומקו של עניין)

אבל בהך דמקוה העליון ומקוה התחתון (שהיה מדובר שרצו למלא את המקווה התחתון ע"י הזרמת מים מן המקווה העליון, וכך הזרימו לעליון 40 סאה שירדו אח"כ לתחתון, ע"י חיבור צינור בינהם), כיון דלא ניטלו ביד (כלומר, לא היה מדובר שם שבתמורה לכמות המים שהכניסו גם הוציאו, אלא רק הזרימו לתוך המקווה העליון כדי שירד לתחתון) ליכא למיחש למראית העין (כי כאן בוודאי אנשים יבינו שדווקא המים הכשרים הם אלו שמכשירים את המקווה לטבילה, אך לא מים שאובים גרידא, שהרי כלל לא הוצאנו מים

---

[217] ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן תרעא:

"...והא דתנן התם ומייתי בפ' הערל נתן סאה ונטל סאה- כשר דמיירי בשאר משקין, לא תימ' הא נתן אח"כ פסול, אלא אימ' הא נטל ואח"כ

נתן- לא פסל ולא העלה כלומ' ולא השלים. דהכי מוכח במס' מקוואות פ' יש מעלין דמי פירות ותמד ושאר משקין לא פוסלין ולא מעלין. פי' אם היה כשר והשלימו במי פירות אינן פוסלין אותו כדין מים שאובים וגם אינן מצטרפין לחשבון מ' סאה. ואם חזר והמשיכן או שירדו בו גשמי' עד שיהו בו מ' (**סאה)** בלבד ממי הפירות כשר. והא דאמ' רב יהוד' אמ' רב בשמעתא קמייתא דמכות ג' לוגין מים שאובין שנפל לתוכן קורטוב יין ומראהו כמראה יין לא פסלוהו ב(**מקווה)**חסר מיירי וה"ק לא פסלוהו ולא השלימוהו דכמאן דליתנהו דמו. והא דתני ר' חייא הורידו את המקוה כלומ' שאין לו עוד תקנה (פסול) הואיל והשלימו במים שאובין ומתני' דתמד דחולין בסוף פרק קמא בחסר ולהשלים. ודאמרי' בריש מכות חבית של יין שנפל לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה, התם בחבית גדולה בת מ' סאה מיירי ומשום דאמרי' דילמ' כולו טבל ביין של חבית. והא דאמרי' בהערל נתן סאה ונטל סאה כשר. דעד רובו יכול לעשות כן [ו]מותר לטבול,(**זה)** משום (**ש)**רוב המקוה (**מורכב מ)**מים ואין רובו טובל במי פירות. ותו לא מידי".

מן המקווה במקרה הזה) וכבר הזכיר חילוק זה הרמב"ן בפרק המוכר את הבית (ב"ב סה. סוד"ה צנור)[218]:

ורבינו ירוחם (נכ"ו ח"ה רכז.)[219] כתב כדברי הרא"ש דנתן סאה ונטל סאה בשאובים כשר אפילו יותר מרובו. וקודם לכן הרבה (רכה ע"ג)[220] גבי מים שאובים גם כן כתב: אם נתן סאה ונטל סאה עד רובו- פסול מדרבנן מפני מראית העין.

(וא"כ לכאורה רי"ו סותר את דבריו, שהרי פעם כתב שאם החליף את רוב מימיו- כשר, ופעם אחת כתב- פסול מדרבנן).

ואיני מבין דבריו (של רי"ו), דאם לומר דמדאורייתא כשר אלא שחכמים פסלוהו, לא הוי ליה לאקדומי פיסולא (=שפסול מדרבנן) לכשרותא (=שכשר מדאורייתא. שהרי קודם שנה בעמוד רכ"ה שבכך המקווה פסול, ואילו אח"כ רק בעמוד רכ"ז שנה שהמקווה כשר. א"כ, אם מדובר שכשר מדאורייתא רק שפסול מדרבנן, היה לו ראשית לומר שהמקווה כשר מדאורייתא, ורק מדרבנן חכמים פסלוהו, אך לכאורה לא שייך לומר כסדר דבריו) ועוד דמנין לו לומר כן (שאם נתן כ"כ הרבה מים שאובים עד כדי שהוחלפו רוב מימיו, המקווה עכ"פ פסול מדרבנן).

והר"ש ב"ר צמח כתב בתשובה (ח"א סי' יז)[221] יש לחוש לדברי הראב"ד שכתב בספר בעלי הנפש (שער המים עמ' פח)[222] דהיכא דאיכא במקוה שיעור כהכשרו- תו לא, היינו פוסלים בשאובים (**כלומר שמים**

---

[218] חידושי הרמב"ן:

"...ואי קשיא אהא דאמרן דמקוה שיש בו ארבעים סאה שלמות תו לא מפסיל לעולם בשאובה, והא תנן במסכת מקואות פ"ז מקוה שיש בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה כשר ואמר ר' יוחנן עלה במסכת יבמות (פ"ב ב') עד רובו כשר מכאן ואילך פסול, ואמאי כיון דהוו ביה ארבעים סאה שלמים כשרים היכי מפסיל (**אחר שהחליף את רוב מימיו)** תו משום שאובה(**?!**), לא תיקשי דהתם (**בנתן סאה ונטל סאה)** כיון שנטל ממנו רובו- פסול מפני מראית העין, דכיון דנטל ממים כשרין נטל, ושאובין נתן, ומיהו עד רובו תלינן לקולא ולא חיישינן".

והנה יש להעיר שב**"הערות וחידושים למקוואות"** כתב שההוא אמינא של הרמב"ן כשכתב "ומיהו עד רובו תלינן לקולא" היא שהייתה הו"א שסוף סוף אף שיש רוב של מים כשרים, אך מכל מקום כיוון שניתן לומר שהמים השאובים מצטרפים, ויבואו להקל גם במים שאובים לבד, ועל זה כתב שמכל מקום לא גזרו בכך, כיוון שלא נראה שהוא נטל מן המים הכשרים בכלל

[219] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכז:

"היה במקוה מ' סאה ונתן סאה (**של משקה כמי פירות וכו')** ונטל סאה כשר עד רובו כדאמרינן, אבל מים שאובים אפילו יותר מרובו (=כשר)"

[220] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכה:

"ג' לוגין מים שאובים פוסלין את המקווה, ודוקא שהמקוה היה חסר ממ' סאה ונתנו בו ג' לוגין מים שאובין- פוסלין, ואם המקוה אינו חסר ויש בו שיעור (**של מ' סאה מים כשרים)** אפילו הריק בו בכתפו כמה מים שאובים (**כלומר כל כמות שתעלה על דעתו)-** אינו פוסלו. ורשב"ם כתב שפסול (**כלומר שאף כשנותן מים שאובים מותר לתת רק עד רובו של מקווה)** וראשון נראה עקר (**שלא כרשב"ם, שאפילו יותר מרובו של המקווה מותר להוסיף על המקווה מים שאובים)** ולזה הסכימו כל הפוסקים (**כדעה הראשונה)**, מאחר שהיה (**המקווה)** שלם וכשר שאינו פסול אפילו מדרבנן (**שלא כרשב"ם שפסלו מדרבנן)**. ואם נתן סאה (**של מים שאובים**) ונטל סאה עד רובו- פסול מדרבנן, מפני מראית העין".

[221] שו"ת תשב"ץ חלק א סימן יז: "וגם בלא המשכה הוא נכשר כ"ז שיש בו מ' סאה כמ"ש אבל יש לחוש לדברי הראב"ד ז"ל שכתב דהיכא דאיכ' במקוה שיעור בהכשרו **(40 סאה)** דתו לא מהני (**מים)** פסולין למפסלינהו כלל

שאובים לא פוסלים בו כיוון שהם נזרעים במקווה והופכים למים כשרים) מכל מקום אי חסרו מיא (**אם חסרו מים ממימי המקווה, ואין עתה במקווה עוד שיעור של 40 סאה)** אהני פיסולן (**רוצה לומר שהמים השאובים יפסלו את מי המקווה)** דה"ל כנתן סאה ונטל סאה דאמרינן בפרק הערל (פב:) דטפי מרובו- פסול.

והאריך בזה שם, ואף על פי שהאחרונים הסכימו דאפילו בכהאי גוונא (**שנתן סאה של מים שאובים ונטל סאה)**- כשר,(**וזאת משום)** שהמים השאובים הם נזרעים במקוה וההיא דפרק הערל (**שנכתב שם שפסול אם רוב המקווה הוחלף ע"י נתן סאה ונטל סאה, זה מדבר רק)** במי פירות (**ולא במים שאובים),** מכל מקום אין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת (**שכיוון שיש אומרים שהמקווה נפסל ברוב מים שאובים, על כן יש לדאוג כמה שניתן שהמקווה יהיה כשר לכו"ע לכתחילה)** עכ"ל:

רוב מים שאובים ע"י שנתן סאה ונטל סאה אף במקווה שלם פוסלים מדאורייתא	רוב מים שאובים ע"י שנתן סאה ונטל סאה במקווה שלם <u>אינם</u> פוסלים מדאורייתא
א. הראב"ד ב. הרשב"ם	א. הרמב"ם (אך פסול מדרבנן מפני מראית עין) ב. הרא"ש ג. הרשב"ץ (אך כתב שיש לחוש לכתחילה לשיטת הראב"ד) ד. רבינו ירוחם (אך פסול מדרבנן)

כתב **הרמב"ם** בפ"ז מהלכות מקואות (ה"א): אין המקוה נפסל (**בשינוי במים שלו:)** לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח אלא (**רק)** בשינוי מראה בלבד. וכתב עוד: מקוה שיש בו עשרים סאה מים כשרים או פחות מזה ונפל לתוכו סאה (**=6 לוגים)** יין או מי פירות ולא שינו את מראיו הרי אלו כשרים כשהיו (**כמו שהיו**

דכמעין דמי, אבל מ"מ אי חסרי מיא (**כלומר, שאין במקווה 40 סאה)** וקמו להו על שיעור מקוה ודאי אהנו בהו פסולין למפסלינהו למקוה משום דהוו להו כנתן סאה ונטל סאה דאמרינן בפרק הערל (פ"ב ע"ב) עד רובו כשר טפי לא והאריך בזה בס' בעלי הנפש.

ולפי דברי' אלו אם מקוה זה יחסרון מימיו יום יום ואתם נותני' מים שאובין ומתבטלין שם (**כיוון שמדובר במקווה שיש בו לפחות 40 סאה)** הנה ברוב הימי' יהיה רוב שיעור מי המקוה שהם מ' סאה מהמי' השאובין ופסול לפי דעתו (**של הראב"ד)** ז"ל, ואע"פ שהאחרוני' ז"ל הסכימו דאפי' בכה"ג כשר שהרי המי' השאובין הם נזרעין במקו' וההיא דנתן דנתן סאה וכו' פירושו דוקא במי פירות לא מתכשר אלא עד רובו אבל במי' שאובין אפי' נתן סאה ונטל סאה כל היום כלו אינו פוסל שהרי כל סאה שהוא נותן היא מתבטלת במקוה מ"מ <u>מקום שאפשר לתקן ולצאת ידי כל הספקות אין ראוי להכניס ראשינו במחלוקתן</u>":

[222] הראב"ד בבעלי הנפש שער המים סימן ג כתב:

"ויש מי שאומר דוקא בשלשה לוגין אי נמי עד מיעוטו של מקוה שהוא י"ט סאין, אבל אם נפלו בו עשרים סאין שאובין לתוך עשרים סאין כשרין ספיקו פסול. מאי טעמא, מדאוריתא בעינא רובא בידי שמים דומיא דמעין. ולי נראה דלא שנא מיעוטו ולא שנא רובו מדרבנן הוא, והקישא דמעין אסמכתא דרבנן היא. תדע מדאקילו רבנן בשאובה שהמשיכוה כולה שהיא טהורה מלפסול. וביבמות נמי בפרק הערל (פב ב) פרכינן ובדרבנן לא בעי ר' יוחנן רבויא והתנן מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר ואמר ר' יוחנן עד רובו מאי לאו דנשתייר רובי לא דלא נישקול רובו. אלמא אפילו ברובו נמי דרבנן קרי ליה".

כשרים לפני כן), ואין הסאה שנפלה עולה למדת המקווה (**להשלים את המקווה לחשבון של 40 סאה)** ואם נוסף על העשרים (**סאה שהיו-**) עשרים (**סאה)** אחרים מים כשרים, הרי זה המקוה כשר (**החידוש הוא שע"י שנפלו לתוך המקווה המשקים, הם לא פוסלים את המקווה, כיוון שהם לא שינו את מראה המים)** עכ"ל.

ונראה שטעמו (של הרמב"ם) משום דמשנה פ"ז דמקואות (מ"ב)[223] לא משכחת שיעלו מי פירות את המקווה (לחשבון של 40 סאה) אלא כשהיו בו ארבעים סאה ונתן סאה (של מי פירות) ונטל סאה (ועל כן אם היו במקווה כמות רק של 20 סאה, אין הסאה של מי הפירות מעלה את חשבון המים שבמקווה, ורק אם היו במקווה 40 סאה ואז נתן מי פירות המים עולים לחשבון המקווה). ולקמן (קד: בסופו) אכתוב בשם הראב"ד דאיכא גוונא דמי פירות יעלו את המקוה:

<u>כה (א) מי צבע יש להם</u> דין שאר מים לפסול את המקוה החסר בג' לוגין אף על פי שמשונים ממראה מים (ואמרנו לעיל שמשקים שאין להם מראה מים, אף שיש בהם שיעור של ג' לוגים, מכל מקום אין הם פוסלים את המקווה, ובכל זאת אנו אומרים עתה שמי צבע כן פוסלים את המקווה בשיעור של ג' לוגים),

אבל אם המקוה שלם, אף על פי שנפלו בו מי צבע ושינו את מראיו- לא נפסל. (**כל זה נלמד לנו מכוח ה)**משנה בפרק ז' דמקואות (מ"ג):

רבי יוסי אומר: מי הצבע פוסלין אותו בג' לוגין, ואין פוסלין אותו בשינוי מראה (משום שאין ממש בצבע שיש במים, ואין אנו פוסלים את המקווה מחמת מי צבע שנפלו למקווה חסר אם הם פחותים מכמות של ג' לוגים או אף ג' לוגים אך שנפלו למקווה שלם, אלא אנו פוסלים את המקווה רק אם נפל גוף הדבר עצמו שמשנה את מראה המים).

וכתב **ר"ש** דטעמא (**שמי צבע אינם פוסלים את המקווה)** משום דציבעא לית ביה מששא. ומשמע דהלכה כרבי יוסי דהא ליכא מאן דפליג עליה. וכן כתב **הרמב"ם** בפרק ז' מהלכות מקואות (ה"ח)[224] ובפרק קמא דמכות (ג:)[225] פריך מהכא להא דאמרינן לעיל ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן

---

[223] משנה מסכת מקוואות פרק ז משנה ב:

"אלו פוסלין ולא מעלין (**את המקווה**) המים בין טמאים בין טהורים ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ כיצד פוסלין ולא מעלין מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קרטוב ונפל מהם קרטוב לתוכו לא העלהו פוסלו בשלשה לוגין אבל שאר המשקין ומי פירות והציר והמורייס והתמד משהחמיץ פעמים מעלין ופעמים שאינן מעלין כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת נפל לתוכו סאה מהם לא העלהו <u>היו בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר</u>"

[224] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ז הלכה ח**: "מי הצבע פוסלין את המקוה בשלשה לוגין, ואין פוסלין אותו בשינוי מראיו".

[225] מסכת מכות דף ג עמוד ב:

"ואמר רב יהודה אמר רב: שלשת לוגין מים (**שאובים)** שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראיהן כמראה יין, ונפלו למקוה - לא פסלוהו. מתקיף לה רב כהנא: וכי מה בין זה (**היין שאמרת שאינו פוסל)** למי צבע (**שפוסלים)**? דתנן, ר' יוסי אומר: מי צבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין!

א"ל רבא: התם מיא דצבעא מקרי (כלומר, כיוון שעדיין "שם מים עליהם", שהרי קוראים להם "<u>מי</u> צבע", על כן הם פוסלים את המקווה חסר בכמות של ג' לוגים), הכא חמרא מזיגא מקרי (כאן לגבי מה ששנה רב יהודה, הרי זה נקרא "יין מזוג", כלומר התבטל ממנו "שם מים", ועל כן הוא אינו פוסל את המקווה)".

רש"י שם: לא פסלוהו - זיל בתר חזותא ויין אינו פוסל את המקוה ופסול מקוה במים שאובין מדרבנן הוא.

כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו, ומשני: התם- מיא דציבעא מיקרי, הכא- חמרא מזיגא מיקרי (**עיין ביאור בהערה**):

כתב **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (עמ' צו)[226] המקוה השלם אף על פי שאינו נפסל בשאובין, (**בכל זאת הוא**) נפסל בשינוי מראה. אבל בדין המעין שמענו (**בפירוש**) שאינו נפסל בשאובין, אבל בשינוי מראה- לא שמענו, אלא אין לנו אלא כלשון משנתינו (פ"א מ"ז) שלא מצינו דין המעין משתנה אלא בשני דברים:(1.) שאם עשאו כולו שאוב נפסל לגמרי (2.) ואם ריבה עליו מים שאובין נפסל מלטהר בזוחלין, אבל פסול מראה- אין בו עכ"ל:

וכן אם הדיח בו (**בתוך המקווה**) כלים ונשתנו מראיו- לא נפסל. משנה שם (מקוואות ז,ג):

הדיח בו סלי זיתים וענבים ושינו את מראיו- כשר. וכתב **ר"ש** דהדחת כלים (**כתוב שם: "סלין"**) לא חשיב שינוי מראה: **והראב"ד** כתב בספר בעלי הנפש (עמ' צג): למדנו מכאן שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו (**=במקווה**) גוף המשקה, והוא משנה את מראיו. אבל אם שרה בו סמנין (**שמהם יוצא הצבע**) או אוכלין ונשתנו מראיו- כשר, שהרי הדיח בו סלי זיתים וענבים אינם פוסלים (**את המקווה**) בשינוי מראה מפני שאין בהן מגוף הדבר המשנה את מראיו. וכן מי הצבע אין בהם כי אם שריית סמנין בלבד (**בלי גוף הדבר שגורם לצבע**) ו(**מה שהם**)פוסלים בג' לוגין משום דמיא דציבעא מיקרי (**שעכ"פ יש להם שם לוואי של "מים"**). עוד למדנו מכאן שאין לשינוי מראה שיעור, אלא אפילו מלוג אחד (**אם**) נשתנה מראיו (**של המקווה)-** פסול עכ"ל:

אבל אם נפל לתוכו יין או מוהל (**היוצא מן הזיתים**) ושינו את מראיו- נפסל. כיצד יעשה (**כדי ששוב הוא יהיה מקווה כשר לטבילה**)?

אם הוא (**מקווה**) חסר ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא (**עד מידה של 40 סאה**), ויחזרו מראיו למראה מים (**ואז הוא שוב יוכשר לטבילה**).

ואם יש בו ארבעים סאה (**=מקווה שלם**) שאינו נפסל עוד בשאיבה, ימלאנו (**במים**) בכתף עד שיחזרו מראיו למראה מים. הכל משנה שם:

וכתב **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (עמ' צד) על משנה זו:

הריטב"א שם כתב בטעם הדבר שמי צבע פוסלים, שזה מפני שחכמים החמירו מפני שסו"ס קוראים ל"מי צבע" שם של "מים", ועל כן אם הם לא היו פוסלים את המקווה שמי צבע נפלו לתוכו, אנשים היו סוברים שאין הבדל ממשי בין סתם מים למי צבע, וכמו שמי צבע לא פוסלים את המקווה, כך אף מים שאובים לא פוסלים את המקווה, ועל כן החליטו חכמים לגזור שמי צבע פוסלים את המקווה. וזו לשונו:

"כלומר דהתם רבנן אחמור בה משום גזרה דקרו ליה אינשי מיא דצבעא ואילו לא היו פוסלין את המקוה היו סבורין שאפילו מים גמורים אינן פוסלין בשלשה לוגין".

[226] בעלי הנפש שער המים סימן ב:

"ומצינו מכללן שהמקוה השלם אע"פ שאינו נפסל בשאובין נפסל בשינוי מראה. אבל בדין המעיין שמענו (**בפירוש**) שאינו נפסל בשאובין (פ"א מ"ז), אבל בשינוי מראה לא שמענו (**שנפסל**), אלא אין לנו אלא כלשון משנתינו שלא מצינו (**ש**)המעין משתנה מדינו אלא בשני דברים, שאם עשאו כולו שאוב נפסל לגמרי, ואם רבה עליו מים שאובין נפסל מלטהר בזוחלין, אבל פסול מראה אין בו, דתנן בפרק חמישי (משנה א): מעין שהעבירו על השוקת פסול. העבירו על גבי השפה כל שהוא- כשר חוצה לו, שהמעיין מטהר בכל שהוא".

למדנו מכאן כי המקוה השלם נפסל בשינוי מראה ואינו נפסל ב(**נתינת מים)**שאובים (**לתוכו)** כלל.

ולמדנו עוד כי פיסול מראה חוזר להכשרו, מה שאין כן בשאובה (שלא מועיל להוסיף מים כשרים על המקווה החסר שנפסל כולו מכוח מים שאובים, אלא כאמור על כרחך להחליף את כל המים שנמצאים בו).

עוד נראה כי שינוי מראה אין לו שיעור, אלא כל שנשתנה מראיו מכמות שהיה- פסול. (**וזה מוכח)** מדלא קאמר "ושינו מראיו למראה יין" (**אז משמע שאף שהמים לא נראים ממש כיין, אלא מי המקווה השתנו אפילו רק קצת מהצבע הרגיל שלהם, כבר המים נפסלים)**

ועוד הא קתני בסיפא: עד שיחזרו מראיהן למראה המים (**ולא כתוב כמה מים יש לתת, אז משמע שאין שיעור לדבר)**.

עוד יש הפרש בין פסול ג' לוגין לשינוי מראה. כי הג' לוגין אינן פוסלין אלא בשאובין, ושינוי מראה פוסל אפילו שלא בשאובין, כגון שנמשך לתוכו יין מן הגת ומוהל מבית הבד שלא מתוך כלים (**והרי משיכת נוזלים על הקרקע אינה פוסלת את המקווה מדין מים שאובים, ובכל זאת המקווה יהיה פסול, כיוון שהמים שבו השתנו מחמת היין\השמן).** ממאי (**מניין לנו שהמקווה נפסל בשינוי מראה)**? דתניא בתורת כהנים (שמיני פרשה ט אות ד)[227] "מקוה מים" ולא "מקוה כל משקים" פרט לשנפלו לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו מראיו. ודייקינן מינה: "מקווה כל משקין" דומיא ד"מקוה מים", מה התם (**במקווה מים, הוא כשר רק במים כשרים ו**)שלא בשאובין, אף הכא (**במקווה כל משקים)**

שלא בשאובין, ואפילו הכי מיעטינהו קרא (לפסול משקים המשנים את מראה המקווה אף שלא במשקים שאובים) עכ"ל:

כז כתב **הרמב"ם** בסוף פרק ז' מהלכות מקואות: מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו, ולא נפל לו דבר- הרי זה כשר. לא אמרו (**שפסול)** אלא שנשתנה מחמת משקה אחר ע"כ. ונראה שהוא נלמד בקל וחומר ממי צבע ומהדיח בו סלי זיתים וענבים ושינו מראיו שהוא כשר (**שאם צבע הבא מבחוץ אינו פוסל את המקווה, קל וחומר ששינוי צבע מחמת המקווה עצמו לא יפסול את המקווה)**:

כה (ב) וז"ל (**הרשב"א ב)**שער המים שבסוף תורת הבית (בית המים ש"ט):

שינוי זה שאמרנו (**כלומר שינוי מראה)** אינו פוסל (**את המקווה)** אלא (**רק)** כשנתן למקוה מגוף הדבר ששינוהו, ואם אין שם מגוף הדבר המשנה אף על פי שנשתנו מראיו- אינו פוסל. [כיצד]? סלי זיתים וענבים שנפלו למקוה ושינו מראיו- לא פסלוהו, שאין כאן מגוף הזיתים והענבים אלא (**יש כאן)** מראיהן לבד.

וכן הדין וכן הטעם למים ששרו בתוכן סמנים (**של צבע)**, וקיבלו (**המים את)** מראית הסמנים ונפלו למקוה שלם ושינו מראיו- לא פסלוהו. נפלו למקוה חסר, אם נפלו ג' לוגין (**ממי הצבע)**, אף על פי שלא פסלוהו בשינוי מראה, (**אך עכ"פ)** פסלוהו משום מים שאובין דמים (שאובין) [צבועין] נקראים. וכבר נתבאר

---

[227] ספרא שמיני פרשה ט:

(ד) "מקוה מים, לא מקוה כל משקים כולם (**ביאר ה"קרבן אהרן" של הרב אהרן אבן חיים: "שאינו נעשה מקווה אלא ממים. ד"מים" פרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט)**, פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו את מראיו דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר כל הפוסלו בשלשת לוגים פוסלים אותו בשינוי מראה, מי כבשים ומי צבעים פוסלים אותו בשלשת לוגים מים ופוסלים אותו בשינוי מראה רבי יוסי אומר כל הפוסל בשלשת לוגין אין פוסלין אותו בשנוי מראה (**שכיוון שהם פוסלים בשיעור של ג' לוגים, הרי נמצא שדינם כדין מים, ועל כן אין הם פוסלים בשינוי מראה בפחות מג' לוגים)**".

למעלה (ש"ו) שג' לוגין שנפלו למקוה חסר לעולם הוא בפיסולו עד שיצא ממנו כמלואו ועוד (**קצת**). שינוי מראה חוזר להכשרו, ואין המים השאובין חוזרין להכשרן. ויראה לי שכן הדין לג' לוגין שנפלו למקוה על ידי דבר המקבל טומאה:

כח וכתוב עוד (**ברשב"א**) בשער המים (שי"א): המעין מטהר בכל שהוא, ומטהר אפילו (**אם**) נשתנו מראיו (**של המים שלו**). כיצד? נפל שם יין או ציר או מוהל ושינו מראיו, כשם ש(**המעיין-**)אינו נפסל במים שאובים (פ"א מ"ז)[228], כך (**המעיין**) אינו נפסל בשינוי מראה. ולא עוד אלא אפילו המקוה שנפסל, אם המשיך אליו מי מעין- המעין מטהר אותו, (**וזה**) אפילו לא חזרו (**מי המקווה**) למראיהן, כשם שמטהר אותו מפיסול השאובין כמו שביארנו ע"כ:

כו היו בו (**במקווה**) ארבעים סאה (**מים כשרים**) ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו (**כלומר ש20 סאה מן המים נראים שונה, ואילו שאר ה20 סאה נראים כרגיל**) אפילו הטובל במקום שלא נשתנה (**מראה המים**)- (**בכל זאת**) לא עלתה לו טבילה.

(ההלכה שהבאנו עתה מפורשת ב)תוספתא (פ"ה ה"ח) כתבה הרא"ש בפרק תנוקת (הל' מקואות סי' יט)[229] ולכאורה משמע מינה דבכל גווני לא עלתה לו טבילה (שהרי התוספתא כתבה במפורש שבכל שטחי המקווה לא ניתן לטבול, גם לא במקום שלא נשתנה מראה המים, וא"כ נכון לומר שבכל גווני לא עלתה לו הטבילה).

אבל במשנה פרק ז' דמקואות (מ"ד) תנן: נפל לתוכו יין או מוהל ושינו את מקצת מראיו, אם אין בו מראה מים (לכמות מים של) ארבעים סאה- הרי זה לא יטבול בו (בטעם הדבר הסבירו המפרשים שזה מפני שהמים שנשתנה המראה שלהם אינם נחשבים כמים כלל, ועל כן נמצא שאין כאן 40 סאה לטבילה. על כן רק אם יש 40 סאה מלבד המים שהשתנה המראה שלהם- ניתן לטבול).

---

[228] משנה מסכת מקוואות פרק א משנה ז:

"למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא"

[229] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן יט:

"(מקואות פ"ז מ"ג): הדיח בו סלי זיתים וענבים ושינו את מראיו- כשר. רבי יוסי אומר: מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראה. נפל לתוכו יין או מוהל ושינו את מראיו- פסול. כיצד יעשה? ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה מים. היו בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו למראה מים. בתוספתא (שם פ"ה) מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו יין ונשתנה מראיהן אינו נפסל בשלשת לוגין. ולא עוד אלא אפי' חזרו מראיו לכמות שהוא כשר. היו בו מ' סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראה חציו, הטובל בין במקום מים בין במקום יין כאילו לא טבל":

משמע בהדיא שאם יש בו (**במקווה**) שיעור ארבעים סאה מים שלא נשתנו- יכול לטבול במקום שלא נשתנה (**מראה המים**), וכך הם דברי **הרמב"ם** בפרק ז' מהלכות מקואות (ה"ט)[230]. ואם כן התוספתא אף על גב דמיתניא סתם (**בלי חילוק אם נשארו במקווה 40 סאה שלא נשתנה המראה שלהם או שלא נשארו**), צריך לפרשה דבשאין בה מראה מים ארבעים סאה מיתניא (**ועל כן לא מועיל לטבול בה בשום מקום, שכאמור כיוון שאין בה 40 סאה של מים כשרים היא אינה ראויה לטבילה**), אבל אם יש בו ארבעים סאה מראה מים (**מלבד המים שהשתנה מראיהם**) טובל במקום [מראה] המים. וכן פירשוה **הראב"ד** (השגות פ"ז ה"ט) (**עיין בהערה הקודמת**) **ורבינו שמשון** (פ"ז מ"ד) ז"ל (**כך כתב: "שהרי אין במקום המים ארבעים סאה, דכולו לא היה אלא ארבעים סאה"**).

ומהתוספתא גופה הוא מוכרח לפרש כן, דקתני (פ"ה ה"ט): חבית שנשברה בים הגדול ומראה אותו המקום כמראה אותו היין, הטובל באותו מקום- כאילו לא טבל. הרי בהדיא דלא פסלה אלא אותו מקום שנשתנה בלבד, אבל במקום שלא נשתנה (**בים הגדול**) כיון דאית ביה מ' סאה- כשר:

כט תניא **בתוספתא** (פ"ה ה"ח): נפלו לו (**לתוך המקווה**)- ג' לוגין יין, כאילו לא נפל (**כלומר, אין זה פוסל את מי המקווה**) בין במקום היין בין במקום המים. היה (**המקווה**) שאוב (**כלומר שהמים שבו היו מים שאובים ולא כשרים**) והשיקו (**למקווה עם מים כשרים, אם**) השיק במקום היין זה וזה לא טהר (**כלומר, בין במקום שהיה יין ובין במקום שהיו המים הטובים- המים לא הוכשרו, והם נותרו שאובים. אבל אם**) השיק במקום המים (**כלומר שלא במקום היין**), מקום המים- טהר, מקום היין- לא טהר.

וכתבה **ר"ש** בפרק ז' דמקואות (מ"ד) ופירש: נפלו לו ג' לוגין יין שלא שינה מראיהן (**של המקווה**) כאילו (**כלל**) לא נפל, וטובל בין במקום המים בין במקום היין. היה (**המקווה**) שאוב והיה בו שיעור שני מקואות (**דהיינו 80 סאה**) או שלשה (**דהיינו 120 סאה**) והשיקו למקוה כשר כדי להכשירו לטבילה (**שהרי כאמור המים שבו שאובים, וע"י ההשקה המים השאובים יוכשרו. אם**) השיק במקום היין- זה וזה לא טהר, ואף על פי שיש במקום המים (**באותו המקווה, שלא בצד של היין-**) שיעור מקווה דשאובין נינהו ולא סלקא להו השקה שבמקום היין[231] (**ועל כן הם נותרו שאובים ואינם כשרים לטבילה**) עכ"ל:

---

[230] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ז הלכה ט:

"מקוה שנפל יין או מוהל או שאר מי פירות ושינו את מראיו ונפסל כיצד תקנתו ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיו למראה מים, ואם היה במקוה מ' סאה מים כשרים ממלא ושואב לתוכן עד שיחזרו מראיו למראה מים, נפל לתוכו יין או מוהל וכיוצא בה ונשתנה מראה מקצתו, אם אין בה מראה מים שלא נשתנה כדי מ' סאה ה"ז לא יטבול בו, והטובל במקום שנשתנה לא עלתה לו טבילה, אפילו חבית של יין שנשברה בים הגדול ומראה אותו מקום כמראה של יין הטובל באותו מקום לא עלתה לו טבילה.

השגת הראב"ד: לא עלתה לו טבילה. א"א בתוספתא הטובל בין במקום היין בין במקום המים כאילו לא טבל ובשאין בו מראה מים מ' סאה קאמר אבל אם יש בו מ' סאה מראה מים טובל במקום המים"

[231] נראה לומר בטעם הדבר, שזה מפני שכאמור מים שנראים עמים אינם נחשבים כמים כלל, ועל כן השקה לא תועיל להם.

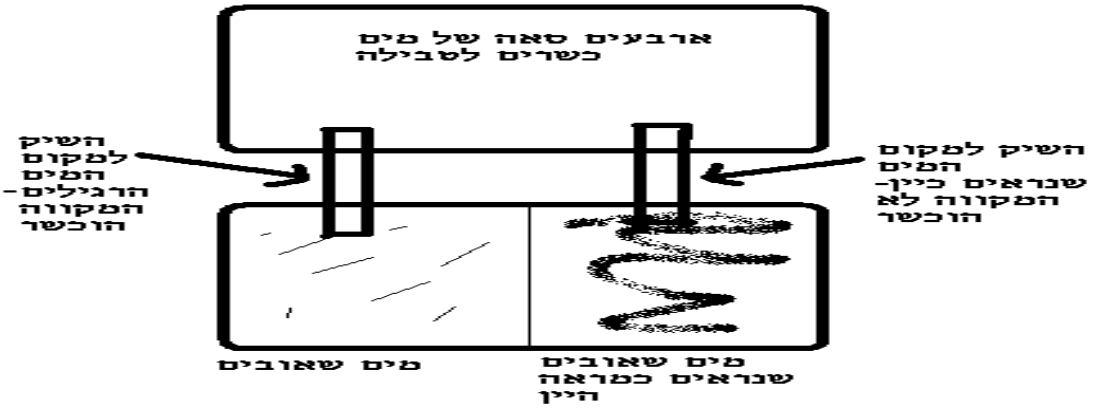

גרסינן בפרק קמא ד**מכות** (ד.): אמר רב יהודה אמר רב: חבית מליאה מים (**שאובים**) שנפלה לים הגדול, הטובל שם- לא עלתה לו טבילה חיישינן לג' לוגין שלא יהיו במקום אחד (**כי אם המים השאובים יהיו במקום אחד והוא בדיוק יטבול שם- לא תעלה לו הטבילה)**, ודוקא (**אם נפלה החבית)** לים הגדול דקאי וקיימא (**שהמים שם עומדים, ומן הסתם אם נפלו שם המים השאובים, הם לא זזו משם)**, אבל נהרא בעלמא- לא (**אם נפלו המים בנהר זורם אין אנו חוששים שהמים השאובים נותרו באותו מקום, ועל כן אנו תולים לומר, שאף מי שטבל במקום שבו נפלו המים מהחבית- עלתה לו טבילה)**.

ופירש **רש"י**: הטובל שם באותו מקום לא עלתה לו טבילה, שמא כל מים שבחבית עומדין יחד (**ואז הוא בעצם טבל במים שאובים)**, ושמא בא זה (**הטובל עם)** ראשו ורובו במים שאובין, וזה אחד מן הפוסלין את התרומה (שבת יד.)[232].

והתוספות (מכות שם ד"ה אמר)[233] כתבו דגרסינן: חבית מליאה יין ולכך לא עלתה לו טבילה, דמי הים קוו וקיימי ושמא עדיין הוא צבור ועומד במקומו ואינו ניכר וטובל ביין, אבל נהרא בעלמא- לא, דודאי

---

[232] שבת דף יד עמוד א:

"והבא ראשו ורובו במים שאובין, מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה? אמר רב ביבי אמר רב אסי: שבתחלה היו טובלין (**במים כשרים לטבילה)** במי מערות מכונסין וסרוחין (**שמחמת שהמים היו עומדים במערה זמן רב מבלי להתחלף הם היו מסריחים)**, והיו נותנין עליהן מים שאובין (**הטובלים היו מתרחצים אחר הטבילה במים שאובים כדי להתנקות ממי המערות הסרוחים)**, התחילו ועשאום קבע (**שהיו רגילים בקבע לטבול ואז מיד לשפוך על עצמם מים שאובים)** - גזרו (**רבנן)** עליהם טומאה (**לומר, שלא עלתה להם הטבילה)**. מאי קבע (**איזה קבע הם נהגו ביחס לטבילה עם הרחצה במים השאובים)**?

אמר אביי: שהיו אומרים: לא אלו (=מי המקווה שבמערה) מטהרין - אלא אלו ואלו מטהרין (דווקא המים השאובים ביחד עם המים הכשרים מטהרים, אך המים הכשרים לבדם אינם מטהרים). אמר ליה רבא: מאי נפקא מינה? הא קא טבלי בהנך! (מה זה משנה מה אנשים חושבים? הרי סו"ס הם גם טבלו במים הכשרים וא"כ עלתה להם באמת הטבילה מדאורייתא!). אלא אמר רבא: שהיו אומרים: לא אלו מטהרין (לא מי המקווה של המערה מטהרים)- אלא אלו (המים השאובים) מטהרין.

וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה? (כלומר, מה שייך לגזור על סתם אדם טהור שנפלו עליו שלושה לוגים מים שאובים שיטמא?) - דאי לא הא (אם לא נגזור שהטהור שנפלו עליו שלושה לוגים של מים שאובים יטמא) - לא קיימא הא (אז גם הגזירה של טמא שטבל במי מערה ושפך על עצמו מים שאובים- לא תעמוד. זאת משום שאנשים לא יבחינו בין אדם שהיה טהור ואז נפלו עליו שלושת הלוגים, ובין אדם שהיה טמא ואז נטהר, שהרי בשני המקרים הרי היה מדובר שהאדם היה טהור, ואז נפלו עליו שלושת הלוגים, ועל כן על כרחך היו מוכרחים חכמים לגזור גזירה גם על הטהור לגמרי שנפלו עליו שלושה לוגים של מים שאובים)".

מתערב במים ואינו בעין, ומיירי ביין לבן שאינו משנה מראית המים דאי באדום ניחזי אם שינה מראית המים אם לא ע"כ (**עיין בהערה ביאור התוס'**).

והפוסקים שלא כתבו דין זה משמע שהם גורסין חבית מליאה מים ולענין פיסול תרומה וכדכתב רש"י ולא נפקא לן מינה מידי (כלומר, שבאמת אין נפקא מינה לעניין מקוואות מדין זה, כי אם נפלו המים השאובים לים הגדול הם באמת נזרעים ונטהרים, ואף מי שטובל שם עלתה לו טבילה, וכל החידוש של דין זה הוא לעניין תרומה, שמי שנפל על ראשו ורובו מים שאובים נטמא לעניין זה שאם אח"כ הוא יגע בתרומה היא תיטמא).

ומיהו **הרמב"ם** כתבה סתם בפרק ו' מהלכות מקואות (ה"י) וז"ל: חבית מליאה מים שנפלה לים, אפילו לים הגדול, הטובל שם- לא עלתה לו טבילה, (**משום ש**)אי אפשר לג' לוגין שלא יהו במקום אחד ע"כ.

ומשמע דלענין עליה מטומאה (**לטהרה**) על ידי טבילה זו קאמר (**והוא לא דיבר רק לעניין תרומה כמו שהעמדנו בדעת רש"י**). וקשה, שהרי כתב (**הרמב"ם**) בפרק ד' (ה"ו): מקוה שיש בו ארבעים סאה אפילו שאב ושפך לתוכו כל היום כולו (**מים שאובים**)- (**המקווה**) כשר, (**מסביר הב"י:**) וסתם מקואות קוו וקיימי דומיא דים (**כלומר המים שבהם עומדים ולא מתחלפים, כמו המים שבים הגדול**), ואפילו הכי מכשר (**את המקווה**), ולכן נראה לומר דמשום בא ראשו ורובו במים שאובים קאמר (**הרמב"ם**) דלא עלתה לו טבילה, ולענין פיסול תרומה (**שמי שנפלו עליו מים שאובים פוסל את התרומה במגע בה**) כדפירש רש"י:

[בדק הבית] ויותר נכון לומר דלענין עליה מטומאה על ידי טבילה זו קאמר (**הרמב"ם, ולא לעניין תרומה כדפרש"י**), ושאני ההיא דפרק ד' (**מפרק ו'**), (**שבפרק ד' שמדובר שלתוך המקווה של ה40 סאה נשפכים המים השאובים אז-**) שמתוך שבאו השאובים דרך שפיכה, הם מעורבים בכל מי המקוה ואין שם שלשה לוגין שאובים במקום אחד (**ולכן המים השאובים נזרעים במקווה ונטהרים**),

---

[233] התוספות שם במסכת מכות דף ד עמוד א:

"אמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים - כך גיר' הקונטרס, וקאמר: לא עלתה לו טבילה משום מים שאובין. (**התוס' דוחה את שיטת רש"י ואומר:**) ולא נראה, דהא מדשוי להו השקה כמחוברים לטהרם מטומאה הוא הדין לענין טבילה נמי (**אם מדובר במים שאובים אז מדוע שלא נאמר שהמים השאובים נטהרו מכוח השקתם לים הגדול?**)

ועוד דאמרינן בביצה (דף יח: ושם) מטבילין כלי על גבי מימיו לטהרו והיכי סלקא ליה טבילה לגו מנא הא המים שבתוכו שאובין ולא מיערבי ובהשקה בעלמא עדיף להו אלא ודאי נעשין מחוברין גם לענין טבילה (**וא"כ, לא ברור מדוע לפי רש"י מי שטבל במקום שבו נפלו המים השאובים- לא עלתה לו הטבילה? הרי מיד כאשר נפלו המים השאובים למקווה- מיד מכוח השקתם לים הגדול הם נזרעו ונטהרו במים, כמו שמים שאובים שבתוך כלי נטהרים ע"י השקה**)

לכך נראה דגרסינן במילתיה דרב יהודה חבית מלאה יין ולכך לא עלתה לו טבילה, דמי הים קוו וקיימי ושמא עדיין הוא (**=היין**) צבור ועומד במקומו ואיסור ניכר וטובל ביין, אבל (**אם נפלה החבית ב**)נהרא בעלמא- לא (**ועלתה לו הטבילה**), דודאי מתערב במים, ואז לא היה בעין ועלתה לו טבילה, ומיירי (**רב בשם רב יהודה**) ביין לבן שאינו משנה מראית המים (**ועל כן עלינו לנקוט כללים האם עלתה לו הטבילה או לא, כיוון שאין אנו יכולים לבחון את הדבר בעיניינו**), דאי ביין אדום ניחזי אם שינה מראית המים אם לא (**ואז אם המים לא השתנה המראה שלהם אז אפילו ביין אדום שנפל- עלתה לו הטבילה**".

מה שאין כן בחבית שנפלה, דלא דרך שפיכה אתאי (בפרק ו' מדובר שחבית שנפלה לים הגדול, וכיוון שהמים באו כולם במקום אחד ולא נשפכו, על כן אנו רואים את כל שלושת הלוגים מים שאובים במקום אחד, ועל כן הם מטמאים את הטובל בהם) [עד כאן]:

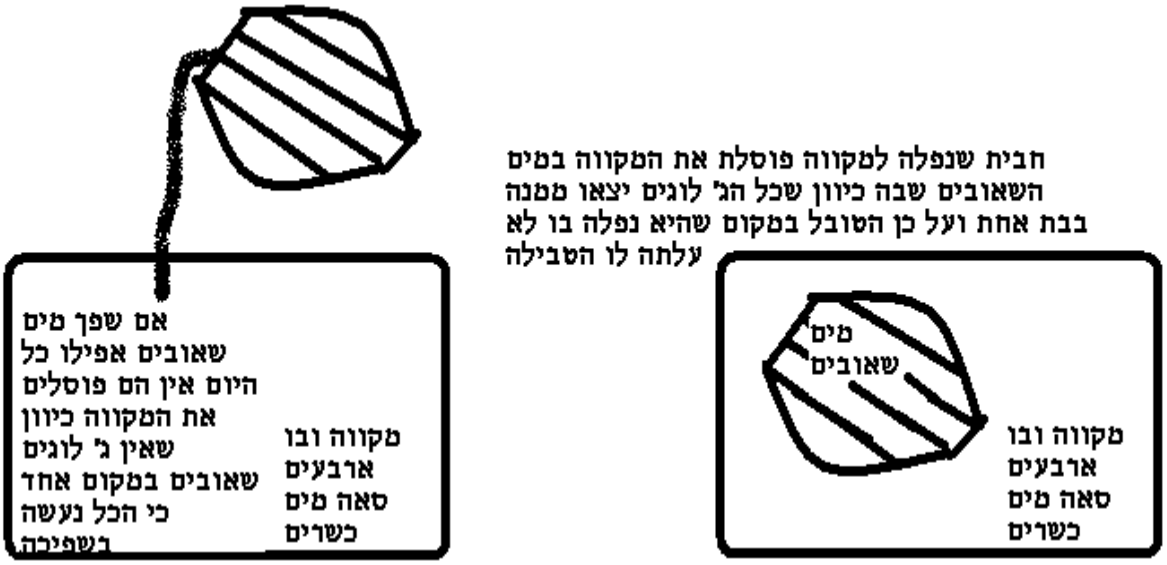

תניא **בתוספתא** (פ"ה ה"ח): מקוה שאין בו מים ארבעים סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו- אינו נפסל בג' לוגין (**מדין מים שאובים, כי זה יין ולא מים**), ולא עוד אלא אפילו חזרו מימיו לכמות שהיו- כשר (**לטבול בו**).

וכתבה **הראב"ד** בפרק ז' מהלכות מקואות (הי"א (**צריך לומר: הי"ב**))[234] וכתב עליה פירוש כיון שחזר (**מראה המים**) למראה יין הרי הוא כאילו כולו יין ושוב אינו נפסל בג' לוגין מים (**שאובים**), נפקא מינה שאם חזרו (**מי המקווה**) למראה מים- כשר. ולא עוד אלא שהיין עולה לו (**למקווה לחשבון של-**) לארבעים סאה מתוך שהמים שחזרו (**למראה**) יין מטהרין, אף היין שנפל בהם מטהר, שזה מושך את זה וזה מושך את זה כך נראה לי. ולפי שהיתה בחידוש כתבתיה ופירשתיה עכ"ל.

אבל **ר"ש** (פ"ז מ"ד) פירש: ולא עוד אלא אפילו חזר אחר כך (**המקווה**) למראיו- כשר להקוות עליו ע"כ. נראה מדבריו ד(**דווקא**)בשהקוה עליו להשלימו לארבעים סאה מים הוא דכשר, אבל היין אינו מעלה אותו כדעת הראב"ד ז"ל.

---

[234] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ז הלכה יב:

מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר ה"ז כשר. לא אמרו (**שהמקווה נפסל**) אלא שנשתנה מחמת משקה אחר.

השגת הראב"ד: מחמת משקה אחר. א"א מצאתי **<u>בתוספתא</u>** מקוה שאין בו מים מ' סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בשלשה לוגין ולא עוד אלא אפילו חזרו מראיו לכמות שהיו כשר פי' כיון שחזר למראה יין הרי הוא כאילו כולו יין ושוב אינו נפסל בשלשה לוגין מים נפקא מינה שאם חזרו למראה מים כשר ולא עוד אלא ש<u>היין עולה לו למ' סאה</u> מתוך שהמים שחזרו יין מטהר אף היין שנפל בהם מיטהר עמהם שזה מושך את זה וזה מושך את זה כך נ"ל ולפי שהיתה לי בחידוש כתבתיה ופירשתיה.

וגם **הרמב"ם** נראה שלא היה מפרש כפירוש הראב"ד, דאם כן לא הוה שתיק מיניה. **ורבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכז.)[235] כתב לשון התוספתא ולא פירש בה דבר, וגם לשונה כתוב בטעות שכתוב שיש במקום שאין:

האם אחר שהוסיף מים על המקווה שהשתנה מראה המים שבו ליין ושוב המים שבו נראים כמים, האם היין שבו עולה לשיעור מי המקווה?	**הראב"ד**	**הרמב"ם, הר"ש**
	עולה בחשבון	לא עולה

<u>ל (א) אין שאיבה פוסלת</u> אלא במים, אבל השלג והברד והכפור והטיט וכו'. בפ"ז ד**מקואות** (מ"א) תנן: אלו מעלין ולא פוסלין: השלג והברד והכפור **(=הטל שנקרש)** והגליד **(=הקרח)** והמלח והטיט הנרוק **(=הטיט הרך)** אמר רבי עקיבא היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקווה **(לחשבון של 40 סאה)** והעידו אנשי מידבא משמו **(של רבי ישמעאל)** שאמר להם: צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה **(כלומר שאף שרבי ישמעאל התווכח עם רבי עקיבא, אך למעשה הוא התיר בעצמו אף לעשות מקווה שלם רק משלג)**.

רבי יוחנן בן נורי אומר: אבן הברד כמים. כלומר: (שאם שאבו את אבני הברד אל תוך כלי אז דין אבני הברד הללו) כמים השאובים שפוסלים ואינם מעלים (את המקווה לחשבון של 40 סאה). וידוע דלית הלכתא כוותיה (דר' יוחנן בן נורי) אלא כתנא קמא (שאף אם שאבו את אבני הברד בכלי, מכל מקום אין דינם כמים שאובים) וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"ז ה"ג)[236].

וגליד הם המים הנקרשים. ותנן תו (**שנינו בהמשך המשנה שם ז,א)**: כיצד מעלין ולא פוסלין? אם יש במקוה ארבעים סאה חסר אחת, (**ו)**נפל מהם (**מהשלג\ברד\כפור\גליד\מלח\טיט הנרוק מידה של)** סאה לתוכו- העלוהו (**האם השלימו את המקווה לכמות של 40 סאה)**. נמצאו מעלין ולא פוסלין (**רוצה לומר שהם משלימים את המקווה למידה של 40 סאה, והם אינם פוסלים את המקווה, אף אם הביאו אותם בכלי כך שהם אמורים היו להיות שאובים, בכל זאת אין הם פוסלים אלא רק מעלים)**.

---

[235] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה:

"מי הצבע פוסלי' אותו בשלש' לוגין ואין פוסלין אותו בשנוי מראה. נפל לתוכו יין או מיחל ושנו מראיו- פוסל. כיצד יעשה? ימתין עד שירדו גשמים ויחזו' מראיהן למראה מים. היו בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה מים. **<u>אמרי' בתוספת'</u>** מקוה שיש בו מ' סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בג' לוגין. רוצה לומר אם נפלו בו שלשה לוגין מים לא נפסל בכך, דכיון דנשתנו מראיו אינו ראוי למקווה, ולא עוד אלא אפילו חזרו מראיו לכמו שהיה כשר (**ואין אנו אומרים שעכ"פ יפסל משום שלוש לוג מים שאובים)**. היו בו מ' סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו חצי מראיו הטובל בו בין במקום המים בין במקום היין כאלו לא טבל. שלשה לוגין מים שנפל לתוכן קורט יין והרי מראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו שלש' לוגין חסר קרטוב מים שנפל לתוכן קרטו' חלב והרי מראיה' כמראה מים ונפלו למקוה לא פסלוהו".

[236] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ז הלכה ג:

ואלו מעלין ולא פוסלין: השלג, והברד, והכפור, והגליד, והמלח, וטיט הנרוק, כיצד מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת ונפל לתוכו סאה מא' מאלו ה"ז עולה למדתו והרי המקוה כשר ושלם, נמצאו מעלין ולא פוסלין, אפילו הביא מ' סאה שלג בתחילה והניחן בעוקה וריסקו שם ה"ז מקוה שלם וכשר.

וכתב **הרא"ש** בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' יח): לא פוסלים אף על פי שהן שאובין, דלא שייך פיסול שאובין אלא במים (**אך לא בהם שהם אינם מים רגילים)** ואפילו עשה כל המקוה מאלו, והביאן לתוך המקוה בכלי- כשר (**ואין הם פוסלים מדין שאובים)**. ותניא ב**תוספתא** (פ"ה ה"ו): עיגולי שלג המשוקעים בבור- הרי אלו מעלין (**את המקווה לחשבון של 40 סאה)**. רבי יהודה אומר: אין מעלין. ומודה רבי יהודה שהוא מביא טיט הנרוק בעריבה (=**שם כלי)** ומשיק ויורד וטובל (**כלומר, אף שרבי יהודה חולק על כל החומרים כשלג וכו', הוא עכ"פ מודה בטיט הנרוק)**[237].

משמע דשלג אף על פי שלא נמוח (=מפשיר), סאה אחת ממנו משלמת למקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, דחשוב כמים אף על פי דלכשנמוח יחסר ממנו (שהרי בוודאי כשאנו רואים לפנינו שלג בנפח סאה זה כולל אוויר רב, ועל כן בוודאי כאשר השלג יפשיר אנו נמצא שלמעשה יש כאן פחות מסאה של מים). ונראה דלהכי תניא בתוספתא: "עיגולי שלג", דצריך שיהא נכבש יחד וקשה, כדי שלא יחסר ממנו כשיהיה נמוח (כלומר, צריך לדאוג שכאשר מצרפים למקווה כמות שלג בנפח סאה, יש לכבוש את השלג כך שהאוויר יצא לחוץ, ואז נדע שבאמת הסאה שלג שלפנינו היא סאה ממש של מים, ורק אז נוכל לסמוך על כך כדי להכשיר את המקווה שחסר לו סאה של מים) עכ"ל:

וכ"כ **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (שער המים עמ' צב) על משנה זו: למדנו מכאן שהשלג אף על פי שנתנו למקוה בידים לא דיו שאינו פוסל, אלא שהוא (**אף)** משלים לארבעים סאה. ומאי "לא פוסלין" דקאמר? הכי קאמר: אין צריך לומר שאין פוסלין (**כלומר, ברור שהשלג מעלה את המקווה למידה של 40 סאה, ואין צריך לומר שהוא לא פוסל, כי זה פשוט)**.

ו**בתוספתא** דמקואות (שם) נמי תניא: מודה רבי יהודה שמביא טיט הנרוק בעריבה ומשיקו ויורד וטובל בו. אבל לא נתברר אם נחשוב אותה סאה של שלג כמות שהוא (**כלומר בצורה הקפואה של השלג עם האוויר שבלול במים)** או לכשיתפשר נחשוב המים היוצאים ממנו. כי המים היוצאים ממנו הם פחות ממה שהיה השלג (**כמו שאמרנו כבר שחלק מן הנפח של השלג אוצר בתוכו אוויר)**,

ונראה דכיון דברד וגליד וטיט הנרוק דכמות שהן משלימין (**למידה של 40 סאה),** נראה כי השלג נמי משלים כמות שהוא (**ואין צורך לחכות שהוא יפשיר כדי שנדע כמה אוויר יש בתוכו)**

ועוד מדקאמר: "השלג והברד", ולא קאמר: "מי השלג והברד" אלמא בכמות שהן קאמר (**כלומר, שלג כמות שהוא אף שידוע שיש בתוך השלג אחוזים מסויימים של אוויר)**, מיהו נראה לי ש(**בכל זאת)**הוא צריך למעכו (**לשלג)** כדי שיהא כעין הכפור (**=הטל שנקרש)** והברד (**שהרי הנפח שלהם אינו מכיל כמעט אוויר, אלא רובם עשויים ממים בלבד)**, אבל התפוח וחלול כמות שהוא- לא (**כלומר, אין להשאיר את השלג במצב כמות שהוא, מפני חשש שיש בתוכו אוויר הנותן לו את הנפח שלו, ועל כן כאמור יש למעך אותו היטב)**.

ואם תאמר: הנך כולהו דקאמר "מעלין ולא פוסלין", כיון דחשיב להו מיא לאשלומי, מאי טעמא לא פסלי בשאובין? (**הראב"ד מקשה קושייה של ממה נפשך:**

---

[237] **ה"חסדי דוד"** הסביר בטעם שר' יהודה חולק על חכמים, שזה מפני שאף שכל החומרים כאן (שלג,כפור וכו') הם תולדות המים, אך מכל מקום כיוון שהם כולם עשויים להפשיר ולהפוך למים, כל עוד שהם לא הפכו למים אין הם נחשבים כמים, ועל כן אין שאיבה פוסלת בהם. העניין שהם עדיין לא הפשירו זה מעלה שיש בהם, שיש להם "שם" שונה, ועל כן אין הם מוגדרים כמים לעניין שאיבה.

מה שאין כן בטיט הרך, שכיוון שהוא מתולדות המים, שהרי הוא מורכב ממים, ואין הוא עשוי להשתנות, שהרי תמיד הוא יישאר במצבו כמות שהוא (שהרי לא שייכת בו הפשרה), על כן רק בו מודה ר' יהודה שכבר עתה הוא נחשב כמים, ובכל זאת אין הוא מוגדר כשאוב באם ניקח אותו בכלי.

אם אתה אומר שהם (השלג\הכפור וכו') נחשבים כמים לעניין זה שהם משלימים את המקווה לשיעור של ארבעים סאה, אז שגם יפסלו את המקווה מדין מים שאובים אם יקחו אותם בכלי

ואם אתה אומר שהם לא פוסלים מדין מים שאובים אז משמע שאין להם דין של מים, אז מדוע הם בכל זאת משלימים את המקווה לשיעור של ארבעים סאה

כלומר הראב"ד מקשה שארכביה להאי דינא אתרי ריכשי (=בשפה קלה: תפס את החבל בשני הקצוות שלו), ונמצא שהרוויח מכל הצדדים שגם זה נחשב כמים לעניין העלאה לשיעור הרצוי, וגם אין זה נחשב כמים לעניין שאינו נפסל כשאובים, וא"כ עניין זה מצריך בירור הכיצד אנו עושים זאת?)

התם (אנו אומרים שהם מעלים ובכל זאת לא נפסלים מדין מים שאובים) משום דהוו דבר שאין עושין ממנו מקוה בתחלה, אלא אצטרופי בלחוד הוא דמצטרפי לרובא דכשרים, ומש"ה אין פוסלים בשאובה (כיוון שהם דברים שרק מצטרפים לשיעור של מקווה, אך לא ניתן לעשות מהם מקווה שלם, על כן אין הם נפסלים מדין מים שאובים).

מאי טעמא? (נאמר בתורה:) ("אך מעין ובור-)"מקוה מים" (ומקווה) הוא דאתקש למעין; מה מעין- (כשר דווקא כשהמים שבו באו) בידי שמים, אף מקווה- בידי שמים, אבל שאר משקין- לא אתקוש (שאר משקים לא הוקשו למעיין, ועל כן הם מכשירים אף שלא באו בידי שמיים),

הילכך שאר משקין בשינוי מראה הוא דפסלי משום דמתחזי כמקוה של שאר משקין (והרי התורה עכ"פ אמרה שיש לטבול ב"מקווה מים" כלומר במקווה שהמים שבו נראים כמים ולא כשאר משקים), אבל משום שאובין- לא (שאר משקים לא נפסלים באם שאבו אותם, כיוון שכאמור המשקים לא הוקשו למעיין שצריך להיווצר דווקא בידי שמיים ושלא יהיה שאוב, ועל כן שאר משקים כשרים לטבילה אף אם שאבו אותם).

והנך כולהו (**השלג\הכפור...)** כיון דליכא בהו שינוי מראה (**שהרי הם נראים כמים כשהם מפשירים)** פיסול שאובה נמי ליכא (**בהם)**.

ואם תאמר: לאנשי מידבא משום רבי ישמעאל הרי עושין מן השלג מקוה לכתחלה ואפילו הכי כי נותנו בידים- כשר (**מקשה**

הראב"ד: הרי לפי עדותם של אנשי מידבא משום רבי ישמעאל מותר לעשות אפילו מקווה שלם לכתחילה משלג, והרי מדובר שמביאים את השלג בידיים ובכל זאת הם אומרים שהמקווה כשר, הכיצד? הרי שם זה לא רק דבר שמצטרף לשיעורו של המקווה, אלא שם כאמור מדובר שכל המקווה נעשה מהשלג, א"כ לא ברור מדוע אין השלג נפסל מדין שאובים?).

התם לכשיתפשר קאמר, וכשנפשר מילתא אחרינא הוא, וממילא קא הוי מקווה (כשרבי ישמעאל אמר שמותר לעשות מקווה שלם רק משלג, הוא התכוון שניתן יהיה לטבול במקווה כאשר השלג יפשיר ויהפך למים, ולכן כאשר השלג יפשיר ויהיה "שם אחר" לשלג, יהיה ניתן לטבול בשלג, וממילא יהיה שם מים בשיעור של 40 סאה הראויים לטבילה במקווה.

כלומר, כיוון שכאשר שאבו את השלג הוא היה עדיין שלג, ואחר שהוא כבר נח, רק אז הוא הפך למים, על כן אין מי המקווה נפסלים מדין מים שאובים) עכ"ל.

והרז"ה[238] כתב על זה: אנו תמהים מהיכן למד (הראב"ד) שבמדידה עשו אנשי מידבא את המקוה או שהביאו את השלג בכלים(?!) שמא בידיהם משכו והוליכוהו עם הקרקע (לפי זה ניתן לומר שבאמת גם

[238] השגות הרז"ה סימן ב:

השלג נפסל כאשר שואבים אותו, וכל מה שהשלג לא נפסל כאשר אנשי מידבא עשו ממנו מקווה, זה מפני שהם לא הביאו את השלג בידיים, אלא הוליכו את השלג על גבי הקרקע, ועל כן השלג לא קיבל דין של שאוב. אמנם באמת אם אנשי מידבא היו לוקחים את השלג בידיים\ בכלים בוודאי שהשלג היה נפסל לטבילה) עכ"ל.

ובסוף דבריו כתב (**הרז"ה**): הילכך אין לנו מאותו מעשה (**של אנשי מידבא**) שום ראיה לומר שאין השאיבה פוסלת בשלג, ונראה לי שדינו (**של השלג**) כדין המים בין לפסול בין להכשיר ע"כ.

ורבינו (הטור) השמיט "גליד" (=קרח) משום דמדין ברד וכפור (=טל שנקרש) הוא נלמד, אבל "מלח" איני יודע למה השמיטו (הב"י תמה מדוע הטור לא הזכיר שגם המלח מעלה ולא פוסל את המקווה, ונשאר על כך בצריך עיון):

ומה שחילק (**הטור**) בין טיט הנרוק לאינך (**לשלג\כפור וכו'**) לענין עשה מהם מקוה שלם[239], אף על גב דבדברי הרא"ש (שם **בהלכות מקוואות סימן י"ח**) נראה דאף בעשה כל המקוה מטיט הנרוק מכשר,

---

"ד. והא דתנן אר"ע היה ר' ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה, אמרו לו אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו לי שלג ועשו לי מקוה בתחלה. כתב על זה הרב למדנו מכאן כי השלג אע"פ שמדדו ונתנו לתוך המקוה, לא דיו שאינו פוסל משום שאוב אלא שהוא משלים למ' סאה. ואנו תמהים מהיכן למד שבמדידה עשו אנשי מידבא את המקוה או שהביאו את השלג בכלים, שמא בידיהם עשאוהו והוליכוהו עם הקרקע, כאותה ששנינו בתוספתא (פ"ג ה"ב) זלף בידיו וברגליו ג' לוגין מים למקוה פסול הולכין עם הקרקע כשר. (שם ה"ג) לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא העוברת ממקום למקום וזלפו מים בידיהם וברגליהם למקוה כשר ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה כשר. מכאן למדנו שאין צריך רבייה והמשכה אלא בשופך מתוך כלי, אבל בממשיך בידיו וברגליו מנהר או ממקום למקום דיו בהמשכה בלבד אפילו בכל המקוה. ובמשנתינו שנינו (פ"ב מ"ו) המסלק את הטיט לצדדין ומשכו ממנו ג' לוגין כשר. א"נ י"ל במעשה של אנשי מידבא שהביאו השלג על גבי טבלא שאין לה לבזבז המונחת תחת הצנור שאינה פוסלת את המקוה. וכדתנן (פ"ד מ"ב) המניח טבלא תחת הצנור אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה ואם לאו אינה פוסלת את המקוה זקפה להדיח בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקוה. הילכך אין לנו מאותו מעשה שום ראיה לומר שאין השאובה פוסלת בשלג. ונראה לנו שדינו כדין המים בין לפסול בין להכשיר. ומכל הון ועושר, מה נמרצו אמרי יושר".

[239] טור יורה דעה סימן רא:

"אין שאיבה פוסלת אלא במים אבל השלג והברד והכפור והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי אין שאיבה פוסלת בהן שאם שאב מאלו למקוה חסר לא פסלוהו ולא עוד אלא שאפי' עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי ועשה ממנו מקוה כשר מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט שראוי להריקו אם המים צפים על גבי הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט

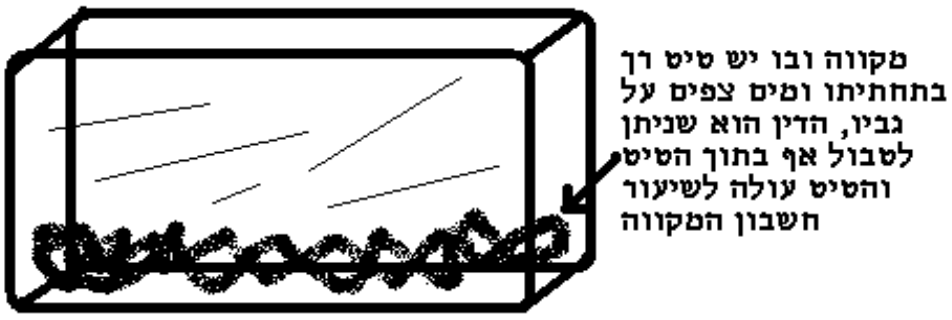

(**אבל אם**) אין המים צפים ע"ג הטיט אין טובלין במקום הטיט אבל במים טובלין אפילו אם אין בו מ' סאה אלא ע"י הטיט"

דהא סתם וכתב: "ואפילו עשה כל המקוה מאלו- כשר" (**כלומר, גם אם עשה את כל המקווה מטיט הנרוק- המקווה כשר**), משמע לרבינו דאי אפשר לומר כן, מדאמרינן בסוף פרק קמא דסוכה (יט:): "טיט הנרוק יוכיח (**שישנו דבר שמצטרף לשיעור של דבר, אך הוא עצמו אינו כשר לטבול רק בו, וזה כי הוא מצד אחד**) שמצטרף לארבעים סאה (**אך מצד שני**) והטובל (**רק**) בו לא עלתה לו טבילה", הילכך ודאי לא על הטיט הנרוק נתכוין הרא"ש ז"ל (**לומר שניתן לעשות מקווה שלם רק מטיט**), אלא אאינך (**כלומר, כאשר הרא"ש אמר שניתן לעשות מקווה שלם רק מחומרים אלו הוא התכוון על שאר החומרים כמו השלג והכפור וכו' חוץ מן הטיט**),

דאף על גב דלא אשכחן דשרו לעשות כל המקוה מהם אלא בשלג, מיניה ילפינן לאינך דמאי שנא (אף שלא מצינו מקור האומר שניתן לעשות מקווה שלם רק מכפור\גלידו\ברד וכו', בכל זאת אנו למדים שמותר לעשות כן, משום שהשלג דומה להם, ואם כן כמו שמצינו שמותר לעשות מקווה שלם מן השלג, כך בוודאי יש להקיש ולומר שניתן גם לעשות מקווה שלם מהכפור וחביריו, אך כאמור מן הטיט הנרוק לא ניתן לעשות מקווה שלם, אלא הוא רק מצטרף לשיעור של המקווה).

והרמב"ם כתב בפ"ז (ה"ג) כלשון הזה: אלו מעלין ולא פוסלין: השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק. כיצד? מקוה שיש בו מ' סאה חסר (**סאה**) א', ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו (**שהזכרנו**), הרי זה עולה למדתו (**של ארבעים סאה**), והרי המקוה (**נחשב**) שלם (**בכך**) וכשר, נמצאו מעלין ולא פוסלין (**מדין מים שאובים**) .אפילו הביא מ' סאה שלג בתחלה והניחן בעוקה (**=בחפירה**) וריסקו שם (**כדי להופכו למים**) הרי זה מקוה שלם וכשר עכ"ל.

והדעת נוטה לומר שהוא סובר דבשלג דחזינן שהכשיר רבי ישמעאל לעשות מקוה בתחלה הוא דמכשרינן, ולא גמרינן מינה לאינך, דאם איתא לא הוו שתקי תנאי מינה במשנה ובתוספתא (**כלומר, נראה לומר שהרמב"ם סובר שדווקא משלג ניתן לעשות מקווה שלם בתחילה, אך לא משאר החומרים. זאת משום שהוזכר במשנה שניתן לעשות מקווה שלם רק מן השלג, ועל כן אין אנו למדים מן השלג לשאר החומרים.**

בוודאי אין זה כרא"ש שמשמע מדבריו שאנו כן למדים מן השלג לשאר החומרים, ועל כן גם משאר החומרים ניתן לעשות מקווה בתחילה. הרמב"ם טוען שאם היה ניתן לעשות מקווה לכתחילה גם משאר החומרים, בוודאי התנאים היו מזכירים זאת, ומדלא הזכירו מוכח שרק מן השלג שהוזכר בפירוש ניתן לעשות מקווה בתחילה):

אבל מדברי רש"י נראה דאף שלג אם עשה ממנו מקוה בתחלה שהוא פסול, (**וזאת נלמד לנו מכך**) שכתב בסוף פרק קמא דסוכה (שם) אהא דאמרינן שהטובל בטיט הנרוק לא עלתה לו טבילה, הטובל במ' סאה שכולו טיט הנרוק- (**בד"ה**) לא עלתה לו טבילה, דהכי תנן במסכת מקואות (פ"ז מ"א): אלו מעלין ולא פוסלין השלג והגליד והכפור וטיט הנרוק מעלין היינו משלימים, אשלומי- אין (**להשלים למידת 40 סאה הם משלימים**), בפני עצמו- לא (**לטבול בהם בפני עצמם- לא ניתן, והרי שגם את השלג רש"י כלל ואמר שלא ניתן לטבול בו בפני עצמו**) ע"כ.

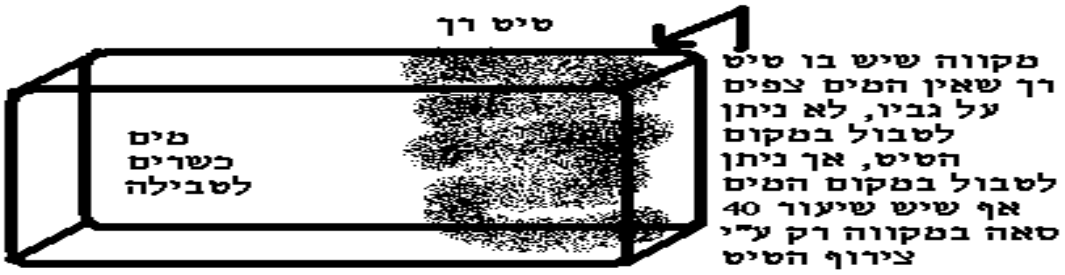

ואם כן (לפי רש"י) תנא קמא דאמר: מעלין, דמשמע דבפני עצמו- לא, אף בשלג פסל (שהרי כאמור, גם שלג נכלל ברשימה הנ"ל). ופליג אדרבי ישמעאל (שרבי ישמעאל סובר שניתן לטבול בשלג בפני עצמו) וקיימא לן (שההלכה היא) כתנא קמא (ולפי זה יהיה אסור לטבול בשלג בפני עצמו שלא כרבי ישמעאל).

ומיהו אפשר למידחי ולמימר דכרבי ישמעאל נקטינן (-להלכה, שמותר לטבול בשלג בפני עצמו), משום דעבד בה מעשה ומעשה רב (כלומר, כיוון שמצינו במשנה שרבי ישמעאל הורה הלכה למעשה לאנשי מידבא שמותר לטבול בשלג בפני עצמו, בוודאי היה נקוט בידו מרבותיו שכך היא ההלכה, ועל כן אף שלא נראה לנו לומר שהלכה כמותו, משום שבדר"כ ההלכה היא כמו תנא קמא, אך בכל זאת לא ניתן להתכחש לכך שרבי ישמעאל הורה למעשה כך וא"כ ניתן לומר שגם אנו יכולים לסמוך על הוראה זו למעשה)

אי נמי דתנא קמא נמי מכשר (לטבול) בשלג (בפני עצמו) ומשום אינך נקט לישנא דמעלין (כלומר, באמת תנא קמא מכשיר לטבול בשלג בפני עצמו, ואילו בשאר החומרים הוא סובר שאין לטבול בפני עצמם אלא הם רק מצטרפים לשיעור של המקווה. א"כ תקשה: מדוע א"כ נקט תנא קמא לשון של "מעלין" גם לגבי השלג? זה לא קשה, שיש לתרץ שאגב כל רשימת הדברים שהם רק משלימים את שיעור המקווה ולא ניתן לטבול בהם בפני עצמם, נקט גם את השלג, למרות שבשלג ניתן לטבול בפני עצמו ועל כן לא שייך בו לשון של "מעלין") :

וז"ל **הראב"ד** בספר בעלי הנפש בקיצור שער המים (עמ' קי): וכולן משתערין (**כלומר משערים את כמות המים שבהם)** כמות שהן, חוץ מן השלג שהוא צריך למעך את חללו עד שיהא (**בלי אוויר בתוכו)** כמו הכפור (**=הטל שנקרש),** וכל אלו (**השלג\ הכפור וכו')** אפילו מדדן בכלי ונתנן למקווה. ולא (**שמותר**) לעשות מהן מקוה בתחלה, אלא שהן מצטרפין לשיעור מקווה (**להשלימו למידת 40 סאה)**.

שהרי שנינו (עליהם): ואלו מעלין ולא פוסלין: השלג והכפור וכו' ומסתברא דבעינן רוב מקוה מים כשרים (ורק על בסיס המים הכשרים מותר להוסיף את המשקים הללו, כיוון שנאמר "מקווה מים", מכאן שרוב המקווה צריך להיות עשוי ממים) עכ"ל.

וכבר כתבתי לשונו באורך בסמוך (לעיל ד"ה וכ"כ הראב"ד). מבואר בדבריו שאם עשה כל המקוה מהם-פסול אפילו בשלג אי מדדו בכלי ומשום (**פסול מדין)** שאוב. ומה שכתב (**הראב"ד**): "ובלבד שימעך חלל השלג שיהא ככפור" כבר כתבתי כן בשם **הרא"ש** (לעיל ד"ה אין שאיבה)[240] וכן נראה גם מדברי **הרמב"ם** (שם) שכתב "וריסקו". ואיני יודע למה השמיטו רבינו (**הטור)**:

לא כתב **הרא"ש** בתשובה כלל ל"א סימן ב'[241] דתניא בתוספתא דטהרות (פ"ב ה"ג): מקוה שאוב שהגליד (**המים שבו הפכו לקרח)**- טהור משום מים שאובין (**שכבר אין "שם מים" על הקרח שבמקווה)**, נימוחו

---

[240] הבית יוסף בתחילת סימן ל':

"אין שאיבה... ונראה דלהכי תניא בתוספתא עיגולי שלג דצריך שיהא נכבש יחד וקשה כדי שלא יחסר ממנו כשיהיה נמוח"

[241] שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ב:

"ואת אשר שאלת, על שני מקואות, אחד שאוב ואחד כשר, הנקובים זה לזה כשפופרת הנוד ונסתם הנקב, אם נשאר השאוב בהכשרו, או דילמא כיון שנסתם חזר להיות פסול כבתחלה.

תשובה: נ"ל, דכיון דנתחברו פעם א', הוכשרו, ופקע שם שאיבה מינייהו, ואינם נפסלים עוד בסתימת הנקב. מידי דהוה אמים טמאים שהשיקן למקוה, דהוו כזרועים ובטילים לגבי מקוה, ופרח שם טומאה מינייהו... כדתניא בתוספתא דטהרות (פ"ב): מים טהורים (צ"ל טמאין) שהגלידו בחורף ואין בהם משקה טופח, טהורין, נימוחו, חזרו

(**המים הקפואים הפשירו**)- כשר להקוות. ומשמע מדבריו דכשר להקוות דקתני פירושו: כשר לטבול בו (**משום**) שהוא מקוה כשר.

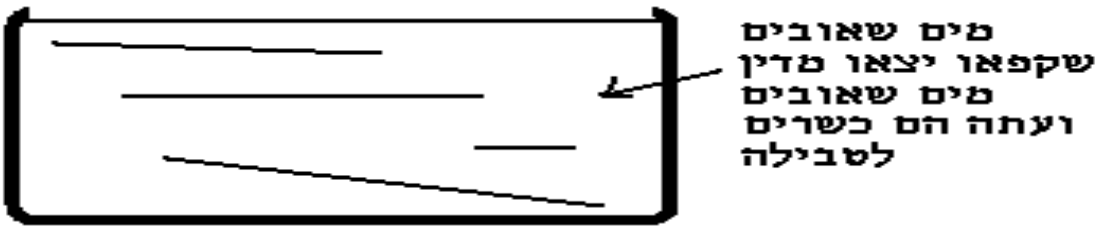

וכן פירש **סמ"ג** (עשין רמח רמב.)[242] וכתב שכן לשון התוספתא בכמה מקומות וגם בתוספתא דשקלים (פ"א ה"א): מקוה שיש בו ארבעים סאה- כשר להקוות עליו. וכן כתב **רבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכו ע"ד) וזה לשונו: נראה דאף על פי דלא נימוח (**שאף שעדיין לא הפשיר הקרח, מכל מקום-**) סאה אחת משלמת למקוה שחסר סאה (**דהיינו שהיה בו רק 39 סאה וע"י הקרח המקווה הושלם ל40 סאה**), ומכל מקום צריך שיהיה בענין שכשיהיה נימוח שיהיה שם סאה (**כלומר, לא מועיל שיש סאה נפח לקרח, אלא צריך בדווקא שיצאו מן הקרח סאה מים**) עכ"ל:

וכתב עוד **סמ"ג** (שם רמא ע"ב) על דברי השאילתות שסוברים שאם היה כל המקווה (**מורכב מ**)מים שאובין שהומשכו (**על גבי הקרקע כך שהם אינם שאובים**)- לא פוסלין ולא מטבילין בהם עד שירבו עליהם מי גשמים (**בשיעור של**) ארבעים סאה, אבל אם לא הומשכו, (**אז**) אפילו (**אם היו רק**) ג' לוגין מים שאובין בתחלה (**שהם ניתנו לפני כל המים האחרים שנתנו במקווה-**) פוסלים את המקווה, אפילו היה אחר כך (**בסה"כ כמות של**) ארבעים סאה (**מים**) כשרים (**במקווה**). לפי זה אומר אני, דההיא תוספתא דמקוה שהגליד ונימוח- כשר להקוות עליו, שמדבר בענין זה להוסיף אחר כך ארבעים סאה גשמים, וחושב הגליד ונימוח כמו שאובה שהמשיכה (**שאם המשיך את המים השאובים, ניתן להוסיף עליהם מים כשרים עד תשלום 40 סאה, כמו שמקווה שמורכב ממים שאובים שקפא והפשיר, ניתן להוסיף עליו מים כשרים עד תשלום של 40 סאה**) עכ"ל:

ל (ב) כתב **המרדכי** בסוף פרק במה טומנין (שבת סי' שלב)[243] ש**<u>רבינו שמריה</u>** הורה שהטובל בשלג שאינו מפושר ומחזיק ארבעים סאה שעלתה לו טבילה, מדתנן (פ"ז מ"א): השלג וברד מעלין את המקווה,

---

לטומאתן ישנה. מקוה שאוב שהגליד, טהור משום מים שאובין, נימוחו, כשר להקוות. וכל שכן שיש ללמוד ממים טמאים, שכיון שהוכשרו פעם אחת שוב אינן חוזרין לפיסולן".

[242] ספר מצוות גדול עשין סימן רמח:

"תניא בתוספתא בפרק שני דטהרות: מים טמאין שהגלידו בחורף ואין בהם משקה טופח- טהורין, נימוחו- חזרו לטומאתן ישנה. מקוה שאוב שהגליד- טהור משום מים שאובין, נמוחו- כשר להקוות עליו. פירוש: כשר לטבול בו שהוא מקוה כשר. וכן לשון התוספתא בכמה מקומות, וגם בתוספתא דשקלים (פ"א ה"א): מקוה שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו. ולמעלה (דף רמא, ב) ביארנו לשון אחר"

[243] המרדכי על מסכת שבת פרק במה טומנין רמז שלא:

"מעשה בא לפני **רבי שמריה** משפירא באדם (רמז שלב) אחד שאנס אשתו והטביל אותה בשלג שאינו מפושר ומחזיק מ' סאה, והורה רבינו שמחה שעלתה לה טבילה וראיה ממסכת מקואות [פ"ז מ"א] דתנן: השלג והברד מעלין המקוה ולא פוסלין, אלמא: מותר לטבול בשלג וליכא למימר דבהופשרו קא מיירי (**ומדובר שהיא טבלה במים**), דאז פשיטא דהוי כמו שאר מים (**ובוודאי שהטבילה עלתה לה**) [וכ"כ ר"ב ממגענצא] **והר' אליעזר מביה"ם** מפרש ההיא דמסכת מקואות שהבאתי אייריי שהופשרו (**ובאמת מדובר שהיא טבלה במים**) והא קמ"ל דאין דין שאובין עליהם:

ובלא הופשרו היא, דאי בהופשרו פשיטא (**שהם משלימים את מי המקווה),** דהוי כמו שאר מים (**כשרים שמשלימים את המקווה בשיעור של 40 סאה**).

וה"ר אליעזר (מביה"ם) מפרש מתניתין בשהופשרו (כלומר שטבלו במים ממש), והא קא משמע לן דאין דין שאובין עליהם (על המים שהופשרו מהשלג) וגם רבינו שמחה התיר בתחלתו ולבסוף חזר בו (כלומר שלמעשה הוא סבר לבסוף שאין עולה טבילה בשלג קפוא ממש, אלא רק בשלג שהופשר עולה לה הטבילה, וזאת-), כי אי אפשר שכל השלג העולה למ' סאה יגע בבשרה ועוד דאמרינן (חולין לא:)[244] אין מטבילין בכיפין עכ"ל.

ומשמע לי דפשטא דמתניתין ודברי הפוסקים לא מוכחי כלל כדברי ה"ר אליעזר (**שהסביר שמדובר שטבלו במי השלג שהפשירו, כי לשיטתו אסור לטבול בשלג עצמו)**, דודאי בלא הופשרו מיירי, דאי הופשרו פשיטא דהוו כשאר מים ופוסלין את המקוה אי (**מים)** שאובין נינהו, דדוחק לומר שאחר שנתנן במקוה הופשרו[245].

ובהדיא תניא **בתוספתא** (מקואות פ"ה ה"ו): "עיגולי שלג המשוקעים בבור הרי אלו מעלין (**את המקווה לשיעור 40 סאה)**". ומשמע ודאי דבעודם עיגולים (**=כדורי שלג)** קאמר דמעלין, ואף על פי שלא הופשרו (**עדיין, בכל זאת הם כשרים לטבילה).** ומהכא נשמע שאין צריך שכל מי ארבעים סאה יגעו בבשרה, ודלא כרבינו שמחה שמצריך כן (**שהרי בגלל טעם זה הוא סבר שלא ניתן לטבול בשלג, כיוון שלא כל השלג יכול לגעת בגופה)**.

וגם מה שכתב דאין מטבילין בכיפין, נראה שאין ענין לכאן, דהתם שאני שהכיפין עומדין באויר (**ועל כן לא ניתן לטבול בהם)**, אבל הכא שהשלג בקרקע ועליו (**מונח)** שלג אחר, וכן עד כמה אמות גובה, מאי שיאטא (**=שייכות)** דדמיון דכיפין איכא הכא? (**מה יש להשוות בין שלג המונח בקרקע לגל שעף באוויר?)** הא לא דמיא אלא לים או בריכה העמוקים מאה אמה שטובלין במים העליונים או בתחתונים, ושלג נמי דכוותייהו (**שכמו שבים ניתן לטבול בעומק ויש מים שמנוחים על המים, כך בשלג ניתן לטבול בעומקו ויש שלג שמונח על השלג)**

הגה"ה וגם רבינו שמחה התיר בתחלתו ולבסוף חזר בו כי אי אפשר שכל השלג העולה למ' סאה יגיע בבשרה ועוד דאמרינן אין מטבילין בכיפין (**=גל)** וגם ליטול ידים בכלי מלא שלג המחזיק רביעית כך הדין ע"כ:

[244] חולין דף לא עמוד ב:

"ומנא תימרא דלא מטבלינן בכיפין? דתנן: מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין, שאין מטבילין באויר".

הסבר: שנינו במשנה שאם היה בים גל שהיה בו שיעור מים בכמות של 40 סאה, והטבילו במים שבגל שעפו באוויר- לא עלתה לכך הטבילה. מותר להטביל רק במים של הגל שכבר הגיעו לארץ. זאת משום שנאמר "מעין" ו"בור", שהם שניהם נמצאים בקרקע, מכאן שלא ניתן להטביל במים שבאוויר.

[245] ה**"הערות וחידושים"** על מסכת מקוואות לרב ישראל טויב העיר ובצדק שלכאורה קשה מה דוחק בדבר? ורצה לתרץ שניתן לומר שזהו דוחק לומר שרק אחר שנתן במקווה את השלג הוא הפשיר, כיוון שלא משמע כך מן המשנה בכלל.

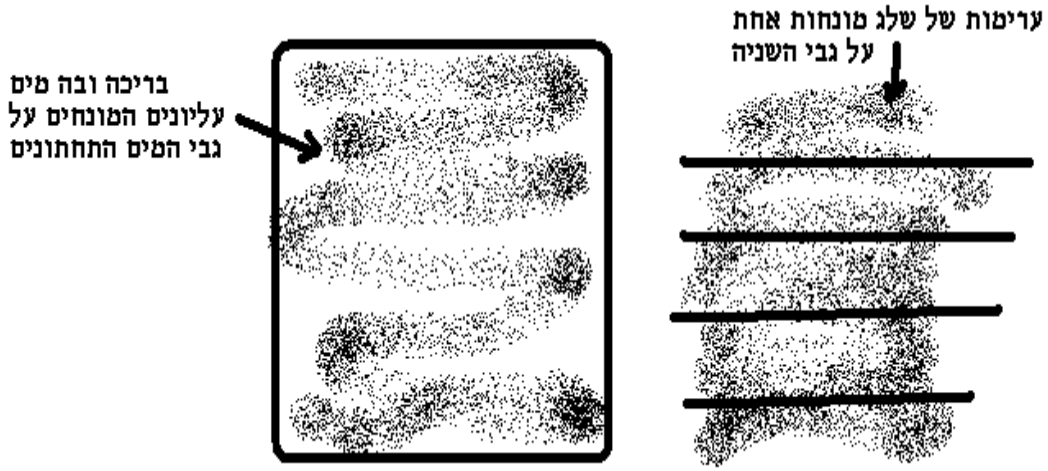

הילכך דברי **רבינו שמריה** (**שאמר שניתן לטבול בשלג)** נראים בעיני, ומכל מקום אין להקל לעשות מעשה באיסורא דאורייתא נגד ה"ר אליעזר ורבינו שמחה (**שהורו לאסור**).

ומיהו לטבול ידיו בשלג לאכול לחם אם אין לו מים (**נראה שמותר**), כיון דנטילת ידים דרבנן (חולין קו.)[246] נראה דשפיר יש לסמוך על דברי ה"ר שמריה (**שהתיר לטבול בשלג),** כיון דפשט המשנה ודברי הפוסקים מסייעי ליה (**שהרי פשט משנה ז,א אומרת שניתן לעשות מקווה שלם מן השלג לכתחילה)**:

<u>לב מקוה שיש בו</u> ארבעים סאה מים וטיט שראוי להריקו (**משלים לשיעור המקווה עם המים),** אם המים צפין על הטיט- יכולים לטבול אפילו בטיט וכו'. בפרק ב' ד**מקואות** (מ"י) תנן: מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט. רבי אליעזר אומר: מטבילין במים ואין מטבילין בטיט (**כלומר, אף שהטיט משלים בגופו את המקווה למידה של 40 סאה, מכל מקום אין טובלים אלא רק במים עצמם)**. ורבי יהושע אומר: בטיט ובמים (**כלומר, שלא כרבי אליעזר, רבי יהושע סובר שניתן לטבול גם בטיט)**. באיזה טיט מטבילין (**לפי דעת רבי יהושע)**? בטיט שהמים צפין על גביו (**שאז עכ"פ רגליו נכנסות קודם למים לפני שהם נכנסות לטיט, וכך עולה הטבילה גם לרגליים)**. ואם היו המים מצד אחד (**והטיט בצד השני של המקווה)**, מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט (**אך עכ"פ בוודאי שהטיט עולה לשיעור ארבעים סאה)**.

---

[246] חולין דף קו עמוד א:

"אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה, ועוד משום מצוה. מאי מצוה? אמר אביי: מצוה לשמוע דברי חכמים (**שתקנו את התקנה של נטילת ידיים)**, רבא אמר: מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך, דכתיב: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים, אמר ר"א בן ערך: מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה".

כמו כן עיין בעירובין דף כא עמוד ב:

אמר רב יהודה אמר שמואל: בשעה <u>שתיקן שלמה</u> עירובין <u>ונטילת ידים</u>, יצתה בת קול ואמרה: בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ואומר: חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר.

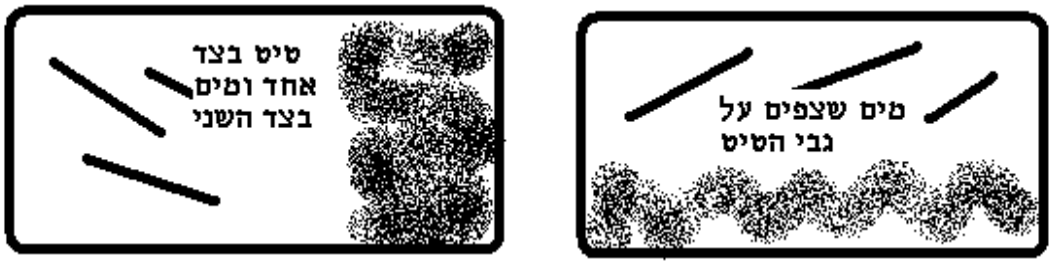

וכתב **רבינו שמשון:** מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט, ומיהו איצטרופי מצטרף (**הטיט)** להשלים לארבעים סאה. כדאמרינן סוף פרק קמא דסוכה (יט:) טיט הנרוק מצטרף (**להשלים את מידת המקווה)** לארבעים סאה ו(**עם זאת)**הטובל בו (**בטיט עצמו)** לא עלתה לו טבילה ע"כ.

וכן כתבו **התוספות** בסוף פרק קמא דסוכה (ד"ה טיט)[247] **והרא"ש** בסוף נדה (סי' ג)[248] וידוע (**שכאשר ישנה מחלוקת בין-)** דרבי אליעזר ורבי יהושע, הלכה כרבי יהושע. וכן פסק הרמב"ם[249] במשנה זו, וכך הם דברי רבינו (**הטור)**[250]:

---

[247] תוספות מסכת סוכה [דף יט עמוד ב] ד"ה טיט הנרוק יוכיח –

פירש בקונטרס כדתנן במסכת מקואות (פ"ז מ"א) ואלו מעלין ולא פוסלין: השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק, ומעלין היינו משלימין, אבל בפני עצמו- לא. וקשה: דמה יוכיח הוא זה דאויר נמי בפני עצמו- לא, ואין זה יוכיח, דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה, ולא דמי לאויר דאין ישנים תחתיו אפילו בשעה שהוא מצטרף.

<u>ונראה דטיט הנרוק נמי, אפילו בשעה שמצטרף- אין מטבילין בו,</u> והכי תנן במסכת מקואות פרק שני (מ"י): מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט, **ר' אליעזר אומר:** מטבילין במים ואין מטבילין בטיט. **ר' יהושע אומר:** (**מטבילין)** במים ובטיט. באיזה טיט אמרו (**שמטבילין)?** בטיט שהמים צפין על גביו. ואם היו המים מצד אחד (**והטיט מן הצד השני)** מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. ואיזה טיט אמרו (**איזה סוג של טיט)**?

(**דעה א':**) בטיט שהקנה יורד מאליו (ברגע שמכניסים אותו לטיט, מרוב שהוא מיימי) דברי ר' מאיר. (**דעה ב':**) ר' יהודה אומר: מקום שאין קנה המדה עומד (כלומר טיט יותר סמיך, שמצד אחד הקנה לא נופל בו לגמרי, אך מצד שני הקנה לא עומד בו ביושר, אלא הוא נוטה לצד). (**דעה ג':**) אבא אליעזר בן דלעאי אומר: מקום שהמשקולות יורדות (כלומר, שאם מניחים משקולת מתכת היא שוקעת מעט בטיט). (**דעה ד':**) ר"א אומר היורד בפי החביות (אפילו טיט יותר עבה שהמשקולת לא שוקעת בו, אך עכ"פ נכנס לתוך חבית שפיה צר כשר למקווה)(**דעה ה':**) ר' שמעון אומר: הנכנס בשפופרת הנוד (טיט יותר סמיך, שיכול להיכנס עכ"פ בחור בגודל של שפופרת הנאד).(**דעה ו':**) רבי אלעזר בר צדוק אומר הנמדד בלוג (כלומר טיט יותר סמיך, שיכול עכ"פ להיכנס לחור שמודדים בו לוג משקה)...

[248] הרא"ש על מסכת נדה בהלכות מקוואות סימן ג:

ג תנן בפ' ב' דמקואות מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט ר' אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט. ר' יהושע אומר בטיט ובמים. באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפין על גבו ואם היו המים מצד אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט ומיהו הטיט מצטרף להשלים לארבעים סאה. **<u>כדאמרינן בשילהי פרק קמא דסוכה (דף יט א) טיט הנרוק יוכיח שמצטרף לארבעים סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה.</u>** ודלא כפירוש רש"י שפי' שם והטובל בו במקוה שכולו טיט. דאין זה יוכיח דהכי נמי כולו אויר פסול בסוכה אלא במקוה שמצטרף ומועיל להשלים את המים לארבעים סאה הוא דקאמר דאם טבל בטיט לא עלתה לו טבילה. והשתא הוי דומיא דאויר דמקום שהוא מצטרף להכשיר את הסוכה קי"ל דאין ישנים תחתיו. וטיט הנרוק מפרש בפרק שני דזבחים (דף כב ב) כל שהפרה שוחה ושותה הימנו והיינו נמי כשיעור שהתנאים מפרשים:

[249] רמב"ם על המשנה במסכת מקוואות פרק ב משנה י:

ודע דבההיא משנה תנן תו: באיזה טיט אמרו (**שטובלים בו? עיין ביאור לעניין בהערה שהערנו על התוס' וכמו כן בביאור הרמב"ם על המשנה)** בטיט שהקנה יורד מאליו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מקום שאין קנה המדה עומד. אבא אלעזר בן דולעאי אומר: במקום שהמשקולת יורדת. רבי אלעזר אומר: היורד בפי חבית. רבי שמעון אומר: הנכנס בשפופרת הנאד. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: הנמדד בלוג.

והקשה רבינו שמשון (מובא גם בתוספות בסוכה ד"ה טיט) דבפרק שני דזבחים (כב.) אמר ריש לקיש: כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור, לרביעית אינו משלים (הגמרא שם אומרת שכדי שהכיור יהיה כשר לקדש ממנו את הידיים והרגליים במקדש צריך להיות בו מספיק מים כדי שיוכלו לקדש ממנו את ידיהם ורגליהם 4 כהנים. על כן, כל משקה שמשלים את שיעור המקווה ל40 סאה, יכול גם להשלים את שיעור המים שבכיור לכמות קידוש ל4 כהנים. אולם משקה זה אינו יכול לשמש בתור השלמה לרביעית מים הנדרשת לנטילת ידיים). וקאמר (שאלה שם הגמרא:) למעוטי מאי (כלומר, באיזה משקה מדובר שהוא מצד אחד משלים את המקווה אך מצד שני אין הוא משלים לרביעית מים לנטילת ידיים)?

אי למעוטי טיט הנרוק (לא ניתן לומר שאת זה מיעט ריש לקיש), (שכן-) היכי דמי? (כלומר ממה נפשך הדבר איננו מובן:)

אי דפרה שוחה ושותה ממנו אפילו לרביעית נמי (אם מדובר בטיט כזה שהוא כ"כ מיימי עד שפרה יכולה להתכופף ולשתות ממנו, אז יש לו ממש דין של מים וא"כ מדוע שהוא לא ישלים גם לרביעית של נטילת ידיים?!)

ואי דאין פרה שוחה ושותה ממנו, אפילו למקוה נמי אין משלים (שהרי מתגלה שאין זה כלל משקה, וא"כ כיצד ניתן להשלים בו אפילו מקווה?)

והשתא, היכי שביק (**ריש לקיש)** כל הני שיעורי דמתניתין (**שמצינו שם 6 דעות מהו טיט הנרוק)** ונקט שיעורא דפרה שוחה ושותה ד(**בכלל)**לא תנן. ושמא כל הני שיעורי דהני (**שש)** תנאי בהכי תלו טעמייהו. דמר סבר בהאי שותה ובהאי אינה שותה (**כלומר כל תנא סובר שדווקא כדעתו הפרה שותה, אך אם הטיט יהיה סמיך יותר- הפרה לא תשתה)**.

והא דמשמע בפרק כל הבשר (חולין קו.) דמים (אף) שנפסלו משתיית בהמה (בכל זאת הוא) טובל בהם כל גופו (א"כ אז לכאורה מצאנו מים שאין פרה שוחה ושותה מהם ובכל זאת הם משלימים למקווה, שלא כמו שאנו אמרנו מקודם, אז מוכח מכאן שאף מים שנפסלו לשתית בהמה מחמת טיט- ראויים לטבילה. אולם דוחים הבנה זאת ואומרים:), לא בנפסלים מחמת טיט איירי (ועל כן אין מכאן הוכחה שמים שנפסלו

"שהקנה יורד מאליו שיהא דליל באיכותו כדי שאם נותנין עליו קנה שוקע בו בלי לדחקו ביד. ור' יהודה אומר אפילו היה יותר עבה מכך באיכותו עד כדי שאם יציבו קנה המדה שמודדין בו בעלי המדות היה נוטה ואינו עומד. ואבא אליעזר בן דלעאי אומר שאפילו היה יותר עבה מזה כיון שהוא כדי שאם יניחו עליו משקולת העופרת של בנאים תשקע הרי זה נמדד עם המקוה. ור' אליעזר אומר שאפילו היה עבה באיכותו יותר מכן משיהיה כדי שירד בפי הכלי שפיו צר שהיה אצלם והיו קורין אותו חביה הרי זה נמדד. ור' שמעון אומר ואפילו היה יותר עבה באיכותו מזה משירד בקנה שבפי הנאד ושעור קוטר חללו אצבעים הרי זה נמדד. ור' אלעזר בר' צדוק אומר משיהא נמדד בלוג וכבר בארנו מדתו בסוף פאה. והלכה כר' יהושע. והלכה כר' יהודה".

[250] הטור כאן:

"מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט שראוי להריקו אם המים צפים על גבי הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט אין המים צפים ע"ג הטיט (**כדעת ר' יהושע)** אין טובלין במקום הטיט אבל במים טובלין אפילו אם אין בו מ' סאה אלא ע"י הטיט"

לשתית בהמה מחמת טיט- כשרים לטבילה), אלא ב(מים)צלולין, ומשום דמסרחי ונמאסין לא חזו לשתיית בהמה (אך באמת מים שהתטנפו בטיט ועתה אין הפרה עוד שותה מהם- פסולים לטבילה) ע"כ.

וכל זה כתבו התוספות בסוף פרק קמא דסוכה (שם), וכן כתב **הרא"ש** בסוף נדה (סי' ז)[251].

וכן נראה שהוא דעת **הרמב"ם** שכתב בפ"ח מהלכות מקואות (ה"ט - י): טיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו הרי זה נמדד עם המקווה. היה (**הטיט**) עב (**כ"כ**) עד שאין הפרה שוחה ושותה (**ממנו)-** אינו נמדד עמו (**שאינו נחשב כלל כמים**). מקוה שיש בו מ' סאה (**ע"י תערובת של**) מים וטיט, מטבילין בטיט ובמים. באיזה טיט מטבילין? בטיט הרך שהמים צפין על גביו. היו המים מצד אחד והטיט הרך מצד אחר- מטבילין במים ולא בטיט עכ"ל.

ודבריו מבוארים שבתחלה כתב שיעור רכות הטיט שנמדד עם המקוה שהוא בכדי שהפרה שוחה ושותה, ואחר כך כתב שאף על פי שכשהוא ברכות זה הוא נמדד עם המקווה (**בכל זאת**) אין מטבילין בו אלא כשהמים צפין על גביו, אבל אם הם (**המים**) סמוכים לו מצדו- אין מטבילין בטיט.

וכן פסק **סמ"ג** (עשין רמח רמא:)[252] ודלא כ**סמ"ק** (סי' רצד עמ' שכה)[253] שלא הזכיר "פרה שוחה ושותה" אלא הביא פלוגתא דתנאי דמתניתין וכתב עליה: "והלכה כדברי כולם להחמיר":

כתב **המרדכי** בשבועות (הל' מקואות סי' תשמח ד.) על מאי דפירש **רש"י** (נדה סז ריש ע"א)[254] אשה לא תטבול בנמל מפני שיש שם טיט והוא נכנס בין אצבעות רגליה וחוצץ. וכן פירש עוד גבי אבוה דשמואל עביד מפצי לבנתיה (בכורות נה: ד"ה ומפצי)[255] הילכך כל מקום שהטיט מעורב כל כך במים שאין פרה שוחה ושותה מהם- אין עליהם תורת מים (**ועל כן אין טיט**

---

[251] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ג' (הובא לעיל בשלמותו):

"...וטיט הנרוק מפרש בפרק שני דזבחים (דף כב ב) כל שהפרה שוחה ושותה הימנו והיינו נמי כשיעור שהתנאים מפרשים"

[252] ספר מצוות גדול עשין סימן רמח:

"אמרינן במסכת זבחים (כב, א) שהטיט שהפרה שוחה ושותה ממנו הרי זה נמדד עם המקוה ואם אין פרה שוחה ושותה ממנו אינו נמדד עם המקווה..":

[253] ספר מצוות קטן מצוה רצד:

וטיט הנרוק מצטרף למקוה ואין מטבילין בו. באיזה טיט אמרו? בטיט שהקנה יורד מאיליו דברי ר"מ. ר' יהושע אומר מקום שאין קנה המדה עומד, אבא אלעזר בן אלעאי אומר מקום שהמשקולת יורדות. רבי אליעזר אומר היורד בפי חבית, ר"ש אומר הנכנס בשפופרת הנוד. ר' אלעזר בר צדוק אומר הנמדד בלוג, <u>ונראה דהלכה ככולם להחמיר</u>...

[254] רש"י על מסכת נדה דף סז עמוד א:

"בנמל - פורט"ו מקום שהספינות נקבעות שמעלות טיט וחוצץ".

[255] רש"י מסכת בכורות דף נה עמוד ב:

"ומפצי ביומי תשרי - כשהיו טובלות בנהר ביומי תשרי הי' עושה להם מחצלות של קנים שקורין קלויי"ש ומשליכן לתוך המים ועומדות עליהן וטובלות <u>לפי שבימי תשרי יש טיט רך בנהרות אצל שפתם וחושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהיה חוצץ</u>".

שכזה מצטרף עם המים לשיעור של 40 סאה).

והכי נמי אמרינן בפרק שני דזבחים (כב.) (**ביארנו עניין זה לעיל)** אילימא למעוטי טיט הנרוק היכי דמי אי דפרה שוחה ושותה ממנו אפילו לרביעית נמי ואי דאין פרה שוחה ושותה ממנו אפילו למקוה נמי לא ואף על פי שיש מים מרובים שיעור טבילה לבד הטיט כיון שהטיט עב שאין פרה שותה ממנו אם כן הוה ליה יבשה גמורה (**ולא מים, וברור שלא יהיה ניתן לטבול בטיט שכזה)** עכ"ל וצ"ע.

וכן כתב **ברוקח** (סי' שעז) על מתניתין שכתבתי בסמוך וז"ל:

בפרק ב' דזבחים משמע טיט שאין פרה שותה ממנו אף למקוה פסול, על כן אין לאשה לטבול במי אגמים, שלא תכניס רגליה בטיט (שהרי הטיט שבתחתית האגם הוא סמיך מידי, ועל כן אין פרה שותה ממנו, וממילא הוא פסול לטבילה וחוצץ בטבילה, ולא תעלה לה הטבילה אם היא תטבול בתוך הטיט).

ואם הטיט צלול (**אז)** אפילו דבוק בבשרה, [אם] אינה מקפדת (**על הלכלוך הזה, הטיט)** אינו חוצץ (**ועלתה לה טבילה),** אבל אם (**היא)** מקפדת (**על הלכלוך של הטיט, אזי הוא)** חוצץ אף במיעוטה.

וכתב עוד (סו"ס שעב) אהא דתנן (פ"ז מ"ז): הטביל בו את המטה אף על פי שרגליה (**של המיטה)** שוקעות בטיט העב- טהורה, מפני שהמים מקדימים (**לפני שרגליה נכנסות לטיט, ועל כן עולה טבילה גם לרגלה)**. פירוש: כבר עלתה לה טבילה למטה במים.

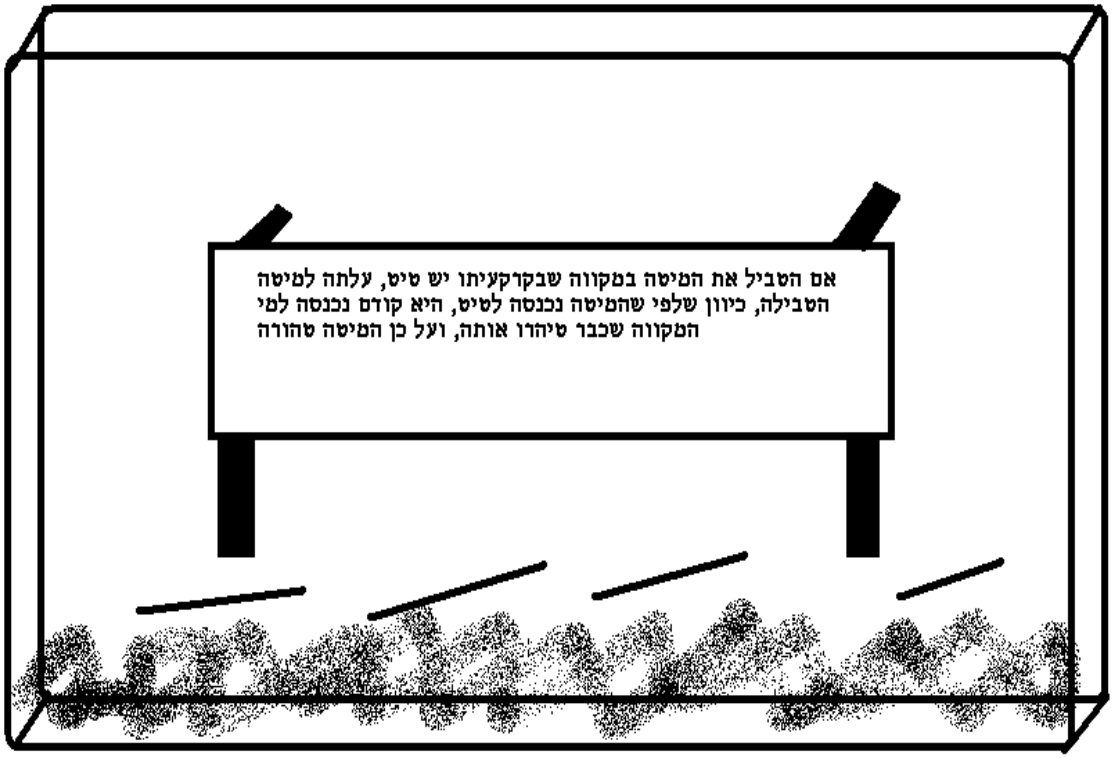

מכאן אשה צריכה ליזהר שלא תטבול באגמים או במקוה שיש בו טיט עב, פן תשקע רגלה בטיט עב שאין פרה שוחה ושותה מהם, כדמשמע בפרק ב' דזבחים, ולא עלתה לה טבילה ש(**סתם)**האשה מקפדת (**בהם)** ע"כ. ובסימן קצ"ח (פו.) (**בהלכות נידה)** נתבאר דין טיט לענין חציצה כי שם ביתו:

לג תניא **בתוספתא** (סוף פ"ג)[256]: לא, אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הצפרין. וכתבה **ר"ש** בסוף פ"ג ופירוש צפרין: אבעבועות של מים, ובמקוה אינם נחשבים כמים לטבול בהם (**כיוון שיש לטבול במי המקווה ממש ולא באוויר, כמו שנאמר: "מקווה מים")**.

ומיהו בפ"ב דזבחים (כב.) תניא: כל (דבר) שתחלת ברייתו מן המים- מטבילין בו (במקווה), ומי מקוה שכולו (מורכב מ40 סאה של) יבחושין אדומים מטבילים (רש"י פירש שם: "יבחושין אדומין - כמין יתושין בלא כנפים כדרך שגדל בשולי חביות של יין שלנו מבחוץ יבחושים דקין, אף הן נבראים מן המים"). ואטו מי גרעי צפרין מיבחושין אדומין? (שהרי גם מקורם של אבעבועות האוויר מן המים הוא) וברוב ספרים כתוב "צרופין" (כלומר שאם נפלו לתוך המקווה ג' לוגים של מים שאובים מכמה כלים הם פוסלים אותו, מה שאין כן באדם שנפלו מים שאובים על ראשו ורובו מכמה כלים שאינו נפסל, ועיין בהערה[257]) עכ"ל:

כתב **הרמב"ם** בפ"ח מהלכות מקואות (הי"א): כל שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושין [אדומים]- מטבילין בו, ומטבילים בעינו של דג (**כלומר, שאם היה עין של דג שנימוחה, ניתן לטבול בה אם יש שיעור של 40 סאה)** עכ"ל. והוא בפ"ב דזבחים (שם)[258] ואמרי' בגמרא: אפילו בעינייהו נמי (**כלומר שניתן לטבול במקווה שמורכב כולו מיבחושים בלי צורך לרסק אותם) ופרש"י:** אפילו אם כל המקוה נעשה מהם- כשר, ו(**שגם כן ניתן לטבול-)**בעינו של דג **פרש"י:** דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו (**שניתן לטבול בשומן הזה)**:

לד אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה (כלומר שהמים שבו יוגדרו כמים שאובים בגלל שהם נכנסו לכלי) אלא אם כן יהיה ראוי (הכלי) לקבל (מים) קודם שיקבענו בקרקע (אך אם קבעו ורק אח"כ עשה לו את בית הקיבול, אין הוא פוסל משום מים שאובים). בפרק המוכר את הבית (ב"ב סה:) ובפרק מרובה (ב"ק סז.) תניא: צנור שחקקו (שכבר היה עליו שם כלי) ולבסוף קבעו- פוסל את המקווה (שכיוון שכבר היה עליו שם כלי, אין זה מועיל שאח"כ קבעו בקרקע בכדי לבטל ממנו את שם הכלי שלו). קבעו

---

[256] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ג הלכה יא:** "טהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת לוגין מים שאובין טמא. נפלו על ראשו אבל לא על רובו על רובו אבל לא על ראשו או שנפלו על ראשו ועל רובו בין מלמטה בין מן הצד- טהור, עד שיפלו על ראשו ועל רובו כדרכו: **(הלכה יב)** מקצתן שאובין ומקצתן אינן שאובין או שנפל לתוכן יין דבש וחלב- טהור, עד שיהו כולן שאובין. ואפילו הוא טהור והן טהורין- נטמא וטמא, הרי זה אומר "טמאני וטמאתיו**": (הלכה יג)** ר' ישמעאל אומר: בטהורים טהור מקל וחומר: ומה אם במקום שעשה שאר משקים במים לפסול את הגוף בשותה רביעית, לא עשה את הטהורין כטמאין, מקום שלא עשה את המשקין כמים לפסול את הגויה בשלשת לוגין, אינו דין שלא נעשה את הטהורין כטמאין**?!: (הלכה יד)** השיב אבה יוסף החורני: מקוה יוכיח שלא עשה שאר משקין כמים, ועשה בו את הטהורין כטמאין. השיב רבי על דברי אבא יוסף החורני: לא, אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הצפורן (**כלומר שהטבילה במים עם אוויר אינם ראויים לטבילה, ועל כן הוא גם נפסל במים שאובים)**, תאמר בגוף שכן עשה בו את הצפורן (**שאם נפל עליו מים שאובים על ראשו ורובו אף שהיה בדבר אבעבועות אוויר, או סתם ג' לוגין עם אוויר שנפלו עליו- פוסלים אותו)** "

[257] אמנם יש להעיר ש**"החסדי דוד"** העיר על הר"ש שלא מסתבר לומר כך, כי לא מצינו שנפילת מים על אדם מכמה כלים תהיה שונה מנפילת מים במקווה, ועל כן גם אדם שנפלו עליו מים שאובים מכמה כלים ייפסל, ועל כן החסדי דוד נשאר בזאת על הר"ש בצ"ע. כמו כן נשאר החסדי דוד על הר"ש בצ"ע, מפני שהחסדי דוד לא הבין מדוע הר"ש לא הסביר את התוספתא ע"פ הגירסא של "צרופין, שהרי הר"ש כתב שזו גירסת רוב הספרים וא"כ מדוע הר"ש לא פירש את העניין, וצ"ע.

[258] זבחים דף כב עמוד א:

"יבחושין אדומין, אפילו בעינייהו נמי... רשב"ג אומר: כל שתחילת ברייתו מן המים מטבילין בו, ואמר רב יצחק בר אבדימי: מטבילין בעינו של דג"

ולבסוף חקקו- אינו פוסל את המקווה (משום שכך אין עליו שם כלי, כיוון שהכל נעשה במחובר לקרקע, ועל כן אין המים שעוברים בו מוגדרים כמים שאובים):

ומ"ש ושיתמלא לדעת. בפרק ד' דמקואות (מ"א) גבי המניח כלים תחת הצינור ויתבאר (קז:) לקמן בס"ד:

ומ"ש ואחד גדול ואחד קטן אחד כלי אבנים ואחד כלי גללים. פשוט במשנה פ"ד **דמקואות** (שם)[259] וכתב[ו] ר"ש והרא"ש[260] דרבותא קא משמע לן דאף על גב דכלי גללים לא חשיבי כלים לענין קבלת טומאה (שבת נח.[261]) (**עכ"פ**) לפסול את המקוה חשיבי (**הם כן נחשבים ככלים. כלומר, כלי גללים אינם נחשבים ככלים לעניין זה שהם אינם מקבלים טומאה, ומצד שני כלי גללים נחשבים ככלים לעניין זה שהמים שנכנסים לתוכם מוגדרים כמים שאובים, ועל כן המים שיפלו מתוכם יפסלו את המקווה**).

ובסוף פרק קמא דשבת (טז:)[262] מייתי לה, וכתבו שם התוספות (ד"ה אחד): אחד כלים גדולים (**שגם הם עושים את המים שבהם למים שאובים, למרות שאלו כלים**) שמרוב גדלם אינם מקבלים טומאה, כגון

---

[259] משנה מסכת מקוואות פרק ד משנה א:

"המניח כלים תחת הצנור, אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה- פוסלין את המקווה (משום מים שאובים, שאף כלים שאינם מקבלים טומאה, נחשבים ככלים לעניין מים שאובים). (אותו דין יש בהנחת כלים אלו-) אחד המניח (את הכלים בכוונת תחילה) ואחד השוכח (שהניח את הכלי שם, ואח"כ שכח אותו שם והכלי התמלא במים) כדברי בית שמאי, ובית הלל מטהרין בשוכח (כיוון שלא הניחם לדעת, אין מים אלו מוגדרים כמים שאובים). אמר ר' מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ומודים (בית שמאי לבית הלל) בשוכח (את הכלי) בחצר (ונתמלא במי גשמים) שהוא טהור. אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת (ישנה מחלוקת האם ר' יוסי דיבר על הרישא או על הסיפא)".

[260] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ה':

"(מקואות פ"ד) המניח כלים תחת הצינור אחד גדולים ואחד קטנים ואפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פוסלין את המקוה פי' גדולים המחזיקים מ' סאה בלח קטנים פחות מכדי סיכת קטן ולא מיבעיא הני דבמינן מקבלין טומאה אלא אפילו כלי גללים וכו' דבמינן אינן מקבלין טומאה חשיבי כלי לפסול את המקווה".

[261] **מסכת שבת דף נח עמוד א:** "תניא: כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה- אין מקבלין טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים"

[262] שבת דף טז עמוד ב:

"דתנן: המניח כלים תחת הצינור לקבל בהן מי גשמים, אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, ואפילו כלי אבנים וכלי אדמה וכלי גללים - פוסלין את המקווה (**מדין מים שאובים**). אחד המניח ואחד השוכח, דברי בית שמאי. ובית הלל מטהרין בשוכח. אמר רבי מאיר: נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל. ומודים בית שמאי בשוכח בחצר, שהוא טהור. אמר רבי יוסי: עדיין מחלוקת במקומה עומדת (**עד כאן כבר בואר במשנה בהערה לעיל**).

אמר רב משרשיא, דבי רב אמרי: הכל מודים כשהניחם (לכלים) בשעת קישור עבים (כלומר, שהיה ברור שירד גשם מפני שהיו עננים שחורים בשמיים) – טמאים (המים פסולים לטבילה, מפני שהייתה כוונה של הנותן את הכלים שהמים יכנסו לכלי, ועל כן המים מוגדרים כמים שאובים הפוסלים את המקווה). (אולם אם הניח את הכלים) בשעת פיזור עבים (שלא היה אמור לרדת גשם) - דברי הכל טהורין (שכיוון שלא הייתה כוונה של נותן הכלים שיכנסו מים לכלי, אין הם מוגדרים כמים שאובים כיוון שהם לא הייתה ניחותא של הבעלים שהם ייכנסו לכלי),

לא נחלקו (**בית שמאי ובית הלל**) אלא שהניחם בשעת קישור עבים, ונתפזרו (**העננים**), וחזרו ונתקשרו. מר סבר (**בית הלל**): בטלה מחשבתו (**ועל כן המים אינם מוגדרים כשאובים**), ומר סבר (**בית שמאי**): לא בטלה מחשבתו (**ועל כן המים מוגדרים כמים שאובים**)...".

כלי עץ שהם יתירים על (**נפח של)** מ' סאה, שאינם מיטלטלים מלא וריקם (**כלומר, כלים גדולים אלו מחמת כובדם אין רגילים לטלטל אותם אלא להשאיר אותם במקומם, ועל כן הם אינם מקבלים טומאה, מפני שנאמר בתורה: "מכל כלי עץ... או שק..." ודרשו על כך חז"ל: מה שק (שמקבל טומאה, מה שמאפיין אותו זה שהוא) מתטלטל מלא וריקן אף כל שמטלטל מלא וריקן (מקבל טומאה) , יצאו כלים אלו שאינם מטלטלים מחמת כובדם.** (כלים פט"ו מ"א)[263], אפילו הכי מיקרי שאיבה (**שאף שכלים אלו אינם מקבלים טומאה, מכל מקום המים שבהם נחשבים כמים שאובים),**

ואחד כלים קטנים **(שהמים שנכנסים אליהם מוגדרים כמים שאובים גם כן)** כדתנן במסכת כלים (פ"ב מ"ב)[264] ומייתי לה בפרק אלו טרפות (חולין נד:): הדקים (=**הכלים הקטנים) (עיין ביאור לקטע בהערה)** שבכלי חרס הן וקרקרותיהן ודפנותיהן יושבין שלא מסומכים שיעורן מכדי סיכת קטן ועד לוג אבל בציר מהכי טהורים (**כלומר, שאם הכלים הקטנים הללו שגודלם מגיע עד לגודל של נפח לוג לא מסוגלים להכיל כמות שמן בכמות שבה סכים את הקטן- הכלי איננו מקבל טומאה)** עכ"ל.

אבל הרא"ש כתב בסוף נדה (סי' ה)[265]: (כלים) גדולים המחזיקים מ' סאה ב(מידת)לח, (וכמו כן כלים) קטנים פחות מכדי סיכת קטן (ועל כן אין כלים אלו מקבלים טומאה, בכל זאת המים שנכנסים לתוכם

---

[263] משנה מסכת כלים פרק טו משנה א:

"כלי עץ כלי עור כלי עצם כלי זכוכית פשוטיהן (שאין להם בית קיבול)- טהורין (כלומר, הם אינם מסוגלים לקבל טומאה) ומקבליהן (הכלים הנ"ל שיש להם בית קיבול, מקבלים טומאה-) טמאים. (אם הכלים הללו) נשברו –טהרו, חזר (אח"כ) ועשה מהן (מן השברים של הכלים הנ"ל) כלים- מקבלין טומאה מכאן ולהבא.

השידה (=ארגז) והתיבה והמגדל (-ארון בצורת מגדל) כוורת ה(העשויה מ)קש, וכוורת ה(העשויה מ)קנים ובור ספינה אלכסנדריה (ספינה גדולה שהיו עושים בתוכה בור עשוי מעץ שהיו ממלאים אותו במים מתוקים הראויים לשתייה) שיש להם (לכלים הנ"ל) שולים (=חלק תחתון) והן מחזיקין ארבעים סאה בלח שהם כורים (=60 סאה) ביבש- הרי אלו טהורין (שאינם מתטלטלים מלא וריקן מחמת כובדם)..."

[264] משנה מסכת כלים פרק ב משנה ב:

"הדקין (=הכלים הקטנים) שבכלי חרס וקרקרותיהן (=החלק התחתון שנשאר מכלי חרס שנשבר) ודפנותיהן (=דפנות כלי החרס שנשארו מכלי חרס שנשבר) יושבין שלא מוסמכין (כלומר הם מסוגלים לשבת ולא ליפול על הצד, גם מבלי שיסמכו משהו אליהם כדי שלא יפלו) שיעורן (בכדי לקבל טומאה) מכדי סיכת קטן (שיש בהם בית קיבול כזה שמסוגל להכיל בתוכו כמות שמן כזאת שסכים עמה את האצבע הקטנה של הקטן בן יום אחד) ועד לוג (השמן).

(אמנם כלי חרס שיש להם בית קיבול להחזיק בנפח הגדול משיעור לוג ועד ל24 לוג שזה סאה) מלוג ועד סאה (השיעור שלהם לקבל טומאה הוא בכך שהם יוכלו להחזיק נפח שמן בכמות של-) ברביעית (כלומר, שרק אם יש להם בית קיבול להחזיק שמן בכמות של רביעית הרי הם מקבלים טומאה).

(אמנם אם הכלי גדול יותר ומחזיק נפח) מסאה ועד סאתים (עליהם להיות בעלי קיבול להחזיק נפח שמן בכמות של) בחצי לוג (בכדי לקבל טומאה)...

[265] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ה:

"(מקואות פ"ד) המניח כלים תחת הצינור אחד גדולים ואחד קטנים ואפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פוסלין את המקווה. פי': גדולים המחזיקים מ' סאה בלח, קטנים (**המחזיקים כמות משקים-)** פחות מכדי סיכת קטן.

ולא מיבעיא הני דבמינן מקבלין טומאה (**שהם נחשבים ככלי לעניין פסילת המקווה מדין מים שאובים)**, אלא אפילו כלי גללים וכו' דבמינן אינן מקבלין טומאה (**כלומר כלים שאים הם מסוגלים לקבל טומאה מן התורה, בכל זאת הם)** חשיבי כלי לפסול את המקוה.

מוגדרים כמים שאובים). ובמשנה (מקוואות ד,א) קאמר: אחד כלי אדמה (שגם הם, אף שהם אינם מקבלים טומאה, מכל מקום המים שנכנסים לתוכם מוגדרים כמים שאובים). ופרש"י (שבת טז: ד"ה כלי) כלי אדמה- דלאו על ידי גיבול הוא, ככלי נתר (= רש"י: "מין אדמה לבנה") וכלי חרס (כלומר, כלי אדמה לא נוצר ע"י מעשה גיבול כמו שמייצרים כלי נתר וחרס ע"י גיבול):

לה ומ"ש לפיכך המניח טבלא אצל המקוה וכו'. משנה שם (פ"ד מ"ב): המניח טבלא תחת הצנור (שמן הצינור יורדים מי הגשמים), אם יש לה (לטבלא) לבזבז (=מסגרת מסביב, כך שיש לטבלא בית קיבול) פוסלת את המקווה (כיוון שדינה ככלי ע"י המסגרת שיש לה, ועל כן המים שבתוכה נחשבים כשאובים),

[ואם לאו (**שאין לה מסגרת)**- אינה פוסלת את המקוה].

זקפה לידוח (כלומר, זקף את הטבלא תחת הצינור כדי שהטבלא תתנקה מן הלכלוך שבה)- בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקווה (כיוון שכאשר היא עומדת על צידה אין היא יכולה לקבל מים, ועל כן המים שנופלים עליה אינם נעשים למים שאובים).

ופירש **ר"ש** תחת הצנור. שהוא כשר (**והמים שעוברים דרכו אינם נעשים למים שאובים)**,(**משום)** שקבעו ולבסוף חקקו (**ועל כן נוצר שם כלי עליו)**, והניח את הטבלא תחתיו (**תחת הצינור)** להמשיך המים למקווה (**דרכו, הדין הוא שטבלא זאת-)** פוסלת את המקוה דהוו להו מים שאובין, והוא (**שאמרנו שהמים שעוברים דרכה נחשבים כמים שאובים זה רק בתנאי)** שיהא לה (**לטבלא)** לבזבז (**מסגרת)** מארבע רוחותיה, דאי (**יש לה מסגרת רק)** משלש (**צדדים ולא מארבעת צדדיה-)** אין זה בית קיבול:

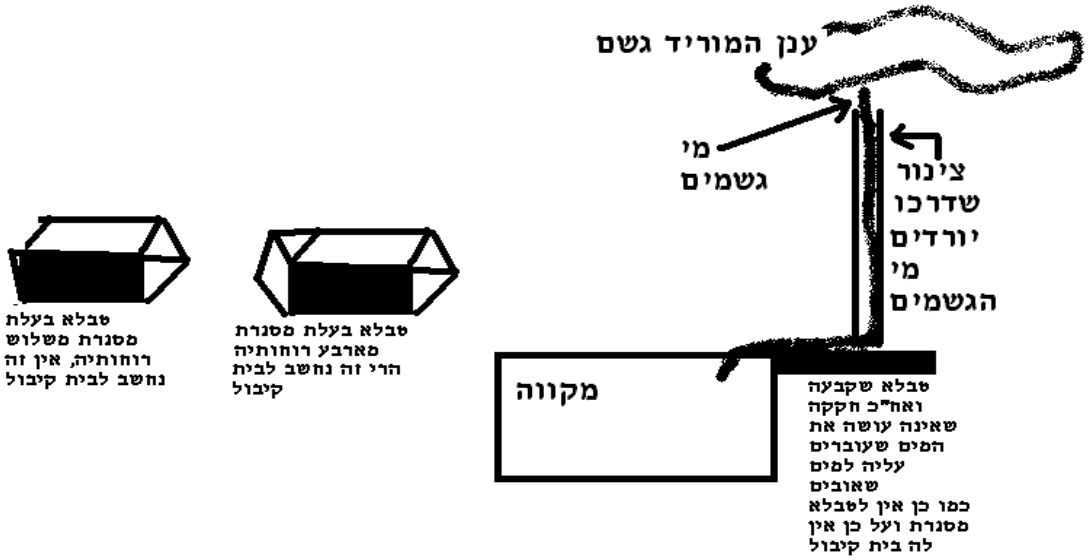

זקפה לידוח. כדי שתידוח מטינופת שבה (ע"י מי הגשמים שירדו עליה מן הצינור): אינה פוסלת את המקוה. כיון דלא קיימא כדרך קבלתה (על כן אין המים שבה נחשבים שאובים כיוון שהם לא עברו בכלי בעל בית קיבול):

וכן כתב **הרא"ש** בפרק תינוקת (שם)[266] וכן כתב **סמ"ג** (עשין רמח רמ ע"ד)[267] דיש לה לבזבז, פירוש: שפה מארבעה רוחותיה.

[266] **רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ה':** "...(שם פ"ד) המניח טבלא תחת הצינור, אם יש לה לבזבז- פוסלת את המקוה. ואם לאו- אינה פוסלת את המקווה. זקפה לידוח, בין כך ובין כך- אינה פוסלת את המקוה.

וגבי אין לה לבזבז דקאמר אינה פוסלת, כתב: אפילו הניחה כך שנשארו בה מים מצד אחד (**ולכאורה א"כ המים שבה אמורים להיות מים שאובים שהרי הם נכנסו לבית קיבול, מ"מ-**), כיון דאין לה (**לטבלא)** ארבעה לבזבזין, ולא נעשית לקבלה (**-אין היא פוסלת את המקווה)**, וכן כתב רבינו ירוחם ז"ל[268] (נכ"ו ח"ה רכו.):

ומ"ש וכגון שהמים ראויים לבוא למקוה זולתה וכו'. כן כתב **הרא"ש** שם על הא דזקפה לידוח (**לטבלא)**, וזה לשונו: ומיירי כגון דבלאו הטבלא היו המים (**גם כן)** נמשכים למקווה, דאי לאו הכי (**שבלי הטבלא המים לא היו נמשכים למקווה)**, אף על פי דאין המים נפסלים מחמת שאיבה (**שהרי מדובר שאין לטבלא בית קיבול)**, מכל מקום (**המים)** נפסלים משום דהויה על ידי טהרה בעינן (**ביצירת המקווה)**

פירוש: תחת הצינור המקלח מים למקווה, אם יש לו לבזביז, פירוש: שפה מד' רוחותיה (**אזי המים נחשבים למים שאובים)**. ואם לאו, שאין לה (**לטבלא**) לבזביז אלא משלש רוחות- אינה פוסלת. ואפי' הניחו כך שנשארו בה מים מצד אחד (**כלומר אף שהיא אגרה קצת מים, כיוון שסו"ס אין לה בית קיבול ראוי- אין המים שבה נחשבים למים שאובים),** כיון דאין לה ארבע לבזבזים- לא נעשית לקבלה.

זקפה לידוח (כלומר העמיד את הטבלא על צידה), כיון דאינה עומדת דרך קבלתה (שלא כך רגילים להעמיד את הטבלא כדי שהיא תקבל מים)- אינה פוסלת.

ומיירי כגון דבלאו הטבלא היו המים נמשכין למקווה (כלומר, גם אם לא הייתה שם הטבלא, מי הגשמים היו מגיעים מן הצינור למקווה, ולא מדובר במצב שרק משום שהייתה שם טבלא המים הגיעו למקווה, אלא כאמור גם מבלי הטבלא המים היו מגיעים למקווה). דאי לאו הכי (שהיה מדובר שרק משום שהייתה שם הטבלא, המים הגיעו למקווה, ובלי הטבלא המים לא היו מגיעים למקווה-) אע"פ דאין המים נפסלין מחמת שאיבה (כיוון שמדובר בטבלא בלי מסגרת של 4 דפנות), מ"מ (המים בכל זאת היו) נפסלין (לטבילה במקווה), משום דהויה ע"י טהרה בעינן (כלומר, לא משום מים שאובים, אלא משום שיש דין שהוויתו של המקווה תהיה בטהרה, כך שהוא לא יהיה תלוי בגורם אחר. שנאמר: "מקווה מים יהיה טהור", מלמד שהוויתו צריכה להיות בטהרה, ולא שרק בגלל גורם חיצוני הוא יהיה כשר). כדאיתא בפ"ק דמקוואות".

[267] ספר מצוות גדול עשין סימן רמח:

"תקנתי בספרד בכמה מקומות נסרים פשוטים מחוברים מלמטה כעין סילון (**=צינור)** לקבל מי גשמים לירד למקוה שאינן פוסלין את המקוה מפני שאינן עשוין לקבלה (**כיוון שאין לנסרים הללו בית קיבול, אזי אין המים שעוברים בהם הופכים למים שאובים).** ותנן בפ"ד דמקוואות (מ"ב): המניח טבלא תחת הצינור, אם יש לה לבזבז- פוסלת (**את המקווה מדין מים שאובים),** ואם לאו (**שאין לה לבזבז**)- אינה פוסלת. זקפה להדיח בין כך ובין כך אינה פוסלת, **<u>פירוש (ר"ש) לבזבז שפה מארבעה רוחותיה</u>**...":

[268] רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכו טור א:

"המניח טבלא תחת הצנור המקלח מים למקווה, אם יש לה לבזבז, ר"ל שפה מד' רוחותיה- פוסלת המקוה משו' מים שאובי', ואם לאו, שאין לה שפה אלא מג' רוחותיה- אינה פוסלת המקווה. ואפילו הונחה (**הטבלא)** כך שנשארו בה מים מצד א', כיון דאין לה ד' (**דפנות-)** ולא נעשית לקבלה (**אין המים שבה הופכים למים שאובים**).

זקפה לידוח (**את הטבלא)**, אפילו יש לה ד' לבזבזין- אינה פוסלת, כיון דאינה עומדת דרך קבלתה. וכל זה מיירי דבלא הטבלא (**גם כן)** היו המים נמשכין למקווה, אבל אם בלא הטבלא לא היו נמשכין (**המים למקווה),** אפילו שאין המים נמשכין מחמת שאיבה- (**בכל זאת המים)** נפסלין, דהוויה ע"י טהרה בעינן (**במקווה)** וליכא, כדאמרינן במקוואות [פ"ד מ"ב: "המניח טבלא תחת הצנור אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה ואם לאו אינה פוסלת את המקוה זקפה לידוח בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקווה"]".

כדאיתא בפ"ה דמקואות (מ"ה)[269] עכ"ל. ומה שכתב דהויה על ידי טהרה בעינן (**במקווה**), יתבאר לקמן (קט.) גבי הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה (**כיוון שצריך שכל הוויתו של המקווה תהיה בטהרה**) וכו':

ומ"מ מ"ש רבינו אפילו אין לה שפה כלל- פוסלת. לאו למימרא שאין לטבלא שפה כלל (שהרי לפי דברינו ניתן להשתמש בטבלא רק בלי שפה כלל כדי שהיא לא תפסול את המקווה, א"כ משמע שאין לטבלא שפה כלל), דאם כן (שאין לטבלא שפה כלל) היאך כתב ש(הטבלא)מקבלת טומאה? הא קיימא לן (כלים פ"ב מ"א) דפשוטי כלי עץ- אינם מקבלים טומאה (כלומר, אם מדובר בטבלא שהיא "פשוטה" כלומר שאין לה בכלל דפנות, א"כ כיצד ניתן לומר שהטבלא הזאת יכולה לקבל טומאה? הרי ידוע לנו שכל כלי עץ שאין לו דפנות כלל- אינו מקבל טומאה מן התורה, וא"כ כיצד הטבלא הפשוטה יכולה לקבל טומאה?!),

אלא (ודאי מדובר בטבלא כזאת-) ביש לה ארבעה שפות עסקינן, (א"כ תשאל: אז מדוע היא לא הופכת את המים שעוברים מן הצינור למקווה- דרכה, למים שאובים? התירוץ הוא משום שמדובר-) אלא שכפאה

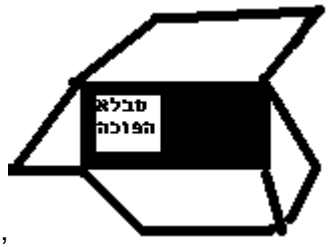

על פיה , ונמצא שהמים עוברים במקום שאין שם שפה כלל, ואפילו הכי פוסלת (את המים שעוברים עליה) מפני שהויית המקוה (היה) על ידי דבר המקבל טומאה (שהרי עתה שאנו אומרים שלטבלא באמת יש 4 דפנות, הרי היא איננה נחשבת כפשוטי כלי עץ, ועל כן בוודאי שהיא מקבלת טומאה, שכל כלי מקבל טומאה),

ואפשר (גם לתרץ, שמה שמדובר כאן בטבלא שמקבלת טומאה, זה במצב כזה-) דבניטלו כל שפתותיה אייריי (כלומר, שמתחילה היו לה 4 דפנות, ואח"כ נשברו לה הדפנות, והרי דינה עתה לכאורה כפשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה), ואפילו הכי (היא בכל זאת) מקבלת טומאה (אף שלכאורה דינה היה אמור להיות עתה כפשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה), כיון שמתחלה היתה מקבלת (שהרי מתחילה כן היו לה 4 דפנות, ורק אח"כ הדפנות נשברו), ועכשיו לא נשברה לגמרי

(כלומר, כלי שמקבל טומאה, כדי שהוא יפסיק לקבל טומאה, לא מספיק שנשבר חלק ממנו, אלא הוא צריך להישבר כך שהוא לא יוכל יותר לשמש לשימוש מעין מלאכתו הראשונה, וכיוון שמדובר בטבלא שכזאת שלא נשברה לגמרי, אלא נשאר לה עדיין בסיס הטבלא קיים, הרי היא יכולה עדיין להעביר עליה מים, ועל כן הטומאה במקומה עומדת, כיוון שהיא עדיין יכולה לשמש מעין מלאכתה הראשונה. רק אם הטבלא תישבר לגמרי תיפקע ממנה הטומאה).

והא דפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה (מן התורה), היינו דוקא כשמעולם לא היה להם בית קיבול (אך כאן שמדובר שהיה לטבלא בית קיבול מתחילה, הרי היא מקבלת טומאה, אף שעתה היא נראית כפשוטי כלי עץ, כיוון שהיה מצב שהיה לה בית קיבול בעבר), וצ"ע:

[בדק הבית] ואפשר שבאין לה שפה כלל מיירי (כלומר, שבאמת מעולם לא היה בית קיבול ואז לכאורה היה צריך להיות דינה כפשוטי כלי עץ שמעולם לא היה להם בית קיבול שאינם מקבלים טומאה, ועל כן

[269] משנה מסכת מקוואות פרק ה משנה ה: "הזוחלין כמעין והנוטפים כמקוה העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו"

תמוה מדוע הטבלא בכל זאת מקבלת טומאה. אלא העניין הוא שאף שמעולם לא היה לה בית קיבול-), ואפילו הכי פסלה (לטבלא מלהעביר מים דרכה אל המקווה) משום דפשוטי כלי עץ, אף על פי שאינן מקבלים טומאה מן התורה (כאמור במצב שלא היה להם בית קיבול מעולם),

(אך בכל זאת הם) מקבלין טומאה מדרבנן (וכיוון שכך, אף שהטבלא לא מקבלת טומאה מדאורייתא, כיוון שדינה כשפוטי כלי עץ מכיוון שאין לה בית קיבול, אך מ"מ היא עכ"פ מקבלת טומאה מדרבנן, ועל כן אם המים עוברים על גבה, אף שהם לא פסולים מדין מים שאובים, אך מ"מ המים פסולים למקווה מדין זה שהווית המים הללו אינם בטהרה כי אם בטומאה, כי רבנן גזרו טומאה על כלי שכזה) (ב"ב סו.[270]) [עד כאן]:

לח כתב **הרמב"ם** בפ"ו מהלכות מקואות (ה"ח): המניח שק או קופה תחת הצנור (**שממנו יורדים מי הגשמים מטה)** אין המים הנמשכים מהם פוסלים את המקווה, והוא משנה בפ"ו דמקואות (מ"ה[271]):

לז כתוב (**הרשב"א) בשער המים** שבסוף תורת הבית (ש"ה בית המים עמ' מח): אפילו עברו מים מעצמן בכלים העשויים לקבל את המים, אם נתנן (**את הכלים בכדי)** לקבל המים, ונפלו (**המים)** מתוכן למקווה- פסלוהו (**כיון שהמים הפכו למים שאובים כשהם נכנסו לכלי בעל בית הקיבול)**.

ולמה אמרו **(ב"ב סה:)**: צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקווה? שכן דרך הצנורות לחקוק באמצען חקק (**חפירת גומא)** העשוי לקבל צרורות (**=אבנים קטנות)** הבאות עם המים (**כלומר שדרך המים שמגיעים למקווה להכיל אבנים קטנות, ואנו לא רוצים באבנים הקטנות הללו)**, כדי שיעברו לבור מים צלולין (**ללא האבנים הקטנות),**

---

[270] **בבא בתרא דף סו עמוד א:** "שאני פשוטי כלי עץ, דטומאה דרבנן".

[271] **המסכת במקוואות פרק ו משנה ה:** "השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד. ר' יהודה אומר בכלי גדול (**שרוב גבהו הוא יותר מ4 טפחים, אם הנקב בכלי הוא בשיעור של-**) ארבעה טפחים (**מטבילים בו)** וב(**כלי)**קטן (**מטבילים בו רק אם הנקב היה ב)**רובו.

אם היה שק או קופה (=סל גדול. מדובר שהשק או הקופה היו בים)- מטבילין בהן כמה שהם (אף שהם שלמים מבלי נקב כשפופרת הנאד), מפני שהמים מעורבין (שכיוון שכל המבנה שלהם מלא בנקבים, זה מספיק לעניין עירוב מי המים בתוכם). היו (השק או הקופה) נתונים תחת הצינור (וירדו המים דרך השק או הקופה מן הצינור- דרכם למקווה)- אינם פוסלים את המקווה (כי המים שבתוכם אינם נחשבים למים שאובים), אלא מטבילין אותן ומעלין אותן כדרכן

(כלומר, החידוש הוא שאין חשש במקווה שיש בו בדיוק 40 סאה שהמים שהיו בתוך השק או הקופה יפלו בחזרה למקווה ויפסלו את המקווה מדין מים שאובים, שהרי כאמור- אין המים בשק או בקופה הופכים למים שאובים, ועל כן אין צורך בתקנה שאמרו להעלות את הכלים שמטבילים במקווה מצומצם דרך שולי הכלי, כי כאן כאמור אין חשש של פסול מים שאובים שיצריך אותנו לעצה הנ"ל) ".

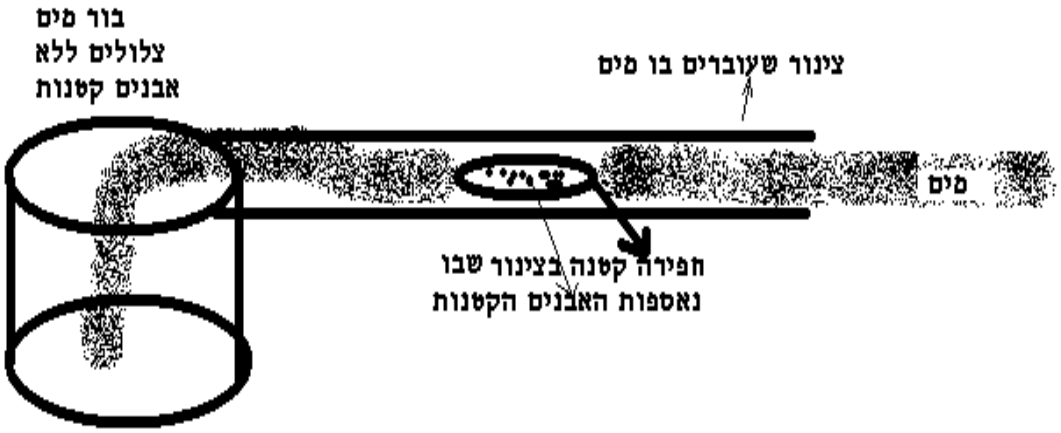

(**אבל אם**) לא חקק באמצען (**של הצינורות**) חקק לקבל צרורות- אינו פוסל את המקווה (**כיוון שהצינור איננו כלי**), לפיכך רעפים שמכסים בהם את הגגות אף על פי שיש בהן גומות וחקקין- אינם פוסלים את המקווה, לפי שלא נעשו לקבל בהם (**מים. שהרי אדרבה, אנשים לא חפצים שישארו המים על הרעפים, אלא דווקא שהמים ירדו למטה, כדי שהרעפים לא ייהרסו ואז ייכנס להם הגשם לתוך הבית**) עכ"ל:

לט וכתוב עוד שם (עמ' מט): דברים אלו שאמרנו שכל שאינו עשוי לקבל את המים- אינו פוסל את המקווה, לא אמרו אלא כשנפלו (**המים**) מתוכן למקוה מעצמן, אבל אם נתנן אדם (**את המים**) למקווה- הרי זה פסול, שכל (**הגעת מים למקווה שנעשתה**) על ידי אדם, אפילו (**אם הביא את המים למקווה ע"י ש**)זילף בידיו וברגליו (**ומדובר שבכוונה עשה זאת**), ואפילו (**היה**) עובר במים ונזדלפו מאליהן ברגליו (**והיה נוח לו בכך**) למקווה- פסלוהו (**מדין מים שאובים, שהרי המים באו מכוח האדם**).

במה דברים אמורים (**שהמים פסולים למקווה**)? בשנזדלפו ברגליו, אבל היה רוכב על גבי בהמה ונזדלפו מים ברגלי הבהמה למקווה- לא פסלוהו, אף על פי שעל ידי בהמה שהוא רוכב עליה נזדלפו (**וא"כ לכאורה מכך שהוא רוכב על גבי הבהמה הרי זה כמי שנתן ברגליו בעצמו, והמים אמורים להיפסל לטבילה. אולם החידוש הוא שאין הדבר כן,ו-**)אין זה כמזלף ברגליו (**ועל כן המים הללו כשרים לטבילה**) עכ"ל וכבר כתבתי לעיל בזה (קב:) בשם הראב"ד:

לו (א) צינור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי, וראוי להביא על ידו מים (**כשרים**) למקווה, וחקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעוהו וכו'. משנה בפרק ד' ד**מקואות** (מ"ג): החוטט [ב]צנור (**קודם שקבעו ועל כן לא מתבטל ממנו שם כלי ע"י קביעתו בקרקע**) לקבל צרורות (**אבנים קטנות שנסחפות במים**), ב(**צינור-**)של עץ- (**אפילו בית קיבול-**) כל שהן (**עושה את הצינור לכלי, וממילא את המים שעוברים בו למים שאובים**), וב(**צינור-**)של חרס (**אם יש בו בית קיבול בנפח**) רביעית (**הלוג, אזי המים שעוברים בו הינם מים שאובים. כי אם אין בכלי חרס בית קיבול לפחות בשיעור של רביעית אין הוא הוא חשוב כלי**).

וכתב **הרא"ש** בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' ו) פירוש: צנור שאין לו ד' לבזבזין ומקלח מים למקוה וחקק בו גומא שיתקבץ לתוכה עפר וצרורות שעוברים עם המים, וחשוב כלי על ידי אותה גומא, ו(**על כן**)המים

העוברים על הגומא הוו (**מים)** שאובים. והא דתניא: צנור שחקקו ולבסוף קבעו, היינו שחקק בו גומא (**עוד לפני שקבע אותו בקרקע)** ואפילו קבעו אחר שחקקו (**שלכאורה היה אמור להתבטל ממנו שם הכלי, אינו כך והוא)**- פוסל את המקווה, (**ש)**הואיל והיה שם כלי עליו בתלוש (**לא מתבטל ממנו שם הכלי ע"י הקביעה).**

אבל אם קבעו בתחלה (בקרקע, ואז כל הצינור התבטל לקרקע) ואחר כך חקקו (בו גומא) הוה ליה כחוקק בקרקע (ואין החקיקה יוצרת בו "שם כלי"), ואינו פוסל את המקווה (כי המים שבו אינם נחשבים למים שאובים) ע"כ.

וכן פירש **ר"ש** ז"ל (**"וכשחקקו ולבסוף קבעו איירי")** וכן כתב **סמ"ג** (שם רמ ע"ד)[272]:

אבל **הרמב"ם** כתב בפירוש משנה זו (**ד,ג)**: חוטט הוא חופר, ואמר שאם לקח צנור של עץ וחקק בו, ואפילו היה קבוע (**כלומר שחקקו ואח"כ קבעו בקרקע)** מקום יתחברו בו אבנים קטנות ויגרו (**ימשכו)** המים הזכים (**הלאה ללא האבנים הקטנות)**, הנה מה שיגר על הצנור הם מים שאובים, לפי שזה המקום החקוק כלי הוא עכ"ל.

וצ"ע ההיא דצנור שקבעו ולבסוף חקקו- כשר. במאי מוקי לה (**כלומר, כיצד הרמב"ם מבין את המציאות של צינור שקבעו ולבסוף חקקו, שהמים שעוברים בו הם מים כשרים?)**? כי מדבריו בסוף פירוש משנה זו נראה שדעתו לומר דחקקו דקתני היינו שחקק בעץ לעשות צנור (**כלומר שהחקיקה הייתה בכלל לעשותו צינור, ולא חקיקה כדי לעשות בתוך הצינור עצמו גומא לקבלת האבנים הקטנות)**, וזה דבר שאין מתיישב (**כי לא משמע כך מן המשנה, אלא משמע שמדובר שבצינור עצמו, עשו חקיקה של גומא לקבל את האבנים הקטנות)**.

אבל בפרק ו' מהלכות **מקואות** (ה"ו)[273] באו דבריו מבוארים כדברי הרא"ש ור"ש ז"ל (**שמדובר בצינור, שחקק בו גומא כדי לקבל את האבנים הקטנות)**.

וכך הם דברי **הר"ן** בפרק המוכר את הבית (סה:) שכתב וז"ל: צנור שחקקו ולבסוף קבעו- פוסל את המקווה (**מדין מים שאובים)**. מדברי רבינו שמואל[274] נראה דהאי צנור- פרוץ הוא כעין חלון, ואין עשוי לקבלה (**כלומר שאין הוא מסוגל לאגור מים)**.

---

[272] ספר מצוות גדול עשין סימן רמח:

"...צינור שקבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקווה. חקקו ולבסוף קבעו- פוסל את המקווה, מאחר שהיה שם כלי עליו בתלוש, וצריך לפרש שצינור זה **(נעשה כלי ע"י ש)**חטטוהו באמצע לקבל צרורות כדי שיהא עשוי לקבלה כאשר בארנו למעלה"

[273] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ו הלכה ו:

"החוטט בצינור מקום לקבל בו הצרורות המתגלגלין במים כדי שלא ירדו עם המים, אם היה הצינור של עץ וחפר בו (**בית קיבול בגודל)** כל שהוא- פוסל (**את המקווה מדין מים שאובים)**, שהרי כל המים שיורדין (**בצינור)** באין מתוך כלי שנעשה לקבלה (**שזה הגומא שעשו בצינור)**, ואפילו שקבעו אחר שחקק בו, הואיל והיה עליו תורת כלי (**כ)**שהיה תלוש (**שוב לא מתבטל ממנו שם הכלי ע"י שהוא קובע אותו אחר שחקק בו)**,

אבל אם קבעו בקרקע ואח"כ חקק בו בית קיבול- אינו פוסל (**כי אין הוא מקבל "שם כלי", אלא הכל מתבטל לקרקע)**, ואם היה צינור של חרס אינו פוסל עד שיהיה בחקק כדי לקבל רביעית, אע"פ שנתמלא המקום החקוק שבצינור צרורות המתחלחלין בתוכו הרי הוא בפיסולו ואינו כסתום, ירד לתוך המקום שחקק עפר או צרורות וסתמו ונכבש- הרי זה כשר **(שאז כבר התבטל ממנו שם הכלי שלו)".**

ולא מחוור, דכל כהאי גוונא אינו פוסל את המקווה (**כלומר, כל צינור שאינו יכול לקבל מים, לא שייך שהוא יפסול את המים מדין מים שאובים)** דתנן בפ"ד דמקואות (מ"ג): סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע- אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. אלמא דכל שאינו עשוי לקבלה- אינו פוסל. אלא ודאי האי צנור (**מדובר שהוא פוסל-)** כגון שהוא חקוק (**כלומר שחקקו בו גומא בכדי)** לקבל בו צרורות, שכך היה דרכן (**של מי שהיה בונה צינורות מים)** לעשות לו (**לצינור המים)** בית קיבול באמצע כדי שיתעכבו שם הצרורות, וכיון שיש לו בית קיבול צרורות פוסל את המקוה עכ"ל. וכך הם דברי הרמב"ן שם (ד"ה צנור)[275] וכן כתב עוד הר"ן בפ"ב דשבועות (ה: ד"ה ת"ר[276]):

ומ"ש ואם נפלו צרורות או עפר בגומא- אינו חשוב סתימה וכו'. גם זה שם במשנה (שם בפרק ד משנה ג): היו צרורות מתחלחלין לתוכו (כלומר שנכנסו אבנים קטנות לתוך הגומא שבצינור, והם התנדנדו בתוך הגומא אך לא התהדקו בה היטב)- פוסלין את המקווה (כיוון שעדיין יש "שם כלי" על הגומא, ועל כן המים שעוברים בגומא נחשבים למים שאובים).

ירד לתוכו עפר ונכבש כשר. ופירשו **ר"ש והרא"ש[277]:** כל מידי דלא מיהדק (**כל דבר שאיננו מהודק, לאו דווקא בענייני מקוואות)** שייך ביה לשון חלחול. ירד לתוכה (**לתוך הגומא)** עפר ונכבש (**בתוך הגומא והתהדק כראוי)** ונדחק העפר ונתקשה, אז נתבטל (**הגומא)** מתורת כלי (**ומעתה המים שיעברו בצינור הינם מים כשרים ולא שאובים, כי זה כמו שהמים הללו עוברים בחריץ בקרקע, שוודאי אינם נפסלים בשל כך)**.

---

[274] לשון הרשב"ם במסכת בבא בתרא דף סה עמוד ב:

"צינור - של עץ או של אבן עשוי כמין סילון, ויורדין ממנו מים למקווה".

[275] הרמב"ן כתב במסכת בבא בתרא דף סה עמוד ב:

"צנור שחקקו ולבסוף קבעו- אינו פוסל את המקוה. פירוש: האי צינור דפוסל אינו כעין סילון (**צינור פרוץ שאינו מסוגל לאגור מים כלל בתוכו)** כמו שאמר ה"ר שמואל ז"ל, אלא דוקא צינור שאינו פרוץ (**הוא שפוסל את המקווה)**, כלומר **(צינור)** שהוא עשוי לקבלה ויש לו בית קבול, אבל אם הוא (**=הצינור)** פרוץ משתי רוחותיו- אינו פוסל כיון שאינו עשוי לקבלה (**כאמור, שלא כפירוש רשב"ם)**, ותנן במסכת מקואות פרק שלישי (פ"ד מ"ג): סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע- אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. שמעינן מינה דצינור שאינו עשוי לקבלה- אינו פוסל (**את המקווה מדין מים שאובים)**,

ושנינו עוד (שם מ"ב): המניח טבלה תחת הצינור אם יש לה לבזבז- פוסלת את המקוה ואם לאו (**שאין לה לבזבז)**- אינה פוסלת, עד כאן. ואם (**הצינור)** עשוי לקבל בו צרורות- פוסל (**את המקווה, שע"י שהמים עוברים בתוך הגומא שחקוקה בצינור הם נפסלים מדין מים שאובים שעברו בתוך כלי ונשאבו)**, דתנן התם (שם): החוטט בצינור לקבל בו צרורות: בכלי עץ- בכל שהוא, בכלי חרס- ברביעית. ר' יוסי אומר: אף בשל חרס- בכל שהוא. ירד לתוכו עפר ונכבש- כשר. פירוש: שנכבש מאיליו ונתבטל שם עד שאין המים יכולין לשטוף לאותו עפר".

[276] הר"ן האריך שם בענייני שאובה אם היא מדאורייתא או רק מדרבנן, ובדרך אגב הזכיר את עניין הצינור שחקקו ולבסוף קבעו או שקבעו ורק אז חקקו, עיי"ש.

[277] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ו':

"כל מידי דלא מיהדק שייך ביה לשון חילחול, כדתנן בפ' י' דכלים: מגופת החבית המחולחלת ואינה נשמטת. וכמו ארעא חלחולי מיחלחלא (חגיגה דף כב א).

והרמב"ם (בפירוש המשנה) **והראב"ד** (בעלי הנפש שער המים עמ' קג)[278] גורסים ונגפס[279] כלומר שנעשה (**העפר שבגומא)** חזק וקשה כגפסיס (**=סוג של סיד**).

כן כתב **הרא"ש** בפרק תינוקת (הל' מקואות סו"ס ו)[280]. **והרמב"ן** כתב בפרק המוכר את הבית (סה: ד"ה צנור) ונכבש, פירוש: שנכבש (**העפר**) מאליו ונתבטל שם, עד שאין המים יכולין לשטוף אותו עפר.

ובספר **היראים** (סי' כו כ:) מפרש (**שמה שמדובר שהגומא נסתם ע"י העפר, זה ע"י)** שכבשו ברגל ונתבטל קיבולו. וקשיא ליה (**לבעל היראים הדין של הגומא שבצינור-)** מהא דגרסינן בפרק חלון (עירובין עח:): חריץ- עמוק עשרה (**טפחים)** ורחב ארבעה (**טפחים)** מערבין שנים, ואין מערבין אחד (**כלומר, שאם יש חריץ שהוא חפירה בקרקע, בין שתי חצירות והם רוצים לעשות עירוב חצירות, על שתי החצירות לעשות את העירוב כל אחת לעצמה, ולא מועיל ששתי החצירות יערבו ביחד, כיוון שהחריץ מפריד בין שתי החצירות ועושה כל חצר כרשות לעצמה)**.

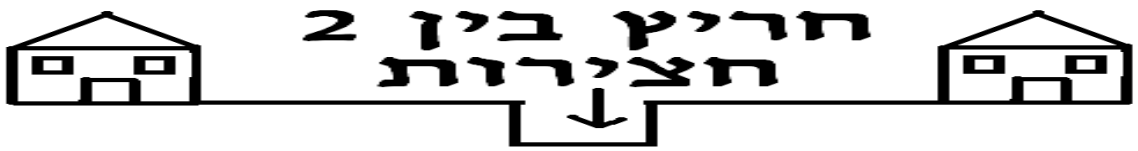

(אבל אם החריץ שבין 2 החצירות-) מלא עפר או צרורות- מערבין אחד (ואין כל חצר יכולה לערב לעצמה, כיוון שהחריץ נחשב סתום לגמרי לעניין עירוב החצירות ע"י העפר או הצרורות) ולא מצרכינן כבישות (כלומר, אם החריץ התמלא בעפר או בצרורות אבנים, אף שהחריץ לא התמלא לגמרי כך שהעפר התהדק ונכבש בחריץ, מכל מקום די כבר במילוי זה כדי שהחצרות יצטרכו לערב ביחד ולא כל אחת בפני עצמה.

א"כ לפום דברינו יוצא בדבר קושי לכאורה, שהרי מצינו בדברינו כאן שאף שהחריץ לא התמלא לגמרי בעפר כך שהעפר נכבש היטב והתקשה, אלא רק שהחריץ התמלא בעפר מבלי להתהדק, מ"מ התבטל מן החריץ שמו לעניין עירוב החצירות,

והרי אין זה כדבר ששנינו במשנתנו שהעפר צריך להיות מהודק היטב כדי שיתבטל שם הגומא ממנו בצינור). ותירץ גבי חריץ שאני, דהכא מבטל ליה מתורת כלי (כלומר ישנו חילוק בין החריץ לבין הגומא שבצינור,

בכך שבחריץ- מספיק שיהיה בחריץ עפר אף שהעפר לא מהודק לגמרי כדי לבטל את "שם החריץ" ממנו, שכיוון שהחריץ הוא בקרקע עצמה, על כן מספיק שיניחו בו עפר כבר כדי לבטל ממנו את שמו,

---

[278] בעלי הנפש שער המים סימן ג:

"פיסקא (משנה ג). החוטט בצנור לקבל צרורות, בשל עץ כל שהוא, בשל חרס רביעית. היו צרורות מתחלחלות לתוכו פוסל את המקוה, ירד לתוכו עפר ונגפס כשר".

עוד כתב שם הראב"ד: "...אם היה בו עפר כבוש שנעשה כעין גפסים, כבר נסתם אותו בית קבול וכשר"

[279] יש להעיר שהרמב"ם בפירוש המשניות גרס: "ונגבס". **זו לשונו של הרמב"ם שם**: "ואם נתמלא בעפר ונתהדק זה בזה עד שנתקשה ונעשה כגבס הרי זה כשר שהרי כבר בטל בית הקבול שהיה בו שעשה אותו כלי, וזה הוא ענין אמרו ונגבס. וגבסים שם "אלג'בס".

[280] **רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ו':** "ירד לתוכו עפר ונכבש ונדחק העפר ונתקשה אז נתבטל מתורת כלי. והראב"ד והרמב"ם ז"ל גורסין ונגפסה כלומר שנעשה חזק וקשה כגפסיס".

אולם בגומא בצינור, שהגומא הרי כלי, כדי לבטל את שם הגומא ממנו יש צורך למלא את הגומא לגמרי בעפר כך שהעפר יתהדק כראוי בכדי לבטל ממנו את שם הגומא, כי יותר קשה לבטל שם כלי מאשר סתם חפירה שבקרקע) עכ"ל:

כתב בסמ"ק (ריש סי' רצד): חטטוהו באמצע (הצינור) לקבל צרורות בין (אם זה צינור) של עץ (ו)בין של חרס- נאסר בכל שהוא (כלומר, שכבר אם יש לצינור בית קיבול בגודל "כל שהוא" זה נחשב לכלי, ועל כן המים שיעברו בצינור ייחשבו כמים שאובים) עכ"ל. ואיני יודע למה פסק בשל חרס היפך המשנה, וכבר כתב עליו בהגה' (שם) שצריך עיון (כלומר, תמוה מדוע הסמ"ק פסק שבשל חרס ג"כ מספיק בית קיבול בגודל כל שהוא כמו בצינור של עץ, ולא כתב שצריך שיעור רביעית כמו שמפורש במשנה בפרק ד' משנה ג': "החוטט בצנור לקבל צרורות בשל עץ כל שהוא ובשל חרס רביעית"):

ומ"ש סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע וכו'. גם זה שם במשנה (**ד,ג**): סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע- אינו פוסל (**את המקווה ע"י המים שעוברים דרכו**) מפני ש(**צינור זה**) לא נעשה לקבלה (**כלומר, לא עשו את החלק הרחב באמצעו כדי לאגור שם מים, אלא כדי שהמים יצאו בלחץ לחוץ).**

ופירש **ר"ש**: צר מכאן ומכאן- במקום יציאת המים הוא צר, דהיינו במקום פיו, ורחב באמצע, אפילו הכי לא חשיב לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות

(כלומר, לכאורה הדבר תמוה: כיצד אתה אומר שהחלק האמצעי לא נעשה לקבלת מים? הרי אתה אמרת שהחלק האמצעי נעשה עבור זה שיכנסו לתוכו מים רבים, וכך יצאו המים לחוץ בלחץ. א"כ בוודאי שהחלק האמצעי נעשה לקבלה!

התשובה לדבר היא שמה שמגדיר את הכלי האם הוא נעשה לקבלת מים, לעניין זה שהמים שיעברו דרכו יוגדרו כמים שאובים זה האם חקקו בו כדי שיוכלו לקבל בו אבנים קטנות. כלומר, שרוצים שיאגר משהו בחלק החקוק. אולם כאן בצינור שעשו את החלק האמצעי שלו רחב לא מתוך רצון שיאגר בו משהו, אלא בסה"כ מתוך רצון שהמים יצאו לחוץ, ולא מתוך רצון שהמים גם ייאגרו בחלק האמצעי- אין החלק האמצעי נחשב ככלי לעניין קבלה, כיוון שלא כיוונו לכך).

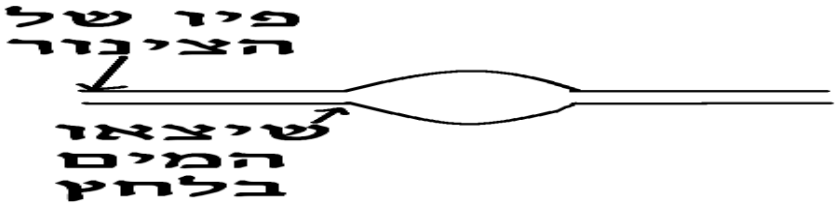

וזה לשון **הרמב"ם** בפירוש משנה זו: הנה הוא (**הצינור שיש לו את החלק האמצעי הרחב)** כשר (**כלומר המים שעוברים דרכו כשרים לטבילה),** אף על פי שיתקבצו המים בזה החלל (**=החלק האמצעי)** והוא מקבל שיעור רב (**של מים),** לפי שלא יכוין לזה החלל שיהיה כלי קיבול (**למים כדי שייאגרו שם).**

ואמנם היה הכוונה (**בעשיית החלק האמצעי של הצינור-)** שיצא המים מן המקום הצר בחוזק, ואמנם אמרנו בצנור הקודם שהוא אם יהיה בו מקום מקוער (**כלומר גומא בצינור שעשויה כדי שייאגרו בה האבנים הקטנות)**- פוסל את המקוה להיותו (**=משום שהוא)** עשוי לקבלה, כלומר לקבל צרורות (**על כן הגומא נחשב לכלי ועושה את המים שעוברים דרכו למים שאובים).**

וכבר קדם בשני מכלים (כלומר פרק ב' במסכת כלים) שמכלל (הכלים) הטהורים (ש)בכלי (ה)חרס (יש את) הסילונות (ה)כפופים אף על פי שמקבלים (בתוכם מים, בכל זאת אין הם עושים את המים שעוברים

דרכם למים שאובים) לפי שהם (=הסילונות הכפופים) לא נעשו לקבלה

(כלומר, כיוון שעצם הצינור הכפוף לא נעשה בצורה כפופה בכדי שהמים ייאגרו בו, אלא רק משום שכך היה נזקק לעשות את הצינור בצורה כפופה, על כן אף שיש לו בית קיבול- אין זה הופך את המים שבו למים שאובים, משום שרק אם מכוונים בעשיית בית הקיבול שהמים ייאגרו בו- הם פוסלים את המים, אך כאן שזה לא נעשה לאגירת המים- המים שיעברו בו יהיו כשרים).

והנה יצא לך עיקר (**=כלל**) גדול מאד, והוא שאין כל (**הכלים**) המקבלים (**בתוכם מים**) פוסלים את המקווה (**מדין מים שאובים**), ו(**יגרמו לכך ש**)ישובו המים ההולכים בהם (**להיות**) מים שאובים, אלא כל מה שעשוי לקבלה (**בפשטות הכוונה היא ש:**

כלי שעשוי לקבל בו מים ועשו את החלק המקבל את המים בכדי לאגור את המים- המים שעוברים בו הינם מים שאובים

כלי שעשוי לקבל בו מים אך לא עשו את החלק המקבל את המים בכוונה כדי לאגור את המים- אין המים שבו הופכים למים שאובים) ע"כ:

והראב"ד כתב בהלכות מקואות (פ"ח ה"ז)[281]: א"א בתוספתא (פ"ה ה"ד): ואם היה הסילון כפוף כל שהוא- פוסלן (שכיוון שהצינור כפוף, הרי המים נאגרים בתוכו, ועל כן המים שעוברים בתוכו נפסלים מידן מים שאובים).

וקשיא לי, שהרי אמרו במשנת כלים (פ"ב מ"ג)[282]: (**בין הכלים**) הטהורים שבכלי חרס (**יש את**) הסילונות אף על פי שכפופים ואף על פי שמקבלים (**עיין ביאור בהערה**), ואולי אף על פי שהם טהורים לעצמם (**כלומר שהם אינם מקבלים טומאה מן התורה**), מכל מקום כיון שבני קבלה **(שהם מסוגלים לאגור בתוכם מים)** הם ומקבלים (**מים בתוכם**)- פסולים (**המים שעוברים בהם**) למקווה, מידי דהוי אכלי גללים וכיוצא בהן, מפני שיש עליהן תורת כלי קיבול (**כלומר, אותו דין מצאנו בכלי גללים ודומיהם שאף שהם אינם מקבלים טומאה מן התורה, בכל זאת אם יש להם בית קיבול הם הופכים את המים שבהם למים שאובים. על כן כתב הראב"ד שצינור שיש לו כפיפה עושה את המים שבו למים שאובים, שאף שהצינור לא מקבל טומאה, אך כיוון שהוא עשוי לקבל בתוכו מים- הרי הוא פוסל את המים שעוברים דרכו מדין מים שאובים)** עכ"ל.

ולדעת הרמב"ם צריך לומר דהא דקתני: אם היה סילון כפוף, היינו כשהוא עשוי על דעת קיבול (כלומר המחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד היא מה הדין של צינור כפוף שלא נעשה כפוף כדי לאגור בו את המים, האם המים שבו הופכים למים שאובים או שלא:

---

[281] **השגת הראב"ד על הרמב"ם בהלכות מקוואות פרק ח הלכה ז:** "פוסלין את המקוה. א"א בתוספת' ואם היה הסילון כפוף כל שהוא פוסל וקשיא לי שהרי אמרו במשנה הכלים הטהורים שבכלי חרס הסילונות אע"פ שהם כפופים ואע"פ שמקבלים ואולי אע"פ שהן טהורין לעצמן מ"מ כיון שבני קבלה הם ומקבלין פסולין למקוה מידי דהוה אכלי גללים וכיוצא בהן מפני שיש עליהן תורת כלי קיבול".

[282] משנה מסכת כלים פרק ב משנה ג: "(אלו הכלים) הטהורין (מן התורה) שבכלי (ה)חרס (שאינם מקבלים טומאה): ...וסילונות אע"פ כפופין אע"פ מקבלין..." (כלומר, אע"פ שהצינור כפוף ואף שהוא מקבל מים בכפיפה שלו, בכל זאת אין צינור שכזה מקבל טומאה אם הוא עשוי מחרס).

שיטת הראב"ד- דינם כמים שאובים, שאין זה משנה אם לא היה עשוי על דעת לקבל בו מים, העיקר הוא שהוא מקבל מים במציאות.

שיטת הרמב"ם- המים כשרים, כיוון שהכפיפה בצינור לא נעשתה בכוונה כדי לקבל בו את המים שעוברים דרכו).

וכתב **הרמב"ם** בפ"ו מהלכות מקואות (ה"ב)[283], דסילון זה (**הכפוף, אינו פוסל את המים שעוברים בו מדין מים שאובים)** בין שהיה של מתכת בין שהיה של חרס- אינו פוסל את המקוה כיון שלא נעשה (**החלק הכפוף שבצינור)** לקבלה (**של המים)**.

ורבינו (הטור) כתב לקמן (קט.) דסילון של מתכת אסור להמשיך בו מים למקווה, אלא אם כן הוא מחובר לקרקע. ושם יתבאר בס"ד (כלומר, הב"י העיר הערה זאת כדי להראות שישנה מחלוקת בין הרמב"ם לטור בעניין אם מותר להמשיך מים למקווה ע"י צינור העשוי ממתכת, שלרמב"ם- מותר, ולטור- אסור):

כתוב **בהגהות מרדכי** דקידושין (סי' תקס) על מקוה שהמשיכוהו (**=את מימיו)** דרך צנור, אף על גב דאין לו (**לצינור)** לבזבז מד' רוחותיו והוי כמו סילון שהוא [פרוץ] מב' ראשיו, מכל מקום מיפסיל (**=הוא פוסל את המים שעוברים דרכו)** מפני חשש חטטין (**=גומות)** שבתוכו (**שיש חשש שמא נוצרו בתוכו גומות מכוח האבנים שעברו בצינור, ואז נוצר כלי קבלה בצינור הפוסל את המים מדין מים שאובים)**,

כדאיתא במסכת **מקואות** (פ"ד מ"ג): החוטט (**=עושה גומא)** בצינור (**בכדי)** לקבל צרורות (**באותה הגומא)**, בשל עץ- (**מספיק גומא)** ב(**גודל)**כל שהוא, ואם היו המים מתחלחלים (**בצינור)** והרקיב (**הצינור)** בתוכו- פסול בכל שהוא (**ידוע שהחלודה היא שכבה בצבע אדום-חום שעולה על הברזל, ובאה ע"י מפגש החמצן ושאר חומרים הפוגעים בשכבת הברזל, הגורמים להתפוררות מתכת הברזל. ככל שנכנס יותר חמצן ושאר החומרים הפוגעים בשכבת הברזל, כך רמת החלודה יכולה להעלות.**

על כן צינור שעוברים בו מים רבים, עלול להעלות חלודה מחמת החמצן שעובר במים ומחמת שאר החומרים המזיקים לברזל העוברים במים כדגומת אבנית וכו', מה גם שע"י זרם המים נכנס יותר חמצן מאשר החמצן שהיה נכנס ללא זרימת המים לתוך הצינור, וכמו כן כאמור פוגע יותר אבנית ושאר החומרים בברזל ה"אוכלים" את שכבת הברזל מחמת התרכבות החומרים. לכן ברור שיש חשש שבצינור מים תעלה חלודה שתגרום לגומות קטנות שיפסלו את המים העוברים

בהם מחמת מים שאובים שעברו בגומות שנוצרו מן החלודה שבצינור[284]) ע"כ.

---

[283] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ו הלכה ב:** "כל כלי שלא נעשה לקבלה (**של מים בתוכו)**, אע"פ שהוא מקבל- אינו פוסל את המקוה, כגון הסלונות שהמים נמשכין מהן, אף ע"פ שהן רחבים באמצע ומקבלין (**בחלק האמצעי שלהם מים, בכל זאת)**- אין פוסלין את המקווה, בין שהיו (**צינורות)** של מתכת או של חרס.

וכתב **מהרי"ק** בשורש נ"ו (ענף ג - ד) שפשט המנהג בכל ישראל לעשות מקואות על ידי (**המשכת המים ע"י)** מרזבות המקלחים מים מן הגגות, ואולי כי גם זה הדעת שמחמיר כל כך, לא דבר מהמרזבות הדבוקות לגגות דשליט בהו אוירא טובא ולא שכיח שיתלחלחו וירקיבו עד שתתהוה שם גומא[285] (**משום שכאמור בהערה, עיקר הפגיעה בצינור נוצרת מחמת המים העוברים בו ההורסים את שכבת הברזל)**,

אלא (**מה שהם אמרו שיש חשש לגומות בצינור זה)** דוקא בצנור הקבוע בקרקע ואפשר (**שמדובר שהצינור נמצא)** מתחת לארץ, דלא שליט ביה אוירא, ונרקב בקל על ידי לחלוחית הקרקע, התם הוא דחייש להכי (**ליצירת גומות בצינור מחמת החלודה שעולה בצינור)**,

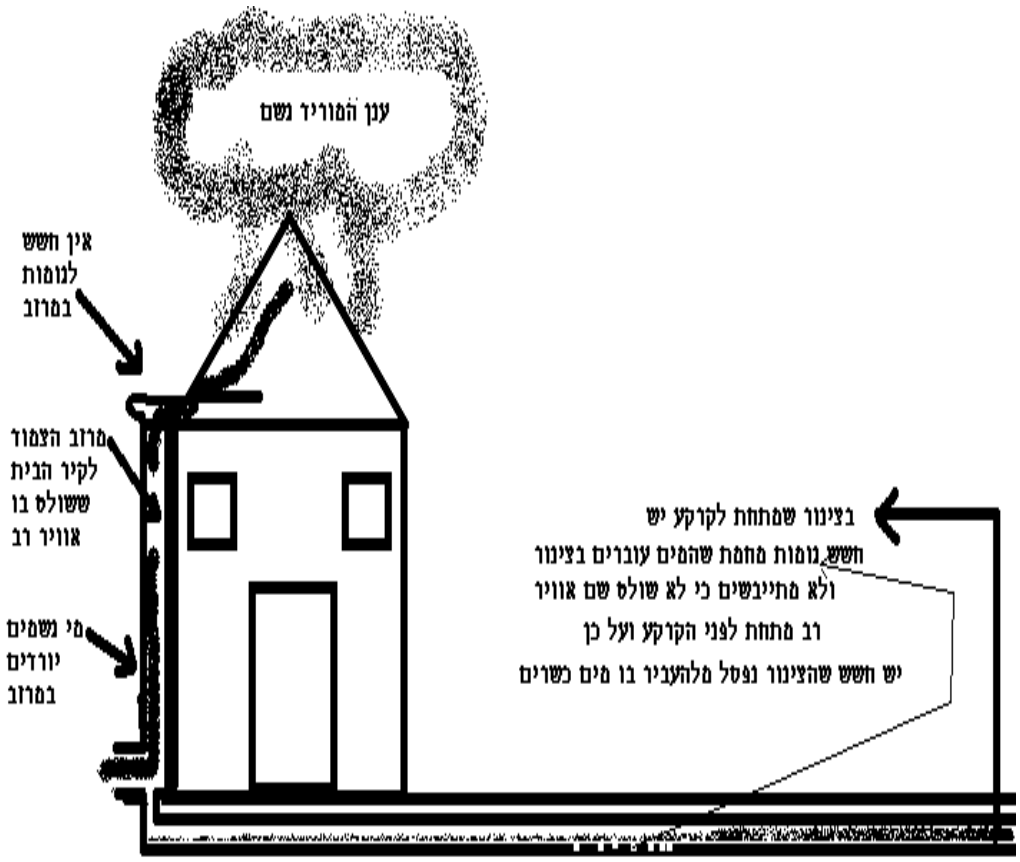

ומכל מקום אני נוהג שלא לעשות המרזבות על ידי חטיטה (כלומר, המהרי"ק לא היה נוהג להכין את הצינור ע"י לקיחת גזע העץ ועשיית גומא בו עד שהצינור יהיה מפולש משני צידיו) פן תשאר בו איזו גומא שיתעכבו שם המים (ואזי המים ייפסלו מדין מים שאובים) אלא אני נוהג ליקח שני נסרים משופים (=חלקים) היטב ולהדביקם זו לזו כמין חומר (כלומר המהרי"ק היה מדביק את נסרי העץ אחד לשני ע"י חומר חזק כמו ה"חומר" שזה סוג של אדמה דביקה ובלתי חדירה למים)

---

[284] **א.** צינור נשמר הכי טוב אם לא נכנס לתוכו כלל חמצן. **ב.** אם נכנס לתוכו אוויר הוא יכול עם השנים להעלות חלודה. **ג.** אך הכי גרוע לצינור אם נכנסים לתוכו מים.

[285] רוצה לומר שמחמת שעובר בצינור אוויר רב, על כן המים שעוברים בצינור מתייבשים במהירות ועל כן הם כמעט ואינם הורסים את הצינור.

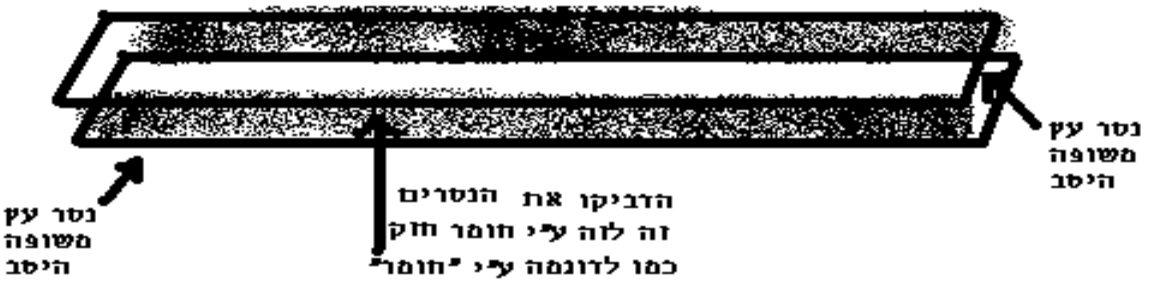

וגם אני אומר להגביה ראש הצינור האחד אותו שאינו לצד המקוה ולהשפיל הראש שבצד המקווה (**כלומר בצורה אלכסונית)** כדי שירדו המים (**למקווה)** בשטף גדול ובמרוצה גדולה למקוה [ולא יתעכבו] בצינור ולא יבוא להתלחלח ולהרקיב (**את הצינור)** ע"כ.

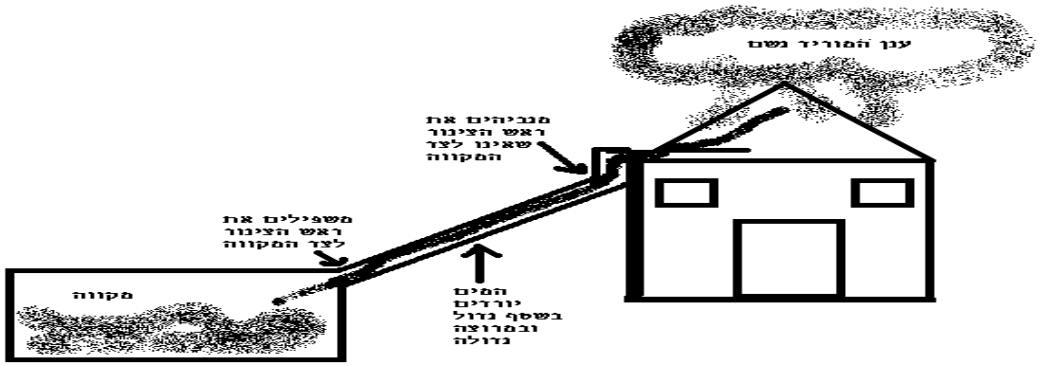

ויש לתמוה על הרב המחמיר הזה (**הראב"ד שאמר שגומות קטנות שבצינור תמיד פוסלות אף אם הגומות לא נעשו לקבלה)**, דאפילו היו בו חטטין, כיון שלא נעשו על דעת לקבל צרורות- כשר (**כשיטת הרמב"ם)** דהיינו מתניתין דסילון שהוא צר מכאן ומכאן וכו' אינו פוסל (**החלק האמצעי שלו, אף שלכאורה היה לו לפסול שהרי הוא מקבל מים בתוכו, אך בכל זאת אין הוא פוסל)** מפני ש(**החלק האמצעי)**לא נעשה לקבלה (**של המים, אלא רק בכדי שהמים יצאו לחוץ בחוזקה),**

וכל שכן דכשהרקיב (הצינור) בתוכו דכשר, כיון שלא חלו בחטיטה ההיא ידים (כלומר, הגומות שנוצרו בצינור לא נוצרו במעשה ידיים של אדם, אלא ע"י גרמא שהמים עברו בצינור ולאט לאט נוצרו הגומות מחמת התרקבות הצינור) וכל שכן (שזה נחשב) להפריז על המדה לחוש שמא יתלחלח וירקיב.

ומהרי"ק שהיה נוהג לעשות כאותו רב (כלומר שהיה נזהר לעשות את הצינור בצורה כזאת שלא יהיה בו שום חשש של גומות), לא משום דסבר לה דדינא הכי (שאם יש אף רק קצת גומות הצינור נפסל מחמת מים שאובים שבו, אף שלא התכוון לשאוב את המים בגומות), כדכתוב בהדיא שם (סוף ענף ג) דלא סבירא ליה הכי[286] (אלא שהוא סובר שבאמת אף אם היו גומות בצינור אין זה פוסל את המים, כיוון שהוא לא כיוון לעשות את הגומות הללו לקבלת מים),

ולא היה נוהג לעשות כן (את הצינור בצורה כזאת שבטוח לא יהיו גומות) אלא משום (הכלל ש)ירא שמים יצא ידי כולם במידי דליכא פסידא כלל (כלומר, אם ניתן לצאת ידי חובת כל הדעות, אף שלא כל השיטות

[286] **כמו שכתב שם המהרי"ק:** "וכל המרבה חומרות באיסור דרבנן אשר הקילו בו חכמים כל כך כדי לבטל (**ע"י החומרות שלו את)** בנות ישראל מפריה ורביה (**באם לא יהיה להם מקווה כשר לטבול בו),** אומר אני דאינו אלא מן המתמיהים ולא ידעתי היאך מצא ידיו ורגליו בבית המדרש".

נפסקו להלכה, מ"מ נהוג שאם ניתן לצאת ידי כולם ואין בדבר הפסד, אז חוששים גם לשיטות שנדחו מההלכה, כי מה זה משנה לך לעשות כך שתצא ידי כולם אם אין לך הפסד בדבר?[287]).

ומיהו אפשר שהוא ז"ל היה מפרש (שמה שנאמר שהצינור איננו פוסל את המים העוברים בו-) דמפני שלא נעשה לקבלה, היינו שאין דרך קבלת צרורות בכך שאינם מתעכבים באותו מקום רחב (כלומר, כיוון שלא רגילים לעכב צרורות ע"י גומה כזה רחב שבצינור, על כן אין הצינור פוסל את המים העוברים בו), אבל אם היו מתעכבים שם (כלומר, אם הצרורות היו מתעכבים שם אף שהגומא היה רחב) אף על פי שלא נעשה לדעת כך (בכדי לקבל בו צרורות)- נעשה לקבלה מיקרי, ואפילו אם נעשה מאליו כגון שהרקיב (הוא יפסול את המים שבו מדין מים שאובים):

ודע **דבהגהות מרדכי** גופייהו מייתי רב אחד דפליג (**רב החולק על ההבנה האם גומות בצינור פוסלות מדין מים שאובים)**, וכתב וזה לשונו: וההיא דמקואות החוטט בצנור לקבל בו צרורות בשל עץ בכל שהוא וכו', היינו דוקא כשהתחיל לחטוט (**בצינור)** וגילה בדעתו דניחא ליה שיהא (**הגומא ל-)**בית קיבול, והמים יתחלחלו (**בגומא וע"י צירוף הצרורות שיעברו בצינור הגומא יגדל-)** עד שיתרחב (**הגומא הזה)** לקבל רביעית (**מים)**, אבל אם לא חטט בו משהו, אפילו ניחא ליה במה שנעשה ממילא- לא חשוב כלי (**כיוון שאז הגומא לא נוצר בידיים, ועל כן אין זה חשוב ככלי לעניין מים שאובים)**.

ובנדון זה שמי הנהר באין דרך צינור לעיר ומשם על גב קרקע זוחל ועל ידי צנור של אבנים המשיכוהו לבור העשוי מלוחים (**=לוחות)** מארבע צדדין ולמטה (**הבור)** רצוף באבנים כדי להציל מרקק וטינופת (**שלא יכנסו לבור מחמת האדמה)**, לא ידעתי שום פיסול (**שיכול להיות בכדי לפסול את מי הנהר המגיעים לבור**),

כי הצינור אינו חטוט לקבל צרורות (כלומר אין בצינור גומא שאמורה לעכב אצלה את האבנים הקטנות) והצנור של עץ אינו פוסל, כי הד' לוחין מחוברים יחד ואין מחזיק ממנו (כאשר הב"י כותב צנור של עץ, נראה שהוא מתכוין לארבעת לוחות העץ שהונחו בבור, והם יצרו מעין צינור מפולש משני צידיו[288]. על כך אומר המרדכי שאין צינור עץ זה פוסל את המים, משום שהצינור מפולש ואין לו חלק תחתון היכול לקבל את המים, ועל כן המים שבו לא אמורים להיפסל מדין מים שאובים), ודוקא בשל עץ גזרינן ללחלוח (כי אנו חוששים שע"י המים שעוברים בצינור העשוי מעץ, העץ ירקב) ולא בשל אבן ושל נחושת (שאין בהם חשש ריקבון מחמת המים שעוברים דרכם) עכ"ל.

[287] **כמו שכתב התשב"ץ בשו"ת חלק א סימן יז:** "מ"מ מקום שאפשר לתקן ולצאת ידי כל הספקות אין ראוי להכניס ראשינו במחלוקתן".

[288] ע"פ שיטתו של ה"אור מאיר" עיין בעמוד רי"ב

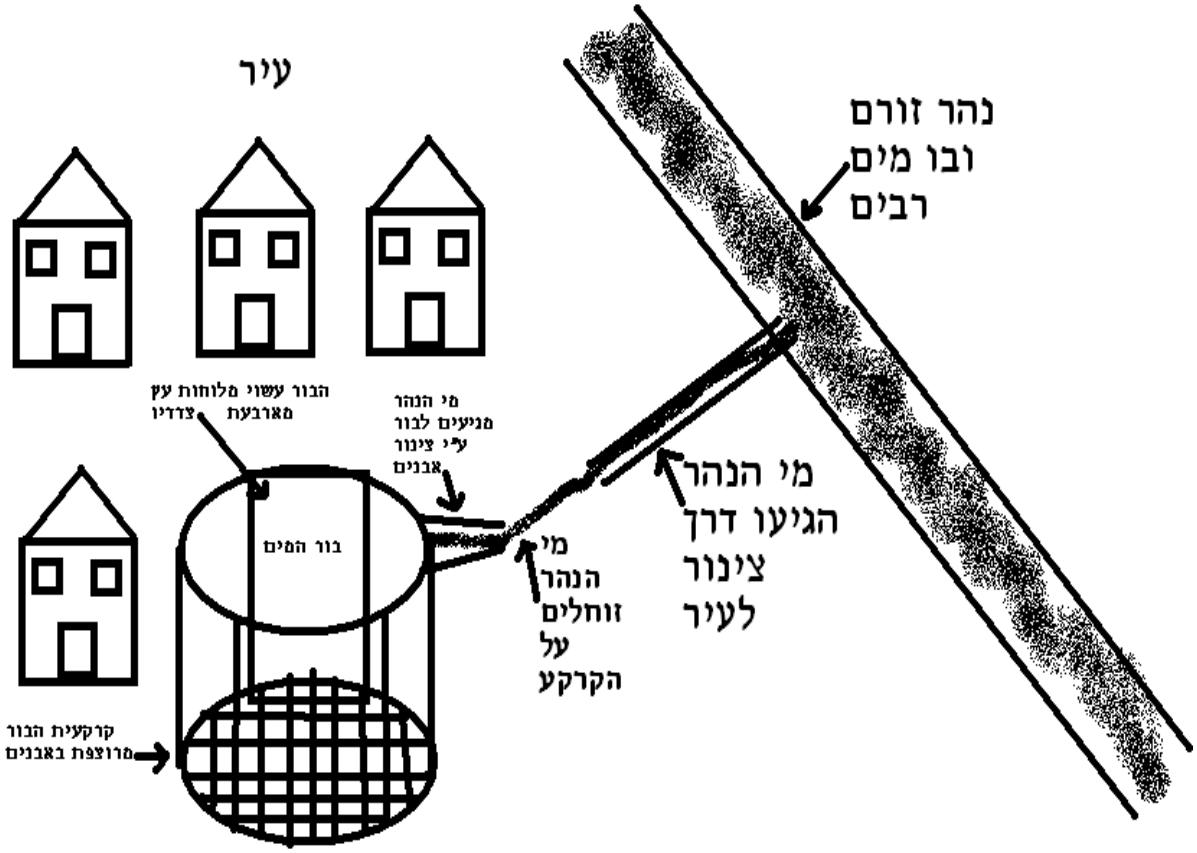

וגם ב**מרדכי** עצמו בשבועות (סו"ס תשמה)[289] כתוב ד(**מה שמדובר לגבי**)מניח טבלא (**=לוח**) תחת הצנור דפסלה מתניתין (**=משנתנו**), פירש ר"מ דיש לה (**לטבלא**) לבזבז מארבע רוחותיה (**ועל כן היא עושה את המים שבה למים שאובים**), דאי (**היה לה מסגרת רק**) משלשה (**רוחות**)**-** אין זה בית קיבול (**והיא לא הייתה פוסלת את המים שעוברים בה מדין מים שאובים**)

וכתב עוד (**המרדכי**) דאפילו יש לה (**לטבלא**) לבזבז מארבע רוחותיה ונקבה (**בנקב**), כיון ד(**עתה היא-**)אינה מקבלת מים (**אפילו רק בכמות של**) "כל שהוא" מן הנקב (**שבה**) ולמטה -אינה פוסלת את המקווה (**כיוון שהתבטל ממנה שם הכלי ע"י הנקב שעשו בה**).

[289] **וזה לשונו של המרדכי שם:** "פוסל את המקווה... ודוקא כשהצינור יש לו ארבעה דפנות או שעשה באמצעיתו בית קיבול, אבל אם אין בו ארבעה הדפנות כי אם ג' דפנות או שנים, וכן אם המים עוברים דרך שפופרת- מכניס בזו ומוציא בזו, אחרי שאין לו עכבת מים (**כלומר, כיוון שבמצב כזה הצינור איננו אוגר את המים בתוכו, על כן המקווה הזה שהמים מגיעים אליו מן הצינור הזה**)- אינה פסולה..."

והרוקח (סי' שעז עמ' רסו)[290] כתב משמע דדוקא בב' רוחות הוא דכשר, אבל אם יש לו לבזבז מג' רוחות- פסולה (**כלומר, לפי הרוקח אם יש לטבלא מסגרת מ3 רוחותיה, עדיין היא נחשבת ככלי, ורק אם יש לה מסגרת רק משתי רוחות היא כבר לא נחשבת לכלי המסוגל לקבל מים. א"כ מצינו שישנה מחלוקת, מה הדין בטבלא שיש לה מסגרת מ3 רוחותיה האם היא נחשבת לכלי:**

<u>המרדכי</u>: אינה נחשבת לכלי

<u>הרוקח</u>: נחשבת לכלי):

<u>מ כלי שניקב בשוליו</u> אפילו כל שהוא- אינו חשוב עוד כלי לפסול המקווה (**כיוון שכלי שלא יכול לאגור מים אפילו רק בכמות "כל שהוא" איננו חשוב עוד ככלי)**. כבר נתבאר לעיל (צח:) גבי גיגית שקבעוה בארץ ונתמלאה ממי גשמים[291], דהכי איתא בתוספתא לפי פירוש ר"ש והרא"ש[292]. ודברי תשובות להרמב"ן[293] בדין זה כתבתי לעיל בסימן זה (קב: ד"ה וכתוב) אצל פיסול מקוה בג' לוגין שסחט מכסותו:

---

[290] ספר הרוקח הלכות מקוה טבילה וחציצה סימן שעז:

"בפרק ד' דמקוואות המניח טבלא תחת הצינור אם יש לה לבזבז פי' שפה פוסל את המקוה ואם לאו. אינ' פוסל' ותניא צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה ומייתי לה בפרק המוכר את הבית (דף צה) [דף סה] <u>יש לפרש צינור שעשוי לקבל' שמוקף מג' רוחות אבל אם נפרץ משני צדדין כשר</u> דדמי להא דפרק ד' דמקוואות סילון שהוא צר מיכן ומיכן ורחב באמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבל' ותו תנן התם החוטט בצינור לקבל צרורות היו צרורות מתחלחלין לתוכו פוסלין את המקוה ירד לתוכו עפר ונכבש כשר פי' שנתחזק העפר במים כמו במסיל' כבוש' כשר הצנור ואינו פוסל".

[291] טור יורה דעה סימן רא:

"לפיכך גיגית שקבועה בארץ ונתמלאה ממי גשמים- <u>אין</u> טובלין בה כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה, ואם יש בשוליה נקב כשפופרת הנוד- שרי"

[292] שו"ת הרא"ש כלל לא סימן א:

"ששאלת: גיגית של אבן, או של עץ, שחברה בארץ ונתמלאת מי גשמים, מהו לטבול בה. נאמר שהשולים מפסיקין, או בטלים, אגב קרקע, ואת"ל מפסיקים, מהו לפסול משום שאיבה, אם נפלו המים משם למקוה חסר. נאמר מה ששנינו בפ"ד דמקואות: המניח כלים תחת הצנור, דוקא בשאין מחזיקין מ' סאה, או אפילו במחזיקין, דומיא דכלי אבנים וכלי גללים.

תשובה: דאין טובלין בה ופוסלת משום שאיבה; דכל כלי פוסל את המקוה... ומה שחברה לארץ לא מהני לבטלה מתורת כלי, כיון שנקרא שם כלי עליו בתלוש...".

[293] שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רלא:

ומ"ש בשם **הרא"ש** בתשובה שאין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה. כבר כתבתי (צט. ד"ה ולכן) שלא מצאתי תשובה זו בתשובות הרא"ש שבידי:

ומ"ש ו(**נקב שעשה**)בצדדין (**של הכלי**) אינו בטל מתורת כלי (**ע"י הנקב שעשה לו בצד**) עד שיהא ברוחב הנקב ב' אצבעות על ב' אצבעות (**=כשפופרת הנאד**). כבר נתבאר לעיל (צח: ד"ה צריך) דאיתא **בתוספתא** (פ"ד ה"ד)[294] במה דברים אמורים דבעי כשפופרת הנאד (**בכדי לבטל מן הכלי את "שם הכלי" שלו? זה כאשר עושה את הנקב שבו**) מן הצד. ובפרק ו' דמקואות (מ"ז)[295] תנן דשיעור כשפופרת הנאד הוי כשתי אצבעות חוזרות למקומן, כלומר (**שהאצבעות**) מתהפכות בחלל הנקב בריוח. ותניא **בתוספתא** (פ"ב ה"ב)[296]: שתי אצבעות שאמרו בבינוניות של כל אדם ולא מארבעה בטפח. כלומר דאמרינן (מנחות מא:) טפח ד' בגודל, שית בזוטרתי, חמש באצבע, ואצבע הוא הבינוני וביה משערינן הכא

(כלומר, בכדי לדעת כמה הוא טפח של התורה, יש לדעת שיש יחס שווה באצבעות, על כן טפח שווה לרוחב של:

4 אגודלים או

6 זרתות או

5 אצבעות

כך גם מובא בגמרא במסכת מנחות דף מא עמוד ב: "אמר רב פפא: טפח דאורייתא –(כולם אותה מידה=) ד' בגודל, שית בקטנה (=הזרת), חמש בתילתא (=האצבע)".

כיוון שהמידה הממוצעת בין המספר 4 ל- 6 זה המספר-5, על כן אנו משערים בדר"כ את שיעורי התורה באצבעות, שכאמור רוחב של 5 אצבעות זה טפח של התורה).

"אלא שקשה לי, מה ששנינו שם (מסכת מקואות) פ"ז: הטביל בו את הסגוס, והעלהו. מקצתו נוגע במים, טהור. ופיר"ש (=פירש **רבינו שמשון**=) שם, סגוס: בגד עב של צמר, מקצתו נוגע במים, טהור, שאין המים המתמצין ממנו, נחשבים כשאובים, כל שלא העלהו לגמרי מן המים.

והראב"ד ז"ל כתב: פירוש טהור הטובל אחריו שם. דאמרינן, גוד אחית. הא אם העלהו לגמרי, המים המתמצין ממנו, נחשבים כשאובים, לפסול המקוה. וכדתניא בההיא בתוספתא, מקואות פ"ג: הטביל בו את הסגוס, וזבו ממנו ג' לוגין, במקום הכשר, עיקרו מתוכו, פסולו. אע"פ שאין לך כלי קרוב בשוליו, יותר ממנו...

[294] תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ז:

"אמר ר' אלעזר בר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית במה דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסיס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקווה"

[295] **משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ז**: "ערוב מקואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן"...

[296] תוספתא מסכת מקוואות פרק ה הלכה ד (יש ספרים שזה בהלכה ב'):

"...שתי אצבעות שאמרו (במשנה שבמסכת מקוואות פרק ו' משנה ז' לגבי שיעור כמה זה שפופרת הנאד, אזי יש לדעת שמדובר באצבעות-) בינונית של כל אדם...":

כך כתבו **ר"ש** (טהרות פ"ח מ"ט) **והרא"ש** (סי' טו)[297] ז"ל וכך הם דברי רבינו[298]. ומשמע מדבריהם דאצבע דהכא היינו אצבע הסמוך לגודל, וכל ששתי אצבעות מהם חוזרות בתוך הנקב הוי כשפופרת הנאד, אבל **הרמב"ם** כתב בפ"ח מהלכות מקואות (ה"ו)[299] שהם שתי אצבעות ראשונים מן הארבע שבפס היד:

(כלומר יוצא שיש לנו מחלוקת מהו שיעור 2 אצבעות של שפופרת הנאד:

)

מהו שיעור 2 אצבעות החוזרות למקומן:	**הר"ש, הרא"ש, והטור**	**הרמב"ם**
	2 אצבעות	אצבע ואמה

ומ"ש **רבינו** (=**הטור**) שאין צריך שיהיה (**הנקב בשיעור של שפופרת הנאד**) מרובע אלא אפילו עגול. כ"כ **ר"ש** בפשיטות בסוף פ"ח דטהרות (מ"ט ד"ה האשבורן):

ומ"ש ויהא (**הנקב**) קרוב לשוליו (**כך**) שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו (**מן הנקב**)- לא נתבטל מתורת כלי, ואם עירב סיד וצרורות וסתם בהם הנקב לא חשיב סתימה (**כי זאת לא סתימה חזקה**) וכו' עד אבל אם עירב סיד וגפסיס (**סוג של סיד**)- חשיב (**כסתימה, כיוון שזוהי סתימה חזקה**). כבר נתבאר לעיל (צח: ד"ה צריך) דהכי איתא **בתוספתא** (פ"ד ה"ד): אם יש הרבה נקבים דקין (**בכלי**), אם הם מצטרפים ל(**שיעור נקב של-**)שפופרת הנאד יתבאר ממה שאכתוב לקמן (קי.) בשם המרדכי:

ומ"ש הילכך הרוצה להוציא מים מן המקוה לנקותו וירא שמא יחזרו מן הכלי שמוציאים בו המים ג' לוגין (**מים שאובים**) למקוה אחר שחסר (**המקווה**) מ' סאה ויפסלוהו (**מכוח ג' לוגים של מים שאובים**). כלומר, דאילו קודם שחסר ממ' סאה- אין מים שאובין פוסלים אותו (**שהרי כבר אמרנו לעיל, שאם יש במקווה 40 סאה ניתן להוסיף עליו לשיטת הטור כל מים שאובים שבעולם, והם לא יפסלו את המקווה, אלא הם ייזרעו במקווה ויוכשרו לטבילה**):

---

[297] **הרא"ש על מסכת נדה הלכות מקוואות סימן טו:** (שם מ"ז) עירוב המקואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן... תוספתא שתי אצבעות שאמרו בבינונית של כל אדם ולא מארבע בטפח דאמרי' טפח ארבע בגודל שית בזוטרתי חמש באצבע ואצבע הוא הבינוני ובהן משערין הכא:

[298] טור יורה דעה סימן רא:

"וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה: מ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה, ובצדדין אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב ב' אצבעות על ב' אצבעות ואין צריך שיהא מרובע ב' אצבעות על ב' אצבעות אלא אפי' עגול **<u>ויהא מרווח עד שב' אצבעות בינוניות שה' מהם בטפח מתהפכות בתוכו סביב</u>** ויהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה אבל אם מקבל שום מים למטה ממנה לא נתבטל מתורת כלי"

[299] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה ו:

"כמה הוא שיעור הנקב שהוא כשפופרת הנוד ברוחב שתי אצבעות בינוניות של כל אדם וחוזרות בו, ואינן בגודל אלא **<u>שתי אצבעות ראשונות מן הד' שבפס היד</u>**, כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעט ואפילו בדברים שהן מברייתו של מים, ספק יש בנקב כשפופרת הנוד ספק אין בו אין מצטרפין מפני שעיקר הטבילה מן התורה וכל שעיקרו מן התורה אף ע"פ ששיעורו הלכה ספק שיעורו להחמיר".

יקוב הכלי בשוליו כל שהוא ואז לא יחשבו המים שבו שאובים (**כיוון שכבר בטל ממנו "שם כלי"**), ואם המקוה נובע (**כלומר שזה מעיין**)- אין צריך לכך (**לנקב את הכלי מחשש שיפלו בחזרה למקווה מים שאובים**), כי אין המעין נפסל בשאיבה.

כל זה כתב **הרא"ש** בפרק תינוקת (סו"ס ח)[300] **והמרדכי** בפ"ב דשבועות (סי' תשמו ג ע"ג)[301] והוא נלמד בפשיטות ממה שנתבאר לעיל.

וכתב עוד **הרא"ש** בתשובה (כלל ל סי' ד ד"ה מי):

מי אני הצעיר לבא אחרי מלכים אשר כבר עשוהו; כשלמדתי מסכת מקואות לפני הרבינו מאיר ז"ל אמרתי לו: תמהני ששמעתי שכמה גדולים נצטערו לנקות מקוה שמימיו נובעים (**כלומר, הרא"ש שמע שיש הרבה חכמים שלא יודעים כיצד ניתן להוציא את כל המים מן המקווה שהוא מעיין כך שלא יפלו לתוך המקווה הזה מים שאובים שיפסלו את המקווה**),

כי נראה לי שהשומעים מפי הגדולים טעו, כי הגדולים דקדקו איך יטהרו מקוה שמימיו מכונסים (כלומר שיש במקווה בדיוק כמות של 40 סאה ואין זה מעיין נובע) והשומעים טעו אף במקוה נובע (לא החכמים טעו, אלא מי ששמע חשב בטעות שאף במקווה שהוא נובע יש חשש שג' לוגים של מים שאובים יפסלו את המקווה הנובע)

ולא כן הוא, דמקוה שהוא נובע ואין בו כי אם רביעית- ממלא בכתף (**מים שאובים**) לכתחלה וטובל בו, ואינו נפסל בשביל השאיבה, והודה מורי, ע"כ. והאריך להביא ראיות לדבר[302] וכן פסק **רבינו ירוחם** ז"ל (נכ"ו ח"ה רכה ע"ד)[303] וכן פסק **הרשב"א** בשער המים שבסוף תורת הבית (בית המים שי"א)[304]. **וסמ"ק**

---

[300] הרא"ש במסכת נדה הלכות מקוואות סימן ח:

"וכן הרוצה לטהר ולנקות מקוה וירא שמא יחזרו למקוה מן הכלי ששואב בו המים לחוץ ג' לוגין ויפסלו את המקוה אחר שנחסר ואין בו מ' סאה כיצד יעשה ינקוב הכלי בשוליו נקב כל שהוא ולא יהו המים שבתוכו שאובין ואם המקוה מעיין נובע א"צ לנקוב את הכלי כי מעיין אינו נפסל במים שאובין":

[301] **וזו לשונו של המרדכי שם:** "דבמעיין לא פסיל ג' לוגין מים שאובים וכבר היה מעשה בגינשפור"ק שהיו מנקין את המקווה, וכשנחסר ממ' סאה נשפך מן הכלי למקווה ופסלו הר' משה בר חסדאי וצוה להוציא כל המים לחוץ לנקותו ולא נודע ראיה מנין? שהרי מקווה שבגינשפור"ק מעיין הוא" (**עיין שם עוד בדבריו, ולא נראה שיש צורך להאריך כאן**)

[302] שו"ת הרא"ש כלל ל סימן ד:

ואלו הראיות:

תנן בפ"ק דמקואות: למעלה מהן מי מעין שמימיו מועטין, שרבו עליו מים שאובין, שזה למקוה, לטהר באשבורן, ולמעין, לטהר בו בכל שהוא...

ותו תנן במס' מקואות, פ"ה בתחלתו: מעין שהעבירו ע"ג השוקת, פסול, העבירו ע"ג שפה כל שהוא, כשר חוצה, לפי שהמעין מטהר בכל שהוא.

כדמוכח בתוספתא: מעין היוצא לתלמי ומתלמי לבריכה, ראשונים הרי אלו פסולים, מפני שהן נשאבים; כיצד הוא עושה: נוקבו מעט ומבטלו בכל שהוא, ונמצאו מים מועטין מטהרים את המרובים... **<u>הרי מכל הלין ראיות מוכיח שאין המעין כשר [נפסל] בשום שאיבה</u>**..."

[303] **רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה:** "ומעין כל דהו אינן נפסלים במים שאובים אפילו ישליכו לתוכן כמה סאין"

(סי' רצד הגהות **רבינו פרץ** אות א)[305] כתב על צירוף ג' לוגין מים שאובים (**שהם פוסלים את המקווה החסר)** דוקא (**כאשר הם באים)** מב' וג' כלים, וכל שכן (**כשבאים כל שלושת הלוגים)** מכלי אחד, אבל (**אם שלושת הלוגים באים)** בד' (**כלים)** או יותר- כשר **(שאין זה נחשב כשלושת לוגים שבאו ביחד, ועל כן הם לא פוסלים כי אנו מסתכלים על המים שנפלו כמתבטלים במי המקווה)**.

ולפי זה אין צריך לנקוב הדליים ששואבים בהם המקוה כדי לנקותו, (**זאת משום)** שמה שנופל מן הכלי- אין עולה (**בחשבון המים השאובים)** כי אם מעט בכל פעם, והוי כמו (**מים שאובים שנפלו)** מד' או ה' כלים (**שכאמור אין זה פוסל את המקווה)** ומכל מקום טוב לנקוב אותם למטה בכונס משקה (**למקרה שבאמת כן יפלו מן הדלי 3 לוגים ב3 פעמים)** עכ"ל.

וכך הם דברי **התוספות** בפרק קמא דתמורה (יב: ד"ה יוסף)[306]. ואפשר דבמקוה הוא דקאמר (**שיש לחוש ולנקוב את הדלי בנקב בגודל של כונס משקה),** אבל במעין, כיון דאין מים שאובין פוסלים אותו כלל (**כדאמרן לעיל)**, אין צריך לנקוב הדלי אפילו לכתחלה (**כלומר, אפילו מצד חומרא לא שייך להחמיר)**:

וכבר כתבתי לעיל (קב. ד"ה והמרדכי) שיש מי (**=הרב משה בר חסדאי)** שנראה מדבריו שמעין נמי נפסל בשאיבה כל זמן שאין בו מ' סאה[307]. **ומהרי"ק** בתשובה חושש לדבריו, ולפיכך כתב בשורש נ"ה על מקוה הנובע ממעין שרצו להוציא מימיו מתוכו (**בכדי לנקותו),** ודלו מתוכו (**את כל המים שבו)** עד שלא נשאר (**בו)** כסאה מים, ולא ניקבו הדליים שדלו בהם, ויש להסתפק שמא חזרו ונפלו ג' לוגין מהמים שאובים בדליים לתוך המקוה שנחסר משיעורו, דהיינו (**שהמקווה חסר משיעור של)** מ' סאה.

נלע"ד שאם יש תקנה לנקותו ולהוציא מימיו מכל וכל עד שלא ישארו שם ג' לוגין מים- טוב וישר הוא, וינקבו (**עתה את)** הדליים (**שמוציאים עמם את המים)** בשוליהם ב(**נקב בשיעור של-)**כונס משקה, דהיינו נקב רחב כמו עדשה אחת, או אם יהיה אפשר לעשות חפירה בצד המקוה סמוך לו ולהמשיך כל מי

---

[304] וזו לשונו של הרשב"א שם:

"...וכיון שנתבאר שאין המעיין נפסל בשאיבה על הדרכים שאמרנו... דלעולם אין המעיין נפסל בשאיבה וכן כתב הראב"ד ז"ל..."

[305] ספר מצוות קטן, הגהות רבינו פרץ מצוה רצד:

א) "ודוקא משנים או שלשה כלים אבל ד' או יותר כשר כדאיתא בפ"ק דתמורה ולפי זה אין צריך לנקוב הדליים ששואבים בהם המקוה כדי לנקותו ומ"מ טוב לנקוב אותו מלמטה ככונס משקה".

[306] תוספות מסכת תמורה דף יב עמוד ב:

"יוסף בן חוני אומר בשנים ושלשה כלים פוסלים את המקוה בארבעה וחמשה כלים אין פוסלין - ולפי חשבון דקתני מתני' הכי קאמר: ואין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא א"כ נפלו מכלים לפי חשבון הלוגין שפוסלין המקוה דהיינו שלשה, אבל אם נפלו הג' לוגין בד' וה' פעמים- לא פסלי **<u>ופסק ה"ר אברהם בר דוד דהלכה כיוסף בר חוני</u>** לפיכך נראה כששואבין את המקוה לנקותו שנוטלין אותן מים שבתוכו ובאים מים אחרים תחתיהן- אין לחוש אפי' אם נשתייר קצת מן הראשונים במקוה, ואע"ג שנופל מן הדלי לתוכו והוו להו שם יותר מג' לוגין מים שאובין- אפ"ה אין לחוש, דמסתמא לא נפלו ג' לוגין משלשה כלים, ויש מחמירין (**כמו שהובא בהגהות רבינו פרץ שכדי לחוש לכך)** שנוקבין את הדלי בכונס משקה משום הך חששא דפי' ".

[307] **וזו לשונו של המרדכי שם:** "דבמעיין לא פסיל ג' לוגין מים שאובים וכבר היה מעשה בגינשפור"ק שהיו מנקין את המקווה, וכשנחסר ממ' סאה נשפך מן הכלי למקווה <u>ופסלו הר' משה בר חסדאי</u> וצוה להוציא כל המים לחוץ לנקותו ולא נודע ראיה מנין? שהרי מקווה שבגינשפור"ק מעיין הוא"

המקוה בתוך אותה החפירה (**וכל זה כדי לחוש לשיטת הרב משה בר חסדאי, שחש לכך שגם במעיין ג' לוגים מים שאובים פוסלים אותו**),

ומכל מקום כתב שאם אי אפשר בשום אחד משני צדדים הללו (**:1. להוציא את כל המים בדליים נקובים או 2. לעשות חפירה בצד המקווה ולהמשיך מי המקווה לחפירה)** נראה לי שאם לא סתמו נקבי הנביעה (**של המעיין הנובע)** כשדלו מימיו, אם כן תמיד היה לו "שם מעין", ואינו נפסל בנפילת מים שאובים לתוכו (**כלומר אף על הצד שנפלו מים לתוכו- אין חשש, מפני שהמעיין לא נפסל מחמת מים שאובים שנופלים לתוכו**),

ואף על פי שיש פוסקים שנוטים להחמיר **(כמו שמצינו לעיל שהמרדכי מביא שהרב משה בר חסדאי החמיר שאף המעיין נפל מחמת ג' לוגים מים שאובים)**, מכל מקום כדאי הם הפוסקים המתירים לסמוך עליהם **(שג' לוגים מים שאובים אינם פוסלים במעיין)**, וכל שכן בשעת הדחק **(כלומר, אם כבר קרה מקרה שנפלו ג' לוגים של מים שאובים לתוך המעיין, יש לסמוך להתיר ואין צורך לרוקן את המקווה הנובע לגמרי)** ועוד שאין כאן **(בנפילת ג' הלוגים מים שאובים)** אלא **(רק)** ספק דרבנן, דאפילו למאן דאמר כולו **(שמקווה)** שאוב דאורייתא **(כלומר, שאם יש מקווה שכולו מורכב מ40 סאה מים שאובים אזי הוא פסול מדאורייתא, מכל מקום גם השיטות האלו-)** מודו ברובו שאין שאוב **(גם השיטות שאומרות שמקווה שכולו שאוב פסול מן התורה, מודות שאם רוב המקווה איננו שאוב ורק מקצתו שאוב, שהמקווה כשר מן התורה. אזי גם כאן, שכיוון שרוב המקווה הנובע איננו שאוב, אף אם יקרה מצב שיפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים הם מודים שהמקווה יפסל רק מדרבנן ולא מדאורייתא)**,

אמנם אם סתמו (**את**) נקב[י] הנביעה (**של המקווה הנובע**) בשעה שדלו המים (**מתוכו**), אם כן נפסק המעין וירד לו דין מי גשמים (**כלומר שאין לו עוד את ההיתר שאינו נפסל מחמת מים שאובים, אלא עתה הוא כן נפסל מחמת ג' לוגים מים שאובים שיפלו לתוכו**),

ואין להתיר (**לטבול במקווה הזה)** אם לא שיוציאו כל מימיו על ידי דליים נקובים כדלעיל, או על ידי חפירה אחרת כדפירשתי לעיל ע"כ.

ובשורש נ"ו האריך הרבה על זה ובסוף דבריו (ענף ג לג.) כתב (**המהרי"ק)**: סוף דבר מכל הלין טעמי דלעיל אומר אני דודאי אם אפשר בקל לנקות הבאר (**=מעיין נובע)** בדרך שלא ישארו שם ג' לוגין כלל של מים הראשונים- נכון הוא לעשות כך, ד"מהיות טוב אל תקרא רע"[308], אבל אם יש בדבר שום דוחק עד שיבוא הדבר לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול עד עת שתתעכב ותדחה טבילתה- אין ראוי כלל שתתעכב מלטבול משום חששא רחוקה שיש בה כמה ספיקות (**1. חשש אם נפלו ג' לוגים מים שאובים 2. חשש אם היה במקווה 40 סאה 3. חשש אם הוצאנו את כל המים השאובים מהבאר)**

ולבטל בנות ישראל מפריה ורביה וכל המרבה חומרות באיסור דרבנן שהקילו בו חכמים כל כך כדי לבטל בנות ישראל מפריה ורביה אומר אני דאינו אלא מן המתמיהין, ולא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש ע"כ.

ולעניות דעתי היה נראה דעיקר דינא (**כלומר עיקר הדין שעליו נסוב כאן כל הדיון שהוא האם מים שאובים פוסלים במעיין)**- חומרא יתירה היא לחוש למים שאובים במעין, כיון שהפוסקים המפורסמים כתבו דמעין (**שיש בו מים בכמות-)** כל שהוא- אינו נפסל בשאיבה כלל, ופשטא דמתניתין הכי משתמע (**שבאמת מים שאובים אינם פוסלים במעיין, ועיין לעיל שכבר הובאו לעיל הרבה ראיות לדבר)**,

[308] כוונתו לומר, שאם אתה יכול לצאת ידי חובת כל הדעות מבלי הפסד בדבר, אזי עליך לעשות כן, כי מה זה משנה לך לצאת ידי חובת כל הדעות אם אתה יכול לעשות כן בטעות וכך לסלוקי נפשך מספיקא?!

(ועל כן) עלייהו סמכינן (**על הפוסקים המתירים ואומרים שמים שאובים אינם פוסלים במקווה)** ואפילו לכתחלה **(אנו מתירים על פיהם לשפוך מים שאובים למקווה)**, ואפשר שמהרי"ק גם הוא זאת עמו (**כלומר, שגם הוא סובר שמים שאובים אינם פוסלים כלל במעיין**) אלא שלהוציא מלב המתמיהים ההם שרצו לפסלו אפילו בדיעבד (**את המעיין שנפלו לתוכו מים שאובים**) כתב כן להוכיח על פניהם דאפילו אי יהבינן להו כל טעותייהו- אין לפסלו בדיעבד (**המהרי"ק הוכיח שאף אם נתבונן בכל ההוכחות שלהם, עדיין אנו נראה בבירור שמעיין שנפלו לו מים שאובים- כשר לטבילה**):

ובתרומת הדשן (סי' רנח) כתב: אחר דברי האומרים שאין מים שאובים פוסלים במעין כל שהוא, אמנם המנהג הוא בכל המקומות שראיתי דקפדי אפילו במקום שהוא מעין אם חזרו מן השאובים לתוכו (**שיש לרוקן את המקווה הנובע מפני חשש פסול),** ונראה דמשום הכי מחמרינן ולא סמכינן אדברי רוב הגאונים שהזכרתי לעיל,

דבמרדכי (סי' תשמה ג ע"ב) כתב מדברי השאילתות דרגילים כשמנקין המקוה לפקק (**=לסתום)** כל נקבי הנביעה לאחר שהוציאו כל המים (**מתוכו)** וליבשו לגמרי, מפני שיש לחוש שמא חזרו מן הכלים ששאבו בהם (**את המים מן המקווה הנובע, כמות של)** ג' לוגין (**מים שאובים)** לתוכו, ושוב לא יטהר עד שיוציאם (**שהרי ידוע שאם המקווה כבר נפסל מחמת ג' לוגים מים שאובים, לא מועיל להוסיף עליו עתה 40 סאה של מים כשרים, משום שכל מים שתביא עליו עכשיו- מיד מתבטלים במים הפסולים. על כן אין תקנה במצב שכזה אלא רק להוציא את כל המים שנמצאים במקווה, ואזי לתת בו 40 סאה מים כשרים מחדש)** ע"כ.

ודקדק **המרדכי** מדברי השאילתות, מדקאמר פוקקים נקבי הנביעה, אלמא במעין אייריי, ואפילו הכי פוסלים השאובים בו, והיינו דלא כרבינו שמחה ואור זרוע (ח"א סי' שלו)[309] ומהר"ם (**שאמרו שאין צורך לפקוק את הנביעה כיוון שמים שאובים אינם פוסלים במעיין)** ומעתה כיון דדברי השאילתות דברי קבלה הם וקדמון היה, אין לזוז מדבריהם (**ועל כן יש לחוש שגם במעיין שאובים פוסלים אותו, ועל כן יש ליזהר בעניין זה)** ע"כ.

ועל פי זה כתב שבא מעשה לידו במקוה נובע שניקוהו בכלים שאינם מנוקבים וחזרו ג' לוגין מים (**שאובים)** מן הכלים לתוך המקוה לאחר שנחסר מארבעים סאה, ולא היה אפשר להם לנקותו כולו מפני רדיפת ותגבורת הנביעה (**כלומר, שכל הזמן הם הוציאו מים מן המקווה, ולעומתם יצאו מים חדשים מן הקרקע, ועל כן הם לא הצליחו לרוקן לגמרי את המקווה הנובע)**

והורה (**תרומת הדשן)** לשפוך עפר על כל נקבי הנביעה בעובי ב' או ג' טפחים ונסתמו כל הנקבים ונתייבשו על פני קרקעית המקוה כמו יום ולילה

---

[309] **ספר אור זרוע ח"א - הלכות מקוואות סימן שלו**: "...ושלח את דבריו למורי רבינו שמחה זצ"ל והשיב לו אם דינו כמו מקוה שהוא מעיין כמו מקוותינו לפי דעתי אין מים שאובין פוסלין בו אפי' אין בו ארבעים סאה דכיון דמעיין מטהר בכל שהוא יש בו לעולם שיעור שלם ותנן פ"ק למעלה מהן מי מעיין שמימיו ממועטין שירבו עליו מים שאובין משמע בתחלה... וכבר הי' מעשה בריגונשבורק שהיו מנקין את המקוה וכשנחסר ממ' סאה נשפך מן הכלי למקוה ופסל אותו הרב ר' משה ב"ר חסדי' זצ"ל וצוה להוציא כל המים לחוץ ולסתום הנקבים מקום שהיו נובעין ולנקותן. ולא שמעתי ראי' שלו מנין. אך ע"ז אני תמי' כי המקוה שבריגונשבורק הי' מעיין ואין מים שאובין פוסלין בו כמש"כ מורי רבינו שמחה זצ"ל. ונראין לי דבריו עיקר דכיון שהוא מקוה לכלים הרי שם מקוה עליו ואינו נפסל כמו שהוכיחו מן המשניות... ובכל מעיין מיירי ל"ש יש בו מ' סאה ול"ש אין בו מטהר השאובין בחיבורו ואינו נפסל בשאובין..."

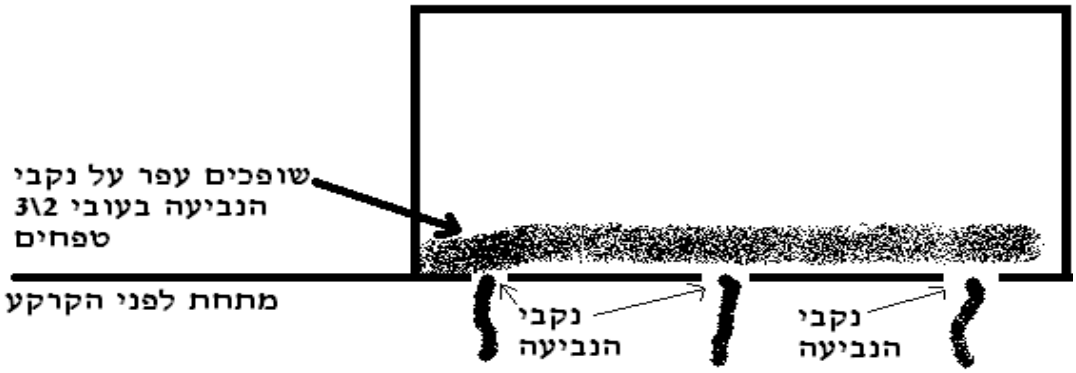

עד שדחקו מי הנביעה ונקבו למעלה מן העפר ששפכו, ובזמן מועט אחר כך חזרו המים על פני כל המקוה כשיעור העומק שהיה בתחלה,

וכהאי גוונא שפיר דמי (כלומר, עתה המקווה הנובע כשר לטבילה, וזאת משום ש):

חדא דלפי הנראה השאובים שנשארו במקוה קודם ששפכו (**את)** העפר- לא חזרו ובצבצו ונקבו עד למעלה מן העפר ששפכו, אלא (**המים השאובים)** נבלעו בעפר. ואם תמצי לומר דמי הנביעה העלו אותם (**למים השאובים)**, מכל מקום (**המים השאובים)** נמשכים דרך הקרקע, ובודאי מי הנביעה רבו עליהם, וקיימא לן (לקמן קח.) דשאובה מיטהרת ברביה והמשכה, ואין המשכה טובה יותר מזו שהמים נבלעים לגמרי בקרקע וחוזרים ומבצבצים ממנה (**א"כ יש כאן:**

רבייה- שמי הנביעה רבו על המים השאובים

המשכה- שהמים השאובים נבלעו באדמה, ואין לך המשכה גדולה מזו. על כן בוודאי שהמים במקווה הנובע עתה כשרים לטבילה) עכ"ל:

ולי נראה דמריהטא דלישנא **דמרדכי** לא משמע דמלשון השאילתות הוא מדקדק כן, שהרי זה לשון המרדכי בפרק ב' דשבועות (שם): תנן בפרק קמא דתמורה (יב.)[310]: מים שאובים אין פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון. ומפרש בגמרא לפי חשבון כלים וכו'

[310] **מסכת תמורה דף יב עמוד א:** "(**משנה:)** ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון (**גמרא:) ...**ואין המים שאובין פוסלין את המקוה. מאן תנא? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא; דתנן,

ובשאילתות מפרש [הא דקאמר] דבשלשה כלים פוסלו (מדין מים שאובים שנפלו מכלים) והוא כגון שהתחיל (לשפוך מן הכלי) השני עד שלא פסק (מלשפוך מן הכלי) הראשון (כלומר, רק אם יש רצף של מים שאובים שנשפכו משנים-שלושה כלים אזי המים הללו פוסלים את המקווה, אולם אם היה הפסק ברצף שפיכת המים בין הכלים- אין המקווה נפסל מדין מים שאובים).

הילכך רגילים כשמנקים המקוה לאחר שהוציאו כל המים- פוקקים נקבי הנביעה, ואין משיירים ממים הראשונים, כי יש לחוש לאחר שהוציאו כל המים ונחסר המקוה ממ' סאה, שמא חזר ונפל מן הדלי (**שהוציאו עמו את המים)** או מב' וג' כלים- ג' לוגין (**של מים שאובים)** לתוך המקווה,

והכי תנן במסכת מקואות פ"ג (מ"ב): בור שבחצר (שאין בו 40 סאה של מים כשרים) שנפלו בו ג' לוגין (מים שאובים, ועתה הרי כל המים שבו פסולים מדין מים שאובים) לעולם הוא בפיסולו (עד שיצא ממנו מילואו ועוד..."- כדי למעט משלושת הלוגים מים שאובים) וכו'

נראה לי אני הדיוט (=לשון ענווה), מדקאמר: פוקקין את נקבי הנביעה, דאפילו במעין קאמר (כלומר, מכך שאמר שיש לפקוק את הנקבים שמהם נובעים המים, על כרחך לומר שגם במעיין יש לחוש שהמים השאובים יפסלו את המקווה, שאם לא כן, ונאמר שבמעיין מים שאובים אינם פוסלים אותו, א"כ מדוע הוא חש להורות שיש לפקוק את נקבי הנביעה?! הרי גם אם הוא לא יפקוק אותם ויפלו למעיין מים שאובים הם לא יפסלו את המקווה, אלא על כרחך לומר שגם במעיין המים השאובים פוסלים אותו) ע"כ (עד כאן ציטוט לשונו של המרדכי ממסכת שבועות).

ולא משמע שיהא מדברי השאילתות אלא מה שכתב דבג' (שכאשר שופך מים שאובים משלושה כלים, אזי המקווה נפסל מדין מים שאובים)- פוסלו, והוא כגון שהתחיל (לשפוך מים שאובים מן הכלי) השני עד שלא פסק הראשון בלבד (כלומר שרק במצב שכזה המקווה נפסל מדין מים שאובים),

אבל מה שכתב: הילכך רגילים כשמנקים המקוה לאחר שהוציאו כל המים פוקקין נקבי הנביעה וכו' אינו מדברי השאילתות, אלא לשון המחבר שכתב: ובשאילתות מפרש וכו' ודברי עצמו הם שסובר כן, ואין לשאילתות חלק ונחלה באותה סברא כלל (**כלומר, מה שהוא רוצה לומר, זה שבעל השאלתות <u>איננו</u> סובר שמים שאובים פוסלים אף במעיין כמו שמנסים להוכיח כן בטעות)**.

וכן נראה שהיה סבור מהר"י קולון (=המהרי"ק) (שם) דהאי "הילכך רגילים כשמנקים המקוה וכו' " דלאו מדברי השאילתות הוא, דאם כן (שאם בעל השאלתות כן היה סובר כך, שמים שאובים פוסלים אף

ר' אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים (**שאלו הם מים שכשרים לטבילה)**, ממלא בכתף תשע עשרה סאה (**של מים שאובים)** ופותקן (**ממשיך אותם)** למקווה (**שיש בו כבר את ה21 סאה של מי הגשמים הכשרים, וזה כשר כיוון שמי הגשמים (21 סאה) רבים על המים השאובים (19 סאה))**- והן טהורין (**כלומר שהמקווה כשר לטבילה)**,

שהשאיבה מטהרת ברבייה (בכך שיש יותר מי גשמים מאשר מים שאובים במקווה) ובהמשכה (בכך שהוא המשיך את המים השאובים על הקרקע, והוא לא שפך אותם ישירות למקווה, ועל כן אין הם פוסלים את המקווה מדין מים שאובים).

מכלל דרבנן סברי דברבייה ובהמשכה לא (**מועיל כדי שנוכל לטבול במקווה עם כאלו מים)**? אלא [הא] דכי אתא רבין א"ר יוחנן: שאובה שהמשיכוה כולה - טהורה, מני? לא רבנן ולא ר' אליעזר! אלא אמר רבה: לפי חשבון כלים (**אנו מחשבים את פסול המים)**, ויוסף בן חוני היא; דתניא: (**תנא קמא אומר:)** שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למים בשנים ושלשה כלים, ואפי' בארבעה וחמשה כלים - פוסלים את המקוה, יוסף בן חוני אומר: בשנים ושלשה כלים - פוסל את המקוה, בארבעה וחמשה - אין פוסלין את המקוה.

במעיין, אזי המהרי"ק היה כותב כן בפירוש ו-)לא הוה שתיק מלכתוב כן (שהרי בוודאי הוא לא היה מזניח ראייה מהגאון בעל השאלתות).

ומעתה אין כאן ראיה למה שנהגו להקפיד אפילו במקוה שהוא מעין (**שלא יפלו בתוכו מים שאובים מן הדליים שעמם מוציאים את המים מן המקווה הנובע),** אלא טעם הנוהגים כן היה כמו שכתב הרא"ש שאמר לפני מהר"ם שהשומעים מפי הגדולים טעו (**בשמועתם)**, ולא חילקו בין מקוה נובע (**שבו אין לחוש על נפילת מים שאובים)** לשאינו נובע (**ששם באמת יש לחוש שלא יפלו בחזרה מים שאובים למקווה החסר מחשש שיפסלו אותו מדין מים שאובים)**

ומכאן עוד ראיה דההיא דכתב המרדכי: "הילכך רגילין כשמנקים המקוה פוקקין נקבי הנביעה וכו'" לא מדברי השאילתות הוא, דאם לא כן, לא הוה ליה לתלות הדבר בטעות, אלא ה"ל שסוברים כדברי השאילתות (**כלומר, אם באמת הדין היה שיש לחוש לפסול מים שאובים אף במעיין, וזה היה ע"פ שיטת בעל השאלתות, אז היה לו לומר שזו שיטתו של בעל השאלתות, ולא היה שייך לומר שזו טעות, שהרי זו שיטה מפורשת של אחד הגאונים)**,

וכן מהר"ם (רבו של הרא"ש) לא היה לו להודות ל(דבריו של-)הרא"ש, אלא הוה ליה (למהר"ם) למימר (לומר לרא"ש): יש להם (למי שחושש מפני פסול מים שאובים אף במעיין) על מה שיסמוכו (בחשש הזה)-דהיינו (בעל) השאילתות (שחש לשיטה זאת לפי הצד שבאמת הוא היה אומר זאת), הילכך משמע (כלומר זו ראייה מוחצת) ודאי דלאו מדברי השאילתות הוא (החשש לפסול מים שאובים במעיין),

וכן נראה מדברי **סמ"ג** (עשין רמח רמא.)[311] **והתוספות** (**ד"ה "ואין"** תמורה יב:)[312] שהעתיקו לשון השאילתות ולא כתבו אלא: עד מארבעה אין מצטרפין בלבד (**ולא הביאו שהשאלתות כתב שמים שאובים פוסלים אף במעיין)**:

[בדק הבית] אחר כך בא לידי הספר של השאילתות ובדקתי בו בפרשת "אחרי מות" ומצאתי כדברי, ש(**ה**)לשון הכתוב במרדכי: "הילכך רגילים כשמנקים המקוה לאחר שהוציאו כל המים פוקקין נקבי הנביעה וכו' " אינו שם כלל [עד כאן]:

---

[311] ספר מצוות גדול עשין סימן רמח:

"כתוב **<u>בשאלתות דרב אחאי</u>** (אחרי סימן צו), בפרק קמא דתמורה (יב, ב) מקוה חסר שנפלו בו שלשת לוגין מים שאובין פסול ואם היתה משיכה מושכת מן החוץ ע"י צינור שקבעו ולבסוף חקקו ונפלו לתוך המקוה אינן פוסלין דכי אתא רב דימי אמר שאיבה שהמשיכה כולה טהורה, ואיצטרופי נמי מצטרפי לארבעים סאה דתניא (תוספתא מקואות פ"ד ה"ב) רבי אליעזר בן יעקב אומר: גג שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא תשע עשרה סאה בכתף ופותקן למקוה על ידי המשכה והן טהורין שהשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה.

כלומר כשיש שם רוב מים כשרין והשאובין באין למקוה על ידי המשכה ואם המשיכן על ידי צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסלין את המקוה, ותנן (תמורה יב, א) אין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון ואומר רב פפא לפי חשבון כלים ומני רבי יוסף בן חוני היא, כיצד מקוה שנפלו שלשת לוגין מים שאובין מכלי אחד או משנים ושלשה כלים מצטרפין והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון אבל <u>מארבעה כלים אין מצטרפין</u> (ע"פ לשון רמב"ם פ"ה ה"א) עד כאן דבריהם"

[312] לשון התוספות במסכת תמורה דף יב עמוד ב באמצע ד"ה "ואין":

"...וכן משמע מתוך לשון **<u>שאלתות דרב אחאי</u>** שכתוב מקוה אחד שנפל בו ג' לוגין מים שאובין פסול ואי אמשכינהו אבראי אגב מרזיבא ואזלי למקוה לא פסלי דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה ואיצטרופי מצטרפי למ' סאה דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר כו'..."

והרשב"א (מיוחס לרמב"ן) כתב וז"ל: שאלת (**יש ספרים שגרסו: שאלה**): מקווה **(יש ספרים שגרסו: מקום)** שרצו לנקותו, והוציאו כל המים בכלים, ובידוע שנפלו מן הכלים, מן המים **(השאובים)** שבהם, למקוה. ונגבו אותו **(את המקווה)** היטב, בספוג, ולא נשאר בו גומא (**כלומר לא היה במקווה איזו חפירה קטנה שנשארו בה מים)**. אלא שנשאר קרקע לח, וטופח ע"מ **(=על מנת)** להטפיח **(כלומר שהקרקע לחה כ"כ, עד כדי כך שאם יגע בה משהו יבש- הוא ירטב מרוב המים שיש בקרקע הלחה).** ואח"כ, פתחו מקורים, ונתמלא מים. ה**(שאלה היא האם המקווה-)**נפסל מחמת שנשאר בו **(מים בכמות כזאת של)** טופח ע"מ **(=על מנת)** להטפיח **(כלומר, האם המים בכמות שכזאת (של טופח על מנת להטפיח) שנשארו מנפילת המים השאובים למקווה פוסלים עתה את כל המים שבאים אחריהם או שלא)**?

תשובה: איני רואה שום פיסול (**במקווה הזה, וזה)** מכמה טעמים:

חדא שאין מים שאובים פוסלים את המקוה בין בתחלתו בין בסופו בפחות מג' לוגין (פ"ב מ"ד)[313], ולפיכך בידוע שאין בטופח זה (**שבקרקע הלחה שבקרקע כמות של-)** ג' לוגין (**שיכולים לפסול מדין מים שאובים)**

ועוד, דמן הסתם יש בטופח זה מן המים הנשארים במקוה ואין הכל שאובים (כלומר, בוודאי שחלק מן המים המרכיבים את המים בקרקע הלחה- מקורם איננו מן המים השאובים שנפלו למקווה, אלא מקורם מן המים הכשרים שנשארו במקווה, ועל כן אין זה נחשב כטופח על מנת להטפיח שאמור לפסול את המים הכשרים שבמקווה)

ועוד דמן הסתם לא נפלו שם ג' לוגין מכלי אחד, ו**(גם)**לא מב' וג' (**כלים**) ו**(ידוע ש)**כל שנפלו שם (**=במקווה, מים שאובים)** ביותר מג' כלים נראה שאין פוסל, דקיימא לן (תמורה יב:) כיוסף בן חוני (**שאמר שמארבעה כלים ויותר שנפלו מהם שלושה לוגים מים שאובים- אין המקווה נפסל, שלא כשיטת תנא קמא האומר שאף מארבעה כלים ויותר המקווה נפסל)**

וכיון שכן (כלומר, בהתבסס על שלושת הנימוקים שהבאנו, שעל פיהן נראה לומר שאין המקווה נפסל מחמת המים השאובים שנפלו לתוכו) הוה ליה ספק ספיקא (כלומר הפסול של המקווה מדין מים שאובים הוא רק ספק של ספק האם המקווה נפסל, שהרי הבאנו עתה יותר מספק אחד לגבי האם המקווה נפסל) ואפילו בדאוריתא אזלינן לקולא (כלומר, אפילו בעניין שעיקרו מדאורייתא אנו מקילים בו באם יש בדבר ספק ספיקא, ואין זה רק ספק יחידי) וכל שכן בשאובה דרבנן דאפשר דאפילו כולה שאובה אינה אלא מדרבנן וכדדייקי שמעתתא טובא (כלומר, כל שכן שיש לנו להקל בעניין כשרות המקווה, שיש הרי מאן דאמר שאומר שאף אם כל המקווה מורכב ממים שאובים, בכל זאת המקווה כשר מדאורייתא והוא פסול רק מדרבנן, כמו שמוכח עניין זה ממקורות רבים, וא"כ בוודאי שיש לנו להקל בספק דרבנן כנפילת מים שאובים למקווה, שהרי כל הפסול כאן הוא רק מדרבנן והרי יש כאן ספק ספיקא בדבר) עד כאן, ותשובה זו היא בתשובות (המיוחסות) להרמב"ן סימן ר"ל.

וכתוב עוד (**הרשב"א)** בתשובות (המיוחסות) ל**הרמב"ן** סימן רל"א, שהמעין שעומד **(כלומר שהמים שלו עומדים במקום ואינם זורמים לחוץ)**, כגון מקואות אלו שמימיהן (**מורכבים)** מן מקורות של מעין, אף על פי שמימיהן מועטים (**ואין בהם כמות של 40 סאה)**- (**בכל זאת**) אין (**המים של המקווה הזה)** נפסלים ברביית מים שאובים (**שיבואו על המקווה)**,

---

[313] המשנה במסכת מקוואות פרק ב משנה ד: "רבי אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה ושלשה לוגין על פני המים וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף (=בין אם היה במקווה כמות של 40 סאה ובין אם לא היה שום מים כשרים במקווה, בכל מקווה השיעור לפסול את המקווה מדין מים שאובים הוא ב-) שיעורו שלשה לוגין"

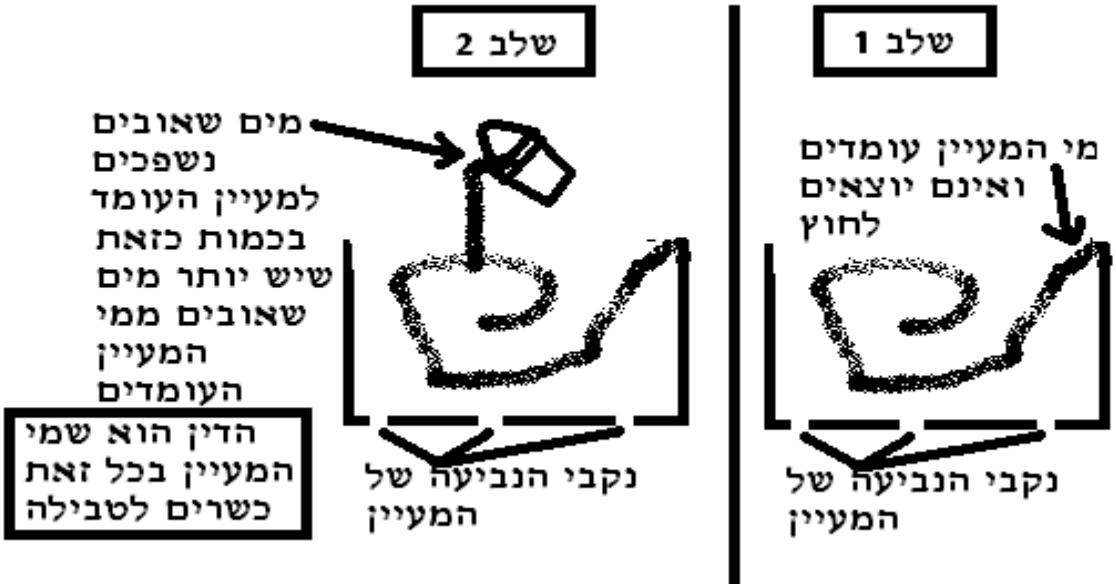

ולפיכך כל שמנקים אותו ומוציאין מים (**מן המעיין הזה)** בכלים, אף על פי שמי הכלי (**השאובים)** חוזרין ונוטפים שם (**אל תוך המעיין שמימיו עומדים במקום, בכל זאת)** אין המעין נפסל מלטהר באשבורן, ואף על פי שרבו (**המים)** הנוטפים מן הכלי על (**מי)** המעין שנשארים במקום עמידתו. ומכל מקום נראה שטוב ליזהר שלא יסתמו עין המקורים הנובעים (**כלומר את הנקבים בקרקע שמהם יוצאים המים יש ליזהר שלא לסתום אותם בעת הניקיון של המקווה הנובע)**

שאם כן (**שאם כן יסתמו את הנקבים הללו)** היו המים שבמקוה נפסקים מן המעין, ושוב אין להם (**למים שבמקווה)** דין (**של)** מעין (**שאיננו נפסל מחמת מים שאובים)** אלא דין (**של**) מקווה (**שנפסל מחמת מים שאובים)**, ו(**אז**)אם נפלו שם (**במקווה שנפסק מן המעיין)** מים שאובין- (**הם)** יפסלו אותו כמקוה דעלמא (**שנפסל מחמת מים שאובים שנופלים בתוכו),** אף על פי ש(**אח"כ**)נפתחו המעיינות עד שיצאו משם אותם המים הראשונים (**כיון שמעתה כל מים שיבואו למקווה יתבטלו במים השאובים וייהפכו גם הם למים שאובים הפסולים לטבילה)**,

ואף על פי שאין המעין נפסל בשאובה כמו שאמרנו (שאין אנו חוששים לדעת המרדכי והרב משה בר חסדאי, כי כולם חלקו עליהם), טוב ליזהר, דאפשר שיש הפרש בין קדמו שאובין למעין ובין קדם מעין לשאובין (כלומר, שיש צד לומר שאם קדמו המים השאובים למעיין, והיו מים שאובים בכמות של רביעית, כיוון שרביעית זה שיעור מקווה למחטים מן התורה, על כן כל מים שיגיעו עתה ויכנסו אל תוך המעיין שיש בו את רביעית המים השאובים- יתבטלו בתוך המים השאובים וייהפכו גם הם למים שאובים),

ולפיכך נראה שלהלכה למעשה טוב ליזהר שלא יפסק המעין (**כלומר שלא יסתמו את נקבי הנביעה, מחשש שכל המים שיבואו אחר הניקיון יתבטלו במים השאובים)**, דתנן בפ"ה דמקואות (מ"א)[314]: מעין שהעבירו על גב השוקת וכו' חזר והמשיכו פסול לזבים וכו' עד שיצאו הראשונים, ואף על פי שנראה יותר

[314] **המשנה במסכת מקוואות פרק ה משנה א:** "מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול. העבירו על גבי שפה כל שהוא- כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא. העבירו על גבי בריכה והפסיקו- הרי הוא כמקוה (**כלומר דינם של מי המעיין שהופסקו מן המעיין- כמקווה)**, חזר והמשיכו (**כלומר הזרים שוב מי מעיין אל תוך המקווה)**- (**הדין הוא שהמקווה הזה שעתה נכנסים לתוכו מי מעיין)** פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת, עד שידע שיצאו הראשונים".

שאין הפרש בין קדם המעין ובין קדמו השאובין, (**בכל זאת)** טוב ליזהר לכתחלה (**שלא לסתום את נקבי הנביעה של המעיין)**:

ומכל מקום שיעור כונס משקה שכתבו התוספות (תמורה יב: ד"ה יוסף)[315] וסמ"ק (סי' רצד הגהות)[316] יש לתמוה מנין להם (כלומר, מניין להם שצריך נקב גדול כ"כ בתחתית הכלי כשיעור של כונס משקה, ולא מספיק נקב בגודל של מחט)?

ש(**הרי)**כבר נתבאר (צח: ד"ה צריך) **דבתוספתא** (פ"ד ה"ד)[317] משמע דנקב בשוליו (**של הכלי כבר בשיעור)** כמלוא מחט ו(**נקב)**מן הצד כשפופרת הנאד, והוא שלא יקבל (**הכלי)** מים מן הנקב ולמטה (**שהרי אם הוא מקבל נקב מן הנקב ולמטה, עדיין "שם כלי" עליו)**[318].

ושמא יש לומר שהם (**התוספות והסמ"ק)** ז"ל היו מפרשים דהא דאמר רבי אלעזר ב"ר יוסי: הלכה זו הוריתי לטהרה, היינו לומר שהורה ששיעור הנקב לבטלו מתורת כלי לענין שאוב הוא שיעור נקב המטהרו מטומאתו (**כלומר, שאותו שיעור שמבטל את הכלי מ"שם הכלי" שלו, וגורם לו להטהר ולא לקבל יותר טומאה, הוא אותו השיעור שמבטל ממנו את "שם הכלי" שלו לעניין פסול מים שאובים. על כן, כמו שבכדי שכלי יטהר מטומאתו צריך שיהיה בו נקב ככונס משקה, כך הוא הדין צריך נקב שכזה לעניין לבטל ממנו את "שם הכלי" שלו לעניין מים שאובים)**, וכדפרישית לעיל (ריש צט.) לדעת הרמב"ם.

אלא **שהתוספות וסמ"ק** סוברים כדברי ר"י שכתבו התוספות עצמם בסוף פרק המצניע (שבת צו. ד"ה ולענין)[319] דכלי חרס המיוחד למשקין כשניקב למטה במקום שאין נשאר למטה מן הנקב שיעור כלי, הוי

---

[315] **לשון התוספות במסכת תמורה דף יב עמוד ב:** יוסף בן חוני אומר בשנים ושלשה כלים פוסלים את המקווה, בארבעה וחמשה כלים אין פוסלין. ולפי חשבון דקתני מתני' הכי קאמר: ואין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא א"כ נפלו מכלים לפי חשבון הלוגין שפוסלין המקווה, דהיינו שלשה,אבל אם נפלו הג' לוגין בד' וה' פעמים- לא פסלי. ופסק ה"ר אברהם בר דוד דהלכה כיוסף בר חוני, לפיכך נראה כששואבין את המקוה לנקותו שנוטלין אותן מים שבתוכו ובאים מים אחרים תחתיהן- אין לחוש אפי' אם נשתייר קצת מן הראשונים במקוה, ואע"ג שנופל מן הדלי לתוכו והוו להו שם יותר מג' לוגין מים שאובין, אפ"ה אין לחוש, דמסתמא לא נפלו ג' לוגין משלשה כלים**, ויש מחמירין שנוקבין את הדלי בכונס משקה משום הך חששא דפי'.**

[316] **ספר מצוות קטן, הגהות רבינו פרץ מצוה רצד אות א':**

"ודוקא משנים או שלשה כלים אבל ד' או יותר כשר כדאיתא בפ"ק דתמורה, ולפי זה אין צריך לנקוב הדליים ששואבים בהם המקוה כדי לנקותו, ומ"מ טוב לנקוב אותו מלמטה בכונס משקה".

[317] תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ז:

"אמר ר' אלעזר בר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית. במה דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסיס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקווה"

[318] **ה"אור מאיר"** ביאר את הקושיה כאן ואמר שכיוון שמצינו שיש דיון בהלכה כמה זה שיעור של נקב קטן בכלי, האם זה כשיעור מחט או שיעור אחר, או כשיעור כונס משקה (שנחלקו בו התנאים במסכת נידה). כמו כן יש עוד יש חילוקים בשיעורים הללו, א"כ אם התוס' והסמ"ק היו סוברים ששיעור "כל שהוא" זה שיעור של "ככונס משקה", אז למה הם נקטו שיעור שאינו ברור מפני המחלוקות כמו "כונס משקה", ולא נקטו שיעור שידוע לכל "כמלוא מחט"?

אלא ודאי צריך לומר שבכך שהתוס' והסמ"ק נקטו בשיעור של "כונס משקה", הרי שהם באו לתת את שיעור הגדול יותר משיעור של "כל שהוא", ועל זה מקשים שמניין זאת להם?

שיעור טהרתו בכונס משקה, ולפי זה צריך לומר דבדליים של חרס אייריי, אבל אם הם של מין אחר שיעורם בכדי טהרתם (**כלומר, דווקא בכלי חרס אנו מצריכים נקב בשיעור של כונס משקה, אולם בשאר סוגי הכלים השיעורים הם שונים ,כל כלי לפי החומר ממנו הוא עשוי**).

וכן צריך לומר ד"שוליהם" דקאמר (ה)סמ"ק לאו תחתיתו דווקא (הסמ"ק לא התכוון לומר שיש לעשות נקב בשיעור של כונס משקה דווקא בתחתיתו של הכלי), אלא כל שאין נשאר מן הנקב ולמטה שיעור כלי-"שוליו" קרי ליה (לפי זה אף אם יעשה את הנקב בצד הכלי, כך שלא יישאר מן הנקב ולמטה שום חלק

בכלי, זה גם יקרא "שולי הכלי") , ומיהו אפשר דאף על גב דסבר סמ"ק דדינא הכי (שגם בצד הכלי אם אין שיעור כלי מן הנקב ולמטה זה נחשב כשולי הכלי), החמיר להצריך שיהא הנקב בתחתיתו ממש (ולא בצד הכלי), כי היכי דלא ליתו למיטעי (משום שאנשים עלולים להתבלבל ולחשוב שגם אם יש שיעור כלי בצד הכלי מתחת לנקב זה עדיין נחשב כשולי הכלי):

ומ"ש **מהרי"ק** (שורש נה) דשיעור כונס משקה הוא נקב רחב כעדשה, איני יודע מנין לו(**?!**):

מא (א) המניח כלים תחת הצינור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה אם הניחם בשעת קישור העבים וכו'.

משנה בפרק ד' דמקואות (מ"א): "המניח כלים תחת הצנור (**שממנו יורדים מי גשמים**), אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה (**שאינם מקבלים טומאה מן התורה**)-פוסלין את המקווה (**משום מים שאובים, שאף כלים שאינם מקבלים טומאה, נחשבים ככלים לעניין מים שאובים**).

(**אותו דין יש בהנחת כלים אלו-**) אחד המניח (**את הכלים בכוונת תחילה**) ואחד השוכח (**כלומר, שהניח את הכלי שם, ואח"כ שכח אותו שם והכלי התמלא במים ממה שנפל לתוכו מן הצינור**) כדברי בית שמאי,

ובית הלל מטהרין בשוכח (**כיוון שלא הניחם לדעת, אין מים אלו מוגדרים כמים שאובים**). אמר ר' מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ומודים (**בית שמאי לבית הלל**) בשוכח (את הכלי) בחצר (**ונתמלא במי גשמים ישירות מן השמיים ולא מן הצינור**) שהוא טהור (**משום שאין שום הוכחה שהוא התכוון לשאוב את המים לתוך הכלי, שהרי הוא סתם הניחם בחצר, ולא תחת הצינור**). אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת (**ישנה מחלוקת האם ר' יוסי דיבר על הרישא או על הסיפא**)".

---

[319] **התוספות במסכת שבת דף צו עמוד א**: ולענין צמיד פתיל עד שיפחת רובו - ...וריב"א הקשה מהא דתנן במסכת כלים (פ"ט משנה ח) נקב העשוי לאוכלין שיעורן כזיתים העשוי למשקין שיעורן כמשקין העשוי לכך ולכך מטילין אותו לחומרא בצמיד פתיל ובכונס משקה פירוש כיון שעשוי למשקים ואוכלים ויש בו נקב כונס משקה אינו מציל בצמיד פתיל על מה שבתוכו דגזרו אטו ההוא דמיוחד למשקין לחודייהו ולענין קבלת טומאה הוי כלי כיון שמיוחד לאוכלין ובנקב כי האי נכנסה טומאה

ותירץ ר"י דהא דבעי הכא נפחת רובו או כמוציא רמון היינו דוקא בניקב במקום שנשאר עוד שיעור כלי מן הנקב ולמטה כשיעור המפורש בההיא דמייתי באלו טריפות (חולין נה.) אבל ניקב למטה במקום שאין נשאר למטה מן הנקב כשיעור כלי הוי שיעור לאוכלים בכזית ולמשקין **בכונס משקה** כי ההוא דמסכת כלים (פ"ט משנה ח)...

ומייתי לה (**מביאים את המחלוקת הזאת, בין 18 הדברים שנפסק הלכה כבית שמאי ולא כבית הלל**) בסוף פרק קמא דשבת (טז:) ואיתמר עלה: אמר רב משרשיא דבי רב אמרי: הכל מודים בשהניחם (**לכלים**) בשעת קישור עבים (**בשעה שהיה ברור שעומד לרדת גשם כי היו עננים שחורים בשמיים והיה נראה שצפוי לרדת גשם, ואז האדם שכח את הכלי שם והכלי התמלא במי גשמים**)- (**שהמים**) טמאים (**כיוון שהאדם התכוון לשאוב את המים, אף שהוא שכח את הכלי שם, הרי המים נחשבים לשאובים, כיוון שהוא גילה דעתו שנוח לו במילואם**),

בשעת פיזור עבים- טהורים (**שכיוון שלא מצינו שנוח לו שייכנסו מים לכלי, על כן אין המים נחשבים כמים שאובים**), לא נחלקו (**בית שמאי ובית הלל**) אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו (**העננים**) וחזרו ונתקשרו, מר סבר (**בית הלל**)**:** בטלה מחשבתו, ומר סבר (**בית שמאי**)**:** לא בטלה מחשבתו.

ופרש"י תחת הצינור. שקבעו (**לחרס בקרקע**) ולבסוף חקקו (**חקק מן החרס גומא עד שיצא צינור מפולש**) להמשיך מים למקווה, אבל הכלים פוסלים משום שאיבה: מטהרים. ד"שוכח" לא חשיבא שאיבה, הואיל ולא נתכוין לכך (**כיוון שכאשר אדם שוכח אין לו כוונה בפעולה הנעשית, על כן אין המים נחשבים כמים שאובים כיוון שצריך כוונה לשאוב את המים**):

בחצר. שלא תחת הצנור, ונתמלא מן הנוטפין (**= מי גשמים**) ונפלו (**המים שהיו בכלי**) למקוה שהוא טהור (**כלומר שניתן לטבול במים שבמקווה הזה**), דבמניח תחת הצנור ובשהניחן בשעת קישור עבים ואחר כך נתפזרו ושכחן כדמוקי לה לקמן הוא דפליגי ביה (**בית שמאי ובית הלל**), דגלי דעתיה שרצה שיפלו לתוכו (**כלומר הוא גילה דעתו שהוא רוצה שמי הגשמים ירדו דרך הצינור אל הכלים**), ומשום פיזור עבים לא בטלה מחשבתו ראשונה (**שהרי עודנה הוא רוצה שהכלים יתמלאו במי גשמים**),

אבל במניח (את הכלים) בחצר ואפילו בשעת קישור עבים (כלומר שגילה דעתו שהוא רוצה שהכלים יתמלאו במי גשמים, ואח"כ העננים-) ונתפזרו- לא מוכחא מחשבה קמייתא שפיר מעיקרא, הילכך בטלה (כיוון שלא מוכחת מחשבתו הראשונה שרצה שהכלים יתמלאו במי הגשמים ע"י זה שהעננים נתפזרו. אח"כ באו עננים אחרים ומילאו את הכלים במי גשמים, אז הדין שאין המים שבכלי נחשבים למים שאובים לדעת בית הלל, כיוון שהתבטלה מחשבתו הראשונה ע"י פיזור העננים):

(**אמר רבי יוסי**) במקומה עומדת. במניח תחת הצנור בקישור עבים לא נמנו ורבו עליהם (**בית שמאי**) לבטל דברי בית הלל, דלא חזרו בהם:

הניחן תחת הצינור בשעת קישור עבים. ואיחרו גשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכחן (**לכלים**), דברי הכל הואיל ומתחלה נתכוין לכך (**שהכלים יתמלאו במי גשמים**)- לא בטלה מחשבתו בשכחתו: דברי הכל טהורים. דליכא גלויי דעתא (**אין גילוי דעת שהוא רצה למלא את הכלים במי גשמים**): בטלה מחשבתו. דכי נתפזרו אסח דעתיה, דסבר לא ירדו גשמים עוד עכ"ל:

מב - מג ובפ"ב דמקואות (מ"ז - ט) תנן: המניח קנקנים בראש הגג לנגבן (כדי לייבש אותם) ונתמלאו מים (של מי גשמים), (אמנם המים שבקנקנים אינם נחשבים למים שאובים, כיוון שהם באו ישירות מן השמיים, אך כיצד יביאם עתה למקווה בצורה כזאת שבדרך הם לא ייהפכו למים שאובים?)

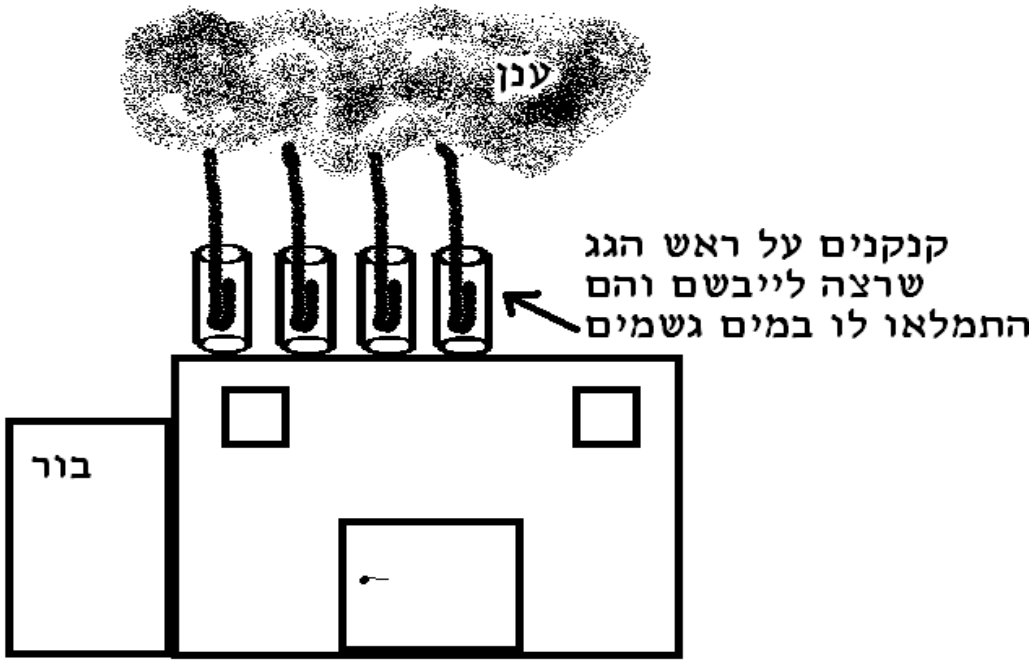

רבי אליעזר אומר: אם עונת גשמים הוא **(ואז מן הסתם יש מים בבור), (או אף שאין זו עונת גשמים אך בכל זאת יש מעט מים בבור-)** אם יש כמעט מים בבור **(שאליו הוא רוצה לשפוך את המים שנמצאים בקנקנים)-** ישבר **(את הקנקנים וישפוך את מימיהם לבור, וכך המים לא ייחשבו כמים שאובים),**

ואם לאו **(שאין שום מים בבור)-** לא ישבר **(כיוון שזה לא יועיל, כי לפי רבי אליעזר אין המים שבקנקנים כשרים לטבילה אלא רק כאשר הם מתערבים עם עוד מים אחרים שנמצאים כבר בבור, אך אם יעשה את כל המים שבבור רק ממי הקנקנים- לא יהיה כשר לטבילה. הסבר זה הולך ע"פ שיטת <u>הרא"ש</u>.**

אמנם <u>הגר"א</u> הסביר שרבי אליעזר סובר שרביעית מים שאובים שהיו בתחילה פוסלים את כל המקווה. על כן כמו שר"א מחמיר במים שאובים בתחילה, כך הוא מחמיר במים שבקנקנים, כיוון שהם נראים כמים שאובים, שאם הם יפלו בתחילה לבור- הם יפסלו את המקווה, אף שיכנסו אח"כ לבור מים כשרים, כיוון שכבר בתחילה נפלו בבור המים שבקנקנים. אולם אם היו כבר בבור מים כשרים, הרי המים שבקנקנים מתבטלים אליהם).

רבי יהושע אומר: בין כך (**שיש מים בבור**) ובין כך (**שאין כלל מים בבור)-** ישבר (**את הקנקנים**) או יכפה **(כלומר יטה את הקנקנים על צידם, ויישפכו מימיהם לבור. כלומר לדעת רבי יהושע, אף שהוא כופה את הכלים- המים כשרים, כיוון שהוא סו"ס לא הגביה את המים מעל פני הקרקע, ועל כן אין זה נחשב כתפיסת יד אדם, והמקווה כשר בכך**),

אבל לא יערה (**כלומר לא יגביה את הקנקנים ויערה את המים שבתוכם אל תוך הבור, כי אם יעשה כן, אזי המים שבקנקנים ייהפכו למים שאובים, כיוון שהיה שייך בהם תפיסת יד אדם**).

הסייד (**שסד את הבור בסיד**) ששכח עציץ (**שבו הניח את הסיד**) בבור (**העציץ שקע במי הגשמים שהיו בבור**) ונתמלא (**הבור**) מים (**כלומר ממי הבור, כך שלא נשארו בבור 40 סאה**), אם היו המים צפין על גביו (**כלומר, על גבי העציץ בכמות של**) כל שהן (**ועל ידי כך המים שבבור מחוברים למים שבעציץ**)- ישבר (**את העציץ, כיוון שהמים שבעציץ מעולם לא נעשו למים שאובים**),

ואם לאו (**שלא היו המים צפים על גבי העציץ, ועל כן המים שבכלי נשאבו, והרי הם פסולים לטבילה**)- לא ישבר (**כאן יש אף גריעותא, שאם יש בעציץ 3 לוגים וישברו את הכלי, המים השאובים שבעציץ יפסלו את המים שבבור**), דברי רבי אליעזר (**יש לשים לב לכך שיש חילוק בין הדין בקנקנים לבין הדין כאן בעציץ. <u>בקנקנים</u>- המים שנכנסו לתוכם לא נכנסו בכלל לרצונו, ועל כן הם אינם הופכים למים שאובים, אך <u>בעציץ</u>- כיוון שהם קצת נכנסו לרצונו, על כן הם נעשים למים שאובים**).

רבי יהושע אומר: בין כך (**שהיו המים צפים על גבי העציץ**) ובין כך (**שהמים לא היו צפים על גבי העציץ**)- **ישבר (שאף אם המים לא היו צפים על גבי העציץ, בכל זאת אין המים שבעציץ נחשבים למים שאובים).**

המסדר קנקנים בתוך הבור (**היו עושים זאת כדי שהקנקנים יתמלאו במי הבור ואז אח"כ הקנקנים כבר לא יבלעו בתוכם את את המשקים שיכניסו לתוכם**) ונתמלאו מים (**בקנקנים מן הבור**), אף על פי שבלע הבור את מימיו (**רוצה לומר שכל המים שהיו בבור נבלעו, ועתה יש מים רק בקנקנים**)- הרי זה ישבר (**את הקנקנים, ואין בעיה שיהיו בבור רק המים של הקנקנים, כיוון שהוא לא התכוון לשאוב את המים שהיו בבור ולמלא בם את תכולת הקנקנים, אלא רק שהקנקנים יתמלאו במים בדפנותיהם- אין המים שבהם נחשבים כשאובים).**

ותניא **בתוספתא** (פ"ג ה"ב): רבי יהושע אומר: בין כך (**שהיו המים צפים על גבי העציץ**) ובין כך (**שהמים לא היו צפים על גבי העציץ**)- ישבר (**שאף אם המים לא היו צפים על גבי העציץ, בכל זאת אין המים שבעציץ נחשבים למים שאובים**). רבי יוסי אומר משום רבי יהושע: אף יטה (**כלומר, מותר אף להטות את העציץ על צידו וכך לשפוך את מימיו לבור, וגם זה לא נחשב כתפיסת יד אדם, ואין זה עושה את המים שבעציץ למים שאובים**), ובלבד שלא יטול ויערה.

פירוש: יטה היינו יכפה דמתניתין (**כלומר שזה מושג זהה, יטה=יכפה**), "ובלבד שלא יטול" (**פירושו הוא-**) כלומר שלא יטול בידיו (**את העציץ**) ויערה.

ופירש **הרא"ש** שם בפרק ב' דמקואות (מ"ז), גרסינן בת"כ (שמיני ריש פרשה ט) אלו נאמר "ומקוה מים יהיה טהור" (**בלי המילים "אך מעין ובור"**) יכול אפילו מילא בכתפו ועשה מקוה בתחלה (**שכולו מורכב ממים שאובים**) יהיה (**בכל זאת**) טהור (**לטבילה)?**

תלמוד לומר: (**לכך נאמר בתורה גם-**) "מעין", (**ללמד אותנו-**) מה מעין (**כשר דווקא אם הוא נוצר**) בידי שמים, אף מקווה (**כשר בדווקא אם הוא נוצר**) בידי שמים. אי מה מעין (**כשר דווקא בצורה כזאת**) שאין

בו תפיסת ידי אדם **(כלומר שהמים הגיעו אליו ללא שיד אדם תפסה את המים ע"י הגבהה וכדומה)** אף מקווה (**הוא כשר דווקא אם-)** שאין בו תפיסת ידי אדם.

יצא (**כלומר חוץ מן המים שאמרנו לעיל שהם כשרים לטבילה, הרי יש כאן לכאורה מקרה שהמים אינם כשרים לטבילה וזה)** המניח קנקנים בראש הגג ונתמלאו מים (**כלומר שאם הקנקנים התמלאו במי גשמים, אזי הדין הוא שהמים הללו פסולים לטבילה)**

תלמוד לומר "בור" (**שכמו שבבור יש תפיסת יד אדם ע"י זה שעצם הבור נכרה ע"י אדם ובכל זאת מים כשרים שבבור כשרים לטבילה, כך המים שבקנקנים מצד עצמם- אינם שאובים, אף שיש בהם תפיסת יד אדם בעצם זה שאדם יצר את הקנקנים. כיוון שהאדם לא התכוון לשאוב את המים לקנקן אלא מי הגשם נכנסו מעצמם לקנקן, על כן הם לא נעשים למים שאובים**).

ופליגי [במתניתין] רבי אליעזר ורבי יהושע;

רבי אליעזר סבר הא דמכשיר (**לטבילה)** במניח קנקנים, אף על פי שיש בו קצת תפיסת ידי אדם (**כיוון שהאדם יצר את הקנקנים והניחם על ראש הגג)**, היינו דוקא על ידי תערובת מים אחרים [[320] (**ויש מציאות שיש מים בבור-)** כגון שעונת גשמים היא (**ואז מן הסתם יש מים בבור)** או (**שידוע)** שיש מעט מים בבור, אבל אם יעשה כל המקווה (**רק)** מהם (**=מן המים שבקנקנים)**- לא (**המקווה יהיה פסול לטבילה)**. ואפילו ע"י תערובות מים אחרים] (**המים יהיו כשרים לטבילה)** דוקא שישבר הקנקנים (**ואז המים יפלו מעצמם לבור)**, ולא ישים ידיו בהם אף לכפותם, דאז חשיב תפיסת ידי אדם לפסול (**את המים מדין מים שאובים כיוון שיש בהם תפיסת יד אדם).**

ורבי יהושע סבר דמכשיר אפילו עשה כל המקווה **(רק)** מהם (**מן המים שבקנקנים)**, ואפילו שלח בהם יד לכפותם (**הם בכל זאת כשרים ואין זה נחשב כתפיסת יד הפוסלת את המים מדין מים שאובים)**, ובלבד שלא יגביהם לערותן **(שאז זה נחשב לתפיסת יד אדם הפוסלת את המים מדין מים שאובים):**

הסייד. שסד את הבור בטיט, והביא הטיט בעציץ, ושכח (**את)** העציץ בבור ונתמלא (**העציץ ב)**מים. אם המים צפין על גבי העציץ- לא חשיבי המים שבתוכו (**-שבתוך העציץ כמים)** שאובים, כיון שמחוברים (**המים שבעציץ)** למקווה, וישבר את העציץ (**כך שהמים יתערבו).**

אבל אם הגביה (**את העציץ**) ועירה (**את)** המים (**שבעציץ)** למקווה, נעשו (**המים שבעציץ למים)** שאובים, ואם לא היו צפין (**המים שבעציץ על שפתם, הרי שהמים שבעציץ)** נעשו (**למים)** שאובים.

ורבי יהושע סבר אפילו אין המים צפין על גביו (**בכל זאת)** לא חשיבי המים שבתוכו (**למים)** שאובין, כיון שמחוברים למקוה וישבר, אבל (**עכ"פ)** לא יכפה (**את העציץ**) דחשיב תפיסת ידי אדם (**בעציץ)** יותר ממניח קנקנים לנגבן, דהתם (**בקנקנים)** לא חישב עליהם לקבלה מעולם, דלא העלם אלא לנגבם (**מה שאין כן בעציץ שהוא כן השתמש בו לקבלה של הטיט)**:

המסדר קנקנים בתוך הבור. שהוא מלא מים כדי שיבלעו המים בתוך דופני הקנקנים ולא יבלעו (**אח"כ)** היין שינתן לתוכן (**משום שהדפנות כבר יהיו מלאות במים, וכך הוא לא יפסיד יין)**: ונתמלאו מים. שנבלעו המים בדופנותיהם (**של הקנקנים)** וגם עברו לתוכן (**מי הבור)** עד שנתמלאו (**הקנקנים)** מים: אף על פי שבלע הבור מימיו ישבר. הקנקנים, דהמים שבתוכן- לא חשיבי שאובין, שלא כיון שיכנסו המים לתוכן (**שהרי הוא רצה רק שיכנסו המים לדפנות הקנקנים, אך הוא לא רצה שגם הקנקנים עצמם**

[320] "אור מאיר" טוען שיש להוסיף את הסוגריים הללו ע"פ הגירסה שהוצאה בימי המחבר, ואח"כ טעו המדפיסים והשמיטו אותה מכל הספרים, וכן כתוב בפירוש הרא"ש למשנה,ועל כן הוספנוה

יתמלאו במים, ועל כן זה נחשב שלא לרצון מילוי המים בקנקנים, והמים יוגדרו כמים כשרים ולא כמים שאובים) עכ"ל.

וכן פירש **הרמב"ם** משניות אלו[321]. **ורבינו שמשון** הפליג פירוש משניות אלו לענין אחר. וההיא ברייתא דתורת כהנים מוכחא שפיר (**מוכחת היטב, כלומר מובנת טוב מאוד)** על (**פי)** פירוש הרמב"ם והרא"ש ז"ל:

ומשמע קצת מדברי **הרא"ש** דההיא דהסייד ששכח עציץ בבור לא דמיא למניח קנקנים בראש הגג ומסדר קנקנים בתוך הבור:

א. דהנהו (**מניח קנקנים בראש הגג\+בבור**), אפילו אין שום מים בבור אלא מה שבקנקנים- כשר,

ב. ואלו ההיא דסייד ששכח עציץ בבור צריך שיהיו מים בבור זולת מים שבעציץ, שהרי לא הכשיר בהם (**כלומר לא הכשיר את המים שבתוך העציץ)** אפילו לרבי יהושע אלא מפני שהם מחוברים ל(**מי ה)**מקווה, ומשמע דביש מים במקוה מיירי, וקאמר (**ר' יהושע)** שאף על פי שאין מי המקוה צפין על גביו (**של העציץ)** כגון שהוא מחובר למי המקווה, כלומר שמי המקוה מקיפין אותו מלמטה ומן הצדדין- (**בכל זאת)** ישבר (**כי לדעת ר' יהושע גם במצב כזה המים אינם מוגדרים כמים שאובים)**.

---

[321] **הרמב"ם על משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ז:** אמר ה': "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", למדו מפסוק זה כלל, ואף על פי שאותו הכלל מקובל אלא שהסמיכוהו לכך, והנני מבארו. והוא שהמעין אינו ממעשה האדם אלא מפעולת הטבע. ובור והיא הבריכה ממעשה האדם הוא כלומר אסיפת המים בתוכו. ואחר כך אמר: "מקוה מים יהיה טהור" והוא מקום קבוץ המים. לפיכך אמרנו שאם שאב האדם מים בכלי וקבצו במקום עד שעשאו מקוה הרי הוא מקוה פסול, מפני שהשוה הכתוב מקוה למעין אשר אינו מפעולת האדם. והיינו יכולים לומר שכל זמן שסייע האדם בעשיית המקוה באי זה סיוע שיהיה כגון הקנקנים האלו שתיאר שהוא פסול מפני שאינו דומה למעין (**שהרי יש כאן צד שהאדם פעל ואין זה משמיים ועל כן זה יהיה פסול)**, אלמלי שמצאנו שהכתוב השוה את המקוה גם לבור שהוא מפעולת האדם ("אך מעין ובור מקווה..."), ולפיכך נעשה מותר סיוע האדם במקוה באופנים מסויימים, ונפסלת באופנים מסויימים, כמו שיתבררו החלוקים במסכתא זו.

וזה לשון ספרא בכלל הזה: יכול ימלא בכתפו ויעשה מקוה כתחלה יהא טהור? תלמוד לומר מעין, מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. או מה מעין שאין בו תפיסת יד אדם אף מקוה שאין בו תפיסת יד אדם, יצא המניח כלים בראש הגג לנגבן ונתמלאו, תלמוד לומר בור. ומן הכללים שהסמיכום לפסוק זה שזה שאמר "אך מעין" מיעט, כי "אך" לעולם מיעוט, והוא אמרם "אך" חלק, והנה אמרו "אך מעין" מיעט בו דינים והם: מעין מטהר בכל שהוא ומטהר בזוחלין, ואין מקוה מטהר בכל שהוא ואינו מטהר בזוחלין כמו שבארנו. ולפי הכלל שקדם אמר שאם העלה כדים לגג ליבשן, וירדו גשמים ונתמלאו (**במי גשמים)** ושברם ונזחלו אותן המים ונתקבצו בבריכה הרי זה מקוה כשר ואף על פי שלא היו באותה הבריכה מים כלל (**קודם לכן)**, ואפילו לא היו ימות גשמים לדעת ר' יהושע. ואמרו יכפה שיהפכם על פיהם. אבל לא יערה שלא ירים את הכדים וישפכם על הארץ. והלכה כר' יהושע.

רמב"ם שם משנה ח: [ח] סייד "אלג'יאר". ומה שאמר ר' אליעזר: לא ישבר לפי שהמים הנמצאים בתוך הכלי לדעתו שאובים, ואם היו בו שלשת לוגין ושברו יפסול (**את המקווה)** כמו שפוסלין מים שאובין. והלכה כר' יהושע.

הרמב"ם שם משנה ט: אם היה הבור מלא מים וסדר בו כדים כדי שישאבו את המים ונתמלאו ונגבו כל המים שבבור ולא נשאר בו (**בבור)** מים חוץ ממה שנשאר בכדים, ישבר אותן הכדים וישפכו המים ויקוו במקומן וייעשו מקוה.

וכן נראה גם כן מדברי **הרמב"ם** שכתב בפרק ד' מהלכות מקואות (ה"ה)[322] בדין זה:

הסייד ששכח עציץ במקוה ונתמלא (**העציץ ב)**מים אף על פי שלא נשאר במקוה אלא מעט (**מים. כלומר שאין עתה בבור 40 סאה)** והרי העציץ יש בו (**את)** רוב (**מי)** המקווה, הרי זה ישבור את העציץ במקומו, ונמצא המקוה כולו כשר (**שע"י שהמים יצאו מן הקנקן לחוץ, יש עתה שוב במקווה 40 סאה)** ע"כ

משמע בהדיא שאם לא היו מים במקוה זולת מי העציץ- לא (**כלומר, אם היו מים רק בקנקן ולא בבור, לא היה מועיל לשבור את הקנקן, אף אם היו בקנקן 40 סאה, כיוון שמשמע שצריך דווקא שיהיה מים גם בבור כדי שהטבילה תהיה כשרה)**, וטעמא דמילתא (**שצריך שיהיו גם מים בבור, ולא מספיק שיהיו מים רק בקנקן)** משום דחשיב תפיסת ידי אדם (**בהנחת הקנקן בבור)** יותר מהנחת קנקנים בראש הגג וכדכתב הרא"ש לענין ש(**דווקא**)ישבר, ולא יכפה בעציץ כי היכי דשרינן לכפות במניח קנקנים בראש הגג (**כלומר שדווקא את הקנקן שעל ראש הגג התרנו לכופו ולאו דווקא לשבור אותו, כיוון שאמרנו שבקנקנים שעל הגג הוא בכלל לא התכוון שיכנסו מים לתוכם, אולם בעציץ שבבור אסור אפילו לכוף אותו, אלא מותר רק לשבור אותו, כיוון שהיה לו נוח עכ"פ שיכנסו מים לדפנות)** :

ואיכא למידק אמסדר קנקנים בבור (**פרק ב' משנה ט')**, דמדקתני ליה סתמא **(כלומר שנו את המשנה מבלי שמצינו שיש מחלוקת בדבריה: "המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים אף על פי שבלע הבור את מימיו הרי זה ישבר")**, איכא במשמע דמודה ביה רבי אליעזר (**שהרי אם רבי אליעזר היה חולק היה לו לומר, והרי אנו שנינו את המשנה הזאת בסתמא מבלי שום מחלוקת עליה),** דאף על גב דליכא מים בבור –שרי (**כלומר, אף שלא היו מים בבור חוץ מן המים שהיו בקנקנים, בכל זאת מותר לשבור את הקנקנים ולטבול במים הללו)**,

מאי אולמיה (**של המניח קנקנים בבור)** ממניח קנקנים בראש הגג דהתם אסר (**שם בקנקנים שעל ראש הגג אסר רבי אליעזר לטבול במים שבמקווה אם יש שם רק ממי הקנקנים ללא מים אחרים שהיו במקווה עוד לפני שמי הקנקנים נשפכו)** והכא (**בקנקנים שבבור)** מודה (**רבי אליעזר שאף שאין כלל מים בבור, בכל זאת מותר לטבול רק מן המים שהיו בקנקנים)?**

דאדרבא מסדר קנקנים בתוך הבור משמע דגרע טפי (**כלומר שהמים בקנקנים שבבור אמורים יותר להיות מים שאובים מאשר המים שהיו בקנקנים שבראש הגג)**, שהרי מתחלה כשסידרן (**לקנקנים,**

---

[322] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ה:**

"הסייד ששכח עציץ במקוה ונתמלאו מים אע"פ שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רוב המקוה ה"ז ישבור את העציץ במקומו ונמצא המקוה כולו כשר,

וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן (**כלומר לחזק את הדפנות שלהם כך שלא יבלעו משקים),** ונתמלאו מים, אע"פ שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא (**כל המים שנשארו במקווה היו רק ה**)מים שבתוך הקנקנים- הרי זה ישבור את הקנקנים והמים הנקוין מהן מקוה כשר".

שבבור=) במקוה- לדעת שישאבו ממי המקוה סידרן (**כדי שהדפנות של הקנקנים לא יבלעו אח"כ שאר משקים)**,

ואף על פי שלא כיון שיכנסו המים לתוכן (**של הקנקנים, אלא רצה שיכנסו מים רק לדפנות הקנקנים)**, מכל מקום לא חשיב כמניח קנקנים בראש הגג דלא היה בדעתו שישאבו מים כלל (**כלומר הוא לא רצה שיכנסו מי גשמים לקנקנים שהניח על הגג)**, אדרבא כדי לנגבם העלה שם (**כלומר הוא בכלל רצה שהקנקנים שלו יהיו יבשים לגמרי, ולמטרה הזאת הוא העלם מתחילה לגג, אז בוודאי שלא ניתן לומר שהיה נוח לו בכך שהתמלאו הקנקנים במים)**

לכן נראה לי דהאי סתמא (**כלומר מה ששנינו במשנה:"המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים אף על פי שבלע הבור את מימיו הרי זה ישבר")** אליבא דרבי יהושע היא, אבל רבי אליעזר פליג עליה בקל וחומר ממניח קנקנים בראש הגג (**כלומר, יש כאן קל וחומר:**

<u>שאם</u> רבי אליעזר סבר שמים שנכנסו לקנקנים שהניח על הגג שהוא בכלל לא התכוון שיכנסו מים לתוכם כשרים לטבילה, ובכל זאת הוא התיר שהמים הללו ירדו למקווה רק באם היו כבר קודם לכן מים כשרים אחרים בבור,

<u>אז ק"ו</u> שאם הניחו קנקנים בבור שמתחילה הוא כן התכוון לשאוב את המים שבבור כדי שהמים ייכנסו לדפנות הכלי, שנצריך שיהיו מים בבור חוץ מן המים שבקנקנים כדי שהטבילה תהיה כשרה

ובצורת טבלה:

קל	(ו)חומר
מים נכנסו לקנקנים שהניח על הגג, והוא בכלל לא התכוון שיכנסו מים לתוכם	**הניחו קנקנים בבור שמתחילה הוא כן התכוון לשאוב את המים שבבור כדי שהמים ייכנסו לדפנות הכלי**
רבי אליעזר סבר שמותר להשתמש במים שבקנקנים רק באם היו קודם מים בבור	(מה שיצא לנו ע"פ מידת הקל וחומר:) **אף שלא מצינו מהי דעתו של רבי אליעזר לגבי האם צריך להיות מים בבור לפני שנשפוך את מי הקנקנים לתוך הבור, אך ממידת ק"ו עלינו לומר שק"ו הוא שצריך שיהיו מים בבור לפני שנשבור את הקנקנים עם המים שבהם לתוך הבור**

ואכתי איכא למידק דבמסדר קנקנים בתוך הבור לא קתני: "או יכפה" כדקתני גבי מניח קנקנים בראש הגג (**אלא מצינו שהאפשרות היחידה לשפוך את המים שבקנקנים אל תוך הבור זה רק ע"י שבירת הקנקנים, ולא ניתן כאמור לכוף את הקנקנים על צידם כדי לשפוך מהם את המים לבור)**,

וגם **הרמב"ם** (שם) [323] לא כתב במסדר קנקנים בבור אלא ישבר, ולא כתב: "או יכפה". ונראה דטעמא (**שלא ניתן לכוף את הקנקן**) כדפרישית, דעל כרחך לא קאמר רבי יהושע יכפה אלא במניח קנקנים

[323] **לשון הרמב"ם בפרק ד' הלכה ה' בהלכות מקוואות:** וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן (**כלומר לחזק את הדפנות שלהם כך שלא יבלעו משקים)**, ונתמלאו מים, אע"פ שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא (**כל המים שנשארו במקווה היו רק ה**)מים שבתוך הקנקנים- <u>הרי זה ישבור</u> את הקנקנים והמים הנקוין מהן מקוה כשר".

בראש הגג לנגבן שלא היתה שם דעת שאיבה כלל (**ועל כן גם תפיסת יד אדם ככפיפת הכלי איננה גורעת),** אבל במסדר קנקנים בתוך הבור שהיתה שם דעת שאיבה קצת כמו שכתבתי (**שהרי עכ"פ הוא רצה שהדפנות של הקנקן יתמלאו במים וכך לא ייבלעו יותר משקים)**- ישבר, אבל לא יכפה.

ומכל מקום כיון שלא כיון שיכנסו המים לתוכן (**של הקנקנים אלא רצה שיכנסו מים רק לדפנות),** אף על פי שבלע הבור את מימיו, כלומר שכל מי המקוה נבלעו בקנקנים ולא נשאר שם (**בבור)** מים כלל זולת מי הקנקנים- ישבר, ועציץ מתוך שכשהכניסו בבור היה על דעת קבלה, שהרי היה בו טיט (**כלומר הוא הכניס את העציץ כאשר היה בו טיט)**, הילכך צריך שיהיו מים במקוה זולת מים שבו, וכמו שנתבאר, ואפילו הכי לא יכפה אלא ישבר, כך נראה לי:

מא (ב) **והרא"ש** כתב בפרק תנוקת (הל' מקואות סי' ה):

המניח כלים תחת הצנור- פוסלים את המקווה (**מדין מים שאובים),** אחד המניח ואחד השוכח (**את הכלי**) כדברי בית שמאי, ובית הלל מתירים בשוכח (**שכיוון שהוא לא הניח את הכלי שם בכוונה, אין המים נעשים למים שאובים).** בפרק קמא דשבת (טז:) מוקי פלוגתייהו (**של בית שמאי ובית הלל)** בשהניחן (**לכלים תחת הצינור)** בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו,

<u>בית הלל</u> סברי: בטלה מחשבתו כשנתפזרו העבים, ולא חשיבי (**המים שבכלים למים)** שאובין לפסול את המקוה אלא כשנשאבו בכוונה, כדתנן לעיל: המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים, דלא חשיבי כשאובין (**כיוון שהוא לא התכוון שיכנסו מים לקנקנים),** וכן הסייד ששכח עציץ בבור ונתמלא מים (**שהוא לא התכוון שיכנסו מים לתוך הכלי, אלא רק לדפנות הכלי)**,

<u>ובית שמאי</u> סברי: לא בטלה מחשבתו,

והא דמטהרי בית הלל (**שהם אומרים שאין המים נחשבים למים שאובים זה)** דוקא כששיבר הכלי, או כפאו על פיו בלא הגבהה, ואם הגביהן ועירן- נעשו (**המים למים)** שאובין, כדתנן גבי המניח קנקנים בראש הגג וכו', רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך ישבר או יכפה, אבל לא יערה עכ"ל (**עד כאן לשון הרא"ש)**.

ולא הזכיר (**הרא"ש**) דין שוכח בחצר[324] (**כלומר הסיפא של פרק ד' משנה א' שאמרה: "ומודים (בית שמאי לבית הלל) בשוכח (את הכלים**) **בחצר (והתמלאו הכלים במי גשמים**) **שהוא טהור (=המים כשרים לטבילה, כיוון שכאן מוכח שהוא בכלל לא התכוון שיכנסו מים לכלי, כיוון שהוא לא הניח את הכלי תחת הצינור אלא סתם בחצר), אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת")**,

ונראה מתוך דבריו (**של הרא"ש**) ז"ל שהוא פוסק כבית הלל ואליבא דרבי יוסי דאמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת[325], ולפיכך לא הוצרך לכתוב דשוכח בחצר- טהור, דמאי איריא בחצר (**שהמים כשרים**

---

[324] **לשון המשנה במסכת מקוואות פרק ד משנה א:**

"המניח כלים תחת הצנור אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פוסלין את המקוה אחד המניח ואחד השוכח כדברי בית שמאי ובית הלל מטהרין בשוכח אמר ר' מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל <u>ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת</u>":

[325] **ניתן לומר שדברי ר' יוסי מוסבים על <u>הרישא</u> של המשנה (פרק ד' משנה א'), כלומר שרבי יוסי חולק על רבי מאיר וסובר שלא היה עמידה למניין שבה בית שמאי רבו על בית הלל, ועל כן עדיין ישנה למחלוקת מבלי הכרעה בין בית שמאי לבית הלל האם מים שנכנסו לכלי ששכח אותו- כשרים או פסולים.**

אמנם יש שפירשו (כמו הרמב"ם) שדברי ר' יוסי מוסבים על <u>הסיפא</u> של המשנה. כלומר שבית שמאי לא הודו לבית הלל שכלים שהונחו בחצר והתמלאו במי הגשמים, שהמים הללו כשרים לטבילה, אלא אף בכלי שכזה

לטבילה, הרי) אפילו תחת הצינור נמי (**המים כשרים לטבילה ע"פ שיטת בית הלל שכל מקום שהוא שכח את הכלים, אין המים נעשים למים שאובים, אז אין זה משנה בין אם הוא שכח את הכלי בחצר או תחת הצינור, שבכל מקרה המים כשרים לטבילה)**.

ומה שכתב (**הרא"ש)** דהא דמטהרי בית הלל (**את המים שבקנקנים שהניח על גבי הגג, לומר שהם ראויים לטבילה זה**) דוקא בששיבר הכלי, או כפאו על פיו בלא הגבהה,

לא תיקשי למה שכתבתי לעיל (סוף ע"א) דמסדר קנקנים לתוך הבור- ישבר אבל לא יכפה, לפי שהיה דעתו שישאבו ממי המקווה (**אל תוך דפנות הקנקנים שבבור**), והכא אף על פי שהיה דעתו שיקבלו מי הצנור כשימשכו ממנו, ואפילו הכי שרי לכפות (**ואין צורך בדווקא לשבור את הכלים. א"כ לכאורה מצינו בדבר סתירה, שפעם מצינו שהדעת לקבל את המים מצריכה לשבור את הכלי, ופעם מצינו שאין צורך בדבר)**,

דאיכא למימר: שאני התם, דבשעה שנתפזרו העבים בטלה לה מחשבה קמייתא (**של הנחת הכלים על דעת שהם יתמלאו במי הגשמים**) לגמרי, ואין כאן "לדעת" (**כלומר כבר לא שייך לומר שהכלים הונחו שם <u>לדעת</u> כיוון שהדעת הראשונה כבר התבטלה)**, וכל שכן בהניחם בשעת פיזור עבים (**שלא היה צפוי לרדת גשם**) דמוכחא מילתא שלא היתה שם מחשבה כלל (**שיכנסו המים לכלי)**, הילכך שרי לכפות:

ורבינו (**בעל הטור**) כתב[326] כדמשמע מדברי הרא"ש שפוסק כבית הלל. וכך הם דברי **רבינו ירוחם** ז"ל (נכ"ו ח"ה רכו ע"א)[327].

אבל קשה לי שלא כתבו דהא דשרי לשבר או לכפות (**את הכלי זה)** דוקא בשוכח (**את הכלי**), וכדתנן (פ"ד מ"א): "ובית הלל מטהרין בשוכח" דמשמע דוקא שוכח, אבל לא במניח (**כלומר, שמשמע מדיוק בלשון המשנה, שכל מה שהתירו בית הלל לשבר או לכפות את הכלי זה בדווקא ששכחו את הכלי, אך אם לא שכחו את הכלי, דעת בית הלל תהיה שאסור לכפות את הכלי)**.

ואפשר לומר שהם (**הפוסקים)** סוברים דלמאי דאוקימנא בפרק קמא (**טז:)** דשבת פלוגתייהו (**של בית שמאי ובית הלל)** בהניחן (**לכלים)** בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו, שוכח- לאו שוכח ממש קאמר, אלא אף על פי שהוא זכור- הוי כשוכח, דכיון שנתפזרו העבים הסיח דעתו מנפילת מים בהם, והוי כשוכח

המים פסולים, וזאת משום שגזרו שאף בכלי ששכחו אותו המים יהיו פסולים, משום גזירה, שאנשים לא יבואו להניח בכוונה ויאמרו שהם שכחו, ובאמת לא שכחו, ואז יצא מצב שהמים באמת יהיו פסולים ,והם יטענו שהמים כשרים וזאת משום שהם יטענו שהם שכחו את הכלי בחצר.

[326] **וזו לשון הטור:** "המניח כלים תחת הצנור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה אם הניחן בשעת קישור העבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו חשובין לדעת והוי שאובין אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחן ואח"כ נתקשרו ונתמלאו או אפילו הניחן בשעת קישור העבים ונתפזרו ונשארו שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו- <u>לא חשיבי לדעת ואינן פוסלין</u> (**כדעת בית הלל)** ובלבד שישבר הכלי או יהפכנו בענין שלא יגביהו מעל הארץ שאם מגביהו מן הארץ עם המים חשובים שאובים ופוסלים":

[327] **רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכו טור א**:

"המניח כלי תחת הצנור לקבל מי הצנור מן הגשמים ושיפלו מאותן המים למקוה אם הניחם בשעת קשור העבים לא שנא (**כלים**) גדולים ולא שנא (**כלים**) קטנים וכן כלי אבנים או כלי גללים פוסלים אותן המים המקוה משום שאובים

,אבל אם נתפזרו העבים אחר שהניחם ולא נפל בהם מים ובעוד שהכלים שם חזרו ונתקשרו העבים ובא מטר ונפלו מים מן הצנור המקלח מי גשמים באותן הכלים <u>אין פוסלין המקוה משום שאובין</u> (**כדעת בית הלל)**"

(**פירושו של דבר שאין להבין את הפשט במשנה לגבי "שוכח", שבאמת האדם שכח לגמרי מן הכלי שהוא הניח כיוון שהתפזרו העננים. אלא זה הכל עניינים של יחס בדין הכוונה במים השאובים. על כן אם התפזרו העננים והתבטלה מחשבתו הראשונה, אז זה מקביל ליחס של אדם ששכח. כמו שאדם ששכח- התבטלה מחשבתו הראשונה, כיוון שהוא שכח ממנה, הוא הדין בענייננו, אם התפזרו העננים, כיוון שהמחשבה הראשונית לפיה אמורים היו לרדת גשמים לתוך הכלי- התבטלה ע"י סילוק העננים, נחשב הדבר כאדם ששכח מהעניין, ועל כן המים לא נחשבים לשאובים).**

ומכל מקום יש לתמוה למה השמיטו דין מניח קנקנים בראש הגג, ודין סייד ששכח עציץ בבור, ומסדר קנקנים בתוך הבור[328]:

והרמב"ם כתב בפרק ד' מהלכות מקואות (ה"ד):

"המניח כלים תחת הצנור תמיד בכל עת ובכל זמן, ונתמלאו מי גשמים- הרי אלו פסולים. ואם כפאן על פיהן או שברן- המים הנקוין מהם כשאובים לכל דבר, שהרי לדעתו נתמלאו, שחזקת הצנור לקלח מים, ואפילו שכח הכלים תחת הצנור- פסולים, (**וזאת משום ש**)גזרו על השוכח מפני המניח, וכן המניח את הכלים בחצר בשעת קישור העבים ונתמלאו- המים שבהם פסולים, שהרי לדעתו נתמלאו, וכן גזרו על השוכח בחצר בשעת קישור עבים משום מניח (**כמו שאמרנו לעיל, ששייך בדבר גזירה, משום שיש חשש שאדם יניח בכוונה את הכלים, ואחר שהכלים יתמלאו במים, הוא יאמר שהוא שכח את הכלים ולא הניחם לדעת, ועל כן שייך לגזור אף על השוכח שהניח בשעה שכבר היו עננים שחורים בשמיים**).

הניחן בחצר בעת פיזור עבים ובאו עבים ונתמלאו (**הכלים במי הגשמים**)- הרי אלו כשרים כמו שהניחן בראש הגג לנגבן (**שגם שם לא התכוון שיכנסו המים לכלי, ועל כן אין המים נחשבים לשאובים**), וכן אם הניחן בעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו הרי אלו כשרים (**כדעת בית הלל**), ואם שברן או כפאן, המים הנקוין מהם- כשרים" עכ"ל.

וגם כן כתב (**הרמב"ם**) (ה"ג)[329]: דין מניח קנקנים בראש הגג לנגבן, ודין סייד ששכח עציץ במקוה, ודין מסדר קנקנים בתוך הבור וכו' (ה"ה)[330], כמו ששנויין במשנה ואליבא דרבי יהושע דהלכתא כוותיה לגבי דרבי אליעזר (ב"מ נט: -**עיין שם לגבי סוגיא דעכנאי, שלא נפסקה שם ההלכה כרבי אליעזר אלא כרבי יהושע**):

---

[328] עיין בפסקה ת"צ שבספר "אור מאיר" שנשא ונתן בעניין זה בצורה יפה מאוד, עיי"ש.

[329] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ג:** כיצד המניח קנקנים בראש הגג לנגבם וירדו להם גשמים ונתמלאו אע"פ שהיא עונת הגשמים ה"ז ישבור את הקנקנים או יכפם והמים הנקוים מהם כשרים לטבול ואע"פ שכל המים האלו היו בכלים שהרי לא מלאן בידו, לפיכך אם הגביה את הקנקנים והערם הרי כל המים שבהם שאובין.

[330] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ה: "**הסייד ששכח עציץ במקוה ונתמלאו מים (**ממי הבור**) אע"פ שלא נשאר במקוה אלא מעט (**מים**) והרי העציץ יש בו רוב המקוה ה"ז ישבור את העציץ במקומו ונמצא המקוה כולו כשר,

וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן ונתמלאו מים, אע"פ שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם (**במקווה עצמו**) מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים, הרי זה ישבור את הקנקנים, והמים הנקוין מהן מקוה כשר".

ודבריו (**של הרמב"ם**) תמוהים מכמה פנים:

1. **חדא** דמשמע שפסק כבית שמאי דפסלי במניח תחת הצנור אף בשוכח (**מדין מים שאובים**), ואמאי שבק בית הלל ופסק כבית שמאי? ואף על גב דרבי מאיר אמר (**במשנה שם**): נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל (**כלומר שההלכה נפסקה כמו בית שמאי**), הא רבי יוסי (**חלק ואמר**) אמר: עדיין מחלוקת במקומה עומדת (**כלומר שלא הייתה הכרעה בין בית שמאי לבית הלל**), וכל (**מחלוקת בין**) רבי מאיר ורבי יוסי (**הרי ידוע ש**)הלכה כרבי יוסי (**א"כ לא ברור כיצד הרמב"ם פסק כרבי מאיר ולא כרבי יוסי?!**) (עירובין מו:)[331].

2. **ועוד** שכתב דמניח כלים תחת הצנור בכל עת ובכל זמן- (**המים**) פסולים (**מדין מים שאובים**). כלומר בין שהניחן (**לכלים**) בשעת קישור עבים (**שהיה ברור שירד גשם**) בין שהניחן בשעת פיזור עבים- פסולים (**המים מדין מים שאובים**), וזה היפך מאי דאוקימנא (**זה הפוך מן ההבנה שהבנו**) בפרק קמא דשבת (**טז:**)[332] דהכל מודים בשהניחן בשעת פיזור עבים שהם טהורים (**ולפי הרמב"ם עתה יוצא שהמים טמאים ופסולים מדין מים שאובים**).

3. **ועוד** שכתב (**הרמב"ם**) שגזרו (**בית שמאי**) על השוכח בחצר (**את הכלים, שאם הם התמלאו אח"כ במים, המים פסולים, שכך כתב: "וכן גזרו על השוכח בחצר בשעת קישור עבים משום מניח"**), והא בהדיא תנן (פ"ד מ"א) ד"מודים בית שמאי בשוכח בחצר שהוא טהור".

4. **ועוד** שהוא מניח חילוק דבשעת קישור העבים ושעת פיזור העבים בחצר ולא בצנור (**כלומר שהמחלוקת לגבי מה הדין כאשר אדם הניח את הכלים בשעה שהיו עננים או שלא היו, זה מדובר כאשר האדם הניח את הכלים בחצר, ולא כמו שאנו הבנו שמדובר שהוא הניח את הכלים תחת הצינור**),

ולפי זה משמע דכי אמרינן: לא נחלקו (**בית שמאי ובית הלל**) אלא שהניחן בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו, מר סבר (**בית הלל**)**:** בטלה מחשבתו ומר סבר (**בית שמאי**)**:** לא בטלה (**מחשבתו**)**,** דהיינו לומר דבית הלל סברי בטלה מחשבתו ובית שמאי סברי לא בטלה, וכיון שהוא ז"ל פוסק כבית שמאי כמו שקדם (**שפסל את המים שנפלו לכלי מן הצינור אף במקרה שהוא שכח שם את הכלים, שזה כשיטת בית שמאי שאף בשוכח הם פוסלים את המים ודלא כשיטת בית הלל**), הוי ליה לפסוק גם בזה דפסולין כבית שמאי דאמרי(נ)) לא בטלה מחשבתו (**והרי הרמב"ם לא פסק כך, אלא כתב שההלכה היא שהמים הללו כשרים, כלומר כשיטת בית הלל. זו לשונו שם: "וכן אם הניחן בעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו הרי אלו כשרים". א"כ יוצא שישנה סתירה לכאורה בדברי הרמב"ם שפעם הוא פוסק כשיטת בית שמאי ופעם כשיטת בית הלל).**

5. **ועוד** דלפי מה שהוא ז"ל מניח חילוק דקישור עבים ופיזורם בחצר מיירי, כשכתב: "וכן אם הניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו (**ומדובר בכלים שהונחו בחצר, אזי המים שבהם-**) כשרים", למה לא כתב דין השוכח(**?!**) (**שהרי אמרנו כבר, שיש אותו היחס בין דעת האדם לגבי הכלים שהניח על דעת שיכנסו לתוכם מי גשם ולבסוף העננים התפזרו שהוסחה דעת האדם מן מי הגשמים, ועל כן מה שלבסוף באו עננים אחרים, אין זה נחשב לפי דעת בית הלל שהדבר מתייחס לכוונה הראשונית,**

---

[331] **מסכת עירובין דף מו עמוד ב:** כלשון הזה אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה. רבי יהודה ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי, ואין צריך לומר רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי.

[332] **מסכת שבת דף טז עמוד ב:** "אמר רב משרשיא, דבי רב אמרי: הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים - טמאים. בשעת פיזור עבים - דברי הכל טהורין"

<u>לבין יחס של אדם</u> ששכח שהוא הניח מתחילה את הכלים שם, שהוא ג"כ הסיח דעתו מן הכלים. א"כ כמו שביחס הראשון אמרנו שהמים כשרים לטבילה ,כך היה על הרמב"ם לציין ולומר שהוא הדין ביחס השני- שהמים כשרים לטבילה):

ונראה לומר (ביישוב שיטת הרמב"ם) שהוא ז"ל מפרש דכי אמר רבי יוסי: עדיין מחלוקת במקומה עומדת, (**ר' יוסי)** פליג <u>בין</u> אמאי דאמר בית שמאי על בית הלל, <u>בין</u> אמאי דאמר (**רבי מאיר ש)**מודים (**בית שמאי לבית הלל)** בשוכח בחצר שהוא טהור.

דסבר רבי יוסי דבין במניח בין בשוכח, בין תחת הצנור בין בחצר, סברי בית שמאי דפסול (**המים)**, ובית הלל מטהרין בשוכח תחת הצנור (**כיוון שלא התכוון לשאוב את המים)**, וכל שכן בשוכח בחצר (**שהרי בכלל לא הניח את הכלי במקום שחזקה שירד שם גשם (כמו תחת הצינור ששם יש חזקה שירדו מים)**,

ומשום דאיכא למיתמה אסברת רבי יוסי, דנהי דתחת הצינור גזרו בית שמאי שוכח אטו מניח, משום דדרך להניח כלים תחת הצנור לקבל מים, הילכך שייך למיגזר ביה (**שאנו חוששים שאדם יניח שם את הכלי תחת הצינור ואז אחר שהכלי יתמלא במים, הוא יאמר שהוא שכח את הכלי שם ולא התכוון למלאו במים, אף שהוא באמת כן הניח את הכלי שם לדעת, ועל כן שייך לגזור בדבר)**,

אבל בחצר דאינו מצוי כל כך להניח בו כלים לקבל מים, נהי דאסרו במניח (**שהרי הוא גילה דעתו שנוח לו בשאיבת המים לתוך הכלי)**- (**אך)** לא הוה להו (**להרחיק לכת ו**)לגזור (**גם)** בשוכח,

ולהכי אוקי רב משרשיא דבין לרבי מאיר בין לרבי יוסי אליבא דבית שמאי בקישור עבים ופיזור עבים תליא מילתא, דבשהניחן בשעת קישור עבים אף על פי שהוא בחצר (**ל)**דברי הכל (**המים)** טמאים, כלומר בין לרבי מאיר בין לרבי יוסי, (**ש)**כיון שהוא שעת קישור עבים, כך עשוי לירד מים בחצר כמו שעשוי לקלח הצנור (**כלומר, אם ברור שירד גשם, אז לא משנה היכן הוא הניח את הכלי, כל מקום שהוא הניח אותו בכוונה שיכנסו לתוך הכלי מים- פוסלת את המים שבכלי מדין מים שאובים)**,

ולבית שמאי דגזרי ב(**מניח תחת ה)**צנור (**גם ב)**שוכח אטו מניח, ה"נ גזרי בהניח בחצר בשעת קישור עבים שוכח אטו מניח (**ע"פ דברי רבי יוסי שמחלוקת במקומה עומדת, ועל כן בית שמאי חולקים על בית הלל, וסוברים שאף בחצר יש לגזור על שוכח),**

ובית הלל דלא גזרי בצנור (**אלא אומרים שאם הוא שכח את הכלי שם- המים כשרים)**, ה"נ לא גזרי (**בשוכח בחצר, שזה ק"ו מצינור, שאם בצינור אין לגזור, ק"ו שבחצר אין לגזור),**

ובהניחן בשעת פיזור עבים דברי הכל (**שהמים שבהם**) טהורים, כלומר דבין לרבי מאיר בין לרבי יוסי מודו בית שמאי דטהור, ואפילו במניח (**את הכלים שם לכתחילה),** וכל שכן בשוכח (**שיש אז תרתי לגריעותא: 1. שלא היה נראה שהולך לרדת גשם ולכן לא כיוון לכך 2. ששכח בכלל שהוא הניח שם את הכלי)**

לא נחלקו (**בית שמאי ובית הלל)** אלא כשהניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וכו' מר סבר (**בית הלל)** בטלה מחשבתו וכו', כלומר לא נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי אליבא דבית שמאי אלא בשהניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וכו' מר סבר בטלה מחשבתו, כלומר דרבי מאיר סבר דמודו בית שמאי דבטלה מחשבתו (**כיוון שהעננים נתפזרו)**, ואפילו במניח (**את הכלי שם לכתחילה)** טהורים (**המים שיש בכלים עתה),** דכיון דנתפזרו העבים אסח דעתיה, והילכך אף על פי שלא שכח **(את הכלים, בכל זאת המים שבכלים)**- טהורים (**שהסחת דעת הינה כשכחה)**

והא דקאמר רבי מאיר דמודים (**בית שמאי**) בשוכח (**שהמים כשרים**), לאו משום דליבעי שוכח ממש (**כדי שהמים יהיו כשרים, כלומר שהאדם לגמרי שכח מכל עניין הנחת הכלים שם**), אלא לנתפזרו העבים קרי שוכח, דכשם שהשוכח הוא מסיח דעתו מהדבר, כך כשנתפזרו העבים הסיח דעתו מהמים,

ומר סבר לא בטלה, כלומר רבי יוסי דאמר "עדיין מחלוקת במקומה עומדת" סבר דלבית שמאי כיון שהניח (**את הכלים**) בשעת קישור עבים, אף על פי שנתפזרו (**אח"כ העננים**) לא בטלה מחשבתו, והילכך הם פוסלין. וסובר עוד הרמב"ם ז"ל דהלכה כרבי מאיר, משום דבגמרא (שבת יז.) אמרינן דרבי טרפון סבירא ליה כוותיה:

<u>והשתא ניחא כל דברין</u>:

1. דמ"ש (**דמה שכתב הרמב"ם**) ב(**מניח כלים**)תחת הצנור דבכל עת ובכל זמן (**הכלים מונחים שם-**) פסולים (**המים**), היינו משום דסבר דמאי דאוקי רב משרשיא דבשעת פיזור עבים דברי הכל טהורים וכו', לא קאי אלא למניח בחצר דווקא, אבל במניח תחת הצנור לא מפלגינן בהכי כלל (**כלומר שגם בית הלל מודים שאם הניח את הכלים תחת הצינור לעולם המים פסולים, וכל מה שהתירו בית הלל את המים כאשר הניח את הכלים כאשר לא היו עננים, זה דווקא כאשר הניח את הכלים בחצר אך לא כאשר הוא הניח את הכלים תחת הצינור**).

2. ומ"ש (**הרמב"ם**) אפילו שכח הכלים תחת הצנור (**המים**) פסולים- (**זה**) פשוט, דהיינו כבית שמאי דהלכתא כוותייהו לדעתו ז"ל, כרבי מאיר דאמר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל (**ונפסק שם שהלכה כבית שמאי**).

3. ומ"ש (**הרמב"ם**) וכן המניח הכלים בחצר בשעת קישור עבים- פסולים, וכן גזרו בשוכח וכו', מבואר על פי דעתו ז"ל דמפרש דמאי דאמר רב משרשיא: הכל מודים בשהניחם **(לכלים)** בשעת קישור עבים טמאים וכו' אמניח או שוכח בחצר קאי, דשעת קישור עבים לחצר כצנור בכל זמן דמי (**שבשניהם מוחזק לנו שירדו מים**), וכי היכי דבצנור גזרי בית שמאי (**שהמים פסולים, בשוכח משום מניח**) דהלכתא כוותייהו (**לפי דעת הרמב"ם**), הכי נמי גזרי בחצר בשעת קישור עבים (**שהמים פסולים, כיוון שהיה מוכח שעומד לרדת גשם**).

4. ומ"ש (**הרמב"ם**) הניחן **(לכלים)** בחצר בשעת פיזור עבים- כשרים, מבואר על פי זה דהיינו דאמר רב משרשיא בשעת פיזור עבים דברי הכל טהורים, דאפילו לא שכח כלל (**אלא הניח שם את הכלים בכוות תחילה, בכל זאת הכלים-**) נמי טהורים, דכיון דחצר הוא (**ולא תחת הצינור**) ובשעת פיזור עבים (**שלא היה מוכח שעומד לרדת גשם**) הוי כמי שהניחן בראש הגג לנגבן דבכל גווני טהורים (**שהרי הוא הניח את הקנקנים על ראש הגג במטרה לנגב אותם, ואדרבא הוא כלל לא חפץ בכך שייכנסו מים לתוך הקנקנים**).

5. ומ"ש (**הרמב"ם**): וכן אם הניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו- (**המים**) כשרים, גם זה מבואר על פי דעתו דרב משרשיא אמניח בחצר קאי (**כלומר שדווקא אם קרה שהכלים היו בחצר והיו עננים ואז התפזרו ואח"כ שוב חזרו העננים, שנחלקו בכך בית הלל ובית שמאי**), ורבי מאיר סבר דכשנתפזרו העבים מודו בית שמאי דבטלה מחשבתו (**הראשונית שהתכוון להניח את הכלים במטרה שירדו מים לכלי**), והוי כהניחם בשעת פיזור העבים דטהורים בכל גוונא, ובכך עלו דברי הרמב"ם כהוגן.

וכבר גלה **(הרמב"ם)** דעתו זו בפירוש המשנה (**הובא לעיל בהערה**). אכן דבריו סתומים וחתומים בביאור שיטת ההלכה, ולכן הארכתי להוציא לאור משפטם לדעתו ז"ל:

ולה**ר"ן** (שבועות ה ע"ד ד"ה מלא)[333] פירוש מחודש בהא דקתני אם יש כמעט מים בבור ישבר, ואכתבנו לקמן (קח: ד"ה ועדיין), וכדבריו פירש **הריב"ש** בתשובה (סי' קכה)[334] וכתב שכן פירש הרשב"א. וזה לשון

[333] **נביא את לשון הבית יוסף לקמן מפאת הזכרתו כאן, אך הביאור נמצא לקמן במקומו:**

מדברי הרי"ף נראה דשאובה שהמשיכה, אפילו נתמלא [כל המקוה] ממנה- כשרה, ואחרים חלוקים. ומחלוקתן תלויה במאי דתנן בפרק ב' דמקואות (מ"ז): המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים, רבי אליעזר אומר: אם עונת גשמים הוא (או) אם יש בו מעט מים- ישבור, ואם לאו- לא ישבור. רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך ישבור או יכפה, אבל לא יערה.

והכי פירושו: אם עונת גשמים הוא, נדונין משום שאובין כל שהניחן בעת קישור עבים, כדאיתא בפרק קמא דשבת (טז:), וכל שכן בשעה שהגשמים יורדים, ומשום הכי [נמי א"ר אליעזר]: אם יש במקוה כמעט מים, כלומר שיש קצת מים כשרים- ישבור וימשכו המים מן הקנקנים השבורים למקווה, וכמעט דקאמר לאו דווקא, אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"א, וכדראב"י, וכשאין בו מ' סאה קרי ליה מעט, מפני שאין בו שיעור מקווה, דקסבר רבי אליעזר דשאובה שהמשיכוה כולה או רובה פסולה, ורבי יהושע אומר בין כך ובין כך, כלומר אפילו אין במקוה מים- ישבור או יכפה, ובלבד שלא יערה למקוה בלא המשכה, דקסבר רבי יהושע דשאובה שהמשיכוה כולה- כשרה, וקיימא לן (ב"מ נט:) דרבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע, ובפרק קמא דתמורה נמי אמרינן דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן שאובה שהמשיכוה טהורה, ומדלא יהיב שיעורא שמע מינה דאפילו כולה,

ואיכא נוסחא נמי דגרסי התם בהדיא שהמשיכוה כולה וכן נראה דעת הרי"ף וכן דעת רבינו שמשון ז"ל, אבל רב אחא משבחא (אחרי מות סי' צו עמ' קפ) פסק כראב"י דמשנתו קב ונקי (יבמות מט:) וכן פסקו הראב"ד (בעלי הנפש שער המים עמ' פט) והרז"ה (בספר סלע המחלוקת הנדפס שם עמ' קס אות מז) ז"ל וראוי להחמיר עכ"ל

[334] **שו"ת הריב"ש סימן קכה**:

עוד שאלת: אם מן המקוה חסר מים מועטים בעת הקיץ, אם מותר להמשיך לשם לתשלום מ' סאה, כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות לטבול בנהר. האם יש לחוש בזה שלא יבאו להתיר שאובה כולה, או דילמא אין לחוש לזה דהא איכא מאן דשרי בשאובה כולה? דהא כי אתא רבין א"ר יוחנן: שאובה שהמשיכוה כולה, והורה; בפ"ק דתמורה (יב:). שאע"פ שבפרק המוכר את הבית (סו), גבי צנור, יש מי ששובר בתוספת שאובה דאורייתא; הרי לא עמדה סברתם, דכולהו סברי שאובה דרבנן. וכ"ה בהרבה מקומות. וכיון דאית תנא דסבר במקואות דכולהו שאוב טהור, א"כ מה שפשט ההיתר להוסיף שאובה על מי גשמים, וכדמשמע בפרק הערל (פב:), מה לנו לחוש להך גזרה? הלא טוב הצנע לכת!

תשובה: אין ספק דלכולי עלמא שאובה כשרה ברביה והמשכה. רצה לומר, שאם יש במקוה כ"א סאה מי גשמים, שהם רוב המקוה, ממשיך י"ט סאה מים שאובין לתשלום מ' סאה, וכשר. ורבי אליעזר ור' יהושע נחלקו בהמשיכוה כלה;

<u>דר"א</u> סבר, דוקא ברביה והמשכה, <u>ורבי יהושע</u> סבר, אפילו כלה, כשרה בהמשכה. ומחלוקת זה הוא בשני של מקואות (מ"ז). דתנן התם: המניח כלים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים, ר"א אומר: אם עונת גשמים, אם יש בו כמעט מים, ישבר, ואם לאו, לא ישבר; ר' יהושע אומר: בין כך ובין כך ישבר, או יכפה, אבל לא יערה.

ופירש **הרשב"א** ז"ל: אם עונת גשמים, הרי הם נדונין משום (**מים**) שאובין, כל שהניח בשעת קשור העבים, וכ"ש כשהמטר יורד; וכדאיתא בפ"ק דשבת (טז:). ולפיכך,

<u>לר"א</u>: אם יש בו (**במקווה**) כמעט מים, כלומר: שיש במקוה קצת [מים] כשרים, ישבר (**את הקנקנים**), וימשכו המים מן הקנקנים השבורים למקוה; אם אין שם מים, לא ישבר. דקסבר ר"א, דשאובה שהמשיכוה כלה או רובה, פסולה. ו"כמעט" דקאמר, לאו דוקא מעט, אלא רוב המקוה, דהיינו כ"א סאין. וכדר"א בן יעקב, דאמר בפ"ק דתמורה (יב): מקוה שיש בו כ"א סאין מי גשמים, ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן למקוה והן טהורין; ששאובה מטהרת ברביה והמשכה. וכל שאין בו מ' סאה קרי לה "מעט", לפי שאין בהן שלמות הכשר מקוה; והיינו דקתני: "מועט", ולא קתני: "כל שהו".

ורבי יהושע אומר: בין שהניחן בשעת גשמים, בין שלא בשעת גשמים, בין יש במקוה מים, בין אין בו, ישבר, או יכפה, ובלבד שלא יערה ממש למקוה בלא המשכה. דקסבר ר"י: שאובה שהמשיכוה כולה כשרה. וקי"ל כר"י, דר"א שמותי הוא. וכדאסיקנא בפ"ק דנדה (ז:): דלית הלכתא כר"א אלא בארבע, בין בסדר טהרות, בין בשאר סדרי.

ובפ"ק דתמורה גרסינן: כי אתא רב דימי, אמר רבי יוחנן: שאובה שהמשיכוה, טהורה; ומוכח התם, דאפי' כולה קאמר. ואית ספרים דגרסי' התם בהדיא: שהמשיכוה כלה. וממש"כ הרי"ף ז"ל, בפ' ידיעות הטומאה בהלכות נדה, נראה שדעתו לפסוק כן, דאפילו כולה, כשרה. וכן דעת רבינו שמשון. אבל רב אחא משבחא ז"ל פסק כראב"י, דבעי רביה והמשכה, דמשנתו קב ונקי. וכן פסק הראב"ד, והר"ז הלוי ז"ל. גם הרשב"א ז"ל כתב, שלהם (**לרב אחא משבחא ולראב"ד ולהרז"ה**) שומעין, שהם רבים, ואמרו להחמיר.

במים שאובים, האם צריך רק המשכה או גם רבייה?	מספיקה רק המשכה:	צריך המשכה ורבייה:
	1. הרי"ף 2. רבינו שמשון	1. רב אחא משבחא 2. הראב"ד 3. הרז"ה 4. הרשב"א

וממש"כ **הרמב"ם** ז"ל (בפ"ד מהלכות מקואות), נראה שהוא רוצה לקיים את שתיהן. שכתב: שאובה שהמשיכוה כלה, כשרה; כגון שהיה שם רוב מי גשמים, ועירה עליהם בלא המשכה לתשלום השעור, ונפסלו כלם, ואח"כ המשיכן כלם למקוה, הרי זה כשר, כיון שמתחלה היו שם רוב ממי גשמים.

וז"ל הר"ם ז"ל: וכן גג שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו מי גשמים, ומלא בכתפו ונתן לתוכו פחות מעשרים **(סאה של מים שאובים),** שנמצא הכל פסול (**כיוון שמים שאובים פוסלים כבר בכמות של שלושה לוגים, באם אין במקווה 40 סאה של מים כשרים)**, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקום אחר, ה"ז מקוה כשר. שהשאובה שהמשיכוה כלה, כשר, הואיל והיה שם רוב כשר; וכן כל כיוצא בזה. הורו מקצת חכמי המערב ואמרו: הואיל ואמרו חכמים: שאובה שהמשיכוה כלה, טהורה, אין אנו צריכין שיהיו שם רוב מים כשרים. וזה שהצריך רוב והמשכה, דברי יחיד הן וכבר נדחו; שהרי אמרו בסוף: שאובה שהמשיכוה כלה טהורה. ולפי דברי זה, אם היה ממלא בכלי, ושופך המים, והמים נזחלין והולכין למקום אחר, הרי זה מקוה כשר. וכן כל אמבטי שבמרחצאות שלנו, מקואות כשרים הם, שהרי כל מים שבהן שאוב, שנמשך הן; ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה בדבר זה; עכ"ל הרמב"ם ז"ל.

(**הרשב"א**) שער המים (ש"ה עמ' נ): הניח כלים לנגבן בראש גגו וירדו גשמים ונתמלאו מים- לא יטלם (**בידיים**) וימשכם (**כלומר: יערה אותם**) למקווה, אלא שופכן למקום אחר סמוך למקווה, או ישברם והם נמשכים למקווה, ונכשרים בהמשכה:

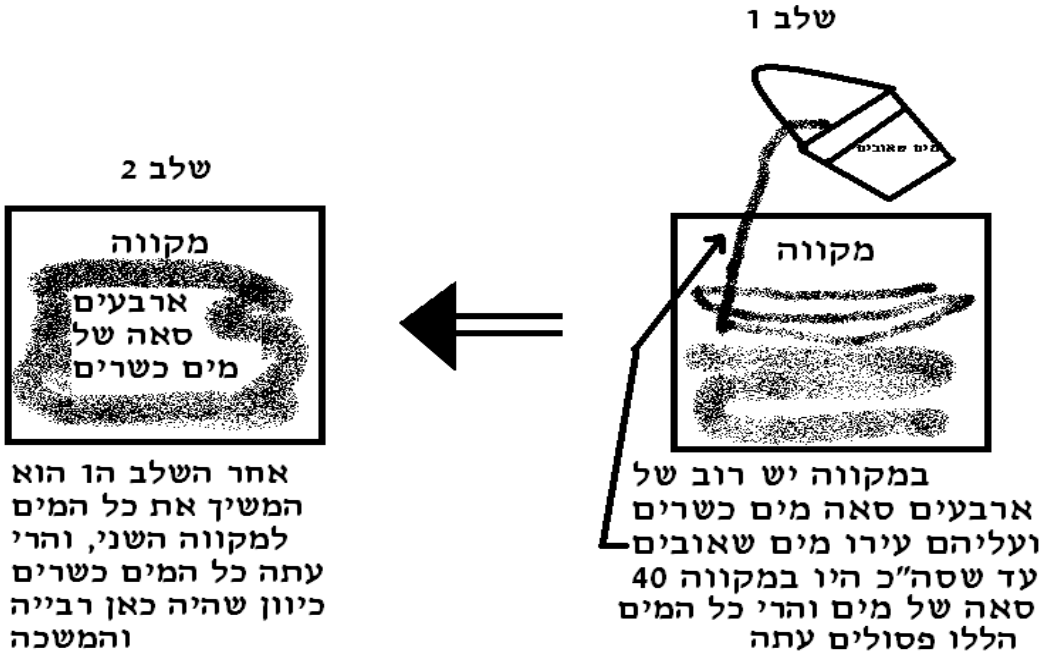

ומ"מ למדנו, דברביה והמשכה לדברי הכל כשר, ועושין מעשה. ונקרא המשכה כל שנמשכין למקוה ברחוק ג' טפחים, (**כמו שכתב השו"ע בסימן ר"א סעיף מ"ה: "שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים"**) דפחות מכאן כלבוד דמי (**ואז זה נחשב כאילו שעירה ממש את המים מידיו והרי אלו מים שאובים ולא מים שנמשכו**);

וכ"כ בספר עמודי גולה (**דהיינו "ספר מצוות קטן"**); וכן עשיתי אני בסרקסטה מסבראא; אע"פ שהרשב"א ז"ל כתב בתשובה, שאין לה שעור, ואין נראה כן.

וטוב לעשות בדרך זה (**כמו שצוין בדרך ההמשכה והרבייה**), כיון שהוא כשר לדברי הכל, מלטבול בנהר במקום רואים, שמתביישת מבני אדם ולא תטבול כהוגן. דמהאי טעמא אמרינן בפ' תנוקת (סו:): אשה לא תטבול בנמל. ומפני חשש זה אמרי' בפ' במה אשה (סה), דאבוה דשמואל עביד להו מפצי ביומי תשרי; ופירשו המפרשים ז"ל, דלצניעותא עביד הכי.

וכן נראה שפירש **הרמב"ם** ז"ל (פ"א מהל' מקואות), ז"ל: אשה לא תטבול בנמל, מפני שמתביישת מבני אדם ואינה טובלת כהוגן; ואם הקיף לה מפץ וכיוצא בו, להצניעה, טובלת בנמל; עכ"ל. ועוד, שבטבילת הנהר יש לחוש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין; כההיא דאבוה דשמואל, דעביד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן, קסבר: שמא ירבו נוטפין על הזוחלים. ולא היה מניחן לטבול בנהר, לפי שביומי ניסן מתרבה מהפשרת שלגים, ואין מי גשמים מטהרין בזוחלין אלא באשבורן. וס"ל כרב, דאמר: מטרא במערבא סהדא רבא פרת. וכההיא דשמואל, דאמר: אין המים מטהרין בזוחלין, אלא פרת ביומי תשרי בלבד. ור"ח והרי"ף ז"ל פסקו כן. אלא שר"ת ז"ל פסק כאידך דשמואל, דאמר: נהרא מכיפיה מיתברך; והביא ראיה לדבריו מבכורות, פרק מעשר בהמה (נה:). ולדבריו, לעולם טובלין בנהרות, אפי' כשמתרבים הרבה מחמת גשמים, לפי שאין טפה יורדת מלמעלה, שאין תהום עולה לקראתו טפחיים. ומ"מ כתב הר"ן ז"ל, שאף הוא לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין, אבל במכזבין, ליכא למימר בהו דמתברכי מכיפיהו; והדברים עתיקין; <u>וראוי להחמיר כדברי הגאונים ז"ל. ולכן, טוב להמשיך מים למקוה, כל שיש בו רוב מים כשרים, שזהו יותר משהו מכ' סאה, ואין לגזור שמא יעשו שלא בהמשכה, או שלא ברביה. שאין לנו לגזור מעצמנו יותר ממה שגזרו חכמים, ואפי' כשאינן בני תורה, לפי שהכשר המקוה לא לכל מסור, כי אם לזריזין ולחכמים.</u>

מד מקוה שיש בו כ"א סאין (**של מים כשרים לטבילה**), אף על פי שאינו יכול לשאוב י"ט סאין בכלי[ם] ולשפכו בתוכו (**מחמת שהמים השאובים יפסלו את המים הכשרים כידוע כבר**), (**אך מה שיכול בכל זאת לעשות כדי למלא את המקווה לכמות של 40 סאה-**) יכול לשפכו על שפתו, והם נמשכים והוא כשר וכו' (**כמו שהובא בריב"ש בשם הרמב"ם, עיין בהערה לעיל**).

בפרק ד' ד**מקואות** (מ"ד): תנן: מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה (**חפירה שבקרקע**) ועל מעלות המערה (**כלומר, שהמקווה היה בתוך מערה, והמים השאובים התערבו עם מי הגשמים על המדרגות במערה, ומשם הכל ירד אל תוך המקווה**), אם רוב מן הכשר (**כלומר, אם רוב המים היו מי גשמים, אז הדין הוא שהמקווה**)- כשר, ואם רוב מן הפסול (**כלומר שהיו יותר מים שאובים מאשר מי גשמים**)- פסול. מחצה למחצה (**כלומר שהיו רק 20 סאה של מי גשמים וכנגדם 20 סאה של מים שאובים**)- פסול (**כיון שלא היה רוב של מי גשמים כשרים**).

אימתי (**מתי כשר המקווה, כאשר רוב שיעור המים שירדו לתוכו היו מים כשרים**)? בזמן שמתערבין (**המים השאובים ומי הגשמים**) עד שלא יגיעו למקווה (**שאז מועילה ההמשכה**).

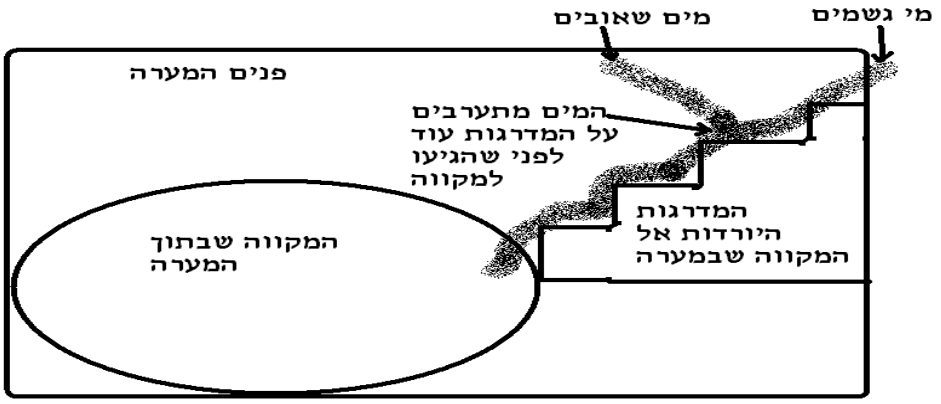

(**אבל אם**) היו (**המים השאובים עם מי הגשמים**) מקלחים (**ישירות לתוך המקווה בלי המשכה**) בתוך המים, אם ידוע שנפל לתוכו (**לתוך המקווה**) מ' סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג' לוגין מים שאובים- כשר, ואם לאו- פסול (**כיוון שהג' לוגים מים שאובים פסלו את המים שהיו במקווה, כיוון שלא היה שם 40 סאה**).

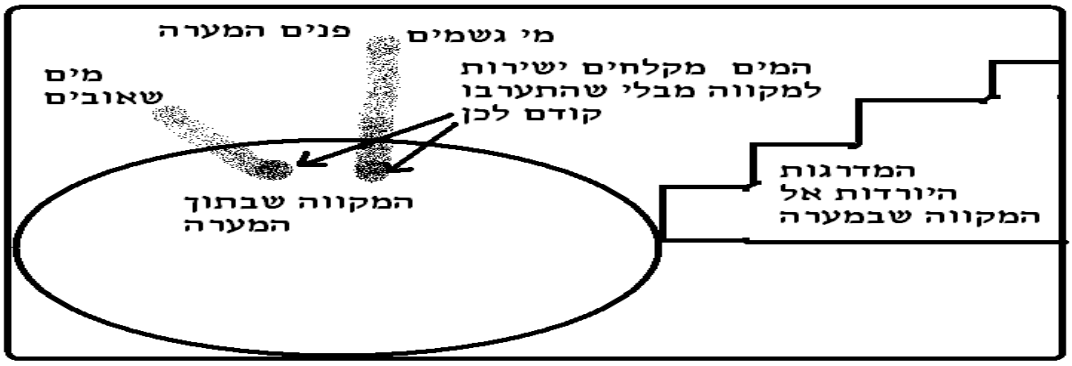

ופירש **ר"ש** אם רוב מן הכשר- כשר. כיון שנתערבו (**המים**) בחצר, ודרך המשכה ירדו ונתערבו במקוה: היו מקלחים לתוך המים. שלא נתערבו (**המים**) בחצר (**ומשם ירדו למקווה**), אלא מהלכין בפני עצמן

למקווה- (**המים)** השאובים, וכן המי גשמים (**זרמו**) בפני עצמן: <u>ואם לאו פסול</u>. אף על פי שדרך המשכה ירדו אותן ג' לוגין מים שאובין למקווה, ואף על פי שירדו לבסוף (**המים)** שהשלימו המ' סאה, דקסבר: המשכה אינה מטהרת כלל (**את המים השאובים**) אפילו ג' לוגין לבסוף (**כלומר, אפילו אם המים השאובים זרמו למקווה רק לבסוף אחר שכבר המים הכשרים היו הרוב על פני המים השאובים (אך לא היו המים הכשרים בכמות של 40 סאה**) **בכל זאת אין המים השאובים נטהרים להיות כמים כשרים)**, ודלא כ(**שיטת)**רבי אליעזר בן יעקב דסוף פרק קמא דתמורה (יב:)[335] דקאמר שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה:

(ו)תניא **בתוספתא** (פ"ד ה"ב): רבי אליעזר בן יעקב אומר: גג שיש בראשו כ"א סאה של מימי גשמים, ממלא בכתף ונותן לתוכו י"ט סאה (**של מים שאובים)** ופותקן ומערבן בחצר. פירוש. ונותן לתוכו- לתוך הגג: ופותקן ומערבן בחצר. לא שיתערבו בחצר ואחר כך ירדו למקווה, דבסוף פרק קמא דתמורה (**יב:)** שמעינן לרבי אליעזר בן יעקב (**שאמר שב)**מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאה (**של מים שאובים)** ופותקן למקוה והם טהורים, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה.

אלמא לא בעי שיתערבו (**המים)** חוץ למקווה (**ורק אח"כ שיכנסו למקווה),** והכא כשמתאספין בחצר למקום אחד איירי וטובלים שם (**כלומר שמיד כל המים נופלים למקווה שבחצר ושם טובלים, ולא שהמים נופלים למקום בחצר בו הם מתערבים ורק אח"כ הם יורדים אל המקווה)**, ומדלא מפליג (**רבי אליעזר בן יעקב**) במילתא (**בדבריו),** משמע דלא חייש בין נתקבצו בחצר (**המים)** של מי גשמים תחלה ואחר כך שאובין, בין שאובין תחלה ואחר כך מי גשמים, דבכל ענין מטהר ברבייה ובהמשכה עכ"ל:

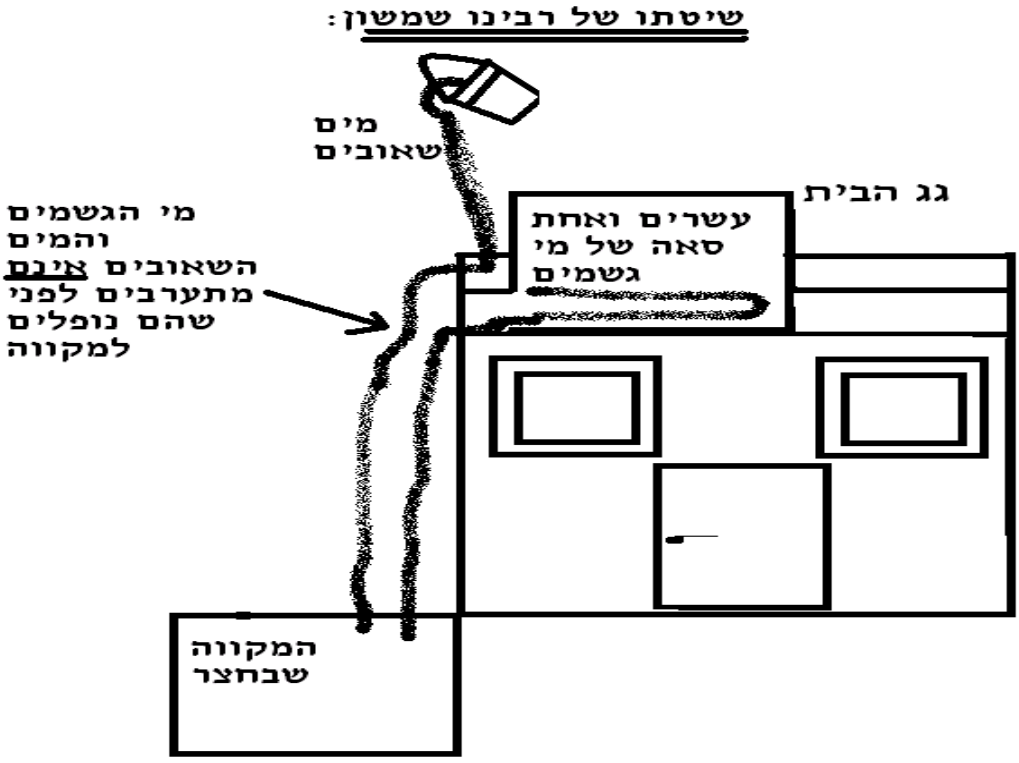

[335] **מסכת תמורה דף יב עמוד א**:

"אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא; דתנן, ר' אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה - והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה".

אבל **הרא"ש** הביא משנה זו בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' ז) וכתב עליה: פירוש שנתערבו (**המים)** בחצר ונכנסו ביחד לתוך העוקה או על מעלות המערה ונכנסו ביחד לתוך המערה, אם רוב מן הכשר (**כלומר שיש יותר מי גשמים מאשר מים שאובים)**- כשר, כרבי אליעזר בן יעקב דאמר בפרק קמא דתמורה: מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין (**של מים שאובים)** ופותקן למקוה והן טהורים, שהשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה.

אלא דהכא משמע דבעינן שיתערבו הכשרים והפסולים <u>קודם</u> שירדו למקווה (**שלא כמו שהסביר לעיל הר"ש)**, מדקתני סיפא: היו מקלחין לתוך המים וכו', וקאמר דאפילו ג' לוגין (**מים שאובים)** שירדו דרך המשכה בלא תערובת (**של המים הכשרים עם המים הפסולים)**- פסולים (**המים, כיוון שהמים לא התערבו קודם לכן)**,

ובכהאי גוונא קתני במילתיה דרבי אליעזר בן יעקב **בתוספתא**: ראב"י אומר: גג שיש בראשו כ"א סאה של מי גשמים ממלא בכתף ונותן לתוכו י"ט סאין פותקן ומערבן בחצר, משמע דבעי תערובת בחצר <u>קודם</u> שירדו למקווה.

(להבנת ההשוואה בין המקורות השונים נביא את לשונן:

<u>1.תוספתא</u> מסכת מקוואות פרק ד הלכה ג:

ר' אליעזר בן יעקב אומר גג שיש בראשו עשרים ואחד סאה של מימי גשמים ממלא בכתף ונתן לתוכו תשעה עשרה סאה ופוחתו נתערבו בחצר:

<u>2.משנה</u> מסכת מקוואות פרק ד משנה ד:

מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה למחצה פסול אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה היו מקלחין בתוך המים אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו שלשה לוגין מים שאובין כשר ואם לאו פסול

<u>3.הגמרא</u> במסכת תמורה דף יב עמוד א:

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא; דתנן, ר' אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה - והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה)

הילכך נראה דהך משנה (**שאמרה שכשר רק בזמן "שנתערבו")** כראב"י דתוספתא, דבעי תערובת בחצר (**שאמר "נתערבו בחצר")**, ושוב הוסיף להקל (**ראב"י בגמרא בתמורה)** דלא בעי (**בכלל שום)** תערובת בחצר, וההיא דאחריתא מדמייתי ליה תלמודא לאוקמי מתניתין דתמורה בהכי, והוה מצי נמי לאוקמה כרבי אליעזר דתוספתא, וכן הלכתא דשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה אף על פי שלא נתערבו חוץ למקווה (**כלומר, מכך שהגמרא במסכת תמורה לא הביאה את דעת ראב"י מן התוספתא אלא את דעתו ממקור אחר, משמע <u>שאין</u> צורך בעירוב המים מחוץ למקווה)** עכ"ל.

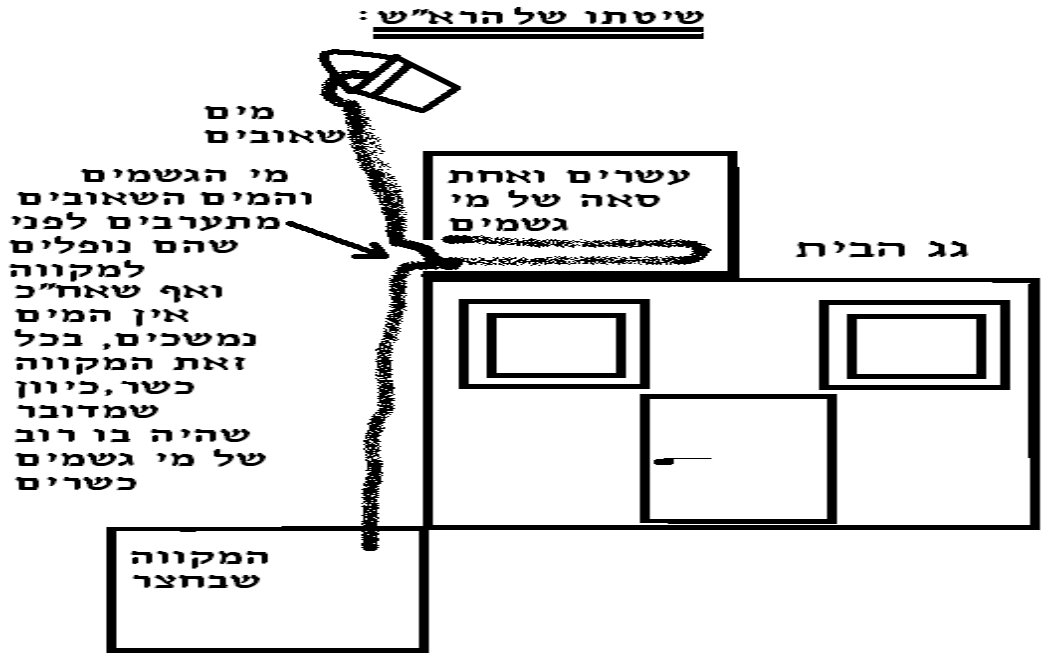

וכ"כ **רבינו ירוחם** (שם רכה ע"ג)[336]: וכן פסק **הרמב"ם** ז"ל שכתב בפרק ד' מהלכות מקואות (ה"ח):

אין המים שאובים פוסלים את המקוה ב(**כמות של-**)ג' לוגין עד שיפלו לתוך המקווה (**החסר, שאין בו 40 סאה, בצורה ישירה)** מן הכלי, אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקווה- אינן פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה (**כלומר שלא יהיו רוב של מי גשמים, שאף שיש המשכה, כיוון שאין רבייה- המקווה פסול)**,

אבל אם היה רוב מן (**המים)** הכשרים הרי המקוה כשר. כיצד? מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרים (**כלומר שיש רבייה),** והיה ממלא ושואב חוץ למקווה, והמים נמשכין ויורדין למקווה (**כלומר שיש המשכה)**, בין שהיו (**המים)** נמשכים על גב קרקע או בתוך הסלון (**=הצינור),** וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלים את המקווה, הרי הוא (**=המקווה)** כשר, ואפילו השלימו לאלף סאין (**כלומר שהוסיף על המקווה שהיה בו רק 20 ומשהו מים כשרים- מים שאובים עד שהיו במקווה רוב עצום של מים שאובים שהומשכו על גבי המים הכשרים, בכל זאת המקווה כשר, כיוון שהיה כאן רבייה והמשכה)**, ש(**המקווה-)**השאובה שהמשיכוה (**למים שנכנסו לתוכה)**- כשרה.

אם היה שם (**במקווה)** רוב מ' סאה מן הכשר (**=מים כשרים לטבילה)**, וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מעשרים (**סאה של מים שאובים**) שנמצא הכל פסול

---

[336] **רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה דף רכה טור ג**:

"וצנור שאין בו בית קבול וחקקו ולבסוף קבעו והמשיך המים דרך אותו צנור פוסל המקוה אע"פ שאין המקוה חסר ממ' סאה אלא כל שהוא מאחר שהיה עליו שם כלי בתלוש אבל קבעו ולבסוף חקקו **(אמר הכותב נראה שצריך להוסיף את המילה: אינו)** פוסל המקוה דה"ל כחוקק בקרקע ומותר להמשיך בו מים ע"י צנור להשלים המקוה לארבעי' סאה ובלבד שיהיה במקוה רוב מים כשרי' שהם כ"א סאין וכ"ש אם היה בו יותר (**שהמקווה כשר לטבילה)** וזהו המשכה שמותרת ברוב מים כשרים **<u>אף על פי שלא נתערבו חוץ למקוה</u>** ואם אין במקו' רוב מים כשרים וכ"ש אם כלה שאובה בהמשכה ר"ל שכל המקוה נעשה ממים שבאו לו שאובין ואפילו לא מלאוהו בכתף אלא שנשאבו במקום אחר ומאותו מקו' השאיבו המים למקוה אפילו שהמשיכו אותם דרך דבר שאינו מקבל טומאה כמו שכתבתי פסול..."

(**שהרי ג' לוגים של מים שאובים פוסלים את המקווה החסר)**, ופתח הצנור (**של המקווה הפסול)** ונמשכו הכל (**כל המים שהיו בו)** למקום אחד- הרי זה מקוה כשר, שהשאובה שהמשיכוה כולה כשרה, הואיל והיה שם רוב מן הכשר (**שהרי אמרנו שהיה 20 סאה ומשהו של מי גשמים לפני שהמקווה נפסל ע"י המים השאובים, ועל כן ההמשכה של המים מטהרת את המקווה לטבילה)** עכ"ל.

הרי שהכשיר (**הרמב"ם)** בין (**ש)**נתערבו (**המים השאובים)** קודם שירדו למקוה ובין (**ש)**לא נתערבו (**המים השאובים בכשרים. כמו שהביא הרמב"ם בתחילה את המקרה שבו היו במקווה רוב של מים כשרים ועליהם הוא הזרים מים שאובים, אך המים השאובים לא התערבו במים הכשרים, ובכל זאת אומר הרמב"ם שהמקווה כשר לטבילה, כיוון שהמים השאובים הומשכו למקווה ולא הערו אותם ישירות למקווה, וכמו כן כאמור היה מדובר שהיה רבייה- רוב מים כשרים לפני שנכנסו המים השאובים למקווה)**:

וכדברי הרא"ש וכדברי הרמב"ם כתוב **בתוספות** פרק קמא דתמורה (יב: דבור ראשון)[337] בשם השאילתות (אחרי מות שאילתא צו) וכן כתב **סמ"ג** (עשה רמח רמא:)[338] **והמרדכי** בפרק ב' דשבועות (סי' תשמה ג:)[339], אלא שכתבו **שהשאילתות** סוברים דשאובה שהמשיכוה כולה- [טהורה] דקאמר רבי יוחנן, היינו לומר שאם היה כל המקווה (**מורכב מ)**מים שאובים שהומשכו- לא פסלוהו, (**אך מצד שני-)** ולא מטבילין בהם עד שירדו עליהם מ' סאה מי גשמים,

אבל אם לא נמשכה (**כלומר שלא המשיכו את המים השאובים, אלא שהערו אותם ישירות למקווה, אזי)** אפילו (**אם שפכו למקווה כמות של)** ג' לוגין מים שאובים- (**הם**) פוסלים אותו, ואפילו באו אחר כך מ' סאה מי גשמים (**בכל זאת המקווה עומד בפסולו)** ע"כ. ואין נראה כן מדברי הרמב"ם ולא מדברי

---

[337] **התוספות הראשון במסכת תמורה דף יב עמוד ב**:

"...וכן משמע מתוך לשון **שאלתות דרב אחאי** שכתוב מקוה אחד שנפל בו ג' לוגין מים שאובין פסול **ואי אמשכינהו אבראי אגב מרזיבא ואזלי למקוה לא פסלי** דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן שאיבה שהמשיכוה כולה טהורה ואיצטרופי מצטרפי למ' סאה דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר כו'..."

[338] **ספר מצוות גדול עשין סימן רמח**:

כתוב **בשאלתות דרב אחאי** (אחרי סימן צו), בפרק קמא דתמורה (יב, ב) מקוה חסר שנפלו בו שלשת לוגין מים שאובין פסול **ואם היתה משיכה מושכת מן החוץ ע"י צינור שקבעו ולבסוף חקקו ונפלו לתוך המקוה אינן פוסלין** דכי אתא רב דימי אמר שאיבה שהמשיכה כולה טהורה, ואיצטרופי נמי מצטרפי לארבעים סאה דתניא (תוספתא מקואות פ"ד ה"ב) רבי אליעזר בן יעקב אומר (גת) [גג] שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא תשע עשרה סאה בכתף ופותקן למקוה על ידי המשכה והן טהורין שהשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה כלומר כשיש שם רוב מים כשרין והשאובין באין למקוה על ידי המשכה ואם המשיכן על ידי צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסלין את המקוה...

משמע מתוך דבריהם דרב דימי ורבי אליעזר בן יעקב אינם חולקין, ורבי אליעזר בן יעקב שאמר שתשע עשרה סאה שאובין שהומשכו מצטרפין להשלים המקוה לטבול בו מיד, ושאיבה שהמשיכה כולה טהורה דקאמר רב דימי הוא פירושו שאם היה כל המקוה מים שאובין שהומשכו לא פוסלין ולא מטבילין בהן עד שירדו עליהם מי גשמים ארבעים סאה, אבל אם לא הומשכו, אפילו שלשת הלוגין מים שאובין בתחילה פוסלין את המקוה אפילו היה אחרי כן מ' סאה כשרין,

[339] **וזו לשונו של המרדכי:** "ונראה דדעת האלפס כך דבעינן המשכה ורבייה,פירוש: הרוב ממי המקווה כשר, דהיינו כ"א סאין, ושוב ממשיך עליהם י"ט סאין, **וכ"פ השאלתות** דבעינן תרתי רבייה והמשכה, ומפרש דאף ר' יוחנן מודה בהא..."

הפוסקים ז"ל (**שהם סוברים שצריך רבייה, כלומר שיהיה במקווה כמות של לפחות 21 סאה מים כשרים לפני שהמים השאובים נכנסים למקווה)**:

וכתב עוד **הרמב"ם** (שם **מקוואות פרק ד'** ה"ט): הורו מקצת חכמי מערב ואמרו: הואיל ואמרו חכמים שאובה שהמשיכוה כולה- טהורה, אין אנו צריכים שיהיו שם רוב מים כשרים, וזה שהצריך רוב והמשכה דברי יחיד הן וכבר נדחו דבריו, שהרי אמרו בסוף: שאובה שהמשיכוה כולה- [טהורה].

לפי דברי זה, אם היה ממלא (**מים)** בכלי (**והריהם מים שאובים)** ושופך, והמים נזחלין והולכין למקום אחר- הרי זה מקוה כשר, וכן כל אמבטי שבמרחצאות שלנו מקואות כשרים, שהרי כל המים שבהם שאוב ושנמשך הוא, ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה כענין זה **(שתועיל המשכה של מים שאובים מבלי רבייה)** עכ"ל:

וכתב עוד (הרמב"ם) (שם ה"י): מי גשמים ומים שאובין שהיו מתערבין בחצר ונמשכין ויורדין לעוקה שבחצר, או שמתערבין על מעלות המערה ויורדין למערה, אם רוב מן הכשר (**כלומר שיש יותר מי גשמים מאשר מים שאובים)**- כשר, ואם רוב מן הפסול- פסול, מחצה למחצה- פסול. אימתי? בזמן שמתערבין (**המים השאובים עם מי הגשמים)** עד שלא יגיעו למקוה ונמשכים ויורדין (**כשהם כבר מעורבים אל המקווה)**,

אבל אם (**המים)** הכשרים והפסולים מקלחין לתוך המקווה (**כל אחד בפני עצמו מבלי שהם התערבו קודם לכן)**, אם ידוע שנפלו לתוכו (**לתוך המקווה)** מ' סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג' לוגין מים שאובין- כשר, ואם לאו- פסול (**כיוון שהמקווה החסר נפסל בכמות של ג' לוגים מים שאובים)** (עכ"ל). והוא לשון המשנה שכתבתי בסמוך:

ויש לתמוה עליו דמהך משנה משמע דלא מכשרינן בשאובה שהמשיכוה אלא דוקא כשנתערבו קודם שירדו למקווה, אבל (**אם המים)** לא נתערבו- לא (**-מכשירים),** כדיליף **הרא"ש** (שם) מדקתני סיפא: היו מקלחין לתוך המים וכו' (**שמכאן הוכיח הרא"ש שהמים השאובים צריכים להתערב עם המים הכשרים עוד לפני שהם ירדו למקווה)**,

ואילו הוא (**הרמב"ם)** ז"ל כתב לעיל (שם ה"ח): מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרים והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקווה- הרי הוא כשר, הרי שאפילו <u>בלא</u> נתערבו קודם שירדו למקוה מכשר. וצריך לומר שהוא (**הרמב"ם)** ז"ל מפרש דהא דקתני: "היו מקלחין לתוך המים", היינו לומר שלא היו נמשכים (**המים השאובים)**, אלא המים השאובים היו מקלחים ממקום שאיבתן לתוך המקוה בלי המשכה כלל, ומשום הכי קתני שאם לא היו מ' סאה מים כשרים במקוה נפסלו בג' לוגין מים שאובין שנפלו בו (**שהרי מים שאובים פוסלים את המקווה החסר בכמות של ג' לוגים)**,

אבל אם היו (**המים)** השאובין נמשכין, אף על פי <u>שלא</u> היו במקוה מ' סאה מים כשרים, (**בכל זאת**) היו השאובים משלימין שיעורו כדלעיל **(כיוון שהייתה כאן המשכה ורבייה)**, וכפירוש הזה נראה מדבריו בפירוש המשנה **(שצריך בדווקא שתהיה המשכה עם רבייה)**[340].

---

[340] **רמב"ם על משנה מסכת מקוואות פרק ד משנה ד**:

אמרו על מעלות המערה בבא שלישית, רוצה לומר אם אירעה התערובת ברחבת החצר או בגומה שם או על מעלות המערה, ואחר כך נמשכו המים המעורבין והלכו לתוך המערה ונתקבצו מהן שם מקוה, הרי אלו הולכין בהן אחר הרוב כפי שאמר. או שמשנה זו דברה בשני ציורין והוא שנתערבו בחצר ונמשכו לעוקה, או נתערבו על מעלות המערה ונמשכו למערה. אבל אם לא היתה שם המשכה אלא במים הכשרים ומים שאובים יורדים להדיא לגומה אחת והוא אמרו היו מקלחין בתוך המים, וקלוח הוא זרימת המים, הרי אנו דנין בהן על פי הכלל והוא:

אבל אכתי קשה מדקתני רישא: "אימתי בזמן שמתערבין (**המים השאובים עם המים הכשרים**) עד שלא יגיעו למקווה" דמשמע (**שדווקא**) מפני שנתערבו קודם (**לפני שהמים הגיעו למקווה**) הוא דמכשרינן, הא לאו הכי- לא (**וא"כ קשה, כיצד הרמב"ם אמר שאף אם המים השאובים לא התערבו עם המים הכשרים, בכל זאת המקווה יהיה כשר?!**). וצריך לומר דהא דקתני: "שמתערבין", היינו לאפוקי היכא דלא נפלו רוב כשרים ברישא (**כלומר שלא היה במקווה 20 סאה ומשהו**), דהיכא דהיה במקוה פחות מכ' סאה ומשהו מים כשרים הוא נפסל בג' לוגין מים שאובין אף על פי שנפלו בו (**המים השאובים**) בדרך המשכה,

אבל כשהם מתערבים קודם שירדו (**למקווה**), והם נמשכים ויורדים, אף על פי שאין רוב הכשרים ניכר ועומד לעצמו (**אלא שהם יורדים ביחד עם המים השאובים**), כיון (**שיש הקבלה בדבר**) שגם (**המים**) השאובים אינם יורדין למקוה בפני עצמם אלא מעורבים עם הכשרים ובדרך המשכה- כשרים,

והכי משמע מדבריו (**של הרמב"ם**) ז"ל שכתב (**מקוואות, פרק ד' הלכה ח'**): אין המים שאובים פוסלין את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקווה (**החסר**) מן הכלי, אבל אם נגררו המים השאובים וכו'- אינם פוסלים את המקווה, עד שיהיו מחצה למחצה (**כלומר שרק אם אין רוב של מים כשרים אלא יש רק 20 סאה ואף פחות מכך, אזי הדין הוא שאף אם ימשכו את המים השאובים- זה לא יועיל, והמקווה יפסל מדין מים שאובים),**

אם נתקבצו ארבעים סאה מים כשרים בתוך המקוה לפני שיהיו עמהן שלשת לוגין מים שאובין- הרי זה מקוה כשר, ולא נחוש למים שאובין שיהיו שם אחר כך, לפי שארבעים סאה (**של מים כשרים**)- אין מים שאובין פוסלין אותן כמו שבארנו. הנה נתבאר לך עוד כי מה שאנו אומרים שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה אינו אלא אם נפלו לתוך המקוה עצמו,

אבל אם שפך את המים (**השאובים**) מחוץ למקוה וירדו למקווה- הרי זה כשר ובתנאי שיהא רוב מן הכשרים מצוי במקוה **(שאז יש רבייה והמשכה)**, והוא אמרם בתלמוד שאובה שהמשיכוה כשרה, אלא שצריך שיהו השאובין מיעוט המקוה כפי שנאמר במשנה זו.

ושמא תאמר: ומה בא התלמוד להשמיענו באמרו שאובה שהמשיכוה כשרה, והרי במשנה אמורים הדברים, מתניתין אתא לאשמועינן?

דע שהוא הוסיף לנו תועלת, כי אלו היה בידינו רק משנה זו היינו אומרין עד שתהא תערובת המים שאובין ומים כשרים חוץ למקוה ויתערב הכל וימשך למקוה, אבל אם היו מים כשרים בתוך המקוה ומים שאובין נמשכין ויורדין לתוך המקוה פוסלין בשלשת לוגין, לפיכך השמיענו התלמוד שאפילו היה השאוב לבדו הוא שנמשך כשר.

ובתוספתא ר' אליעזר בן יעקב אומר גג שיש בראשו עשרים ואחת סאה של מימי גשמים ממלא בכתף ונותן לתוכו תשע עשרה סאה ופותקן ונתערבו בחצר. ואמרו כאן: ונותן לתוכו, רוצה לומר לתוך הגג, ואחר כך פוטר את המימות אלו ואלו מצנור של גג ויתערבו המימות בחצר. הנה נתבאר לך שהשאובה הזו שהמשיכוה צריך שיהא רוב מן הכשר והשאובין משוכין. ועל ענין זה רמזו בתחלת שקלים באמרם ומתקנין את המקוות כמו שאמרנו שם.

וכבר דמה אדם גדול מאד בעל עיון בארץ "גרבנא" כי שאובה שהמשיכוה כשרה ואפילו היה המקוה כולו שאוב ונמשך, ונאבק על כך ואל, ודבריו בכך מפורסמים בספרו כאלו שגם משנה זו לא נכתבה כלל. ואלו היה הדבר כך לא היתה המשנה אומרת אם רוב מן הפסול פסול, שהרי אפילו לא היו מי גשמים כלל אלא מים שאובין בלבד והיו נמשכין ויורדין על מעלות המערה יהיה המתקבץ מהן מקוה כשר. ואשר גרם לכל העינוי הזה הוא מיעוט זכירת המשנה והעיון במה שנכתב בה, וכמה צדקו דבריהם: אם ראית תלמיד חכם שתלמודו קהה עליו כברזל על משנתו שאינה סדורה בפיו.

אבל אם היה רוב (**מים במקווה**) מן (**המים**) הכשרים הרי המקווה- כשר (**אף שהייתה המשכה של המים השאובים**). כיצד? מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרים, והיה ממלא ושואב וכו' (**אזי המקווה כשר**) שהשאובה שהמשיכוה- כשרה.

אם היה שם (**במקווה**) רוב (**של**) מ' סאה מן הכשר (**=מים כשרים לטבילה**), כלומר דדוקא כשקדם במקוה רוב מ' סאה (**דהיינו 20 סאה ומשהו**) מן הכשר (**=המים הכשרים**)- הוא דמכשרינן כשנפלו בו מים שאובין על ידי המשכה, הא לאו הכי- לא (**משום שחובה שתהיה רבייה עם ההמשכה**).

ואחר כך כתב: וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים וכו', מבואר דהיינו לומר שאפילו שאב ונתן לתוך המקווה (**את המים השאובים**) בלא המשכה כלל, שכבר נפסל המקוה בג' לוגין מים שאובים שנפלו לתוכו (**שהרי ג' לוגים מים שאובים פוסלים את המקווה החסר שאין בו 40 סאה**), אם היו רוב כשרים במקוה- כשר על ידי המשכה שימשיכם כולם למקום אחר,

ואחר כך כתב: מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ונמשכים ויורדים וכו', לומר דאפילו לא היה רוב מים כשרים ניכר ועומד לעצמו כשנתערבו בו המים השאובים, כיון שגם (**המים**) השאובים אינם יורדים למקוה בפני עצמם, אלא **(המים השאובים הם גם כן)** מעורבים עם (**המים**) הכשרים ובדרך המשכה (**הורידו את המים השאובים למקווה)-** כשרים (**כיוון שהייתה כאן רבייה והמשכה**),

והיינו דכתב: אימתי (**מועיל למשוך את המים השאובים, אף שאין 40 סאה של מים כשרים**)? בזמן שמתערבין (**המים השאובים עם המים הכשרים**) עד שלא יגיעו למקווה, כלומר שאם לא היו מתערבין (**המים השאובים עם המים הכשרים**) קודם שיגיעו למקווה, אף על פי שהיו השאובין נמשכין ויורדין, אם לא היו במקוה רוב מ' סאה מן הכשרים קודם שיתערבו עמהם השאובים- פסול (**כמו שאמרנו, שהמשכה לבד בלי רבייה- איננה מועילה),**

ואחר כך כתב (**הרמב"ם**): אבל אם היו (**המים**) הכשרים והפסולים מקלחין לתוך המקוה וכו', כלומר: וכל זה הוא דוקא כשהיו (**המים**) השאובים נמשכים ויורדין, אבל אם היו מקלחין, כלומר שהיו השאובין יורדים (**ישירות**) למקוה בלא המשכה, אפילו (**אם**) היו (**מים**) כשרים בתוך המקווה (**בכמות של**) מ' סאה חסר קורטוב (**=1\64 הלוג**)- נפסלו כולם מעת שנפלו בהם ג' לוגין מים שאובין, ואין להם תקנה אלא על ידי שימשיכם כדלעיל (**כלומר, אם הוא ימשוך את מי המקווה הללו אל מקווה אחר שיש בו רוב של 40 סאה מים כשרים, אזי המים הללו יוכשרו לטבילה**).

ומה שהפסיק הרמב"ם בהוראת מקצת חכמי המערב באמצע דבריו, הוא מפני שאותן חכמי המערב והוא ז"ל חולקים בפירוש מה שאמרו בגמרא: "שאובה שהמשיכוה כולה- כשרה", לפיכך סמך ענין לו, ועוד מפני שמשנה זו הויא תיובתא להנהו חכמי המערב כמו שכתב הוא ז"ל בפירוש המשנה, לפיכך אחר הוראתם כתב דברי המשנה דמינה נשמע דליתא להההיא הוראה (**כלומר שנדע שההוראה שלהם איננה נכונה**) כנ"ל (**ששם ראוי להכניס ענין זה אגב שטף הדיבור בעניין בו עסק הרמב"ם**):

וטעם הוראת הנך חכמי המערב (**הטעות שלהם שהם סוברים שאפילו אם כל המקווה שאוב בלי שהייתה רבייה, בכל זאת המקווה כשר, נראה שנבעה מכך-**) נראה שהיתה מדגרסינן בפרק קמא דתמורה (יב.)[341] (**עיין ביאור בהערה**) אמתניתין דאין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון,

---

[341] **מסכת תמורה דף יב עמוד א**:

"ואין המים שאובין פוסלין את המקוה. מאן תנא? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא; דתנן, ר' אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים (**=רבייה**), ממלא בכתף תשע עשרה סאה (**של מים שאובים**) ופותקן למקווה (**=המשכה**) - והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה (**א"כ, לפי דברינו, מה שהמשנה אמרה שאין המים השאובין פוסלין את המקווה אלא לפי חשבון, היא התכוונה לכך,**

מאן תנא? אמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא, דתניא: רבי אלעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים, ממלא בכתף י"ט סאה ופותקן למקוה והן טהורים, שהשאובה מטהרת ברבייה והמשכה, מכלל דרבנן סברי ברבייה ובהמשכה- לא. אלא דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: שאובה שהמשיכוה כולה- טהורה, מני? לא רבנן ולא רבי אליעזר?! אלא אמר רבה לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני היא וכו'

ומשמע להנהו חכמי מערב דראב"י בעי רבייה (**=רוב של**) ד(**מים-**)כשרים והמשכה ד(**מים**)שאובין, ורבנן לא בעו רבייה דכשרים, אלא כל מ' סאה שאובים שהומשכו- כשר ואפילו אין בהם תערובת כשרים כלל (**כלומר שיש רק המשכה בלי רבייה בכלל**). וכן פירש **רש"י** (שם: ד"ה אלא אמר[342]). וסוברים (**אותם חכמי המערב**) דקיימא לן כרבנן (**שמספיקה רק המשכה**), דרבים נינהו **ואילו ראב"י הוא יחיד כנגדם**).

והרמב"ם כתב בפירוש המשנה (שם)[343] שהם טעו בהוראה זו לסבת מיעוט שמירת המשנה והחקירה למה שבה, כלומר שנעלמה מהם מתניתין[344] דמים שאובים ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה וכו'

שעלינו לחשב האם היה רוב של מים כשרים כנגד המים השאובים, שאם כן, אזי ע"י הרבייה של המים הכשרים, גם המים השאובים שנמשכו- כשרים לטבילה).

מכלל דרבנן סברי דברבייה ובהמשכה לא (**שאם רק ראב"י סובר כך, משמע שרבנן חולקים בדבר וסוברים שהמקווה איננו כשר ע"י רבייה והמשכה?!**)? אלא (**מעתה, לפי הבנתנו**) [הא] דכי אתא רבין א"ר יוחנן: שאובה שהמשיכוה כולה – טהורה (**כלומר שכבר ע"י המשכה אף בלי רבייה, המקווה כשר ע"י המים השאובים שנמשכו לתוכו**), מני? לא רבנן ולא ר' אליעזר! (**שהרי לפי הבנתנו עתה, אנו מבינים שלדעת רבנן לא מועילה המשכה כלל למים שאובים, ואילו לדעת ראב"י לא מספיקה המשכה בלבד, אלא יש צורך גם ברבייה, וא"כ יוצא שהלכה זאת ששנאה רבין בשם ר' יוחנן אינה הולכת לא בשיטת רבנן וגם לא בשיטת ראב"י, וא"כ מי שנאה?)**

אלא אמר רבה: (**מה שהמשנה אמרה שאין המים השאובים פוסלים את המקווה אלא לפי חשבון, היא לא התכוונה בדרך של המשכה, אלא היא התכוונה**) לפי חשבון כלים (**שמהם נשפכו המים השאובים ישירות למקווה שלא בדרך של המשכה**), ו(**הלכה זו שאמרה רבין היא כשיטת-**)יוסף בן חוני היא; דתניא, שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למים בשנים ושלשה כלים, ואפי' בארבעה וחמשה כלים – (**לדעת תנא קמא:**) פוסלים את המקוה, יוסף בן חוני אומר: בשנים ושלשה כלים - פוסל את המקוה, בארבעה וחמשה - אין פוסלין את המקווה (**ולכך התכוונה המשנה שאמרה שאין המים השאובים פוסלים את המקווה אלא לפי חשבון- לפי חשבון הכלים שמהם נפלו המים השאובים**).

[342] **רש"י על מסכת תמורה דף יב עמוד ב**:

"אלא אמר רב פפא - רבנן לקולא פליגי **(שהם סוברים שאין צורך ברבייה בכדי לטהר את המים השאובים)** והא דכי אתא רבין- רבנן היא, ומתני' לאו בהכי קמיירי דתימא ר' אליעזר היא ורבנן לחומרא פליגי (**כלומר, אל תאמר שהמשנה עוסקת במקווה שכולו מורכב מ40 סאה של מים שאובים, ואז יצא שלדעת ראב"י צריך המשכה ורבייה, ואילו לדעת רבנן המשכה במים שאובים- איננה מועילה, אל תאמר כך, אלא כמו שאמרנו שהמשנה נסובה על חשבון כלים, ובאמת דעת רבנן היא שבהמשכת מים שאובים למקווה, אף אם אין כלל רבייה, בכל זאת המקווה כשר לטבילה)**".

[343] **הרמב"ם על פירוש המשנה במקוואות ד,ד:**

...וכבר דמה אדם גדול מאד בעל עיון בארץ "גרבנא" כי שאובה שהמשיכוה כשרה ואפילו היה המקוה כולו שאוב ונמשך, ונאבק על כך ואל, ודבריו בכך מפורסמים בספרו כאלו שגם משנה זו לא נכתבה כלל. ואלו היה הדבר כך לא היתה המשנה אומרת אם רוב (**המים הם**) מן הפסול- פסול, שהרי אפילו לא היו מי גשמים כלל אלא מים שאובין בלבד והיו נמשכין ויורדין על מעלות המערה יהיה המתקבץ מהן מקוה כשר. ואשר גרם לכל העינוי הזה הוא מיעוט זכירת המשנה והעיון במה שנכתב בה, וכמה צדקו דבריהם: אם ראית תלמיד חכם שתלמודו קהה עליו כברזל על משנתו שאינה סדורה בפיו.

שכתבתי לעיל, דמשמע מינה בהדיא דבלא רוב מים כשרים לא מתכשרי מים שאובים (**רק)** על ידי המשכה,

ואני (**הב"י)** אומר שאין מאותה הוראה הוכחה שנעלמה אותה משנה (**ד,ד)** מהם, דאפשר דהוו ידעי לה ולא פסקו כמותה, משום דהוו מפרשי לה כפירוש ר"ש דאתיא דלא כראב"י ודלא כרבנן דפליגי עליה כדמשמע בסוף פרק קמא דתמורה, ואפילו אי הוו סברי דראב"י היא, איכא למימר דלא פסקו כמותה משום דסבירא להו דלא קיימא לן כוותיה (**אלא שקיימא לן כרבנן**),

ואף על גב דסתם לן תנא כוותיה (**כלומר, שאין מחלוקת באותה המשנה שבמקוואות ד,ד, ועל כן ניתן למר שהלכה כאותה המשנה, כי בדר"כ ההלכה היא כסתם משנה שאין בה מחלוקת, אולם בכל זאת)**- לא קיימא לן כההיא סתמא, מדחזינן דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: שאובה שהמשיכוה כולה כשרה, וכיון דסתמא הוה אמר הכי, משמע דקסבר דהכי הלכתא ולא כסתם מתניתין (**מכך שרבין אמר בשם רבי יוחנן שמקווה שכולו מורכב ממים שאובים- כשר לטבילה, והוא לא הביא דעה החולקת בכך, ניתן לומר שהוא סובר שהלכה למעשה אנו פוסקים שהעיקר הוא שתהיה המשכה, אף בלי רבייה, שלא כאותה המשנה הסוברת שצריך רבייה והמשכה)**:

ועדיין יש לדקדק בדברי הרמב"ם שכתב[345]: כיצד? מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרים (**=רבייה)** , והיה ממלא ושואב חוץ למקווה (**=המשכה)**, והמים נמשכים ויורדים וכו', הרי הוא כשר, ואפילו השלימו לאלף סאה, שהשאובה שהמשיכוה כשרה, אם היה רוב מ' סאה מן הכשר (**בתחילה).**

ומשמע דהא כראב"י אתיא (**כלומר שהרמב"ם פוסק כדעת ראב"י שצריך רבייה והמשכה)**, דאמר: מקוה שיש בו כ"א סאה וכו' ופותקן למקוה.

ואחר כך כתב: וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים וכו' שהשאובה שהמשיכוה כולה- כשרה, ומשמע דהיינו כרבנן, וכדאמר רבין: שאובה שהמשיכוה כולה- כשרה **(כלומר שהרמב"ם פוסק כמו רבנן שמספיקה רק המשכה ואין צורך ברבייה)**

והיאך הרב (**הרמב"ם)** ז"ל מזכה שטרא לבי תרי (**כיצד הרמב"ם מזכה שטר בעלות אחד לשני אנשים שונים?)** דמעיקרא פסק כראב"י והדר פסק כרבנן. ונראה לי דהרמב"ם סבר דהכי פירושא דשמעתא התם

---

[344] **המשנה במסכת מקוואות פרק ד משנה ד:**

"מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה למחצה פסול אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה היו מקלחין בתוך המים אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו שלשה לוגין מים שאובין כשר ואם לאו פסול"

[345] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ח**:

"... **לפי הב"י משמע שהרמב"ם פוסק כראב"י:**

כיצד מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרין והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה בין שהיו נמשכין על הקרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלין את המקוה הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאה, שהשאיבה שהמשיכוה כשירה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר,

לפי הב"י משמע שהרמב"ם פוסק כרבנן:

וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתיפו ונתן לתוכו פחות מכ' שנמצא הכל פסול ופתח הצינור ונמשכו הכל למקום אחד ה"ז מקוה כשר, שהשאובים שהמשיכוה כולה כשירה הואיל והיה שם רוב מן הכשר".

מדקאמרת מאן תנא דסבר אין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון ראב"י היא, משמע דאיכא רבנן דפליגי עליה דראב"י ואמרי דמים שאובים פוסלין את המקוה שלא לפי חשבון, כלומר דאפילו קדם רוב כשרים (**שהיו במקווה לפחות 20 סאה ומשהו)** והמשיך לתוכן י"ט סאין שאובין- פסלי (**המים השאובים את כל המים הכשרים ללא תקנה).**

אם כן הא דאמר רבין: שאובה שהמשיכוה כולה- כשרה, כלומר שאם היו כ"א סאין מי גשמים (**כשרים לטבילה**) ועירה י"ט סאין (**מים)** שאובין בלא המשכה- שנפסלו כולם, ואחר כך המשיכם (**ל40 סאה מים הללו)** כולם למקום אחר- כשרים (**עתה כל ה40 סאה),** כמאן?

דלא כרבנן, דהא רבנן לא מכשרי שאובה על ידי המשכה כלל (**כלומר, הם סוברים ששאיבה כלל איננה עוזרת בכדי להכשיר מים שאובים)**,

ודלא כרבי אליעזר, דאם איתא דהוה מכשיר בה (**אם אתה אומר שראב"י היה מכשיר במצב כזה שהיה רבייה והמשכה)**, (**אז)** אם איתא דרבנן פליגי עליה (**אם באמת רבנן היו חולקים על ראב"י)** לא הוה שתיק מינה כי היכי דלא נימא דעד כאן לא מכשיר (**ראב"י**) אלא בשהמשיך הי"ט שאובין לתוך הכ"א כשרים שלעולם היו הכשרים בכשרותם, אבל היכא שעירה השאובין לתוך הכשרים בלא המשכה, ש(**אזי**)נפסלו הכשרים, מודה לרבנן דפסלי,

הילכך על כרחך לומר דליכא מאן דפליג על ראב"י, ואף על גב דמשמע דיחידאה איתמר (**אע"פ שמשמע שדעת ראב"י הינה דעת יחיד, ורבנן חולקים עליו, אך אין זה קשה כי כבר)** אשכחן דכוותא בפרק ד' מיתות (סנהדרין סז.)[346] דהשתא רבין אגמרן דאף על גב דמדברי ראב"י לא משמע דשרי אלא בהמשיך י"ט שאובין לתוך כ"א כשרים, הוא הדין דשרי בעירה הי"ט שאובין בלא המשכה ואחר כך המשיך את כולם (**כיוון שסוף סוף הייתה כאן רבייה של רוב מים כשרים כנגד המים השאובים, וכמו כן המשכה של כלל המים לבית קיבול אחר)**,

דהא איכא למימר דאף על פי שבשעה שעירה הי"ט (**סאין של מים**) שאובין בלא המשכה נפסל הכל (**כלומר שנפסלו כל ה21 סאים מים כשרים ללא תקנה)**, מכל מקום כיון שהמשיך (**אח"כ את כל המים אזי עתה)** הכל (**מים)** כשרים ופסולים יחד, עדיף טפי מהיכא דלא המשיך אלא הי"ט שאובים בלבד (**כיון שעתה יש המשכה במים כולם ולא רק במים שאובים)**,

הילכך שני דינים הללו שקולים (**<u>1</u>. המשכת 19 סאה של מים שאובים ל21 סאה מים כשרים <u>2</u>. עירוי 19 סאה מים שאובים ל21 סאה מים שאובים והמשכת כל המים לבית קיבול אחר)** ונקט חד מינייהו ולא חש למינקט אידך משום דכיון דליכא מאן דפליג עליה שפיר ילפינן חד דינא מחבריה:

אי נמי הכי פירושא, הא ודאי דרבנן פליגי ארבי אליעזר בן יעקב מדנקיט לה בלישנא דיחידאה (**מכך שראב"י דיבר בלשון יחיד, מוכח בוודאי שרבנן אינם מסכימים עימו)**, ואי כדקאמרת, מאן תנא דאמר אין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון- ראב"י? משמע דרבנן דפליגי אראב"י לחומרא פליגי, וכמו שכתבתי לעיל (**משום שאז יוצא שלפי רבנן המשכה כלל איננה מועילה במים שאובים)**,

ואם כן דרבין כמאן (**כמי הוא סובר? הרי יוצא שהוא-)** דלא כראב"י, דהא על כרחך לא שרי ראב"י (**לטבול במקווה)** אלא בשעירה הי"ט (**סאין של מים)** שאובין לתוך הכ"א כשרים בדרך המשכה, ולא בשעירה אותם שלא בדרך המשכה שכבר נפסלו (**ה21 סאה מים כשרים)** ושוב לא תועיל בהם המשכה,

---

[346] נ"ל שכוונתו לדברי הגמרא במסכת סנהדרין דף סז עמוד א הללו:

"אימא סיפא: המדיח - זה האומר נלך ונעבוד עבודה זרה, ואמר רב יהודה אמר רב: מדיחי עיר הנדחת שנו. אתאן לרבנן, רישא רבי שמעון וסיפא רבנן. רבינא אמר: כולה רבנן היא, ולא זו אף זו קתני".

הילכך על כרחך לומר דרבנן דפליגי אראב"י לקולא פליגי ושרו אפילו כשעירה הי"ט שאובין בלי המשכה אף על פי שנפסלו כולם, כיון שחזר והמשיכן (**אח"כ לכל ה40 סאה מים הרי כולם**) הוכשרו, מאחר דאיכא רבייה (**=שהרי היו 21 סאה של מים כשרים לעומת 19 סאה של מים שאובים**) והמשכה (**שהרי בסופו של דבר הוא המשיך את כל המים**),

ופוסק הרמב"ם כרבנן דרבים נינהו (**כנגד ראב"י**), וגם דרבין אמר רב יוחנן אתי כוותייהו (**שהרי הוא אמר ששאובה שהמשיכה לכולה- כשרה**), ולפיכך כתב (**הרמב"ם**) תחלה דהיכא דהמשיך הי"ט שאובין (**ל21 סאה מים כשרים)-** דכשר, דכולי עלמא מכשרי בה (**שהרי גם ראב"י מודה שהמקווה כשר, כיוון שהייתה כאן רבייה והמשכה**),

ואחר כך כתב (**הרמב"ם**) שאפילו עירה הי"ט שאובין בלא המשכה, שנפסל הכל (**כלומר, שכל המים הכשרים נפסלו ע"י שנכנסו לתוכם המים השאובים שלא בדרך המשכה**), אם חזר והמשיך (**לכל ה40 סאה)-** הכל הוכשר, כרבנן דפליגי אראב"י (**וסוברים, שאף שאין לבסוף המשכה של המים השאובים בפני עצמם, בכל זאת כיוון שיש כאן רבייה והמשכה של כלל המים- הכל כשר**), וכדרבין, וזה נראה עיקר:

והרי"ף כתב בפרק ב' דשבועות (ה:)[347] והיכא דלית ביה (**במקווה**) מ' סאה, ואייתי מים שאובין ואמשכינון מאבראי (**הביא מים שאובים והזרים אותם על גבי הקרקע מבחוץ**)- שפיר דמי, דכי אתא רב דימי אמר: שאובה שהמשיכוה- טהורה.

וכתב עליו **הר"ן** (שם ד"ה מלא): מדברי הרי"ף נראה דשאובה שהמשיכה (**כלומר מים שאובים שהזרים אותם על גבי הקרקע**), אפילו נתמלא [כל המקוה] ממנה- כשרה, ואחרים חלוקים (**וסוברים שאין המקווה כשר בכך**). ומחלוקתן תלויה במאי דתנן בפרק ב' דמקואות (מ"ז): המניח קנקנים בראש הגג לנגבן (**כדי שהם יתייבשו**) ונתמלאו מים (**ממי גשמים**) רבי אליעזר אומר אם עונת גשמים הוא (או) אם יש בו מעט מים- ישבור, ואם לאו- לא ישבור (**כיוון שהמים הללו כשרים לטבילה**). רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך (**כלומר בין אם יש מים בבור או שאין מים בבור)-** ישבור או יכפה, אבל לא יערה.

והכי פירושו: אם עונת גשמים הוא, נדונין משום שאובין כל שהניחן בעת קישור עבים כדאיתא בפרק קמא דשבת (טז:) וכל שכן בשעה שהגשמים יורדים (**כיוון שמוכח שבעל הקנקנים שם אותם כדי שיכנסו המים לתוכם, והיה ברור שיכנסו מים לתוכם, על כן המים נחשבים כמים שאובים**), ומשום הכי נמי א"ר אליעזר: אם יש במקוה כמעט מים, כלומר שיש (**במקווה**) קצת מים כשרים- ישבור (**את הקנקנים**) וימשכו המים מן הקנקנים השבורים למקווה,

ו"כמעט" דקאמר (**לגבי מה שאמר: "אם יש במקוה <u>כמעט</u> מים")**- לאו דווקא (**אין הכוונה שאין במקווה אלא ממש קצת מים**), אלא רוב המקוה בעינן (**צריך שרוב המקווה יהיה מורכב ממים כשרים כדי שנוכל להזרים לתוכו את המים השאובים**), דהיינו כ"א (**סאה של מים, שהם רוב של 40 סאה**), וכדראב"י[348],

---

[347] **רי"ף מסכת שבועות דף ה עמוד ב**:

"הא דתנן ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ה"מ דלית ביה שיעורא אבל אית ביה שיעורא לא מיפסל דתנן היה בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו, והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי דכי אתא רב דימי אמר שאובה שהמשיכוה טהורה"

[348] **מסכת תמורה דף יב עמוד א**:

וכשאין בו מ' סאה קרי ליה "מעט" מפני שאין בו שיעור מקווה (**כלומר, "מעט" איננו מדד לכמות שאנו מכירים בדר"כ, אלא "מעט" זה ביחס לכמות של 40 סאה, שאם אין לנו במקווה כמות של 40 סאה, אז כל מידה הפחותה מכך נחשבת רק כ"מעט", כיוון שאין ערך למקווה שיש בו 40 סאה פחות "משהו" כיוון שלא ניתן לטבול בו**), דקסבר רבי אליעזר דשאובה שהמשיכה כולה או רובה- פסולה (**על כן כאמור יש לנו צורך שיהיה במקווה כמות של לפחות 20 סאה ומשהו, כדי שיהיה לנו במקווה רוב של מים כשרים לטבילה**),

ורבי יהושע אומר: בין כך ובין כך, כלומר אפילו אין במקוה מים (**כלל**)- (**בכל זאת**) ישבור או יכפה, ובלבד שלא יערה למקווה (**את המים השאובים**) בלא המשכה, דקסבר רבי יהושע דשאובה שהמשיכה כולה- כשרה, וקיימא לן (ב"מ נט:)[349] דרבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע, ובפרק קמא דתמורה נמי אמרינן דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: שאובה שהמשיכה- טהורה, ומדלא יהיב שיעורא (**שאין שם שיעור לגבי כמה מים ניתן למשוך במקווה, אז**) שמע מינה דאפילו כולה (**שאפילו אם המקווה כולו שאוב, בכל זאת המקווה-כשר**) ואיכא נוסחא נמי דגרסי התם בהדיא "שהמשיכה כולה[350]".

וכן נראה דעת **הרי"ף** וכן דעת **רבינו שמשון** ז"ל (**שאפילו אם יש רק המשכה בלי רבייה, המקווה כשר לטבילה**), אבל **רב אחא משבחא** (אחרי מות סי' צו עמ' קפ)[351] פסק כראב"י דמשנתו קב ונקי (יבמות מט:[352]) וכן פסקו **הראב"ד** (בעלי הנפש שער המים עמ' פט)[353] **והרז"ה** (בספר סלע המחלוקת הנדפס שם עמ' קס אות מז)[354] ז"ל וראוי להחמיר עכ"ל.

"אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא; דתנן, ר' אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה - והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה."

[349] ע"פ מה שמצינו שם בסוגיא דעכנאי, שנפסקה שם ההלכה כרבי יהושע ולא כרבי אליעזר

[350] כמו שנמצא בספרים שלנו. אמנם מצינו ספרים שלא גרסו "כולה", וזה: א. ברי"ף בשבועות (ה:) ב. בעלי הנפש שער המים סימן א', למרות שפעם אחרת שהוא מזכיר אימרה זאת הוא כן כתב "כולה" ג. שער המים לרשב"א ד. שו"ת הרשב"א המיוחס לרמב"ן סי' רכ"ו ה. שו"ת הריב"ש סימן קכ"ה

[351] **וזה לשונו שם:** "דתניא: ר' אליעזר בן יעקב אמר: גג שיש בו עשרין ואחד סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאין ופותקן למקווה והן טהורין, שהשאובה מטהרת ברבייה והמשכה..."

[352] **מסכת יבמות דף מט עמוד ב:**

"תני: שמעון בן עזאי אומר: מצאתי מגלת יוחסין בירושלים... וכתוב בה: משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי"

[353] **בעלי הנפש שער המים סימן א:**

"...ולעולם אין מטבילין בשאובה הנמשכת עד שיהא שם רוב מן הכשר כר' אליעזר".

"...עתה אנו על מי נסמוך. באו ונסמוך על דברי רב אחא דרב מובהק הוה ודבריו מדוקדקים בכל מקום. ועוד כי הוא המחמיר, ומתניתין נמי מסייע ליה דתנן מתניתין במקואות פרק רביעי (מ"ד) סתמא כרבי אליעזר בן יעקב"

[354] **השגות הרז"ה** סימן א על בעלי הנפש שער המים:

"ונראה כי הרב אלפסי לא ס"ל כראב"י וסמך על הא דרב דימי א"ר יוחנן. וכגון דבר זה יפה להחמיר בו כדברי ראב"י שמשנתו קב ונקי וכדפסק הגאון רב אחא ז"ל".

וכן כתב **הרשב"א** בתשובה (ח"ג סי' רכח)[355] דאפילו המשיך במילואו של מקוה כשר לדעת הרי"ף ז"ל שיראה מדבריו ששאובה שהמשיכה כולה כשרה. וגם **הרמב"ן** ז"ל כתב בפרק המוכר את הבית (סה סוע"ב)[356] כלשון הזה: "ונראה שרבינו הגדול ז"ל שהכשיר כולה שאובה בהמשכה סובר דשאובה לאו דאורייתא" ע"כ:

<u>ואני תמה מי הכריחם לפרש דברי הרי"ף כן</u>?! דהא אפשר דהרי"ף נמי סבר דלא מכשרינן שאובה אלא ברבייה והמשכה, ואף על פי שכתב ההיא דרב דימי, הא לא כתב בה "כולה" (**כלומר, הרי"ף כאשר הוא הביא את דעת רב דימי הוא לא כתב שהשאובה שהמשיכה כולה טהורה, אלא זו לשונו: "רב דימי אמר שאובה שהמשיכוה** (בלי "כולה")- **טהורה". לפום זאת ניתן לומר שגם הרי"ף מודה שיש צורך בהמשכה, וכמו כן ברבייה, שהרי מכך שהרי"ף השמיט את המילה "כולה" משמע שאם היו שואבים את כל המים השאובים המקווה לא היה כשר לטבילה, ורק בגלל שמשכו את המים כך שלא כל המים היו שאובים- המקווה כשר לטבילה, וא"כ מה דחק את הראשונים לפרש ברי"ף שאין הוא מצריך רבייה?!)**

ואפילו אם תמצי לומר ש(**הראשונים**)היו גורסים בדברי הרי"ף "שהמשיכוה כולה", הרי אפשר להעמידה (**לדבריו של רב דימי)** בשהיו כ"א סאין כשרים בגג, ועירה לתוכן י"ט סאין בלא המשכה, דהשתא הוה להו כולם שאובים (**שהרי מים שאובים פוסלים כבר בג' לוגים מים שאובים)** ואפילו הכי אם המשיכם אחר כך (**לכל ה40 סאה מים שאובים)** למקווה- (**אזי הם)** כשרים (**כיוון שסו"ס הייתה כאן רבייה והמשכה)**,

אבל בשכל המ' סאה או רובם שאובים (**בלי שהיו אף מתחילה 20 סאה ומשהו של מים כשרים)** לא עלה על דעת הרב ז"ל להתיר בזה כלל (**אלא כאמור כל מה שהוא הסכים להתיר זה רק באם הייתה מתחילה רבייה ואז הוא המשיך את כל המים למקווה אחר)**,

ולישניה דייק דבהכי מיירי (**ניתן להוכיח את דברינו מכך שהרי"ף דקדק בלשונו-)** שכתב: "והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובים ואמשכינון מאבראי וכו' " ואם כדבריהם ז"ל (**שהריף לא מצריך רבייה)** הכי הוה ליה (**לרי"ף)** למיכתב: "והיכא שהמקוה <u>ריקן</u> ואייתי מ' סאה מים שאובין ואמשכינון מאבראי",

ומדכתב: "והיכא דלית ביה מ' סאה" דמשמע ודאי דביש מים כשרים במקוה מיירי (**שהרי כאמור, מדוע הרי"ף טרח לכתוב שאין בו 40 סאה ולא פשוט לכתוב שהמקווה ריק?! אלא ודאי מכאן ראייה שהמקווה <u>לא</u> היה ריק, אלא היה בו רוב של מים כשרים)**,

משמע דרובא דמ' סאה אית ביה (**במקווה שהמשיך לתוכו את המים השאובים**) מדכתב: "היכא דלית ביה מ' סאה" דמשמע דאית ביה חשיבות מ' סאה אלא שאינם שלמים, והיינו דאית ביה רובן דהוי ככלן

---

[355] **שו"ת הרשב"א חלק ג סימן רכח**:

"ולפי דעת הרב אלפסי ז"ל: אפי*לו שאובה שהמשיכוה כלה, כשרה; אלא שהגאון רב אחא משבחא לא הכשיר אלא ברובה, <u>ואנו אין לנו אלא דרב אחא משבחא</u> ז"ל"

[356] **חידושי הרמב"ן על מסכת בבא בתרא דף סו עמוד ב:**

"ונראה שרבינו הגדול ז"ל שהכשיר כולה שאובה בהמשכה סובר דשאובה לאו דאורייתא, אבל הגאונים ז"ל לא הכשירו אלא ברבייה והמשכה, ואין כאן מקום להאריך בה, ואפילו לדבריהם משמע דשאובה דרבנן היא לגמרי אפילו לטבול בה".

(**ע"פ הכלל ההלכתי הידוע ש"רובו ככולו"**[357]), וקאמר דכי אייתי מים שאובין והריקן לתוך המקוה הזה בלא המשכה, דה"ל כולו שאוב (**כלומר שכל המים שבמקווה נחשבים כמים שאובים**), ואמשכינהו מאבראי (**=והמשיך את המים מבחוץ**), כלומר ואחר כך המשיך (**את**) כל (**מי**) המקוה הפסול הזה לחוץ (**למקום אחר בעל בית קיבול**)- שפיר דמי, דכיון דאיכא רבייה (**שהרי מתחילה היו במקווה רוב של מים כשרים לפני שהם נפסלו**) והמשכה (**שהוא משך את כל המים לבסוף למקום אחר**), וכרב דימי דאמר שאובה שהמשיכוה כולה כשרה.

וסעד מצאתי לדברי (**כלומר שניתן לומר שגם הרי"ף מודה שחובה להיות המשכה עם רבייה**), במה שכתב **המרדכי** בפ"ב דשבועות (סי' תשמה ג:) נראה דדעת האלפס כך דבעינן המשכה ורבייה, פירוש הרוב ממי מקוה כשר דהיינו כ"א סאין, ושוב ממשיך עליהם י"ט סאין[358] עד כאן. ובכך עלו דברי הרי"ף כדברי הרמב"ם ז"ל (**כמו שכבר הבאנו לעיל שגם הרמב"ם סובר שניתן להכניס ישירות מים שאובים לתוך רוב של מים כשרים ואז להמשיך את כל המים הללו למקווה ריק אחר, והמים יהיו כשרים לטבילה, כיוון שהייתה כאן רבייה והמשכה**):

ומכל מקום אפילו למה שפירש הר"ן דברי הרי"ף להקל (**שפירש שהרי"ף מצריך רק המשכה ואין צורך לרי"ף גם ברבייה**), כבר העלה בסוף דבריו שראוי להחמיר (**כלומר שיש להחמיר להצריך גם רבייה חוץ מן ההמשכה**), וכן הסכים **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (עמ' פט)[359], וגם **הרשב"א** כתב בתשובה (שם) וזה לשונו: ולענין מה שאמרת שמתוך אותו הכלי יפרד לכמה דרכים ודרך האחד הולך למקווה, [דע דאפילו] היו המים שבכלי שאובים ממש על ידי אדם (**כלומר שאדם הגביה את המים ושפך אותם לכלי, והרי הם בוודאי שאובים על ידו**), אם היה במקוה קצת מים שאינם שאובים- כשרה (**המקווה לטבול בה**), משום דהוה ליה שאובה שהמשיכוה, ולפי דעת הרי"ף אפילו שאובה שהמשיכוה כולה כשרה (**אף שלא הייתה רבייה**), אלא שהגאון רב אחא משבחא לא הכשיר אלא ברובא (**=רבייה**), ואנו אין לנו אלא כרב אחא ז"ל (**ועל כן למעשה יש צורך ברבייה עם המשכה**) עכ"ל.

וכתב עוד (**הרשב"א**) בתשובה אחרת וזה לשונו: סוף דבר כל גדולי האחרונים[360] מסכימים לאסור (**לטבול במקווה שלא היה בו המשכה עם רבייה**) כדברי הגאון רב אחא ז"ל, ולא שמענו בארצנו מי שהורה להקל (**שתספיק רק המשכה בלי רבייה**) הלכה למעשה בדבר זה עכ"ל וכן כתוב (**כלומר המקור הוא מ-**) בתשובות (המיוחסות) להרמב"ן סימן רכ"ו[361].

---

[357] **מסכת נזיר דף מב עמוד א:**

"זאת אומרת. רובו ככולו מדאורייתא. ממאי? מדגלי רחמנא גבי נזיר "ביום השביעי יגלחנו", הכא הוא דעד דאיכא כולו, הא בעלמא רובו ככולו".

[358] **ואח"כ כתב שם המרדכי:** " וכ"פ ה"שאלתות" דבעינן תרתי: רבייה והמשכה"

[359] **בעלי הנפש שער המים סימן א:**

"באו ונסמוך על דברי רב אחא דרב מובהק הוה ודבריו מדוקדקים בכל מקום. ועוד כי הוא המחמיר"

[360] ודאי הכוונה היא ל"ראשונים" שהיו קרובים לתקופתו של הרשב"א, משום שביחס אליו הם היו נחשבים כ"אחרונים", אך ביחס לתקופה שלנו הם נחשבים כ"ראשונים", שהכל יחסי.

[361] **שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רכו:**

שאלה: שאובה שהמשיכוה, כלה או רובה, אם טהורה, אם לאו?

ועוד **שהרמב"ם והראב"ד והרז"ה והרא"ש**[362] ז"ל הסכימו לאסור (**אם מי המקווה הומשכו בלי שהייתה רבייה)** וגם התוספות בסוף פרק קמא דתמורה (יב: דיבור ראשון)[363] הסכימו לאסור (**מקווה שהיה בו רק המשכה בלי רבייה),** ומי יקל ראשו להקל בדבר זה כלל ח"ו?! וכל שכן אחר עדותו של הרמב"ם ז"ל שכתב "מעולם לא ראינו מי שעשה מעשה בענין זה (**להכשיר מקווה רק ע"י המשכה בלי רבייה)**". וגם אנחנו לא שמענו מי שעלה על לבו לעשות מעשה להקל בדבר הזה:

כתב **הריב"ש** בתשובה ((**ממש ב)**סו"ס קכה): טוב (**רוצה לומר: מותר)** להמשיך מים (**שאובים)** למקוה כל שיש בו רוב מים כשרים, שזהו יותר מעשרים סאה (**ו)**משהו, ואין לגזור שמא יעשה שלא בהמשכה או שלא ברבייה (**כלומר אין חשש שאם נתיר לעשות מקווה ע"י המשכה ורבייה ולא נצריך שהמקווה יהיה מורכב כולו רק ממים כשרים, אז אנשים יערימו ולבסוף יעשו את המקווה בלי רבייה או המשכה),** שאין לנו לגזור מעצמנו יותר ממה שגזרו חכמים (**והרי חכמים לא גזרו על כך, אלא גזרו רק שג' לוגים מים שאובים פוסלים את המקווה, ואין לנו לגזור גזירה לגזירה),**

תשובה: גם זו, מחלוקת ישנה, מימות התנאים ואילך. דרבי אליעזר ב"י (בן יעקב) ורבנן, נחלקו בה. כמו שהוזכר בגמרא דתמורה, סוף פ"ק (י"ב). דראב"י פוסל, עד שיהא רובו של מקוה בהכשר (**כלומר שצריך שיהיה רבייה עם המשכה)**. דתני: רבי אליעזר ב"י אומר: מקוה שיש בו כ"א (עשרים ואחת) סאה, מי גשמים. ממלא בכתף, י"ט (תשע עשרה) סאים, ופותקם (**=מושכם)** למקוה. ששאובה מטהרת, ברבייה והמשכה. וכי אתא רב דימי, א"ר יוחנן: שאובה שהמשיכוה- טהורה. ואוקימנא לה התם, פרק קמא דתמורה, (**את דעת רב דימי)** כרבנן.

ומדקאמר (**רב דימי בשם ר' יוחנן**) סתם: שאובה שהמשיכוה (**מבלי להזכיר רבייה)**; משמע, דאפילו: כולה שאובה; קאמר (**ובכל זאת המקווה כשר לטבילה)**. ויש ספרים דגרס בה בפירוש: שאובה שהמשיכוה כולה.

והרי"ף ז"ל כתב בהלכותיו, בשבועות (**ה: בדפי הרי"ף)**, בהלכות נדה, הא דרב דימי א"ר יוחנן. לומר: שכך הלכה. ואפילו רובה, ואפילו כולה (**כלומר שאף אם כל המים שבמקווה הינם מים שאובים בכל זאת המקווה כשר לטבילה)**. אבל רב אחאי ז"ל, פסק כרבי אליעזר ב"י (**שצריך רבייה והמשכה)**, דמשנתו קב ונקי (**כלומר שכל מה שאמר ראב"י- תמיד ההלכה למעשה כמותו, שאף ששמועתיו מועטות, אך תמיד הלכה כמותו. על כן אמרו בהשאלה ששמועתו מועטת רק בכמות של קב, ובכל זאת זה נקי, כלומר שתמיד הלכה כמותו**).

ועוד, דתנן סתמא, במסכת מכות, כוותיה דרב. דתנן התם: מים שאובים, ומי גשמים, שנפלו ונתערבו למקוה, דרך המשכה. ואע"פ כן קתני: מחצה על מחצה, פסול. דאלמא: לא התירו המשכה, אלא במיעוטא, דהמשכה ורבויי, בעינן. וכזה פסקו גדולי האחרונים ז"ל. ודקדקו הרבה, בדברי רב דימי, א"ר יוחנן, כדי שלא יתקשו על דברי רבי אליעזר ב"י. סוף דבר, כל גדולי האחרונים, מסכימים לאסור, כדברי הגדול הגאון, רב אחאי ז"ל. ולא שמענו בארצנו, מי שהורה להקל, בהלכה למעשה בדבר זה. ומקוה ישראל וקדושו, יקדישנו בקדושתו. ינחילנו לנחלה לו, ולסגולתו. וישימנו משומרי מצותיו, ותורתו.

[362] **ראש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ז':**

"אם רוב מן הכשר כשר כרבי אליעזר בן יעקב דאמר בפ' קמא דתמורה (ד' יב א) מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא בכתף תשע עשרה סאין ופותקן למקוה והן טהורין. שהשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה... וכן הלכתא דשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה אף על פי שלא נתערבו חוץ למקוה

[363] **תוספות מסכת תמורה דף יב עמוד ב:**

"...והנראה לפי האמת דאין לעשות מקוה כולהו שאוב ע"י המשכה דאפי' לפירש"י הלכה כר' אליעזר בן יעקב [דמשנתן] קב ונקי אבל ע"י רבייה והמשכה כשר לכ"ע שאם יש במקוה כ"א סאה מים כשרים מותר למלאות בכתף תשע עשרה סאה ולעשות חריץ בקרקע ולערות שם ולהמשיכן למקוה עד שיתמלא כההיא דפ"ד דמסכת מקוואות שהבאתי דקתני אימתי בזמן שנתערבו עד שיגיעו למקוה הא אסיקנא דע"י רבייה והמשכה לכולי עלמא כשר ונראה דקתני שנתערבו עד שיגיעו למקוה לאפוקי היכא שהצינור שחקקו ולבסוף קבעו יורד למקוה בלא המשכה".

ואפילו כש(**מי שאחראי על המקווה הם-**)אינם בני תורה (**בכל זאת הם נאמנים לומר שהמקווה נעשה ע"י המשכה ורבייה בכשרות)** לפי שהכשר המקוה לא לכל (**אדם "מן הרחוב"**) מסור, כי אם לזריזים ולחכמים עכ"ל.

וגם **הר"ש בר צמח** כתב בתשובה (ח"א סי' מט ד"ה ומעתה)[364]: אין להחמיר בהמשכה ורבייה לומר שמא (**מי שאחראי על המקווה)** ימלאנו שלא בהמשכה כלל כשחסר (**קצת מים ואין במקווה 40 סאה),** דכיון ש(**המקווה-)**היה בחזקת טהרה, אין לך לפסלו מספק (**שמא שפכו לתוכו מים שאובים)**, דדוקא היכא דנמדד (**המקווה**) ונמצא חסר (**כך שאין בו 40 סאה)** אמרינן בפרק ב' דמקואות (מ"ב) דכל טהרות שנעשו למפרע טמאות (**שכיוון שהכלים שנטבלו בו היו ודאי טמאים, והספק הוא אם הכלי נטהר לפני שהמקווה נחסר, אזי אנו מעמידים את הכלים על חזקת טומאתם, שאין ספק טהרת המקווה מוציא מידי וודאי טומאת הכלים)**,

וגם מקוה שהיה ידוע (**לנו בוודאי**) שהיה חסר בפנינו (**שלא היה בו 40 סאה**) ונתמלא (**ועתה יש בו 40 סאה**) אין לחוש שנתמלא באיסור שלא על ידי המשכה (**ואזי המים שבו ייחשבו כמים שאובים)**, שאם נתמלא (**המקווה)** בידי שמים הרי זה כשר, שאין שם כלים מצויים לשנחוש שיפסלו משום שאובים (**כלומר, כיוון שאין כלים ליד המקווה שעל ידם יכלו לשאוב את המים ולשפוך מים שאובים למקווה, על כן אין לנו לחוש בחינם ששפכו מים שאובים למקווה)**,

כמו שנראה מתוספתא דמקואות (פ"ב ה"א) דקתני: צנור המקלח מים למקוה והמכתשת נתונה בצדה, ספק (**אם נשפכו המים)** מן הצנור ספק (**אם נשפכו המים)** מן המכתשת- פסול (**המשך התוספתא שם: "מפני שהפסול- מוכיח". כלומר, כיוון שיש בצד המקווה ממש את המכתשת, הרי אנו חוששים שמא נשפכו המים מן המכתשת למקווה ופסלוהו מדין מים שאובים, וזה כיוון שהכלי היה מצוי ליד המקווה.**

הסביר שם ה"חזון יחזקאל" שהמכתשת זה כלי שנמצא בצידו של המקווה. ישנו צינור על גג המקווה שמקלח מי גשמים מלמעלה, היורדים אל תוך המקווה שנמצא למטה בחפירה בקרקע. כאשר אין זרם חזק של מים היורדים בצינור, מפני שאין גשם חזק, אזי המים יורדים בנחת בצינור ישירות למקווה.

---

[364] **שו"ת תשב"ץ חלק א סימן מט:**

ואני אומר שאין זו טענה מספק' לסמוך עליה מנהג אבותיכם שאם רצונך לומר שהם היו חוששין שמא ימלאנו אדם בפנינו בפסול ויבואו להכשירו אין כיוצא בזה חשוב מנהג לחוש לבני אדם שיתירו דברים שיודעים שהן אסורין. ודבר שאין התינוקות טועין בו אין לעשות בו גדר ותקנה, ואם באתם לחוש בכל ימות הקיץ אפילו לא היה לפניכם בחזקת חסר כלל (**בכל זאת היה לכם לחשוש)** לשמא חסר (**המקווה משיעור של 40 סאה)** שלא בפניכם, ובא אחד והשלימו שלא בהמשכה- (**אזי עליכם לדעת ש**)אין מקום לחששא זו כלל, דהרי מקוה זה בחזקת טהרה הוה ובחזקת טהרה הוא ואין לך לפוסלו מספק.

דדוקא היכא דנמדד ונמצא חסר הוא דאמרי' בפ"ב דמקואו' דכל טהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות ויהיב טעמא בתוספתא ומייתו לה בגמרא בפרק האומר בקדושין (ס"ו ע"ב) משום דטמא זה בחזקת טומאה עומד עד שיודע לך במה נטהר ואפילו בכה"ג פליג רבי טרפון ואמר דכל טהרות שנעשו על גביו למפרע טהורות משום דמקוה זה בחזקת טהרה הוא עומד ולעולם הוא בחזקתו עד שיודע לך שנטמא. אבל אם המקוה הוא שלם לפנינו אפילו רבי עקיבא דפליג עליה דר"ט מודה דאמרינן העמידהו על חזקתו משום דשלם היה ושלם הוא ואין לחוש שמא חסר ונתמלא באסור א"כ חששא זו אינה כלום.

ואם באתם לחוש לשמא אחר שחסר בפניכם מצאתם אותו מלא ולא נתמלא בפניכם ואתם חוששין שמא נתמלא באיסור גם זה אינו מספיק כלל לסמוך בו מנהג אבותיכם שזה המקוה שהיה חסר ונתמלא או נתמלא בידי שמים או בידי אדם ואם נתמלא בידי שמים הרי הוא כשר ואין לנו לחוש לשאוב כלל דשמא דרך כלים עברו המים ונעשו שאובין בכלים לפי שאין שם כלים מצויין שיעברו המים דרך עליה בצד שיפסלו משום שאובין.

אולם באם היה גשם חזק, ומי הגשמים ירדו בחזקה למקווה, אזי יש חשש שיצאו מים מן הצינור בעת ירידתם למקווה, נפלו למכתשת ורק משם הם נפלו למקווה. באם באמת המים נפלו מן הצינור למכתשת ומשם אל המקווה, בוודאי שהמים הללו יוגדרו כמים שאובים.

למרות שסתם חזקת מקוואות היא כשרה. כלומר שאין אדם עשוי לעשת מקווה ממים שאינם כשרים, בכל זאת כאן אנו חוששים שהמקווה נוצר בפסלות, מפני שנוסף כאן החשש שהמים נפלו דרך המכתשת שהופכת את המים למים שאובים, ועל כן מספק אין לנו להעמיד את המקווה על חזקת כשרותו, כיוון שיש כאן גורם חיצוני שעלול לפסול את המקווה, וכיוון שכך מי שטבל במקווה והיה ודאי טמא, נחשב כטמא. זאת משום שאין ספק כשרות המקווה (שמא לא נפלו המים מן המכתשת) מוציאה מידי ודאי טומאתו של הטובל במקווה).

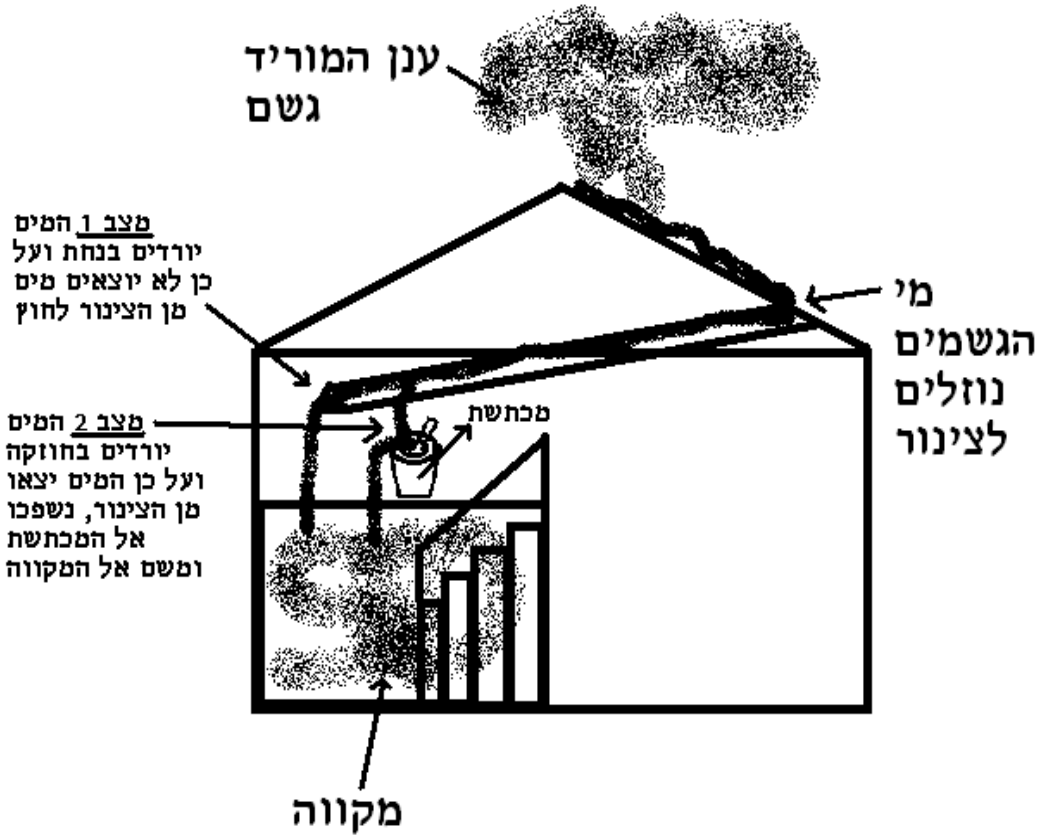

משמע שאם אין פיסול מוכיח (**ליד המקווה**)- אין חוששין לו (**ולמקווה יש חזקת כשרות**), ואם נתמלא מקוה זה שהיה חסר- אין לחוש (**שמא הוא התמלא ממים שאובים**), שאם ידענו מי מלאו נשאל את פיו, דעד אחד נאמן באיסורין אפילו היכא דאתחזק איסורא (**כלומר, אף אם כבר היה ברור לנו שדבר מסוים הינו אסור, בכל זאת נאמן אדם כשר, לומר שדבר זה הינו מותר ולא אסור, ומעתה נתייחס לדבר כדבר מותר ע"פ עדותו של האיש**),

ואפילו אין בידו לתקן (**כלומר, אף אם לא ניתן לשנות את המצב של הדבר האסור, בכל זאת ע"פ עדותו של העד אנו מתייחסים לדבר כאל דבר מותר**) כדאיתא בחולין (י:)[365] ובגיטין (נד:)[366] ובדוכתי

[365] **מסכת חולין דף י עמוד ב:**

טובא[367], ואם לא ידענו מי מלאו (**למקווה**) רוב מצויין אצל מצווה (**שהרי מדובר כאן על טבילת מצווה לאישה נידה**) מומחין הם,

ואין לחוש לגוי (**שהוא מילא את המקווה**) שאינו מצוי אצל מקואות, וכל שכן שיטרחו להשלימם (**כלומר, מסתמא אנשים מומחים, שומרי מצוות, יקפידו שתמיד המקווה יהיה כשר לטבילה, ושיהיה בו לפחות 40 סאה לטבילה. על כן אין לנו לחוש שמא המקווה היה חסר ונפלו בו מים שאובים, אלא עלינו להעמידו בחזקת כשרות, שבוודאי הוא מלא עתה מפני שאנשים כשרים מילאו אותו בדרך היתר**).

אם כן יש לומר בודאי שישראל השלימם בכשרות, וכל שכן בענין שאובה דהוי מדרבנן (**כלומר, כל שכן שעלינו להקל כאן בעניין זה, משום שהחשש היחידי שיכול להיות הוא שנשפכו למקווה מים שאובים, וכיוון שפסול זה הוא רק מדרבנן, שהרי מדאורייתא אף מקווה שכולו שאוב כשר מן התורה, על כן אין לנו להחמיר ולחשוש שמקווה זה פסול לטבילה**),

ומהאי טעמא אמרינן **בתוספתא:** מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא- כשר, שהוא ספק מים שאובים (**כלומר, הפסול היחידי שכבר יכול להיות במקווה הזה הוא שכולו מלא ממים שאובים, וכיוון שכבר אמרנו שמקווה שכולו שאוב כשר אף מן התורה, על כן נראה שאין להחמיר בדבר**), ובדרבנן (**בדין כזה שהוא רק מדרבנן כמו ספק אם המקווה התמלא ממים שאובים, הדין הוא ש-**) אזלינן לקולא[368],

ואפילו (**אם**) נאמר דשאובה כולה מדאורייתא (**כלומר, אפילו אם נאמר שהלכה היא כמאן דאמר שמקווה שכולו מורכב ממים שאובים הוא פסול מן התורה, ועל כן עלינו ללכת בספק מים שאובים- לחומרא, ע"פ הכלל של ספק דאורייתא לחומרא, בכל זאת-**) מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא- כשר, משום טעמא דיהיב שחזקת מקואות- כשר ופירש **ר"ש** (פ"ב מ"ג) דחזקת העושה מקוה עשאו בכשרות (**כלומר, ישנה חזקה שאין סתם אדם שאינו בקי בדיני מקוואות יעשה מקווה. על כן גם על הצד שמקווה שכולו שאוב- פסול מדאורייתא, בכל זאת לא נלך לחומרא, כיוון שכנגד הספק יש לנו חזקה, ועל כן נלך אחר החזקה שמסתמא מי שמילא את המקווה הריקן היה אדם שמילאו בכשרות, ולא "נתפוס" את הספק שמא מי שמילאו- מילאו בפסול**) עכ"ל

(**כמו כן הסביר ה"חזון יחזקאל" על התוספתא ב,א: "אמנם יש כאן ספק מים שאובים, אך חזקת המקואות כשרות. שאדם (אינה) [אינו] עושה מקווה אלא לטבול בו, ואינו ממלא אותו מסתמא מים שאובים אלא מים כשרים. משמע דווקא משום חזקה הוא דכשר, אבל אי לאו חזקה- היה פסול, משום ספק שאובים דהוה ספיקא דאורייתא ולחומרא"** .

ודברי תשובות **הרא"ש והרשב"א** בזה נתבאר לעיל בסימן זה (צז:) אצל מקוה העומד בבית הגוי (**עיין לעיל שהבאנו את לשון הרשב"א עם ציור להמחשת העניין וזה חלק מלשונו של הרשב"א שם:** (**לגבי החששות שהגוי החליף את המים מפני שהמים היו כבר מסריחים ועל כן הוא יחשוש שהנשים לא

"אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: רב כהנא מצריך בדיקותא בין כל חדא וחדא. כמאן? כרב הונא ולמיפסל קמייתא? לא, כרב חסדא ולאכשורי בתרייתא. אי הכי, תיבעי נמי בדיקת חכם! עד אחד נאמן באיסורין".

[366] **מסכת גיטין דף נד עמוד ב:**

"ת"ר: היה עושה עמו בטהרות, ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו, היה עושה עמו בזבחים, וא"ל זבחים שעשיתי עמך נתפגלו – נאמן"

[367] עיין עוד בגיטין ב:-ג. לגבי "עד אחד נאמן באיסורין"

[368] כלל זה מובא במסכת ביצה ג:, שבת לד.

תרצנה לטבול בו מפני שהמים סרוחים, אומר הרשב"א-) "זה אינו (**אין בכך חשש)**, שהנשים הטובלות בו מעידות: שהמים כתקנתן (**כלומר שהם לא סורחים, ועל כן אין צורך להחליף את המים שבו)**, ואפילו נמצא חסר, נעמיד אותן בחזקתן):

גרסינן בפרק ג' מינים (**נזיר לח.)** אהא דאמר רבי אלעזר עשר רביעיות הן (**כלומר, ישנם 10 דברים בתחומים שונים, שהשיעור הרצוי להם הוא שיעור של רביעית)**, (**מקשה הגמרא שלכאורה יש עוד סוג של רביעית חוץ מן ה10 שמנו שם בגמרא וזה-:)** והא איכא מקווה (**כלומר, שיש למנות גם את הרביעית שניתן להטביל בה כלים קטנים, שהשיעור שלה הוא ברביעית)**!

(**דוחה הגמרא ואומרת:)** בר מההיא דבטלו רבנן (**(ע"פ לישנא אחרינא הראשונה ברש"י ועיין בהמשך עוד ביאור אחר:) אין רביעית זו שניתן להטביל בה כלים נחשבת כאחת מן התחומים ששיעורה הוא ברביעית, מפני שחכמים ביטלו את ההיתר להטביל כלים קטנים ברביעית, וקבעו שאף כלים קטנים יש להטביל רק במקוה שיש בו לפחות 40 סאה. כיוון שחכמים ביטלו עניין זה, ממילא לא שייך למנותו, משום ששנו ב10 הדברים רק דברים שנוהגים הלכה למעשה).**

ופירש **רש"י**[369] בו כמה פירושים, ואחד מהם (**הלישנא אחרינא האחרונה ביותר)**: והא איכא מקוה. כדתנן (**תמורה יב:)** שהשאיבה מטהרת ברביעית ברבייה ובהמשכה, שאם יש כאן כ' סאה ורביעית ממי גשמים, הולך וממלא כ' סאין חסר רביעית וזורקן לפני אותו מקוה כדי שימשכו המים לתוך המקווה (**ואזי המקווה כשר, כיוון שהייתה כאן רבייה והמשכה.**

א"כ את כל זה חכמים ביטלו ואמרו שלא מספיק רבייה בעצם זה שיש 20 סאה ורביעית אלא צריך בדווקא 21 סאה שלימות, ואין תועלת ברביעית הנוספת על ה20 סאה במקום הסאה העשרים ואחת):

---

[369] **רש"י שם במסכת נזיר דף לח עמוד א:**

והאיכא מקוה - דתנן ר' אליעזר אומר רביעית מים שאובין פוסלין את המקוה.

דבטלוה רבנן –

1. ואמרו דפחות מג' לוגין לא פסלי,

2. לישנא אחרינא והאיכא מקוה דאמר מקוה המחזיק רביעית ראוי להטביל בו מחטין וצנוריות כדאמרינן במסכת פסחים בפרק קמא (דף יז) אמר רב פפא: הא דאמרת בקרקע טהורין כו' בר מינה דההיא דבטלוה רבנן ואמרי דבעינן ארבעים סאה אפילו למחטין וצנוריות כדאמרי' בחגיגה (דף כא:) גזירה שמא יטביל מחטין וצנוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד. אלמא לכל מילי בעינן מקוה של מ' סאה,

3. לישנא אחרינא והאיכא מקוה דתנן במסכת מקואות (פ"ו מ"י) וחכמים אומרים אם מקבלת גובה האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק כשר אם לאו פסול ובטלוה רבנן. מפי המורה.

וקשיא לי היכא בטלוה רבנן וי"ל הא דקאמר בטלוה רבנן אהא סמיך דהא קתני עליה ר' אלעזר בר צדוק בפרקין כל המעורב למקוה

אם מקבל האביק כל שהוא כשר,

4. לישנא אחרינא והא איכא מקוה כדתנן שהשאיבה מטהרת ברביעית ברבייה והמשכה שאם יש כאן כ' סאה ורביעית ממי גשמים הולך וממלא מן המעיין כ' סאין חסר רביעית וזורקן לפני אותו מקום כדי שימשכו המים לתוך המקוה דהא יש בהן ארבעים סאה בר מההיא דבטלוה רבנן דהא קתני רישא שיש בה כ"א סאה ממי גשמים.

בר מההיא דבטלוה רבנן. דהא קתני רישא (שם.) שיש בה כ"א סאה ממי גשמים (**א"כ, כיוון שנכתב בפירוש שלא מועיל רק 20 סאה ורביעית, אלא נכתב שצריך ממש 21 סאה, מוכח שחכמים ביטלו את היכולת להשתמש ברביעית במקום הסאה העשרים ואחת)** עכ"ל.

ואין כן דעת **הרמב"ם** שהרי כתב (פ"ד ה"ח)[370] דבכ' סאה ומשהו סגי. וכתב **הרשב"ץ**[371] (ח"א סי' יז ד"ה תשובה): ויש להחמיר כיון שהזכירו בפשיטות כ"א סאה נראה דבדוקא נקטוה (**משום שאם לא נקטו זאת בדווקא, מדוע לא אמרו כ' סאה ומשהו?!)** עכ"ל.

ואני (**הב"י)** אומר שאין לפסלו אם היה בו כ' ומשהו, דכדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו (**שאף שאין כ"א סאה, אלא רק כ' סאה משהו- די בכך לטבילה**), וכל שכן במקוה שיש פוסקים דשאיבה שהמשיכה כולה כשרה (**אז כל שכן הוא- שאם יש כאלו האומרים שמקווה שכולו שאוב כשר לטבילה מן התורה ,אז כל שכן שיועיל אם היה כ' סאה ומשהו של מים כשרים שרק עליהם הוסיפו את המים השאובים)** וכך הם דברי **הריב"ש** שכתבתי בסמוך דבעשרים ומשהו סגי:

מה שיעור המשכה זו שאמרנו כתוב **בכל בו** (סי' פו נד.) (**תחילת דבריו שם: "ושעור המשכה**) פירש ר"י בתשובה שלשה טפחים".

---

[370] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ח**:

"אין המים השאובין פוסלין את המקוה בשלשה לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי, אבל אם נגררו המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה אינן פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה אבל אם היה רוב מן הכשרים הרי המקוה כשר, כיצד מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרין והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה בין שהיו נמשכין על הקרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלין את המקוה הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאה, שהשאיבה שהמשיכה כשירה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר, וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתיפו ונתן לתוכו פחות מכ' שנמצא הכל פסול ופתח הצינור ונמשכו הכל למקום אחד ה"ז מקוה כשר, שהשאובים שהמשיכוה כולה כשירה הואיל והיה שם רוב מן הכשר".

[371] **שו"ת תשב"ץ חלק א סימן יז**:

"אבל מדברי הרמב"ם ז"ל נר' שא"צ רבייה על עשרי' סאה כי אם משהו, ואם צריך סאה אחד יותר על חצי מקוה שהם כ"א סאין אז יספיק משהו יתר על כ' סאה דומה למחלוקת' של ר' אליעזר ור' יהושע בפ' ד' ממס' תרומות בענין תרומה המתערבת בחולין דר' אלעזר בעי מאה ואחד (**כלומר שיהיה שיעור של 101 חולין כנגד חלק התרומה)** ור"י סגי ליה במאה ועוד (**משהו, כבר כדי להתיר את כל התערובת באכילה),** ופירש בירושלמי כמה ועוד? כל שהוא ולמעלה.

ויש להחמיר כיון שבגמ' הזכירו בפשיטות כ"א נראה כי דוקא נקטוה כר' אלעזר דתרומות (**שסובר שלא מועיל "כל שהוא" אלא צריך בדווקא מידה שלימה)**. וגם ר' יוסי בן משולם מצריך בתרומה שיעור קב יתר על מאה. ור' יהושע דסגי לי' במשהו הוי יחיד במקום רבים".

כן כתב **בהגהות סמ"ק** (לרבינו פרץ סי' רצד אות ב)[372]. וז"ל **הריב"ש** בתשובה (סו"ס פג) דע ששיעור ההמשכה הוא משלשה טפחים ולמעלה (**כלומר שיהיה לפחות שיעור של שלשה טפחים, אף יותר)** וכן דנתי בסרקסט"ה, אף על פי שהרשב"א (ח"ה

סי' ס)[373] כתב דאין לה שיעור ואפילו כל שהוא (**כלומר, שהרשב"א סובר שכל שיעור של המשכה מועיל ואין צורך בדווקא בשלשה טפחים)** לא נראה לי, דהרי כל פחות משלש כלבוד דמי (שבת צז.)[374]

(**כלומר, ישנו כלל בהלכה שכל דבר שנמצא בתחום של 3 טפחים נחשב כיחידה אחת, על כן כדי שנחשיב את המים השאובים כיחידה נפרדת שלא קשורה למים השאובים שמערים ביד, עלינו להרחיק לדאוג שהמים השאובים יימשכו לפחות 3 טפחים, כדי שהם ייחשבו כמים שהולכים בפני עצמם וכיחידה נפרדת שכבר לא קשורה למים השאובים. לשיטה זאת אם משכו את המים בשיעור הפחות מ3 טפחים זה נחשב כמו שהערו את המים ישירות למקווה, מפני דין הלבוד שהסברנו עתה)** אחר כך מצאתי בספר עמודי הגולה (הגהות סמ"ק רצב ב) שכך השיב ר"י בתשובה שצריך שלשה טפחים עכ"ל.

וז"ל **הר"ש בר צמח** בתשובה (ח"א סי' מט יח ע"ג)[375] שיעור המשכה נראה אפילו שיעור מועט, כל שאינו ממלא בכתף ושופך להדיא לתוך המקווה (**הרי זה כשר).** וכן נראה פירוש **הר"ש** דמקואות (פ"ו מ"ג) ג'

---

[372] **ספר מצוות קטן מצוה רצד:** "...ששאיב' מטהרת ברביי' ובהמשכה". **הגהות רבינו פרץ הגהה ב על דברי הסמ"ק שם:** "אבל כולו בהמשכה לא דקי"ל כרבי אליעזר בן יעקב שיעור המשכה פי' ר"י בתשוב' ג' טפחים עכ"ל".

[373] **שו"ת הרשב"א חלק ה סימן ס:**

שאלה: שאובה שהמשיכוה ברובה שהכשירה, כמה צריך להמשיכה? מרחוק, או אפילו מקרוב כב' וג' ואמות?

תשובה: לא שמעינן שיעור להמשכתה, אלא אפילו סמוך למקוה, כל שאינו מעלה ונותן (**ממש)** לתוכו של מקווה-כשר.

[374] **מסכת שבת דף צז עמוד א:** "כל פחות משלשה - כלבוד דמי - הלכתא גמירי לה (**כלומר אין מקור להלכה שכל דבר שהוא פחות מ3 טפחים יש לו דין של לבוד, אלא הדבר נמסר מדור לדור ממשה שקיבל כך בסיני (=הלכה למשה מסיני)**".

[375] **שו"ת תשב"ץ חלק א סימן מט**

"...ואם באנו לדון ע"פ הסברא היה נראה שא"צ המשך גדול להמשכה זו שא"א להצריך המשכה למים שאובין הללו יותר ממה שהם נמשכין ע"י הגשמים כשהם יורדים במקוה ואפשר שתהיה עוקת (**=חפירת)** המקוה סמוכה לגג קטן צר הרבה שממנו הוא מתמלא המקוה מעט מעט שכיון ששאובה במיעוט אינה אלא מדרבנן א"א שלא יחמירו בה אלא שלא ימלא בכתף להדיא וישפוך לתוך המקוה אבל אם המשיכן /המשיכו/ אותו שיעור מועט שהם נמשכי' בידי שמים ודאי שרו רבנן בהכי ולפ"ז אפי' בהמשכה מעוטה כל שהיא מותר.

וכן מצאתי לזה ראיה זה לי ימים רבי' כשהייתי לומד מס' מקואות מדתנן בפ"ו ממקואות ג' מקואות בזה יש עשרים ובזה יש עשרי' ובזה כ' מים שאובין היה שאוב מן הצד וירדו ג' וטבלו ונתערבו המקואות טהורין והטובלין טהורין.

ופי' הרמב"ן ז"ל בפ' המוכר את הבית משום שאני אומר השנים הראשונים נתערבו תחלה והיה מקוה שלם ושוב אינו נפסל בשאובה היה שאוב באמצע המקואות כמו שהן ונשאר הכשר כשר אף על פי שנתערב עם השאוב ובודאי טעמא משום המשכה הוא

וכן פי' רבינו שמשון ז"ל וקאמר שאע"פ שהן זה בצד זה ואין שיעור הרחקה ביניהם נשארו הכשרים כשרים משמע דלא בעי' שיעור להמשכה כלל. ואחר זה מצאתי שהרשב"א ז"ל כתב שבהמשכה מעט סגי. וכן נראה מדברי רבי שמשון ז"ל שהוא כתב דההיא דמשקה בית מטבחיא דפסחים (י"ז ע"ב) דחזו למטבל בהו מחטין וצנורות אע"ג דהוו

מקואות בזה עשרים סאה וכו' והשאובה באמצע וכו' ופירשו דכשר משום המשכה אף על פי שהוא בצדו בלא הרחקה (**כלל**).

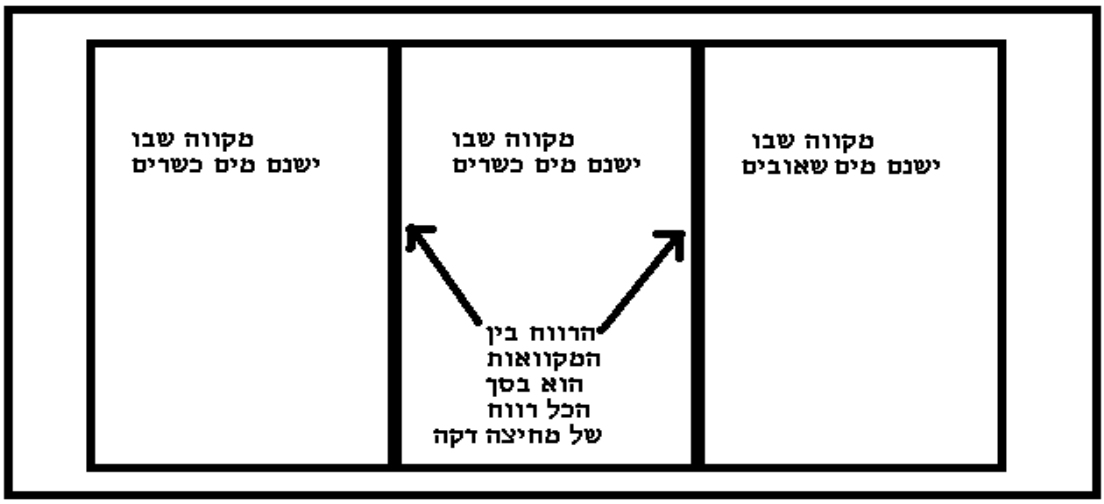

אבל **הרבינו פרץ** כתב בשם **ר"י** דבעינן (**המשכה בשיעור של)** שלשה טפחים, (**משום**) דפחות מג' (**טפחים)** הוי לבוד. ואף על גב דלא שייך לבוד אלא אצל מחיצות (**כדי להחשיב את כל מה שנמצא בטווח של ג' הטפחים כיחידה אחת)** (עירובין ד:)[376] (**ולא בדיני מקוואות),** כבר הורה זקן[377] ובספר **המנהגות** (**ספר של הראשונים)** נמצא ששיעור ההמשכה ממקום רחוק כדי שתכלה רגל ההמשכה קודם שיגיעו המים למקווה (**כלומר, צריך להזרים את המים בריחוק מן המקווה, בצורה כזו שכוח האדם שגרם למים לזרום יפסק ומעתה המים ייזרמו רק בכוחות טבעיים אחרים פיסקאליים)**

שאובין דמש"ה חזו משום דכל שנופל על גב קרקע נמשכין הן קצת ומצינו לשון המשכה בשיעור מועט דאמרינן בברכות (נ' ע"ב) ממשיכין יין בצנורות.

אבל רבי פרץ ז"ל כתב בשם ר"י בעל התוספות ז"ל דבעי ג' טפחי' ונראה שטעמו ז"ל משום לבוד דכל פחות מג' ה"ה כמחובר ולא קרי המשכה ואע"פ שיש לחלק דלא שייך טעמא דלבוד אלא במחיצות. כבר הורה ז"ל".

[376] **מסכת עירובין דף ד עמוד ב:** מחיצות - דאורייתא נינהו... הילכתא - לגוד וללבוד ולדופן עקומה. **רש"י שם**: לגוד - דאמרינן בכמה דוכתי גוד אחית גוד אסיק ופחות משלש כלבוד, ולשון לבוד כמו סניף דבר קצר שהוסיפו עליו והאריכוהו.

[377] ביטוי זה ידוע בהלכה ועניינו הוא שאם ישנה מחלוקת, אף שנראה שההלכה כצד א', אך אם אחד מגדולי הדור, ענק בתורה, הורה לעשות כצד ב', אף שברור לנו שההלכה היא כצד א', בכל זאת אנו נפסוק למעשה כצד ב', כיוון שכך הורה ה"גדול", וסתם "זקן" זה אדם שיודע תורה הרבה.

ביטוי זה מוזכר פעמים רבות כמו ב: שבת נא., יבמות קה:, סנהדרין כד. וכט:, ועוד רבות בלשון הפוסקים עיי"ש.

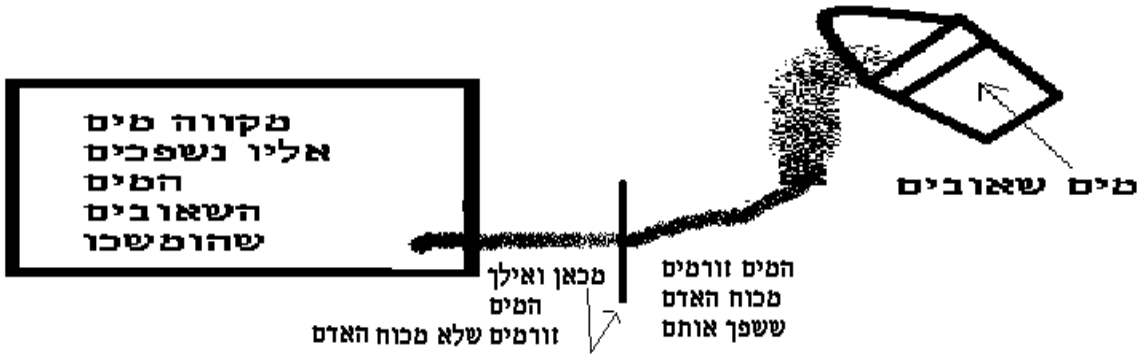

והיא חומרא יתירה (**להצריך הרחקה רבה שכזאת שהיא יותר מג' טפחים)** ואין לה ראיה (**מן ההלכה שצריך לנהוג כן)** עכ"ל:

מו לעיל בסימן זה (קב: ד"ה כתב עוד) כתבתי[378] בשם **הראב"ד** שכלים שאינם פוסלים את המקואות (**מדין מים שאובים שעוברים בהם)**, אף על פי שאינם פוסלים (**את המקווה מחד)**, (**אך מאידך גיסא הם גם)** אינם מכשירים את (**המים)** השאובים לחשב אותם כנמשכים, ואין השאובה מטהרת (**את המים)** אלא (**רק אם ממשיכים את המים)** דרך קרקע או צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש (**כמו צינור שקבעו ולבסוף חקקו, אך סתם כלי איננו מועיל להחשיב את המים כמים נמשכים)**.

כתב **המרדכי** בפרק ב' דשבועות (סי' תשמה ג ע"ב) כתב **הרא"ם** בספר יראים (סי' כו) וז"ל: שמעתי הלכה למשה מסיני הוא, לא שנא המשכה על גבי קרקע (**ממש)** או על (**מרצפות ה)**ראויות להבליע (**את המים שעוברים עליהם)** בקרקע ואז המים (**השאובים)** נתבטלו אגב קרקע, וכשזוחלת (**אותם מים שאובים)** לגומא נעשית כאלו באו מתמצית הקרקע, כי נתבטל מהם "שם שאובין",

אבל (**אם)** המשיכה (**למים השאובים)** ע"ג רצפת אבנים או נסרים שאינם ראויים להבליע (**את המים שעוברים עליהם בקרקע, כיוון שהם אטומים למים),** הוי כמו שמונחים בכלי ולא מבטל "שם שאובין" מינייהו, שהרי אינו יכול לדונם כאילו באו מתמצית מקום שהמשיכוה עליו, שהרי אינם ראויים (**=הרצפה הזאת)** לבלוע לה (**את)** תמצית (**המים)**,

[378] **וזה לשונו של הבית יוסף שם בעמוד קב ע"ב:**

"...ומכאן נלמוד עוד לכל אותם הכלים שאינם פוסלים את המקוה שאף על פי שאינם פוסלים אינם מכשירים את השאובים לחשב אותם נמשכים למקוה ואין השאובה מטהרת בהמשכה אלא או דרך הקרקע או דרך צינור שקבעו ולבסוף חקקו הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש וכך נראה לי"

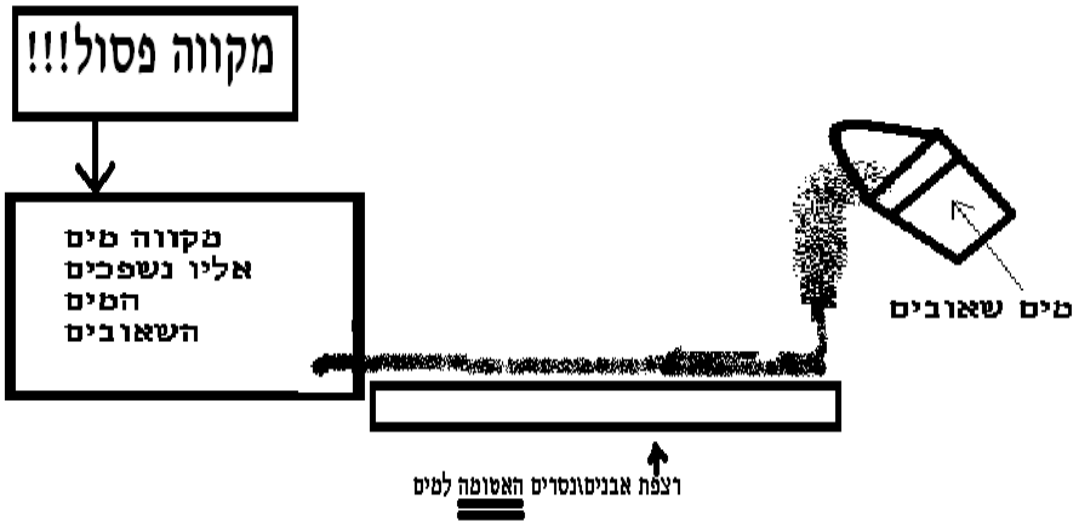

וכן מצאתי בתשובת **ה"ר אליעזר מורדון ספר רוקח** (סי' שעז עמ' רסז)[379] עכ"ל.

ואח"כ כתב **המרדכי** עוד וז"ל: מה שפסק הרא"ם דאם המשיכה (**למים השאובים)** על רצפת אבנים או נסרים, דלא הויא המשכה (**המטהרת את המים),** בהא פליגי עליה **השאילתות** (אחרי סי' צו עמ' קפ)[380] ופסקו דאם המשיכו על גבי צנור שקבעו ולבסוף חקקו דכשרים (**כלומר, שאף אם מדובר שהמשיך את המים על גבי צינור האטום למים, כך שהמים לא יוכלו לחלחל לאדמה, בכל זאת הרי זאת המשכה מעולה, כיוון שאין לצינור "שם כלי", שהרי מדובר כאן בצינור שחקקו אותו ורק לבסוף קבעוהו)** עכ"ל. וכבר נתבאר בדברי **הרמב**"ם (פ"ד ה"ח)[381] שדעתו כדעת השאילתות:

מז כתב א"א ז"ל בתשובה (**כלומר הטור כותב על הרא"ש אביו)** על מקוה שנובע (**כלומר שזה מעיין)** ונתייבש בקיץ והיה בור (**של מים שאובים**) רחוק ממנו כמו ד' בתים ומלאוהו מים מכונסים כלומר שאובים ונתמלא המקוה מתחת לקרקע מאותם מים מכונסים שהמקוה כשר וכו'. טעמו (**לכך שמהקווה כשר אף שכנראה המים שבו הגיעו מן המים השאובים)** מפורש בתשובה (כלל לא סי' יא) שהוא מדאמר שמואל בפרק בתרא דבכורות (נה:): "נהרא מכיפיה מיבריך",

---

[379] **ספר הרוקח הלכות מקוה טבילה וחציצה סימן שעז**:

"כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן שאיב' שהמשיכ' כולה טהורה היינו בקרקע המשיכ' בארץ להבלע נתבטלו אגב קרקע וכשנמשכו לגומא נעשות כאלו באות מלחלוחי' הקרקע, אבל לא על גבי רצפת אבנים ודפין לא נתבטל" תורת השאיב', וקי"ל משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי..."

[380] **שאילתות דרב אחאי פרשת אחרי מות שאילתא צו**: "ואי אמשכינון איידי מרזיבא פוסלי' דתניא צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה <u>קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקווה</u>"

[381] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ד הלכה ח**:

אין המים השאובין פוסלין את המקוה בשלשה לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי, אבל אם נגררו המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה אינן פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה אבל אם היה רוב מן הכשרים הרי המקוה כשר, כיצד מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרין והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה בין שהיו נמשכין על הקרקע **<u>או בתוך הסילון</u>** וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלין את המקוה הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאה, שהשאיבה שהמשיכוה כשירה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר...

כלומר כשהוא זמן שרב וחום, הנהרות מתמעטים, כי מבוע הנהר ומקורו מתיבש ברוב השרב והחום, ומי הנהר מתמעטים,

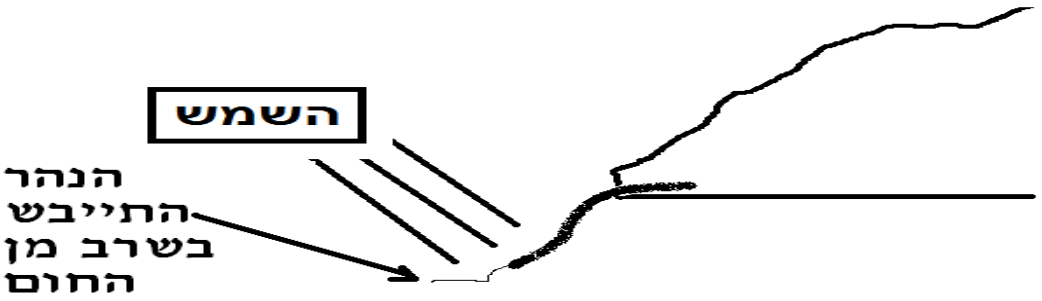

וכשיורדים גשמים ואויר העולם מתלחלח ונעשה רטוב גם מקור הנהר ותוצאות מימיו מקבלים שפע מלחלוחית האויר ומוציאים מים בשפע והנהר מתגבר והולך ורבה מעצמו,

ולא הכל ממי גשמים אלא רוב תגבורת המים הוא ממקום נביעתו, וכן באר המים נביעתו הוא מגידי האדמה המתפשטים לכאן ולכאן דרך הקרקע,

ואף זאת בעת החום והשרב שגידיהן (**של המים**) נצמתין(**= מתייבשים**) ואין במימיהם מספיק למלאות הבור, מכל מקום לא אפס לחלוחית הגידים (**כלומר הם לא התייבשו לגמרי**), ומים נשאר בהם אלא שהם מועטים ואינם מספיקים למלאות הבור, מכל מקום כשבאין עליהם מים, הן ממי גשמים הן ממים שנשפכו לתוך באר אחרת- נתלחלחו גידי האדמה ממים שנשפכו לתוך הבאר ההוא, והוספו מהם מעצמם, נמצא שנטהרה אותה שאובה ברבייה והמשכה.

ועוד שהוא דבר ידוע שאי אפשר שלא ישארו אותם הגידין בלא מים כלל (**כלומר, אין מצב שכזה שגידי המים יתייבשו לגמרי**), וכיון שיש בהם (**=בגידים**) קצת מים יש עליהם תורת מעין, ושמעינן מפרק קמא דמקואות (מ"ז)[382] דמעין נובע שבו מים כל שהוא, יכול למלאות בכתף וליתן בתוכו עד שיהא ראוי לטבילה

[382] **משנה מסכת מקוואות פרק א משנה ז**: "למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא:

(**כלומר שיהיו בו מספיק מים המספיקים לטבילה**), הילכך לא נפסל המקוה במים שאובים שנכנסו דרך גידי האדמה לתוכו (**כיוון שכאמור המים שיוצאים עתה מן המקווה הם אינם המים השאובים אלא למעשה אלו מי המעיין בעצמו**):

מח (א) הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה. כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקווה, לא יאחז בידו דף (**כלומר קרש עץ**) ויעבירם עליו, אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו. בפרק ה' **דמקואות** (מ"ה) תנן: (**מים**) נוטפין שעשאן זוחלין (**לדוגמה מקווה שנפרץ אחד מן הקירות שלו, והרי מימיו יוצאים לחוץ בזחילה, והרי מי הגשמים אינם מטהרים בזחילה, א"כ מה יעשה כדי שיכולו לטבול בו?**), סומך (**למקום הפירצה בכדי לעכב את המים הזוחלים**) אפילו מקל, אפילו קנה,

אפילו זב אפילו זבה (**ניתן לפרש שאף זב וזבה יכולים לעכב את המים, או שניתן לפרש שאחר שהוא עיכב את המים ע"י המקל, אפילו זבה וזב יכולים לטבול. אין להקשות שזב חייב "מים חיים", כי ניתן לומר ששנו זב לא באמת כי הוא יכול לטבול, אלא שנו אותו אגב הזבה**) יורד וטובל דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה- אין מזחילין בו (**כלומר, כל דבר שמקבל טומאה, לא ניתן להעמיד אותו כך כדי שהמים שבמקווה לא יזחלו לחוץ. כלומר לא מספיק שזב וזבה לא יכולים לעכב את יציאת המים, אלא אפילו אדם שהוא טהור לגמרי גם כן לא יכול לעכב את המים, משום שנאמר "מקווה מים יהיה טהור", וצריך שהוויתו של המקווה תהיה בטהרה, וע"י אדם- אין זה נחשב כהוויה בטהרה**).

ופירש **הרא"ש** שם ובסוף נדה (סי' יא)[383] כלומר (**מים**) נוטפין שנקוו למקום אחד והזחילן להוליכן לתוך גומא אחת לעשות מקווה, סומך אפילו מקל, אפילו קנה, והן פשוטי כלי עץ (**שאינם מקבלים טומאה**). והא דקאמר "אפילו" (**רוצה לומר שזהו דבר תמוה שהמשנה נקטה לשון "אפילו", שהרי מה היא באה לרבות?**),

(**זה**) משום דתנן בפרק ו' **דפרה** (מ"ד): (**ביאור המשנה**[384]**: אם אדם רצה לקחת עמו "מים חיים" ע"י שהוא יכניסם לתוך חבית, ומדובר שהמים המקלחים מן ההר אינם נוזלים ישירות לחבית אלא יש צורך שהאדם יניח את ידו כצינור כדי שייכנסו המים, או שהוא משתמש בעלי ירקות כצינור, אזי הדין**

---

[383] **רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן יא:**

"נוטפין שעשאן זוחלין כלומר שאם ירצה לעשותן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה שהן כלים כדי שירדו המים דרך המקל והקנה בלי הפסק ואז יטבילו בו אפי' זב וזבה דמים חיים נינהו, ואגב זב נקט זבה, דזבה לא בעיא מים חיים (**אך בוודאי אין הכוונה שזב יכול לטבול במקווה, שהרי גזה"כ הוא שזב צריך טבילה בחיים**). ועוד השמיענו רבי יהודה דלאו לענין טומאה וטהרה בלבד אנו מכשירין אלו, אלא אף לענין איסור והיתר. ואפילו הזבה שהיא ערוה עד שתטבול- טובלת בו ומותרת לבעלה":

[384] **התבססתי על פירושו של ר' עובדיה מברטנורא שפירש שם, וזו לשונו שם:**

"נתן ידו או רגלו - הרי שהיה קילוח יורד מהר מעוקם ואינו יורד לתוך החבית שרוצה למלאותה לקידוש, ונתן ידו למעלה בראש ההר לעשותה כעין צנור כדי שיעברו המים דרך ידו לחבית של קידוש, וכן עלי ירקות הראויין לאכילה ומקבלין טומאה:

פסולים - המים. כדילפינן בפ"ב דזבחים (דף כ"ה) מדכתיב: "מקוה מים יהיה טהור", הוייתן ע"י טהרה תהא. ואע"ג דהאי קרא במקוה הוא דכתיב, ילפינן מיניה כל הויות (**לכל עניין, ולאו דווקא לענייני מקוואות**). והכי הוי משמעות דקרא, הוייתן של כל מים המטהרים, על ידי טהרה תהא, בין שאתה מהוה אותן להיות מקוה או מילוי (**לקדש מי חטאת**) הוי מהוה אותן ע"י דבר שאינו מקבל טומאה":

הוא שהמים הללו שנכנסו כך לחבית- פסולים מלהיות "מים חיים" בכדי לקדש את אפר פר החטאת. זאת משום שנאמר "מקווה מים יהיה טהור", שבכל סוג של טהרה צריך שהוויותו של הדבר תהיה בטהרה, ועל כן אם אנו נמלא את החבית ע"י דבר המקבל טומאה כיד האדם או כעלי ירקות, ממילא כבר אין החבית תתמלא בטהרה, וממילא המים יהיו פסולים לשמש כמי חטאת),

נתן ידו או רגלו או עלי ירקות[385] כדי שיעברו המים לחבית פסולים (**כיוון שהוא העביר את המים ע"י דבר המקבל טומאה, ומעתה אין המים נחשבים עוד כ"מים חיים"**).

(**אולם אם העביר את המים לחבית ע"י**) עלי קנים ועלי אגוזים (**שאינם מקבלים טומאה)-** כשרים. זה הכלל: **(אם העביר את המים ע"י)** דבר שהוא מקבל טומאה- פסול (**כלומר פוסל את המים מלשמש למי חטאת)**, **(אך אם העביר את המים ע"י**) דבר שאינו מקבל טומאה- כשר (**כלומר, המים כשרים לשמש למי חטאת)**[386].

וקאמר: לא מיבעיא (**שאינו פוסל את המקווה, אם הוא השתמש ב-)** עלי קנים ועלי אגוזים דאינם ראויים לקבל טומאה כלל, אלא אפילו (**אפילו אם השתמש ב-**) מקל וקנה שאם עשה להם בית קיבול (**הם)** מקבלים טומאה, (**בכל זאת)** מזחילין בו (**ואין הם פוסלים את מי המקווה)**. ואפילו הזב והזבה סומכים (**בעצמם את)** המקל והקנה ולא פוסלים (**את המקווה)** אלא היכא דנתן ידו או רגלו והמים עוברים דרך גופו, אבל אם הוא סומך המקל והקנה שהמים עוברים דרך עליהם- אין בכך כלום (**והמקווה כשר לטבילה),** מידי (**כמו שמצינו לגבי-)** דהוה אעלי קנים ועלי אגוזים שהוא סומך שם והמים עוברים עליהם (**והמקווה כשר לטבילה),**

ורבי יוסי (**חולק על רבי יהודה וסובר)** קאמר לא מיבעיא זב וזבה (**אינם רשאים לסמוך, כיוון שהם טמאים והם יפסלו את המים)** אלא אפילו טהור (**איננו רשאי לסמוך את המים, ואם הוא יסמוך את המים, אזי המים ייפסלו)** כיון דבר קיבולי טומאה הוא לא יסמוך במקל (**כלומר, כיוון שהטהור ראוי לקבל טומאה, אף אם הוא לא יטמא בפועל, בכל זאת הוא פוסל את המים)** וההיא דעלי קנים ועלי

---

[385] מדובר בעלי ירקות הראויים לאכילה, ועל כן הרי הם עשויים לקבל טומאה אף אם הם אינם טמאים, ואף אם הם לא הוכשרו לקבל טומאה

[386] **וזו לשונו הנפלאה של הרמב"ם שם:**

"...**בדבר שאינו מקבל טומאה** הרי אותו המים כשר, מפני שאותן הדברים שסייע בהן יהיו כעין תעלה שהמים עוברים בה, והמלוי אינו אלא בחבית הזו שהמים נמצא בה, כי בשעה שהמים עוברים על דבר שאינו מקבל טומאה הוא מים חיים כמו שהיה במעין, ואינו נקרא שאוב עד שיגיע לחבית כמו שיתבאר במקות".

אגוזים (**שהתרנו לסמוך על ידם)** מיירי שנתנן שם טרם באו המים, ולא היו בידו כשעברו המים (**ועל כן אין שום צד פסול בדבר)** עכ"ל.

וידוע (עירובין מ:) דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי (**ולפי זה כל דבר שמסוגל לקבל טומאה פוסל את המים)** וגם **רבינו שמשון** פירש כיוצא בו כדברי הרא"ש: **והרמב"ם** פירשה בענין אחר וישר בעיני הרא"ש וכתבתיו לעיל (קא: ד"ה מעיין שיורד)[387] גבי מעין שיורד מן ההר טיפין טיפין, ואף על פי שכתב שישר בעיניו פירוש הרמב"ם, **בתשובה** (כלל לא) סימן ד'[388] לא כתב אלא פירושו. ורבינו (**בעל הטור)**

---

[387] **וזה לשון הבית יוסף שם:**

יג - יד מעין שיורד מן ההר טיפין טיפין בהפסק יש לו דין מקוה וכו'. בפרק ה' דמקואות (מ"ה) תנן הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים ונוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו

<u>ופירש הרמב"ם</u> הזוחלין היינו הנהרות והיאורות המושכים מן המעיינות יש להם דין מעין לכל דבר והנוטפין פירוש מעין שעל ההר ומימיו נופלים טיפה טיפה למטה בשיפולי ההר אף על פי שאותן טיפות יורדות במרוצה תיכף זו אחר זו כיון שאינו זוחל אלא יורדים בהפסק יש להם דין מקוה ובעו ארבעים סאה ואינם מטהרים בזחילה ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת והעיד רבי צדוק שאם ירבו הזוחלין על הנוטפין שחזרו לדין מעין.

נוטפין שעשאן זוחלין כלומר אם ירצה לעשותן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה שהן כלים כדי שירדו המים דרך המקל והקנה בלי הפסק ואז יטבלו בו אפילו זב וזבה דמים חיים נינהו ואגב זב נקט זבה דבזבה לא בעיא מים חיים

[388] **שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ד**:

ועל אשר שאלת, מקוה שנעשה ממי גשמים, או ממעין, ונפסל, שאין מטהרין אלא באשבורן, ונסדק כותל המקוה, או ניקב, כמה יהיה שיעור הנקב, או הסדק, לבטלו מתורת אשבורן.

תשובה: אני צריך להאריך בתשובה זו, להוציא מלבך מה שראית בספר א' מן המחברים האחרונים, שהאשבורן נפסל בנקב קטן שהמים יוצאין ומטפטפין דרך כותליו. והמחבר שמע, או ראה, משנה זו השנויה בפ"ה דמקואות: נוטפין שעשאן זוחלין, סומך אפילו מקל, אפילו קנה, אפילו זב, אפילו זבה, דברי ר"י, ר' יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה, אין מזחילין בו.

ופי' רבינו שמשון: נוטפין שעשאן זוחלין, כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין, סומך מקל, או קנה, או זב, או זבה, סומכין ביד או ברגל וסותמין מקום יציאת המים, ועומדין במקום אחד ונעשין אשבורן, ויורד הטמא וטובל כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו; כלו': אין מעמידין מקום זחילתו.

ומתוך פי' זה דקדק המחבר, שאם נסדק א' מכותלי המקוה והמים מטפטפין דרך הנקב, נפסל מתורת האשבורן ונקרא זוחלין.

ואין לשון המשנה מורה על הפי' הזה כלל, לפי הנראה לי. ...**<u>והמשנה אני מפרשה כך</u>**: נוטפין שעשאן זוחלין, כגון מי גשמים שנתקבצו למקום אחד, ורוצה להזחילן לתוך גומא אחת לעשות מקוה, סומך אפילו מקל, אפילו קנה, והן פשוטי כלי עץ. והאי דקתני: "אפילו", משום הא דתנן בפ"ו דמסכת פרה: נתן ידו, או רגלו, או עלי ירקות, כדי שיעברו המים לחבית, פסולים, עלי קנים ועלי אגוזים, כשרים; זה הכלל: דבר שהוא מקבל טומאה, פסול, שאינו מקבל טומאה, כשר. ומפרש בפ"ב דזבחים (כה:), דאמר קרא: "מקוה מים יהיה טהור", הוייתן ע"י טהרה; ויליף מי חטאת ממקוה (**שכמו שהוויתו של המקווה צריך להיות בטהרה, כך הוויתו של מי חטאת צריך להיות בטהרה)**.

וקאמר: לא מיבעיא עלי קנים ועלי אגוזים, דאינם ראויין כלל לקבל טומאה, אלא אפילו מקל וקנה, שאם עשה להם בית קיבול מקבלין טומאה, אפילו הכי מזחילין בו. ואפילו זב ואפילו זבה סומכין את המקל והקנה, ולא פסלינן אלא היכא דנתן ידו, או רגלו, והמים עוברים דרך גופו, אבל הוא סומך הקנה והמקל ואין בכך כלום.

כתב לעיל ההיא דמעין שיורד מן ההר טיפין טיפין שהיא על פי פירוש הרמב"ם, וכאן כתב דלא יאחז דף בידו ויעבירם עליו שהוא על פי פירוש הרא"ש,

ולכאורה יש לתמוה עליו שנראה כאילו הוא (**=הטור**) מזכה שטרא לבי תרי (**כלומר שהוא מפרש בבת אחת את המשנה בשתי פנים**) אבל טעמו משום דשני הפירושים באו להחמיר:

1. זה לענין מעין היורד טיפין טיפין בהפסק שאין לו דין מעין
2. וזה לענין שלא יאחוז דף בידו להמשיך על הדף מים למקווה (**אלא קודם יניח את הקרש ורק אח"כ יעברו עליו המים**), (**והוא**) נקט כחומרי שניהם, דבמילתא דאיסורא ספקו להחמיר (**שהרי אנו עוסקים כאן בטבילת מצווה לנידה**

שאיסורה כרת).

וכן נראה מדברי **הרא"ש** בתשובה (שם) סימן ז'[389] שכתב שעלה על לבו לפרש משנה זו דנוטפים שעשאן זוחלין קאי אריישא דקתני הזוחלין כמעין הנוטפים כמקוה (**כלומר, כידוע למשנה זאת (ה,ה) יש רישא וסיפא:**

רבי יוסי אומר: לא מבעיא זב וזבה, אלא אפילו טהור אינו יכול לסמוך המקל והקנה, הואיל (**והטהור**) ומקבל טומאה; וההיא דעלי קנים ועלי גפנים, מיירי שנתנן שמה טרם באו המים. ואל יעלה על לב אדם לפסול את המקוה אם מימיו זבין קצת לחוץ. ואף רבינו לא פירש אלא שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין, ומשמע שנפרץ כל כך עד שכל מימיו זוחלין ומתנענעין לצאת ולא ישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו...

[389] **שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ז**:

מקוה שהמים נכנסין לתוכו דרך סלונות של מתכת, כתב הר"ם במז"ל וז"ל: כל כלי שלא נעשה לקבלה, אע"פ שהוא מקבל, אינו פוסל המקוה. כגון הסלונות שהמים נמשכין בהם, אע"פ שהם רחבים באמצע ומקבלין, אין פוסלים את המקוה, בין שהיו של עץ או של חרס, דפשוטיהם טהורין; וכיון שלא נעשו לקבלה, הרי הן טהורין, וגם אין המים העוברים על גביו שאובין. אבל סילון של מתכת, אע"פ שאין המים העוברים על גביו שאובין, מיהו, כיון דפשוטי כלי מתכות טמאים, נפסלו המים העוברים על גביו.

מההיא דתנן בפ"ו דמסכת פרה: נתן ידו, או רגלו, או עלי ירקות, כדי שיעברו המים לשוקת, פסולין; עלי קנים ועלי אגוזים, כשרים; זה הכלל: כל דבר המקבל טומאה, פסולין, ושאינו מקבל טומאה, כשרים. ומפרש טעמא בפ"ב דזבחים (כה:): דכתיב: אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור, הוייתן ע"י טהרה. ותנן נמי בפ"ה דמסכת מקואות: נוטפין שעשאן זוחלין, סומך אפילו מקל, אפילו קנה, אפילו זב, אפילו זבה, יורד וטובל, דברי ר' יהודה, רבי יוסי אומר: כל דבר שמקבל טומאה אין מזחילין בו.

ופירש רבינו שמשון: נוטפין שעשאן זוחלין, כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין, סומך מקל, או קנה, או זב או זבה סומכין ביד או ברגל מקום יציאת המים, ועומדין במקום אחד ונעשין אשבורן, ויורד הטמא וטובל. ורבי יוסי סבר, דכל דבר המקבל טומאה, אפילו טהור, כיון דמקבל טומאה הוא, אין מזחילין בו; כלומר: אין מעמיד מקום זחילתן. וטעמא דר' יוסי כדתנן בפ"ו דמסכת פרה: נתן ידו או רגלו וכו' כדלעיל. ור' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי. נמצא, שכל דבר הראוי לקבל טומאה, אם עברו המים על גביו למקוה, פסל את המקוה.

... ומתוך אלו הקושיות עלה בלבי דמסתפינא להקל, לפרש ההיא דרשא דהוייתו ע"י טהרה, לא קאי רק אמעין, אבל לא אבור ומקוה מים, לפי שהם כשרים בידי אדם. אבל במקום שצריך מעין, כגון טבילת זב ומי חטאת והזיית מצורע, מצותו דבעינן בהו מים חיים, צריך שתהא הוייתן ע"י טהרה. וההיא דנוטפין שעשאן זוחלין, קאי אריישא, דקתני: הזוחלין כמעין, הנוטפין כמקוה, העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים. ועל אותן נוטפין שהן כזוחלין קתני שאם הזחילן למקוה אחר שסומך במקל, או בקנה, אפילו זב ואפילו זבה, ויורד וטובל הזב; ואגב זב

<u>הרישא</u>- הזוחלין כמעין והנוטפים כמקוה העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים

<u>הסיפא</u>- ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו

א"כ, אומר הרא"ש, שעלתה על ליבו האפשרות לפרש שהסיפא העוסקת ב"נוטפים שעשאן זוחלים" נסובה על אותו העניין שעוסקת בו הרישא של המשנה)

וראיתי עתה בספר **הרמב"ם** (פ"ט הי"ג - יד)[390] שהוא נוטה לפירוש הזה שכתב המים הזוחלין מן המעין הרי הן כמעין וכו' וגבי מקוה כתב (פ"ו ה"ב)[391] כל כלי שלא נעשה לקבלה אף על פי שהוא מקבל אינו פוסל כגון הסלונות וכו' אין פוסלים את המקוה בין שהן של מתכת או של חרס. מכל מקום לא הייתי רשאי לעשות מעשה (**כלומר, להכשיר להביא את המים למקווה ע"י דבר המקבל טומאה כמתכת)** ע"כ. הרי שלא מלאו לבו (**=של הרא"ש)** להקל (**להעביר את המים למקווה)** בדבר שהוייתו על ידי דבר המקבל טומאה, אף על פי שהוכשר בעיניו פירושו של הרמב"ם (**לעשות כן, כמו שהכשיר הרמב"ם להשתמש בצינור מתכת)** ז"ל:

ומ"ש וכן סילון של אבר (**=עופרת)** או של מתכת אסור להעביר בו מים למקוה שמקבל טומאה. כלומר אף על פי שהסילון אין לו בית קיבול, (**בכל זאת)** אם הוא של מתכת מקבל טומאה, דפשוטי כלי מתכות

תנא זבה, דזבה לא בעיא מים חיים. ורבי יוסי קאמר, דכל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו להכשירו לטבילת זב. <u>זה הפירוש עלה בלבי לפרש מימים רבים, אלא שאיני רשאי להקל</u>.

<u>וראיתי עתה בספר הר"מ במז"ל שהוא נוטה לפירוש הזה</u>, שכתב: המים הזוחלין מן המעין, הרי הן כמעין לכל דבר. והנוטפין מן המעין, אע"פ שהן נזחלין, הרי הן כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה, ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת. היו זוחלין מן המעין מתערבים עם הנוטפים ממנו, אם רבו הזוחלין על הנוטפין, הרי הכל כמעין. נוטפין שעשאן זוחלין, כגון שסמך למקום המנטף טבלא של חרס חלקה, והרי המים נזחלין ויורדין עליה, הרי אלו כשרים. וכל דבר המקבל טומאה, אפילו מדרבנן, אין מזחילין בו. וגבי מקוה כתב: כל כלי שלא נעשה לקבלה, אע"פ שהוא מקבל, אינו פוסל; כגון הסלונות שהמים נמשכין בהם, אע"פ שהם רחבים באמצע ומקבלין, אין פוסלין את המקוה, בין שהם של מתכת או של חרס. <u>מכל מקום לא הייתי רשאי לעשות מעשה</u>...

[390] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ט**

הלכה יג: המים הזוחלין מן המעיין הרי הם כמעיין לכל דבר, והמנטפין מן המעיין אע"פ שהן טורדין הרי הם כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין, ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת. היו הזוחלין מן המעיין מתערבין עם הנוטפין ממנו אם רבו הזוחלין על הנוטפין הרי הכל כמעיין לכל דבר, ואם רבו הנוטפים על הזוחלין וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר אינן מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המעורב עד שיקוו המים ויטבול בהן.

הלכה יד: נוטפין שעשאן זוחלין כגון שסמך למקוה המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים נזחלין ויורדין עליה הרי הן כשרין, וכל דבר שמקבל טומאה ואפילו מד"ס אין מזחילין בו.

[391] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ו הלכה ב**: "כל כלי שלא נעשה לקבלה אע"פ שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה, כגון הסלונות שהמים נמשכין מהן אף ע"פ שהן רחבים באמצע ומקבלין אין פוסלין את המקוה בין שהיו של מתכת או של חרס".

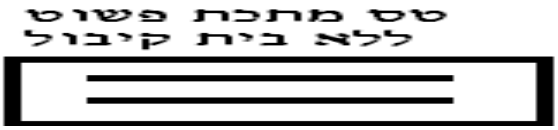

מקבלים טומאה (כלים פי"א מ"א)[392] . וזה על פי מה שנתבאר בסמוך שדעת **הרא"ש** לפסול מקוה שהוייתו על ידי דבר המקבל טומאה (**כגון מתכת המקבלת טומאה אף כאשר זה כלי פשוט**).

וכן כתב **הרשב"א** בתשובה (ח"ג סי' רכח) וז"ל: ועל ענין שאמרת אם חוששין לכלי שמקבל טומאה, בודאי אילו היה כל שיעור המקווה (**כלומר, שכל המים שבמקווה הגיעו**) על ידי דבר המקבל טומאה כגון שלא המשיכו, אלא שהיה זוחל למקווה- פסול,

כמו ששנינו פרק ה' **דמקואות** (מ"ה): רבי יוסי אומר: כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו ושנינו פרק ו' דמסכת **פרה** (מ"ד) נתן ידיו או רגליו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית- פסולים, דדבר המקבל טומאה הוא. ומפרש טעמא פרק ב' **דזבחים** (כה:) דאמר קרא: "מקוה מים יהיה טהור" הוייתו על ידי טהרה יהא, ולפיכך אם הצינור (**שמעביר את המים למקווה הוא**) של מתכת שמקבל טומאה, אף על פי שאין לו בית קיבול- פסול. וכ"כ גם **בתשובות (המיוחסות) להרמב"ן סימן רכ"ז**[393]:

והמרדכי כתב בשבועות (ריש סי' תשמו) וז"ל: כתב **הרא"ם** בספר יראים: צריך ליזהר שלא לטבול ושלא להטביל במעיינות המקלחים דרך סילונות מן מתכת דרך זחילה כדין מעין אלא באשבורן של מ' סאה כדין מקווה (**כלומר, שאין לטבול במעיין שכזה כאשר המים זוחלים, אלא רק כאשר המים עומדים**), שהסילון של מתכת מקבל טומאה אף על פי שאין לו בית קיבול והמים העוברים בו יצאו מתורת מים חיים ומדין מעין,

---

[392] **משנה מסכת כלים פרק יא משנה א**:

"כלי מתכות פשוטיהן ומקבליהן- טמאין, נשברו- טהרו. חזר ועשה מהן כלי חזרו לטומאתן הישנה (**וזאת גזירה מדרבנן שמא יחשבו שכמו שע"י שבירה אין צריך לחכות להערב שמש, כך בטבילה אין צורך לחכות להערב שמש**). רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא לכל טומאה אלא לטומאת הנפש (**כלומר, שרשב"ג סובר שהגזירה שהכלים יחזרו לטומאתן הישנה זה רק בכלים שנטמאו מחמת טמא מת, שצריכים הזאה בשלישי ושביעי, אך אין הלכה כרשב"ג**)"

[393] **שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רכז:**

שאלה: מים העוברים למקוה דרך מתכת, שאין לה בית קבול, כשרים או לא?

תשובה: אם קבע הצינור בקרקע, כדי שיעברו המים בתוכו למקוה, כשר. ואע"פ ששנינו, בפרק ו' של מסכת פרה: נתן ידו, או רגלו, על הירקות, כדי שיעברו המים לחבית, פסולים. עלי קנים, ועלי אגוזים, כשר. זה הכלל: דבר המקבל טומאה, פסול. דבר שאין מקבל טומאה, כשר. ומפרש טעמא, פ"ב דזבחים. דאמר קרא: מקוה מים, יהיה טהור. הוייתה ע"י טהרה, יהא. ותנן נמי, בפ"ה של מקואות: ר' יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה, אין מזחילין. התם, בשאין קבוע בקרקע. אבל בזמן שקבעו בקרקע, בטל לגבי קרקע, ואינו מקבל טומאה. וכדתנן פרק ו' של מסכת מקואות: מטהרים המקואות, התחתון מן העליון, הרחוק מן הקרוב. כיצד? מביא סילון של חרס, או סילון של אבר. מניח ידו תחתיו, עד שהוא מתמצא מים, ומושכו ומשיקו, אפי' כשעורה, ודיו. וטעמא כדאמרי': דכל שהוא קבוע בקרקע, בטל לגבי קרקע, ואינו מקבל טומאה. וכמו ששנינו במסכת כלים: כל כלי מתכות, שיש לו שם בפני עצמו, טמא. חוץ מן הדלת, והנגר, והמנעול, והפותה שתחת הציר, והציר, והקורא, והצינור, שנעשו לקרקע (פי"א).

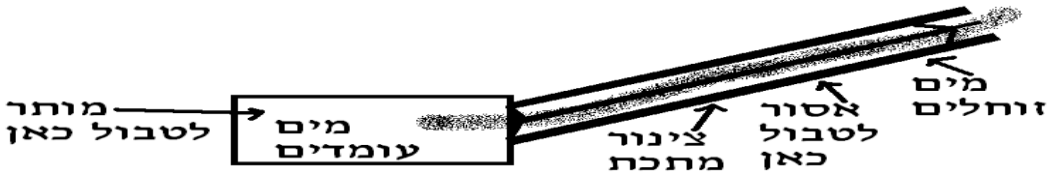

דתנן במסכת **פרה** ומייתי לה בפרק ב' **דזבחים** (כה:): נתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחבית פסולה וכו' זה הכלל דבר המקבל טומאה פסול. מנא הני מילי וכו' הוייתו על ידי טהרה תהא. ואין חילוק בין חיות מי חטאת (**שצריכה הוויה בטהרה**) לחיות דמעין (**שגם כן צריכה הוויה בטהרה),** דהא מקרא דכתיב גבי מעין מייתי ראיה. וכתב **ה"ר שמואל בר"ב** אף על פי שמורי מכשיר לטבול באשבורן שנעשה על ידי דבר המקבל טומאה, מיהו **רש"י** פירש בזבחים[394] וגורס: הוייתם, כשאתה מהוה אותם להיות על ידי דבר שאין מקבל טומאה. מכלל דבכולה פסלי (**=משמע שאם כל המקווה מורכב ממים אלו שהעוברו למקווה ע"י דבר המקבל טומאה, אזי המקווה פסול)**, וצ"ע עכ"ל:

ומ"ש ואם הוא מחובר לקרקע שפיר דמי שאז אינו מקבל טומאה וכו'. כן כתב **הרא"ש** ז"ל **בתשובה** (כלל ל"א סי' ז')[395] **ובסוף נדה** (סי' יב)[396] והביא ראיה מדתנן בפי"א דכלים (מ"ב): כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא **(פירוש הרמב"ם על המשנה: "שהוא מיוחד בשם עד שקוראין לו כך בסתם הרי זה מתטמא"**) חוץ מן הדלת והנגר (**הרמב"ם פירש שזה מוט שנותנים על הדלת מקצה לקצה)** והמנעול וכו' שנעשו לקרקע, וכן הני סלונות כיון שנעשו להיות מונחים שם תמיד תשמישן עם הקרקע ואין מקבלין טומאה.

וביאר (**הרא"ש) בתשובה** דבין שנתחברו (**הצינורות)** בבנין עם הקרקע או שטמונים כולם בתוך הקרקע- נתבטלו עם הקרקע וטהורים,

---

[394] **רש"י במסכת זבחים דף כה עמוד ב**: "הוייתן - של מים המטהרים ע"י טהרה תהא, כשאתה מהווה אותם להיות מקוה או קדוש הוי מהווה אותם על ידי דבר שאין מקבל טומאה".

[395] **שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ז**:

"יש להתיר מקוה שהמים נכנסין לתוכו דרך סלונות של מתכת מטעם אחר, משום שאינן מקבלין טומאה, משום שמשמשין את הקרקע. כדתנן בפרק י"א דמסכת כלים: כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו, טמא, חוץ מן הדלת והנגר והמנעול והפותה והציר והקורה והצנור, מפני שנעשו לקרקע; ואפילו אינם מחוברים לקרקע טהורים, כיון שלא נעשו אלא לשמש הקרקע. וכן הנך סלונות, כיון שנעשו להיות מונחים בקרקע תמיד, אינם מקבלין טומאה".

[396] **רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן יב:**

"**שאלוני** על מקוה שהוליכו לתוכן מים בסילונות של מיני מתכות אם הוא כשר, (**שהרי)** דפשוטי כלי מתכות טמאים, נמצא דהוייתן (**של המקווה**) על ידי טומאה.

ואמרתי דאם הסילונות בנויות מחוברות לקרקע דאין תורת כלי עליהן- אין מקבלין טומאה, כההיא דתנן בפ' אחד עשר דכלים: כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו- טמא, חוץ מן הדלת והנגר והמנעול והפותח שתחת הציר והציר והקורה והצינור שנעשו לקרקע. וכן הני סילונות כיון שנעשו להיות מונחין שם תמיד תשמישן עם הקרקע ואין מקבלין טומאה".

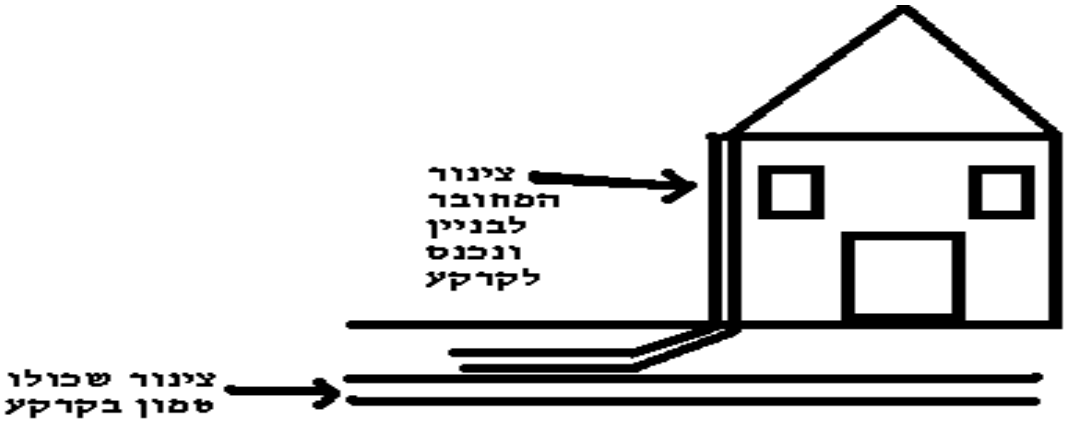

וכן דעת **הרשב"א** שכתב בסוף תשובה שכתבתי בסמוך: במה דברים אמורים (**שהכלי מתכת טמא)?** כשאינו מחובר לקרקע (**ואז כיוון שיש עליו שם כלי בפני עצמו, הרי הוא טמא)**, אבל (**אם כלי המתכת)** היה מחובר לקרקע- (**אזי)** בטל הוא לגבי הקרקע, ואינו מקבל טומאה. ולא עוד אלא אפילו (**אם כלי המתכת הזה)** מחובר לדבר המחובר לקרקע כגון טבעת שבדלת (**והדלת מחוברת לקרקע)-** אינו מקבל טומאה (**כלומר, טבעת המתכת אינה מקבלת טומאה)**

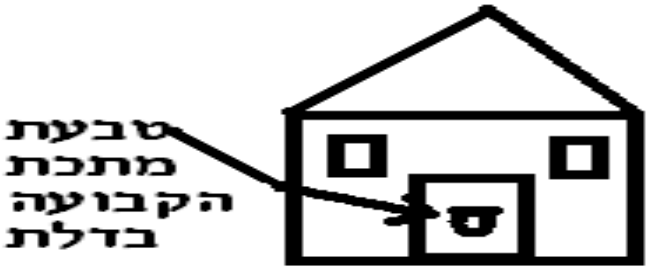

.

וכדאיתא בברייתא, ומייתי לה בפרק במה אשה (שבת נח:)[397] ותנן במסכת כלים: "כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו- טמא, חוץ מן הדלת והמנעול וכו' שנעשו לקרקע" עכ"ל. וכן כתוב **בתשובות (המיוחסות) להרמב"ן סימן רכ"ז**[398] ומדלא מפליג (**בשו"ת הרשב"א המיוחס לרמב"ן)** בין (**כלי מתכת)** טמונים כולם (**בקרקע)** לאינם טמונים משמע דבכל שהן מחוברים לקרקע מכשיר בין טמונים בין שאינם טמונים וכדברי הרא"ש ז"ל (**כלומר, העיקר הוא שהכלי יהיה מחובר לקרקע, ואף אם הכלי איננו טמון כולו, בכל זאת אין הכלי מקבל טומאה באם הוא מחובר לקרקע)**:

---

[397] מסכת שבת דף נח עמוד ב: "ושל דלת – טהורה". **כלומר, שאם יש זוג (הפעמון עצמו בלי העינבל שבתוכו) שקבוע בדלת הרי הוא טהור ואיננו מקבל טומאה, כיוון שהוא מחובר לדלת והדלת הרי מחוברת לקרקע, וכל המחובר לקרקע כקרקע דמי ואיננו מקבל טומאה.**

[398] **שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רכז**

שאלה: מים העוברים למקוה דרך מתכת, שאין לה בית קבול, כשרים או לא?

תשובה: אם קבע הצינור בקרקע, כדי שיעברו המים בתוכו למקוה, כשר... בזמן שקבעו בקרקע, בטל לגבי קרקע, ואינו מקבל טומאה... וטעמא כדאמרי': דכל שהוא קבוע בקרקע, בטל לגבי קרקע, ואינו מקבל טומאה. וכמו ששנינו במסכת כלים: כל כלי מתכות, שיש לו שם בפני עצמו, טמא. חוץ מן הדלת, והנגר, והמנעול, והפותה שתחת הציר, והציר, והקורא, והצינור, שנעשו לקרקע (פי"א).

מט ומ"ש במה דברים אמורים? בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך מים ממעין או ממקוה שרי אפילו על ידי דבר המקבל טומאה וכו'[399]. גם זה מדברי **הרא"ש** בסוף נדה (שם) וז"ל: ועוד אני אומר אם הסלון (**=צינור)** של מתכת מביא את המים ממעין או ממקוה אחר למקוה זה, אף על גב דהוייתן על ידי טומאה (**כיוון שהמים הגיעו ע"י צינור המתכת**)- כשר, כיון דמי המקוה מחוברים למעין או למקוה אחר שהוא כשר,

(**שהרי נפסק להלכה)** דמקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה אם השיקו לחברו למקוה כשר (**כלומר, שאם יש מקווה אחד שמימיו פסולים לטבילה, וחיברו אותו למים של מקווה אחר שבו יש מים כשרים, אזי הדין הוא שהמים הפסולים נטהרים מכוח ההשקה למים הכשרים),** כדתנן בפרק ו' דמקואות (מ"ח): מטהרין את המקוואות העליון (**הפסול)** מן התחתון (**הכשר)** והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביא סלון (**צינור)** של חרס או של אבר (**עופרת)** ומניח ידיו תחתיו (**תחת הצינור)** עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה ודיו (**לטהרת המקווה, והרי הוא נטהר בכך)** עכ"ל.

ואף על גב דממשיך (**הצינור את ה)**מים מן המעין לכלי נפסלו אפילו מים היוצאים מן הכלי משום שאובים ולא מהניא להו חיבורם למעין (**להעלות אותם מדים מים שאובים ולהכשירם)** כמו שנתבאר לעיל (צט: ד"ה ומ"ש) בדברי הרמב"ם והרא"ש, שאני התם (**שונה הדין שם שהמים פסולים)** דהוי (**הצינור)** כלי שיש לו בית קבול ונפסלו משום (**מים)** שאובין,

אבל הכא דאין לו (**לצינור)** בית קבול אף על גב שהוא מקבל טומאה (**כלומר שהכלי מתכת אף שהוא כלי פשוט- מקבל טומאה בעצמותו**)- שפיר הויא השקה אף על פי שהמים נמשכים עליו.

אבל מדברי **הרשב"א** נראה שאינו מחלק בין ממשיך מי גשמים בעלמא (**כמו שהרא"ש כתב שאז איננו כשר ע"י צינור מתכת)** לממשיך מי מעין או מקווה (**כמו שהרא"ש כתב שאז כשר ע"י צינור מתכת)** שכתב בסוף **תשובה** (ח"ג סי' רכח) שכתבתי בסמוך (ד"ה ומ"ש וכן סלון) וז"ל:

עוד שנינו במסכת מקואות: מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידיו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה ודיו. מכל אלו שמענו שאפילו כלי מתכת העשוי לקרקע (**כלומר שמשמש עבור צורך בקרקע עצמה)** או לדבר המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה ואינו פוסל את המקוה עכ"ל. הרי שפירשה להההיא מתניתין כשהסילון מחובר לקרקע דווקא, וכן מפורש בהדיא **בתשובה** (המיוחסת) **להרמב"ן סימן רכ"ז**[400], ולא כדמשמע מדברי **הרא"ש**[401] דמפרש דבסילון תלוש אייריי:

---

[399] **וזה לשון הטור שם:**

"וכן הסילון של אבר או של מתכת אסור להמשיך בו מים למקוה שמקבל טומאה ואם הוא מחובר לקרקע שפיר דמי, שאז אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל אגב קרקע. בד"א (**שהמתכת פסולת את המים)**? בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך מים ממעיין או ממקוה שרי (**להעביר אותם)** אפי' ע"י דבר המקבל טומאה, דחשבינן לזה המקוה שממשיך המים לתוכו כאילו היא מחובר למעיין או למקוה שממשיך המים משם (**ולכן אין המים נפסלים)**.

אפי' בממשיך מי גשמים ע"י דבר המקבל טומאה אינו פוסל אא"כ המים נופלין להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה אבל אם נופלין על שפתו בחוץ ונמשכים לתוכו או שמחבר לפי הסילון של אבר צינור קטן של עץ או של חרס שהמים מקלחים ממנו למקוה כשר..."

[400] **שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רכז:** "וטעמא כדאמרי': דכל שהוא קבוע בקרקע, בטל לגבי קרקע, ואינו מקבל טומאה".

[401] **רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן יב:**

מח (ב) ומ"ש אפילו בממשיך מי גשמים על ידי דבר המקבל טומאה אינו פוסל (**את המים**) אלא אם כן היו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה וכו'. גם זה מדברי **הרא"ש** בתשובה (שם)[402] ובסוף נדה (שם)[403] והביא ראיה מפרק ב' דזבחים (כה:) דבעי אויר שסופו לנוח כמונח דמי או לא (**האם כאשר נכנס משהו לתוך הכלי, הוא נחשב כמונח בתחתית הכלי כבר כשהוא באוויר הכלי, או שמא הדבר ייחשב כמונח רק כאשר יהיה מונח בפועל ממש**), ופשיט ליה דאויר כלי ככלי דמי (**כלומר, כל מה שנכנס לתוך הכלי, אף שעדיין לא נח בתחתית הכלי, נחשב כמונח בתחתית הכלי ממש**),

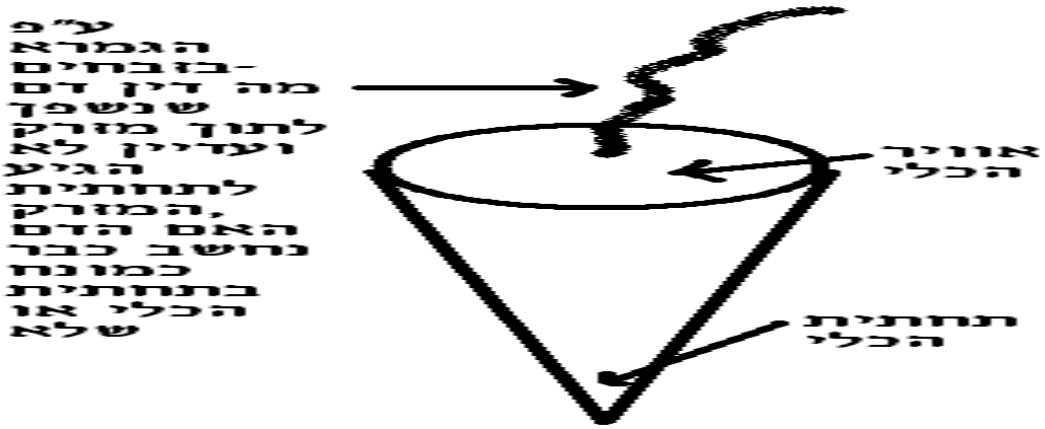

ומייתי בתר הכי (**מביאים שם בגמרא בזבחים אח"כ את המשנה הבאה:**) תנן (פרה פ"ו מ"ד): נתן ידו או רגלו או עלי ירקות (**בכדי**) שיעברו (**על ידם**) המים לחבית (**לצורך מי חטאת**)- פסולים (**המים, כיוון שהוא העבירם ע"י דבר המקבל טומאה**). (**אולם אם העביר את המים על גבי**) עלי קנים ועלי אגוזים ועלי גפנים (**שאינם מקבלים טומאה**)[404]- (**המים**) כשרים. זה הכלל: כל דבר שהוא מקבל טומאה (**והעביר על ידו את המים, הרי המים**)- פסולים, ושאינו מקבל טומאה- כשרים. מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן: אמר קרא: "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" הויתו ע"י טהרה תהא. א"ר חייא בר אבא: זאת אומרת: אויר כלי ככלי דמי

"וכן הני סילונות כיון שנעשו להיות מונחין שם תמיד תשמישן עם הקרקע ואין מקבלין טומאה. ולא מיבעיא על כלי מתכות שנעשה לשמש את הקרקע שהוא טהור לפי שהוא בטל אגב קרקע אלא אפי' נעשה לשמש פשוטי כלי עץ טהור"

[402] **שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ז:**

"והרוצה לצאת מידי ספיקא, שלא יהא נדנוד איסור, יעשה אותו בענין שלא יגע פי הסילון של מתכת על אוירו של מקוה, אלא שישאר פי הסילון חוץ למקוה, או ישים בפי הסילון של מתכת סילון של חרס, או של עץ, שיפלו המים ממנו לאויר המקווה"

[403] **רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן יב**:

"ועוד אני אומר דהרוצה לצאת מידי ספק שלא יהא נדנוד איסור בדבר יעשה אותו בענין שלא יגיע פי הסילון של מתכת על אוירו של מקוה אלא ישאר פי הסילון חוץ למקוה או ישים בפי הסילון של מתכת סילון של עץ או של חרס שיפלו המים ממנו לאויר המקווה"

[404] בגמרא שלפנינו לא מוזכרים "עלי גפנים"

(**כלומר, שממשנה זאת ניתן ללמוד שהאוויר שמעל הכלי נחשב כמונח בכלי עצמו, משום שאם לא נאמר כן, אזי לא מובן מדוע אם העביר את המים ע"י ידיו המים נפסלים? והרי המים בתחילה מגיעים לאוויר הכלי שאינו מקבל טומאה ורק אח"כ הם מגיעים לתחתית הכלי.**

רוצה לומר שמכך שאנו רואים שהמים פסולים ואין זה נחשב שהוויתם הייתה בטהרה- מוכח לנו שזה נחשב כמי שבאו המים ישירות מתוך ידיו, משום שאם אוויר הכלי לא היה נחשב כמונח מיד בכלי, אזי הרי היה הפסק בין עירוי המים מתוך ידיו לכלי לבין כניסת המים לכלי, ואז היה לנו לומר שהווית המים כן הייתה בטהרה, כיוון שהרי המים הגיעו מן האוויר ולא ישירות מידו.

על כרחך לומר כדאמרן שמוכח מן המשנה שזה נחשב כמי שהגיעו המים ישירות מתוך ידיו, ועל כן מוכח שאוויר הכלי נחשב כמונח מיד בתוך הכלי).

פירוש, דאי לאו ככלי דמי (**אם המים שנופלים לכלי לא נחשבים כמונחים בתחתית הכלי)**, אמאי פסולים? והלא לא נפלו מידו (**ישירות)** לחבית, אלא היו מקלחים מהלאה לידו, ומידו לאויר, ואחר כך נפלו מן האויר לחבית ולא באו לחבית מדבר המקבל טומאה (**שהרי המים הגיעו מן האוויר, ועל כן הוותים הייתה בטהרה. כאמור כל זה על הצד שאוויר הכלי איננו ככלי)**.

אלא ודאי (**ע"פ המשנה צריך לומר ש)**אויר כלי ככלי דמי, והוי (**המים)** כנפלו מתחת ידו (**ישירות)** לחבית. אמר ליה רבי זירא: ודילמא בשותת (**שמא מדובר במצב שבו המים החיים נשפכו ישירות מידו לדפנות בתוך הכלי ללא שהות באוויר כלל, ובאמת נוכל לומר ע"פ המשנה שאוויר הכלי איננו ככלי-)**, ולא תפשוט מכאן דאויר כלי ככלי דמי. דמיירי שהמים שותתים מתחת ידו לחבית ואינם עוברים באויר.

אמר ליה (**ר' חייא בר אבא לר' זירא)**: תרדא (**=שוטה),** "כדי שיעברו המים לחבית" תנן[405] (**במשנה שהבאנו לעיל מפורש שהמים עוברים לחבית והם אינם שותתים, וא"כ כיצד ניתן לומר כדבריך? אלא ודאי שהמים עברו בתחילה באוויר של החבית)**. משמע ש(**המים)**עוברין בקילוח מוכח בהדיא, דאפילו העביר המים עד החבית על ידי דבר המקבל טומאה לא מיפסלי אם לא שיגיע אותו דבר המקבל טומאה עד אויר הכלי עכ"ל.

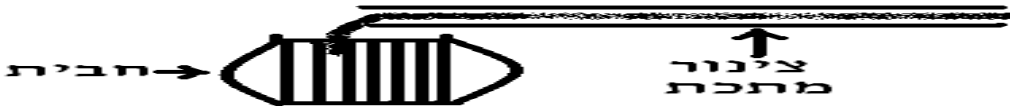

וכבר נתבאר (לעיל ד"ה ומ"ש במה)[406] דהיינו דווקא (**כשהעביר את המים)** במידי דלית ליה בית קיבול (**אזי המים כשרים)**, אבל אם יש לו בית קיבול המים, (**אזי**) הנמשכים ממנו פסולים בכל זה:

והרמב"ם כתב בפרק ו' מהלכות מקואות (ה"ב): כל כלי שלא נעשה לקבלה (**כלומר שלא נעשה על מנת לאגור בתוכו מים)**, אף על פי שהוא מקבל (**מים בתוכו)-** אינו פוסל את המקווה. כגון הסלונות

[405] **מסכת זבחים דף כה עמוד ב:** "נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחבית - פסולין, עלי קנים ועלי אגוזים. כשירה; זה הכלל: דבר המקבל טומאה - פסולין, דבר שאינו מקבל טומאה – כשירין"

[406] וזו לשונו שם: "שאני התם (**שונה הדין שם שהמים פסולים)** דהוי (**הצינור)** כלי שיש לו בית קבול ונפסלו משום (**מים)** שאובין, אבל הכא דאין לו (**לצינור)** בית קבול אף על גב שהוא מקבל טומאה (**כלומר שהכלי מתכת אף שהוא כלי פשוט- מקבל טומאה בעצמותו)**- שפיר הויא השקה אף על פי שהמים נמשכים עליו".

(**=הצינורות)** שהמים נמשכים מהן, בין שהיו **(צינורות)** של מתכת או של חרס (**אין הם פוסלים את המקווה, כיוון שכאמור הם לא נעשו לקבלת מים בתוכם)**.

וכן כתב (**הרמב"ם)** גם כן **בפירוש המשנה** פ"ד (מ"ג)[407], ולא חילק בו (**=בדין הצינור)** בין אם הוא מחובר לקרקע לאם אינו מחובר, ובין אם הוא מקלח (**את המים ישירות)** לאויר המקוה או לאו, משמע שסובר שאף על פי שמקבל (**הצינור)** טומאה (**בכל זאת)** כיון שאין לו בית קיבול- כשר. וטעמו מפני שהוא מפרש מתניתין (פ"ה מ"ה) דנוטפין שעשאן זוחלין דקאי ארישא דקתני הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה וכו' וכמו שכתבתי לעיל (קא: ד"ה מעין) גבי מעין היורד מן ההר טיפין טיפין בהפסק ולא איירי לענין הוייתו על ידי טהרה דלא בעינן הוייתו על ידי טהרה אלא לזב ומצורע וקידוש מי חטאת דבעינן בהו מים חיים אבל לטבילת שאר טמאים דלא בעינן מים חיים אפילו הוייתן על ידי דבר המקבל טומאה כשר, והוא שלא יהיה לו בית קיבול העשוי לקבלה.

ויש הוכחה לדעתו מדקתני במסכת **פרה** (פ"ו מ"ד) ההיא דנתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים וכו' (**כלומר, שהמים פסולים כיון שהם הגיעו ע"י דבר המקבל טומאה ועל כן אין הווית מקווה זה בטהרה),** ולא קתני לה במסכת מקואות (**כלומר, מכך ששנינו דין זה שדבר המקבל טומאה פוסל את המים לצורך מי חטאת, ולא שנינו זאת במסכת מקוואות, משמע שדווקא לגבי דיני טומאה וטהרה שצריך מי חטאת אנו פוסלים את המים ע"י כך שהם עברו בדבר המקבל טומאה,**

אולם לגבי טבילה במקווה אין המים נפסלים ע"י עצם זה שהם עברו בדבר המקבל טומאה, אלא העיקר הוא שהם יעברו בכלי המקבל בתוכו את המים, ובאם הוא איננו מקבל את המים בתוכו, אין הוא פוסל לעניין מקוואות, אף שהוא בעצמיותו מקבל טומאה).

ומכל מקום כיון שהרא"ש (שם) כתב שאינו רשאי לעשות מעשה להקל (**ולהשתמש בדבר המקבל טומאה להעביר על ידו את המים)**, וגם כתב (**הרא"ש)** בתשובה שגדולים החמירו לפסול (**כלי שכזה)**, וגם ר"ש פירש דמזחיל על גבי דבר המקבל טומאה פסול אף לטבילת הטמאים (**כלומר שאם אדם מעביר מים ע"י דבר שמקבל טומאה, אזי המים פסולים אפילו לטבילה ולאו דווקא למי חטאת, שלא כמו שרצינו לדייק מקודם מכך שלא הוזכר דין זה במסכת מקוואות)**,

(**על כן)** אין להקל בדבר, אלא נקטינן כדברי הרא"ש הלכה למעשה (**שאין להעביר מים ע"י דבר המקבל טומאה)**:

כתב **הרא"ש** בתשובה (שם) שהוקשה לו לפי שיטתו תוספתא דפרק ב' דמקואות (ה"ג) דקתני: לגיון העובר ממקום למקום וכן שייראה העובר ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקווה- כשר, ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה (**כלומר, אף אם עשו מקווה שלם שמורכב מאותם מים שזילפו אותם- המקווה כשר).**

ומאי שנא מקוה הנעשה בזילוף ידים ורגלים מנתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחבית (**כלומר, מדוע אנו אומרים שמקווה שנעשה ע"י זילוף המים לתוכו- כשר לטבילה, ואילו מים שהגיעו לחבית ע"י שהטה את המים ע"י ידו כצינור, כך שהמים לא הגיעו ישירות מתוך ידו- פסולים)** ע"כ.

---

[407] **רמב"ם על המשנה מסכת מקוואות פרק ד משנה ג**:

"אמר שאם היה הסלון צר משני צדדיו ויש לו חלל והרבה שעושין כן כצורה זו והיו המים עוברים בו למקוה, הרי זה כשר אף על פי שהמים מתקבצים באותו החלל והוא מקבל כמות מרובה, לפי שלא נתכוונו בחלל זה שיהא כלי קבול, אלא היתה המטרה שיצאו המים מן המקום הצר בלחץ...

ובמה שכתבתי לעיל (קב: ד"ה כתב עוד) בשם הראב"ד בפירוש תוספתא זו יתיישב זה (**שהראב"ד כתב שכל שבאו המים ע"י נגיעת האדם בכוונה- פוסלת. על כן בזילוף המים, המים לא הגיעו ע"י נגיעת האדם בכוונה שהמים יזדלפו למקווה, ועל כן אין הזילוף פוסל את המים. אולם בחבית, שהאדם הטה את המים ע"י מגעו בכוונה כדי שהמים יגיעו לחבית, הרי המים פסולים**):

נ מקוה שנסדק אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק יש פוסלים אותו אפילו יש בו כמה סאין וכו'. כן דעת **המרדכי** בשבועות (ריש סי' תשמה) וז"ל: הטובל במקוה אפילו יש בו אלף סאין (**של מים כשרים, בכל זאת)** יזהר שלא יצאו המים [משפת] (מ)המקוה בשעת טבילה, דאם כן הוו להו זוחלין (**והרי אנו יודעים שאין מי גשמים מטהרים בזוחלים אלא רק באשבורן)** ואם הוא מעכב זחילתו (**של המים היוצאים מן המקווה)** בדבר המקבל טומאה, כגון שנתן שם כלי או ידו או רגלו (**שכל אלו מקבלים טומאה)** לעכב זחילתו- אינו מועיל (**כלומר, אין זה מכשיר את הטבילה במקווה).**

והכי תנן בפרק ה' דמקואות (מ"ה): נוטפין שעשאן זוחלין, פירוש: כגון מקוה שפרץ על שפתו וכו', והרא"ש הביא בסוף נדה (סי' יא) משנה זו דקתני נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה- אין מזחילין בו.

ופירש **ר"ש** נוטפין שעשאן זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאים (**לחוץ)** וזוחלין- אסור לטבול בו, דכיון שמי המקוה ננערו והתחילו לצאת הרי הוא טובל במקוה זוחל (**והרי ידוע שאין מי גשמים מטהרים כאשר הם זורמים אלא רק כאשר הם מכונסים במקום אחד),** ואפילו (**אם)** ישאר במקוה מ' סאה אחר שיצאו (**כל)** הזוחלין, מכל מקום השתא מיהא הוא טובל גם במים העליונים שהם זוחלין (**ועל כן טבילתו- פסולה).**

והנכון יותר לפרש דמיירי <u>שלא</u> ישאר במקוה מ' סאה אם לא שיסתום הזחילה (**ורק אז הטבילה שלו תהיה פסולה, אולם אם יישארו במקווה 40 סאה אחר שיצאו כל המים העליונים לחוץ- הטבילה בו כשרה. כאמור לפי הר"ש הטבילה לא תהיה כשרה, כיוון שלר"ש אין זה משנה אם יישארו 40 סאה, אלא העיקר הוא שכל עוד שהמים זוחלים לא ניתן לטבול במקווה הזה)**

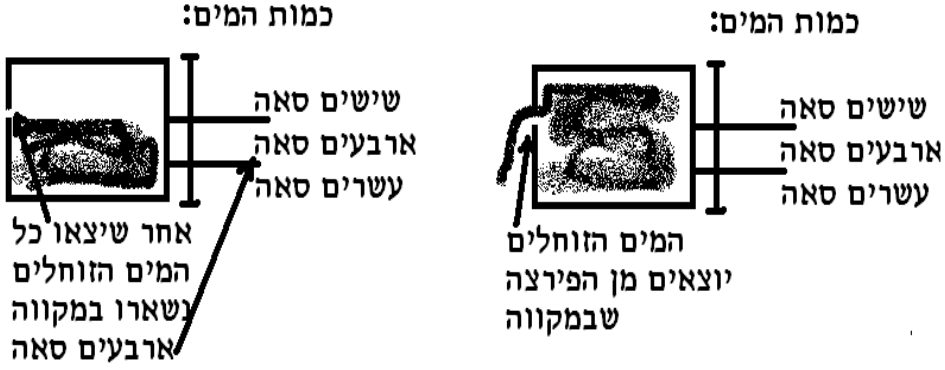

והשתא ניחא דפוסל רבי יוסי[408] (**שר' יוסי פוסל את המקווה שנפרץ וסתמו אותו ע"י דבר המקבל טומאה)**, משום דשיעור הכשר מקוה נעשה על ידי דבר המקבל טומאה, אבל אם ישאר במקוה מ' סאה ואינו סותם אלא כדי להרבות מים לא מיקרי הוייתו על ידי טומאה

[408] **משנה מסכת מקוואות פרק ה משנה ה:**

(**כלומר, כל מה שאמרנו שמקווה שנעשה ע"י דבר המקבל טומאה הינו פסול, ע"פ מה שנאמר בפסוק: "מקווה מים יהיה טהור" ולמדנו ש"יהיה" מלמד שהוויתו של המקווה צריכה להיות בטהרה, זה רק בדבר שמהווה את עצם המים. אולם דבר שאיננו משפיע על הבאת המים למקווה, אלא רק מונע את יציאתם- יכול להיות גם מדבר המקבל טומאה.**

על כן אם יישארו במקווה 40 סאה אחר שכל המים הזוחלים יצאו לחוץ, המקווה יוכשר לטבילה ואין לנו לומר שהוא ייפסל משום שהוא נסתם ע"י דבר המקבל טומאה, משום שכאמור כל עוד שהמקווה לא התהווה בעצם ע"י דבר המקבל טומאה, אלא רק מנעו ממימיו לצאת ע"י דבר המקבל טומאה- אין הוא פסול).

ולהך פירושא אם ישאר במקוה מ' סאה לכולי עלמא מותר לטבול בו אף כשהוא זוחל מלמעלה, כיון דעיקר המקווה (**שזה 40 הסאים)** אינו זוחל. ולא פליגי (**התנאים במשנה**[409]**)** אלא במקוה שלא ישאר בו מ' סאה אחר שיצאו הזוחלין,

דרבי יוסי סבר: דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו. כלומר אין מעמידים בו הזחילה כיון דסתימה זו גורם הכשר המקווה (**כלומר, שמבלי שהיינו שמים את הדבר המקבל טומאה- המקווה לא היה מוכשר, כיוון שהמים שבמקווה היו יוצאים לחוץ. א"כ, נמצא שהוויתו של המקווה נעשתה בפסלות, שהרי מבלי הדבר המקבל טומאה לא היה המקווה מוכשר, ועל כן אומר ר' יוסי שמקווה זה פסול**),

וטעמא כדתנן בפרק ו' דפרה (מ"ד): נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית- פסול. ומפרש טעמא בפרק ב' דזבחים (כה:) דאמר קרא: "מקוה מים יהיה טהור" (**מלמד ש-**)הוייתן על ידי טהרה יהא.

ורבי יהודה סבר דיכול לסמוך (**את מקום פירצת המקווה)** במקל ובקנה אפילו הם כלים וטמאים (**שאף שהם כלים "פשוטים" חסרי בית קיבול, אך מכל מקום הם מקבלים טומאה מדרבנן)**, וכן זב וזבה סותמין ביד או ברגל לעכב הזחילה.

וראיתי אחד מהמחברים האחרונים שכתב מתוך משנה זו שאם נסדק אחד מכתלי המקוה והמים מנטפים דרך הנקב יצא מתורת אשבורן ונקרא זוחלין ופסול, ולישנא ד"נוטפין שעשאן זוחלין" לא משתמע כפירוש ר"ש כי לא עשאן זוחלין, אלא מעצמו נפרץ המקוה על שפתה (**כלומר, משמע מן המשנה שהאדם הפך את הנוטפים לזוחלים, ואם נפרש כר"ש שמדובר שהמקווה נפרץ ונעשה זוחל מעצמו תהיה לנו בעיה שזה לא יסתדר עם פשט לשון המשנה שמשמע שהאדם הפך את הנוטפים לזוחלים ולא שהדבר נעשה מעצמו**).

וגם "אין מזחילין בו" (**שאמר ר' יוסי שבכל דבר המקבל טומאה- אין מזחילין בו)** קשה לפרשו מניעת זחילה (**כלומר, לפי הר"ש שביאר את דברי ר' יוסי שאין מזחילים בדבר המקבל טומאה, זה למנוע מן המים לצאת- קשה. כיוון שמשמע ש"אין מזחילין" זאת פעולה חיובית ולא עניין שלילי, של מניעת דבר)**

ועוד טעמא דרבי יוסי (**שאין לסתום את המקווה ע"י דבר המקבל טומאה משום שזה מה שמהווה את המקווה)-** לא מסתבר כלל.

"הזוחלין כמעין והנוטפים כמקוה העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו"

[409] עיין בהערה שלפני כן

ועוד דתנן בפ"ה דמקואות (מ"ו) בית שמאי אומרים: מטבילין בחרדלית (**זרם מים היורד מן ההר**) ובית הלל אומרים אין מטבילין ומודים (**בית הלל לבית שמאי**) שגודר כלים וטובל בהם וכלים שגדר לא הוטבלו. פירוש חרדלית- שטף מים היורדים מדליו של הר.

בית שמאי סברי דנוטפים מטהרים בזוחלין וקטפרס הוי חיבור (**כלומר, שמי גשמים שהם נקראים נוטפים, ניתן לטבול בהם אף כאשר הם זורמים, ואף שהם זורמים על גב ההר שזה נקרא "קטפרס" בכל זאת כל המים נחשבים כמחוברים והכול מצטרף ל40 סאה, אף שבמקום הספציפי שהוא טובל אין 40 סאה, אך מכל מקום טבילה עלתה לו, כיוון שאנו רואים את כל המים כמחוברים**)

ובית הלל סברי דלא הוי חיבור (**כלומר, ש40 סאה של המים שיורדים על גב ההר אינם נחשבים כמחוברים, כיוון שבית הלל סוברים שקטפרס לא הוי חיבור**), וגם אין (**המים הנוטפים**) מטהרים בזוחלין, אבל כשגדר בכלים (**כלומר, כאשר כנס את המים שזחלו למקום אחד, ועל ידי כך-**) לא הוו זוחלין, ואם יש באשבורן (**שיצר ע"י גדירת הכלים כמות של**) מ' סאה (**אזי**) מטבילין בהם. אבל (**עצם ה**)כלים שגדר בהם (**את המים בכדי לעשות את האשבורן**) לא הוטבלו, לפי שלא הגיע בהם המים אלא מצד אחד (**שהרי כל הצד החיצוני שלהם לא נגע במים כלל, וא"כ כיצד תעלה להם טבילה?!**).

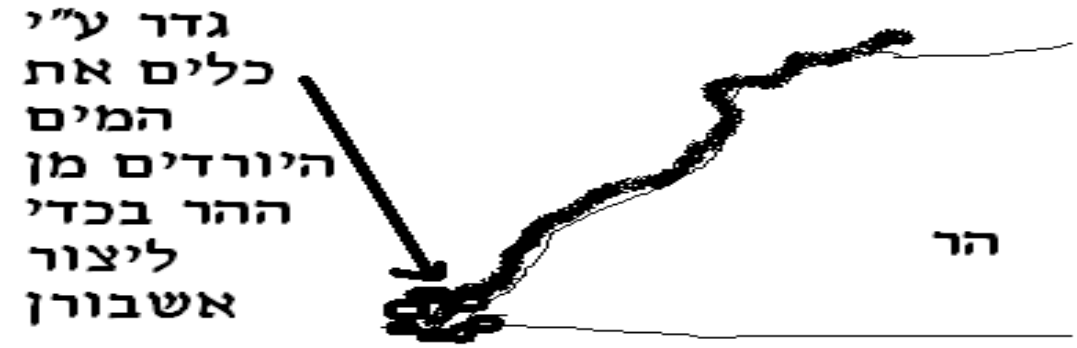

אלמא דמבטלין הזחילה על ידי כלים טמאים (**כלומר, שניתן למנוע זחילה של מים ע"י שימוש בכלים טמאים, וא"כ לכאורה הוא הדין יהיה במקווה שנפרץ שנוכל למנוע את זחילת המים ע"י דבר המקבל טומאה, שהרי במה שונה דין זה מדין זה?**)

ועוד הגודר בכלים אי אפשר להדק כל כך הכלים זה לזה שלא יצאו [קצת] מן המים שביניהם כי לא הוזכר במשנה שצריך לטוחן בטיט (**וא"כ בוודאי שמים זוחלים לחוץ, ובכל זאת משמע שבית הלל ובית שמאי מכשירים את הטבילה, אף שיש כאן זחילה וכלים המקבלים טומאה. א"כ מכאן לכאורה יש ראייה שאף אם יש זחילה, ניתן לגדור ע"י כלים המקבלים טומאה**)

וכן **בתורת כהנים** (שמיני ריש פרשה ט) דקאמר: אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין(?!) (**כלומר, האם אתה חושב שכמו שמצינו שמי המעיין מטהרים אף כאשר הם זוחלים אז גם מי המקווה יטהרו אף שהם זוחלים?**). משמע שלא בא למעט אלא דומיא דמעין שכולו זוחל והולך, וכן בית שמאי ובית הלל לא נחלקו אלא בחרדלית שהן מים הנגרים מדליו של הר (**אבל אם לא כל המים זוחלים, אלא רק מקצת מן המים זוחלים- ניתן לטבול במקווה שכזה).** וכן משמע **בתוספתא** (מקואות פ"ד ה"ו) דאם יש לפניו עוגל (**=חפירה עגולה, דומה ללשון של "עוגה" שהיא ג"כ עגולה)** מ' סאה, אף על פי שחרדלית של גשמים עוברת דרך אותו עוגל נכנסת מצד אחד ויוצאת מצד אחר- מטבילים בו, דאין נוטפים פסולים אלא בטובל בהם דרך זחילתן כמו נהרות שרבו עליהם מי גשמים (**וכיוון שכאן הוא טובל בעוגל- הטבילה כשרה**).

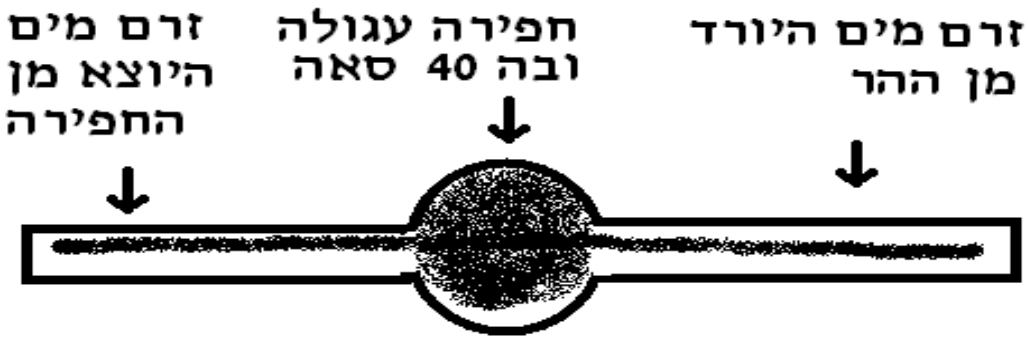

וכן משמע מדתנן בפרק ג' **דמקואות** (מ"ג): בור שמלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו וכו' ע"כ (**שגם שם הרי מדובר בבור שמים נכנסים אליו מצד אחד ומים יוצאים מצד אחר, ובכל זאת ניתן לטבול בבור אחר שכל מימיו יוחלפו, ואין חשש מצד טבילה במים זוחלים, אם טובלים בבור עצמו ששם המים מכונסים ולא זוחלים**).

וכל זה כתב גם כן (**הרא"ש**) בתשובה (כלל ל"א סימן ד) וז"ל בסוף התשובה: "ואל יעלה על לב אדם לפסול המקוה אם מימיו זבין קצת לחוץ, ואף רבינו (**הטור**) לא פירש אלא שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלים (**כלומר שרק אם ישנה זחילה הניכרת הדבר פוסל את הטבילה, אך באם הזחילה אינה ניכרת, אין זה פוסל את המקווה מלטבול בו)** ומשמע שנפרץ כ"כ עד שכל מימיו זוחלין ומתנועעים לצאת ולא ישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו" ע"כ (**ורוצה לומר שרק אז המקווה ייפסל, אך אם הזחילה לא ניכרת- אין המקווה נפסל בשל כך**).

וכדברי הרא"ש פסק רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ה רכו.)[410] בשם הגאונים ז"ל:

---

[410] **רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה:**

"נוטפין שעשאן זוחלין אינו טובל בהן ואם רוצה להעמיד הזחילה צריך לסתום אותה בדבר שאינו מקבל טומאה דכל דבר המקבל טומא' אין מזחילין בו פירש רבינו שמשון ז"ל נוטפין שעשאן זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין אסו' לטבול בו כיון שמימי המקוה ננערו והתחילו לצאת הרי הוא טובל במקום זוחל ואפילו ישאר במקוה מ' סאה אחר שיצאו הזוחלים מכל מקו' הוא טובל גם במים העליונים שהם זוחלים

והנכון יותר לפרש דמיירי שלא נשאר במקוה מ' סאה אם לא שיסתום הזחילה ולפיכך צריך שיסתום הזחילה בדבר שאינו מקבל טומאה דאי בדבר המקבל טומאה או סתם זב או זבה בידו או ברגלו אין טובלין בו אבל אם ישאר במקוה מ' סאה ואינו סותם אלא כדי להרבות מים אפילו כוונתם בדבר המקבל טומאה לא מיקרי הוייתו על ידי טומאה".

וכתב **מהר"י קולון** בשורש קנ"ו שאפילו לדעת הראשון שפוסל **(את המקווה שמימיו זוחלים דרך הפירצה לחוץ)** אפילו ישארו שם מ' סאה אחר שיצאו דרך הסדק מכל מקום יש לחלק ולומר דדוקא במקוה מים מכונסים הוא שאמרו לפסול בכהאי גוונא (**שמימיו זוחלים לחוץ**),

אבל היכא שמקוה זה בא מן המעין (**כלומר שזה בעצם מעיין רק הוא נראה כמקווה כיוון שמימיו מכונסים בנביעה כמקווה)** שדינו לטהר בזוחלין יש לומר דיש להכשירו (**אף שמימיו זוחלים לחוץ)** ממה נפשך:

שאם אתה מחשיב כל המים כזוחלין אם כן עדיין שם מעין עליו ודינו הוא ליטהר בזוחלין שהרי לעולם מקלח הוא וזוחל מצד הקילוח כדרך מעין שהוא תמיד זוחל, ואף על גב שהוא נפסק ממקור המעין, מכל מקום כיון שלא נח באשבורן כדרך מקוה אלא זוחל ויורד דרך הצד האחר נראה דעדיין שם מעין עליו

(**כלומר, אע"פ שהמים מן הנביעה נשפכים למקווה ואין חיבור של קילוח רציף בין הנביעה למקווה עצמו, מכל מקום אנו מחשיבים את המים שבמקווה כמי מעיין, כיוון שלעומת מי הנביעה שנכנסים למקווה, גם יוצאים מים אחרים לחוץ, והרי לפנינו זרימה מתמדת מכוח נביעת המעיין למקווה**),

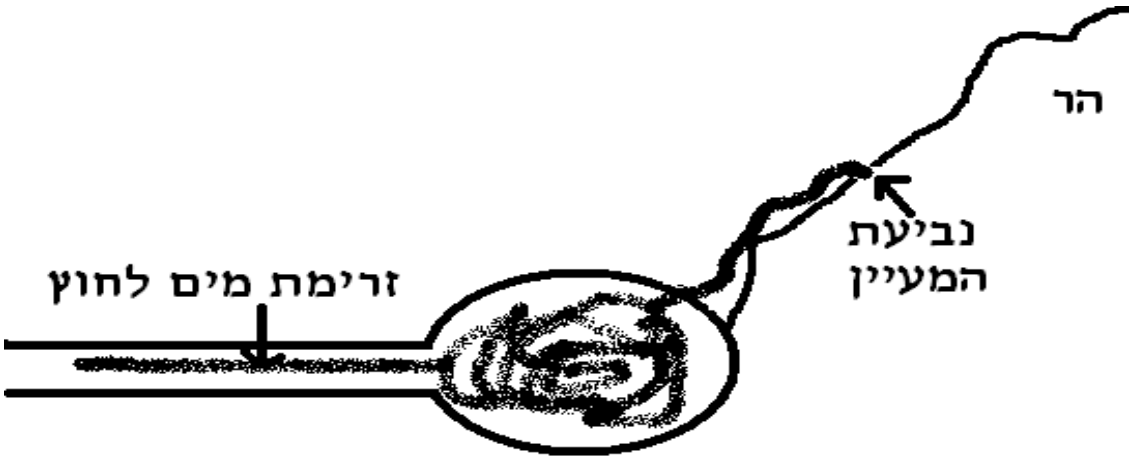

וראיה ממה ששנינו בפרק ה' **דמקואות** (מ"ו) ומייתי לה בפ"ב דחולין (לא.): גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים ועוד תניא (תוספתא פ"ד ה"ג) ומייתי לה התם (ע"ב): מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין (**וזאת משום)** שאין מטבילין באויר. ופירש **רש"י** מטבילין בראש הגל הנתלש מן הים והולך למרחוק ובא על הארץ וכו' דשמע מינה שאף על פי שנפסק (**הגל)** ממקום נביעתו, מכל מקום כיון שלא נח במקום אשבורן אלא תמיד היה נע ונד לא פסק ממנו שם מעין ומטהר בזוחלין,

הכא נמי (**במעיין הנובע)** לא שנא, שהרי לא נחו המים (**לגמרי במקום אחד)** אלא נכנסים בזה ויוצאים בזה.

ולא מבעיא שהמים שהם יוצאים מנקב ולמעלה (**כלומר מדובר על הפירצה במקווה, והוא מדבר על המים שנאגרו בחלל המקווה מעל הנקב שנפרץ בכותל)** ששם מעין עליהם שהרי לא נחו כדפרישית, אלא אפילו המים שהם מנקב ולמטה כשרים ממה נפשך:

אי חשיבי זוחלין מחמת שננערו לצאת אם כן ה"ל מי מעין (**המטהרים בזחילה**),

ואי לא חשיבי זוחלין, אם כן ה"ל מקוה ומטהרים במ' סאה.

ומכל מקום מטעם זה (**שאמרנו עתה)** אין ראוי להכשיר כל כך המקווה, דיש לחוש שמא תפסוק הזחילה משני הצדדים הן ממוצאן הן ממובאן וכגון שכלו המים תחלה מצד מובאן, ושוב נחסר המקוה ונבלעו המים בקרקע עד שגם מצד מוצאן אין המים יוצאים כלל שאין המים מגיעים עד כנגד נקב המוצא (**כלומר שהמים לא יגיעו לגובה של הנקב שממנו נפרצו המים לחוץ)** דהשתא פשיטא דפסק ממנו שם מעין,

ושוב כשיחזרו המים לקלח מצד הנהר דרך מובאו (**כלומר מן הנביעה למקווה)** ויתמלא המקוה מים על כל גדותיו עד שיצא דרך מוצאיו כאשר בתחלה נמצא שננערו המים לצאת וחשיבי כזוחלין ולא יטהרו (**המים בזחילה)**, שהרי פסק מהם שם מעין כשנחסר המקוה כדפרישית (**והרי הם עתה מי מקווה שמטהרים רק באשבורן, ועל כן אנשים יטעו לומר שכבר המים מטהרים בזחילה, אף שעדיין לא התחלפו כל מי המקווה במי המעיין)**

ועוד נראה לחלק ולומר דהא דכתב ביורה דעה דיש פוסלין בנסדק וכו' וכן **במרדכי** (סי' תשמה) דכתב דאפילו יש במקוה אלף סאין דיש ליזהר שלא יעלו המים על שפת המקוה משום דהוה להו זוחלין וכו' דהיינו דוקא במי מקווה דאין מעין (**כלומר שאלו מים רגילים של גשמים שמטהרים רק באשבורן, ואין אלו מי מעיין שמטהרים אף בזחילה)**,

אבל (**אם מדובר)** במי מעין, יש לומר דמודו כוליה עלמא דכשר (**כלומר שכשר לטבול במקווה נובע שכזה אף שהמים זוחלים ממנו לחוץ)**, דאי לא תימא הכי תקשה להו ממה ששנינו (פ"ו מ"ג): שלשה מקואות בזה כ' סאה ובזה כ' סאה וכו' וירדו שלשה וטבלו בהם ונתערבו המקואות טהורים והטובלים טהורים.

הרי בהדיא שאף על פי שיצאו (**המים)** על שפת המקווה (**והרי הם זחלו)** אפילו הכי הטובלים טהורים. ואי אמרת בשלמא דסבירא להו דמודו דבמי מעין אף על פי שנפסק המקוה לעולם דין מעין יש לו ומטהר אפילו בזוחלין נוכל לומר דאייר במקוה הבא מן המעין ונפסק (**שכיוון שעדיין דין מעיין עליו, הרי הוא מטהר עדיין בזחילה ועל כן הטובלים בו טהורים)**,

אלא אי אמרת דבכל ענין פסלי (**אף שמקור המים במקווה זה הגיעו מן המעיין)** תקשה להו ההיא משנה דמשמע בהדיא דאף על פי שעלו המים על שפת המקוה אפילו הכי טהורים הטובלים (**כלומר, יהיה קשה: כיצד אנו הכשרנו את הטובלים במקוואות שם, באם מדובר שהמים זחלו? והרי כלל נקוט בידינו שאין מי מקווה מטהרים בזחילה אלא רק באשבורן)** ע"כ:

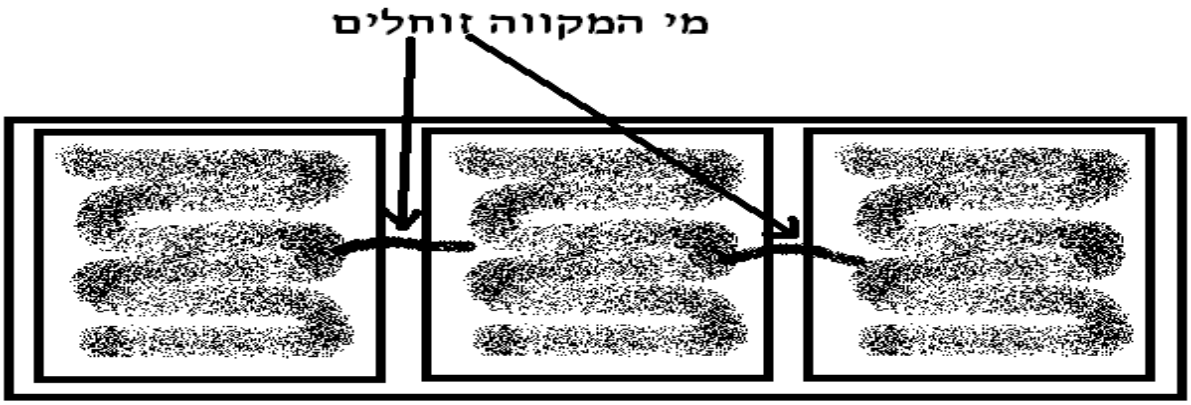

ומ"ש רבינו (**הטור):** לפיכך נקב העשוי להוציא בו המים מהמקוה יכולים לסתמו במטלניות שיש בהן ג' על ג' (**אצבעות. אף שמטלניות אלו הן כבר בגודל מספיק חשוב בכדי לקבל טומאה)**.

כן כתב **הרא"ש** בתשובה (כלל לא סי' ה) מההיא דחרדלית של גשמים שכתבתי בסמוך שגודר (**את המים בכדי שיהיו באשבורן)** אפילו בכלים טמאים, מדקתני: "וכלים שגודר בהם לא הוטבלו" (**כלומר שהכלים עצמם שעל ידם אגרו את המים אינם נחשבים כטבולים, כיוון שלא כל חלקיהם נגעו במים),**

דדוקא הוייתן דהיינו שמזחיל המים למקוה בעינן על ידי טהרה דומיא דהך מתניתין דפרה (פ"ו מ"ד) דקתני כדי שיעברו המים לתוך החבית, אבל מניעת המים שלא יצאו מן המקוה יכול לעשות אפילו בדבר טמא עכ"ל

(**כלומר, דווקא להביא את המים למקור המאגר עלינו לעשות זאת ע"י דבר שאינו מקבל טומאה, כמו שראינו שהמשנה הקפידה שהמים יגיעו בטהרה לחבית. אולם בכדי למנוע מן המים הטהורים שכבר ישנם לצאת לחוץ, ניתלן גם להשתמש בכלים טמאים, כיוון שאין זה בכלל דבר המהווה את המקווה שאמור להיות בדווקא טהור)**:

נא כתוב בשער המים (**לרשב"א)** שבסוף תורת הבית (ש"ב) וז"ל: נפרץ המקוה ומימיו יוצאים (**לחוץ)** ונעשו זוחלין- פסול (**מלטבול בו כמות שהוא)**, ואין טובלין בו לפי שנעשו כל המים זוחלין (**והרי אין מי גשמים מטהרים אלא באשבורן ולא כאשר הם זוחלים, ועל כן לא ניתן לטבול בו עד אשר יסתמו את הפירצה שנוצרה במקווה)**.

ויראה לי שאף על פי שניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט או נבלעין בקרקע מעט מעט- כשר לפי שאין זחילתן ניכרת, ואם אי אתה אומר כן אין לך מקוה מים כשר (**וזאת משום)** שהקרקע מתחלחל ובולע מעט מעט (**מן המים בצורה תמידית)** עכ"ל

(**מחדש הרשב"א שאף שזחילה פוסלת במי גשמים, בכל זאת זה רק כאשר הזחילה ניכרת לעין. אולם אם הזחילה אינה ניכרת לעין- אין היא פוסלת, וניתן לטבול ללא פיקפוק במקווה מי הגשמים. מסביר הרשב"א שברור הדבר שהתורה לא הקפידה על זחילה שאינה ניכרת, שהרי ברור הוא שתמיד האדמה בולעת קצת מן מי המקווה, ועל כן אין התורה מקפידה כלל על זחילה שאינה ניכרת, ואין בזחילה שאינה ניכרת שום צד של חשש פסול)**:

<u>נב הבא לערב מקוה פסול</u> או חסר עם מקוה כשר להכשירו או ששניהם חסרים ובא לערבם ולהכשירם צריך שיהא נקב שביניהם רחב ב' אצבעות בינוניות (**דהיינו כשפופרת הנאד)** וכו'. (**המקור לכך הוא מן ה)**משנה בפ"ו **דמקואות** (מ"ז): עירוב מקואות כשפופרת הנאד בעביה ובחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן.

וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (סי' טו) פירוש: עירוב מקואות (**של מקווה)** שאוב (**שנמצא)** בצד מקוה כשר, או (**מקווה)** חסר (**שאין בו ארבעים סאה, שנמצא)** בצד (**מקווה)** שלם (**שיש בו 40 סאה)** או (**שמדובר בכלל כאשר יש לפנינו)** שנים חסרים (**כלומר שבאף אחד מן המקוואות אין 40 סאה שלמים. אזי בכדי)** להכשירם צריך שיהא הנקב רחב כשפופרת הנאד.

אבל בשער המים שבסוף תורת הבית (סוף ש"י) כתוב דהא דבעינן כשפופרת הנאד היינו דוקא להכשיר מקוה חסר מן השלם, אבל להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב אף על גב שאינו משיקן אלא כשערה (**שזה בוודאי הרבה פחות משיעור של שפופרת הנאד)-** כשר לפי ששאוב אינו פסול אלא מדבריהם (**=מדרבנן)** הם הקילו בו בכך שאף על פי שמי ההשקה אינם רואים פני האויר ואף על פי שאין משיקו אלא כשערה

(**כלומר, סובר הרשב"א שכיוון שמקווה שכולו שאוב כשר מן התורה, ופסול רק מדרבנן, אזי חכמים הקילו בו ב2 ענייינים:**

1. **אם הנקב המחבר בין 2 המקוואות איננו נמצא על גבי שפת המים כך שניתן לראות אותו, אלא הוא נמצא בתוך המים עצמם בין 2 המקוואות, בכל זאת אנו מכשירים את ההשקה הזאת, ואין אנו חוששים שלא תעלה ההשקה יפה.**

2. **כיוון שכאמור מקווה שכולו שאוב רק מדרבנן, אזי ניתן להשיק בין המקווה השאוב לכשר אף בנקב בשיעור של כחוט השערה בלבד[411], ואין צורך בשיעור גדול של שפופרת הנאד).**

ותניא **בתוספתא** (פ"ה ה"ב): ב' אצבעות שאמרו בבינוניות של כל אדם, ולא מד' בטפח (**כלומר לא מדובר באצבעות כ"כ גדולות שבטפח נכנסות רק 4 אצבעות אלא כאלו שנכנס 5 בטפח)** וכבר כתבתי לעיל (קו: ד"ה ומ"ש ובצדדין) דעת ר"ש והרא"ש והרמב"ם ז"ל בזה (**שם נכתב שלפי הר"ש והרא"ש מדובר על האצבע שהכי קרובה לאגודל, והכוונה היא ששיעור של שפופרת הנאד זה פעמיים אצבע שכזאת, שזה בערך 3.2 ס"מ. אולם לפי הרמב"ם מדובר על 2 האצבעות שהכי קרובות לאגודל, שזה בערך 4 ס"מ)**.

ובסוף הסימן (קי: ד"ה ומ"ש ואם) גבי אם נפרץ הכותל למעלה זה לזה אכתוב אי בעינן שיעור המים העוברים דרך הנקב כשיעור רוחב הנקב או לא (**כלומר, האם מספיק שעצם הנקב שיחבר בין 2 המקוואות יהיה בשיעור של שפופרת הנאד, אף שקילוח המים שבתוכו אינו ממלא את כל הנקב, או שבכדי להכשיר את עירוב המקוואות יש צורך שגם כל הנקב יתמלא במים)**:

תנן בפ"ו **דמקואות** (מ"ז) (**לגבי הנקב המחבר בין 2 המקוואות-)** ספק שהיא כשפופרת הנאד ספק שאינה כשפופרת הנאד- פסולה מפני שהיא מן התורה. כלומר שעיקר טבילה היא מן התורה (**ועל כן אנו מחמירים בנקב שיהיה כשיעור בוודאי)**. ותנן תו: כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטה (**כלומר, כל דבר שיעמוד בנקב ויגרום לכך שלא יהיה בחלל הנקב שיעור של שפופרת הנאד- פוסל את עירוב המקוואות).** רבי שמעון בן גמליאל אומר כל שהוא מבריית המים טהור (**כלומר, אם נתקע בנקב דבר שהוא נוצר במים כדגים\ירוקת וכו', אזי אין הוא פוסל את השקת המקואות)**

וכתב **הרמב"ם** (בפירוש המשנה)[412] דאין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (**כלומר, שאם יתקע דבר מבריית המים בנקב, הוא יפסול אותו)** וכן פסק (**הרמב"ם)** בפרק ח' מהלכות מקואות (ה"ו)[413] ואף על גב דאמרינן בפרק ב' דזבחים (כב.) דכל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו (**כלומר שניתן לטבול**

---

[411] יש להעיר שאין הכוונה כחוט השערה ממש בלבד. אלא הכוונה היא שעלינו לעשות נקב שכזה שרוחבו הוא כשפופרת הנאד, אך גובהו הוא כחוט השערה. לרשב"א שיעור זה מספיק, משום שהוא סובר שזהו השיעור של "טופח על מנת להטפיח" ועל כן הוי חיבור גם בנקב קטן שכזה.

[412] **רמב"ם על משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ז:**

"...ומברית המים כגון ירוקה שעל פני המים ובעלי חיים המתהוים במים, אמר שאם היה באותו המקום שהוא כשפופרת הנוד אינו ממעטו. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל".

[413] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה ו:**

"כמה הוא שיעור הנקב שהוא כשפופרת הנוד ברוחב שתי אצבעות בינוניות של כל אדם וחוזרות בו, ואינן בגודל אלא שתי אצבעות ראשונות מן הד' שבפס היד, כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעט ואפילו בדברים שהן מברייתו של מים, ספק יש בנקב כשפופרת הנוד ספק אין בו אין מצטרפין מפני שעיקר הטבילה מן התורה וכל שעיקרו מן התורה אף ע"פ ששיעורו הלכה ספק שיעורו להחמיר".

בתוכו ממש), ופסקה הוא (**הרמב"ם)** ז"ל בפרק הנזכר (הי"א)[414], משמע דסבירא ליה דלתנא קמא דרבי שמעון בן גמליאל אף על פי שכל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו, מכל מקום ממעט בנקב כשפופרת (**הנאד דבר שתחילת ברייתו מן המים),** ופסק כמותו (**כלומר שהרמב"ם פסק כמו תנא מקא),**

וכן נראה שפוסק **הרא"ש** (סי' טו)[415] דממעט (**כלומר שדבר שתחילת ברייתו מן המים ממעט את הנקב משיעור של שפופרת הנאד)**, שלא הביא אלא דברי תנא קמא בלבד (**אז משמע שאין הוא סובר להלכה את סברתו של רשב"ג)**:

כתב **המרדכי** בשבועות (סי' תשמו ג ע"ג) נראה **לראבי"ה** (סי' תתקפח) דאם יש נקבים הרבה דקים מצטרפים לשפופרת הנאד (**כלומר שהנקב של שפופרת הנאד לא חייב להיות בדווקא במקום אחד, אלא אף אם השיעור של שפופרת הנאד מצטרף מהרבה נקבים דקים, בכל זאת הרי זה כשר לעירוב המקוואות)**,

דתנן בפ"ו **דמקואות** (מ"ה): השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן נקובים כשפופרת הנאד וכו' עד אם היה שק או קופה מטבילין כמו שהן מפני שהמים מעורבים בהם (**כלומר, שניתן להטביל שק או קופה כמות שהם מבלי שיהיה צורך לעשות בהם נקב, כיוון שהם מלאים בכ"כ הרבה נקבים דקים, שהכל מצטרף לשיעור של שפופרת הנאד בסה"כ)**

והא דאמר רבא פרק **חומר בקודש** (חגיגה כב.) מקוה שחלקו בסל ובגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה דהא ארעא חלחולי מחלחלא (**=שהרי הארץ כולה מחולחלת והמים שכאן באים ממי הנהר הגדול)** ובעינא עד דאיכא מ' סאה. אלמא לא מהני נקבים להיות חיבור (**כלומר, שאם חילק מקווה ל2 אגפים, ע"י ששם באמצעו סל רגיל או גרגותני שהוא סל גדול מאוד (שהשתמשו בו לבציר)**, **הדין הוא שמי שטבל בצד אחד של המקווה- לא עלתה לו טבילה, כיוון שיש צורך שכאשר האדם טובל יהיה באותו המקום שבו הוא טובל כמות מים של ארבעים סאה.**

מוכח מכאן שהסל מהווה חציצה אף שיש בו נקבים רבים שמשלימים לשיעור של שפופרת הנאד, וא"כ קשה כיצד הראבי"ה אמר שהוי חיבור באופן זה? שהרי אם הוי חיבור אז מדוע מי שטבל במקווה המופצל לא עלתה לו טבילה?!).

ויש לומר דהתם מיירי שאין באחד מהם מקוה שלם לבדו (**כלומר, שאין באף אחד מן המקוואות שנוצרו מן המקווה שפיצלו לשניים, כמות של ארבעים סאה)**, דאז אפילו כשפופרת הנאד לא מהני נקבים (**כיוון שאין באף אחד מהם שיעור של מקווה שלם, לא מועיל שיש השקה בשיעור של שפופרת הנאד ע"י צירוף הנקבים בין המקוואות)**,

---

[414] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה יא**:

"כל שתחילת ברייתו מן המים כגון יבחושין אדומין מטבילין בו, ומטבילין בעינו של דג".

[415] **הרא"ש על מסכת נדה בהלכות מקוואות סימן טו**:

"(שם מ"ז) עירוב המקואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן. ספק היא כשפופרת ספק שאינה כשפופרת פסולה מפני שהיא מן התורה כל מה שיעמוד בשפופרת ממעטת. פירוש עירוב מקואות שאוב בצד מקוה כשר או חסר בצד שלם או שנים חסרים להכשירם צריך שיהא הנקב רחב כשפופרת שנותנין בפי הנוד. כעובי השפופרת וכחללה שהן שתי אצבעות בריוח שיוכל להפכן בתוך הנקב:

תוספתא שתי אצבעות שאמרו בבינונית של כל אדם ולא מארבע בטפח דאמרי' טפח ארבע בגודל שית בזוטרתי חמש באצבע ואצבע הוא הבינוני ובהן משערין הכא":

אבל כשהאחד (**מן המקוואות)** שלם והשני חסר, אז אפילו נקבים דקים מצטרפין לשפופרת הנאד, וההיא דארעא חלחולי מחלחלא הכי פירושא: כשחופר בסמוך זה לזה ב' או ג' חפירות שכולם חסרים ואין באחד מהם מ' סאה, אף על פי שניכר דארעא חלחולי מחלחלא והחלחול מפעפע מזה לזה (**כלומר שניכר שהמים עוברים מחפירה אחת לשנייה)**, אפילו הכי לא הוי חיבור (**בין המקוואות),**

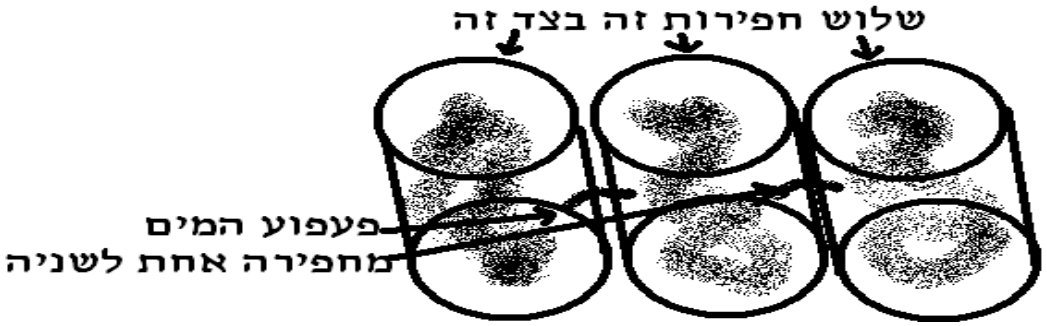

אבל אם חופר אצל הנהר או אצל המקוה שלם בכדי שאנו רואים את החלחול כהאי גוונא נראה דהוי החלחול חיבור וראיה משק וקופה כדפירש ר"י (**שניתן לטבול שק או קופה בים מבלי צורך שיהיה נקב בשיעור של שפופרת הנאד במקום אחד, ובכל זאת עלתה להם הטבילה, כיוון שאנו רואים את כל הנקבים שבשק ובקופה כמצטרפים לשיעור של שפופרת הנאד)** עכ"ל:

ומ"ש רבינו ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר אפילו רגע נשאר לעולם בהכשרו אפילו נסתם הנקב אחר כך (**ואין אנו אומרים שהמקווה הפסול יחזור לפסולו, אלא כיוון שהמקווה הפסול הוכשר- הוא הוכשר לעולם)**. כן כתב **הרא"ש** בתשובה (כלל לא סי' ב) והביא ראיה מדין ג' מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד מהם כ' סאין מים כשרים ובאחד מהם כ' סאין מים שאובים וכו' (פ"ו מ"ג) שכתב רבינו בסמוך

(**שכיוון שרגע אחד נגעו מי המקווה השאוב שבו 20 סאה במקווה שלידו הכשר שיש בו 20 סאה שהוא בעצמו נוגע במקווה הכשר שלידו כך שיש בסה"כ 40 סאה של מים כשרים, גם מי שטבל במקווה השאוב- עלתה לו טבילה, כיוון שהמים שבמקווה השאוב הוכשרו ע"י המקוואות הכשרים. כל זה אע"פ שהמקווה השאוב נגע במי המקווה הכשר רק רגע אחד)**.

ועוד הביא ראיות ממקומות אחרים. **ורבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכו.) כתב וז"ל: שני מקואות אחד שאוב ואחד כשר ונקובים זה לזה כשפופרת הנאד ונסתם הנקב, נסתפקו המפרשים אם נשאר השאוב בהכשרו או כיון שנסתם הנקב חוזר לפיסולו כבתחלה קודם שנתערב, ויש מפרשים דכיון דהוכשר פעם א' שוב אינו חוזר לפיסולו[416]:

---

[416] יש להעיר ובהקדם, ששורש המחלוקת בין הראשונים האם מקווה שאוב שהושק רגע אחד למקווה כשר הוכשר אף אחר שההשקה התבטלה, נעוץ ביסוד הדין- מהו גדר המים השאובים בעת מגעם במים הכשרים:

<u>צד א'</u>: כאשר המים השאובים נוגעים במים הכשרים, הרי המים הכשרים נחשבים כ"זרועים" במקווה הכשר, ועל כן המים השאובים הוכשרו להיות כמים כשרים לכל דבר, וכתוצאה מכך ממילא אף אם ההשקה בין המקוואות תתבטל, עדיין שם מים כשרים יהיה על המים השאובים.

<u>צד ב'</u>: כאשר המים השאובים נוגעים במים הכשרים, הרי המים השאובים מוכשרים מדין של "חיבור" למים הכשרים, ועל כן כל עוד שהמים השאובים נוגעים במים השאובים, הרי המים השאובים נטהרים, אולם בו ברגע שיופסק החיבור בין המים השאובים לכשרים, יחזרו המים השאובים לדינם הראשונים והם יוגדרו שוב כמים שאובים.

<u>נד כותל שבין שתי מקואות</u> שנסדק מצד זה לצד זה ברוחב ואפילו כל שהוא מצטרף וכו' ואם נסדק מלמעלה למטה אינו מצטרף וכו' ואם נפרץ הכותל למעלה וכו'. (**המקור לדין זה)** בפרק ו' **דמקואות** (מ"ט) תנן: כותל שבין שני מקואות שנסדק לשתי- מצטרף, ולערב- אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד. רבי יהודה אומר: חילוף הדברים (**כלומר שלדעת רבי יהודה אם נסדק לשתי- אין מצטרף עד שיהיה במקום אחד נקב בשיעור של שפופרת הנאד, ואם נסדק לערב- מצטרף**).

וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (סי' טז) פירוש: <u>לשתי</u>- מצד זה לצד זה (**כלומר שהנקב נעשה לרוחב**), <u>לערב</u>- מלמעלה למטה (**כלומר שהנקב נעשה לאורך**). והלכה כתנא קמא.

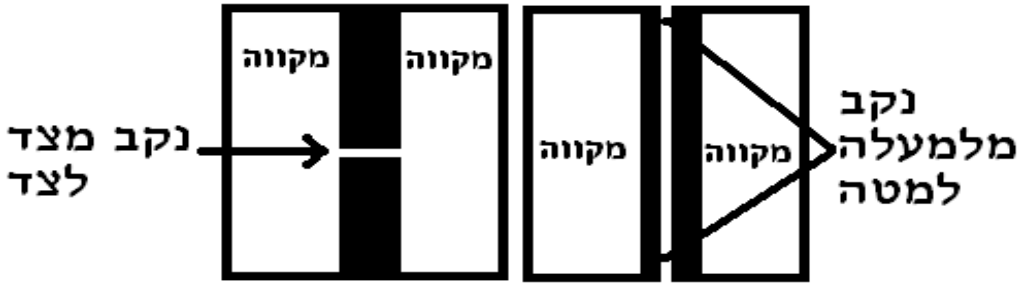

וכן פירש **ר"ש** וכן כתב **רבינו ירוחם** ז"ל (שם ע"ד).

אבל **הראב"ד** פירש בספר בעלי הנפש (עמ' קה) <u>לשתי</u>- מלמעלה למטה, <u>לערב</u>- מצד זה לצד זה, וכן פירש **הרמב"ם**[417] (בפירוש המשנה) <u>שתי</u>- הוא האורך (**לפנינו נכתב במקום: "המסכת")** וכמוהו בכותל מלמעלה למטה, <u>וערב</u>- הרוחב וכמוהו בכותל מימין לשמאל, וכונת "מצטרף" שנצטרפו הב' מקואות וישלם השיעור יחד (**לשיעור של ארבעים סאה מים כשרים)**

ובפרק ח' מהלכות מקואות (ה"ה) סתם דבריו וכתב כלשון המשנה וז"ל:

כותל שבין שני מקואות שנסדק לשתי- מצטרפין (**אף אם הנקב הוא בשיעור של כל שהוא, ואין בכל הנקב בכדי שיעור של שפופרת הנאד)**, ואם היה בשניהם (**בסך הכל כמות של)** מ' סאה מטבילין בכל אחד מהן, ואם נסדק לערב- אין מצטרפין עד שיהיה במקום אחד כשפופרת הנאד ע"כ:

ובפירוש "מצטרף" דקתני מתניתין נראה מדברי הרמב"ם דהיינו דכל שנסדק לשתי- מצטרפין יחד המקואות, כיון שכל הכותל נסדק לשתי, ואפילו כי (**=אם)** מצרפת לכוליה סדק (**כלומר שתשער את כל שיעור הסדק-)** לא יהא בו כשפופרת הנאד (**בכל זאת אנו מחשיבים את המקוואות כמחוברים לגמרי, כיוון שהסדק נעשה מלמעלה למטה לפי הרמב"ם, והרי זה נחשב כמו שכל המים שבשני המקוואות מחוברים לגמרי זה לזה)**

אבל **רבינו ירוחם** (שם) כתב נסדק לשתי- מצטרף כל הסדק לשפופרת הנאד. משמע מדבריו דאי כי מצרפת לכוליה סדק לא יהא כשפופרת הנאד, אף על פי שנסדק לשתי- אינו עירוב (**שלא כרמב"ם שאמר שאף אם לא יהא שיעור של שפופרת הנאד, בכל זאת הוי חיבור, כיוון שהנקב נעשה לשתי)**,

---

[417] **רמב"ם על משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ט**:

"<u>שתי</u> היא המסכת וכמוהו בכותל מלמעלה למטה. <u>וערב</u> חוט האריגה וכמוהו בכותל מימין לשמאל. וענין מצטרף שמצטרפין שתי המקוות להשלים את השעור מהן יחד. ור' יהודה הופך את הדבר ואומר לערב מצטרף ולשתי אינו מצטרף".

וכי נסדק לערב אף על גב דכי מצרפת לכוליה סדק אית ביה כשפופרת הנאד, אינו עירוב עד שיהא כשפופרת הנאד במקום אחד (**ולא מועיל שבסה"כ יש שיעור של שפופרת הנאד, כיוון שאם אין במקום אחד שיעור של שפופרת הנאד אין זה נחשב כנקב חשוב בכדי לעשות השקה בין המקוואות. בזה הרמב"ם מסכים לרבינו ירוחם**).

	הראב"ד, הרמב"ם	**הר"ש, הרא"ש**
שתי	**לאורך**	**לרוחב**
ערב	**לרוחב**	**לאורך**

וכתב **הראב"ד** בספר בעלי הנפש (שם) איכא מאן דאמר דאף על גב דבעינן נקב כשפופרת הנאד, (**אבל בכל זאת)** לא בעינן שיכנסו המים מזה לזה כמלוא הנקב, אלא ברום כקליפת השום סגיא, דתנן: כותל שבין שתי מקואות שנסדק לשתי מצטרף וכו' פירוש: נפרצו זה לתוך זה, שחסר הכותל מלמעלה, אלמא לא בעינן שיכנסו המים מזה לזה אלא ברום כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנאד שמע מינה עכ"ל:

(**יש להבין שיש 2 גורמים בנקב המשיק בין המקוואות:**

1. **שיעור הנקב עצמו**
2. **המים הזורמים בנקב**

ברור לנו כבר שעצם שיעור הנקב צריך להיות בשיעור של שפופרת הנאד, אולם נחלקו הראשונים האם גם זרימת המים בנקב צריכה להיות בצורה כזאת שתמלא את כל הנקב במים או שמא מספיק קילוח חלש שאיננו ממלא את כל הנקב.

ניתן לומר שהראשונים נחלקו ביסוד הדין של הנקב הנצרך לעירוב. האם עצם הנקב הוא המשיק ומערב את המקוואות, או שמא לא מספיק שיהיה נקב בשיעור הראוי של שפופרת הנאד, אלא גם צריך שיהיה קילוח של מים שימלאו את כל הנקב בשיעור של שפופרת הנאד.

הראב"ד הביא שיטה שלפיה העיקר הוא שעצם הנקב יהיה בשיעור של שפופרת הנאד ואין זה משנה שכמות המים שעוברת במים הינה מועטה כך שגובה המים בנקב מגיע רק לגובה של קליפת השום).

ומ"ש ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה ברוחב ב' אצבעות (**=כשפופרת הנאד)**, אפילו אין המים מתערבים אלא כעובי קליפת השום מצטרפין. שם במשנה (**מקוואות ו,ט)**: "נפרצו (**המקוואות)** זה בתוך זה על רום כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנאד".

פירוש: נפרץ הכותל בראשו והמים מתחברים שם, כיון שהפרצה רואה את האויר, סגי בתערובת כל דהו כרוחב שפופרת הנאד כך פירשו הרמב"ם ור"ש והרא"ש ז"ל.

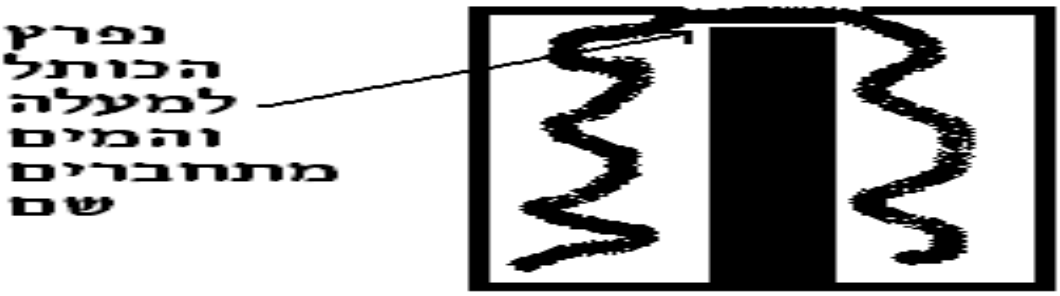

ובפרק ח' דטהרות (מ"ט) אהא דתנן: הנצוק (**משקים שמקלחים מכלי אחד לכלי שני**) והקטפרס (**משקה היורד במדרון**) ומשקה טופח (**אך אינו מטפיח. כלומר דבר שהוא בעצמו רטוב אך אם יגעו בו הוא לא ירטיב את מה שיגע בו. כל אלו-**) אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה

(**רוצה לומר שאם לדוגמה נגע במשקה המקלח מכלי לכלי במקום הכלי העליון, אין המשקה שבכלי התחתון נטמא. או אם היה משקה רב ליד המשקה בכמות המועטת שהוא רק בבחינת טופח, ונגע במשקה הטופח, אין המשקה שלידו נטמא, כיוון שכאמור אין כאן חיבור לטומאה או לטהרה**).

כתב **ר"ש**: הקשה רבינו תם דהכא (**במשנה בטהרות ח,ט**) משמע דטופח על מנת להטפיח (**הוי**) חיבור ובפרק ו' דמקואות (מ"ז) תנן: עירוב מקואות כשפופרת הנאד כשתי אצבעות חוזרות למקומן (**כלומר שכמות משקים שפחותה משפופרת הנאד, למשל ככמות משקים רק של טופח על מנת להטפיח שהיא כמות פחותה משל כשפופרת הנאד, לא מהווה חיבור. א"כ יוצא שיש כאן סתירה לכאורה ביו שני המקורות התנאיים**).

ודחק רבינו תם לפרש דנקב בעי כשפופרת, אבל במים סגי בטופח להטפיח (**כלומר, אף שעצם הנקב שמשיק בין 2 המקוואות צריך להיות בשיעור של כשפופרת הנאד, אמנם המים שעוברים בנקב לא צריכים למלא את כל החלל, אלא מספיק שיהיה קילוח מים בשיעור קטן ועדיין הדבר ייחשב כעירוב מקוואות.**

רוצה לומר שהמשנה בטהרות דיברה על קילוח המים שבנקב שמספיק שיהיה בשיעור של טופח, ואילו המשנה במקוואות דיברה על עצם הנקב שצריך להיות בשיעור של כשפופרת הנאד).

וא"ת לפירוש רבינו תם (**שחילק בין שיעור הנקב לבין המים המקלחים בנקב, מה יהיה הדין**) בנקב עגול כשפופרת היכי סגי (**רק**) בטופח להטפיח? והלא הנקב עגול הוא, ועד שיתמלא חציו אין ברוחב המים כשפופרת (**כלומר, בנקב עגול הרי המקום שיש בו שיעור של רוחב כשפופרת הנאד זה רק בחציו, וא"כ כיצד ניתן לומר ע"פ ר"ת שמספיק מים המקלחים רק בשיעור של טופח ואין צורך ביותר מכך?!**),

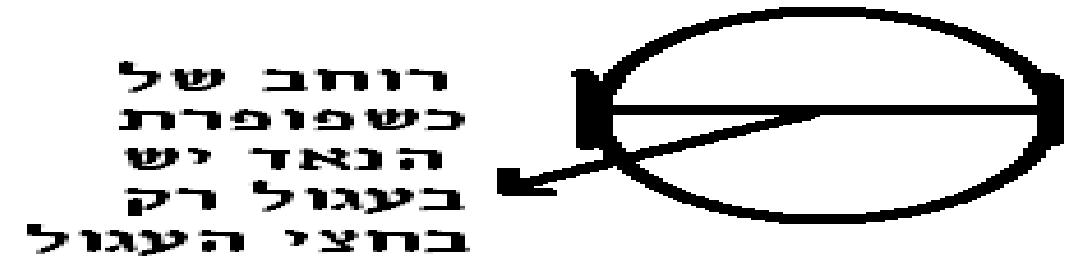

ורוחב המים (**הרי**) בעינן כשפופרת כדתנן בפרק ו' דמקואות (מ"ט) גבי כותל שבין שני מקואות שנסדק דקתני לשתי- מצטרף, לערב- אינו מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד (**ואם אין שם שיעור**

רוחב של שפופרת הנאד, אין זה נחשב כעירוב מקוואות). וגבי נפרץ (**שני מקוואות)** זה לתוך זה כגון מלמעלה שהפרצה רואה את האויר, קתני (**שהמים צריכים להיות בשיעור של)** על רום כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנאד (**בדווקא, ופחות מכך- אין זה מועיל)**.

וי"ל דהתם נמי לא איירי במים (**כלומר לא עוסקים שם בכמות המים שאמורים לקלח דרך הנקב)** אלא בשיעור הפרצה (**עצמה. אך באמת שיעור המים שאמורים לקלח, די להם אף בטופח בלבד)** והביא כמה ראיות (**להוכיח עניין זה)** ובסוף כתב: אלא ודאי גבי מקוה איירי בשיעור הפרצה (**שלכך יש צורך בנקב בשיעור של כשפופרת הנאד)**, ו(**עצם ה)**מים המתערבים דרך הפרצה לא בעינן ברוחב חיבור המים כשפופרת (**הנאד, אלא מספיק אף קילוח בשיעור של טופח)**,

וחיבור המים לרבי יהודה כדאית ליה ולרבנן כדאית להו וקרי ליה כל שהוא (**כלומר נחלקו רבי יהודה וחכמים במשנה במקוואות ו,ט כיצד נחשב חיבור המקוואות לשתי\לערב כמו שבואר, ועכ"פ מוסכם שעצם קילוח המים, די בשיעור של כל שהוא ואין צורך שהקילוח ימלא את כל חלל הנקב)**.

ואי"ת ומאי ניהו שיעורא דרבנן כיון דטופח על מנת להטפיח אינו חיבור למקווה (**כלומר, כיצד לפי רבנן מועיל שקילוח המים יהיה רק בשיעור של טופח, אם לפי המשנה בטהרות אין זה מספיק בכדי להוות חיבור במקוואות?!)**

וי"ל דלרבנן בעינן כקליפת השום מים בין בנקב כשפופרת בין בפרצה העליונה (**רוצה לומר שאין חילוק בין עירוב מקוואות בפירצה שנוצרה באמצע הכותל ובין פירצה שנוצרה על גבי הכתלים, ובשניהם מספיק שיעור מים בכמות כזאת של גובה כקליפת השום ולא יותר)**.

ועוד יש לפרש דכל מקום שהמים מתערבים דרך נקב או דרך פרצה של מעלה (**כלומר על גבי הכתלים)** שיעור המים כשיעור הפרצה בין לכשפופרת בין לקליפת השום בין לרבי יהודה בין לרבנן ומתיישבת בכך מתניתין דכותל (**כלומר שבאמת אין מחלוקת שבכל מקום יש צורך בשיעור מים המקלחים בנקב שימלאו את כל החלל, ועל כן אם הנקב הוא בגודל של כשפופרת הנאד אזי יש צורך בשיעור מים המקלחים שימלאו את כל החלל בשיעור של כשפופרת הנאד, ואם הנקב הוא רק בשיעור של כקליפת השום אזי מספיק אף מים בשיעור של טופח)**,

וכי פליגי במים צפים למעלה מן הכותל בלא פרצה (**כלומר בלי נקב)**, או כי ההיא דקומקומוס (**כלי שפיו צר)** (תוספתא מקואות פ"ה ה"א) דרבנן בעו כקליפת השום ולרבי יהודה סגי בטופח להטפיח, וניחא השתא הא דתניא בריש פרק "חומר בקודש" (כב.) המים המעורבים (**אינם נחשבים כמושקים זה לזה)** עד שיהיו מעורבים כשפופרת הנאד, משמע דזהו שיעור המים (**כלומר שלא רק הנקב עצמו צריך להיות בשיעור של כשפופרת הנאד, אלא גם עצם המים המקלחים בנקב צריכים להיות בשיעור של כשפופרת הנאד)**.

והא דתנן התם (מקואות פ"ו מ"ח)[418] גבי סילון שמשיקו אפילו כשערה ודיו (**לגבי השקה בין 2 מקוואות, שאמרנו שם במשנה שמספיק חיבור של מים המקלחים בשיעור של כחוט השערה בכדי לערב את שני המקוואות),** התם לאו בחסר אלא בשלם שאוב ומשיקו לכשר וסגי בכשערה משום דשאיבה דרבנן עכ"ל

---

[418] **משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ח**:

"מטהרים את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה דיו היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה:

(**כלומר, מה שמדובר שם במשנה שמספיק לערב את שני המקוואות בשיעור מים המקלחים של כחוט השערה זה רק בגלל ששם מדובר שגם במקווה שיש בו מים שכולם שאובים יש שיעור של 40 סאה, וכיוון שכל הפסול של מקווה שכולו שאוב הוא רק מדרבנן, על כן מועיל השקה אפילו של רק כחט השערה בכדי לערב בין המקוואות.**

אולם אם היינו רוצים לערב בין מקווה חסר למקווה השלם, לא היה די לנו במים בשיעור של כחוט השערה אלא היה עלינו לערב את המקוואות על ידי שיעור מים בכמות של כשפופרת הנאד).

ורוב דברים אלו כתבו התוספות בריש פרק חומר בקודש (כא: ד"ה כעוביה)[419]:

ומדברי הפוסקים שסתמו דבריהם נראה כפירושא בתרא, דכל מקום שהמים מתערבים דרך נקב או דרך פרצה של מעלה שיעור המים כשיעור הפרצה שהצריכו בה (**כלומר שלא רק שעצם הנקב צריך להיות בשיעור של שפופרת הנאד, אלא גם המים המקלחים בנקב צריכים להיות בשיעור מים שכזה שימלאו את כל החלל במים)**, דאם לא כן הוה להו לפרש (**כלומר היה להם לפרש שאף שהנקב עצמו צריך להיות ברוחב של כשפופרת הנאד, אבל עצם המים המקלחים בנקב- מספיק שיהיו רק בשיעור של טופח)**

---

[419] **תוספות מסכת חגיגה דף כא עמוד ב:** כעוביה וכחללה - פירש"י שתי אצבעות חוזרות למקומן. והקשה ר"ת דתנן ומייתי לה פרק שני

דגיטין (דף טז. ושם) ובפרק בתרא דע"ז (דף עב.) הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינן חיבור הא טופח על מנת להטפיח חיבור **ואומר ר"ת** דבמים סגי בטופח על מנת להטפיח אבל בנקב בעינן ב' אצבעות **אך קשה להר"י** דתנן בפרק חמישי דפרה [מ"ח] שתי שקתות שבאבן קדש אחת מהם מים שבשניה אינן מקודשות אם היו נקובות זה בתוך זה כשפופרת נוד או שהיו מים צפין על גביו אפי' כקליפת השום קדש אחת מהן מים שבשניה מקודשות משמע מדקתני סיפא או שהיו מים צפין על גביו משמע דבכותל בעינן שפופרת הנוד אפי' ממים דדוקא בסיפא סגי כקליפת השום ותו תנן במסכת מקואות (פ"ו מ"ט) כותל שבין שתי מקוואות שנסדק לשתי מצטרף לערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד ר"י אומר חילוף הדברים נפרצו זה לתוך זה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת [הנוד] כלומר שתי אצבעות חוזרות למקומן וכיון דבעינן חצי הנקב מלא מים איכא טפי מטופח על מנת להטפיח ועוד אי מיתניא ההיא דנצוק וקטפרס לענין מקואות מאי האי דקאמר בגיטין ולענין מקואות ור"י הוא מכלל דמעיקרא לא מיתוקמא לענין מקואות

ונראה לר"י דלענין השקה מיתניא דומיא דרישא [מקל] שהוא מלא משקין טמאין כיון שהשיקו למקוה טהורה דברי ר' יהושע וחכ"א עד שיטביל את כולה הנצוק והקטפרס כו' ובסוף פרק שמיני דטהרות מיתני' אבל לענין מקואות מועיל כדאיתא לעיל (דף יט.) גבי שלש גממיות דטובלין בתחתונה וכי מוקמינן בגיטין [דילמא] לענין מקואות ור"י היא דאמר גוד אחית לא מצי לאוקמי כרבנן דלית להו טופח על מנת להטפיח אפי' בגוד אחית וכ"ש בקרקע שוה דלעולם לית להו חיבור עד שיהא כקליפת השום ברוחב שפופרת והכי משמע לישנא דידהו דלעולם לא הוי חיבור ועוד דאיכא למימר לר"י נמי לית ליה רק היכא דשייך גוד אחית אבל בקרקע שוה לא אמרינן ולעיל (דף יט: בד"ה בתחתונה) פירשתי דנקט ובאמצעית ארבעים לרבותא דר"י דאע"ג איכא מ' סאה באמצעית אין טובלין בעליונה אי נמי רבותא דחכמים דאפי' הכי קתני סיפא בתוספתא וחכ"א אין מטבילין אלא באמצעית. **אך** תימה להר"ר אלחנן דסברא הפוכה דגבי השקה חזינן דקטפרס אינו חיבור בההיא דנצוק וקטפרס ולענין מקואות מהני כדאיתא לעיל גבי שלשה גממיות (שם) דטובלין בתחתונה דהוי חבור ואלו טופח על מנת להטפיח מהני לענין השקה ולענין מקואות בעינן מים צפין על גביו. **ותירץ** הר"י דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה ולא בסברא תליא מילתא ועוד קשיא לו דגבי טופח על מנת להטפיח הוי חיבור להשקה ובמקואות בעינן מים צפין וכי קאמרינן דילמא לענין מקואות קאמר רוצה לומר דלגבי השקה לא הוי חיבור **ויש לומר** דהוא הדין להשקה במקום דאיכא למימר גוד אחית הוי חיבור לרבי יהודה והא דנקט מקואות משום דאיירי ביה נקטיה <u>ומיהו יש לחלק מעיקרא וליישב כל המשניות דבקרקע שוה היכא דליכא כותל כלל סגי בטופח על מנת להטפיח והיכא דאיכא נקב בכותל בעינן כרוחב שפופרת הנוד ועל גבי כותל סגי כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד</u> [וע' תוס' יבמות טו. ד"ה עירוב].

וכן נראה שהוא דעת סמ"ג (עשין רמח דף רמא ע"ג)[420] שכתב סברת ר"י שהביא המרדכי כמו שאכתוב בסמוך (ד"ה עוד), ודלא כסמ"ק (סי' רצד עמ' שכה) שכתב עירוב מקואות כשפופרת הנאד ופירשו התוספות (שם) שאין צריך שיהו המים צפים בתוך הנקב רק טופח על מנת להטפיח (**ואין צורך שהמים יהיו בשיעור של כקליפת השום)** ע"כ.

וזה לשון (**הרשב"א ב-)** שער המים שבסוף תורת הבית (ש"י): היה אחד מהם חסר ומשיק זה לזה (**כלומר שהשיק בין מקווה חסר שאין בו 40 סאה לבין מקווה מלא שיש בו לפחות 40 סאה)**, אם היה משיקן דרך נקב, צריך שיתערבו בנקב כשפופרת הנאד, ושיהו במים כמילוי הנקב (**כלומר שהמים המקלחים ממקוה אחד למשנהו ימלאו את כל הנקב, ולא מספיק שעצם הנקב הוא ברוחב של כשפופרת הנאד)**,

ואם (**השיקו בין המקוואות)** דרך פרצה הפרוצה למעלה באויר, אפילו אין בגובה הפרצה רק כקליפת השום (**שזה שיעור הפחות משיעור של כשפופרת הנאד)**- הרי אלו מצטרפין (**המקוואות נחשבים כמושקים ע"י כך)**, ובלבד שימלאו המים הפרצה (**כלומר, אף שהפירצה איננה בגובה של כשפופרת הנאד, אך עודנה צריך למלא את כל הפירצה במים המקלחים ולא מספיק מים בשיעור של "כל שהוא")**.

היו המים צפין מלמעלה מן הכותל בלא פרצה, צריך שיהיו במים כקליפת השום עכ"ל.

וזה לשון **הריב"ש** בתשובה (סימן רצ"ב): איברא (**=אמת)** שרבינו תם (שם) סובר ד(**מים המקלחים בשיעור של-)**טופח להטפיח הוי עירוב למקווה, וכי בעינן כשפופרת הנאד היינו שהנקב (**בעצמו)** יהיה כשפופרת הנאד, אבל כל שיש בנקב מים (**המקלחים בשיעור של)** טופח להטפיח סגי (**ואין צורך שהמים המקלחים ימלאו את כל שיעור הנקב שהוא בשיעור של כשפופרת הנאד)**,

ולמעלה דבעינן כקליפת השום (**אז לכאורה זה סותר את מה שאמר ר"ת שמספיק טופח ואין צורך בכקליפת השום, יש לדעת שאין זה קשה מפני ש-)**, טופח להטפיח וקליפת השום חד שיעורא הוא, וכן נמי כשערה דהשקת שאובין על ידי סילון חד שיעורא הוא (**כלומר אין זה גם קשה ששנינו במשנה שמספיק עירוב מקוואות ע"י חיבור המקוואות כחוט השערה ע"י הצינור, מפני שכקליפת השום, טופח וכחוט השערה, הכל שיעור אחד הוא)**,

או (**שניתן לתרץ)** דלא בעינן כקליפת השום אלא בשיעור גובה הפרצה וכרחב שפופרת הנאד, אבל המים בטופח להטפיח סגי (**רוצה לומר שניתן לתרץ שבאמת שיעור של כקליפת השום הוא גדול יותר משיעור של טופח, ומה שאמרנו שמספיק שיעור של כקליפת השום זה ביחס לגובה הפירצה שנוצרה בין המקוואות, וצריך שהיא תהיה ברוחב של כשפופרת הנאד, אולם עצם המים המקלחים בנקנב מספיק שהם יהיו בכמות של טופח ואין צורך ביותר מכך)**.

[420] **ספר מצוות גדול עשין סימן רמח:** "ודווקא כשיש כותל מפסיק בין שני המקוואות צריך שיהא שם נקב כשפופרת לחברן יחד להכשיר מקוה חסר ע"י כן, אבל אם אין דבר מפסיק בין שני המקוואות אין צריך אלא שיהו המים מחברין אותם ברום כקליפת השום על רוחב כשפופרת".

אבל דעת **רבינו שמשון** (שם) ורוב המחברים ש:

1. שיעור המים הוא כשפופרת הנאד על ידי נקב (**כלומר שאם יש נקב המחבר בין 2 מקוואות, יש צורך בנקב + מים שיקלחו בו בשיעור של כשפופרת הנאד)**,

2. ועל ידי פרצה מלמעלה שיעור המים הוא כקליפת השום (**כלומר, אם אין נקב המחבר בין 2 המקוואות, אלא יש רק פירצה בכתלים המחברים בין 2 המקוואות, אזי מספיק כמות מים בגובה של כקליפת השום)**

3. ו(**אם היה חיבור בין המקוואות-)**שלא על ידי פרצה, אלא (**ע"י כך)** שצפין המים על כותל המקווה, בהא סגי (**בכמות מים שיקלחו בשיעור של)** טופח להטפיח, דבציר שיעוריה (**כלומר, כיוון שהמקוואות מחוברים שלא ע"י פירצה, מספיק שיעור מים של טופח בכדי לחבר בין המקוואות, ואין צורך בשיעור של כקליפת השום, ששיעור של טופח הוא פחות משיעור של כקליפת השום)**,

אבל דעת הרמ"ה, וכן בספר המצות (הגדול, שם) (**היא)** דלעולם בעינן למעלה (**על גבי הכתלים, שיהיה חיבור של)** כקליפת השום, ולא חילקו בין על ידי פרצה לכותל שלם, וכן הרמב"ם (פ"ח ה"ה)[421] לא חילק (**כלומר, הרמב"ם כתב רק שנפרץ הכותל מלמעלה, ולא חילק באיזה כותל מדובר)** עכ"ל:

ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם, והנך רבוותא דסברי כוותיה (**כלומר, שלמסקנה ההלכה היא כדעת הרמב"ם והפוסקים שסוברים כמותו כסמ"ג והרמ"ה שתמיד צריך שיהיה למעלה שיעור מים בגובה של כקליפת השום ברוחב של שפופרת הנאד, ואין הבדל בין אם המקווה נפרץ, ובין אם היה כותל בין 2 מקוואות)**:

כתב **המרדכי** בשבועות (סי' תשמו ע"ב) בשם **תוספות** גיטין (טז. ד"ה הנצוק)[422] דהא דתנן (טהרות פ"ח מ"ט) הניצוק (**משקים המקלחים מכלי לכלי)** והקטפרס (**משקים היורדים במדרון)** אינו חיבור לא

---

[421] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה ה**:

"כותל שבין ב' מקואות שנסדק לשנים מצטרפין ואם היה בשניהן מ' סאה מטבילין בכל אחד מהן, ואם נסדק לערב אין מצטרפין עד שיהיה במקום אחד כשפופרת הנוד, נפרץ הכותל מלמעלה אם נתערבו המים למעלה מן הכותל כקליפת השום על רוחב שפופרת הנוד מצטרפין".

[422] **תוספות מסכת גיטין דף טז עמוד א:**

"הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה - פי' בקונטרס אינו חיבור לטהרה לענין שתי מקוואות שאין באחד מהן מ' סאה ונצוק וקטפרס ומשקה טופח מחברן אינו חיבור. **וקשה** לר"ת דעד כאן לא נחלקו ר' מאיר ורבי יהודה בפרק אין דורשין (חגיגה יט.) גבי ג' גוממיות העליונה עשרים והתחתונה עשרים ובאמצעית ארבעים וחרדלית של גשמים עוברת ביניהם אלא בטובל בעליונה אי אמרינן גוד אסיק אבל בתחתונה כולהו מודו דעלתה לו טבילה דאמרינן גוד אחית אלמא קטפרס חיבור והכא משמע דאינו חיבור כלל. **ואומר** ר"ת דהכא מיירי דוקא בשתי גוממיות שבזו עשרים ובזו עשרים דליכא מקוה שלם באחד בפני עצמה דלא הוו חיבור ואין מטבילין אפילו בתחתונה אבל התם דאיכא באמצעית מקוה שלם לכ"ע אין מטבילין בתחתונה ובעליונה פליגי ודוקא נקט אמצעית אבל שתי גוממיות שאין בשום אחת מקוה שלם לכ"ע אין מטבילין אף בתחתונה. **עוד הקשה** דהכא קאמר דקטפרס לא הוי חיבור ובסמוך קאמר רבי יהודה אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור והך דנצוק ר' יהודה היא דהא מסקינן לענין מקוואות ורבי יהודה היא **ואומר** ר"ת דכיון שהמים שעל הראשון סופן ליפול ולירד למקוה הוי קטפרס חבור ומיהו נצוק גרוע מקטפרס לפי שהקילוח של הנצוק עומד באויר ולא הוי חבור אפי' סופו ליפול כדמשמע בפרק בתרא דע"ז (דף עב:) והא דדייק התם גבי כותי דאנח ידיה אבת גישתא ואסריה רבא לכולי חמרא שמע מינה נצוק חיבור אע"ג דהתם הוי קטפרס דייק שפיר דנצוק הוי חיבור דכיון דמה שנגע בו הכותי דהיינו בקצה העליון דאין סופו ליפול בתוך חבית כיון שראשו אחד מונח על גישתא ולהכי לא עדיף מנצוק **עוד הקשה** דהכא משמע דטופח

לטומאה ולא לטהרה. פירש **רבינו תם** דהיינו דוקא מי גשמים דעתידין לפסוק (**מלזרום**), אבל מי נהר שאין עתידין לפסוק (**שהרי כל הזמן מגיעים אחריהם מי נהר חדשים הזורמים לכאן**) הוי חיבור (**אף בשיעור מועט רק של**) טופח על מנת להטפיח. מיהו צריך שיהא הנקב (**עצמו בשיעור של**) כשפופרת הנאד ע"כ.

ונראה שזו היא הסברא הראשונה שכתבתי בסמוך לדעת רבינו תם (**כלומר, שאף שהנקב עצמו צריך להיות ברוחב של כשפופרת הנאד, מ"מ עצם המים המקלחים בנקב מספיק שיהיו בשיעור של טופח**), וכבר נתבאר שאין נראה כן מדעת הפוסקים ז"ל:

עוד כתב שם **המרדכי** סברא זו דרבינו תם בפירוש, וכתב עליה: **ור"י** אומר דטופח על מנת להטפיח- לא הוי חיבור (**לעניין עירוב מקוואות**), דבפרק ב' דגיטין (שם) מוקי להההיא דטופח על מנת להטפיח הוי חיבור כרבי יהודה, אבל חכמים פליגי עליה (**וסוברים שאין זה מהווה חיבור**).

מיהו ודאי זה נראה לר"י דהיכא שיש ב' מקואות וכותל אחד מפסיק בנתים, אז ודאי צריך נקב כשפופרת הנאד ושיהיו המים כמלוא כל הנקב,

---

להטפיח הוי חיבור ובפ"ו דמקוואות (משנה ז) תנן ומייתי לה בפ"ק דיבמות (טו.) ובפרק שלישי דחגיגה (דף כא:) עירוב מקוואות כשפופרת הנוד בעוביה ובחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן **ואור"ת** דנקב בעינן כשפופרת הנוד אבל מים סגי בטופח להטפיח **ואין נראה לר"י** דתנן במסכת מקוואות פ"ו (משנה ט) כותל שבין שתי מקוואות שנסדק לשתי מצטרף לערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד ר' יהודה אומר חילוף הדברים נפרצו מלמעלה זה לתוך זה על רום כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנוד היינו שתי אצבעות אם כן הא דקאמר עירוב מקוואות כשפופרת הנוד מלא נקב מים בעינן ובצפין מלמעלה אין צריך אלא כקליפת השום ברוחב כשפופרת ואי במים סגי בטופח להטפיח אלא דנקב הוא דבעי' כשפופרת כדפירש ר"ת א"כ אין רוחב המים כשפופרת שתי אצבעות שהנקב עגול והוא צר מלמטה כדאמר בשתי אצבעות חוזרות למקומן **ונראה דדוקא לר"י** סגי בטופח להטפיח אבל לרבנן צריך כקליפת השום ברוחב שתי אצבעות וכשכותל מפסיק צריך כשפופרת הנוד שיהא הנקב מלא וההיא דנצוק לפי מאי דמסיק לענין מקוואות ור"י היא מצי אתיא כרבנן דדוקא ההיא דטופח להטפיח חיבור אתיא כר"י אבל ההיא דנצוק וקטפרס דקתני בה דמשקה טופח אינו חיבור היינו אפי' טופח להטפיח **ועוד אומר ר"י** דאפילו ר' יהודה לית ליה טופח להטפיח חיבור ברגליו נוגעות במים אלא מכח גוד אחית אבל בקרקע שוה דלא שייך גוד אחית בעי קליפת השום ואתיא ההיא דנפרצו זה לתוך זה אפי' כר' יהודה דאיירי התם ברישא ור"י אומר דההיא דהנצוק וקטפרס לא לענין חיבור מקוואות איירי אלא לענין השקה והשתא הוי לטהרה דומיא דלטומאה וכן משמע מדקאמר דלמא לענין מקוואות ור' יהודה היא משמע דעד השתא לא הוה מוקי במקוואות ופשיט דמשקה טופח אינו חיבור לענין השקה ה"ה לענין נטילה וקאמר לא צריכא דאיכא טופח להטפיח ובעי הא דקתני דמשקה טופח אינו חבור לענין השקה אי מיירי בטופח שלא להטפיח או אפי' בטופח להטפיח וקאמר הא נמי תנינא דהוי חיבור ודחי הא דתנינא דטופח להטפיח דלמא לענין מקוואות ור' יהודה היא מטעם גוד אחית אבל לענין השקה אימא דלא הוי חיבור אפי' לר' יהודה כמו במקוה בקרקע שוה דליכא גוד אחית והשתא ההיא דחגיגה לא קשה מידי ומצינו למימר לכ"ע מטבילין בתחתונה אפי' ליכא באמצעית מ' ונקיט באמצעית מ' לאשמועינן דאפ"ה קתני בסיפא בתוספתא וחכמים אומרים אין מטבילין אלא באמצעית ואע"פ שיש מ' באמצעית אפ"ה אין מטבילין בתחתונה וכל שכן בעליונה אי נמי קא משמע לן דלא גזרינן אמצעית אטו אחריני **אבל קשה** למאי דס"ד דטופח להטפיח הוי חבור לענין השקה אלמא בטופח להטפיח אנו מקילין יותר לענין השקה מלענין מקוואות דבמקוה לא הוי חיבור ונצוק וקטפרס הוי איפכא דבהשקה לא הוי חבור ולענין מקוה הוי חיבור".

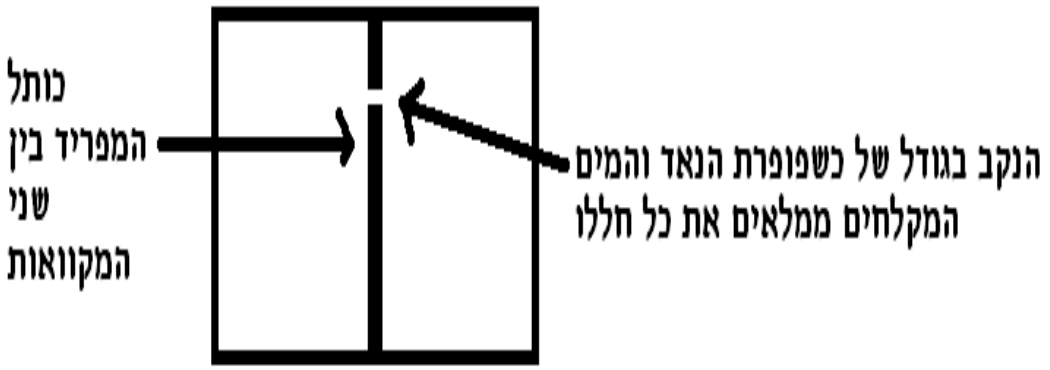

אבל אם היו כל המקואות במקום שאין ביניהם כי אם גל של עפר (**מבלי כותל המפריד**), אין צריך כי אם שמשוה הקרקע כדי שילכו המים מזו לזו אפילו (**קילוח מים בשיעור של**) כקליפת השום.

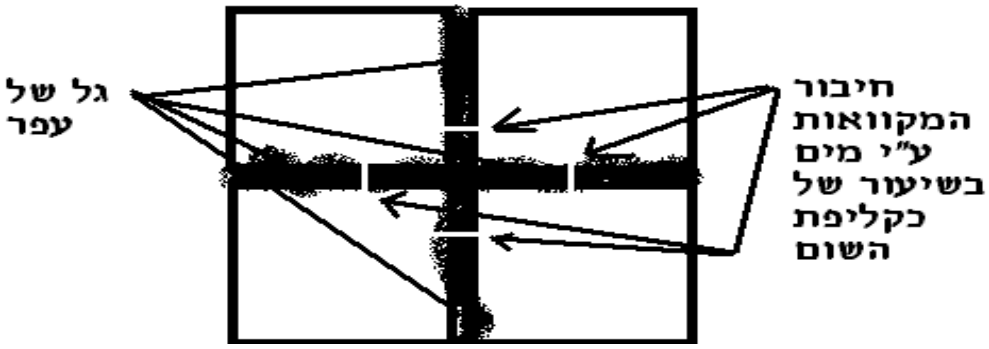

והכי מוכח בפרק ה' דמסכת פרה (מ"ח)[423] דתנן: "שתי שקתות באבן אחת קידש אחת מהן וכו' אם היו נקובות כשפופרת הנאד מזו לזו או שהיו המים צפין על גביהן כקליפת השום קידש אחת מהן המים שבשניה- מקודשים". הכי נמי לענין מקוה נראה היכא שהן נקובות בעינן כשפופרת הנאד, והיכא שהמים צפין כקליפת השום הוי חיבור עכ"ל.

וסמ"ג (שם) כתב דברי ר"י לבד. ודברים אלו הם בעצמם מה שפירשו הרמב"ם ור"ש במתניתין, דנפרצו זה בתוך זה על רום כקליפת השום וכו':

כתב עוד שם **המרדכי** (סי' תשמו ג ע"ג): **ראבי"ה** הקשה: היאך טובלין בנהר? והלא קטפרס דרך ירידתן! (**כלומר, כיצד ניתן לטבול במים שזורמים במדרון הנהר, והרי זה ממש קטפרס. שהרי דין קטפרס נידון במים הזורמים במורד המדרון, ואנו אומרים שקטפרס לא הוי חיבור. א"כ כיצד ניתן לטבול**

[423] **משנה מסכת פרה פרק ה משנה ח:** שתי שקתות (**שהן אינם מחוברות לקרקע וכיוון שחקקו אותן הרי תורת כלי עליהן**) שבאבן אחת קדש אחת מהם (**ע"י שנתן בתוכה אפר של פרה אדומה**) המים שבשניה אינן מקודשין (**משום שאין 2 השקתות נחשבות ככלי אחד**). (**אולם אם**) היו (**השקתות**) נקובות זו לזו (**ע"י נקב בשיעור של**) כשפופרת הנוד, או שהיו המים צפין על גביהן אפי' כקליפת השום (**כלומר שהדופן שבין 2 השקתות הייתה נמוכה משאר הדפנות, וכאשר השקתות התמלאו במים, המים צפו על גביהן אפילו רק בשיעור של כקליפת השום**) וקדש את אחת מהן (**ע"י שנתן בתוכה אפר פרה אדומה במים שבאחת השקתות**)- המים שבשניה מקודשין (**משום שהכל נחשב כנמצא בכלי אחד משותף**):

במים הזורמים במורד הנהר, אם ע"פ ההלכה שקטפרס לא הוי חיבור, אמור להיות שהמים שאנו טובלים בהם בנהר אינם מחוברים לשאר המים)

וי"ל דהא דאמרינן קטפרס אינו חיבור היינו לטבול למעלה מן הקטפרס, אבל למטה שפיר דמי (**כלומר, כל מה שאמרנו שהמים אינם מחוברים זה לזה במורד המדרון משום דין קטפרס, זה רק לעניין זה שהמים שנמצאים למטה אינם מחוברים למים שנמצאים למעלה. אמנם גם למי שסובר שקטפרס לא הוי חיבור, הוא מודה שהמים שנמצאים מתחת- מחוברים אליהם. על כן מי שטובל בנהר- אין בכך שום בעיה. משום שהרי הוא טובל במים שבהם הוא נמצא וכמו כן המים הללו מחוברים לשאר המים שכבר זרמו הלאה, אך עדיין הם נחשבים כמחוברים**).

כדאמרינן פרק **אין דורשין** (חגיגה יט.)[424]: ג' גממיות (**=גומת מים**) בנחל- התחתונה והעליונה של כ' סאין, ואמצעית של מ' סאין, וחרדלית של גשמים עוברת ביניהם וכו', ומשמע התם דבין רבי מאיר בין רבי יהודה מודים דטובלין בתחתונה, אבל בעליונה פליגי (**אם ניתן לטבול בה או שלא**), וטעמא (**שהסתפקו האם ניתן לטבול בעלינוה או שלא, זה**) משום דסוף המים לרדת (**וא"כ השאלה היא האם אנו רואים את המים שבגממית העליונה כמחוברים למקווה המים שבו יש 40 סאה, או שמא לא**) עכ"ל.

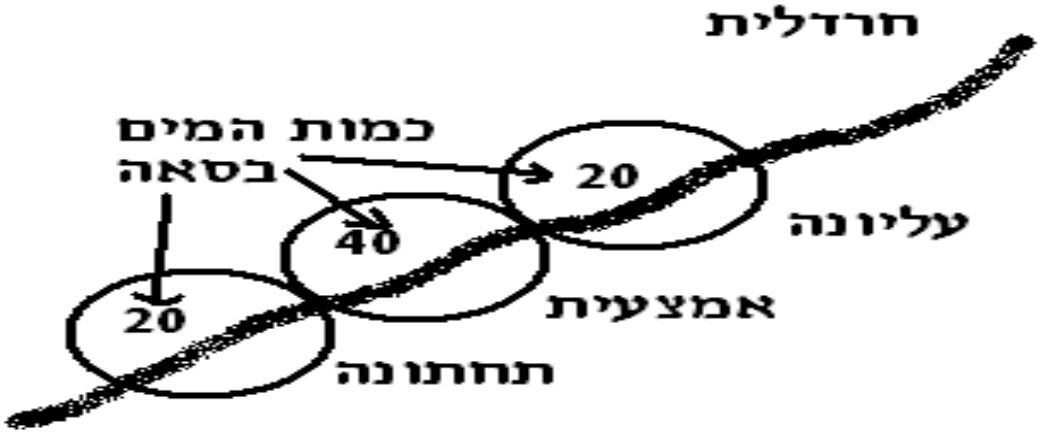

ודבר זה כתבוהו **התוספות** בפרק ב' דגיטין (שם) בשם רבינו תם. ומיהו אין זה עולה לפסק הלכה (**שלכולי עלמא ניתן לטבול בגומה התחתונה, משום שהיא נחשבת כמחוברת לגומא האמצעית**), דהא חכמים (תוספתא פ"ג ה"ג)[425] פליגי אדרבי מאיר ואדרבי יהודה ואמרי דאין טובלין אלא באמצעית בלבד

---

[424] **מסכת חגיגה דף יט עמוד א**:

"שלש גממיות בנחל: העליונה, התחתונה והאמצעית. העליונה והתחתונה של עשרים עשרים סאה, והאמצעית של ארבעים סאה, וחרדלית של גשמים עוברת ביניהן. רבי יהודה אומר: מאיר היה אומר מטביל בעליונה. והתניא, רבי יהודה אומר: מאיר היה אומר: מטביל בעליונה, ואני אומר: בתחתונה ולא בעליונה! - אמר ליה: אי תניא – תניא".

[425] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ג הלכה ד:** שלש גממיות של נחל התחתונה והעליונה של עשרים סאה והאמצעית של ארבעים סאה חרדלת של גשמים נכנסת לתוכן ויוצא מהן ר' יוסי אומר ר' מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר בתחתונה **וחכמים** אומרים בין בתחתונה כן וכן אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה ארבעים סאה:

(**כלומר, שלא ניתן לטבול בתחתונה, משום שאין היא נחשבת כמחוברת לגומא האמצעית)**, ומשמע ודאי דהלכה כחכמים, וכן פסק הרמב"ם (פ"ח ה"ח)[426] וכמו שאכתוב בסמוך (ד"ה כתב הרמב"ם) בס"ד.

ומה שהקשה **ראבי"ה**: היאך טובלין בנהר והלא קטפרס דרך ירידתו **יש לומר** דנהר שאני (**כלומר הדין של סתם נהר שונה מהדין ששנינו לגבי 3 הגממיות)**, דלמטה מהקטפרס לבד יש מ' סאה וכן למעלה מן הקטפרס יש מ' סאה, אבל היכא דבחד מינייהו ליכא מ' סאה בלא צירוף דאידך אין הכי נמי דאין טובלין בו (**כמו שמצינו בגממיות, שרק באמצעית היה 40 סאה אך באחרות לא היה 40 סאה, ועל כן פסקנו כחכמים שאין טובלים אלא בגומא האמצעית)**.

ואין לומר דכל הנהר הוי קטפרס מראשו ועד סופו ומשום הכי יורדין מצד זה לצד זה, דאפילו לא יהא קטפרס אלא במקום אחד סגי למיעבד הכי (**כלומר, ולכן ניתן לטבול בו)**, **ועוד** דאפילו אם תמצי לומר דכולו משופע קצת יש לומר שאין אותו שיפוע נקרא קטפרס אלא כשהוא משופע ביותר (**כמדרון של הר. אך בסתם נהר כיוון שאין השיפוע כ"כ חד, ניתן לטבול בו)**:

<u>נה ג' מקואות שיש בשנים</u> מהם בכל אחד כ' סאין מים כשרים ובאחד מהן כ' סאין מים שאובין וכו'. משנה בפרק ו' **דמקואות** (מ"ג) וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (סי' יד) פירוש: הא דקתני רישא המקואות טהורין ואפילו השאוב לפי שכשנתערבו שנים הכשרים נעשו כמקוה אחד של מ' סאה והוכשר השאוב שנתחבר להם, ואפילו נתחבר האמצעי לשאוב שאצלו קודם שנתחבר לכשר לא נפסל בכך שהרי נתחבר גם לכשר קודם שירדו השאובים לתוכו.

ותדע שהוא כך, שהרי אף כשהשאוב באמצע לא נפסלו הכשרים במה שנתחברו לשאוב על שפתו ושוב ירדו מן השאובים לתוכו, דהא קתני: המקואות כמות שהיו וכשרים להקוות עליהם להשלים מ' סאה מים כשרים, והיינו טעמא לפי שעל ידי תערובת ובהמשכה ירדו לתוכן

(**כלומר, כיוון שהמים השאובים לא הגיעו דרך עירוי ישיר למקווה שבו יש את המים הכשרים, אלא הם הגיעו ע"י המשכה, שהמים השאובים זרמו על הקרקע ומתוך כך הם הגיעו למקווה הכשר, על כן אין המקווה הכשר נפסל, כי הייתה כאן המשכה, וכמו כן המים השאובים התערבבו במים הכשרים לפני הגעתם למקווה הכשר עצמו, ולא הוערו ישירות למקווה הכשר)**.

(**אם)** היה (**המקווה ה)**שאוב באמצע, כיון שמפסיק בין הכשרים אינם מתערבים יחד ונשארו כמו שהיו (**כלומר, כיוון שלא היה חיבור של 40 סאה מים כשרים יחדיו, מפני שהמקווה השאוב הפריד בין 2 המקוואות הכשרים, על כן כל מקווה נשאר כמות שהוא, והמקווה השאוב לא נטהר מכוח 2 המקוואות הכשרים שבצידיו)** עכ"ל וכן כתב ר"ש.

והא דכתב הרא"ש גבי שאוב באמצע נתבאר יפה בדברי **ר"ש** (שם) וז"ל: כמות שהיו- כלומר שהכשרים כשרים להקוות עליהם להשלים מ' סאה מים כשרים, והשאוב אינו כשר להקוות עליו (**כלומר שלא יועיל שנוסיף 20 סאה מים כשרים על גבי ה20 סאה מים שאובים שיש כעת)**, ואף על פי שמימי השאוב מתערבין עם כל אחד ואחד (**מן המקוואות הכשרים, בכל זאת המקוואות הכשרים)** לא מיפסלי להקוות עליהן, דדרך המשכה נתערבו (**המים השאובים במי המקוואות הכשרים)** ולא נפלו (**ישירות)** מן הכלים לכשרים,

---

[426] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה ח:** ג' גומות שבנחל התחתונה והעליונה של כ' סאה והאמצעית של מ' ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל אע"פ שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן אין זה עירוב, <u>ואין מטבילין אלא באמצעית</u> שאין המים הנזחלין מערבין אא"כ עמדו.

ומה שנתערב ממנו (**=מהמקווה השאוב**) עם כל אחד (**מן המקוואות הכשרים**) נתבטל ברוב קודם שירדו למקווה (**ע"פ הכלל של "קמא קמא בטיל", רוצה לומר שכל טיפה של מים מן המקווה השאוב התבטלה ברוב המים הכשרים במקווה הכשר**), ומים שאובים המתבטלים חוץ למקווה- אין פוסלין אותו (**=את המקווה הכשר. כלומר שברגע שהטובלים נכנסו לטבול במקוואות, יצאו מן המים של המקוואות לחוץ, ואז המים השאובים נפגשו עם המים הכשרים מחוץ למקווה, ומיעוט המים השאובים התבטלו ברוב המים הכשרים**) כדתנן בפרק ד' (מ"ד) גבי מים שאובים ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ע"כ:

וזה לשון **הריב"ש** (בתשובה סימן רצ"ה) בשאובה מן הצד אף אם אפשר שנתערבו המים השאובים עם העשרים סאה שבצדן טרם שיתערבו בהם העשרים סאה האחרים הכשרים (**כלומר, לכאורה יש חשש שאף אם נאמר שהמקווה השאוב היה בצד ואילו 2 המקוואות הכשרים היו אחד ליד השני, בכל זאת עלינו להחמיר ולחשוש שהמקווה השאוב שהיה בצד קודם התערב עם המקווה הכשר, ורק אח"כ התערב עם המקווה הכשר השני, ואז יצא מצב שהמקווה הכשר כבר נפסל מחמת המים השאובים שנפלו לתוכו, ואז כבר לא מועיל שנוסיף על המקווה הכשר את ה20 סאה מים כשרים כיוון שכבר הוא נחשב פסול מחמת מים שאובים, וא"כ מדוע אנו מקילים בדין זה?**),

(**עונה הריב"ש שיש דין מיוחד בהלכות מקוואות ש**)הולכים להקל בספק שאובים (**כיוון שכל הפסול של מים שאובים הוא רק מדרבנן, על הצד שנאמר ש"כולה שאובה דרבנן"**), וגם שאין המים השאובין פוסלין מן הצד (**את המקוואות הכשרים**), וכשנתערבו כשרים בכשרים הסמוכין להם נצטרפו (**לכמות של 40 סאה**) והוכשרו השאובים (**ע"י השקתם למים הכשרים**).

ולזה (**=ולכן**) הטובלים טהורים והמקואות כשרים. ר"ל (**=רוצה לומר**) שהמים שבהן כשרים, שאף מי השאוב הוכשרו (**ע"י המקוואות הכשרים**), וכל שהוסיפו בו (**במקווה השאוב**) מים כשרים כשיעור (**של 20 סאה כדי שסה"כ יהיה בו 40 סאה של מים כשרים)-** כשר וטובלין בו (**לכתחילה),** וכן האחרים, או שכשרים לטבול יחד ג' אנשים כמשפט הראשון,

אבל אם השאוב באמצע- לא נתערבו הכשרים זה עם זה, אלא השאוב נתערב עם כל אחד מהם, ולזה לא עלתה טבילה לשום אחד מהם, והמקואות לא הוכשרו (**אף שניתן היה לומר שסוף סוף היה כאן חיבור של 40 סאה מים כשרים**), כי השאוב לא הוכשר בהשקה כיון שלא נתחברו הכשרים (**ביחד עוד לפני שהשאוב נפגש עם המים הכשרים),** שהשאוב הפסיקן.

אמנם (**המקוואות**) הכשרים לא נפסלו בשאובין המתערבין בהן לפי שאין השאובה פוסלת מן הצד עכ"ל. ועוד יבוא ביאור משנה זו בסמוך (קיא ריש ע"ב) בשם הריב"ש גם כן:

וכתב **הרא"ש** בתשובה (כלל ל"א סימן ו')[427] אהא דתנן בשאוב מן הצד המקואות טהורין, דכיון שנתערב השאוב והושק למעלה עם מקוה שלם דהיינו ב' הכשרים שנתערבו יחד- כשר לטבול אף בשאוב, והוא הדין אם יש מחיצה ביניהם (**כלומר בין המקוואות**) ומעורבים המים דרך נקב כשפופרת הנאד (**אזי הוי חיבור, והמקוואות כשרים**) ע"כ:

נו תניא **בתוספתא** (פ"ג ה"ה): שני מקואות של עשרים עשרים סאה, אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם אפי' (**היו המים**) אדומים והלבינום (**כלומר שע"י חיבור המים האדומים שבמקווה אחד עם המים הרגילים שבמקווה האחר, המים האדומים הפכו למים לבנים, כלומר לצבע רגיל של מים**) או (**שהמים היו**)לבנים ו(**השתנו ע"י מגעם עם המים האדומים ש**)האדימום, המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו (**רוצה לומר, שאין כאן השקה בין המקוואות, אף שהיה כאן חיבור של 40 סאה, כיוון שההשקה הייתה עם המים האדומים ולא עם מים רגילים**).

וכתבה ר"ש (**את התוספתא הזאת**) בפרק ו' דמקואות (מ"ג), ופירש: והשיקום. דמחמת שירדו הטובלין לתוכם עלו המים וצפו על גביהם (**ואז התחברו ביניהם שני המקוואות**): אפילו אדומים. המים של כשר (**כלומר שה20 סאה מים כשרים היו בצבע אדום**): והלבינום. המים של שאוב שהיו לבנים (**כלומר שע"י מגע המים האדומים הכשרים במים השאובים הרגילים, המים הכשרים הלבינו, בכל זאת-**): המקואות כמות שהיו. שהכשר- כשר להקוות עליו אף על פי שנתערבו בו מים שאובים, דכבר נתבטלו (**המים השאובים**) ברוב (**המים**) הכשרים קודם שבאו למקוה כדפרישית במתניתין עכ"ל:

נז (א) תנן בפרק ה' **דמקואות** (מ"ו): מטבילין (**כלים**) בחריצין (**חפירה רחבה ומרובעת**) ונעיצין **(חפירה צרה מלמטה ורחבה מלמעלה, אן שזה חפירה שנוצרה כתוצאה מעקירת דבר שהיה נעוץ בקרקע כגון שעקרו עץ ואז נוצר חלל באדמה**) ובפרסת החמור המעורבת בבקעה (**שע"י דריכת החמור נוצר שקע באדמת הבקעה, והחלל באדמה התמלא במים. מדובר שיש חיבור בין החלל שנוצר ע"י פרסת החמור לבין המקווה ע"י נקב בשיעור של רוחב כשפופרת הנאד**).

---

[427] **שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ו:**

ששאלת: על מערה עמוקה ומים נובעין בה, ומרוב המים יראות לטבול שם. ועשו מחיצה בשפת המים וחפרו שם חפירה, ומן המים המרובים שבמערה יצאו מקצתן לחוץ, לתוך החפירה, ולא היה בהם שיעור לטבילה, והוסיפו עליהם מים ע"י המשכה מבחוץ. ומסופק אתה בדבריהם, שמקצתם אומרים שיצאו המים דרך נקבי המחיצה לתוך הגומא, ומקצתן אומרים שמן החוץ הובאו ע"י המשכה או שאיבה.

תשובה: אם החפירה שעשו סביב המערה היו מחוברין למים שבתוך המערה דרך נקבים, בשעה ששפכו המים לתוך החפירה, והנקב שבכותל המפסיק היה רחב שתי אצבעות, אפילו אם לא היה בחפירה כי אם מעט מים, ואפילו אם שפכו מן הכלי לתוך החפירה בלא המשכה, מותר לטבול בתוך החפירה. דמקוה שכולו שאוב המחובר למעין, או למקוה שיש בו מ' סאה, המים כשרים, שבאין דרך הנקב שהוא רחב ב' אצבעות בגודל, מותר לטבול בו.

כדתנן בפ"ו דמקואות: ג' מקואות, בזה יש עשרים סאה ובזה יש עשרים סאה ובזה יש כ' סאה מים שאובין, היה שאוב מן הצד וירדו ג' וטבלו ונתערבו, המקואות טהורים והטובלים טהורים. דכיון דנתערב השאוב והושק למעלה עם מקוה שלם, דהיינו שני הכשרים שנתערבו יחד, כשר לטבול אף בשאוב. וה"ה אם יש מחיצה ביניהם ומעורבים המים דרך נקב שהוא רחב ב' אצבעות; דעירוב מקואות הוה כשפופרת הנוד, דהיינו ב' אצבעות.

ואם לא היו מחוברים למקוה בשעה ששפכו המים לתוכה, אם היה בחפירה מ' סאה, אפילו שפכו לתוכה בלא המשכה מותר לטבול בו. דמקוה שיש בו מ' סאה, אינו נפסל, אם יתנו לתוכו הרבה מים שאובין, אפילו יותר ממה שהיה בו, כשרים. ואם לא היו מ' סאה, אלא היה בו כ"א סאה, והביאו מים שאובים ושפכו חוץ למקוה והמשיכום למקוה, כשר; דקיי"ל כרבי אליעזר בן יעקב, דאמר: שאיבה מטהרת ברבייה והמשכה.

ופירש **הרא"ש** (שם) פרסת חמור- כשהבהמה דורכת בארץ עושה גומא, ונתקבצו בבקעה מ' סאה, ופרסה זו מעורבת להן (**ע"י נקב בשיעור של**) כשפופרת הנאד.

ומדברי **ר"ש** נראה שהוא מפרש דפרסת החמור דקתני היינו לומר שהוא טובל בתוך הפרסה. ודברי **הרמב"ם** בחיבורו (**"היד החזקה"**) פרק שמיני מהלכות מקואות (ה"א) כדברי הרא"ש שכתב: "כל המעורב למקווה- הרי הוא כמקוה, ומטבילין בו גומות הסמוכות לפי המקווה, ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים מעורבין עם מי המקוה כשפופרת הנאד- מטבילין בהן" עד כאן:

נח - נט תנן בפרק ו' **דמקואות** (מ"א): כל המעורב למקווה- כמקוה. (**פעם רוב המקוואות היו במערות ועל כן-**) חורי המערה וסדקי המערה (**שהיו בתוך המקווה עצמו-**) מטבילין בהן כמו שהן (**אף שאין נקב כשפופרת הנאד המחבר ביניהם לבין מי המקווה**).

עוקת המערה (**חפירה שבצד המקווה שאין בה כמות של 40 סאה)-** אין מטבילין בה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנאד (**וע"י כך היא מחוברת למקווה שיש בו 40 סאה).** אמר רבי יהודה: אימתי (**מתי צריך שהנקב בצד עוקת המערה יהיה בשיעור של כשפופרת הנאד?**) בזמן שהיא מעמדת את עצמה (**שכותל העוקה חזק ועל כן מבלי שיהיה נקב ראוי, אין המים שבעוקה ובמקווה ייחשבו כמעורבים**) וכו'.

ופירש **הרא"ש** (שם) כל המעורב למקוה דינו כמקוה, ושיעור תערובתו כמו שמפרש יש בכל שהוא ויש כשפופרת הנאד[428]: החורין והסדקין אשר במערה היינו מקווה, ויש מקומות שמכנהו (**למקווה**) בשם בור או שיח או מערה, וכולם שם מקווה (**והחילוק בשמות נובע ממיקומו של המקווה, שיש מקוואות במערות ויש בבורות וכו'**) וחורין וסדקין שבו אפילו אינם מעורבין כשפופרת הנאד (**אלא הם מעורבים רק בכלשהוא, בכל זאת**) מטבילין בהם:

עוקת המערה. היינו שוקת (**בית קיבול שניתן להכניס לתוכו מים**) שבסלע שעומד אצל המקווה, דתנן לעיל (פ"ד מ"ה) שאינה פוסלת את המקוה כיון שחקקה בסלע (**שהיה מחובר לקרקע עוד מימי בראשית לפני שחקק בו את השוקת**) או שקבעה ולבסוף חקקה (**כלומר, שאמנם אין זה סלע טבעי, אך מדובר שקודם הוא קבע את הסלע בקרקע ורק אח"כ הוא חקק בו, ועל כן אין על השוקת שם כלי כיוון שהכל בטל לקרקע),**

ונהי דלאו כלי הוא (**כיוון שהשוקת נקבעה אחר שהסלע כבר נקבע בקרקע אז אין על השוקת "שם כלי" מצד אחד, אך**), מכל מקום אינו נחשב כמקוה להטביל בתוכו אלא אם כן מימיו מחוברין למקוה כשפופרת הנאד (**כלומר, אף שאין אנו מחשיבים את המים העוברים בשוקת כמים שאובים שעברו בכלי, אך מ"מ אין זה אומר שבטל מהשוקת "שם כלי" לגמרי לעניין זה שנוכל ממש לטבול בתוך השוקת. אולם אם השוקת תהיה נקובה בנקב בשיעור של כשפופרת הנאד, יהיה ניתן אף לטבול בתוכה**):

שהיא (**דהיינו העוקה**) מעמדת את עצמה. כלומר שחלוקה לעצמה מן המקווה, שפעמים שיש במקוה מ' סאה ואין המים מגיעין עד העוקה, הילכך כיון שנקרא עליו "שם מקווה" בשלא יגיע לעוקה, כשמגיע לעוקה אין העוקה מחוברת למקוה בפחות משפופרת הנאד

[428] כלומר, יש מצבים שמספיק עירוב מים אף רק בכמות של כלשהוא, כמו שמצינו לדוגמה בחורי וסדקי המערה, וישנם מצבים שיש צורך בנקב ברוחב של כשפופרת הנאד כמו שמצינו לדוגמה בעוקת המערה

(**כלומר, כיוון שהעוקה עומדת בנפרד מן המקווה, ואין היא בתוך המקווה עצמו, על כן כדי שאנו נחשיב את העוקה כמחוברת למקווה עלינו לדאוג שיהיה חיבור ראוי ע"י נקב בשיעור של כשפופרת הנאד בכדי שנחשיב שמי המקווה מעורבים עם המים שבעוקה.**

הרא"ש מסביר שמעמדת את עצמה, זה שאם כאשר יש במקווה 40 סאה והוא מלא, בכל זאת המים לא מגיעים לעוקה, אז היא נחשבת כמפורדת בפני עצמה):

אבל אם אינה מעמדת מים לעצמה, דלעולם כשיש במקוה מ' סאה מגיעים המים עד העוקה (**כלומר, שאין המקווה מתמלא ב40 סאה, עד שהמים יגיעו ג"כ לעוקה, כיוון שהם מאוד קרובים זה לזה)**, הרי היא כחורי וסדקי המערה (**שכיוון שאי אפשר למקווה להתמלא ב40 סאה עד שהמים יגיעו גם לעוקה, אז זה נחשב כמו שהעוקה נמצאת בתוך המקווה ממש ולכן-)** ומטבילין בה כמו שהיא: וכן פירש ר"ש:

והרמב"ם פירש ידוע שבעת שיאמר בזאת הכוונה מערה ר"ל מקוה שבמערות: וכוונת אמרו כמה שהם (**כלומר, המשנה אמרה שניתן לטבול בסדקי וחורי המערה כמות שהם, והכוונה היא ש)**אף על פי שיהיה החיבור בין זה המקום (**=חורי\סדקי המערה)** ובין המקוה היותר מעט שבדברים (**כלומר שזהו חיבור ע"י כמות מים מאוד מועטים)**, ואפילו היו המים אשר בין אלה המים אשר במקוה ובין המים אשר בסדק (**ע"י חיבור שהוא רק)** כחוט השערה, ואפילו היו המים גם כן אשר בהם כל שהוא (**כלומר שאף אם בחור\סדק המערה עצמו לא היו מים אלא רק בשיעור של "כלשהוא", בכל זאת הם נחשבים כמחוברים למקווה השלם)**, לפי שהוא מכלל המקוה יחשב:

ועוקת המערה היא החפירה <u>תחת</u> שטח המקוה בקבוב, ולכן יצטרך שיהיה פי זה המחבוא כשפופרת הנאד, ואז יחשבו המים אשר תוכן עם המים אשר למעלה מהם אשר הם מי מערה (**כלומר, כיוון שהעוקה היא חפירה מתחת למקווה, על כן כדי שהמים שבעוקת המערה ייחשבו כמחוברים למים שבמקווה עצמו, עלינו לדאוג שיהיה נקב כשפופרת הנאד בכדי שנראה את המים כמחוברים, ואם לא יהיה נקב ראוי- אין המים ייחשבו כמחוברים כיוון שהעוקה נמצאת מתחת לפני המקווה)**:

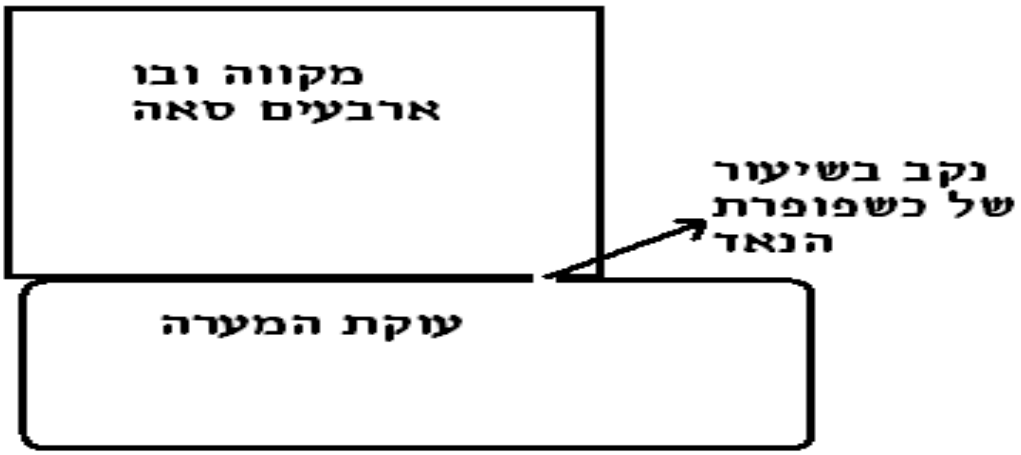

וכבר ביאר רבי יהודה[429] שזה אמנם הוא (**שיש צורך בנקב ברוחב של כשפופרת הנאד שיחבר בין המקווה לעוקה)** אם תהיה תקרת זאת העוקה מוחזקת מצד שתמנע עצמה מן התחברות במקוה (**כלומר שידוע שהתקרה של העוקה הינה תקרה חזקה, ולכן אין העוקה נחשבת כמחוברת למקווה)**.

[429] **משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה א:**

אמנם אם היה ההבדל בין המקוה והעוקה גשם דק מן העפר עד שאילו טבל בו נפל ונתחברו המים במים הנה הוא יחשב מכלל המקוה ולא תצטרך התחברות כשפופרת הנאד, ודברי רבי יהודה אמת (**כלומר, אם היה נקב בין המקווה לעוקה, והנקב היה מלא בעפר דק שבקלות יכול ליפול (כ"כ דק וחלש שאם מישהו יטבול במקווה אז העפר ייפול למטה) אזי אף שהנקב אינו רחב בשיעור של כשפופרת הנאד, בכל זאת העוקה נחשבת כמעורבת במימיה עם המקווה.**

כמו כן יש לציין שההלכה היא כרבי יהודה, משום שהוא לא בא לחלוק על תנא קמא אלא רק לפרש את דבריו, שהרי רבי יהודה נקט בלשון של "אימתי", כלומר ביאור דברי תנא קמא והוא לא בא לחלוק עליו) ע"כ.

וכן כתב בחיבור (**הרמב"ם ב"יד החזקה"**) פרק שמיני מהלכות מקואות (ה"ב וה"ד): (**הלכה ב':**) חררי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן אף על פי שאין המים מעורבים עם המקוה אלא בכל שהוא. (**הלכה ד':**) עוקה שבתוך המקוה אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבים עם המקוה כשפופרת הנאד, ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא מטבילין בהם:

ס כתב **הרמב"ם** בפרק ח' מהלכות מקואות (ה"ח): שלש גומות שבנחל- התחתונה והעליונה של עשרים סאה, והאמצעית של מ' סאה, ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אף על פי שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן- אין זה עירוב (**מקוואות**) ואין מטבילין אלא באמצעית (**שבה יש את ה40 סאה**) שאין המים הנזחלין מערבין אלא אם כן עמדו עכ"ל.

וטעמו מדתניא **בתוספתא** פ"ג דמקואות (ה"ג): שלש גממיות שבנחל- העליונה והתחתונה של עשרים עשרים סאה וכו', ופסק כחכמים (**שניתן לטבול רק בגומא האמצעית שבה יש 40 סאה**). ונראה מדבריו שאינו מפרש מחלוקתם בגוד אחית וגוד אסיק כדמשמע בפרק **אין דורשין** (חגיגה יט.),

אלא באם המים הנזחלין מערבין את המקואות (**כלומר, שהרמב"ם לא תולה את מחלוקתם של חמכים על ר' מאיר ור' יהודה, באם חל הכלל של גוד אסיק וגוד אחית בדיני מקוואות, שהיה ניתן לומר שלדעת חכמים אין לא גוד אסיק ולא גוד אחית בדיני מקוואות, ולכן אין טובלים אלא בגומא האמצעית.**

אמנם כאמור הרמב"ם לא תולה את מחלוקתם של חכמים בזאת, אלא באם מים זוחלים יכולים לערב מקוואות ע"י זחילתם, שלדעת חכמים אין המים הזוחלים מסוגלים לערב מקוואות ע"י זחילתם).

וצריך טעם למה שינה ממאי דמשמע בתלמודא דמפרש פלוגתייהו[430] (**שהרי הגמרא שואלת האם לר' יהודה יש את הכלל של גוד אסיק וגוד אחית לפני שהיא מביאה את הראייה מ3 הגממיות, עיין כאן בהערה)**.

וכתב **הריב"ש** בתשובה (בסימן רצ"ב) וזה לשונו: והא דמשמע בפרק "אין דורשין" (**במסכת חגיגה) (שבכלל של-)** ד"בגוד אחית" לא פליגי, דלכולי עלמא אמרינן, היינו רבי מאיר ורבי יהודה,

---

"כל המעורב למקוה כמקוה חורי המערה וסדקי המערה מטביל בהם כמה שהם עוקת המערה אין מטבילין בה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנוד. אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהיא מעמדת עצמה אבל אם אינה מעמדת עצמה מטבילין בה כמה שהיא":

[430] **מסכת חגיגה דף יט עמוד א:** בעי מיניה מרבי יוחנן: לרבי יהודה, מהו להטביל מחטין וצינוריות בראשו של ראשון? גוד אחית - אית ליה לרבי יהודה, גוד אסיק - לית ליה? או דלמא: גוד אסיק נמי אית ליה?

אבל רבנן דפליגי עלייהו בתוספתא (**שהבאנו לעיל גבי שלושת הגממיות)** סבירא להו דאין קטפרס (**=משקים היורדים במדרון)** לעולם חיבור אפילו על ידי גוד אחית (**כלומר שלדעת חכמים המים שיורדים במורד המדרון אינם נחשבים כמחוברים למים שמתחתיהם, שלא כר' מאיר ור' יהודה שסוברים שהמים כן נחשבים כמחוברים)**:

קצת דיני עירוב מקואות כתבתי לעיל (קב. ד"ה וכתב) גבי פיסול ג' לוגין מים שאובין:

סב מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים בקפיצתו לתוכו. **תוספתא** (פ"ה ה"י) כתבה **רבינו שמשון** בפרק שביעי דמקואות (מ"ו): הקופץ למקוה הרי זה מגונה. וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (סי' כא) אמקוה מצומצם קאי, כי המים ניתזים לחוץ ונמצא טובל במקוה חסר

(**כלומר, כיוון שע"י קפיצת האדם למים המים ניתזים לחוץ , נמצא שאם מדובר במקווה מצומצם שיש בו רק 40 סאה, יוצא מצב שלפני שכל גופו של האדם נכנס למים כבר לא יהיו בו 40 סאה, ועל כן מי שקופץ למקווה שכזה- הרי זה מגונה, משום שלא תעלה לו הטבילה.**

הרא"ש מעמיד במקווה שיש בו בדיוק 40 סאה, משום שהוא סובר שאין איסור עצמי בקפיצה למקווה מים, אלא כל הבעיה היא במקווה שאין בו כמות מספקת של מים, שיש לדאוג שהמים לא ייחסרו לפני הטבילה):

ומ"ש ולא יטבול בו פעמים זה אחר זה וכו'. גם זה (**מקורו) בתוספתא** (שם): הטובל פעמים במקוה- הרי זה מגונה. וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (שם) דגם זה במקוה מצומצם אייירי, שמא בפעם ראשונה לא טבל כהוגן על סמך השנייה ושמא חסרו המים,

(**כלומר, אדם שיודע שהוא הולך לטבול פעמיים, אינו חושש ליזהר כ"כ בטבילה הראשונה כיוון שהוא מרגיע את עצמו שבוודאי בטבילה השנייה הוא יטבול כהוגן. דא עקא, שאם אין במקווה רק 40 סאה בדיוק, אם האדם יטבול בו, כבר אחר הפעם הראשונה המקווה בוודאי ייחסר, כיוון שבעת יציאתו מן המקווה- הוא יוציא עמו מעט מים.**

מצד שני הטבילה השנייה כבר לא תועיל לו באם הוא לא טבל בפעם הראשונה כראוי, כיוון שבפעם השנייה נמצא שהוא בוודאי טובל במקווה חסר שאין בו 40 סאה. א"כ נמצא שאדם זה טבל פעמים ואפילו פעם אחת לא עלתה לו טבילה, ועל כן התוספתא אומרת שמי שמתכנן מתחילה לטבול פעמיים- הרי זה מגונה).

אבל כשאינו טובל אלא פעם אחת נזהר לטבול כהוגן (**כבר הפעם הראשונה)**, ואף שאם יצאו המים מן המקווה (**ואז יוצא שאין עתה במקווה 40 סאה כבר בכניסתו הראשונית למקווה, אך בכל זאת)** מחוברים הם למים שבמקוה בשעת טבילה

(**כלומר הרא"ש מעלה חשש שמי שטובל במקווה מצומצם, לכאורה אפילו הטבילה הראשונית לא אמורה לעלות לו, וזאת משום שבעת שגופו נכנס למקווה, הרי גופו תופס נפח במים, ועל כן המים יוצאים לחוץ, ויוצא מצב שעד שכל גופו נכנס למקווה, כבר המים יצאו לחוץ ולא נשארו במקווה 40 סאה.**

אמנם הרא"ש דוחה חשש זה ואומר שאין חשש בדבר, משום שכאשר האדם נזהר לטבול כהוגן, הרי שהוא לא קופץ, ואז אף שבעת כניסתו למים- המים יוצאים לחוץ, אך מכל מקום המים שבמקווה עצמו עדיין מחוברים למים שמחוץ למקווה ועל כן זה נחשב שהוא טובל בכל ה40 סאה) ע"כ.

וכתב **הריב"ש** בתשובה (בסימן רצ"ג) ביאור דבריו, כי הקופץ במקוה מצומצם ר"ל (**רוצה לומר)** שאין בו אלא ארבעים סאה מכוונות (**כלומר: בדיוק)** אבל חללו גדול ומחזיק עוד כל גוף האדם ולא יותר (**כלומר שיש במקווה נפח בכדי להכיל 40 סאה של מים ועוד בנוסף נפח של גוף אדם, אך אין במקווה הזה נפח להכיל עוד משהו נוסף)**, המים ניתזין לחוץ מכח הקפיצה טרם שיתכסה במים כל גופו ונמצא שטבל במקוה חסר,

ומפני שאינו ודאי (**כלומר, אין זה וודאי לנו לומר שבאם האדם יקפוץ למקווה- בוודאי שלא יהיה במקווה 40 סאה, אלא יכול להיות שהאדם יקפוץ ויטבול ב40 סאה שלמים, כיוון שכאמור במקווה יש עוד קצת נפח להכיל גם את גוף האדם)**, וגם דאי הוה איהו הוה חזי ומרגיש הוא מגונה בלבד דילמא מתרמי ולאו אדעתיה

(**כלומר, כיוון שגם יכול להיות שהאדם ירגיש בדבר באם יצאו לחוץ המים, רק החשש הוא שהוא אולי לא ישים לב באם יצאו מים לחוץ, אך אין זה וודאי שהוא לא ישים לב, על כן זה רק נחשב מגונה- מי שקופץ אך אין כאן איסור ממשי של חכמים לקפוץ, כיוון שיכול להיות שהוא יטבול ותעלה לו הטבילה כהוגן)**

וכן הטובל פעמים במקוה זה (**הרי זה מגונה)** שמא בטבילה ראשונה לא טבל כהוגן על סמך השנייה. ר"ל שלא נכסה כל גופו (**בטבילה הראשונה, כיוון שלא דקדק בטבילה כי היה סמוך ובטוח שבטבילה השנייה הוא יטבול כהוגן),** ושמא (**כבר)** חסרו המים בטבילה ראשונה לפי שכיון שהוא מצומצם גם בחללו שאינו מכיל רק ארבעים סאה, והגוף שמא בשעה שנתכסה גופו יצאו המים מהמקוה מחמת תנועתם, ונמצא בטבילה שניה המקוה חסר, אלא שהוא חששא בעלמא (**כלומר, כיוון שזה רק חשש ולא עניין וודאי שלא נשארו במקווה 40 סאה, על כן זה נקרא רק שהרי זה מגונה, אך לא שזה איסור ממשי לטבול פעמיים במקווה מצומצם בשיעורו)**,

אבל כשאינו טובל אלא פעם אחת נזהר לטבול כהוגן שהרי אין דעתו על **(טבילה)** שניה ומתכסה כל גופו (**כראוי)**, ואף אם יצאו לפעמים מן המקוה מעט מן המים מחמת תנועתם בשעה שמתכסה כל גופו, כיון שהמקוה מצומצם שאינו מכיל כי אם מים מצומצמים וגוף האדם,

מכל מקום טבילה כשרה היא, שהרי כיון שהוא טובל בנחת ולא בקפיצה יכוסה כל גופו במים קודם ליציאת המים, ולזה אמר שאף אם יצאו המים מהמקוה בשעת טבילתו מחוברים הם בשעת טבילה, והרי הם כגל המקוה שנתלש ועדיין מחובר למקווה (**כלומר שזו תהליך שבא בבת אחת, שעם כניסתו למקווה וכיסוי כל גופו, המים יוצאים לחוץ, אך כיוון שמדובר שהכל זה תהליך אחד רציף, על כן אנו תולים לומר שכיוון שהוא נכנס בצורה איטית למים, יש חיבור בין כל 40 הסאה)**.

והטעם שפירשה במקוה מצומצם מפני שהיא שנויה **בתוספתא** (ה"ה ה"ט - י)[431] על ההיא דמקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות דפליגי בה רבי יהודה ורבנן באם היו רגליו של ראשון (**עדיין)** נוגעות במים (**כאשר השני נכנס לטבול)**, וקתני עלה: הטביל בו (**במקווה שיש בו בדיוק 40 סאה)** יורה גדולה הרי זה טמאה מפני שהמים מקלחין (**כלומר, כיוון שהנפח של הסיר הוא גדול, על כן כאשר הוא מכניס את הסיר**

---

[431] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ה הלכה יב:** מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונת וירדו שנים וטבל זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא כיצד הוא עושה עדהו הראשון במים אחד ממלא בכתף ונותן לתוכו וטהור ר' יהודה אומר עודיהו רגלו של ראשון אחד יורד וטובל טהור:

הלכה יג: הטביל בו יורה גדולה הרי זו טמאה מפני שהמים מקלחין. כיצד הוא מורידה לתוך פיה והופכה ומטבילה ומעלה דרך שוליה:

בצורה הרגילה שלו, המים במקווה מוכרחים לצאת מחמת חוסר המקום, וזה מה שאמרה התוספתא שהמים מקלחים לחוץ).

כיצד הוא עושה (**כך שישארו במקווה כל 40 הסאה מים)**? מורידה לתוך פיה והופכה ומטבילה ומעלה דרך שוליה (**כלומר, הוא מכניס את הכלי הפוך, כך שהתחתית שלו פונה לכוון השמיים, ואז הוא הופך את הכלי בתוך המים כדי שהמים יגיעו לכל חלקי הכלי, ואח"כ שוב הוא מחזיר את הכלי לכמות שהוא הכניסו, כך שהתחתית שלו פונה כלפי השמיים ומוציא אותו, וכך יש מספיק נפח למים, ואין חשש שהמים יצאו לחוץ, ועל כן בוודאי עלתה לכלי הטבילה)**.

הקופץ למקווה- הרי זה מגונה. הטובל פעמיים במקוה- הרי זה מגונה. אמנם נראה שלא פירשה לזו (**ההלכה)** הרמב"ם (**בדווקא)** במקוה מצומצם, (**וזאת מוכח מכך)** שהביא רישא דהטביל בו יורה גדולה וכו' בפ"ח מהלכות מקואות (הי"ב)[432] גבי מקוה מצומצם ופירשה מפני חסרון המים (**כלומר שהיורה שהטביל במקווה מצומצם שהיו בו בדיוק 40 סאה- לא עלתה לה הטבילה, כיוון שבוודאי יצאו מים לחוץ בעת שהוא הכניס את היורה למקווה ועל כן נמצא שהיורה לא נטבלה במקווה שיש בו 40 סאה)**, וסיפא דהקופץ למקוה הביא בפרק א' (ה"ט)[433] גבי כוונה לטבילה (**כלומר, ידוע שמי שרוצה לטבול כדי שהוא יוכל לאכול תרומה וקדשים, עליו לטבול לשם כך במכוון[434], ולא מועיל אם הוא סתם טבל. א"כ הרמב"ם הכניס את ההלכה של הקופץ למקווה הרי זה מגונה, בעניין של כוונה לטבילה עבור אכילת תרומה וקודשים, שמי שקופץ למקווה הרי זה מגונה, משום שייחשבו שהוא טבל במקווה מבלי כוונה לטבול בכדי לאכול את הקדשים בטהרה, ואז כשיראו אותו אוכל את הקודשים יחשבו שהוא אכל אותם מבלי שטבל קודם לכן.**

א"כ, שלא כמו ההלכה ברישא שהרמב"ם הביא שהרי זה מגונה משום חסרון המים, כאן הרמב"ם נתן טעם אחר כאמור, שהרי זה מגונה מצד הכוונה בטבילה, מבלי קשר לכמות המים במקווה.

א"כ הב"י תמה מדוע הרמב"ם נתן טעמים שונים להלכות אלו).

ונראה שדקדק זה מדקתני **בתוספתא** ברישא: הטביל בו דמשמע דקאי אמקוה מצומצם דסליק מיניה (**כלומר, כיוון שבתוספתא בהלכה הקודמת להלכה שדובר בה על היורה, נאמר בריש ההלכה: "מקוה**

---

[432] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה יב**:

"מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה אף ע"פ שרגליו של ראשון נוגעות במים הראשון טהור והשני בטומאתו שהרי חסרו המים ממ' סאה, הטביל בו תחילה סגוס עבה וכיוצא בו והגביהו אם היתה מקצת הסגוס נוגעת במים הרי הטובל באחרונה טהור שהרי המים כולן מעורבין, הטביל בו את המטה וכיוצא בה אע"פ שדחק רגלי המטה בטיט עבה שבקרקע המקוה עד שצפו המים עליה למעלה הרי זו טהורה שהרי לא נטבעו בטיט עד שטבלו במים תחלה, הטביל בו יורה גדולה הרי זו טמאה כשהיתה מפני שהמים ניתזין ויוצאין חוץ למקוה ונמצא חסר ממ', כיצד יעשה מורידה דרך פיה והופכה במקוה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובים ויחזרו למקוה ויפסלוהו".

[433] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק א הלכה ט:**

"הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים אם נכנסו מים דרך כולו טהור, הקופץ לתוך המקוה הרי זה מגונה, והטובל פעמיים במקוה הרי זה מגונה, והאומר לחבירו כבוש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה".

[434] **כמו שהרמב"ם כתב בהלכות מקוואות פרק א הלכה ח':** "כל הטובל צריך להתכוין לטבילה, ואם לא נתכוין עלתה לו טבילה לחולין..."

שיש בו ארבעים סאה מכוונת", כלומר שמדובר על מקווה שיש בו 40 סאה בצימצום, הניח הרמב"ם שגם ההלכה הבאה אחרי כן של הטבלת היורה עוסקת במקווה מצומצם בשיעורו),

ובהא דהקופץ קתני: הקופץ למקוה ולא קתני: הקופץ בו משמע דבכל מקוה קאמר (**כלומר, שלאו דווקא מדובר במקווה ספציפי שכזה שיש בו בדיוק 40 סאה מצומצמות, אלא מדובר שאף במקווה רגיל שיש בו מים רבים, בכל זאת הרי זה מגונה מי שקופץ לתוכו)**,

ונראה שהבין הרב בפירושו (**שהרי זה מגונה מי שקופץ לתוך המקווה)** לפי שהקופץ למקוה אף אם מתכוין לטבול (**באמת בסתר ליבו, אך מכל מקום)** הרואים (**אותו טובל)** סבורים שאינו מתכוין אלא להקר (**להתקרר במים הקרים, ושאין הוא מתכוון לטבול בכדי לאכול את הקודשים, ועל כן אם אח"כ הוא יבוא ויאכול קודשים הם יתהו בדבר: כיצד הוא אוכל קודשים מבלי לטבול קודם לכן?!)**

וכן הטובל פעמיים, כיון שטבל כראוי, (**יתהו הרואים אותו לעצמם:)** למה חוזר וטובל (**שוב פעם שנייה)**?! יחשבו שאינו טובל (**בפעם השנייה)** אלא להקר (**ולא בשביל הקודשים)**, ואם יגע (**אח"כ)** בתרומה וקדשים יהיו סבורים דלא בעו כוונה עכ"ל

(**כלומר, האנשים יטעו לחשוב שבכדי לגעת בקודשים אין צורך בטבילה מוקדמת לפני כן. זאת משום שהם יראו את אותו האיש שטבל פעמיים, והם יסברו שהוא לא טבל קודם לכן בשביל טהרת הקודשים, וממילא הם יטעו לחשוב שאין צורך לטבול במיוחד עבור הקודשים.**

כיוון שכל העניין כאן הוא סוף סוף רק חשש בעלמא (שמא אנשים יטעו) ולא עניין ודאי, על כן חז"ל נקטו רק בלשון של "הרי זה מגונה" ולא שיש כאן איסור ממשי בדבר):

[בדק הבית] ועיין במה שכתבתי בסימן קצ"ח (פח סוע"א) בשם מסכת דרך ארץ זוטא (סוף פ"י)[435] [עד כאן]:

וכתב עוד (סי' רצב) שנשאל על מקוה שיש בו אמה על אמה ברום ג' אמות מכוונות ולא יעדיפו דפנותיו כמלא נימא, מהו לטבול בו (**כלומר, האם מפני שיש במקווה כמות מצומצמת של מים, וכמו כן אין במקווה מקום לעוד גוף התופס נפח, אז בוודאי שאם מישהו יכנס לטבול במקווה- המים יצאו לחוץ, על כן השאלה היא האם מי שיטבול במקווה שכזה תעלה לו הטבילה)**?

והשיב: נראה שאם שטח החצר שהמקוה בתוכו הוא משופע קצת בענין (**כזה)** שבעלית הטובל מהמקוה ישובו המים לאיתנם אל המקווה (**מחמת השיפוע של החצר)**- מותר לטבול בו, שהרי הוא כאילו כולם (**=כל מי המקווה)** בגומת המקווה, שהרי מחוברים הם בו כשיעור עירוב מקואות מלמעלה (**כלומר כמו שהזכרנו לעיל שחיבור בין 2 מקוואות שהמים צפים על גבי הכותל מלמעלה לכותל הוא ע"י חיבור המים בגובה של כקליפת השום)**, דהיינו כקליפת השום ולא נתלשו ממנו בשעת טבילה,

---

[435] **מסכתות קטנות מסכת דרך ארץ הלכה ד:**

"ואל יניח אדם רגליו בתוך האמבטי ויהא רבוץ לתוכה מפני שהוא דרך גנאי. ואל יאמר אדם לחבירו רום ידך עלי בבית המרחץ, והאומר, אין יוצא משם כשהוא שלם. אמר ר' יהודה במה דברים אמורים במים המועטין, אבל במים מרובין הרי זה משתבח. והקורא שתי פעמים והטובל שתי פעמים הרי זה מגונה".

והרי המים שחוץ לגומת המקוה כאילו הם במקוה, ואף חוץ לגומת המקוה במקום שמגיעים המים יכולים להטביל כלים שגוף הנטבל יעלה בהם ואין נקראים "זוחלין" אף על פי שלא ישארו המים שם במקוה שמטביל בו הרי הוא נקרא אשבורן, כיון שמן המקוה באו ואליו הם שבים אלא שנתפחו בהכרח מחמת אדם או דבר אחר שבתוך המקווה

(**כלומר, יש כאן חידוש בגדר ההגדרה של "זוחלים" ולפיו מים שזוחלים לחוץ מחמת גורם חיצוני, שאמורים לחזור למקורם בהעדר הגורם החיצוני- אינם מוגדרים כ"מים זוחלים", ועל כן בענייננו שהגורם החיצוני שהוא האדם, גרם למים לצאת לחוץ ולזחול, אין המים פסולים מדין "מים זוחלים" כיוון שהם עתידים לחזור למקווה כאשר האדם יצא מן חלל המקווה**) והביא ראיות לדבר

אבל אם שטח החצר אינו בענין שישובו המים למקוה אחר עלייתו של טובל, אלא הולכין ומתפזרין מאליהם חוץ למקווה (**לדוגמה במצב שבו שפת המקווה נמצאת על גבי קרקע ישרה מבלי שיפוע בכלל או אף עם שיפוע כלפי חוץ**) - אסור לטבול במקוה כזה, שהרי בשעת טבילה שזהו כשכל גופו מתכסה יחד במים, אז המקוה חסר ואין המים שחוצה לו מצטרפין,

ואף אם יהיה עובי המים יותר מכדי שיעור עירוב מקואות (**בכל זאת אין זה ייחשב כטבילה כשרה, כיוון**) שהרי זוחלין הן ואינם באשבורן, וידוע שאין המקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן, וגם שעירוב מקואות צריך (**להיות בצורה כזאת**) שהמים המערבים שני המקואות הם מערבים אותם בהשקט בעמדם במקומם הטבעי שזהו אשבורן לא בהיותן זוחלין שזהו הנקרא קטפרס,

דהכי תנן בפרק ח' ממסכת טהרות (מ"ט): הנצוק והקטפרס ומשקה טופח- אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, וההיא דג' מקואות זה בצד זה וכו' ירדו ג' וטבלו בהם ונתערבו וכו' (מקואות פ"ו מ"ג) (**מדובר שעלתה להם טבילה באם 2 המקוואות הכשרים היו זה בצד זה**) בשלא יצאו המים מגומות המקואות לחוץ,

(**וזאת משום**) שכתלי המקואות מחוץ גבוהים (**ואז המים חזרו בחזרה למקוואות**) אלא ששני הכתלים המפסיקים (**בין שלושת המקוואות**) הם נמוכים וכשנתפחו (**המים מחמת חוסר נפח ויצאו לחוץ**) בסבת הטובלים ובתנועתם נתערבו המקואות כקליפת השום או יותר בשטח שוה ולא אבדו טיפה (**משום שאחר שיצאו הטובלים מתוכם, חזרו המים בחזרה אל המקוואות**) עכ"ל:

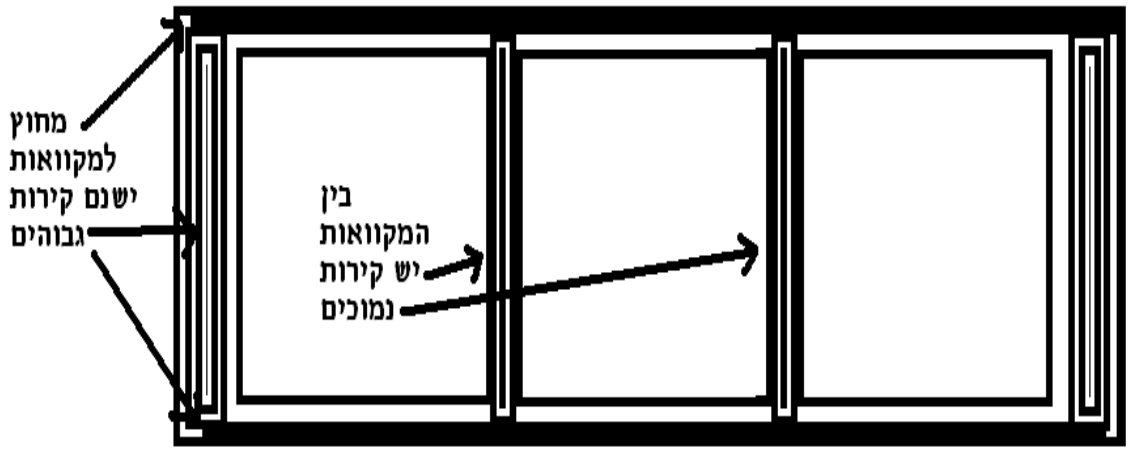

ומ"ש טבלו בו שנים, הראשון עלתה לו טבילה אבל לא לשני, אלא אם כן טבל השני בעוד שרגלי הראשון נוגעים במים וכו'. כן כתב **רבינו ירוחם** (נכ"ו ח"ה רכז.)[436] גם כן, והוא מדתנן בפרק שביעי **דמקואות** (מ"ו): מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, ירדו שנים וטבלו זה אחר זה, הראשון- טהור והשני- טמא. רבי יהודה אומר: אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים (**כאשר השני נכנס לטבול**), אף השני טהור.

ובפרק **אין דורשין** (חגיגה יט.)[437] מייתי לה ופירש רש"י השני טמא- שהרי חסר השיעור המים שעל הראשון. והתם מפרש טעמא דרבי יהודה (**שסובר שאם רגליו של הראשון עדיין נוגעות במים, אזי גם לשני עלתה הטבילה, שזה**) משום דאית ליה (**את הכלל של**) "גוד אחית" מים שעליו כאילו הם במקוה (**כלומר שאנו רואים כאילו שכל המים שנמצאים על גבי גופו של הטובל הראשון עדיין מחוברים למקווה, ועל כן נמצא שגם הטובל השני טבל בכמות של 40 סאה שלמים**),

ורבנן לית להו (**את הכלל של**) "גוד אחית" (**בדיני מקוואות, ועל כן הם סוברים שלא עלתה לשני הטבילה אף אם הראשון עוד נוגע במי המקווה**), ובריש פרק ב' דגיטין (טז.) משמע דטעמא דרבנן (**שלא עלתה לשני הטבילה**) משום דטופח להטפיח אינו חיבור

(**ועל כן אין אנו מחשיבים את המים שנמצאים על גבי גופו של הטובל הראשון כמחוברים למקווה, כיוון שכמות המים שעל גופו של הטובל הראשון הינה מעוטה, והיא רק בכמות של "טופח",**

וכיוון שרבנן לא סוברים שזה מהווה חיבור בכמות מועטת כ"כ של מים, על כן אין הטבילה עולה לטובל השני.

יש להעיר שלפי זה ניתן לומר שבאמת לפי רבנן חל הכלל של" גוד אחית" גם בדיני מקוואות, ורק בגלל שהם סוברים ש"טופח" לא הוי חיבור, על כן אין הטבילה עלתה לטובל השני).

---

[436] **רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה:** "מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה ראשון טהור והשני טמא ואם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור ועלתה לו טבילה".

[437] **מסכת חגיגה דף יט עמוד א:**

"דתנן: מקוה שנמדד ויש בו ארבעים סאה מכוונות, וירדו שנים וטבלו זה אחר זה - הראשון טהור והשני טמא. אמר רבי יהודה: אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים - אף השני טהור".

ומדברי **רבינו (הטור) ורבינו ירוחם** נראה שפוסקים כרבי יהודה (**שניתן לטבול בגומא האמצעית שבה יש את ה40 סאה, וכמו כן בגומא התחתונה שיש בה רק 20 סאה, אך היא מחוברת לגומא האמצעית מדין "גוד אחית"**),

ואם כן הוא תימה למה פסקו כיחיד במקום רבים? (**כלומר, מדוע פסקו כרבי יהודה שניתן לטבול בגומא התחתונה ולא כחכמים שלא ניתן לטבול בגומא התחתונה?)**

ואפשר שטעמם מדגרסינן בפרק **אין דורשין** (שם) אהא דתניא: (**מי שטבל ועלה מן המים, ו)**עודהו רגלו אחת במים, הוחזק לדבר קל- מחזיק עצמו לדבר חמור. מאן תנא עודהו רגלו אחת במים (**מיהו אותו התנא שסובר שכל עוד שהטובל עוד לא יצא לגמרי מן המים, זה נחשב כמו שכל גופו טובל במים)**? אמר רבי פדת: רבי יהודה היא, דתנן: מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו וכו'.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מחלוקת (**זו של חכמים ור' יהודה היא)** במעלות דרבנן (**כלומר כאשר חיוב הטבילה הוא רק מדרבנן)**, אבל מטומאה לטהרה (**ממש, שעניין זה הוא מדאורייתא)**- דברי הכל (**להחמיר ולומר ש)**השני טמא. והיינו דרבי פדת (**שרבי פדת אמר שהתנא שאומר שכל עוד שרגלו האחת של הטובל עודנה במים, הרי זה נחשב כמי שכל גופו עדיין טובל במים, זאת רק שיטת ר' יהודה)**.

מה הדין אם הראשון עוד לא יצא ואז השני נכנס, האם השני טהור?	טבילה מדרבנן (מעלות דרבנן)	טבילה מדאורייתא (מטומאה לטהרה)
ר' יהודה	טהור	טמא
חכמים	טמא	טמא

איכא דאמרי: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מחלוקת (**ר' יהודה וחכמים היא בעלייה)** מטומאה לטהרה, אבל במעלות דרבנן דברי הכל אף השני טהור (**שכיוון שכל החיוב שלו לטבול הוא רק מדרבנן, גם חכמים יודו להקל)**. ופליגא דרבי פדת (**שהרי לפי שיטה זאת גם חכמים מודים בטבילה מדרבנן שהשני טהור, וא"כ אין זה כדברי ר' פדת שאמר שרק לפי שיטת ר' יהודה- השני טהור)**

מה הדין אם הראשון עוד לא יצא ואז השני נכנס, האם השני טהור?	טבילה מדרבנן (מעלות דרבנן)	טבילה מדאורייתא (מטומאה לטהרה)
ר' יהודה	טהור	טהור
חכמים	טהור	טמא

וסוברים (**הטור ורבינו ירוחם)** ז"ל דכיון דאשכחן קצת דברים דלא החמירו בהם אלא לטהרות ולא לבעלה (**כגון שלצורך אכילת ומגע קודשים יש צורך לטבול בכוונה לשם כך, ולא מועילה טבילה סתמית כמו שמועילה לאישה לבעלה)**, בהא נמי לא מחמרינן לבעלה טפי מבמעלות דרבנן (**ולכן אם טבלה אישה ראשונה ואח"כ היא באה, גם היא טהורה, כיוון שאנו מקילים לומר שגם היא טבלה ב40 סאה)**,

וכיון דלישנא בתרא (**עיין לעיל ב"איכא דאמרי"**) במעלות דרבנן דברי הכל (**כלומר שגם חכמים מודים ש**)אף השני טהור (**עיין בטבלה האחרונה כאן לעיל**), הוא הדין דבנדה לבעלה אף השני טהור לדברי הכל, והלכה כלישנא בתרא.

ואף על גב דאמרינן ביה (**כלומר שאמרנו ב"איכא דאמרי" עצמו-**) "ופליגא דרבי פדת", היינו לומר דרבי פדת סבר דבמעלות דרבנן נמי מחלוקת (**כלומר שלפי רבי פדת חכמים סוברים שאף בטבילה מדרבנן השני טמא, ואז הטבלה תראה כך ע"פ שיטת ר' פדתו ע"פ ה"איכא דאמרי":**

מה הדין אם הראשון עוד לא יצא ואז השני נכנס, האם השני טהור?	טבילה מדרבנן (מעלות דרבנן)	טבילה מדאורייתא (מטומאה לטהרה)
ר' יהודה	**טהור**	**טהור**
חכמים	**טמא**	**טמא**

ומיהו אפשר דאיהו (**שהוא- ר' פדת**) נמי סבר דפסקא דהלכתא דאף השני טהור (**שלא כחכמים**), דהלכה כרבי יהודה (**שמטהר את השני**), כיון דסתם לן בברייתא כוותיה (**כלומר, כיוון שמצינו שהברייתא אומרת שעודהו רגלו אחת במים זה נחשב כמו שהוא טובל עדיין, על כן וודאי שעלינו לומר שאף השני טהור, כיון שיוצא שגם הוא טבל בארבעים סאה, וזה כשיטת ר' יהודה**):

אבל **הרמב"ם** בפירוש המשנה[438] פסק כתנא קמא וכלישנא קמא, דאמר: מחלוקת במעלות דרבנן, אבל מטומאה לטהרה דברי הכל טמא.

וכן כתב (**הרמב"ם**) בפרק ח' מהלכות מקואות (הי"ב)[439] סתם: "השני טמא" והכי מסתבר (**שכך ההלכה**), דאילו למה שכתבתי לדעת רבינו (**הטור, שסבר שהשני טהור**)- קשה, דהא להקל בנדה לבעלה יותר מלטהרות יש פוסקים חולקים בדבר והרא"ש מכללם כמו שנתבאר (סי' קצא סט: ד"ה כתבו הגה"מ) **(כלומר, שאין להקל בטבילת אישה נידה לבעלה יותר מאשר לטהרות, ולכן כמו שבטהרות אנו מחמירים שהשני טמא, כך גם בטבילת אישה נידה עלינו להחמיר שהשני טמא)**

---

[438] **משנה מסכת מקוואות פרק ז משנה ו:**

מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא רבי יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור...

פירוש המשנה לרמב"ם שם:

"פשוט הוא שאם היה במקוה ארבעים סאה בדיוק וטבל בו אדם הרי כבר חסרו הארבעים סאה מחמת לחלוח גופו במים, ולפיכך הטובל אחריו אינו טהור. ור' יהודה אומר שאם היו רגליו עדין במים הרי כאלו המים שעליו מחוברים במקוה. וכבר בארו בגמר ואמרו מחלוקת במעלות דרבנן, אבל לענין טומאה וטהרה דברי הכל טמא. ומעלות דרבנן הם האמורים בחגיגה באמרם שהטהור לחולין צריך טבילה למעשר, וכן הטהור למעשר צריך טבילה לתרומה... ואין הלכה כר' יהודה.

[439] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה יב:**

"מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה אף ע"פ שרגליו של ראשון נוגעות במים הראשון טהור והשני בטומאתו שהרי חסרו המים ממ' סאה..."

ואפילו לדברי המקילים (**שהשני טהור)** איכא למימר דלא דמי, כיון דלא אמור רבנן בהדיא דמקילים בהאי מילתא בנדה לבעלה, היכי מצינן למילף בנדה לבעלה שהיא איסור תורה ממה שהקילו במעלות דרבנן?! (**כלומר, כיוון שרבנן לא אמרו בפירוש שהם מקילים לעניין טבילת נידה לבעלה- שהשנייה טהורה, אז כיצד אנו נוכל ללמוד עניין שהוא מדאורייתא (**טבילת הנידה לבעלה) **מעניין שהוא דרבנן (**מעלות דרבנן)**?!)**

ואף על גב דאיכא למימר דכיון דכל מאי דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (פסחים ל:) אמרינן דבמעלות דרבנן אוקמוה אדין תורה (**כלומר, כיוון שכל מה שחכמים תיקנו, הם תיקנו זאת בדומה לדיני התורה, ועל כן גם טבילה שהיא מדרבנן החמירו להצריך שתהיה בהתאם לדיני טבילה שהיא מן התורה)**,

ובנדה לבעלה כיון דגלו לן רבנן שאין דעתם להחמיר עליה- מוקמינן לה אדין תורה (**ולפי זה יוצא שדין תורה הוא שהשני טהור, ולכן אין בעלה שנידה תטבול אחר הראשונה, כיוון שדין תורה הוא שגם השנייה טהורה)**, מכל מקום אין זה כדאי להקל (**כיוון שדין נידה הוא דין מן התורה, אין לנו להקל ולומר שדין הנידה הוא קל ואף השנייה טהורה, אלא עלינו להחמיר בעניין זה כיוון שספק דאורייתא לחומרא)**.

וכן דעת **הראב"ד** ז"ל שכתב בספר בעלי הנפש (עמ' צה) על האי פלוגתא דתנא קמא ורבי יהודה אסיקנא במסכת חגיגה מחלוקת במעלות דרבנן, אבל מטומאה לטהרה דברי הכל השני טמא (**כלומר כלישנא בתרא ב"איכא דאמרי")**, דלא אמרינן "גוד אחית" (**ועל כן אין הלכה כרבי יהודה שאמר שהלכה היא שאומרים במקוואות "גוד אחית")**

ובתוספתא דמקואות (פ"ה ה"ט) תניא: כל זמן שרגליו של ראשון נוגעות במים- אחד ממלא בכתף ונותן לתוכו (**שהרי כבר אמרנו שאם יש במקווה 40 סאה, ניתן להוסיף על המקווה כל מימות שאובים שבעולם ואין המקווה ייפסל)-** טהור (**השני),** ומסתברא דכהאי גוונא אפילו מטומאה לטהרה ודברי הכל (**כלומר שאף חכמים יודו שלעניין טבילה מן התורה- הדבר מועיל),** לפי שאין עושין מקוה לחצאין משום תקלה (**כלומר, כיוון שיש לנו כלל שאין לעשות מקווה שהוא כשר רק לטבילות מדרבנן, ואיננו כשר לטבילות מן התורה, על כן בוודאי שמקווה זה כשר באם הוספנו עליו את המים השאובים. משום שאם הוא לא היה כשר, הברייתא לא הייתה מתירה לעשות מקווה שכזה שהוא כשר רק מדרבנן אך פסול מן התורה)**.

וא"ת כיון דלרבנן לית להו "גוד אחית" (**בדיני מקוואות)** כי ממלא בכתף ונותן לתוכו אמאי אינו נפסל בשאובין? והלא מקוה חסר הוא! (**שהרי לשיטת חכמים כבר אין במקווה 40 סאה, שהרי הראשון חיסר את המקווה בטבילתו, וא"כ 3 לוגים מים שאובים כבר אמורים לפסול את כל המקווה, אז מה מועיל שנוסיף על המקווה החסר- מים שאובים?!)**

התם משום דשאובה דרבנן הוא, ומשום הכי אמרינן ביה "גוד אחית" וחשבינן ליה מקוה שלם, אבל לענין הטבילה- הא קיימא לן (חגיגה יא.) דארבעים סאה מן התורה הם, הילכך אפילו למעלות דרבנן אמרי רבנן דלא אמרינן "גוד אחית" עכ"ל:

(**כלומר, מסביר הראב"ד שישנם 2 מושגים:**

1. **הכשר מקווה**
2. **טבילת האדם**

לעניין הכשר המקווה, כיוון שכל הפסול של מים שאובים הוא רק מדרבנן, על כן אנו מקילים לומר שמים שמחוברים למקווה ע"י "גוד אחית" משלימים ל40 סאה, ולכן אנו יכולים להוסיף על

המקווה מים שאובים, כיוון שאנו לפנינו רואים את המקווה הזה כמי שיש בו 40 סאה של מים כשרים שניתן להוסיף עליהם מים שאובים כמה שנרצה

אולם, לעניין עצם טבילת האדם, הרי צריך שיהיה בפועל 40 סאה, וזה דין תורה. על כן כל עוד שלא נוסיף מים למקווה, המקווה כמות שהוא פסול לטבילת האדם, ולא נאמר בו את הכלל של "גוד אחית".

כאמור יש להבין עניין זה, שיש חילוק בין עצם הכשר המקווה, שניתן להכשירו אף שאין בו בפועל עתה 40 סאה, אלא אנו רק רואים זאת כמי שיש בו 40 סאה ע"פ הכלל של" גוד אחית",

ובין עצם טבילת האדם שמצריכה שיהיו בפועל כמות של 40 סאה, ולכן לא מועיל בכך הכלל של "גוד אחית").

וא"ת כיון שפסק הרמב"ם כתנא קמא דשני טמא אף על פי שרגליו של ראשון נוגעות במים, היאך פסק (**הרמב"ם**) (פ"ח הי"ב)[440] בהטביל בו סגוס עבה והגביהו, אם היה מקצת הסגוס נוגע במים הטובל באחרונה- טהור, שהרי כולן מעורבין (**כלומר שהמים שבתוך הצמר העבה של הסגוס מעורבים עם מי המקווה ולכן המים שבסגוס מצטרפים לשיעור של 40 סאה להשלים את מי המקווה)**, ומאי שנא מרגליו של ראשון נוגעות במים?

(כלומר מדוע בטבילת שני אנשים, אין אנו אומרים שהמים שעל גופו של הראשון מצטרפים למי המקווה, ואילו בסגוס אנו אומרים שהמים שבתוך הסגוס כן מצטרפים לשיעור מי המקווה)

תירץ **הריב"ש** בתשובה (בסימן רצ"ב פ ע"ד) שהסגוס עבה הוא בלוע את המים ואינו כמו האדם שאין המים בלועים בעצם חלקיו אלא בשטח גופו, וכיון ש(**המים שעל גופו שהם בבחינת-**)טופח להטפיח שעל גופו אינו חיבור (**ולכן המים שעל גופו של הטובל הראשון אינם נחשבים כמחוברים למי המקווה)**, הרי נחסרו המים (**שבמקווה ועל כן הטובל השני יישאר בטומאתו),**

אבל הסגוס העבה הוא בלוע הרבה מן המים (**הכשרים של המקווה)**, ולזה כשקצתו הוא במים הרי הוא כאילו כל המים הבלועין בבגד בקצתו של מעלה נוגעים במים שבקצתו שבתוך המים והרי כל המים מעורבין למקווה (**וודאי שכל זה מדובר כשעוד לא עקרו את הסגוס מן מי המקווה לגמרי ועל כן אין המים שבסגוס נחשבים למים שאובים)** עכ"ל:

סג (א) הטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בו וכו'. גם זה **משנה** בפרק ז' דמקואות (מ"ו): הטביל בו את הסגוס והעלהו, אם מקצתו נוגע במים- טהור. פירוש: הטביל במקווה מצומצם (**שיש בו בדיוק כמות של 40 סאה)** סגוס שהוא בגד עב והעלהו, אם מקצתו נוגע במים- הטובל שם טהור, שהמים שבו כמחוברים למקווה, ואם העלהו (**כלומר עקר אותו מן המקווה כך שאף חלק שלו לא נוגע במי המקווה)**- פסול מפני שנחסר משיעור המקווה המים שבסגוס (**כלומר, כיוון שחלק מן ה40 סאה מים נשאר בסגוס, נמצא שעתה אין הוא טובל במקווה של 40 סאה, ועל כן מעתה הטבילה במקווה פסולה)**. כך פירש הרמב"ם ז"ל וכן פירש הרא"ש (סי' כא) וז"ל: מקצתו (**של הסגוס)** נוגע במים- טהור, ואין מים המתמצים נחשבים כשאובים כל זמן שלא העלהו לגמרי מן המים, וטהור המקווה,

---

[440] **רמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה יב:**

"הטביל בו תחילה סגוס עבה וכיוצא בו והגביהו אם היתה מקצת הסגוס נוגעת במים הרי הטובל באחרונה טהור שהרי המים כולן מעורבין"

אבל כשהעלהו כולו- נחסר המקווה (**ע"י המים שנשארו בתוך הסגוס)**, והמים המתמצים (**עתה מן הסגוס יש להם דין של מים)** שאובין הן, ופוסלין את המקווה. וכיוצא בזה הם דברי **רבינו שמשון** וכן כתב **רבינו ירוחם** (שם)[441] וכך הם דברי **רבינו (הטור)**. וכבר כתבתי (קב: ד"ה וכתוב בתשובות) בדין זה דהטביל בו את הסגוס וכו' גבי פיסול שלשה לוגין מים שאובין במקוה מה שמצאתי בתשובות להרמב"ן:

סד כתב **הרמב"ם** בפרק חמישי מהלכות מקואות (ה"ג): המטביל כר או כסת במקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, כיון שהגביה שפתותיהם מן המים נמצאו המים שבתוכן שאובים. כיצד יעשה (**כך שהמים שבתוך הסגוס לא יפסלו את המקווה מדין מים שאובים)?** מטבילן ומעלן דרך שוליהן. והוא **משנה** בפרק שביעי דמקואות (מ"ו)[442]:

וכתב עוד (**הרמב"ם)**: אבל הקופה והשק מטבילן ומעלן כדרכן ואינו חושש (**שאף אם יפלו מים מתוכם- אין הם יפסלו את המקווה מדין מים שאובים, שכיוון שהם מלאים בכ"כ הרבה נקבים, אין הם נחשבים כבית קיבול, ועל כן אין הם פוסלים את המים מדין מים שאובים)** וגם זה משנה בפרק ו' דמקואות (מ"ה)[443]:

סג (ב) תניא **בתוספתא** (פ"ג ה"ב): הטביל את הסגוס וזבו ממנו ג' לוגין למקווה- כשר. עקרו מתוכו (**כלומר שהוציא את הסגוס לגמרי מן המקווה כך שלא נשאר שום חלק של הסגוס שנוגע במים)**- פסול (**המקווה מדין ג' לוגים מים שאובים שנפלו לתוכו)**. ומשמע ד"עקרו" היינו שהעלהו מתוכו.

אבל **הרוקח** (סי' שעב) כתב עקרו מתוכו [- פסול]. פירוש: סחט בידים ממנו ע"כ. נראה מדבריו שאף על פי שלא העלהו (**לגמרי, אלא שעדיין יש חלק מהסגוס שמחובר למקווה, בכל זאת)** כיון שיצאו המים ממנו על ידי סחיטה (**שנעשתה ע"י פעולת האדם)** פוסלים המקוה:

ואם מטביל בו יורה או שאר כלים מורידן לתוכו דרך פיהן וכו'. **תוספתא** (פ"ה ה"י), כתבה ר"ש בפרק ז' **דמקואות** (מ"ו): הטביל בו יורה- הרי זו טמאה, מפני שהמים מקלחין. כיצד הוא עושה? מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה. ופירש **ר"ש** מפני שהמים מקלחין ונעשים מים שבתוכה שאובין עכ"ל

(**כלומר, אם האדם מטביל את הכלי כמות שהוא, אזי יוצא מצב שלפני שכל הכלי נכנס למקווה, כבר נכנסים חלק ממי המקווה, וכיוון שכן הרי המים שכבר נכנסו לכלי נחשבים כמים שאובים, וממילא הכלי לא יכול להטהר, כיוון שהמים השאובים פוסלים את המים הכשרים שנכנסים אח"כ.**

---

[441] **רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה:**

"הטובל את הסיגים והו' בגד עב של צמר והעלהו אם היה מקצתו נוגע במים טהור פירוש שבעוד שמקצתו נוגע במים אין המי' שמתמצים ממנו חשובין כשאובין כל זמן שלא העלהו מן המי' לגמרי וטהור המקווה, אבל אם העלהו כלו נאסר המקוה והמים המתמצים ממנו שאובין הן ופוסלין את המקווה".

[442] **משנה מסכת מקוואות פרק ז משנה ו**:

"...הטביל בו את הסגוס והעלהו מקצתו נוגע במים טהור הכר והכסת של עור כיון שהגביה שפתותיהם מן המים המים שבתוכן שאובין כיצד יעשה מטבילן ומעלה אותם דרך שוליהם"

[443] **משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ה:**

"השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד. ר' יהודה אומר: בכלי גדול ארבעה טפחים ובקטן רובו אם היה שק או קופה מטבילין בהן כמה שהם מפני שהמים מעורבין...":

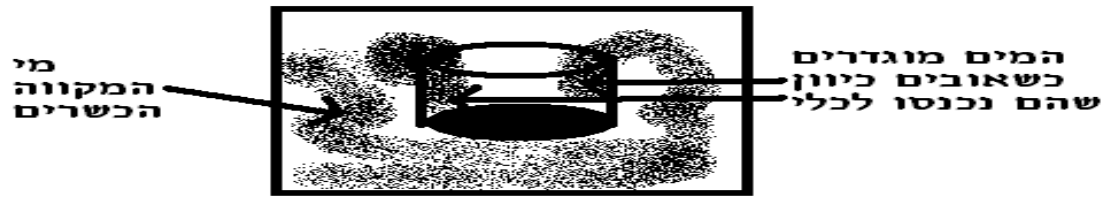

על כן העצה היא להכניס את הכלי בצורה הפוכה, וכך הכלי לא אוגר בתוכו את המים, וממילא אין המים נהפכים למים

שאובים, וכך הכלי נטהר

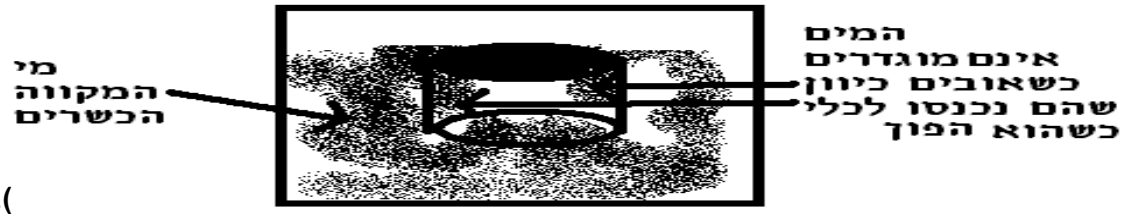

).

ונראה מדבריו (**של הר"ש)** דאתא למעוטי שלא יורידנה דרך שוליה ויקלחו המים לתוכה עד שתתמלא ויטבילנה, מפני שהמים המקלחין בתוכה נעשים שאובים, וכיון שהמקוה הוא מצומצם כשמשקיע אחר כך בתוכו ונתערבו המים שבתוך הכלי עם מי המקוה פסלוהו (**מדין ג' לוגים של מים שאובים שפוסלים את המקווה החסר)**.

וא"ת: למה מים המקלחים בתוכה נעשו שאובים הרי הם מחוברים למי המקווה?!

י"ל דחיישינן שמא יפסוק הקילוח רגע אחד ונמצאו מים שבתוך הכלי שאובים (**לדוגמה אם האדם לרגע יעצור ולא יזיז את הכלי, הרי שהמים שכבר נכנסו ייהפכו לשאובים, כיוון שקילוח המים לתוך הכלי- ייפסק, ומפני חשש זה אנו אוסרים להכניס את הכלי כמות שהוא, ומתירים להטבילו רק כשהוא הפוך)**.

ולפי זה אפשר שאם מורידה דרך צדה- שפיר דמי, ובכלל מורידה דרך פיה הוא (**שכיוון שע"י שהוא מכניס את הכלי על צידו, אין המים הופכים לשאובים, כיוון שיש קילוח תמידי המחבר בין המים שבתוך הכלי ובין המים שמחוץ לכלי, על כן המים שבכלי נחשבים למים כשרים שאינם פוסלים את המקווה)**.

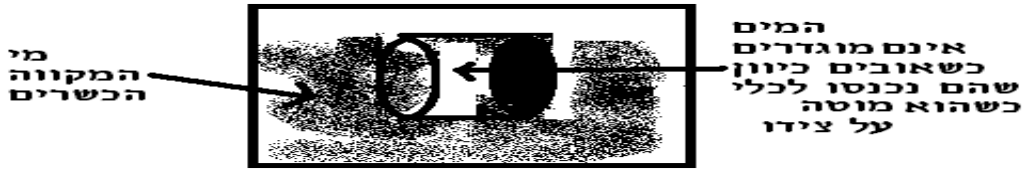

ועי"ל דאף על פי שלא פסק הקילוח הוו שאובים, דכל שהמים בתוך הכלי- לא מהני חיבור דמעין או דמקוה וכמו שכתבתי (צט: ד"ה ומ"ש ובדבר) בשם הרא"ש גבי מעין המקלח לתוך כלי, ולפי זה מורידה דרך צדה נמי איכא למימר דמיפסיל משום שאובים דלא מתכשר אלא במורידה דרך פיה בדוקא (**שכיוון שאם הוא מוריד את הכלי דרך פיו אין הכלי יכול לאגור בתוכו מים כלל, אז אין כאן שום חשש מצד מים שאובים.**

אולם אם הוא מטה את הכלי על צידו אז סוף סוף יש כאן בית קיבול, כיוון שהכלי יכול לאגור כך מקצת מן המים, ועל כן המים שבתוך הכלי נחשבים כמים שאובים, ואין זה מועיל שמי המקווה מקלחים לכלי):

אבל **הרמב"ם** כתב בפ"ח מהלכות מקואות (הי"ב): הטביל בו (**במקווה המצומצם)** יורה גדולה- הרי זו טמאה כשהיתה, מפני שהמים ניתזים ויוצאים חוץ למקוה ונמצא חסר מארבעים סאה. כיצד יעשה (**כך שהמים לא ינתזו לחוץ)**? מורידה דרך פיה והופכה במקוה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה, כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובים ויחזרו למקווה (**החסר)** ויפסלוהו ע"כ.

נראה מדבריו דכל שהמים שבכלי מחוברים למקוה בענין זה לא חיישינן למים שאובים, ואם כן במורידה דרך צדה- שפיר דמי, ובכלל מורידה דרך פיה הוא.

ורבינו (הטור) אצל (**ההלכה של)** מפני שהמים מקלחים כתב כדברי הרמב"ם ז"ל[444], וגבי מעלה אותה דרך שוליה כתב[445] כדי שלא ישארו בו מים ויחסר מהמקוה.

ולא ידעתי למה שינה מדברי הרמב"ם ז"ל (**שהרמב"ם כתב להעלות את היורה דרך שוליה בכדי שהמים השאובים שבתוכה לא ייפסלו את המקווה, ואילו הטור כתב שזה מפני החשש שלא יישאר במקווה 40 סאה)**, דלמה שכתב הוא ז"ל קשה דאפילו מעלהו דרך שוליו הרי נחסר מהמקוה המים שטופחין ביורה מבית ומחוץ

(**כלומר, כיון שלא ניתן לצמצם, הרי ברור שקצת מים בכל זאת נשארים על היורה, ועל כן לא ברור מה מועילה העצה להעלות את היורה דרך שוליה בכדי שיישאר במקווה כמות של 40 סאה, והרי בכל מקרה לא יישאר במקווה כמות של 40 סאה אחר שהוא כבר הכניס את היורה לתוך המקווה)**

וצריך לדחוק לפי דעתו (**של הטור)** ולומר דמקוה מצומצם דאמרינן לא שהוא מצומצם לגמרי (**שיש בו בדיוק 40 סאה בלי תוספת של טיפה אחת של מים)**, אלא אף על פי שיש בו מעט מזער מים יותר מארבעים סאה "מצומצם" מיקרי (**ועל כן אם נוציא את היורה דרך שוליה, כמות המים שנוציא עם היורה לא תפסול את המקווה מדין חסרון 40 סאה מים שאובים, ועל כן המקווה יהיה עדיין כשר לטבילה)**:

סה כתב **הר"ן** (בתשובה סימן ס"ו) שנשאל על מקוה שהוחזק להיות בו ארבעים סאה וטבלו נשים בתוכו ולמחרת נמדד ונמצא כשיעור מכוון **(כלומר שיש בו בדיוק כמות של ארבעים סאה)**

והשיב: כפי מה שהונחה השאלה הדבר פשוט שאינה צריכה לחזור ולטבול (**מחשש שכאשר הן טבלו לא היה במקווה כמות של 40 סאה)**, דהעמד מקוה על חזקתו כיון דלא אתיליד ביה ריעותא (**כלומר כיוון שעתה יש במקווה 40 סאה ולא מצאנו ריעותא (ריעותא זה אם לא היה במקווה עתה 40 סאה), אזי אנו ממשיכים להסתכל על המציאות העכשווית כמו שהסתכלנו עליה מקודם, וזה אומר שכיוון שהייתה לנו חזקה שיש במקווה כמות של 40 סאה, אנו ממשיכים להסתכל כך על המציאות ולומר שבוודאי כל הזמן היה במקווה כמות של 40 סאה ולא פחות מכך, ועל כן לא נצריך את הנשים לטבול שנית)**,

---

[444] **לשון הטור:** "ואם מטביל בו יורה או שאר כלים מורידים לתוכו דרך פיהן שלא יתזו המים כשמכניסן לתוכו ונמצא שהוא חסר"

[445] **לשון הטור:** "ומעלן דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקוה"

אבל אני נושא ונותן בטענות האוסר וכתוב בהם שאותו המקוה פעמים שמימיו עולים (**ואז יש במקווה יותר מ40 סאה**) פעמים מתמעטים (**ואז יש במקווה פחות מ40 סאה, ומי שטובל בו- לא עלתה לו הטבילה**), ואני מסתפק בדבריו כי לא ידעתי אם הוא רצה לומר שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות מארבעים סאה,

(**ועל הצד הזה-**) ואם הוא מוחזק בכך קרוב הדבר שאין לסמוך על חזקתו הראשונה (**שהיה ידוע לנו שהיה בו כמות של 40 סאה**) אף על פי שעכשיו גם כן נמצא שלם, וצריכה לחזור ולטבול (**שכיוון שהחזקה מעוררת לנו, מפני שלעיתים אין במקווה כמות של 40 סאה, על כן אין אנו יכולים להמשיך ולהעמיד את המקווה על חזקת כשרותו בזמן שלא ידענו מה מצבו, ועל כן מספק דאורייתא עלינו להחמיר ולהצריך את הנשים לטבול שנית במקווה**)

וראיה (**לדבר**) מדגרסינן פרק **עשרה יוחסין** (קידושין עט.) איתמר: קדשה אביה בדרך (**בלי ידיעתה**), וקדשה היא עצמה (**בערך באותו זמן שאביה קידש אותה בדרך, אז היא התקדשה**) בעיר (**ולא ידוע אם הקידושין של אביה קדמו, וכמו כן לא ידוע אם היא הייתה קטנה כאשר אביה קידש אותה, ואז היא מקודשת כיוון שהיא הייתה עדיין ברשותו**), והרי היא בוגרת (**עתה כאשר היא באה לפני בית הדין**).

רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו (**ועל כן אנו מסתכלים על המציאות כך שגם בעת הקידושין שאביה קידש אותה והיא קידשה, שהיא הייתה ג"כ בוגרת, ועל כן רק הקידושים שלה תופסים, ולא של אביה, שהרי אביה לא יכול לקדש אותה שלא מדעתה כשהיא כבר בוגרת**).

ושמואל אמר: חיישינן לקידושי שניהם (**שמא כאשר אביה קידש אותה היא הייתה עדיין נערה, וקידושיו קדמו לקידושיה, ומצד שני שמא כאשר היא התקדשה היא כבר הייתה בוגרת, וכיוון שלא ידועה לנו המציאות הרי אנו תולים לומר שגם קידושיו של אביה וגם קידושיה תופסים מספק, ועל כן נצריך שכל אחד מן הבחורים שהתקדשו לה, שיתן לה גט מספק**).

ואמרינן עלה: נימא כתנאי (**נתלה את מחלוקת רב ושמואל שם במחלוקת תנאים.**

אם היה אדם שהיה שכיב מרע, ונתן את כל נכסיו לאחרים ולא שייר לעצמו כלום. אח"כ כאשר הם באו להוציא את הנכסים מידו, הוא טוען שהוא נתן את הנכסים כאשר הוא היה שכיב מרע ולכן כיון שהוא התרפא אין בדבריו כלום, שהרי שכיב מרע שהתרפא- דבריו בטלים באם הוא נתן את כל נכסיו, ואילו מי שהיה אמור לקבל את הכסף טוענים שהוא נתן להם את כל נכסיו כשהוא היה בריא, ועל כן עליו לתת להם את כל נכסיו. השאלה היא מה יהיה פסק הדין במקרה זה? על כן שואלת הגמרא:)

מי מוציא מיד מי? (**מי נחשב מוחזק בכסף, ומי נחשב שאינו מוחזק ורק בא להוציא מן המוחזק**) הוא מוציא מידם (**את הנכסים שהם לקחו לו אפילו**) בלא ראיה, והן אין מוציאין מידו בלא ראיה

(**כלומר, אף שאנו רואים שהוא עתה בריא, אין אנו אומרים העמד אותו על חזקת בריא, ועל כן נאמר שגם בשעה שהוא נתן את מתנת השכיב מרע הוא היה בריא, אלא כיוון שהוא מוחזק בנכסים, רשאי הוא לטעון אפילו בלי ראייה שכאשר הוא נתן את הנכסים הוא היה שכיב מרע. אם הם רוצים להוציא מתחת ידו את הנכסים, חובה עליהם להביא ראייה בכדי לאמת את דבריהם שהוא היה בריא בעת נתינת המתנה**) דברי **רבי יעקב**.

רבי נתן אומר: אם (**עכשיו בעת הדיון בבית הדין**) בריא הוא- עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע (**בעת נתינת נכסיו, וכל עוד שהוא לא יביא ראייה, יוציאו ממנו את נכסיו, שכיוון שעתה הוא בריא, אנו תולים לומר שגם בשעת נתינת המתנה הוא היה בריא, ועל כן מקבלי הנכסים הם הנחשבים כמוחזקים בנכסים, כיוון שסתם מתנת בריא שנותן את כל נכסיו יש לה תוקף**), ואם שכיב מרע הוא

(**עתה בעת הדיון בבית הדין**)- עליהם להביא ראיה שבריא היה (**בשעת מתן נכסיו, כי הם נחשבים ה"מוציאים מחבירו", ואילו הוא נחשב מוחזק בנכסיו**).

נימא רב דאמר כרבי נתן (**שמשמע משניהם שתמיד אנו דנים את המציאות ע"פ תמונת המצב העכשווית כלומר הולכים אחר חזקה דהשתא**), ושמואל דאמר כרבי יעקב (**שאנו חוששים שמא המציאות השתנתה**)?

אמר לך רב (**שמשמע שהוא מסתכל על המקרה בעבר כמו שהמצב עתה**): אנא דאמרי (**אפילו**) כרבי יעקב (**שלא מסתכל על המקרה כמו שהמצב עתה**), עד כאן לא קאמר רבי יעקב התם (**שאין אנו אומרים שכיון שהוא בריא עתה, הוא היה בוודאי בריא גם בעבר**) דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו (**וכיוון שאותו אדם מוחזק בממונו, אף שאין ראייה אם הוא היה שכיב מרע, בכל זאת לא ניתן להוציא ממנו את ממונו**),

אבל הכא מי נימא העמד גוף על חזקתו (**שכיוון שמדובר בסוף השישה חודש הפרש בין זמן הנערות לבגרות, אין אנו אומרים שחזקה שהיא עדיין נערה, משום שכיוון שנגמר באותו היום זמן הנערות, אנו מסתכלים על המצב העכשווי שהיא עתה בוגרת ולא על חזקת הנערות שכבר לא שייכת בעולם מפאת שינוי גילה**)? וקיימא לן כרב יעקב (**ועל כן אותו אדם שמוחזק בממון- הממון יישאר אצלו, ומי שרוצה להוציא ממנו- עליו הראייה**).

וטעמא דמילתא, משום דכיון דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו- לא אמרינן העמד אדם זה בחזקת בריא כמו שהיה מתחלה, ואף על פי שעכשיו גם כן הוא בריא, לפי שאותה חזקה עשויה להשתנות, שהרי החולי מצוי, ולפיכך אף על פי שעכשיו גם כן נמצא בריא- אין אומרים חזקה מבטלת חזקת ממון

(**כלומר, כיוון שידוע שבעולם ישנם מחלות קשות, ואדם עשוי לחלות עד כדי מצב שהוא יגיע לכמעט מיתה, ועם זאת יש אנשים שנרפאים, על כן אם אנו רואים עתה אדם שהוא בריא, אין זה נכון לומר שחזקה שהוא היה בריא גם קודם לכן. משום שיכול להיות באמת שלפני כן הוא היה חולה גוסס והבריא עם הזמן.**

על כן, חזקת מצבו של האדם עכשיו כבריא, אין בכוחה בכדי להוציא מחזקת הממון של אותו האדם (בהתאם למצב שהוא היה בריא בשעת מתן נכסיו), שכיוון שהחולי מצוי הוא, אין לנו להוציא מחזקת הממון של אותו אדם מפני חזקה שאין אותו אדם חולה עתה, כי כאמור יכול להיות מאוד שהוא היה חולה והבריא).

והכא נמי (**כמו שמצינו לגבי נערה שהתבגרה כך הדין לגבי המקווה בענייננו**), אם מקוה זה הוחזק להיות (**כלומר שזה קורה הרבה פעמים עד שהדבר כבר ידוע היטב שכך טבעו ש-**)מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות מארבעים סאה- אין חזקתו הראשונה שהוחזק להיות בו ארבעים סאה מוציאה הטמא מחזקתו (**שכיוון שהוא עשוי להכיל פחות מ40 סאה, אז יש לנו כאן ודאי טומאה של הטובל וספק טהרה ע"י המקווה, ואין ספק מוציא מידי ודאי, ועל כן הטמא יישאר בחזקת טומאתו כאמור**),

ואיכא למימר: העמד הטמא על חזקתו ואימר: לא טבל, ולפיכך אם הוא (**=המקווה**) מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות מארבעים סאה- צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היו בו ארבעים סאה (**כלומר שהטבילה הראשונה היא בוודאי פסולה, ועל כן היא מוכרחת לחזור ולטבול**).

אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטים כל כך שיעמדו על פחות מארבעים סאה, אף על פי שפעמים שמימיו עולים ופעמים מתמעטים אינה צריכה לחזור ולטבול, דהא איכא למימר אוקמיה אחזקתיה

שהוחזק שהיו בו ארבעים סאה, והא לא אתילידא ריעותא כלל **(כיוון שעתה כאשר בדקנו את כמות המים במקווה מצאנו שיש במקווה כמות של ארבעים סאה, וא"כ לא נולדה במקווה ריעותא).**

ואף על פי שפעמים מימיו עולים ופעמים מתמעטים, מה בכך? ומכל מקום כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו ארבעים סאה אם לאו (**כלומר שהטבילה שלהם כשרה רק בדיעבד, אך לכתחילה צריך לבדוק האם יש במקווה 40 סאה, כיוון שאנו מכירים שמקווה זה עלול להיות מידי פעם חסר**), שאין סומכין על החזקות (**כמו חזקה שיש במקווה 40 סאה)** במקום שאפשר להתברר (**כגון ע"י בדיקה פשוטה של כמות המים במקווה, וזה מוכח לנו)** מדאמרינן בפרק קמא דפסחים (ד.) גבי משכיר בית לחבירו בי"ד דליתיה קמן דנשייליה. אלמא כל היכא דאיתיה קמן- שיילינן ליה ע"כ:

(**<u>לסיכום מצינו 3 מצבים</u>:**

1. **אם ידוע לנו שבמקווה זה יש לעולם 40 סאה, וגם עתה כשבדקנו יש בו 40 סאה- אין הנשים צריכות לחזור ולטבול בו שוב וניתן לטבול בו לכתחילה גם בפעם הבאה**
2. **אם ידוע לנו שבמקווה זה לפעמים יש 40 סאה ולפעמים מפלס המים קצת יורד ואז אין 40 סאה ובבדיקה נמצא שיש בו 40 סאה- טבילתן של הנשים שכבר טבלו כשרה בדיעבד, משום שלכתחילה עלינו לבדוק במקווה שכזה לפני כל טבילה האם באמת יש בו 40 סאה, אך כיוון שהוא רק לעיתים יורד ובבדיקה נמצא שיש בו 40 סאה, בדיעבד טבילתן כשרה.**
3. **אם במקווה הזה לפעמים יש 40 סאה ולפעמים מפלס המים קצת יורד ואז אין 40 סאה ובעת הבדיקה היה נמצא שאין בו 40 סאה, כיוון שנולדה בו ריעותא, אין אנו יכולים לתלות ולומר שגם בעת הטבילה היה בו 40 סאה, כיוון שכאמור מפלס המים במקווה שכזה משתנה, ועל כן במקרה שכזה על הנשים תוטל החובה לטבול שוב במקווה).**

סו מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו נותן מצד אחד חבילי עצים וכו'. **משנה** בפ"ז דמקואות (מ"ז)[446] ופירש **רבינו שמשון** שאין המים עמוקים מחמת שהמקוה רחב והמים מתפשטים בכולו, ואף על פי שיש בו ארבעים סאה (**בכל זאת יש בעיה בדבר כי)** אין כל גופו (**של הטובל)** מתכסה במים בבת אחת.

וכתב עוד דלרבותא נקט חבילי עצים (**כלומר שהזכיר שיש להשתמש בדווקא בחבילי עצים בכדי להעלות את מפלס המים ולא הזכיר חומרים אחרים, בכדי)** לומר דלא מיבעיא אבנים (**שמותר להעלות עמם את מפלס מי המקווה),** אלא אפילו חבילי עצים וקנים שהמים ביניהם לא חשיב הפסק ומצטרפין לארבעים סאה

(**כלומר אם אדם מכניס אבנים למקווה, עדיין כל ה40 סאה במקווה מעורבים זה בזה, ועל כן אין בעיה, אך החידוש הוא שאף מותר לשים במקווה חבילות של עצים וקנים שהמים לא עוברים בהם כיוון שהם צמודים, ובכל זאת אין זה נחשב כהפסק לעניין זה שכל מי המקווה נחשבים כמחוברים והכול נחשב כ40 סאה),**

ובלבד שלא יחלקו כל המקווה (**כלומר צריך לדאוג שיהיה מעבר של המים מצד אחד לצד השני, כך שבאמת במקווה יהיה כמות של 40 סאה מחוברים יחד)**, דאם כן (**שהמקווה יתפצל לשני חלקים)** הוה ליה (**דין כמו של)** מקוה שחלקו בסל וגרגותני דהטובל שם לא עלתה לו טבילה (**כיוון שאדם צריך לטבול**

---

[446] **משנה מסכת מקוואות פרק ז משנה ז**: "...מקוה שמימיו מרודדין כובש אפילו חבילי עצים אפילו חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל..."

במקווה שיש בו באותו המקום כמות של 40 סאה, ואם הוא מחלק את המקווה, נמצא שאין במקום שהוא טבל בו כמות של 40 סאה, ועל כן הטבילה תהיה פסולה) כדאיתא בריש פרק **חומר בקודש** (חגיגה כב.)[447] [בדק הבית] עיין לעיל (צט:) גבי מקוה שנסדק [עד כאן]:

וכתב **הר"ש בר צמח** בתשובה (ח"ג סימן לד) (**שניתן להעלות את מפלס המים במקווה)** דוקא בעצים או אבנים, אבל בכלים- פסול (**כיוון שאז הוויתו של המקווה נעשית בטומאה, שהרי נאמר "אך מעין ובור מקווה מים יהיה טהור" מכאן שצריך לדאוג שהוויתו של המקווה תהיה בטהרה, ולפי הרשב"ץ אם נעלה את מפלס המים ע"י דבר המקבל טומאה, יוצא שכל הוויתו של המקווה הוכשרה רק ע"י הדבר המקבל טומאה, ולכן המקווה יהיה פסול לטבילה במצב שכזה)** כדאיתא בפרק חומר בקודש:

נז (ב) מחט שמונח בצד המקוה מנענע בידו במקוה וכו'. גם זה **משנה** שם[448]:

<u>ומ"ש ובלבד שלא יעקר הגל</u> ממקומו אלא יהא מחובר למקוה. כן כתב **הרא"ש** בסוף נדה (סי' כג) וזה לשונו: ובלבד שלא יתלש הגל (**בעת ניענוע המים)**, דאז לא היה מטהר אם אין בו ארבעים סאה, אלא (**מדובר בגל שכזה שהוא)** מצד אחד מחובר למי המקווה (**ועל כן הוא מטהר אף שאין בו 40 סאה)**:

אם במציאות המקוה נפל מחלוקת בין היהודים והנכרים, הללו אומרים בענין זה נתקנה, והללו אומרים בענין זה נתקנה (**כלומר שישנה מחלוקת האם המים במקווה הם מי נהרות שניתן לטבול בהם גם בזחילה או מי גשמים שניתן לטבול בהם רק באשבורן)**,

כתב **מהר"י קולון** בשורש קט"ו: פשוט הוא שעל עדות היהודים יש לסמוך ולא על הגוים המסיחים לפי תומם, שאין גוי מסיח לפי תומו נאמן אלא לעדות אשה בלבד (יבמות קכב:)[449], אבל ישראל אפילו בעד אחד פשיטא דעדיף טפי מגוי המסיח לפי תומו.

אמנם נלע"ד דבר פשוט דבהא אפילו עד אחד ישראל אינו נאמן אלא היכא דבידו (**כלומר שהוא יכול לומר שעניין זה הוא כך או כך, לדוגמה טהור או שיכול לומר עליו שהוא טמא, וכיוון שהעד יכל לומר כך ויכל לומר כך, אז מתוך שהוא יכל לומר כצד ב' אנו מאמינים לו גם במה שאמר כצד א')** כדאיתא בההיא דריש פרק האשה רבה (יבמות פח.) (**שהגמרא שם אומרת: "דבידו לתקנו")**,

אבל היכא דאין בידו (**של העד)** כי הכא (**לגבי מקור המים)**- פשיטא דאין עד אחד נאמן (**לומר לנו מניין הגיעו המים, כיוון שהדבר לא היה נתון בהחלטתו לומר אם המים הגיעו מכאן או מכאן)**. קל וחומר [בן ק"ו] גוי מסיח לפי תומו (**שאינו נאמן לומר מהיכן הגיעו המים)**. ולעיל (קח: ד"ה כתב) כתבתי בשם הר"ש בר צמח **(שלפי דעתו)** דעד אחד נאמן אפילו (**אם)** אין בידו לתקן:

סז - סח כתב **הרמב"ם** בפרק י' מהלכות מקואות (ה"א): ספק מים שאובין שטהרו חכמים, כיצד? מקוה שנסתפק לו אם נפלו לתוכו מים שאובין או לא נפלו, ואפילו ידע בודאי שנפלו- ספק יש בהם שלשת לוגין

---

[447] **מסכת חגיגה דף כב עמוד א**: "ומקוה שחלקו בסל וגרגותני - הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא, ובעינן דאיכא ארבעים סאה במקום אחד (**כלומר, למרות שכל הקרקע יש בה נקבים וכל המים שבה נחשבים כמחוברים זה לזה, מכל מקום אנו מצריכים שיהיו במקום אחד כל הכמות של ה40 סאה, ועל כן מקווה שחילקו אותו לשניים ואין בכל חלק כמות של 40 סאה, מי שטבל שם לא עלתה לו הטבילה)**".

[448] משנה מסכת מקוואות פרק ז משנה ז: "מחט שהיא נתונה על מעלות המערה היה מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה הגל טהורה:

[449] **מסכת יבמות דף קכב עמוד ב:** "אמר רב כהנא: פונדקית עובדת כוכבים היתה, ומסיחה לפי תומה הייתה"

ספק אין בהם, ואפילו ידע בודאי שיש בהם שלשה לוגין- ספק שהיה במקוה שנפלו בו ארבעים סאה ספק לא היה, הרי זה כשר:

שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, נפלו שלשה לוגין מים שאובין לאחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם נפלו- ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה (**כלומר, יש דין "תלייה" שלפיו אנו יכולים לתלות ולומר שהמים השאובים נפלו במקווה הכשר, כיוון שכל הפסול של מים שאובים הוא רק מדרבנן**), היו שניהם (**שני המקוואות**) פחותים מארבעים סאה ונפלו לאחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם כל אחד משניהם פסול שאין לו במה יתלה,

(**שהרי**) אם לזה נפלו- נפסל ואם לזה נפלו- נפסל (**שהרי שניהם בוודאי חסרים, ועל כן לא משנה לאיזה מקווה המים יפלו, בכל מקרה המקווה יהיה פסול**). והוא משנה בפ"ב דמקואות (מ"ג)[450]:

סט וכתב עוד (שם ה"ג): מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא- כשר מפני שזה ספק מים שאובים למקוה זה (**כלומר ספק האם המים שממלאים את המקווה הינם מים שאובים או מי גשמים, ועל כן הרמב"ם פסק שהמקווה כשר לטבילה, כיוון שהספק כאן הוא רק מדרבנן, וספק דרבנן לקולא, שהרי אף אם כל המקווה יהיה שאוב, לשיטתו- המקווה יהיה כשר מן התורה**):

ע (שם ה"ד) צנור שמקלח למקוה והמכתשת (**=כלי**) נתונה בצדו, (**ונשפכו מים ונפלו למקווה, אך יש ספק מהיכן המים הגיעו-**) ספק מן הצנור למקווה (**ואז המים כשרים**), ספק מן המכתשת למקווה (**ואז המים הם שאובים ועל כן הדין הוא ש**)הרי זה פסול, מפני שהפסול מוכיח (**כלומר, כיוון שכלי המכתשת נמצאת בצמוד לשפת המקווה, על כן לא ניתן לומר פה את הכלל של ספק דרבנן לקולא, כיוון שכלל זה חל רק במצב של ספק סתמי, אך כאן שיש דבר המוכיח שכנראה המים נפלו בפסול למקווה- לא ניתן להקל, ועל כן אנו אומרים שהמקווה פסול, שכנראה נפלו לתוכו המים השאובים ופסלוהו מדין ג' לוגים מים שאובים**)

ואם יש במקוה רובו מים כשרים (**כלומר שידוע שהיה במקווה 21 סאה של מי גשמים עוד לפני שהמים נפלו בספק מן המכתשת**)- הרי זה כשר, שזה ספק מים שאובים הוא, שהרי יש שם מקוה כשר קבוע.

והוא **תוספתא** בפ"ב דמקואות (ה"א) וז"ל: צנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו (**של המקווה**) ספק מן הצנור למקוה ספק מן המכתשת למקווה- פסול מפני שהפסול מוכיח, ואם יש בו רוב מקווה- כשר מפני שזה ספק מים שאובים למקווה, ולעיל (קח: ד"ה כתב) כתבתי בשם הר"ש בר צמח בדינים שבתוספתא זו:

עא **וכתב עוד (הרמב"ם)** (ה"ו): הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל, ואפילו טבל- ספק יש בו **(במקווה שטבל בו כמות מים של)** ארבעים סאה ספק אין בו. שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, וטבל באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם טבל- ספיקו טמא, לפי שהטמא בחזקתו עד שיוודע שטבל כראוי (**כמו שכבר אמרנו שאין ספק טהרה מוציא מידי ודאי טומאה**). וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר, בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברשות היחיד, כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע- טמאות עד שיוודע זמן שנמדד בו והיה שלם (**ורק מהזמן ההוא ואילך אזי הטהרות שנעשו על גביו**

[450] **משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ג:** "ספק מים שאובין שטהרו חכמי' ספק נפלו ספק לא נפלו אפילו נפלו ספק יש בהם ארבעים סאה ספק אין בהם שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו נפל לאחד מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפל ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה היו שניהם פחותים מארבעים סאה ונפל לא' מהם ואינו יודע לאיזה מהן נפל ספיקו טמא שאין לו במה יתלה":

תהיינה טהורות). והוא משנה בפ"ב דמקואות (מ"א - ב)[451] ופסק כרבי יוסי (**שבין בעניין דאורייתא ובין בעניין מדרבנן, לעולם האדם בחזקת טומאה עד שיתברר בפירוש שהוא נטהר)**:

עב - עג תניא **בתוספתא** פ"ב דמקואות (ה"ב - ג): שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו שלשה לוגין (**מים שאובים)** לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך נפלו שניים (**כלומר שוב נפלו 3 לוגים מים שאובים)** ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, הריני יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים (**ונמצא שהמקווה החסר השני ראוי עתה להקוות עליו מים עד שיעור של 40 סאה)**.

נפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך נפלו שניים וידוע לאיזה מהם נפלו, אין יכול לתלות ולומר: למקוה שנפלו שניים נפלו ראשונים. (**אם היו שני מקוואות:)** אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו (**השלושת לוגים מים שאובים).** (**אם היו שני מקוואות:)** אחד (**שכולו)** שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו (**השלושת לוגים מים שאובים)**. שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו ג' לוגין לתוך אחד מהם, ואין ידוע לתוך איזה מהם נפלו, ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו. רבי יוסי אומר: אומרים לו שלא יטבול באחד מהם (**לכתחילה)**, ואם טבל באחד מהם ועשה טהרות- (**הרי הן)** טהורות מפני שזה ספק מים שאובים למקווה (**ועל כן, אף שלכתחילה אין אנו מתירים לסמוך על כשרות המקווה הזה, אך בדיעבד הרי זה כשר)**. למה זה דומה? למי שנטמאת אחת מידיו ואין ידוע איזו היא, אומרין לו שלא יעשה טהרות באחת מידיו, ואם עשה טהרות- טהורות, מפני שזה ספק ידים[452]:

עד כתב **הרמב"ם** בפרק י' מהלכות מקואות (ה"ה): כל המקואות הנמצאות בארץ העמים- פסולים, שחזקתן שאובין, וכל המקואות הנמצאות בארץ ישראל במדינות לפנים מן המפתח (**כלומר בתוך גבולות החומה של העיר)**- בחזקת פסולים, שאנשי המדינה מכבסין בהם ומטילין לתוכן מים שאובין תמיד. וכל המקואות הנמצאות בארץ ישראל חוץ למפתח (**מחוץ לעיר)**- בחזקת טהרה שחזקתן מן הגשמים.

וזה **משנה** בפ"ח דמקואות (מ"א)[453] ותוספתא פ"ו (ה"א)[454] ופירוש: מפתח- שער העיר (**כלומר שאם המקוואות הם מחוץ לשער העיר- הם כשרים, ובתוך העיר עצמה- המקוואות פסולים)**, ומיהו משמע

---

[451] **משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה א:**

הטמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל, אפילו טבל ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו. שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו, טבל באחד מהם ואינו יודע באי זה מהן טבל- ספיקו טמא:

משנה ב: מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים- טמאות. במה דברים אמורים? בטומאה חמורה, אבל בטומאה קלה כגון אכל אוכלים טמאים ושתה משקין טמאים, בא ראשו ורובו במים שאובים או שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין וירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל, אפילו טבל ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו. שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו, טבל באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל- ספיקו טהור. **<u>רבי יוסי מטמא שר' יוסי אומר כל דבר שהוא בחזקת טומאה לעולם הוא בפסולו עד שיודע שטהר אבל ספיקו ליטמא ולטמא טהור:</u>**

[452] מקור דין זה מן המשנה בטהרות פרק ד' משנה ז' וי"א, וזו לשונה בשתי המשניות: "ספק ידים ליטמא ולטמא וליטהר- טהור"

[453] **משנה מסכת מקוואות פרק ח משנה א:** "ארץ ישראל טהורה ומקואותיה טהורים. מקואות העמים שבחוצה לארץ כשרים לבעלי קריין, אפילו נתמלאו בקילון. שבארץ ישראל שחוץ למפתח- כשרים אף לנדות, מלפנים מן המפתח- כשרים לבעלי קריין ופסולים לכל הטמאים. ר' אליעזר אומר: הקרובים לעיר ולדרך- טמאים מפני הכביסה, והרחוקים- טהורים"

דאין זה (**שארץ ישראל- מקוואותיה טהורים)** אלא בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם, אבל האידנא דין ארץ ישראל שוה לארץ העמים בזה (**כלומר שאין מעלת טהרה לא"י על פני ארץ העמים)**, וכן משמע בתוספתא[455]:

תניא **בתוספתא** דמקואות (שם): (**המקוואות של)** ארץ הכותים (**כתב ה"חזון יחזקאל": ערים של כותים שגרים בארץ ישראל)**- טהורים (**והחידוש הוא שאף שאלו ערים של גויים, כיוון שהם גרים בארץ ישראל, לא גזרו טומאה עליהם ועל כן המקוואות שבהם טהורים)**.

וכתב **רבינו שמשון** בפ"ח דמקואות (מ"א) דאיתא בירושלמי (ע"ז פ"ה סוף ה"ד)[456]: (**עיין ביאור לירושלמי הזה כאן בהערה האחרונה)** הדא דאת אמר להאמינו שאינם שאובים, הא למדת מ'- לא, דאינון דרשין (ויקרא י"א ל"ו): "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", מה מעין מטהר בכל שהו, אף מקוה מטהר בכל שהו.

ומשמע משם דשאיבה דאורייתא, מדמודו בה כותאי (**כיוון שידוע שהכותים מודים בדיני התורה, על כן מוכח מהגמרא שדין של מקווה שכולו שאוב הוא פסול מדאורייתא, כיוון שהכותים נאמנים לנו לומר שהמקווה איננו שאוב, וזה מפני שהם מקפידים על דבר זה, כיוון שכאמור גם הכותים מודים שמקווה שכולו שאוב- פסול)**.

---

[454] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ו הלכה א:** ארץ הכותיים טהורה. מקוותיה ומדרותיה ושביליה טהורות. ארץ העמים- טמאה, מקוותיה ומדרותיה ושביליה טמאין. מקואות העמים שבחוצה לארץ כשרים לבעלי קריין ופסולין לכל ישראל הטמאין, ושבארץ ישראל שחוץ מן המפתח כשרין לכל הטמאין, ואין צריך לומר לישראל בעלי קריין, ושלפנים מן המפתח פסולין לבעלי קריין, ואין צריך לומר לכל הטמאין דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר כשרין לבעלי קריין, מפני שבעל קרי טובל בארבעים סאה בכל מקום, ושחוץ מן המפתח כשרין אף לנדותן:

[455] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ו הלכה ב**: "...אמר ר' יהודה מעשה במקוה שבין אושה לשפרעם ושל שפרעם היה והיה ר' דוסא משיב עליה שני תלמידי חכמים כדי שיהיו בו המים ארבעים סאה". **משמע שמכך שר' דוסא היה נצרך לדאוג שהמקווה כשר, משמע שבסתמא עתה דין המקוואות בארץ ישראל שהם פסולים אף לבעלי קריין.**

[456] **תלמוד ירושלמי מסכת עבודה זרה פרק ה הלכה ד:**

"תמן תנינן: ארץ ישראל טהורה (**פני משה: אפילו ערי הגויים שבתוכה, משום שלא גזרו עליה כלל)** ומקוותיה טהורין (**פני משה: ואין אנו חוששים שמימיה שאובים, כי אנו מניחים שמסתמא המקווה נעשה בהכשר)**. ארץ כותים טהורה ומקוותיה ומדורותיה (**=הדירות)** ושביליה (**=שמובילים לבתים)-** טהורין. שביליה טהורין, חזקה שאין בוררין להן שביל אלא מטהרה (**כלומר, ישנה חזקה שהם בוחרים ללכת בשביל טהור שלא קברו מתחתיו נפלים)**, ומקוותיה טהורין.

רבי לעזר בי ר' יוסי הדא דת מר להאמינן (**כל מה שאמרנו שאנו מאמינים לכותים, זה רק לעניין זה שאם הם אומרים שמי המקווה-**) שאינן שאובין (**אלא הם באו ממי גשמים, אזי הם נאמנים לנו, אך)** הא למידת ארבעים- לא (**אך אם יאמרו לנו שהם מדדו ומצאו שיש במקווה כמות של 40 סאה מי גשמים- לא נאמין להם, כיוון שהם דורשים)**, דדרשי: "אך מעיין ובור מקוה מים" מה מעיין מטהר כל שהוא אף מקוה מטהר כל שהוא

(**כלומר, הכותים לא קיבלו את דרשת חכמים שצריך להיות במקווה מים שכל גופו של טובל עולה בהם, דהיינו 40 סאה, ולכן הם מקישים בטיפשותם בין מקווה למעיין ואומרים שכמו שמעיין מטהר בכל שהוא, כך גם מי גשמים המכונסים במקווה מטהרים בכל שהוא, ועל כן אין הם נאמנים לנו לומר שיש במקווה 40 סאה, כיון שהם לא מקפידים על כך)**"

(הר"ש דחה וכתב:) ומיהו יש לומר דלעולם (**הכותים)** לא מודו (**לכך שמקווה שכולו שאוב פסול מן התורה),** ומכל מקום מטהרים מספק משום דשאיבה דרבנן כדאמרינן במרובה (ב"ק סז.)[457] ובפרק המוכר את הבית (סו:)[458], ומיהו השתא לא נפקא לן מינה מידי (**בין אם מדובר במקווה של כותי או של גוי)** דהא קיימא לן דגזרו על הכותים שיהיו כגוי לכל דבריהם (**וא"כ עתה אף לכותי נתייחס כגוי)** כדאיתא בפרק קמא דחולין (ו.)[459]:

עה כתב **המרדכי** בשבועות (הל' מקואות סי' תשנ): זאת אשר השיב **רבינו שמשון לר"י אחיו** (או"ז הל' נדה סע' שסו): אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקוה (**ב)**מים חמין (**שאובים)** ולחברו אל הנהר כשפופרת הנאד (**וע"י זה כל המים החמים "יזרעו" במי הנהר, ויוכלו לטבול במים החמים),** ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות (**גזירה לפיה אסור לרחוץ במרחץ לאחר הטבילה, מחשש שאנשים יטעו לחשוב שרק המרחץ מטהר ולא מי המקווה),**

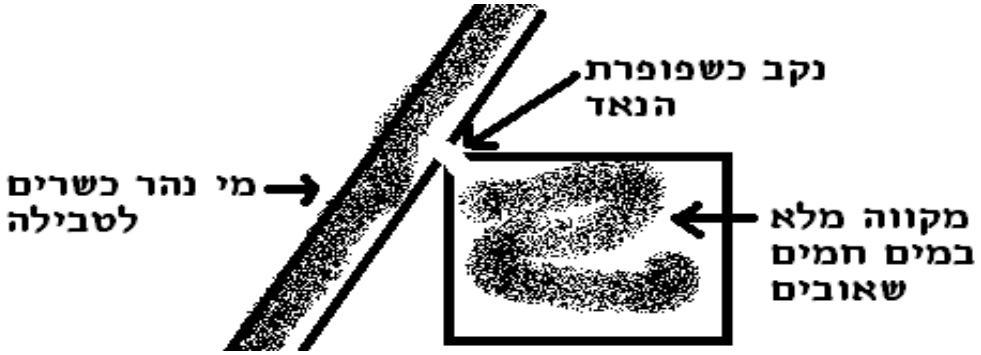

דאמרינן פרק בתרא **דנדה** (סו:): אמר רבא: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. סבר רב הונא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות (**סבר רב הונא לומר ששורש טעמו של רבא לאסור את טבילת האישה על גבי כלי חרס, זה מפני החשש שאנשים יטעו לומר שניתן לטבול על גבי כלים)**, הא ע"ג סילתא- שפיר דמי (**לפי הבנתו של רב הונא בדברי רבא, משמע שאם היא תטבול על קוץ של עץ- אין בעיה בכך ותעלה לה הטבילה),**

וכל שכן שראוי כאן לגזור ולאסור (**שאם אנשים עלולים לטעות כאשר אישה תטבול על גבי כלי חרס, כל שכן שיש חשש שאם נתיר לטבול במקווה מים חמים המחובר לנהר, שאנשים יטעו לומר שלא הנהר מכשיר אלא עצם מי המקווה החמים השאובים הם המטהרים.**

---

[457] **מסכת בבא קמא דף סז עמוד א:** ותניא: צינור שחקקו ולבסוף קבעו - פוסל את המקוה, קבעו ולבסוף חקקו - אינו פוסל את המקוה; ואי אמרת שינוי השם מילתא היא, אפי' קבעו ולבסוף חקקו נמי ליפסל! שאני שאיבה, דמדרבנן היא.

[458] **מסכת בבא בתרא דף סו עמוד ב:** ושאני שאיבה דרבנן.

[459] **מסכת חולין דף ה עמוד ב:** א"ר חנן א"ר יעקב בר אידי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא: ר"ג ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה.

מסכת חולין דף ו עמוד א: ומ"ט גזרו בהו רבנן? כי הא דר"ש בן אלעזר שדריה ר"מ לאתויי חמרא מבי כותאי, אשכחיה ההוא סבא, א"ל: ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה, הלך ר"ש בן אלעזר וספר דברים לפני ר"מ, וגזר עליהן. מאי טעמא? אמר רב נחמן בר יצחק: דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה, ור"מ לטעמיה, דחייש למיעוטא, וגזר רובא אטו מיעוטא, ורבן גמליאל ובית דינו נמי כר"מ סבירא להו.

החשש הוא שכמו שיאמרו שמותר לטבול במקווה של מים חמים, יאמרו שמותר לטבול גם במי המרחץ עצמו שהם מים חמים שבתוך כלי[460], או אפילו המים חמים שאובים שבקרקע).

ואני שמעתי ואיני יודע אם ממורי רבינו תם עצמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה (**=סיר גדול)** מליאה מים ומטילין למקוה לחממו בימות החורף, ואסר להם רבינו תם (**לטבול במקווה הזה)**, והטעם לא נאמר, ושמא מטעם זה אסר (**משום גזירת מרחצאות)**. ואל תשיבני מחמי טבריה (חולין קו.)[461] (**כיוון שחמי טבריה הינם מים טבעיים הנובעים מן הקרקע, ועל כן אין חשש שאנשים יטעו לומר שכמו שמותר לטבול במי חמי טבריה כך מותר לטבול במים שאובים חמים שבקרקע או במים חמים שבכלי)**, שיש הפרש.

ובסוף פרק קמא **דתענית** (יג.)[462] (**עיין ביאור בהערה האחרונה כאן)** נמי אמרינן במאי? אילימא בחמין מי איכא והא שאובין פירוש: דכשאובין חשיבי (**שמי מקווה חמים שווים בפסולם למים שאובים)**. וכן **בברכות** בפרק מי שמתו (כב.)[463]: אמר ליה רבא: וכי יש טבילה במים חמין?

ואף על גב דתנן בפרק **אמר להם** (יומא לא:): אם היה כהן גדול אסטניס (**=מפונק)** מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן (**וא"כ מכאן ראייה לכאורה שאין בעיה לטבול במים חמים, שאם לא כן כיצד התירו לכהן לעשות כן?)**, יש לומר כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן (שם לד:)[464] (**ועל כן, אף שלכהן התירו, אך מ"מ לטבילת מצווה של אישה לבעלה- אסרו לטבול במים חמים)**.

---

[460] **דברינו מבוססים על לשון התוספות במסכת נדה דף סו עמוד ב בד"ה על גבי כלי חרס שכתבו שם:** גרסי' דשייך ביה גזירות מרחצאות שרגיל להיות ומצוי שם כלי חרס לצורך חמין.

[461] **מסכת חולין דף קו עמוד א:** "חמי טבריא, חזקיה אמר: אין נוטלין מהם לידים, אבל מטבילין בהם הידים (**אם יש שם כמות של 40 סאה)**, ורבי יוחנן אמר: כל גופו טובל בהן, אבל לא פניו ידיו ורגליו".

[462] **מסכת תענית דף יג עמוד א:**

"כל חייבי טבילות טובלין כדרכן (**אם הם צריכים לטבול טבילת מצווה)**, בין בתשעה באב בין ביום הכפורים (**שאף שאסור בימים אלו לרחוץ, מכל מקום התירו למי שטובל עבור טבילת מצווה, כיוון שראוי שאדם יזרז עצמו לטבול מיד את טבילת המצוה)**. במאי? (**באלו מים מדובר שהוא הולך לטבול?)** אילימא בחמין - טבילה בחמין מי איכא? שאובין נינהו! (**הגמרא מבינה שמי מקווה חמים הם פסולים כמו מים שאובים)**

אלא לאו – בצונן (**מדובר שחייבי הטבילה יטבלו במים צוננים)**, וחייבי טבילות - אין, איניש אחרינא – לא (**דווקא מי שחייב לטבול עבור טבילת מצווה- התירו לו לטבול בימי אבל אלו, אך סתם טבילת חולין- אסורה בימים אלו אף במים צוננים)**".

[463] **מסכת ברכות דף כב עמוד א:**

"אמר להו רב הונא לרבנן: רבותי, מפני מה אתם מזלזלין בטבילה זו (**עבור בעל קרי, ואתם סומכים על ר' יהודה בן בתירא שאין דברי תורה מקבלים טומאה ועל כן אין צורך כלל בטבילה)**? אי משום צינה, אפשר במרחצאות (**הרי אתם יכולים לטבול במים חמים שבמרחצאות, וא"כ מה הקושי שבדבר לשמוא על טבילת עזרא לבעלי קרי?)**!

<u>אמר ליה רב חסדא: וכי יש טבילה בחמין?</u> אמר ליה: רב אדא בר אהבה קאי כוותך (**שסובר שטבילת עזרא חייבת להיות בדווקא במקווה כמו שאר הטבילות, ולא מועיל לו לטבול ב40 סאה של מים שאובים, אף שזה טבילה לבעלי קרי ולא לאישה לבעלה)**".

[464] **מסכת יומא דף לד עמוד ב:**

ובהגהות מרדכי בסוף שבועות (ט.) כתוב שמותר לשים חמין למקוה מדתניא **בתוספתא** (פ"ח ה"א)[465] שפשף או שטבל בחמין וכו' (**שמשמע שם מן התוספתא שאין בעיה עקרונית לטבול במים חמים, רק כל החשש הוא רק באם המים רותחים מידי שלא יטבלו כראוי, אך אם הטובל מסוגל להיכנס למים החמים, עלתה לו הטבילה, מפני שאין בעיה בעצם הטבילה במים החמים**).

ושמא יש לדחות ולאוקומי בחמי טבריא (**שכל מה שהתוספתא התירה לטבול במים חמים זה רק כאשר טובלים בחמי טבריה, אך בסתם מקווה שהכניסו לתוכו מים חמים, ניתן לומר שגם התוספתא תודה שהמקווה פסול לטבילה**),

אך יש להביא ראיה מפרק בתרא דנדה (סח.)[466] דאמר רב נחמן: דודי חסרת וכו' (**יש להביא משם ראייה שמותר לטבול במקווה**

שהכניסו לתוכו מים חמים):

וכתב עוד **המרדכי** שם (ריש סי' תשנ) בשם **ראבי"ה** שמעתי קורין תגר ומליזין על בנות ישראל הטובלות אם נכנסו אחר הטבילה במרחץ (**כלומר, שמי שרוחצת אחר הטבילה לא עלתה לה הטבילה מדאורייתא**). וכן כתב נמי **רבינו שב"ט** דלא עלתה לה טבילה וראייתם מי"ח דבר (שבת יד.)[467] שגזרו על

"אם היה כהן גדול זקן או איסטניס וכו'. תניא, אמר רבי יהודה: עששיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכפורים, ומטילין לתוך צונן, כדי שתפיג צינתן. - והלא מצרף! - אמר רב ביבי: שלא הגיע לצירוף. אביי אמר: אפילו תימא שהגיע לצירוף, דבר שאין מתכוין מותר. - ומי אמר אביי הכי (**שדבר שאינו מתכוין- מותר**)? והתניא: "בשר ערלתו" - אפילו במקום שיש שם בהרת יקוץ, דברי רבי יאשיה. והוינן בה: קרא למה לי? ואמר אביי: לרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין אסור! - הני מילי בכל התורה כולה, אבל הכא - צירוף דרבנן הוא".

[465] **תוספתא מסכת מקוואות פרק ז הלכה א:**

"..או שטבל בחמין (**שמפני שהמים היו חמים מיהר לצאת מן המקווה ואינו יודע אם טבל כל גופו כראוי מרוב מהירות הטבילה**)- [טמא] (טהור) (**הגירסה הנכונה היא: "טמא"**). קומקומים... שהטביל בחמין טהור (**שכיוון שאין חשש שיוציא את הקומקום מהר מפני המים הרותחים, אין חשש שלא הטביל אותו כראוי ועל כן הקומקום טהור בטבילה זאת**)".

[466] **מסכת נדה דף סז עמוד ב:**

א"ל רב אדא [לרב חיננא מסורא]: לאו הכי הוה עובדא בדביתהו דאבא מרי ריש גלותא דאיקוט (**שאשתו התקוטטה ורבה עימו**), אזל ר"נ בר יצחק לפיוסה. ואמרה ליה: מאי איתיה השתא? (**מה יש עכשיו שבאת?**) **(סח עמוד א)** תסגי אייתי למחר (**התכוונה לומר לו שדי לך שאטבול למחר והיום כבר לא אוכל לטבול**). וידע מאי קאמרה ליה (**שהבין מתוך דבריה שלא חפפה ראשה, ועל כן היא לא יכולה לטבול**). אמר (**לה**): דודי חסרת (**וכי חסרות לי קדרות שניתן להביא על ידם מים חמים**), טשטקי (**גיגיות\מין כסא לשבת עליו**) חסרת, עבדי חסרת (**שהוא יביא את המים החמים**)?

[467] **כמו שהמשנה בשבת אומרת בדף יג עמוד ב:** "ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון שעלו לבקרו. נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום".

דף יד עמוד א: (**וכמו כן גזרו ב18 דברים על-**) והבא ראשו ורובו במים שאובין, מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה? אמר רב ביבי אמר רב אסי: שבתחלה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין, והיו נותנין עליהן מים שאובין (**כדי להתנקות ממי המקווה הסרוחים**), התחילו ועשאום קבע -גזרו עליהם טומאה.

מאי קבע? - אמר אביי: שהיו אומרים: לא אלו מטהרין - אלא אלו ואלו מטהרין (**שאמרו שאין מספיק לטבול במי המקווה, אלא בכדי להיטהר לגמרי יש גם צורך לשפוך על הגוף מים שאובים. טעות זאת נבעה מכך שאנשים**

הבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר טיבול משום שהיו אומרים (**הבריות שלא ידעו תורה**): "לא אלו מטהרים אלא אלו מטהרים". **ורש"י** ז"ל פירש התם (יג: ד"ה והבא) הבא ראשו ורובו במים שאובין בו ביום של טבילה.

ובעניותי נראה לי דלא נפסל הטבילה (**ע"י ששופך על עצמו מים שאובים אחר שטבל כראוי**), וקרוב הדבר בעיני דאפילו לכתחלה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר דההיא גזירה ליתא (**שאין כבר בימינו את הגזירה שאסור לשפוך על הגוף מים שאובים אחר הטבילה**), אלא דגזרו טומאה על המים פוסלים אדם שטבל כבר (**שאדם זה לא יוכל לאכול תרומה, אך עלתה לאישה הטבילה כדי לצאת מדין נידה**). וכן פירש **רש"י** ז"ל (יד. ד"ה התחילו)[468].

משמע מכאן דעלתה לה טבילה, דכי גזרו על אדם שקיבל טומאה אף על פי שאין משקה מטמא אדם לענין לפסול התרומה ובעלה חולין הוא (**כלומר שכל מה שנפילת המים השאובים על האדם פוסלים אותו, זה רק לעניין זה שהאדם לא יוכל לאכול את התרומה, אך דבר שהוא חולין, כמו לבוא אל בעלה- עלתה לה הטבילה לעניין זה**), כדאמר בפרק שני דשחיטת חולין (לא.)[469] גבי נדה שנאנסה וטבלה עכ"ל הרב, והוא האריך. וכן שמעתי ממהר"ם להיתר (**שמותר לאישה לשפוך על עצמה מים שאובים לאחר שטבלה כראוי**) עכ"ל:

כתוב **בהגהות מרדכי** בסוף שבועות (ט.) שמותר לטבול בחמי טבריה הנובעים מן הקרקע, ולא גזרינן בהו גזירת מרחצאות, וראיה (**לדבר יש**) מדאמרינן פרק קמא **דתעניות** (יג.)[470] כל שהוא משום אבל וכו'

שלא ידעו את ההלכה ראו את אבותיהם נוהגים כך בצורה אוטומטית לטבול לשפוך על כצמם אח"כ מים שאובים, והם חשבו שכך נהגו במסורת וששפיכת המים השאובים הינה מעיקר הדין בכדי להיטהר).

אמר ליה רבא: מאי נפקא מינה? הא קא טבלי בהנך! אלא אמר רבא: שהיו אומרים לא אלו מטהרין - אלא אלו מטהרין (**עם השנים כבר הבריות טעו לומר שעיקר מה שמטהר זה דווקא המים השאובים ולא מי המקווה, ומזה יכולה לצאת תקלה גדולה מאוד, שאנשים יטבלו רק במים שאובים ויחשבו שזה מספיק להם, ומפני כך היו מוכרחים חכמים לגזור בדבר**).

וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה? - דאי לא הא - לא קיימא הא (**מפני שאם לא היו גוזרים אף בטהור ששפך על עצמו מים שאובים, הבריות היו אומרות שאין הבדל בין אם קודם טבלת או שאתה טמא עדיין, ובכל מקרה אין בעיה לשפוך על הגוף מים שאובים. על כן גזרו גם על טהור שטבל כראוי שנפלו עליו כמות של ג' לוגים מים שאובים, בכדי לחזק את גזירתם שלא לשפוך על הגוף מים שאובים במקום לטבול כראוי במקווה**).

[468] **רש"י שם:** "התחילו - הטובלין ועשו השאובין קבע, לפיכך גזרו על השאובין טומאה לטמא אדם אחר טבילתו, אבל אין מטמא שום אוכל ומשקה אלא אם כן נטמאו בשרץ".

[469] **מסכת חולין דף לא עמוד א:** אתמר: נדה שנאנסה וטבלה - אמר רב יהודה אמר רב: טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ור' יוחנן אמר: אף לביתה לא טהרה. א"ל רבא לר"נ, לרב דאמר: טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, עון כרת (**של נידה**) הותרה, איסור מיתה (**של אכילת תרומה בטומאה**) מיבעיא? אמר ליה: בעלה חולין הוא, וחולין לא בעי כוונה (**ולכן, אף שהיא טבלה בלי כוונה, בכל זאת עלתה לה הטבילה לעניין טהרה מדין טומאת הנידה**).

[470] **מסכת תענית דף יג עמוד א:**

"אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: כל שהוא (**תענית שקבעו חכמים**) משום אבל, כגון תשעה באב (**וכל שכן**) ואבל (**עצמו על מת שנפטר לו**) – אסור (**לטבול**) בין בחמין בין בצונן. כל שהוא (**אסור לטבול**) משום תענוג, כגון תענית צבור (**שיש להשתתף עם הציבור באבל הכללי**) - בחמין אסור, בצונן מותר.

עד לא נצרכה אלא לחמי טבריה (**שמוכח שם מן הגמרא שהטבילה במים החמים של חמי טבריא- מותרת לכתחילה**):

לו (ב) כתב **המרדכי** עוד שם (סי' תשמה ג.) בשם **הרוקח** (סי' שעז) בתשובת **ה"ר אליעזר מורדינא** על גלגל המתגלגל במי נהר, ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים בכונס משקה (**כלומר, שיש בכל כלי קטן נקב שדרכו המשקים יכולים לצאת לחוץ, ועל ידי כן בטל מהכלי "שם כלי" ולכן המים שעוברים בו אינם נחשבים כמים שאובים**),

וכשהגלגל מתגלגל (**ונכנס למים**) מתמלאים הכלים קטנים (**במי הנהר**) ושופכים במרזב שאינו עשוי לקבל (**בתוכו מים, כלומר שאין לו בית קיבול לאגור בתוכו את המים שנשפכים לתוכו**), ומורידים המים לבנין המחובר בקרקע והולכים המים במרזב בתוך עובי המרחץ של אבנים, וכלי אבן גדולה עומדת במרחץ ומקבלת אותם מים העולים ויוצאים הסילונות שתים באבן שהן יכולים לרחוץ ג' בני אדם שהיא כקובה גדולה.

אמר רב אידי בר אבין: אף אנן נמי תנינא: ונועלין את המרחצאות. אמר ליה אבייי: ואי בצונן אסור, סוכרין את הנהרות מבעי ליה למיתני? (**בכדי שהציבור לא יטבול אף בנהרות שמימיהן צוננים ומדוע לא שנינו כך?**) - אמר רב שישא בריה דרב אידי: אבא הכי קשיא ליה: מכדי תנן אסור ברחיצה (**אז משמע שאסורה כל רחיצה בין במים חמים או קרים**), נועלין את המרחצאות למה לי (**מדוע עלינו לחזור ולומר שהרחצה במרחצאות אסורה? הרי ברור שאם כבר אמרנו בכלליות שכל טבילה אסורה, אז ממילא גם טבילה במים החמים שבמרחצאות תהיה אסורה ומדוע נקטנו כפילות זאת**)?

אלא לאו שמע מינה: (**הטבילה**) בחמין - אסור, בצונן – מותר (**ולכן באה המשנה להדגיש שדווקא רחצה במרחצאות שבהם המים חמים- אסורה, אך טבילה בנהרות שבהם המים צוננים- מותרת אף בתעניות**). לימא מסייע ליה (**לרב חסדא, שאמר שכל יום שיש בו אבלות אסור אפילו לטבול במים צוננים**): כל חייבי טבילות (**כגון נידה ויולדת**) טובלין כדרכן, בין בתשעה באב בין ביום הכפורים. במאי? אילימא בחמין - טבילה בחמין מי איכא? שאובין נינהו! אלא לאו - בצונן, וחייבי טבילות - אין, איניש אחרינא - לא. - אמר רב חנא בר קטינא: לא נצרכה אלא לחמי טבריא (**לומר שחייבי טבילות מותרים לטבול בחמי טבריא, אך שאר העולם אסור, ואילו במים צוננים- לכל העולם מותר**)".

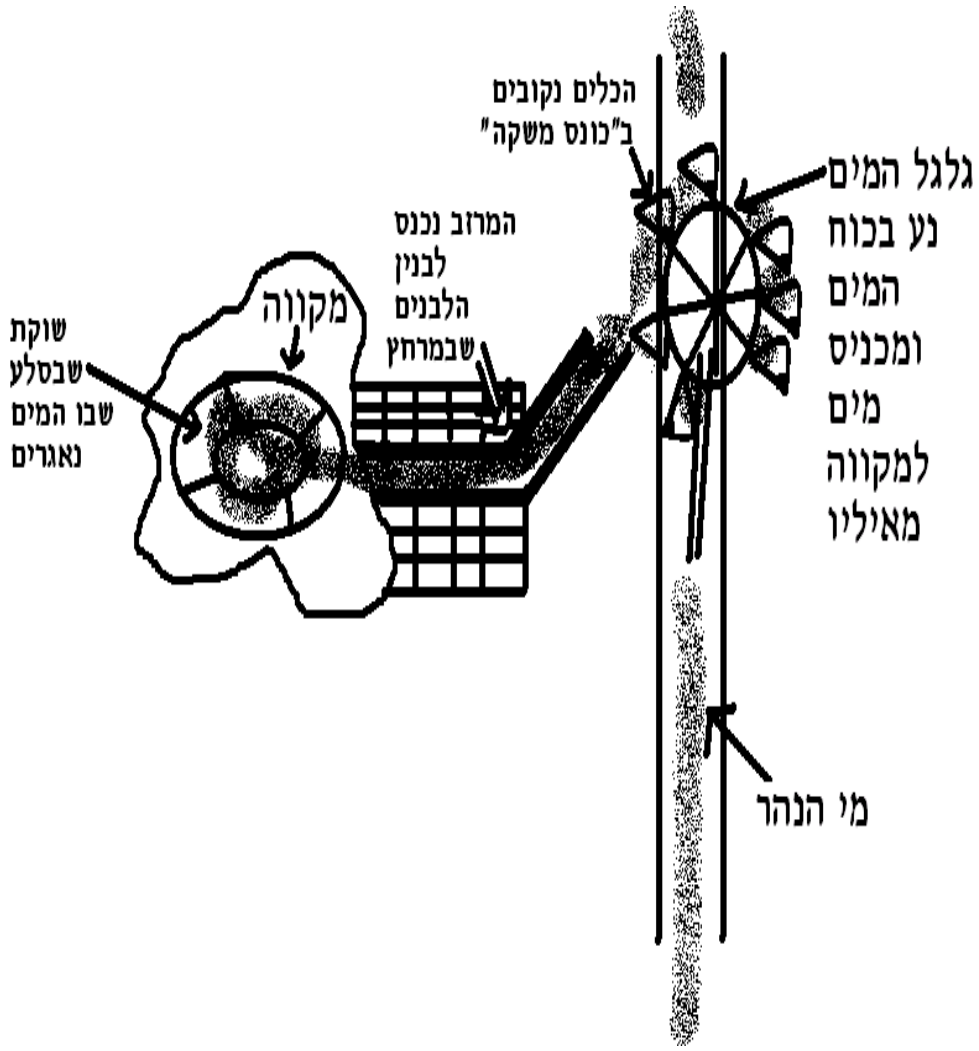

והרב (**ה"ר אליעזר)** האריך מאד בתשובתו, אך זאת נראה לי ראייתו מדאמרינן פרק **כל הבשר** (חולין קז.): [אמר רב פפא]: האי אריתא דדלאי (**צינור ששופכים לתוכו מים מן היאור, והצינור מוביל את המים לשדות כדי להשקות אותם במים)-** אין מטבילין בו את הידים דהוו להו (**מים)** שאובים, ואין נוטלין ממנה לידים דלא אתו מכח גברא (**שעד שהמים הגיעו אליו, כבר התבטל כוח האדם ששפך אותם, ונמצא שהמים הגיעו אליו מאליהם ע"י כוחות הטבע)**, ואי מקרב לגבי דוולא דקאתי מכח אדם (**אם האדם מקרב את ידיו לצינור, כך שהמים שהאחד שפך לתוך הצינור הגיעו מכוחו אל השני)**- נוטלין ממנה לידים (**כיוון שיש כאן "כוח גברא" שהוביל את המים אליו)**,

ואי בזיע דוולא בכונס משקה (**אם הדלי שעל ידו הוא שופך את המים מן היאור לצינור מנוקב בנקב בגודל של כונס משקה, שזה חור שמשקים יכולים להיכנס לכלי מרוב גודל הנקב, אזי התבטל מהדלי "שם כלי" לעניין פסול מים שאובים)**-

מילף לייפי (**הצינור נחשב כמחובר במימיו עם מי היאור, ע"י ששפכו לתוכו מים מן הדלי המנוקב, ועל כן)** מטבילין בהם הידים (**כיוון שאין צריך כאן טבילה גמורה, ועל כן אין צורך שהדלי יהיה מנוקב בנקב של כשפופרת הנאד, אלא מספיק נקב של כונס משקה כאמור. טבילת ידיים נצרכת עבור אכילת קודשים, וצריך לטבול את הידיים במקום שיש בו 40 סאה)**.

[משמע] דוקא הידים אבל לא הכלים (**כלומר שדווקא ידים ניתן לטבול בצינור שכזה, אך עבור טבילת כלים- אין זה מועיל ואסור לטבול שם כלים)**.

וקשה **מתוספתא** דפרק ראשון דמקואות (ה"ו)[471]: "כל מקום שאדם טובל בהם- ידים וכלים טובלין בהם. אין אדם טובל בהם- אין ידים וכלים טובלין בהם". על כן נראה לי הא דאמר (**בגמרא בחולין)** רבא: אי בזיע דוולא בכונס משקה מטבילין בו את הידים, הוא הדין לכל הטבילה (**כלומר, שאם המים הגיעו ע"י הדלי המנוקב בכונס משקה, ניתן לטבול במים אלו לא רק ידיים, אלא אף את כל הגוף, והטבילה כשרה)**,

והא דקאמר "מילף לייפי ליה", יש לומר אפילו [אין] באריתא שיעור מקווה (**כלומר, אף אם אין בצינור כמות של 40 סאה**, **בכל זאת מותר לטבול במים אלו כיוון ש)**מי נהר משלימים (**לחשבון 40 סאה)** לפי שמחוברים למי הנהר, אף על גב **(שכלל נקוט בידינו ש)** דאין ניצוק (**חיבור מים הנשפכים מכלי לכלי)**-חיבור (**כלומר שאין זה נחשב כמו שכל המים מחוברים זה לזה, בכל זאת)** היכא שתמיד עולים המים-הוי חיבור (**כיוון שכאן הגלגל כל הזמן מסתובב, וכל הזמן מגיעים מי נהר כשרים לצינור, זה נחשב כמו שכל המים שבצינור מחוברים ישירות למי הנהר),** וכן מים העולים מן הנהר על ידי הדלי ויורדין לאריתא ומילף לייפי (**=נחשבים מחוברים)**,

וכיון דבזיע דוולא (**וכיוון שהדלי מנוקב בנקב בשיעור של)** בכונס משקה- בטל ליה מתורת כלי לגמרי, ואינו פוסל את המקווה (**מדין מים שאובים)** והמים שבתוך הדלי כשרים להטביל בהם, כי אין צורך כאן נקב גדול כשיעור עירוב מקואות (**דהיינו נקב בשיעור של כשפופרת הנאד, וזאת משום שכיוון**) שהמים צפין על פי הדלי מכאן ומכאן- היינו חיבור, כיון דבזיע דוולא עכ"ל. ולבי מהסס (**בהיתר לטבול בצינור שכזה, כיוון שאין הדלי מנוקב בכשפופרת הנאד)** (עכ"ל המרדכי):

[471] **תוספתא מסכת מקוואות פרק א הלכה יג:**"...זה הכלל כל מקום שאדם טובל- ידים וכלים טובלין. אין אדם טובל- אין ידים וכלים טובלין..."

ודע שגדולי המפרשים והפוסקים חולקים על היתר זה (**שמותר אף לטבול בצורה שכזאת, אף שהדלי מנוקב רק בכונס משקה)**, שהרי:

א. **רש"י** כתב בפרק **כל הבשר** (שם) (**בד"ה)** "ואי בזיע דוולא בכונס משקה מילף לייף"- "הצינור עם היאור על ידי דלי, ומטבילין בצינור את הידים, דלאו טבילה גמורה היא ודיה בחיבור זה, ולא בעינן כשפופרת הנאד כדין עירוב מקואות דעלמא (**עכ"ל)**"

ב. גם **התוספות** (ד"ה ואי) כתבו (**בד"ה)** "ואי בזיע דוולא בכונס משקה מילף לייפי"- "ואף על גב דלענין טבילת כל גופו לא מהני מתרי טעמי, **1.** דניצוק אינו חיבור (**כלומר המים שניצוקים מן הדלי לצינור אינם נחשבים כמחוברים) 2.** וגם בעינן כשפופרת הנאד לענין עירוב מקואות (פ"ו מ"ז)[472] (**כלומר שצריך שיהיה הדלי מנוקב בנקב כשפופרת הנאד, ולא מספיק שהוא יהיה מנוקב רק ככונס משקה, בכל זאת אין זה קשה שהתירו כאן כיוון ש)**גבי רביעית ידים- לא החמירו (**ועל כן ניתן לטבול בצורה שכזאת את הידיים, אך לטבול את כל הגוף- אנו מחמירים לאסור)**".

ג. וכן כתב **רבינו יונה** בפרק שמיני דברכות (מא. ד"ה ונראה) גבי חמי טבריה[473]

ד. וכן כתב **סמ"ג** במ"ע סימן כ"ז[474]

ה. וכן כתב ב**טור** אורח חיים סימן קנ"ט[475] (קלה:)

---

[472] **משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ז**: "ערוב מקואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן ספק כשפופרת הנוד ספק שאינה כשפופרת הנוד פסולה מפני שהיא מן התורה..."

[473] **ציטוט לשונו של רבינו יונה שם:**

"...כיון דלייפי, משמע דחיבור כל שהוא סגי לטבילת ידים, ואפילו חיבור כל שהוא לא היה צריך אלא כדי שלא יהיו שאובין ע"י הכלי, ואילו לטבילת הגוף לא סגי בעירוב כל שהוא אלא צריך חיבור בשפופרת הנוד... ולמדנו מזה שיש הפרש בין טבילת הגוף לטבילת הידים, דבטבילת הגוף לא הוי חבור- נצוק וקטפרס, ולנטילת ידים- הוי חבור, והכא נמי יש ביניהם הפרש שאע"פ שלטבילת הגוף צריך עירוב כל זמן שאין במים ארבעים סאה, לעניין טבילת הידים אין צריך עירוב, ואפילו פסק המים לגמרי מהמעין ואין בהם אלא רביעות או שנתקבצו מאליהן מהגשמים יכול לטבול בו ידיו כיון שאינן שאובין"...

[474] **ספר מצוות גדול עשין סימן כז**:

אמר רב אריתא דדלאי, פירוש צינור ששופכין לו מים מן היאור בדלי והוא מוליך מים לשדה, אין נוטלין ממנו לידים, פירוש לתת ידיו לתוכו ויקלחו המים עליהם שאין כאן לא נטילה ולא טבילה, טבילה אין כאן שהרי מים שאובין הם, נטילה אין כאן שהרי אין נטילה מועלת אא"כ באה מכח אדם,

ואם מקרב ידיו למקום שהדלי שופך והמים מקלחין ממקום השפיכה לתוך ידיו הרי הוא כח אדם ודיו, ואם הדלי השופך נקוב מאחוריו ככונס משקה שהנקב שמכניסים בו משקה גדול הוא קצת וקילוח היוצא ממנו הוא נראה והשופך שופך דרך פיו לצינור והנקב מקלח מאחוריו ליאור הנצוק הזה מחבר הדלי ליאור כאילו הוא ביאור ושפיכת הדלי כאילו באה מן היאור ומטבילין בצינור את הידים (שם קז, א ולשון רש"י ע"ש). <u>ודווקא בטבילת ידים הקלו אבל **בטבילת כל הגוף- אינו מועיל** משני טעמים: אחד שנצוק אינו חיבור ועוד שעירוב מקוואות כשפופרת הנוד</u> (ע"פ תד"ה ואי):

[475] **טור אורח חיים סימן קנט:**

ודעת **הרי"ף** (ברכות מב.) דאפילו הידים אין טובלין על ידי ביזעא (**=נקב**) דכונס משקה (**כלומר שלא רק שאין לטבול את כל הגוף, אלא אף במקרה שהביא ה"ר אליעזר שהיה הדלי נקוב בכוס משקה, לא ניתן להטביל במים אלו את הידיים**), שהרי כתב כלשון הזה:

"ואי בזיע דוולא בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים דלאו כלי הוא, דאמר רבא: כלי שניקב בכונס משקה- אין נוטלין ממנו לידים" **(כיוון שצריך ליטול ידיים בכלי לצורך נטילת הידיים)**, וכתב **הרא"ש** בפרק **כל הבשר** (סי' יד): "ולגרסתו (**של הרי"ף בסוגיא**) גם אין מטבילין בו, דלא חשיב ליה חיבור גם בכונס משקה (**שכיוון שאין בדלי נקב של כשפופרת הנאד, אזי אין זה נחשב שהמים שבדלי מחוברים למי היאור, ועל כן לא ניתן גם לטבול שם את הידיים, כיוון שאין שם שיעור מים בכמות של 40 סאה)**".

והריב"ש כתב בתשובה (סימן רצ"ב פ ע"ג): מעולם לא שמענו מי שיאמר שהנצוק יהיה חיבור למקווה. והכריח לומר שאי אפשר להיות ניצוק חיבור למקוה:

ומאחר שכל הגדולים האלו שמפיהם אנו חיים הסכימו לפסול (**לטבול במקווה שכזה),** מי הוא אשר יקל ראש כנגדם להתיר. לכן יש לתמוה ולהפלא הפלא ופלא על **האגור** (סי' א(לף) תז)[476] שכתב דין זה להיתר בשם **המרדכי** (סי' תשמה) **והרוקח** (סי' שעז), ולא כתב חולק בדבר, ונתן אבן נגף וצור מכשול לפני המעיינים בספרו להתיר את האסור בחשבם שדין זה מוסכם להיתר (**על כל הפוסקים מבלי פקפוק)**, ומי יתן שהיה מביא דברי **המרדכי** או דברי **הרוקח** כמו שהם.

שהרי **המרדכי** כתב: "ולבי מהסס", **והרוקח** כתב תשובה על דברי ה"ר אליעזר מורדינא שאז היו רואים המעיינים שלא היה הדבר ברור להיתר והיו מושכים ידיהם ממנו.

ומה **שהקשה** ה"ר אליעזר מורדינא למאן דמפרש דדוקא לידים קאמר דמהני חיבור דנקב בכונס משקה, אבל לא לטבילת כל הגוף **מדתניא** (תוספתא פ"א ה"ו): כל מקום שאדם טובל בו- ידים וכלים טובלים בו וכו' (**כלומר, אם מצינו שמועיל נקב של כונס משקה עבור טבילת ידיים, אז בוודאי שיועיל נקב שכזה גם עבור טבילת האדם)**.

יכילנא לשנויי דאין למדין מן הכללות (ערובין כז.)[477] (**שאף שנאמר שם בתוספתא בכלליות שדין הידיים כדין טבילת כל הגוף, אך אין ללמוד מכאן הלכה מפורשת שכל דיני טבילת הידיים וכל גוף האדם יהיו שווים בצורה מוחלטת)**

דאמר רב פפא האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנה לידים פי' צנור שדולין מים מן היאור ושופכין בו והוא נמשך ממנו להשקות השדה אין אדם יכול לתת ידיו לתוכו כדי שיקלחו המים עליהם משום דלא אתי מכח גברא שכבר פסק כח השופך ואין מטבילין בו הידים פי' אם הטבילם בתוכו לא חשיב טבילה לטהרם מכח טבילה דשאובין הם ואי מקרב ידיה לגבי דוולא פי' שקירב ידיו למקום שפיכת כלי והמים באין מכח הראשון של השופך על ידיו שפיר דמי ואי בזיע דוולא בכונס משקה פירוש שיש בו נקב מאחוריו בכונס משקה ובעוד ששופך דרך פיו לצינור מקלח מאחוריו ליאור מטבילין בו הידים פירוש וטהורין מכח טבילה דחשיבי כאילו הטבילם ביאור דנצוק זה מחבר הכלי ליאור וחשיבי מים שבצינור מחוברין למימי היאור וחשיב כאילו מטבילן ביאור עצמו **<u>אע"ג דנצוק כזה לא חשיב חבור לענין טבילה</u>**

[476] **ספר האגור הלכות טבילה סימן אלף תז:**

"על [גלגל] המגלגל המים ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים ככונס משקה. וכשהגלגל מתגלגל מתמלאים הכלים קטנים ושופכין במרזב שאינו עשוי לקבל ונמשכו המים לבנין המחובר לקרקע. ונמשכים המים בסילונות בתוך אבן גדולה. וסוף דבריו של הרוקח שמותר להטביל באופן ההוא. מרדכי".

[477] **מסכת עירובין דף כז עמוד א:** אמר רבי יוחנן: אין למידין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ. **רש"י שם:** <u>אין למידין מן הכללות</u> - כל היכא דתנן כלל לא אמרינן דוקא הוא, דאיכא כלל, דלא דק במילתיה, ואיכא מילי דליתנהו

ומיהו שינוייא דחיקא לא משנינא ליה (**אין אני מתרץ לו תירוצים דחוקים)**, אלא דאין דברי התוספתא ההיא (**א,ו)** אמורים אלא לענין מין המים שטובלים בהם, דשאובים גמורים או מי תמציות (**מי גשמים שירדו על ההרים ונתמצו במקום אחד, ואין בהם 40 סאה)** וכיוצא בהם, דכי היכי דפסילי (**מים אלו)** לטבילת כל הגוף (**שמי שטבל במים כאלו- לא עלתה לו הטבילה)**, הכי נמי פסילי להטביל (**בהם)** ידים וכלים.

אבל מה שהחמירו חכמים בעירוב מקואות (**בצורה שבה מערבים שני מקוואות, לדוגמה שמקווה אחד חסר ואחד מלא)**, או להוציא המים מידי שאובים (**כלומר לערב בין מקווה שאוב לבין מקווה כשר)** להצריך לטבילת הגוף (**שיהיה בעירוב המקוואות נקב בשיעור של)** כשפופרת הנאד-

אינו ענין שיהיה הדין כן לטבילת ידים מכח תוספתא זו (**כלומר, יכול להיות שאף שלעניינים אלו כעירוב מקוואות הצריכו חכמים נקב כשפופרת הנאד, אך לעניין טבילת ידיים לא נצריך נקב כה גדול)**,

ותדע דהא לגבי מי תמציות מיתניא האי תוספתא בפרק קמא דמקואות[478] (**ועל כן, אע"פ שמהתוספתא הזאת אין חילוק בין אדם לכלים וידיים לעניין פסול מכוח מי תמציות או מים שאובים, אבל לדין שיעור מקווה או דין של עירוב מקוואות יש חילוק בין אדם לכלים וידיים. לכן, לפי זה מובן שאין להשוות בין ידיים לאדם, ועל כן אין להביא מכאן ראיה לעניין טבילת אדם שתועיל גם שלא ע"י נקב כשפופרת הנאד, וכל זה שלא כה"ר אליעזר).**

, ותדע עוד דהא טבילת כלים נמי שוה לטבילת אדם, ועל כרחך לאו לגמרי משוה להו לדברי הפוסקים, דאדם אפילו במעין בעי ארבעים סאה ולכלים סגי בכל דהו (**ניתן להטביל כלים במעיין אף במים כלשהם, העיקר שכל הכלי יכנס במים)** (לעיל צה:),

ולא אשכחן מאן דאקשי עלייהו מהאי תוספתא (**שהיה לכאורה להקשות שמצינו בתוספתא הזאת שדין הכלים שווה לדין האדם, וא"כ כיצד יש ראשונים שאמרו שלאדם צריך אפילו במעיין לטבול ב40 סאה? הרי כמו שלכלים מספיק כל שהוא, כך גם באדם! וכיוון שלא מצינו שמישהו הקשה כך מתוספתא מפורשת, על כרחך שאין להוכיח מלשון התוספתא שכל דיני האדם שווה לדיני ידיים וכלים כדאמרן, וזה כמובן שלא כה"ר אליעזר)** הילכך ודאי מיפרשא כדאמרן:

בההוא כלל, כי הנך דאמרינן לקמן. ואפילו במקום שנאמר בו חוץ - מדבר פלוני, דאיכא למימר מדאפקיה להאי - וודאי דק בכלליה - אפילו הכי לא ילפינן מיניה, דדלמא שייר ולא אפיק כל מאי דבעי.

[478] **תוספתא מסכת מקוואות פרק א הלכה יג**: "...למעלה מהן **מי תמצית** שלא פסקו שמטבילין בהן את המים (**כלומר, מטבילים בהם מים טמאים והמים נטהרים מדין השקה כיוון שהם "נזרעים" במים הכשרים)** ואין מטבילין בהן אדם ידים וכלים (**כיוון שהם צריכים טבילה במקום שיש בו 40 סאה, ובמי תמציות אין 40 סאה)**.

זה הכלל כל מקום שאדם טובל ידים וכלים טובלין אין אדם טובל אין ידים וכלים טובלין ואלו הן מי תמצית כל זמן שהגשמים יורדין וההרים ביצין הרי הן כמי מעין פסקו גשמים וההרים ביצין הרי הן כמי תמצית פסקו מלהיות ביצין הרי אלו כמין גבאין"

ז (ב) כתב **הרשב"א** בתשובה (ח"א סימן ת"ת) שמקוה העשוי על הגג כהלכתו- כשר, ופשוט הוא

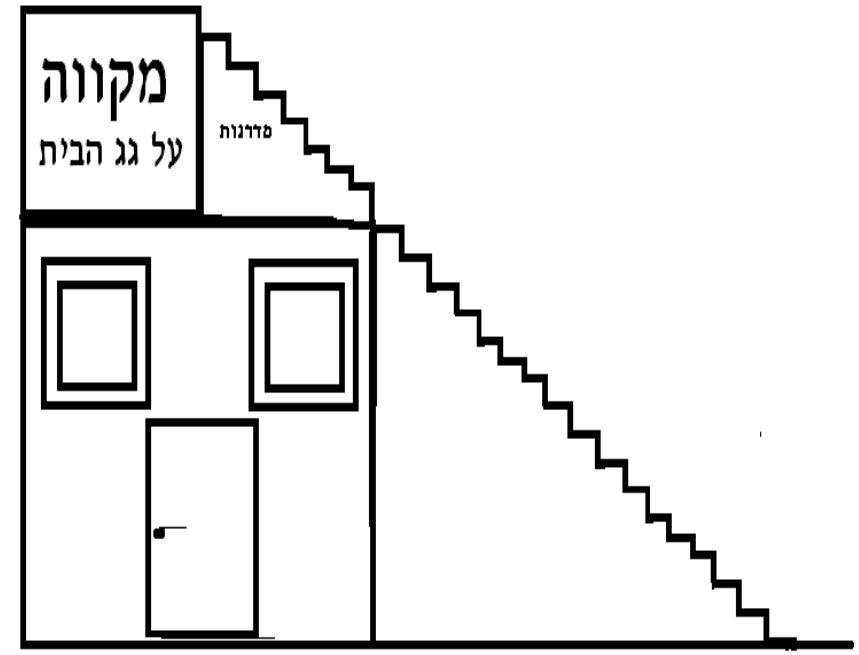

ז"ל (**הרשב"א)** שער המים שבסוף תורת הבית (בית המים סוף ש"ה) המים העולים מאליהן בגלגל- פוסלים את המקווה (**כיוון שהם נהפכים למים שאובים ברגע שהם נכנסים לכלי הקיבול של הכלים הקטנים הקבועים בגלגל)**,

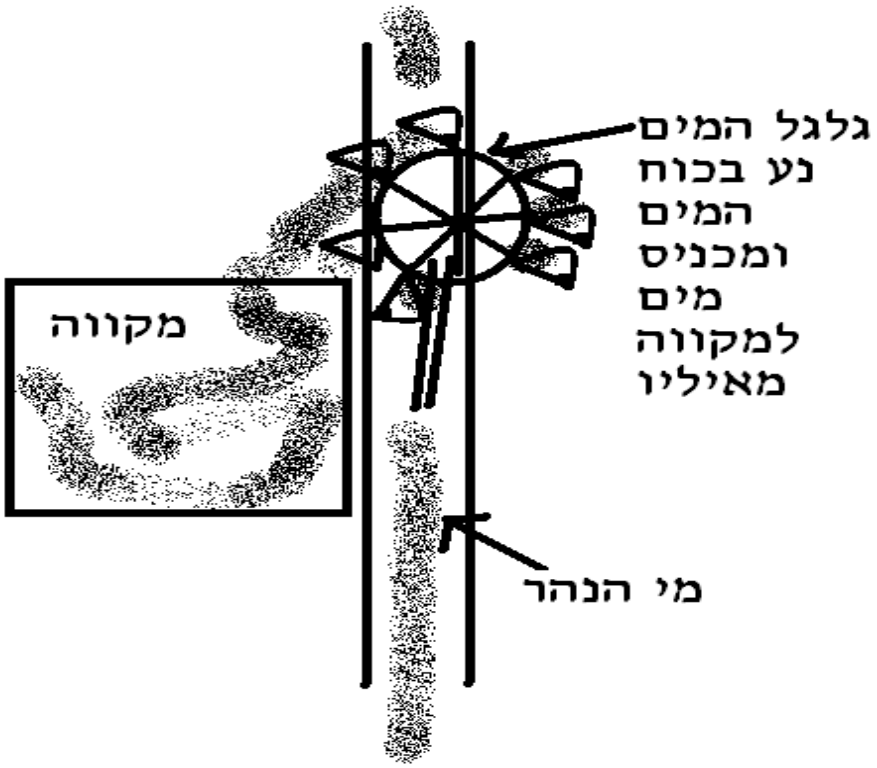

אבל (**המים)** העולים בגלים שאין נתלשין מהנהר, אלא מחוברים אל המים, יראה לי שאין אלו (**מים)** שאובים, (**משום)** שבכל עת (**הגלים הללו)** מחוברים הם אל מי נהר

, ויש להחמיר ולאסור (**לטבול בגלים הללו, שמא אנשים יטעו ויבואו להתיר אף בגל שנתלש לגמרי מן הנהר, שאז הוא אינו מטהר כשהוא זוחל אלא רק באשבורן)** עד כאן לשונו:

טור יורה דעה סימן רב

הלכות חציצת כלים:

אלו דברים חוצצין בטבילת כלים: הזפת והמור (**=השרף שנוטף מעץ המור)** בכלי זכוכית, לפי ש(**כלי הזכוכית)**הוא חלק מאד (**ועל כן)** אין דברים אחרים חוצצין בו, (**משום ששאר החומרים)** שאין נדבקין בו. אבל בשאר הכלים (**כלומר הכל חוץ מזכוכית)**- כל דבר נדבק וחוצץ.

ידות הכלים שאינם עומדין להיות קבועין, כגון שהכניסן שלא כדרכן (כמו את חפירה שהכניסו את הידית שלא כדרכה: 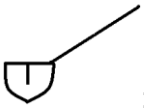) או שלא הכניסן כולן (בשלמות כמו מטאטא שלא הכניס לגמרי את המקל עד הסוף:) או שנשבר לתוך הקתא- חוצץ (כלומר, לדוגמה אם היה את חפירה שנשברה הידית

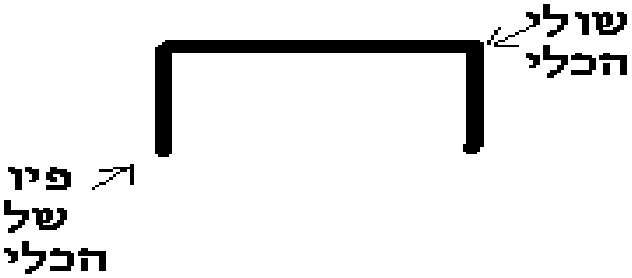

שלו:) . כלי שהטבילו דרך פיו ( )**,** פי' שכפה פיו למטה והכניסו כך למים- לא עלתה לו טבילה, לפי שלא יגיעו המים לשוליו (מחמת האוויר שהיה בתוך הכלי לפני הכנסת הכלי למים) אפילו אם מכניסן כולן למים. וכן כלי שצר מכאן ומכאן ורחב באמצע ( )- אין המים באין לו לכל צד עד שיטהו על צדו (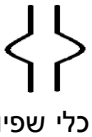 ולכן חובה להטות אותו על צידו כדי שהמים יגיעו לכל חלקי הכלי, כדי שתעלה לכלי טבילה). וכל כלי שפיו צר ( ) צריך להשהותו במים עד שיתמלא (במים, כדי שנדע שכל האוויר שבו יצא, ועל כן המים שבמקווה הגיעו לכל חלקי הכלי) או ימלאנו (במים) קודם שיכניסנו למקווה.

ידות הכלים שהם ארוכים (יותר מידי) ועתיד לקוצצן (כדי שהם יהיו ראויים לשימוש ע"י שהם יהיו יותר קצרים) מטבילן עד מקום שעתיד לקוצצן ודיין (בגלל הכלל שכל העומד ליקצץ כקצוץ דמי. כמו כן אין להקשות שלכאורה החלק שעומד להיקצץ מהוה חציצה למקום בכלי המקביל לו, משום שזה נקרא בית הסתרים, ובית הסתרים של כלי קל מבית הסתרים מבית הסתרים של אדם. בית הסתרים של כלי קל יותר משל אדם בכך שבית סתרים של כלי לא צריך להיות אפילו ראוי לביאת מים):

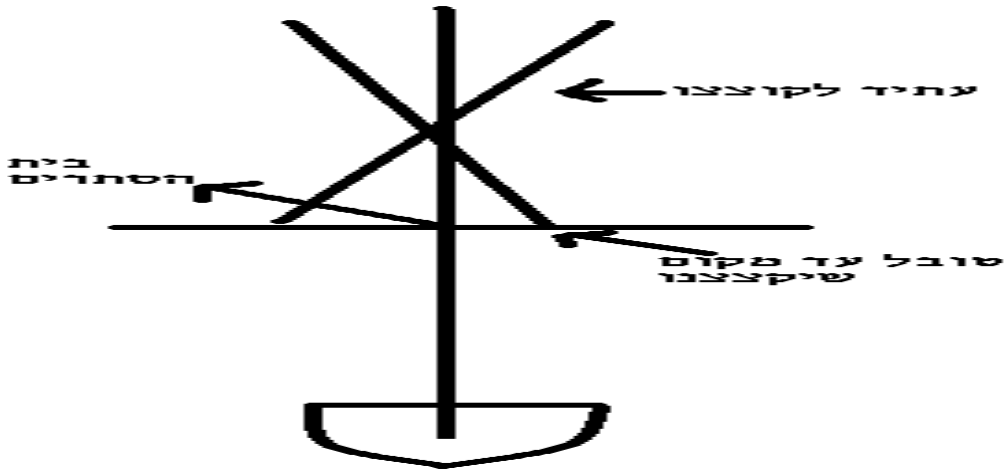
עתיד לקוצצו
בית
הסתרים
טובל עד מקום
שיקוצצו

בית יוסף יורה דעה סימן רב

א אלו דברים חוצצים בטבילת כלים: הזפת והמור בכלי זכוכית. משנה בפרק ט' **דמקואות** (מ"ה)[479] ומייתי לה בפרק קמא דשבת (טו:) (**הגמרא שם אומרת: ואלו חוצצין בכלים: הזפת והמור בכלי זכוכית)**,

ופירש (**שם) רש"י:** " (**מור וזפת חוצצים)** בכלי זכוכית (**משום)** שהם חלקים ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהם, לפי ש(**הלכלוך כבר)**נופל מאליו, והני (**=זפת ומור)** הוא דמדבקי טובא (**ולא נופלים מאיליהם אם הם נדבקים לכלי זכוכית)** וקפיד עלייהו (**הבעלים של הכלי)** ואין חוצץ אלא דבר המקפיד".

וסמ"ג (עשין רמח רמב ע"ג) כתב דאינו נראה לר"י לומר כן (**שזפת ומור חוצצים רק בכלי זכוכית אך בשאר הכלים אין הם חוצצים)**, אלא מפרש דכל שכן שאר דברים (**חוץ ממור וזפת)** דחוצצים בכל הכלים, (**אלא שהחידוש הוא ש)**אפילו זפת ומור שאין חוצצין בשאר כלים שדרך לזופתן (**שהיו רגילים לזפת כל כלי ועל כן לא היו מקפידים אם היה אח"כ נופל כתם זפת על הכלי, בין מבפנים ובין מבחוץ כי במילא הכל היה כבר מזופת)**, (**אך)** בכלי זכוכית (**הזפת והמור כן)** חוצצין ע"כ:

ודע דבמתניתין אהא דהזפת והמור (חוצצים) בכלי זכוכית, תנן דחוצצין בין מבפנים בין מבחוץ (כלומר, בין אם הזפת והמור נדבקו בתוך הכלי או באחוריו, הם חוצצים לעניין הטבילה, משום שאנשים מקפידים שלא יהיה לכלוך זה בין מבפנים ובין מבחוץ). ותניא בתוספתא (מקואות פ"ז ה"ב): זפת ש(דבוק)בכוס וש(דבוק)בצלוחית מתוכו (אם הכתם דבוק בתוך הכלי)- חוצצת (לעניין טבילה), מאחוריו (אם הכתם נדבק באחורי הכלי, כלומר לכיוון החלק החיצוני שלו)- אינה חוצצת (משום שעיקר הקפידא של האנשים זה רק על החלק הפנימי ששם נכנס האוכל ורוצים שהאוכל יהיה נקי, אך מבחוץ אין זה משנה כ"כ אם הכלי נקי או מלוכלך).

במה דברים אמורים? מבית האומן (**כלומר, דווקא אם כלי זה בא מבית האומן אין אנשים מקפידים אם הכלי היה מלוכלך מבחוץ)**, אבל (**אם הכלי הזה בא)** מבית בעל הבית, בין מתוכו בין מאחוריו הרי זה חוצצת (**כיוון שבעל הבית מקפיד יותר)**. בתמחוי ובקערה בין מתוכן בין מאחוריהם, בין מבית האומן בין מבית בעל הבית, (**הכתם של זפת ומור)-** הרי זה חוצצת. (**חציצה ע"י)** המור והקומוס (**=מין עפר שצבעו**

---

[479] **משנה מסכת מקוואות פרק ט משנה ה:**

"אלו חוצצין בכלים: הזפת והמור בכלי זכוכית (**כאשר הזפת והמור דבוקים-)** בין מבפנים בין מבחוץ (**של כלי הזכוכית)**. **(הזפת והמור שהיו)** על השלחן (**=או)** ועל הטבלה (**=או)** ועל הדרגש **(כסא נמוך או ספה\ ספסל נמוך לשכיבה ולמנוחה)** על הנקיים **(כלומר על כלים אלו שהוזכרו שהיו נקיים ועל כן בוודאי שאנשים מקפידים אם יש על הכלים הללו לכלוכים, ועל כן הלכלוכים-)** חוצצין. על הבלוסין **(=כלים מלוכלכים) (הזפת והמור)** אינן חוצצין **(שמפני שבמילא הם מלכולכים אנשים כבר לא מקפידים עוד על לכלוכים אחרים שבאים עליהם).**

(הזפת והמור שבאו) על מטות בעל הבית- חוצץ (**שדרך בעל הבית להקפיד שמיטתו תהא נקייה)** ועל (**מיטה)** של עני- אינו חוצץ **(לפי שאין דרכו להקפיד כ"כ על נקיון).**

(**הזפת והמור שהיו)** על איכוף (**=אוכף החמור)** של בעל הבית- חוצץ **(שדרכו של בעל הבית להקפיד על נקיון אוכף חמורו)**, (**הזפת והמור שהיו-)** ועל (**אוכף החמור)** של זקקין **(= נושאי נאדות מים)**- אינו חוצץ (**משום שהם אינם מקפידים על נקיון האוכף),** ועל המרדעת **(=שנותנים על גב החמור היכן שהרוכב יושב)**- חוצץ **(הגמרא בשבת קיד. אומרת בדווקא שהכתם עבר גם לצד השני של המרדעת).**

רבן שמעון בן גמליאל אומר עד כאיסר האיטלקי **(כלומר, כדי שכתם הזפת או המור יחצוץ צריך שהכתם יהיה גדול לפחות כגודל איסר האיטלקי, ורק אז הוא חוצץ, אך בפחות מכאן הוא איננו חוצץ)"**

שחור ומשתמשים בו לתעשיית הדיו), בין בכוס בין בצלוחית בין בקערה בין בתמחוי בין מתוכן בין מאחוריהן בין מבית האומן בין מבית בעל הבית הרי אלו חוצצין:

(ה"חסדי דוד" הסביר בטעמם של דברים ואמר:

<u>בכוס וצלוחית</u>- רגילים להשתמש בהם במים צוננים ולא באש, משום שהם כלים המשמשים לשתייה. על כן:

<u>מבית האומן</u>- אם הם כוסות וצלוחיות חדשים מבית האומן, אנשים בדר"כ לא מקפידים אם יש עליהם קצת כתם של זפת וכיוצא בזה, הואיל והכלי מגיע בצורה נאה מבית האומן, וכבר הכלי לא מסריח את היד מן הזפת, כיוון שהכלי כבר גמור. על כן אנשים מקפידים רק באם הכתם זפת וכיוצא בו נמצא בתוך הכלי, מפני שהלכלוך מלכלך את המשקים, ולכן אם הלכלוך מבחוץ- אין אנשים מקפידים, ועל כן הוא איננו חוצץ בטבילה.

<u>מבית בעל הבית</u>- אחר שהכוסות והצלוחיות קצת התיישנו, אזי אנשים מקפידים על לכלוך בכלי אף שהלכלוך נמצא מבחוץ לכלי, וזאת משום שהכלי קצת התיישן ועל כן אנשים מקפידים אף בלכלוך חיצוני, כדי שהכלי יישאר כמה שיותר נאה.

<u>בתמחוי וקערה</u>- כיוון שרגילים להשתמש בהם במים חמים, על כן אנשים מקפידים שלא יהא בהם לכלוך בין מבחוץ ובין מבפנים ואפילו בכלים חדשים, כיוון שכתם הזפת שעליהם נמס מהחום ומלכלך, ועל כן גם האומן מקפיד.

<u>בלכלוך ממור וקומוס (=גומא)</u>- אין דרכן להתייבש (כדוגמת הזפת וכיוצ"ב שמתייבש), ועל כן אנשים מקפידים על הלכלוך שבהם אפילו בכוס וצלוחית בחלק האחורי שלהם, ואפילו אם הם הגיעו מבית האומן, משום שהם מסריחים את הידיים, מפני שאין דרכן של חומרים אלו להתייבש).

תניא תו ב**תוספתא** (שם): לכלוכי שמרים שבכוס ושבצלוחית והטיט והבצק שעל יד קרדום ועל יד מגריפה- אינם חוצצים (**כיוון שאין אנשים מקפידים על הלכלוכים הללו**). הגלידו- הרי אלו חוצצים. וכל זה כתב **הרמב"ם** בפרק ג' מהלכות מקואות (ה"א - ב)[480]:

ב וכתב (**הרמב"ם**) (**בהלכות מקוואות פרק ג'** הלכה י'): "דבר ברור הוא שכל מקום שאמרנו בזפת ובחמר וכיוצא בהם שאינם חוצצים בכלים (**זה רק)** מפני שאינו מקפיד הוא, לפיכך אם היה רוב הכלי חפוי בזפת או בחמר וכיוצא בהם- לא עלתה לו טבילה כמו שביארנו אף על פי שאינו מקפיד[481] עכ"ל ופשוט

---

[480] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ג הלכה א:

ואלו חוצצין בכלים: הזפת והחמר וכיוצא בהן, הזפת שבכוס ושבצלוחית מתוכן חוצצין מאחוריהן אינן חוצצין, בד"א מבית האומן אבל מבעל הבית בין מתוכן בין מאחוריהן חוצצין, הזפת שבתמחוי ושבקערה בין מתוכן בין מאחוריהן בין מבעל הבית בין מבית האומן חוצצין.

הלכה ב: המור והקומוס בין בכוס בין בצלוחית בין בתמחוי וקערה בין מבעל הבית בין מבית האומן בין מתוכן בין מאחוריהן חוצצין, היה זפת או חמר וכיוצא בהן על הטבלא ועל השלחן ועל הדרגש אם היו נקיים חוצצין מפני שמקפיד עליהן, ועל הבלוסין אינן חוצצין מפני שאינו מקפיד עליהן.

[481] רמב"ם הלכות מקוואות פרק א הלכה יב:

"...<u>כל דבר החוצץ אם היה חופה את רובו לא עלתה לו טבילה אע"פ שאינו מקפיד עליו גזירה משום רובו המקפיד עליו</u>, נמצאת אומר שאם היה על בשר האדם או על גוף הכלי דבר מדברים החוצצין כגון בצק וזפת וכיוצא בהן אפילו

הוא (**שלכלוך שמכסה את רוב הכלי\האדם מהווה חציצה אף שהאדם לא מקפיד על הלכלוך)** על פי מה שנתבאר בתחלת סימן קצ"ח[482]:

ג ידות הכלים שאינם עומדים להיות קבועים כגון שהכניסן שלא כדרכן וכו'. משנה בפרק י' ד**מקואות** (מ"א): כל ידות הכלים שהכניסן שלא כדרכן (**לדוגמה שהכניס אותם בצורה עקומה)** או שהכניסן כדרכן ולא מירקן (**כלומר, אמנם הכניס אותם כדרכם, אך לא גמר להכניס אותם כראוי לגמרי)** או שמירקן ונשברו **(הידות, כך שכבר לא ניתן להשתמש בשימוש המקורי של הכלי)**- הרי (**הידות)** אלו חוצצים (**בטבילת הכלים. זאת משום שבכך שהן אינן משמשות לשימוש המקורי של הכלי הן מהוות גורם זר שאינו קשור לעצמות הכלי)**.

ופירש **ר"ש והרא"ש**: כל ידות הכלים, כגון יד קרדום וכיוצא בו שהכניסו בברזל בעיקום שלא כדרכו וצריך להוציאו ולהכניסו (**שוב**) כדרכו (**כדי שהוא יוכל להשתמש בכלי כשימושו הרגיל**) ולא מירקן- שלא גמר הכנסתן, מלשון: "ומירק אחר שחיטה על ידו (**כלומר שאחר שהכהן הגדול שחט את הקרבן, בא כהן אחר וסיים את השחיטה. ככמו ששם הכהן הגדול לא סיים את השחיטה ואחר מירק וסיים עבורו, כך אצלנו גם כן מי שהכניס את ידית הכלי לא סיים את הכנסתה כראוי)**" (יומא לב:) או שגמר הכנסתן ונשברו וצריך לעשות בית יד אחר ע"כ, וכך הם דברי רבינו (**הטור**).

אבל **הרמב"ם** פירש שלא מירקן, הוא לקוח מן "ומורק ושוטף במים" (ויקרא ו' כ"א) והכוונה שיניח ידו ביד הכלי עד שיכניס המים בו (**כלומר שיכנסו המים בתוך ידית הכלי)**, כי רוב הידות הם חלולות (**ועל כן המים צריכים להיכנס גם לתוך חלל זה)**.

ואמרו: או שמירקן (**כלומר הכניס את הידות למקומם בכלי**) ונשתברו, רומז אל כלי המתכות לבד אם תשבר היד ולא יצא, אבל נתמעך קצתו אשר אי אפשר למים ליכנס לאלה המקומות הפחותים (**אז המים לא יכולים להגיע לשם הוי חציצה בטבילה)**. וכן ביאר **בתוספתא** שהדיבוק בידות החלולות וכאשר אפשר בהם שיפחתו עכ"ל.

וכן כתב (**הרמב"ם)** בפרק ג' מהלכות מקואות (הי"א) וזה לשונו: כל ידות הכלים שהן חלולין שהכניסן (**לכלי)** שלא כדרכן או שהכניסן כדרכן ולא מירקן (**כלומר לא הכניסם בצורה מושלמת)** או שהיו (**ידות)** של מתכת ונשברו- לא עלתה להם טבילה (**כיוון שהידית חוצצת בטבילת הכלי)**:

טיפה כחרדל והוא מקפיד עליו לא עלתה לו טבילה, ואם אינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה, אא"כ היה חופה רוב הכלי או רוב האדם כמו שביארנו".

[482] תחילת דברי הטור יורה דעה בסימן קצח:

"צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת לפיכך צריך שלא יהא עליה שום דבר החוצץ ואפי' כל שהוא אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו חוצץ אפי' אם אינה מקפדת עליו עתה או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני האדם להקפידה בכך חוצץ ואם הוא חופה רוב הגוף אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך- חוצץ..."

ד - ה תניא **בתוספתא** (מקואות פ"ז ה"ג - ד)[483]: כל ידות הכלים שהכניסן כדרכן (**ביאר "חזון יחזקאל": "היינו ידות כאלה**

שאינן מקשה מעצם הכלי, אך שתוחבים אותם בכלים, ואם הכניסם כדרכם שתחבו את הידות בכלי כדרך תשמיש, הרי הן כחלק מהכלי ואינן חוצצות וטובל הכלי כשהידות תחובות בתוכו")- הרי אלו אין חוצצין.

נתן הזפת והשעוה, בין במקום הנקב בין במקום הנצוק- הרי אלו אין חוצצין. הכניסן שלא כדרכן- הרי אלו חוצצין (מסביר ה"חסדי דוד" שזהו חידושה של התוספתא, משום שהיה לך הו"א שהזפת יהווה חציצה, קמ"ל שאינו מהווה חציצה כל עוד שהידית ניתה אל תוך הכלי כדרכה. הסיבה שבאמת אין זה מהווה חציצה, משום שפשוט כך דרך הכלי שסותמים את הידית וכמו כן מהדקים את הידית לכלי ולכן הדבר לא מהווה חציצה).

(אבל אם) נתן הזפת והשעוה, בין במקום הנקב בין במקום הנצוק- הרי אלו חוצצין (ביאר ה"חזון יחזקאל": "אפילו אם נתן זפת ושעוה במקום הנקב שתחב שם הידות כדי שתהיינה מחוברות היטב אל הכלי, מ"מ כיון שהכניסן שלא כדרכן- לא ישאירו כן, ובודאי יחלצן ויתקנן, לפיכך לא נעשו כחלק מן הכלי וחוצצין").

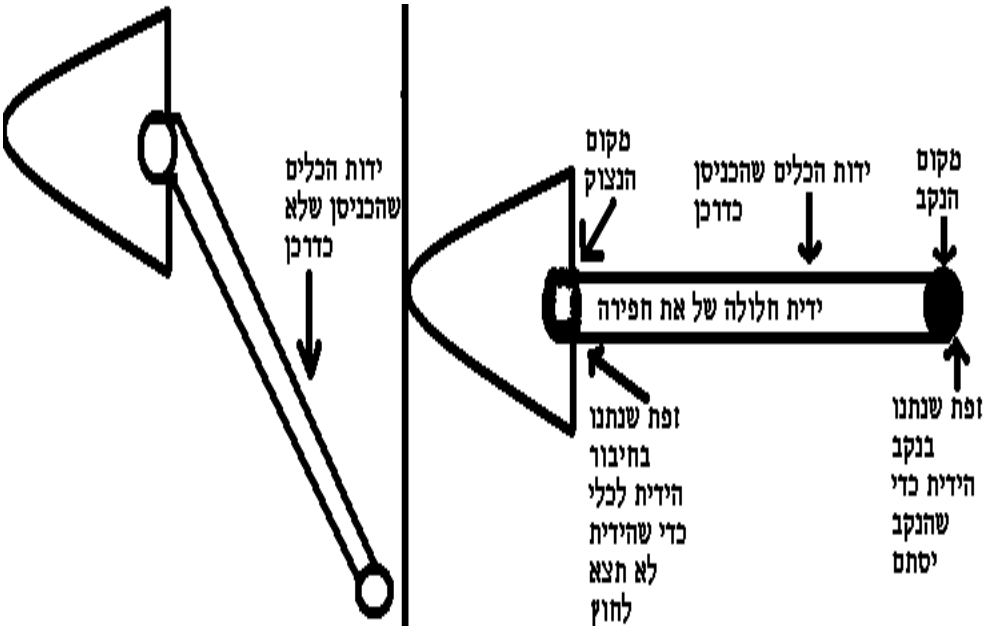

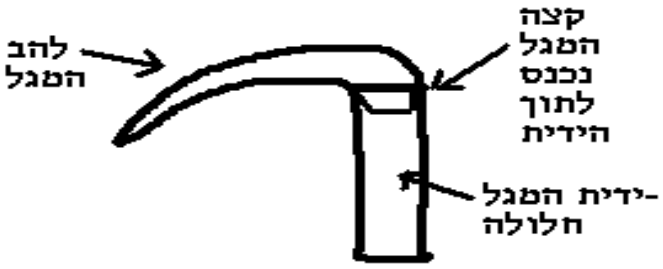

כל ידות הכלים שנשתברו כגון יד המגל והסכין, אם משמשין מעין מלאכתן ראשונה- אין חוצצין, ואם לאו- (שאין הם כבר משמשים מעין מלאכתן

[483] יש ספרים שההלכה הזאת נמצאת בפרק ו' הלכה י"ט-כ', ויש ספרים שזה גם כן נמצא בפרק ז' אמנם בהלכה ח'-י'

הראשונה, הרי הן-) חוצצין (הסביר ה"חזון יחזקאל": "שכל שמשמשין מעין מלאכתן הראשונה הרי הן עוד כחק מן הכלי ואינן חוצצין, אבל אם לא משמשין מעין מלאכתן הראשונה, פסקו מלהיות חלק מן הכלי וחוצצין).

מגל שנשברה ידה מן הסיטה ולפנים- אינה חוצצת ,
מפני שהיא כבית הסתרים (כיוון שהשברים נמצאים בתוך ידית המגל, הרי השברים נמצאים בבית הסתרים, וידוע שבית הסתרים של הכלי אינו צריך להיות ראוי לביאת מים כדי שיהיה ראוי לטבילה, ועל כן הדבר איננו מהווה חציצה).

מן הסיטה ולחוץ : אם
משמשת מעין מלאכתו ראשונה ("חזון יחזקאל": "הרי היא עוד כחלק מן הכלי ואינה חוצצת")- אינה חוצצת, ואם לאו- חוצצת. סירגה בגמי או במשיחה- הרי זו חוצצת (כיוון ש"אין זה תיקון יפה אלא תיקון

עראי ובודאי אין דעתו להניחו שם" . שירפה (=דיבק אותה) בשרף- הרי זו אינה חוצצת

(כיוון ששרף האילן הוא דבק טוב- הרי הכל נחשב ככלי שלם ועל כן אין כאן חציצה בטבילה).

ופירש **ר"ש** (פ"י מ"א) בין במקום הנקב. שדרך האומנים למלאותו: בין במקום הנצוק. מלשון ויצוק לו (שמות לז ג) שדרך אומנים משימים על היד כמין טבעת ותחתיה זפת ושעוה להדביקה היטב: מן הסיטה ולפנים. כך כתוב בספרים ושמא משפה ולפנים הוא: סירגה. כמו סורגי החלונות (חולין קכה:): שירפה. דבקה בשרף ע"כ:

ו כלי שהטבילו דרך פיו, פי' שכפה פיו למטה והכניסו כך למים- לא עלתה לו טבילה וכו'. גם זה **משנה** שם (פ"י מ"א): "כלי שהטבילו דרך פיו- כאילו לא טבל". וכתב **ר"ש** אין לפרש מפני שהמים נשאבים בתוכו, דהא תינח במקוה מצומצם (**שיש חשש שהמים השאובים שיש בכלי יפסלו את המקווה בעת חזרתם למקווה**), אבל במקוה שמימיו מרובים (**שיש בו יותר מ40 סאה**) מאי נפקא מינה? הרי אחר כך כשהכניסו כולו במים, (**ה**)מים שבתוכו מושקין למי המקוה ועלתה לו טבילה.

אלא היינו טעמא (**שאם הטביל את הכלי דרך פיו לא עלתה לכלי טבילה, זה**) משום דכל כלי שבתחלת הכנסתו במים כופהו על פיו אין המים נכנסים בתוכו לעולם אפילו מכניסו כולו ע"כ.

וכך הם דברי **הרמב"ם**[484] **והרא"ש**[485] ז"ל (שם) ונראה דהיינו דוקא בכלי שפיו צר קצת ולא הפך פיו

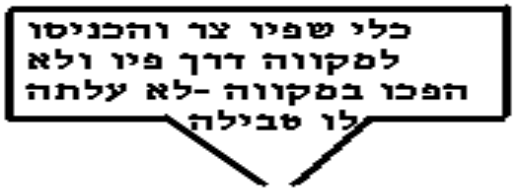

למעלה כשהוא בתוך המים , אבל אם פיו (**של הכלי היה)**

[484] רמב"ם הלכות מקוואות פרק ג הלכה יב:

"כלי שהפך פיו למטה והטבילו כאילו לא טבל מפני שאין המים נכנסין בכולו, היה בו מקום שאין המים נכנסין בו עד שיטנו על צדו- לא עלתה לו טבילה עד שיטנו על צדו".

[485] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ל':

"כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל. פירוש שכפה פיו למקוה והכניסו כך למים, ואז לא יגיעו המים לשוליו (**מחמת האוויר שבתוך הכלי**), ואפי' הכניסו כולו למים (**בכל זאת לא עלתה לו טבילה**). כי צריך שיגיעו המים בכל הכלי (**ומחמת האוויר שבתוכו המים לא מגיעים לכל חלקי הכלי**)".

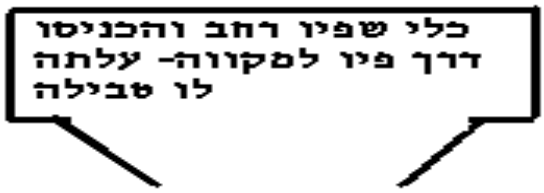

רחב שהפך פיו למעלה כשהוא בתוך המים או (**שפיו של הכלי היה צר והכניסו דרך פיו אך-)**

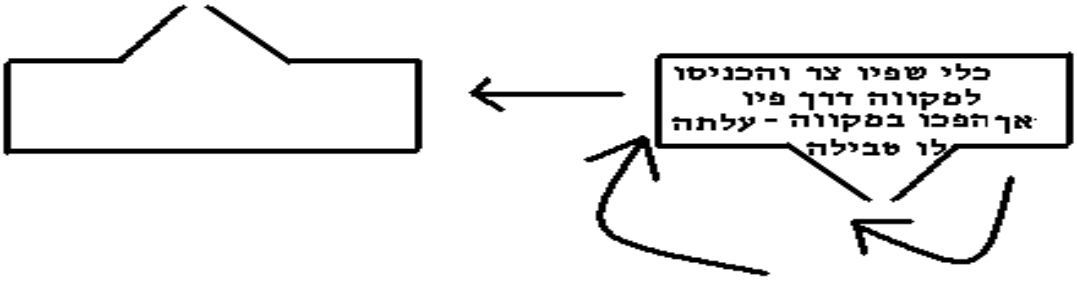

-

ודאי המים נכנסים לתוכו (**ועל כן עלתה לו טבילה)**:

ז וכן כלי שצר מכאן ומכאן ורחב באמצע וכו'. שם במשנה ("כלי שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע, אינו טהור, עד שיטנו על צדו"):

ח ומ"ש וכל כלי שפיו צר צריך להשהותו במים עד שיתמלא (**במים)** או ימלאנו (**במים)** קודם שיכניסנו למקוה. כן למד **הרא"ש** בסוף נדה (סי' ל)[486] מהא דתנן: "כלי שהטבילו דרך פיו- כאילו לא טבל".

ו**הרוקח** (סי' שעו עמ' רסד) כתב וז"ל: "מן המשנה משמע שיש להטביל זכוכית ב(**=בעלת)**צואר ארוך שפיהו צר שיכנסו בו המים ויוציאנו דרך שוליו שלא יהו כמים שאובים

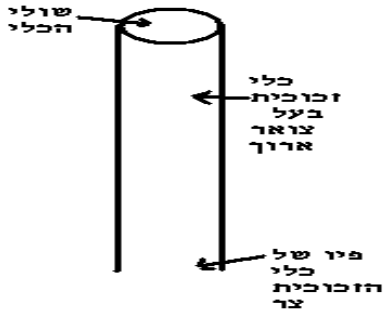

(**כלומר, יש להוציא את הכלי דרך שוליו, כדי שהכלי לא יאגור בתוכו שום מים, וכך המים שנכנסו לתוכו בעת הטבילה לא ייהפכו לשאובים. עלינו לדאוג שהמים לא ייהפכו לשאובים כדי שהמקווה לא יפסל מחמת מים שאובים)** עכ"ל:

ט ידות הכלים שהם ארוכים ועתיד לקצצן מטבילן עד מקום שעתיד לקצצן ודיין. גם זה בפרק י' ד**מקואות** (מ"ה) במשנה:

[486] רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן ל':

"הלכך המטביל כלי שפיהו צר צריך להשהותו במים עד שיתמלא כולו או ימלאנו מים תחלה. הטבילו כדרכו בלא הזיבורית עד שיטנו על צדו".

"כל ידות הכלים שהן ארוכים ועתידין לקוץ **(דעת תנא קמא:)** מטביל עד מקום המדה. **רבי יהודה** אומר: עד שיטביל את כולן". ופסק (**הטור)** כתנא קמא. **ובספר התרומה** (סי' קד) גריס: כל ידות הכלים וכו' מטביל עד מקום המדה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים עד שיטביל את כולו.

ומפרש בפרק בהמה המקשה (חולין עג.) דטעמא (שאין צורך להטביל את כל הכלי, אלא מספיק להטביל עד מקום שעתיד לקצצנו) משום דכל העומד ליחתך כחתוך דמי (והרי החלק שעומדים לחתוך מן הכלי כי כלל אינו כחלק מן הכלי, ועל כן גם אין שום צורך לקצוץ אותו).

וכתב **הרא"ש** בסוף נדה (סו"ס ל) והא דלא הוי מקום החתך חציצה, כדמפרש בתוספתא (פ"ז ה"ג)[487] דבבית הסתרים דכלים- לא חיישינן לחציצה, וכן כתב ר"ש (**="... גבי מגל בתוספתא משמע דאבית סתרים דכלי לא חיישינן בחציצה כלל"**).

וכתב בספר התרומה (שם) על משנה זו: אלמא: אין העודף- חוצץ (מכאן שאין החלק העודף והלא נצרך שבכלי חוצץ, כאינו מחשיבים את החלק העודף כאינו נמצא).

ומיהו **מורי רבינו** (חולין עג. תד"ה מטביל)[488] מוקי לה בידות הכלים שהן כחוליות, כגון שלשלת ברזל שהוא כטבעות קטנות, משום דקשיא ליה מאי טעמא דרבי מאיר דאמר (**שמפסיק רק)** עד מקום המדה, והלא העודף שאינו מטביל הוא לעיקר כלי ולא באו שם מים (**ואם כן המקום אמור להוות חציצה לשאר**

---

[487] תוספתא מסכת מקוואות פרק ו הלכה י"ט:

"נתן הזפת והשעוה בין במקום הנקב בין במקום הניצוק (והרי עתה בגלל הזפת מי המקווה לא ידיעו אל בית הסתרים של ידית הכלי החלולה ובכל זאת הדין הוא ש)הרי אלו אינן חוצצין"

[488] תוספות מסכת חולין דף עג עמוד א: מטביל עד מקום מדה - ואם תאמר: ואידך (החלק של הכלי שהוא עומד לחתוך אותו) ליהוי חציצה (בטבילה לשאר הכלי) דהוי מיעוטו המקפיד (שהרי אף שהחלק שהוא עומד לחתוך מהווה רק מיעוט ביחס לכל הכלי, אך מ"מ הרי זה חלק שהוא מקפיד עליו, שהרי בדעתו לחתוך אותו, וא"כ חלק זה מוגדר כ"מיעוטו המקפיד" והרי ידוע לנו-), דמיעוטו המקפיד- חוצץ בכלים כמו באדם (ועל כן לא תעלה להם הטבילה), כדמשמע במסכת מקואות (פ"ט מ"ז: "...זה הכלל כל המקפיד עליו- חוצץ, ושאינו מקפיד עליו- אינו חוצץ") (א"כ קשה כיצד אמרו חכמים שדי לנו לטבול עד מקום המידה, אם החלק שהוא עומד לחתוך הוי מיעוטו המקפיד שמהווה חציצה בטבילה?!).

ויש לומר (**מה שאמרו חכמים שמטביל עד מקום המידה ודיו בכך-)** דאיירי בידות הכלים העשויין כעין חוליות, כאותן שלשלאות של ברזל העשויין בטבעות (**ועל כן אין חציצה בין טבעת**

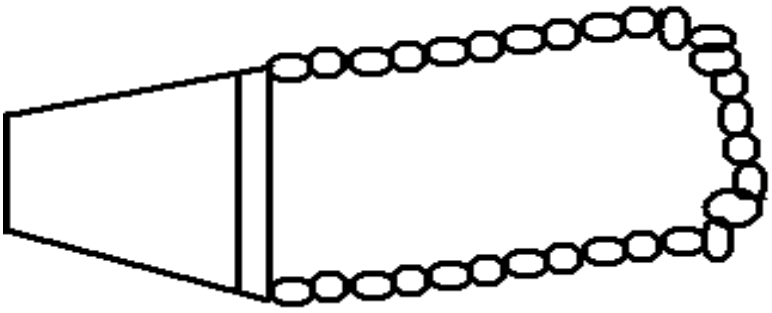

לטבעת),

והא דקתני נמי סיפא במסכת מקואות (פ"י מ"ה): "שלשלת (**של)** דלי גדול- (**היא בגודל של-)** ארבעה טפחים, ושל קטן עשרה טפחים, ומטביל עד מקום מדה. ר' טרפון אומר: עד שיטבול כל הטבעת", מכלל דת"ק לא בעי כל הטבעת, מיירי נמי כגון דאותה טבעת עצמה עשויה כחוליות מטבעות קטנות, וליכא חציצה.

הכלי), אבל אי בחוליות מיירי שפיר (**כיוון שאז אין חציצה בין הטבעות)**. והא דתנן התם בסיפא: שלשלת דלי גדול (**שיעורה הוא-**) ד' טפחים, ושל (**דלי**) קטן (**שיעורה**) י'. מטביל עד מקום המדה (**כלומר מטביל רק עד המקום שרוצה שתישאר הידית אחר שיקצוץ את המותר)**.

רבי טרפון אומר: עד שיטביל לכל הטבעות (**כלומר, לא מועיל להטביל רק עד מקום המידה, אלא צריך להטביל את הכל)**. מכלל (**מתוך דברי רבי טרפון אנו שומעים)** דתנא קמא סבר אינו צריך להטביל [אלא] עד חצי הטבעות, עד מקום שעתיד לקצצו. ומפרש מורי רבינו (**שמדובר)** בטבעת של דלי שקושרין בו החבל להורידו לבור, ואותו טבעת עשוי בחוליות מטבעות קטנות עכ"ל:

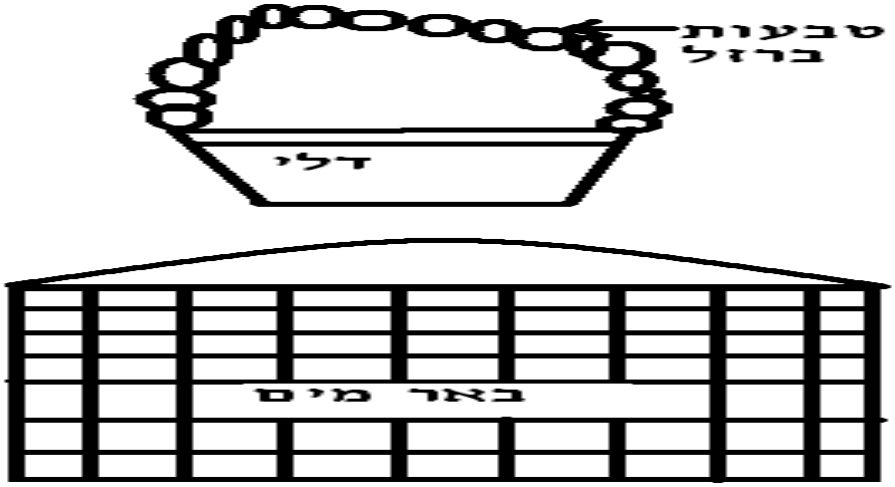

[בדק הבית] כתוב ב**ארחות חיים**[489] (הל' טהרת הכלים והגעלתם סע' יב): "(**וכתב ה"ר אשר ז"ל:)** כלי מתכות שהעלו חלודה ואינם יכולין להעבירה לא על ידי שפשוף ולא על ידי גחלים (**כלומר שמשפשפים גחלים בחלודה שנמצאת על כלי המתכת)** שלא ישאר בה מעט (**חלודה)** הוי ליה (**אותה החלודה שאינו מצליח להעביר נחשבת כ-)** מיעוטו שאינו מקפיד (**שהרי אין הוא מקפיד להשתמש בכלי, אף שיש עליו מעט חלודה)** ו(**לכן מיעוט זה-)**אינו חוצץ בטבילה" עכ"ל [עד כאן]:

-תושלב"ע-

[489] לגאון הרב אהרון בן רבי יעקב הכהן מנרבונה שבפרובנס

בס"ד
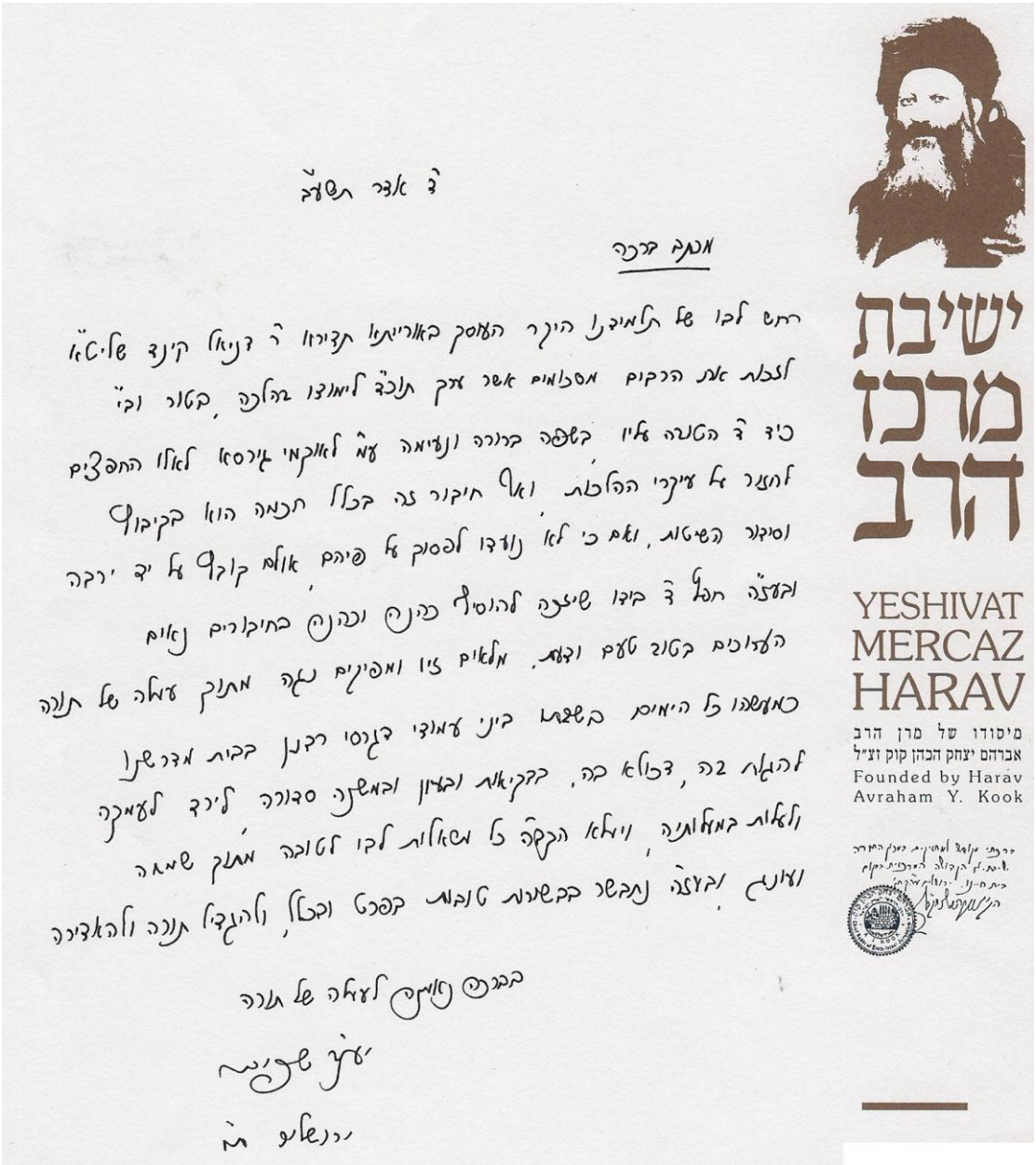
מכתב ברכה מראש הישיבה שליט"א הגאון הרב יעקב שפירא, המכתב ניתן כברכה לרגל הוצאת החיבור על איסור והיתר וניתנה הסכמה להכניסו גם לחיבור זה: